

Національний університет цивільного захисту України
ННІ управління та безпеки населення
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

Матеріали XXV Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю

«Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє»

25 квітня 2025 року

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ
Навчально-науковий інститут управління та безпеки населення
Кафедра соціальних і гуманітарних дисциплін

**ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС
СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ**

**Матеріали XXV Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю**

25 квітня 2025 року

м. Черкаси

УДК 009
ББК 34.3

Рецензенти:

Лазуренко В.М. – заслужений працівник освіти України, доктор історичних наук, професор (Черкаський державний технологічний університет);

Мосов С.П. – заслужений діяч науки і техніки України, доктор військових наук, професор (Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту).

Головний редактор:

Чубіна Т.Д. – доктор історичних наук, професор, Заслужений працівник освіти України.

Відповідальний редактор:

Кришталь А.О. – кандидат педагогічних наук, доцент.

Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє:
матеріали XXV Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю,
25 квітня 2025 року, м. Черкаси. Черкаси: НУЦЗ, 2025. 547 с.

У збірнику представлені матеріали XXV Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє». Пропоноване видання містить широкий спектр питань гуманітарного спрямування: філософські проблеми сучасності, соціальні комунікації, роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти, гендерний компонент у секторі безпеки та оборони України, актуальні питання сучасної психології та педагогіки, гуманітаризація освіти технічних ЗВО, історичні та політологічні знання в системі підготовки технічної еліти, знання іноземної мови як фактора конкурентоспроможності в сучасному світі, питання національно-духовного виховання сучасної молоді, інноваційні технології в навчально-виховному процесі технічного ЗВО, соціокультурний вектор в системі студентського самоврядування. Окремо наведені результати дослідження впливу російської агресії на українське суспільство, аналіз прямих та опосередкованих наслідків війни, способи ефективного вирішення завдань забезпечення стабільної поточної життєдіяльності, майбутнього відновлення, зростання і розвитку країни.

Видання адресоване студентам, аспірантам, магістрантам, а також широкому колу читачів, які цікавляться вказаною проблематикою.

Рекомендовано до друку Вченою радою ННІ управління та безпеки населення
Національного університету цивільного захисту України
(протокол №3 від 20.03.2025 р.)

Дозволяється публікація матеріалів збірнику у відкритому доступі
комісією з питань роботи із службовою інформацією
у Національному університеті цивільного захисту України
(протокол № 2 від 15.04.2025 р.)

© НУЦЗУ, 2025.

***Заклади-учасники XXV Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю «Гуманітарний дискурс суспільних
проблем: минуле, сучасне, майбутнє»***

Міністерство освіти і науки України
Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Національний університет цивільного захисту України
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова
ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»
Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка
ДВНЗ «Київський-механіко-технологічний фаховий коледж»
Державний біотехнологічний університет
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
КЗВО «Волинський медичний інститут» Волинської обласної ради
КЗВО «Рівненська медична академія»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет культури і мистецтв
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Львівський державний університет внутрішніх справ України
Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана
Хмельницького
Міжрегіональна академія управління персоналом
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»
Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний транспортний університет
Національний університет оборони України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ПВНЗ «Буковинський університет»
Поліський національний університет
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Уманський національний університет садівництва
Університет Григорія Сковороди в Переяславі
Фаховий коледж електронних приладів Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Харківський національний університет внутрішніх справ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Херсонська державна морська академія
Херсонський державний університет, м. Івано-Франківськ
Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного
торговельно-економічного університету

Черкаський державний технологічний університет
Черкаський державний фаховий бізнес-коледж
Черкаська медична академія
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу
Комунальний заклад дошкільної освіти № 238 Дніпровської міської ради
Конгрес літераторів України
Akademia Pożarnicza, Warszawa
Brunel University of London, Great Britain
Durham College, Canada
Ivy Tech Community College, USA
National Institute of Applied Sciences (Université de Rouen-Normandie)
Rouen Normandy, France
Private Schule Pelzl, Deutschland
Technical University of Berlin, Germany
Technical University of Munich, Germany
University of Potsdam, Germany
University of Strasbourg, France
University of Vienna, Austria
Черкаська міська рада
Черкаська обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Черкаське регіональне відділення Соціологічної Асоціації України

Редакційна колегія:

Биченко С.М. – кандидат історичних наук, доцент;
Вороновська Л.Г. – кандидат філософських наук, доцент;
Гонтаренко Л.О. – кандидат психологічних наук, доцент;
Горенко Л.М. – кандидат історичних наук, доцент;
Дмитренко М.Й. – доктор філософських наук, професор;
Дулгерова О.М. – кандидат історичних наук, доцент;
Єремеева Н.Ф. – кандидат філологічних наук, доцент;
Косяк С.М. – кандидат історичних наук, доцент;
Левченко І.М. – доктор історичних наук, професор;
Литвин А.Ф. – кандидат педагогічних наук, доцент;
Міненко О.В. – кандидат філологічних наук, доцент;
Усов Д.В. – доктор філософських наук, професор;
Федоренко Я.А. – доктор історичних наук, професор;
Харламов М.І. – доктор історичних наук, професор;
Юрченко Л.І. – доктор історичних наук, професор;
Telak Oksana – dr hab, prof (Республіка Польща);
Telak Jerzy – dr hab, prof (Республіка Польща).

Редакційна колегія зберегла за собою право на редагування матеріалів.
Опубліковані тексти виражають позицію автора, яка може не збігатися з думкою редакції.
За вірогідність матеріалів відповідальність несе автор.

ШАНОВНІ КУРСАНТИ ТА СТУДЕНТИ, УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ!

Від імені колективу Національного університету цивільного захисту України щиро вітаю всіх учасників XXV ювілейної Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю **«ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ: МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ»**.

Організатори конференції впевнено визначили пріоритети наукової роботи курсантсько-студентської молоді, звернувши увагу на розвиток національної освіти, науки, культури, самосвідомості в суперечливих і складних умовах сьогодення з урахуванням курсу на європейську інтеграцію. Саме тому ідея створення конференції для молодих науковців, що виникла 25 років тому, залишається актуальною навіть за досить напружених політико-економічних обставин, в яких зараз перебуває українське суспільство.

Протягом усієї своєї історії український народ демонстрував прагнення до цивілізованих форм співжиття, поваги до прав людини, забезпечення гідних стандартів та досягнення і збереження миру. Майбутнє України твориться і буде творитися руками молодого покоління, людьми, які збираються на такого роду заходи, люди соціально активні, громадянсько свідомі та відповідальні.

Ця наукова платформа дає змогу молодим науковцям поділитися досвідом, взаємно збагатити арсенал знань і визначити національні та світові тенденції розвитку соціально-гуманітарного знання. Я впевнений, що подані тези доповідей знайдуть практичне застосування, адже недалекоим є той час, коли курсанти та студенти, які зараз тільки набувають досвіду, стануть до лав Державної служби України з надзвичайних ситуацій і продемонструють суспільству власні переконання і прагнення. Сподіваюся, що ця конференція сприятиме утвердженню волі й бажання послужити високим та благородним ідеалам на професійній ниві. Переконаний, що під час конференції прозвучить велика кількість цікавих та оригінальних доповідей, і ми почуємо нові імена, яким завдяки наполегливій праці, накопиченню знань і прагненню до самовдосконалення вдасться увійти в когорту видатних представників відомчої науки.

У конференції щорічно бере участь молодь з усіх куточків України та світу, тут встановлюються необхідні професійні зв'язки, напрацьовується безцінний науковий досвід. Дослідницька діяльність курсантів та студентів є важливим компонентом якісної вищої освіти, вона сприяє зростанню особистої професійної компетентності. У цьому можна переконатися, ознайомившись з програмою конференції, в якій зазначено проблеми, що хвилюють широке коло освітян та науковців. Це актуальні соціально-гуманітарні аспекти, питання

культурно-освітнього розвитку країни, її інтеграції до європейської спільноти, модернізації вітчизняної вищої освіти, підвищення їх привабливості та конкурентоздатності, утвердження національної ідентичності та збереження культурних традицій народу і самобутності нації та багато іншого. Дослідження цих надзвичайно важливих питань цінне тим, що учасники конференції здатні внести нове бачення в їх вирішення.

Я вітаю всіх учасників цього наукового форуму та бажаю молодим дослідникам плідних дискусій, зростання в науковій діяльності, наснаги, дієвих результатів, невтомності у новаторському пошуку та розвитку власних професійних здібностей на благо української держави.

Слава Україні!

Разом до перемоги!

*Ректор,
кандидат педагогічних наук, доцент,
лауреат Державної премії України в галузі освіти,
Заслужений працівник освіти України*

Ігор ТОЛОК

**Секція 1. Суспільні науки на тлі викликів сучасності.
Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України.
Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти.**

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ
У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ**

*Валерія АГАФОНОВА, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Міжкультурна комунікація відіграє ключову роль у сучасному глобалізованому світі, де взаємодія між представниками різних культур стала невід'ємною частиною повсякденного життя. Вона охоплює процеси спілкування між людьми з різним культурним бекграундом, що вимагає не лише знання мов, а й розуміння цінностей, традицій, норм та стилів спілкування інших народів.

Глобалізація значно посилила інтенсивність міжкультурних контактів, зробивши світ більш взаємопов'язаним. Водночас цей процес породжує низку викликів, таких як мовні бар'єри, культурні стереотипи та відмінності в системах цінностей. Часто непорозуміння виникають через відмінності в невербальній комунікації, сприйнятті часу, манерах ведення переговорів та навіть рівні особистої дистанції під час розмови.

Для ефективної міжкультурної комунікації важливо дотримуватися кількох ключових принципів. Передусім це толерантність і відкритість до інших культур, що допомагає уникнути упереджень та сприяє порозумінню. Активне слухання, емпатія та адаптація до культурних особливостей співрозмовника є необхідними складовими успішної взаємодії. Варто також враховувати важливість нейтральної мови та жестів, які допомагають уникнути небажаних конфліктів і непорозумінь.

Особливе значення міжкультурна комунікація має у сфері міжнародного бізнесу, освіти та дипломатії. У бізнесі крос-культурна компетентність сприяє ефективним переговорам, налагодженню міжнародного партнерства та успішному веденню справ на глобальному рівні. В освітньому середовищі міжкультурна взаємодія формує глобальне мислення, виховує толерантність та розвиває навички міжкультурного діалогу. Дипломатія, у свою чергу, є класичним прикладом міжкультурної комунікації, оскільки базується на взаєморозумінні, вмінні домовлятися та знаходити компроміси.

Сучасні цифрові технології значно спростили міжкультурну взаємодію, надавши доступ до інформації про інші культури та створивши можливості для комунікації без кордонів. Соціальні мережі, відеоконференції, онлайн-курси сприяють швидкому обміну ідеями та досвідом, проте водночас несуть загрози дезінформації та формування викривлених уявлень про інші культури.

Інше, міжкультурна комунікація є потужним інструментом взаєморозуміння, що сприяє гармонійному співіснуванню різних народів та культур. Вона не лише полегшує професійну та особисту взаємодію, а й допомагає долати бар'єри, розвивати толерантність та будувати відкритий, інклюзивний світ. Уміння ефективно спілкуватися в міжкультурному середовищі є важливою навичкою для кожної людини, яка прагне успішно інтегруватися у сучасне суспільство.

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

*Роман АНДРУСИШИН, кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Сучасні вимоги суспільства до діяльності правоохоронних органів значною мірою пов'язані з перебудовою психології осіб, а також із підвищенням престижу служби в Національній поліції та рівнем майстерності особового складу, завданням якого є запобігати злочинам, припиняти їх та розслідувати. Громадяни України загалом довіряють поліції. Рівень довіри громадян до української поліції становить 48%. Рівень довіри до Національної поліції дещо знизився: у 2023 частка тих, хто довіряв Національній поліції становила 56%. Для порівняння – в країнах Європи цей показник коливається від 39% в Угорщині до 94% в Фінляндії. Звісно, у нас попереду ще багато роботи, але ми йдемо в правильному напрямку – якщо згадати, що довіра до колишньої міліції в 2014 році не перевищувала статистичної похибки [1].

Прогресивні перетворення, що здійснюються в Україні протягом останнього часу в усіх сферах суспільного життя – соціальній, економічній, правовій, – спрямовані на зміцнення та розбудову демократичної, соціальної та правової держави. Водночас відбуваються зміни в реалізації прав і свобод людини, створюються необхідні умови для творчого розвитку особи, забезпечення її гідності та добробуту. Конституція України проголошує пріоритетність правових основ життя, що визначені в її принципах та нормах і підкріплюються демократичними засадами та суспільною практикою [2, с. 100].

На сучасному етапі активного державотворення істотного значення набуває проблема правового виховання населення, оскільки в більшості громадян рівень правової свідомості та правової культури має бути значно вищим. Без глибокого розуміння соціокультурної природи права, сутності та змісту його принципів і норм, значення правовідносин неможливе свідоме сприйняття і виконання населенням, державними службовцями вимог норм права [3, с. 97].

Правова реформа, яка триває у нашій країні, поступово набуває нового специфічного напрямку – реформування «сусідніх» галузей, які впливають на рівень і якість правотворення та правозастосування. Якщо зараз існуюча правова система більш-менш приведена до потреб суспільства, то рівень поваги до права і відповідно рівень правозастосування поки ще вельми низькі. Причин цього дуже багато, вони багатоаспектні, а наслідки можуть бути дуже шкідливими як для держави, так і для суспільства.

Однією з галузей, яка має можливість змінити ситуацію, що виникла, є правове виховання. Його універсальність дозволяє виховувати повагу до права, заповнювати різноманітні прогалини та долати деформації у правовій культурі як пересічних громадян, так і осіб, які стоять на захисті прав і свобод громадян – працівників правоохоронних органів та судів.

Через виконання широкого кола повноважень (превентивна і профілактична діяльність; виявлення, припинення, розслідування кримінальних, адміністративних правопорушень; забезпечення публічної безпеки; регулювання дорожнього руху і контроль за дотриманням Правил дорожнього руху тощо) до працівників органів поліції висуваються підвищені вимоги: не лише знати і вміти застосовувати норми права, мати спеціальну правову освіту, але й бути висококваліфікованим працівником із високим рівнем правосвідомості та

правової культури, які слід розглядати як найважливіші умови ефективності його професійної діяльності, що формуються у процесі правового виховання.

За формування нового типу фахівців правоохоронної сфери правова свідомість та культура – це одна з основних професійних вимог діяльності працівників поліції. Без них неможливе дотримання принципів діяльності поліції (верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість і прозорість, поліцейська нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність) та виконання таких обов'язків поліцейських:

1) неухильне дотримання положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійне виконання своїх службових обов'язків відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) повага і непорушення прав і свобод людини;

4) збереження інформації з обмеженим доступом, яка стала їм відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків (пп. 1–3, 5 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію»);

5) дотримуватися положень Закону України «Про захист персональних даних» за безпосереднього оперативного доступу до інформації та інформаційних ресурсів органів державної влади (ч. 1 ст. 27 Закону України «Про Національну поліцію»);

6) під час проведення превентивних поліцейських заходів повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи (ч. 2 ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію») [4].

Правове виховання працівників поліції має певну специфіку в системі правового виховання загалом. Правове виховання пересічного громадянина та працівника поліції через об'єктивні умови не може бути тотожним та збігатися за змістом.

Отже, правове виховання працівників органів поліції – це цілеспрямований і систематичний процес формування через систему правових знань, поглядів, уявлень, установок, орієнтацій правової свідомості, культури та правомірної поведінки, що сприяє дотриманню правових норм і захисту прав та свобод людини і громадянина працівників органів поліції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Успіх чи ні: Як українці оцінюють реформування органів правопорядку та підтримку ЄС. URL: <https://mvs.gov.ua/news/sered-pravoohoronnix-organiv-naibilse-doviriaiut-nacionalnii-gvardiyi-86-socopituvannia>.

2. Кривицький Ю. Правове виховання та правова реформа: прояви взаємозв'язку і взаємовпливу. Юридичний вісник. 2022. № 2. С. 100 -105.

3. Легуша С. М., Супрун М. О. Правове виховання курсантів вищих навчальних закладів МВС України: сутність, функції та механізм : монографія. Київ : Київський юридичний інститут, 2005. 97 с.

4. Про Національну поліцію. Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ

*Микита БАБАКОВ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-23-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

В умовах сучасного воєнного стану в Україні інформація набуває особливої ваги, стаючи не лише інструментом управління внутрішніми процесами, але й ефективним засобом ведення бойових дій. Роль соціальних комунікацій в умовах війни не обмежується лише забезпеченням зв'язку між державними та військовими структурами з однієї сторони та цивільним населенням – з іншої, але й охоплює стратегії формування громадської думки, підвищення морального духу населення та боротьбу з дезінформацією, що є важливими елементами в успішному веденні війни. Тому вивчення ефективності інформаційних стратегій, що застосовуються у воєнний час, є надзвичайно актуальним напрямом наукових досліджень [1, 121].

У наукових дискусіях щодо комунікаційної діяльності в умовах війни переважно визначаються два основних напрямки: по-перше, соціальні комунікації як інструмент стратегічного управління національною безпекою та підтримки внутрішньої стабільності, а по-друге, соціальні комунікації як частина інформаційної війни. Розглядаючи соціальні комунікації через призму цих двох аспектів, слід зазначити, що основним завданням комунікацій у воєнний час є не тільки інформування населення, але й активний вплив на його настрої та психоемоційний стан [1, 123].

У рамках соціальних комунікацій важливо виділяти їх вплив на морально-психологічний клімат суспільства, що визначає і загальний стан національної безпеки. Військові та урядові органи формують інформаційні стратегії, спрямовані на підтримку бойового духу, а також на забезпечення інформаційної прозорості та боротьбу з ворожою пропагандою і маніпуляціями. Традиційно важливим елементом цих стратегій є використання соціальних медіа для оперативного поширення інформації, яка не лише зберігає довіру до влади, але й сприяє мобілізації ресурсів та збереженню національної ідентичності [2, 48].

Під час війни соціальні комунікації стають потужним інструментом підтримки суспільної моральної та психологічної стійкості. Вони виконують кілька важливих функцій: по-перше, інформують громадян про поточний стан військових дій, мобілізаційні заходи та гуманітарну допомогу; по-друге, сприяють забезпеченню внутрішньої стабільності шляхом формування позитивного іміджу армії та урядових структур; по-третє, зменшують можливу соціальну напругу запобігаючи можливій паніці та невизначеності серед населення [2, 53].

В Україні, зокрема, в умовах війни, урядові структури та військові активно використовують соціальні медіа для безперервної комунікації з громадянами, що включає в себе оперативне реагування на запити, поширення інформації про перебіг бойових дій та координацію волонтерських ініціатив. Важливо зазначити, що ефективність таких комунікацій залежить від рівня довіри населення до інформаційних джерел, що в свою чергу визначається здатністю влади оперативно та прозоро реагувати на виклики, які виникають в умовах війни.

Значну роль відіграє інформаційна боротьба, де однією з головних загроз є поширення фейкових новин та дезінформації. Пропаганда ворожих сил, спрямована на підрив морального духу населення та дезорієнтацію, потребує ефективних заходів протидії. Враховуючи сучасні технології та доступність

соціальних медіа, військові та урядові структури розробляють контрпропагандистські кампанії, які включають в себе не тільки спростування неправдивих повідомлень, але й активне поширення правдивої та вчасної інформації [3, 197].

Науковці відзначають, що основою боротьби з дезінформацією є не тільки технологічні рішення (створення спеціальних моніторингових агентств, фільтрація інформаційних потоків), але й медіа грамотність населення, що дозволяє зменшити вплив маніпуляцій. В умовах війни важливо також забезпечити чітку комунікацію між урядом і громадянами, створюючи інструменти для моніторингу та верифікації новин, що поширюються [1, 198].

Сучасні соціальні медіа стали ключовими каналами для ефективної комунікації в умовах війни, завдяки своїй здатності миттєво поширювати інформацію та оперативно реагувати на запити з боку громадян. Платформи такі як Facebook, Twitter, Instagram стали не лише майданчиками для громадських дискусій, але й важливими інструментами стратегічного управління інформацією на різних рівнях. Вони дозволяють урядовим та військовим структурам ефективно організовувати гуманітарну допомогу, волонтерські ініціативи та формувати морально-психологічну підтримку серед населення.

Водночас, з огляду на швидкість поширення інформації через ці платформи, соціальні медіа можуть стати також інструментом маніпуляцій та дезінформації, що вимагає від держави і військових структур постійного моніторингу інформаційного поля та оперативних контрзаходів.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, соціальні комунікації стали критично важливим елементом у боротьбі за інформаційний простір. Росія з самого початку агресії застосувала потужні інформаційні кампанії з метою дезінформації та маніпулювання громадською думкою не тільки в Україні, але й за її межами. У таких умовах Україна активно розробляла та реалізовувала стратегії, спрямовані на мобілізацію підтримки серед власного населення та міжнародної спільноти [1, 200].

Зокрема, в умовах активних бойових дій, українські військові та уряд використовують соціальні медіа для демонстрації успіхів на фронті, поширення правдивої інформації про наслідки ворожих атак, а також для організації гуманітарної допомоги та волонтерських ініціатив. Велика увага приділяється забезпеченню прозорості та відкритості в питаннях мобілізації та перебігу бойових дій, що дозволяє зміцнити довіру до урядових структур серед населення [3, 201].

Також важливою частиною інформаційної стратегії є протидія дезінформації. Українські державні органи та громадські ініціативи активно працюють над спростуванням фейкових новин, що поширюються з боку агресора. У цьому контексті використання сучасних технологій для моніторингу інформаційного простору стало необхідністю для ефективного реагування на інформаційні загрози [4, 28].

У дослідженні соціальних комунікацій в умовах війни важливо підкреслити, що ефективність інформаційних стратегій залежить від їх здатності не лише забезпечувати національну безпеку, але й сприяти мобілізації громадської підтримки, підвищенню морального духу та боротьбі з інформаційними загрозами. Використання соціальних медіа, як основного інструменту поширення інформації, потребує високого рівня управління та постійного вдосконалення стратегії комунікації. В умовах сучасних воєн соціальні комунікації виступають не лише засобом інформування, але й важливим елементом боротьби за інформаційне та психологічне панування на різних рівнях, що, в свою чергу, визначає ефективність усієї військової стратегії. Україна, зіткнувшись з реаліями

повномасштабної війни, демонструє приклад того, як сучасні інформаційні стратегії можуть стати важливою складовою національної безпеки і боротьби з агресором.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Смотрич Д. В., Браїлко Л. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Сер.: Право. Ужгород, 2023. Вип. 77. Ч. 2. С. 121–127.
2. Кавун С. В., Носов В. В., Манжай О. В. Інформаційна безпека. Навчальний посібник. Ч. 2. Харків: Вид. ХНЕУ, 2018. 196 с.
3. Глобенко С. Інформаційний простір держави та проблеми забезпечення його захисту в Україні. Науковий вісник: Державне управління. № 1 (13). Одеса, 2023. С. 195–210.
4. Лизанчук В.В. Інформаційна безпека України: теорія і практика: підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 725 с.

МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ

*Роман БАКУМ, здобувач вищої освіти першого освітнього рівня
Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

У наш час стрімко зростає зацікавленість різними аспектами залежної і девіантної поведінки. Проблема залежності і відхилення на початку свого наукового становлення була досліджена у багатьох соціологічних і криміналістичних працях (М. Вебер, Е. Дюркгейм, Р. Мертон, Н. Смелзер, М.М. Гернет, М. К. Реймер тощо). Психологічний аналіз цього явища розглядався у межах низки класичних психологічних напрямків.

Соціально-психологічні моделі відхильної поведінки включають широкий спектр різних точок зору на механізми формування девіантної поведінки зокрема і модель культурної трансмісії.

Учені прийшли до висновку, що відхильна та злочинна поведінка передається від одного покоління до іншого через субкультуру окремих груп. Поняття груп належності та сторонніх груп висвітлює важливість соціальних меж – соціальних кордонів, що повідомляють нам, де саме взаємодії певного типу починаються і де закінчуються. Соціальні межі мають дві функції:

- запобігають проникненню всередину групи людей ззовні;
- утримують членів групи всередині неї.

Е. Сазерленд у 1939 р. сформулював теорію диференційованої асоціації, відповідно до якої девіантній поведінці вчать в інтеракції (взаємодії). Цей процес включає засвоєння девіантної мотивації, виправдання і техніки реалізації девіантної поведінки.

З цієї позиції зрозуміло, чому молодь, яка живе у районах із високим рівнем злочинності, переймає правопорушні форми поведінки. Більше того, коли нові мешканці поселяються в такому районі, їх діти також навчаються правопорушним формам поведінки. Е. Сазерленд вважав, що люди стають правопорушниками тією мірою, якою вони входять в оточення, де така поведінка вважається цілковито нормальною.

Девіантна поведінка також може бути описана за допомогою соціальних ролей, або «соціальних функцій особи» за М. Дойчем, Р. Краусом. Відповідно до цієї теорії люди можуть приймати на себе різні ролі, зокрема роль девіанта. Нарешті, суб'єктивною причиною девіацій може стати ставлення самої особи (групи) до соціальних норм. За Р. Сайоком, Д. Матзом, щоб звільнитися від моральних вимог і виправдати себе, людина може «нейтралізувати» дію норм посиленням на вищі поняття (дружбу, відданість групі); заперечувати наявність жертв; виправдовувати свою поведінку девіантністю жертви або провокаціями з її боку; заперечувати свою відповідальність; заперечувати шкоду від своєї поведінки.

Інший представник школи В. Міллер показав, що культура таких груп надає високої цінності шести основним принципам:

- вітає сутички з поліцейськими, із шкільною адміністрацією, із муніципальними інспекторами та іншими агентами офіційних інституцій суспільства;
- перебільшує цінність фізичної сили, перемог у фізичних бійках та вміння «приймати їх (не ухилятися від них)»;
- цінує вміння перехитрити та обдурити інших;
- високо цінує пошук гострих почуттів, ризик, гру з небезпекою;
- дає віру в те, що більшість життєвих подій знаходиться поза контролем особистості й залежать лише від випадку та фортуни;
- надмірно високо цінує свободу від будь-якого зовнішнього контролю та примусової влади й трактує їх як самостійність та незалежність.

Поєднання цих цінностей створює ситуації, у яких протиправна поведінка стає високоймовірною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Czubina T. Socjologia: adaptacyjny kurs wykładów w ramach programu Erasmus+. Czerkasy: CIBP imienia Bohaterów Czarnobyla NUOCU, 2021.
2. Чубіна Т. Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

ФОРМУВАННЯ БАГАТОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК КРОКИ ДО ДЕМОКРАТІЇ

Кіра БАКУШИНА, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-24-1

НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Причини та передумови багатопартійної системи: аналіз політичних і соціальних чинників.

Головним чинником формування багатопартійної системи стала криза однопартійної моделі в умовах соціально-економічного занепаду СРСР. Політика перебудови, ініційована Михайлом Горбачовим, мала на меті демократизацію суспільства та розширення політичних прав громадян. Важливим моментом тут є те, що перебудова з самого початку зустріла опір з боку КПРС, яка тримала владу монополістично. Аналізуючи цей період, можна дійти висновку, що саме внутрішня неспроможність Комуністичної партії адаптуватися до нових викликів підштовхнула суспільство до багатопартійності.

Інший важливий аспект полягає у ролі гласності. Свобода слова і відкриття можливостей для громадян висловлювати критичні думки щодо стану країни призвели до того, що політична арена відкрилася для нових партій. Однак

аналізуючи гласність як інструмент реформ, важливо враховувати, що вона спричинила також зростання соціальної напруженості, оскільки на поверхню вийшли старі конфлікти, які тривалий час були пригнічені.

Процес зародження опозиційних рухів і створення партій: аналіз динаміки

Важливо розглянути динаміку виникнення опозиційних рухів, таких як Союз демократичних сил та Народний фронт. Вони стали першими організованими структурами, які відкрито кинули виклик КПРС. Ці рухи виникли не тільки як реакція на політичні зміни, але також як відповідь на соціально-економічну кризу, яка дедалі більше поглиблювалася в СРСР.

Аналіз цієї динаміки дозволяє побачити, що політична опозиція спочатку була значною мірою реактивною, спрямованою на критику КПРС, але згодом почала формувати власні програми дій, спрямовані на зміну політичного ладу.

Ці нові політичні утворення, як, наприклад, Демократичний союз і Республіканська партія, не завжди мали достатню організаційну структуру і досвід для ефективної політичної боротьби. Проте вони швидко адаптувалися до нових умов політичної конкуренції. Важливо також звернути увагу на те, що цей процес відбувався в умовах нестабільної правової бази. Брак законодавства, яке регулювало б діяльність партій, створював непередбачувану політичну ситуацію, що впливала на політичну культуру і розвиток нових інститутів влади.

Виклики багатопартійної системи: аналіз труднощів перехідного періоду

Однією з головних проблем, з якими зіштовхнулася багатопартійна система на ранніх етапах свого існування, був опір з боку КПРС, яка прагнула зберегти монополію на владу. Проте КПРС була ослаблена не лише зовнішнім тиском, але й внутрішньою корупцією та ідеологічною стагнацією. Аналізуючи ці процеси, можна стверджувати, що КПРС втратила легітимність в очах значної частини населення, оскільки не змогла відповісти на ключові соціальні виклики, такі як падіння рівня життя та зростання соціальної нерівності.

Іншим ключовим викликом була соціальна нестабільність. Політичні реформи в СРСР відбувалися на тлі глибокої економічної кризи, яка ускладнювала реалізацію демократичних перетворень. З одного боку, багатопартійність відкрила можливості для політичного плюралізму і конкуренції ідей, з іншого – вона призвела до фрагментації суспільства, оскільки різні партії часто пропонували взаємовиключні шляхи виходу з кризи.

Наслідки формування багатопартійної системи: оцінка довгострокових впливів.

Формування багатопартійної системи в СРСР мало як короткострокові, так і довгострокові наслідки. В короткостроковій перспективі, цей процес сприяв розпаду СРСР, оскільки політична система більше не могла функціонувати в однопартійній моделі. Проте, важливо зазначити, що багатопартійність не стала автоматично вирішенням усіх проблем. Аналізуючи цей аспект, можна зробити висновок, що багатопартійність часто була більш формальною, ніж реальною. Багато нових партій зіштовхнулися з труднощами, такими як відсутність ресурсів і впливу на маси.

У довгостроковій перспективі, багатопартійність стала основою для демократичних перетворень у пострадянських державах. Однак цей процес не був однорідним. У деяких країнах, таких як Росія та Білорусь, з часом спостерігалось повернення до авторитарних практик, незважаючи на формальне існування багатопартійності. Таким чином, аналіз показує, що сама по собі багатопартійність не гарантує успіху демократії, а її ефективність залежить від ширшого політичного та економічного контексту.

Формування багатопартійної системи в СРСР стало ключовим етапом у переході до нової політичної реальності, але цей процес супроводжувався численними викликами і суперечностями. Аналізуючи розвиток

багатопартійності, можна стверджувати, що хоча вона відкрила нові можливості для демократичного розвитку, її ефективність залежала від здатності суспільства впоратися з глибокими соціальними та економічними кризами. Політична фрагментація, недостатня правова база і соціальні конфлікти значно ускладнили цей процес, що вплинуло на подальший розвиток пострадянських держав.

Ці тези представляють поглиблений аналіз ключових аспектів формування багатопартійної системи та їх наслідків для політичної історії СРСР і пострадянських країн.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія багатопартійності в СРСР. URL:<https://history.org/partysystem> (дата звернення 12.12.2024);
2. Політичні реформи в СРСР (1985–1991). К., 2023. – 245 с;
3. Виникнення опозиційних партій у СРСР. URL: <https://politics.com/oppositions> (дата звернення 13.12.2024).

МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ: ПОЛІТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ

*Ольга БАСАРАБ, здобувач вищої освіти першого освітнього рівня
Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Хоча в творчій спадщині вченого немає праць, які були б присвячені виключно соціологічній проблематиці і в яких би спеціально досліджувалися методи соціологічного пізнання, все ж за його підходом до розуміння та інтерпретації соціальних явищ, за тими принципами, котрі використовуються ним при аналізі суспільного життя, за тими питаннями, що вивчаються ним, саме М. Драгоманов є одним з перших представників соціологічної думки в Україні.

Основна проблематика, яка цікавила М. Драгоманова як соціального дослідника, охоплювала проблеми державного устрою (федералізм і централізм) влади, прав і свободи індивіда, етнічних спільнот, внутрішньої і зовнішньої політики держав, тобто все те, що нині є предметом політичної соціології. Соціологію Драгоманов розуміє як універсальну синтетичну науку, яка у відповідності зі своїм об'єктом (суспільством в цілому) та методологією і узагальнює всі галузі суспільствознавства, і використовує їх надбання. Слід чітко пам'ятати, що в своїх світоглядно-методологічних засадах Драгоманов позитивіст. Його основною методологічною установкою є бажання віднайти такі ж об'єктивно точні методи пояснення історичних явищ, які вже вироблені й застосовуються природничими науками (позитивними науками). В цьому плані пошуки Драгоманова співзвучні концепціям основоположників західноєвропейської соціології, насамперед О. Конта, Г. Спенсера. Водночас варто підкреслити і те, що український соціолог сприймає їх підходи і особливо висновки не беззастережно, а критично. Зокрема, він вважав безпідставною, надуманою органістично-еволюційну концепцію Г. Спенсера, основна вада якої полягає у відірваності соціальної еволюції від конкретних соціально-історичних умов, в ототожненні суспільства з живим організмом (це гіпертрофована аналогія, за думкою Драгоманова). Для соціологічних поглядів Драгоманова характерним є багатофакторний підхід до вивчення суспільних явищ. За його думкою, на суспільний поступ впливають економічні, політичні, духовні явища, які в певному

поєднанні і спрямовують соціальну еволюцію. Тому для правильного розуміння соціальних процесів необхідно досліджувати вплив всіх чинників, які спричиняють ці процеси. Такий підхід контрастував з поширеною у ті часи тенденцією до зведення різноманітних суспільних явищ до дії якогось одного начала, до пошуків якогось абсолютно-визначального фактора соціального життя.

Точні узагальнення в соціології можливі, за М. Драгомановим, при застосуванні методу «логічної семантики», тобто при аналітичному групуванні суспільних явищ, їх класифікації і типологізації на основі чітко визначених принципів. З цього погляду суспільство виступає як складна багаторівнева система, котра включає три основні підсистеми:

- 1) матеріал, з якою складаються суспільства (індивіди, народи);
- 2) суспільства, класи, держави, міждержавні об'єднання;
- 3) продукти суспільної діяльності (матеріальні, духовні, культурні).

Важливим положенням концепції Драгоманова є твердження, що правильно зрозуміти суть цих суспільних рівнів можна лише за умови, коли враховуються конкретні історичні обставини їх функціонування. Така структуризація суспільства відкриває широкі можливості для застосування порівняльного методу при аналізі соціальних явищ. Драгоманов використовує його як в діахронічному, так і синхронічному аспектах, поєднуючи з принципом конкретно-історичного підходу до соціальних явищ.

Центральне місце в соціологічній концепції М. Драгоманова належить комплексним питанням:

- 1) розумінню та трактуванню суспільної еволюції і суспільного прогресу,
- 2) політичному (державному) устрої суспільства.

Домінування цієї проблематики над усіма іншими питаннями виступає підставою для того, щоб розглядати його вчення як політичну соціологію. Розглядаючи проблеми державного устрою, Драгоманов основну увагу зосереджує на принципах федералізму і централізму як основних засадах побудови державної влади в XIX ст. На величезному фактичному матеріалі (й сучасному, й історичному) він обґрунтовує положення, що лише федеративне об'єднання вільних общин-громад сприяє розвитку суспільства в цілому і окремих громадян. «Розвиток нації до людського ідеалу, – зазначає він, – може здійснюватися успішно, лише узлагоднюючись з національними особливостями». Централізація прагне підвести всю різноманітність національних культур під одні і шаблон, що послаблює суспільні сили і перешкоджає історичному прогресу. Тому потрібно прийти до того, «щоб спілки людські, великі й малі, складалися з таких вільних людей, котрі по волі посходились для спільної праці й помочі в вільні товариства, – це й єсть та ціль, до котрої добиваються люди і котра зовсім не подібна до теперішніх держав, своїх чи чужих». Водночас Драгоманов – реаліст і прекрасно розуміє, що в одній окремій країні досягти такого устрою неможливо. «Цілком такі порядки тільки тоді можуть бути в одній якійсь країні, коли вони будуть на всьому світі...», – зауважує він. Досліджуючи історичний розвиток державної влади в європейських країнах. Драгоманов показує, що державний абсолютизм, «просвічений деспотизм» поступово вичерпує себе, і на зміну йому приходить ліберальний устрій держав. Цей ліберальний рух «проявив себе ще в XVIII ст. у Франції великою революцією з виголосом (наслідуючи американських англійців) прав людини та громадянина. В XIX ст. відповідно з принципом нового лібералізму переробляються політичні порядки всіх абсолютних держав західної Європи...». Тобто Драгоманов еволюцію суспільств розглядає як в плані розвитку держави і етносу, нації, держави і інших держав, так і в ракурсі держави і людини, громадянина, його прав і свобод. За його думкою, тільки демократичний

(ліберальний) державний устрій сприяє розвитку окремої людини, сприяє формуванню вільних громад-общин, що, в свою чергу, служить основою для прогресу суспільства в цілому. Вчений виступає за політичний та ідеологічний плюралізм, які найсприятливіші для організації духовного життя в суспільстві і уберігають індивідів від тоталітаризму й духовної неволі.

Аналізуючи проблеми політично-державного устрою Росії і перспективи України, Драгоманов виходив з реалій тодішньої історичної ситуації і вважав, що український національно-визвольний рух в близькому майбутньому не принесе бажаних результатів. Причина цього була, з одного боку, в слабкості самого руху, в його недостатній підтримці з боку народу, а з другого - в силі царського режиму. Тому шлях до конференції автономних регіонів, встановлення і вдосконалення федеративного устрою в суспільстві здавався Драгоманову найдоцільнішим в тих історичних умовах. Така позиція була в контексті політичної реальності Російської імперії не лише прогресивною, а й більш реалістичною, хоча, як відомо, й вона не реалізувалася.

При дослідженні суспільного прогресу й суспільної еволюції Драгоманов притримується просвітницько-позитивістських позицій. Він вірить в неухильний прогрес людства, який неможливо зупинити нікому - ні особам, ні групам, ні урядам чи державам. Виділяючи різноманітні чинники, котрі спричиняють прогрес соціуму, вчений робить наголос на матеріальних факторах - економічних, географічних, демографічних. Вони є вагомішими детермінантами суспільного поступу, ніж духовні. Значне місце в наукових пошуках мислителя належить проблемі критеріїв прогресу. За його думкою, їх потрібно встановлювати об'єктивно-науковим способом, враховуючи конкретні історичні умови, які характерні для певного часу і певного народу. Не існує якогось абсолютного, незмінного критерію прогресу, який можна було б застосувати до оцінки еволюції всіх народів і у всі часи.

Динаміку соціального розвитку Драгоманов розглядає через призму категорій - «соціальна еволюція» і «революція». Соціальна еволюція - нормальний, природний шлях розвитку суспільства, коли зміна одного соціального ладу іншим підготовлюється поступовими й тривалими трансформаціями матеріального, духовного і соціального життя. Це - магістральний шлях поступу людської цивілізації, тоді як революції - це аномалії, тимчасові і стихійні форми соціальних змін. Вони реально існують, але їх бажано уникати.

Соціологічна концепція М. Драгоманова відображала розвиток європейської соціологічної думки, враховувала її досягнення і водночас ґрунтувалася на національному ґрунті. Саме тому його творчість і започатковує становлення вітчизняної соціології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології. Від античності до початку ХХст. К., 1993.
2. Драгоманов М. П. Вибране. К., 1991.
3. Бурлачук В., Молчанов М., Степаненко В. Біля витоків соціологічної думки в Україні. К., 1995.
4. Соціально-політичні погляди Михайла Драгоманова. К., 1995.
5. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ

Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ, 3-й курс ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Соціальний конфлікт (від лат. *conflictus* - зіткнення) – крайній випадок загострення соціальних протиріч, який виражається в зіткненні різних соціальних спільнот – класів, націй, держав, соціальних груп і т.п., обумовленому протилежністю чи суттєвою відмінністю їх інтересів, цілей, тенденцій розвитку.

Розгорнуте визначення конфлікту через перерахування його суттєвих ознак дають Р. Макк та Р. Скайдер. На їхню думку, конфлікт завжди передбачає наявність таких ознак: існування як мінімум двох сторін; наявність дефіциту; сторони прагнуть до отримання вигоди за рахунок одна одної; дії сторін повинні бути направлені на досягнення несумісних і взаємовиключаючих цілей; кожна з сторін прагне влади.

Отже, соціальний конфлікт включає ряд основних складових: учасників (суб'єктів) конфлікту, причини конфлікту, об'єкт, предмет, певну конфліктну ситуацію. Суб'єктами конфлікту можуть бути окремі індивіди, різні соціальні групи, класи, нації, держави. Об'єктом конфлікту завжди є дефіцитний ресурс. Як зауважує відомий російський соціолог В.О. Ядов, насправді в усіх конфліктах мова йде про дві речі, або навіть і про одну: про ресурси і контроль над ними. Предметом конфлікту є об'єктивно існуюча або уявна проблема, яка виступає причиною суперечки між суб'єктами. Причини конфлікту можуть бути як об'єктивними, так і суб'єктивними. Конфлікти в суспільстві породжені і відображають існуючі соціальні протиріччя. Виникнення конфліктів обумовлюється недосконалістю самих соціальних відносин: наявністю соціальної нерівності. В кожному конфлікті завжди можна виділити і соціально-психологічні передумови.

Значимість конфлікту для суспільства найкраще розкривається через функції, які він виконує в суспільстві. Серед основних можна назвати: сигнальну, інформаційну, диференціюючу, динамічну функції.

Як бачимо з самої назви, сигнальна функція «сигналізує» про певний стан суспільства. Якщо є конфлікт, значить є певна проблема, яка потребує нагального вирішення. Важається, що цю функцію, в певному відношенні, можна порівняти з фізіологічною роллю болю в розвитку людського організму. Сам по собі біль ще не вказує на причини свого виникнення і не може бути діагнозом хвороби, але є переконливою підставою звернутися до лікаря. Соціальний конфлікт вказує на необхідність пошуку реальних причини і практичних рекомендацій вирішення існуючої конфліктної ситуації.

Близькою за своєю суттю до сигнальної є інформаційна функція. Інформаційна функція значно ширша за просту констатацію неблагополуччя. Конфлікт завжди викликаний певними об'єктивними причинами: вивчення цих причин допомагає краще пізнати суть соціальних процесів у суспільстві. Оскільки конфлікт завжди є крайнім загостренням соціальних протиріч, його детальне вивчення допомагає більш чітко виявити потреби, інтереси, прагнення, причини невдоволення супротивних сторін.

Основне значення диференціюючої функції – у структуризації суспільства чи соціальних груп. Кожен конфлікт сприяє чіткому розмежуванню ворогуючих сторін. Соціальна спільнота розпадається на дві чітко окреслені групи, які втягують у свою орбіту і тих, хто волів би залишитися осторонь. Соціальний конфлікт завжди веде до зміни соціальних структур, перегрупування суспільних сил.

Соціальні конфлікти виникають у всіх сферах суспільного життя, спричиняють значний вплив на їх функціонування і розвиток. Якщо спробувати оцінити соціальний конфлікт об'єктивно і неупереджено, потрібно визнати – він ніколи не буває виключно позитивним, чи виключно негативним. Конфлікт є позитивним моментом соціального розвитку, коли він сприяє суспільному прогресу. Однак кожен конфлікт завжди приводить до матеріальних і моральних втрат. В цьому його негативна функція.

Взаємозв'язок конфліктів і суспільства залежить не тільки від особливостей суспільства, але й від особливостей самих конфліктів. Тому важливе значення має класифікація конфліктів, виділення їх власних типових рис.

Об'єктивною трудностю при спробі класифікувати конфлікти є неможливість виділити єдиний критерій поділу. Конфлікти настільки чисельні та різноманітні, що основою поділу можуть бути різні ознаки,

Так, соціальні конфлікти можна розділити, виходячи з особливостей самого процесу їх протікання: масштабу і гостроти проявлення, часу протікання, особливостей суб'єктів конфлікту.

За масштабом виділяють мікро-, макро-, мегаконфлікти.

За гостротою проявлення: мирні та воєнні (воєнні, в свою чергу: збройні, локальні та регіональні); явні, скриті та навмисно замасковані конфлікти.

В залежності від суб'єктів, які беруть участь у конфлікті конфлікти поділяють на індивідуальні (індивід - індивід) і групові (індивід-група, група-група).

За часом протікання виділяють короткочасні, довготривалі, постійні.

Соціальні конфлікти можна класифікувати і в залежності від особливостей протиріч, що лежать в основі їх виникнення і розвитку. Тут процедура виділення видів конфліктів є похідною від класифікації самих соціальних протиріч. Соціолог виділяє декілька критеріїв поділу протиріч: час дії протиріччя (чи протиріччя характерне для цілої історичної епохи, чи певних її етапів тощо); відношення до даної системи (внутрішні чи зовнішні); характер протиріч (антагоністичні, неантагоністичні); роль і значення протиріч (основні, неосновні, головні і другорядні); сфери виникнення (економічна, політична, ідеологічна).

В плані мотивації і прийнято розрізняти два види конфліктів: конфлікт інтересів, основою якого є зіткнення цілей і інтересів людей; «когнітивний конфлікт», де причиною є суперечка про знання чи розуміння проблеми.

Оскільки соціальні конфлікти відбуваються у всіх сферах суспільного життя, польський соціолог Я. Штумські виділяє економічні, соціальні, класові, ідеологічні, культурні і ціннісні (аксіологічні) види конфліктів.

При всій різноманітності критеріїв класифікації соціальних конфліктів кожен з них відіграє важливу роль у вивченні причин, значення, наслідків конфліктів для функціонування і розвитку суспільства.

Вивчення соціальних конфліктів є важливим аспектом прогнозування розвитку суспільства і підтримання соціальної стабільності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

МОВНІ БАР'ЄРИ І ПОДОЛАННЯ ЇХ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

*Володимир БИКОВЕЦЬ, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Мовні бар'єри є одним із найважливіших викликів міжкультурної комунікації, оскільки вони можуть ускладнювати обмін інформацією, спричиняти непорозуміння та навіть конфлікти. В умовах глобалізації та зростаючої міжкультурної взаємодії в освіті, бізнесі, дипломатії та повсякденному житті подолання мовних бар'єрів стає ключовим завданням для ефективного спілкування між представниками різних культур.

Мовні бар'єри можуть виникати не лише через незнання мов, а й через відмінності у мовних структурах, акцентах, діалектах та специфіці невербальної комунікації. Навіть володіння однією мовою на різних рівнях може спричиняти труднощі у сприйнятті змісту повідомлення. До того ж культурні особливості мовлення, такі як манера ведення діалогу, використання евфемізмів або прямих висловлювань, можуть впливати на розуміння між співрозмовниками.

Одним із головних способів подолання мовних бар'єрів є вивчення іноземних мов. Англійська мова часто використовується як міжнародна мова спілкування, проте знання кількох мов дає значні переваги у міжкультурній комунікації. Також ефективними є технологічні рішення, такі як автоматичний переклад, мобільні додатки для вивчення мов та штучний інтелект, що спрощує спілкування між носіями різних мов.

Окрім технологій, важливим є розвиток навичок міжкультурної комунікації.

Активне слухання, терпіння та адаптація до мовних особливостей співрозмовника допомагають уникати непорозумінь. Використання простих і чітких висловлювань, уникнення складних фраз і культурно специфічних ідіом сприяє кращому взаєморозумінню. Також невербальна комунікація, така як жести, міміка та тон голосу, може доповнювати вербальне спілкування та полегшувати передачу інформації.

Важливу роль у подоланні мовних бар'єрів відіграє культурна чутливість. Усвідомлення відмінностей у стилях комунікації, таких як прямота у висловлюваннях у західних культурах та непрямая мова у східних, допомагає уникнути конфліктних ситуацій. Навчання культурним особливостям мовлення різних народів сприяє більшій гнучкості у комунікації та створює комфортну атмосферу для діалогу.

Як результат, подолання мовних бар'єрів є важливою складовою міжкультурної комунікації, що дозволяє ефективніше співпрацювати, навчатися та будувати міцні міжособистісні зв'язки. Вивчення мов, використання технологій, розвиток навичок активного слухання та культурної чутливості сприяють зменшенню бар'єрів та створюють умови для продуктивного міжкультурного діалогу. У сучасному світі ці навички стають незамінними для кожного, хто прагне успішно взаємодіяти у багатокультурному середовищі.

ПРОБЛЕМАТИКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ

Олександра БОРОВИК, ННІ цивільного захисту, ЕКПс-22-2

НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Актуальність дослідження викликана воєнними подіями і небезпекою, яка становить загрозу для розвитку ідентичності громадян України. У нинішній ситуації, коли все суспільство перебуває в стані війни, важливо визначити, як поведе себе суспільство загалом, чи зможе воно консолідуватися навколо збереження себе як соціального організму, чи, навпаки, відбудеться його розпад на окремі спільноти, кожна з яких буде спрямована на вирішення своїх завдань. Ключовим елементом, що забезпечує здатність суспільства консолідуватися, є ідентичність. У мирний час зміцненню національної ідентичності сприяє втілення в життя національної ідеї, успіх реалізації проєкту розвитку держави, що дає змогу відчувати гордість за власну країну і націю, а у воєнний час це перемога над ворогом. Проте, як і кожна зламна суспільна подія, війна є величезною загрозою для збереження ідентичності, що може спричинити кризу ідентичності [1].

Проблема ідентичності для багатьох країн, у тому числі і для України, має ще один вимір – посткомуністичний, теоретико-методологічний. У марксистсько-ленінському суспільствознавстві ідентичність людини жорстко детермінувалася його класовою приналежністю, її об'єктивними характеристиками та не потребувала її свідомого самовизначення. На противагу цьому для багатьох дослідників поняття ідентичності стало універсальною пояснювальною парадигмою всіх сучасних суспільних явищ і процесів, що замінила класовий підхід радянського суспільствознавства [2].

Війна є основною причиною трансформації ідентичності в Україні. Люди стають більш агресивними, бояться діалогу, виховані насильством і готові відповісти на кожен випад із боку прихильників російської агресії. Трансформація ідентичностей може стати проблемою не тільки для окремих індивідів, але й для суспільства в цілому. Це може призвести до конфліктів між окремими групами та до терористичних актів. Тому варто вживати заходів для запобігання таких ситуацій. Люди змінюють власне індивідуальне ставлення до війни залежно від небезпеки. Наприклад, поєднання війни з якимось ритуалом, що змінює статистичну поведінку, викликає прояви безхатків. Таку безхаткість із часом можна вважати захопленням цих людей вийти з грамотної цивілізації і проявити себе незалежною та спроможною особистістю. Найбільш ефективними засобами збереження національної ідентичності в період війни є збереження культури, навчання та формування нових значень народу [3].

Як стверджують сучасні українські науковці Б. Парахонський та Г. Яворська, «часи війни спонукають до осмислення сутності війни і миру». У такі періоди безпекові загрози перетворюються на складники життєвого оточення, а передумовою збереження існування держави стають стратегічні рішення [4].

Трансформація ідентичностей може відбуватися в таких аспектах: 1) національна ідентичність; 2) етнічна ідентичність; 3) військова ідентичність; 4) воєнні ветерани та травмовані; 4) індивідуальна ідентичність; 5) культурна ідентичність; 6) психологічна трансформація; 7) гендерна ідентичність [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вінков, Веніамін Юрійович (orcid.org/0000-0002-1237-0637) (2022) Безпекові аспекти розвитку ідентичності в умовах війни Проблеми політичної психології, 12 (26). стор. 138-150. ISSN 2411-1449.
2. Волинка Г. І. Горбатенко В. П.. Українська ідентичність: феномен і засади формування Монографія КИЇВ–2011. УДК 323.1:316.3:316.42(477).
3. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні: доба нестійкої інституційності : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 5 трав. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 266 с. ISBN 978-617-80353.
4. Світлана Бойко. Людмила Млош. Збереження національно-культурної ідентичності представників української діаспори в умовах суспільних змін та конфліктизаційних процесів сучасності. УДК 323.1(477).

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ЮРИСТІВ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ

*Валерія БРУС, ННІ управління і безпеки населення, група Прс-21
НК – Ольга КРІЧКЕР, кандидат історичних наук
Національний університет цивільного захисту України*

Комунікативні стратегії у професійному спілкуванні юриста іноземною мовою є важливим аспектом ефективної діяльності в правовій сфері. У сучасному глобалізованому світі професійна діяльність юриста нерідко виходить за межі національного правового простору, що вимагає не лише глибокого знання права, але й здатності ефективно комунікувати іноземною мовою.

Комунікативні стратегії допомагають юристам досягати професійних цілей, передавати правову інформацію, вести переговори, складати юридичні документи та аргументувати свою позицію перед судом або іншими сторонами. Комунікативна стратегія – це система мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення певної комунікативної мети. У професійному юридичному спілкуванні такі стратегії можуть бути спрямовані на переконання, аргументацію, роз'яснення та вирішення конфліктних ситуацій. Юристам важливо володіти кількома основними видами комунікативних стратегій [1].

Однією з найважливіших є стратегія переконання, яка широко застосовується під час судових засідань та переговорів. У цьому випадку юристи використовують риторичні прийоми, логічні доводи та правові аргументи, щоб довести свою позицію. Другою важливою стратегією є стратегія уникнення конфлікту, яка особливо актуальна у медіації та досудовому врегулюванні спорів, де важливо знайти компроміс між сторонами. Третя – стратегія роз'яснення, що використовується під час консультування клієнтів, коли необхідно простою мовою пояснити складні юридичні аспекти [2]. Також важливою є стратегія дипломатичної комунікації, яка застосовується у міжнародних переговорах та дипломатичних відносинах, де необхідно зберігати нейтралітет та дотримуватися етикету. Останньою, але не менш значущою, є стратегія точності та чіткості, яка критично важлива при складанні юридичних документів, оскільки юридичні тексти мають бути максимально однозначними [3].

Розглядаючи практичні аспекти застосування комунікативних стратегій, можна навести кілька прикладів. Наприклад, у судовому засіданні адвокат може використовувати фрази на кшталт «As the evidence clearly demonstrates...» (Як

чітко показує доказова база...), щоб підкреслити вагомість наявних доказів. Під час переговорів із опонентом ефективним підходом очікуване застосування ввічливих виразів, наприклад: «We understand your concerns, and we propose...» (Ми розуміємо ваші занепокоєння і пропонуємо...), що дозволяє уникнути конфліктної ситуації. При складанні контракту важливо дотримуватися точності формулювань, використовуючи конструкції типу «This agreement shall be governed by...» (Цей договір регулюється...), що забезпечує однозначне трактування положень документа[4].

Отже, комунікативні стратегії відіграють ключову роль у професійному спілкуванні юристів іноземною мовою. Від уміння правильно застосовувати різні мовленнєві стратегії залежить ефективність правозастосовної практики, переговорів та юридичної документації. Оволодіння цими стратегіями сприяє більшій впевненості юристів у міжнародному правовому середовищі та підвищенню рівня професійної комунікації. Враховуючи важливість цієї теми, подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз специфіки використання комунікативних стратегій у різних правових системах світу та розробку рекомендацій щодо вдосконалення професійного мовлення юристів у міжнародній правовій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Crystal, D. (2003). English as a Global Language. Cambridge University Press. URL:<https://www.cambridge.org>
2. Tiersma, P. (1999). Legal Language. University of Chicago Press. URL:<https://press.uchicago.edu>
3. Mattila, H. (2006). Comparative Legal Linguistics. Ashgate Publishing. URL:<https://www.routledge.com>
4. Mellinkoff, D. (1963). The Language of the Law. Little, Brown and Company. URL:<https://www.hachettebookgroup.com>

ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ВІДТВОРЕННЯ ВТРАЧЕНИХ ВИЗНАЧНИХ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ

Олена ВЕРБИЦЬКА, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-24-2

НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Відновлення у 1991 р. незалежності України, її розбудова дали змогу українському соціуму порушити питання про вжиття невідкладних заходів для належної охорони національної нерухомої культурної спадщини. Одним з конкретних складників цього процесу стала розробка та реалізація протягом 1991–2021 рр., хоча досить неоднозначно й суперечливо, низки державних пам'яткоохоронних програм.

Впродовж кінця 1990–2008 рр. реалізовувалася масштабна за задумом і задіяними ресурсами державна програма відтворення втрачених визначних пам'яток архітектури. Ця програма стала практичним втіленням громадської думки, спрямованої на повернення з небуття духовних скарбів України, особливо важливих як національні символи. Її ініціатором став Олесь Гончар, який очолив рух української громадськості щодо відтворення Михайлівського Золотоверхого монастиря, зруйнованого у 1934 р. Тому заснований у червні 1996 р.

Всеукраїнський фонд відродження визначних пам'яток історико-культурної спадщини був названий в честь письменника. Головою правління Фонду став Петро Тронько [1; 86].

У квітні 1999 р. Кабінет міністрів України затвердив Програму відтворення визначних пам'яток історії та культури України. До списку увійшло 56 об'єктів культурної спадщини – як окремих пам'яток, так і ансамблів та комплексів: Михайлівський Золотоверхий собор та Успенський собор Києво-Печерської лаври, історико-архітектурний ансамбль Старого міста у Кам'янці-Подільському, замки у Бережанах на Тернопільщині та Корці на Рівненщині, об'єкти, пов'язані з історією запорізького козацтва на острові Хортиця, інші.

Результатом реалізації Програми стали відбудова і освячення Михайлівського Золотоверхого собору (1999 р.), Успенського собору Києво-Печерської лаври (2000 р.), собору Св. Володимира у Севастополі (2004 р.), церкви Різдва Христового у Києві (2005 р.), в якій відспівували Тараса Шевченка перед похованням на Чернечій горі у Каневі та деякі інші. До суперечливих моментів реалізації цієї Програми слід віднести те, що частина фахівців-пам'яткознавців не сприйняла і негативно віднеслася до такої форми охорони культурної спадщини (Леонід Прибега, Олена Годованюк, ін.). Відомий український пам'яткознавець Сергій Кот в інформаційно-аналітичних матеріалах до парламентських слухань 18 квітня 2018 р. стосовно охорони культурної спадщини зауважив, що з 2008 р. Програма не реалізовується і масштабних робіт не проводиться [1; 86].

Натомість і сьогодні в Україні втілюються у життя державні Програми дослідження пам'яток українського козацтва «Січі козацькі» та «Гетьманські столиці». Їх передвісниками можна вважати започатковані ще у 1989 р. УТОПІК експедиції «Запорозька Січ: зруйноване й уціліле», що продовжуються й нині. Підсумком цих експедицій стали створення науково-дослідного Центру «Часи козацькі» у Києві під керівництвом професора Дмитра Телегіна, проведення щорічних науково-практичних конференцій, випуск навчальних посібників, монографій тощо. Вивчення пам'яток козацької доби поширилося всією Україною [1; 86]. Враховуючи історичне значення й заслуги українського козацтва у ствердженні української державності та суттєвий внесок у сучасний процес державотворення, 7 серпня 1999 р. з'явився Указ Президента України про встановлення Дня українського козацтва. З 2002 р. і по сьогодні діє Національна програма відродження та розвитку українського козацтва. Згідно розробленої концепції та програми розвитку об'єднаного Українського козацтва започаткований проект «Козацька Січ» – науково-історичний комплекс.

Через впровадження розробленого проекту очікують такі результати:

1. Соціальний ефект. Реабілітація та відновлення військових, адаптація їх та переселених осіб до мирного життя

2. Створена потужна мережа козацьких осередків як елементів національної безпеки, що є головною метою проекту.

3. Проектування облаштування баз по підготовці резерву територіальної оборони, навчання молоді. Досягнення комерційного ефекту відбудеться через організацію нових туристичних маршрутів в масштабах України. Будуть відроджені козацькі пам'ятки культури, святині та сакральні місця – наприклад, Межигірський козацький монастир.

4. Через впровадження проекту на територіях територіальних громад буде сформоване місцеве підприємництво.

Отже головна мета програми – це системне виховання молодів козацьких традицій як елемент державної та регіональної безпеки [2].

На сьогоднішній день є домовленість про реалізацію проекту «Козацька Січ» з Національним музеєм народної архітектури та побуту України. Підписані відповідні документи про співпрацю, виділена земельна ділянка під локацію «Київська Січ» [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврилюк, С., & Гаврилюк, О. (2022). Пам'яткоохоронні програми в Україні у 1991–2021 рр.: зміст та реалізація. Літопис Волині, (26), 84-89.
2. Стратегічні програми розвитку об'єднаного Українського козацтва. Проект «Козацька Січ» [Електронний ресурс] // Благодійний фонд Козацький. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: https://kozatsky.org/uploads/proekt-zapoziskasich22128_46500.pdf.
3. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» /Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.

INFORMATION INFLUENCE IN THE CONTEXT OF COMMUNICATION: A SOCIO-PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE

Yan VORONOVSKIY, Technical University of Berlin, Germany

Due to the fact that the implementation of information influence is possible only within the framework of communication, the understanding of communication is often reduced to its information component. In the traditional view, communication (*Latin* communicatio – message, transmission) is understood as the process of transmitting information, its movement, exchange between complex dynamic systems and their parts that are able to receive information, accumulate it, transform it. Participants in the process of exchanging meanings using a common system of symbols (signs) can be both individual subjects and group subjects. In the latter case, mass communication is considered, which is understood as the institutionalized production and mass distribution of symbolic materials to a relatively large audience.

Usually, information influence is understood as a socially determined phenomenon, the main function of which is to influence the audience through the content of the transmitted information. Information influence can be considered as an activity that allows us to talk about the connection between communication and action. In this case, communication is considered as "social interaction through messages", as a mechanism for coordinating interacting equal social subjects. We can talk not so much about the informational impact on the addressee (unidirectional communication), but about the interaction (bidirectional communication) of the subjects participating in communication. The presence of feedback leads to the fact that simple communication becomes possible 'only in a recursive network of previous and subsequent communication' [1, 95] and is not a set of separate independent operations, not connected to each other, but a systemic integrity consisting of interconnected events.

Awareness of the textual nature of the social world allows us to analyze the activity of organizing informational influence as a text that expresses the intention of the subject of influence. This text (activity) of the subject spreads in time and space. The text can represent a separate situational discrete message, a set of several messages (text of texts) and a continuous construction of the text of life activity. If the consumer of information does not have access to the transmitted text of the subject of influence, it is

considered that the information influence does not occur. However, to understand the intention of the subject of influence, the consumer of information does not necessarily have to have direct access to the content of the information, this intention can be manifested in the organization of communication and in the processes of life. In any case, communication between subjects will occur, only the scope of its understanding can be expanded beyond the direct interaction of the subjects.

Any social system has a communicative nature: communication is an elementary social operation that constitutes society as a system. Contacting subjects offer their symbolic construction of a description of the world and the events occurring in it, while in the process of their interaction, transformations of these constructions can occur as a result of mutual influence. Communications generate not so much the exchange of information as the constant emergence of semantic redundancy, which through the semantic structuring of the social system provides the necessary connectivity, and through it the integrity of society. The processes of socialization of individual subjects, structuring of group subjects, integration of society necessarily occur in the discursive space of society [2, 89]. In essence, communication is a specific process of self-organization of a holistic society, its self-reproduction in changing conditions due to inevitable fluctuations in the social order.

The meaning of the concept of communication is also connected with the regulatory aspect of interaction, 'any speech behavior is purposeful' [8, 34], influencing other people, their behavior. Historically, the purpose of communication was to force another to perform a particular action. The main 'points of reference' in this case are such hidden 'springs' as the motivational-target or intentional root cause of communication. In this regard, information turns into a tool for managing social reality. The orientation of communications to achieving consensus as the main factor of solidarity and stability of society [2, 85] or to the disintegration of society will depend on the goals of communicators.

Within the framework of existing theories of information influence, three approaches can be distinguished: informational, constructive, pragmatic. In them, information influence is consistently considered as the result of a mechanistic process of information transmission, interaction of subjects who construct their social organization, coordination of goals of communication participants. Individual subjects, group subjects, society as a whole can act as subjects of information influence. In a complexly organized society, a subject a priori cannot be a carrier of 'objective' information. The information influence of an individual subject is manifested in the dissemination of information, in defending the interests of group subjects of which he is a part, in promoting the discourse that he adheres to.

In the synergistic interpretation, information is a manifestation of discourse, which implicitly contains a program of actions of the subject to achieve the goals planned by him. The information influence of the subject is considered as the dissemination of information by him in time and space in order to establish his discourse. It is an integral part of the complexly organized process of social communication, during which subjects declare discourses (as plans for life), coordinate them and construct a common discourse. The inclusion of the subject in the social practices of society, the organization of the space of social communications with its various representatives, the quality of the formed discourse allow the subject to assess the potential of the proposed discourse and use it to correct his own discourse if necessary.

Communication is a discursive interaction of subjects, mediated by symbolic texts, during which a common discourse is constructed. It is a tool for the self-organization of a holistic society, a continuous immanent process of transformation of collective consciousness.

In the course of communication, subjects reconstruct the transmitted discourse of another subject based on the analysis of information texts. A contextual understanding of information influence leads to the fact that communicative processes are considered as occurring at two levels: communicative and metacommunicative. At the metacommunicative level, the interaction of subjects occurs through the mode of the transmitted message. Metacommunicative processes must correlate with a set of types of discourses of communicative behavior adopted in a given social structure. Being a symbolic text in a social text, information acquires its meaning only in the context of a communication situation, therefore, understanding the use of a single text is impossible without involving other texts. In a specific situation, the author's discourse manifests itself both in the text of the message and in the organization of communication, that is, it is transmitted simultaneously, providing the possibility of multiple interpretations of the discourse.

The existence of two levels of communication implies contextual uncertainty of the communication situation, which the interlocutors in communication must overcome together. Reconstruction of the author's holistic discourse in conditions of diversity of meanings implies the complexity of the mental organization of the information consumer, capable of carrying out such reconstructions, and it is not always possible to carry them out. If the meaning of the transmitted message is accessible to many information consumers, then much fewer of them can reconstruct the goals of the information authors [7, 65].

In the pre-communicative phase of communication, the consumer relies on a holistic normative discourse that is in a collapsed state. In the communicative phase of communication, the consumer, using his own discourse as a tool for analyzing the discourse of another subject, reconstructs the transmitted discourse. This leads to a situation of 'interaction' of the normative and reconstructed discourses, to the fact that at the post-communicative stage of communication, the consumer constructs a common discourse. When constructing it, the consumer periodically relies on one discourse, then on another. The consumer's 'wandering' leads to the processes of his self-organization, when the integrative discourse is further defined in the course of autocommunication (communication in communication) of the information consumer.

As Y. Habermas notes, true communication is a mechanism for coordinating interacting equal social subjects, united not only by common flows of information, but also by common norms and values that regulate the process of message exchange and their general understanding [2, 86]. At the same time, communication is a way of creating a new structure, and not just a way of transmitting information. Setting the format of communication, the consumer interacts with information, with the author of information, with the discourse of the author of information.

Informational influence as the advancement of the discourse of one of the subjects of society in the process of communication initially turns out to be limited in its capabilities. First, the discourse of the information consumer is constructed not only in the course of social communications. Secondly, in a complexly organized society there is competition between discourses and their carriers in the space of social communications. The discreteness of the organization of social space implies competition between social subjects for possession of such a scarce (limited) resource as a place in the arenas of articulation of public discourse. Competition between social subjects automatically limits the possibilities of uncritical assimilation of the discourses

of one of them. It is possible to conduct a successful information campaign, but if it is not supported by social practice and real achievements in the life of society, the effectiveness of further communications will be difficult. Thirdly, in a changing world, societal discourse as a project of an ideal society will also undergo changes. A synergistic understanding of society leads to the realization of the paradigmatic uncertainty of the goals of social development. There is no ultimate goal that can be reached in a certain number of steps.

Informational influence as an activity to promote the discourse of the subject of influence is organized in the context of a communication situation, is carried out through communication and is the goal of the subjects of communication. This activity is carried out in the course of social communications, which reproduce society and are part of the process of its self-organization. Society is an information space of communication, a social space of a collective subject of communication (which includes both the author and the consumer of information), a discursive space for agreeing on implicit goals of communication. Discursive interaction of subjects of society implies that they, realizing private goals in the course of communication, construct a common discourse, which is part of the societal discourse. "Communication in communication" occurs when the communication of subjects is part of the process of reproducing societal discourse.

REFERENCES

1. Burlachuk L.F., Kelesi M. Pro kryterii rozvytku osobystosti. Visnyk Kyivskoho universytetu. Seriya: Sotsiologhii. Psykholohii. Pedagoghika. Vyp. 2. K., 1996. S. 90–93.
2. Habermas Yu. Komunikatyvna diia i dyskurs – dvi formy povsiakdennoi komunikatsii. Per. Sytnychenko L. Pershodzherela komunikatyvnoi filosofii. K.: Lybid, 1996. S. 84-90.
3. Korniev M.H., Kovalenko A.B. Sotsialna psykholohii. K., 1995. 304 s.
4. Kornev M.H., Fomichova V.M. Psykholohii masovoi povedinky. In-t pisliadyploimnoi osvity KNU im. T. Shevchenka. K., 2004. 222 s.
5. Maksymenko S.D. Psykholohii v sotsialnii ta pedagoghichnii praktytsi: metodologhii, metody, prohramy, protsedury. K., 1998. 254 s.
6. Moskalenko V.V. Sotsialna psykholohii: pidruchnyk. K.: Tsentr uchbovoi literatury, 2008. 366 s.
7. Orban-Lembryk L.E. Rozvytok osobystosti v komunikatyvnomu prostori. Aktualni problemy psykholohii. K, 2002. T. 1. Ch. 4. S. 12–132.
8. Orban-Lembryk L.E. Struktura komunikatyvnoho potentsialu osobystosti. Psykholohichni perspektyvy. K., 2002. Vyp. 2. S. 53–61.
9. Tsyba V.T. Sotsiologhii osobystosti: systemnyi pidkhid (sotsialno-psykholohichniy analiz): navch. posibnyk. K., 2000.

ФОРМУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

*Ірина ГАЛЬЧИЧ, аспірантка 2-го курсу спеціальності 231 «Соціальна робота»
НК – Алла ЯРОШЕНКО, доктор філософських наук, професор
Український державний університет імені Михайла Драгоманова*

Сучасне українське суспільство стикається з численними викликами, серед яких особливе місце займають соціальні конфлікти, викликані воєнними подіями, економічною нестабільністю та зростанням психологічної напруги в громаді. У

таких умовах професійна підготовка соціальних працівників повинна включати розвиток медіаційних навичок як ефективного інструменту врегулювання конфліктів та побудови соціальної згуртованості.

Медіація, як метод альтернативного вирішення спорів, є особливо важливою в діяльності соціальних працівників, адже дозволяє знаходити компроміс між сторонами конфлікту, зменшувати напругу та сприяти соціальній стабільності [2].

Медіація є ключовим компонентом соціальної роботи, оскільки соціальні працівники часто виступають посередниками між різними групами населення, державними установами та громадськими організаціями. В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України зростає потреба у фахівцях, здатних вести переговори, працювати з кризовими ситуаціями та допомагати у вирішенні соціальних конфліктів.

Основними аспектами застосування медіації у соціальній роботі є [1]:

1. Робота з внутрішньо переміщеними особами (ВПО) – допомога у вирішенні конфліктів між переселенцями та приймаючими громадами.
2. Соціальна адаптація ветеранів – посередництво у комунікації між ветеранами, їхніми родинами та державними структурами.
3. Запобігання сімейним конфліктам – вирішення суперечок, пов'язаних із психологічними наслідками війни та економічною нестабільністю.
4. Робота з молоддю та маргіналізованими групами – допомога у вирішенні конфліктних ситуацій у навчальних закладах та громадах.

Сучасна система вищої освіти має адаптувати освітні програми соціальної роботи відповідно до реалій сьогодення. До ключових компонентів підготовки соціальних працівників у сфері медіації можна віднести:

1. Теоретичні основи медіації – ознайомлення студентів із поняттям конфлікту, його видами та механізмами врегулювання.
2. Практичні тренінги та кейс-методи – розгляд реальних ситуацій, моделювання переговорних процесів та аналіз успішних кейсів.
3. Співпраця з практиками – залучення до навчального процесу експертів у сфері медіації, представників громадських організацій та міжнародних інституцій.
4. Стажування в соціальних установах – забезпечення студентів практичним досвідом роботи з конфліктними ситуаціями в реальних умовах.

Формування медіаційних навичок у майбутніх соціальних працівників є важливим завданням системи вищої освіти, особливо в умовах суспільних трансформацій, спричинених війною та кризовими явищами. Впровадження медіації в діяльність соціальних служб сприятиме стабілізації соціальної сфери, підвищенню рівня громадської довіри та формуванню культури мирного вирішення конфліктів.

З огляду на актуальні виклики сучасного суспільства, інтеграція медіаційних технологій у професійну підготовку соціальних працівників є необхідною умовою для забезпечення ефективної соціальної роботи в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мазаракі Н. А. Медіація в Україні: теорія та практика : монографія / Н.А. Мазаракі / Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 276 с.
2. Гірник А. Посередництво в конфліктах / А. Гірник, А. Бобро. URL: http://www.dere.com.ua/library/girnyk_bobro/konflikty.shtml

ГЛАСНІСТЬ І АКТИВІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКО НАЦІОНАЛЬНО- ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ

Максим ГАНДЗЮК, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-24-1

НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Вступ. Політика гласності, проголошена у 1980-х роках у СРСР, спричинила відкриття раніше закритих суспільних процесів і створила умови для активізації демократичних рухів. В Україні цей процес супроводжувався зростанням національної свідомості, боротьбою за державну незалежність та демократичні перетворення. Однак це зіткнулося з численними проблемами: протидією радянської влади, недовірою частини суспільства та внутрішніми суперечностями в демократичних організаціях.

Актуальність дослідження. Сьогодні, коли Україна продовжує свій шлях демократизації та державного утвердження, досвід гласності та активізації національно-демократичного руху є важливим для розуміння сучасних суспільних процесів. Вивчення цього періоду дозволяє краще оцінити механізми трансформацій, ролі громадських ініціатив та культурного відродження в процесі державотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що важливими є роботи, що досліджують вплив політики гласності на українське суспільство. Зокрема, праці українських істориків і соціологів, таких як Ярослав Грицак, Іван Дзюба, аналізують причини та наслідки активізації національного руху. Водночас зарубіжні дослідники, як-от Тімоті Снайдер, наголошують на ролі міжнародних контекстів і взаємодії з іншими національними рухами Центрально-Східної Європи[1, 2, 3].

Виклад основного матеріалу. Гласність, як одна з ключових складових політики перебудови, що була проголошена Михайлом Горбачовим у СРСР у середині 1980-х років, стала каталізатором масштабних змін у суспільно-політичному житті, зокрема в Україні. Вона сприяла активізації українського національно-демократичного руху, який мав глибокі історичні корені та став важливим етапом у боротьбі за національну ідентичність, демократію та державну незалежність.

Політика гласності відкрила суспільству доступ до раніше закритої інформації, що стосувалася історичних подій, репресій, екологічних проблем і становища національних меншин. У контексті України це означало виявлення правди про Голодомор 1932-1933 років, масові репресії 1930-х років, депортації кримських татар, а також реальну картину русифікації та утисків української мови й культури. Вперше за десятиліття стали доступними твори українських дисидентів, заборонена раніше література, архівні документи та факти, які раніше замовчувалися офіційною радянською історіографією [1].

Однією з ключових ознак гласності стало створення незалежних громадських організацій та рухів, які спрямовували свої зусилля на вирішення національних питань. У 1989 році було створено Народний рух України за перебудову (НРУ) — першу масову некомуністичну організацію, що поставила на меті національне відродження, демократичні перетворення та захист прав людини. НРУ став платформою для консолідації демократично налаштованих громадян, письменників, інтелігенції та молоді. Завдяки гласності НРУ здобув широке висвітлення у пресі та значну підтримку серед населення.

Важливу роль у процесі активізації національно-демократичного руху відіграли інтелектуали та діячі культури. На хвилі гласності вони змогли відкрити для широкого загалу такі імена, як Василь Стус, Іван Світличний, Алла Горська, Левко Лук'яненко, Микола Руденко та багато інших. Літературні твори, виступи науковців та художні ініціативи стали потужним інструментом формування національної свідомості й повернення до українських традицій [1].

Чорнобильська катастрофа 1986 року стала ще одним важливим поштовхом до активізації руху. З'ясування справжніх масштабів трагедії, її наслідків для України та ставлення центральної влади до ліквідації аварії сприяли усвідомленню суспільством потреби у більшому самоуправлінні та захисті національних інтересів. Саме в цей час почали створюватися екологічні організації, які, хоч і виникли як реакція на техногенні катастрофи, згодом включили у свою діяльність і політичні вимоги [2].

Гласність також відкрила дорогу до відродження української мови та культури. Було проголошено політику «українізації», хоча вона і наштовхувалася на спротив з боку проросійсько налаштованих сил. У 1989 році Верховна Рада УРСР ухвалила закон «Про мови в Українській РСР», який закріпив українську мову як державну та зобов'язав забезпечити її використання в усіх сферах суспільного життя. Цей закон став вагомим здобутком національно-демократичного руху і підґрунтям для подальших перетворень.

Масові мітинги, які стали можливою завдяки гласності, стали важливим інструментом боротьби за демократичні права. У 1990 році відбулася «Революція на граніті» — перший масовий студентський протест у Києві, який мав чітко окреслені політичні вимоги, зокрема відставку уряду, прийняття нової Конституції та недопущення укладення нового союзного договору. Ця акція стала символом активізації молоді в боротьбі за незалежність і демократичні цінності.

Період гласності також сприяв появі незалежних ЗМІ. В Україні почали виходити газети, журнали, видавничі проєкти, які висвітлювали питання історії, культури, політики, репресій, прав людини. Саме незалежна преса, така як «Літературна Україна», «Український вісник» та інші, стала рупором національно-демократичних ідей.

Активізація національно-демократичного руху не була безперешкодною. Уряд і компартійна верхівка в УРСР намагалися гальмувати цей процес, звинувачуючи активістів у націоналізмі, екстремізмі та антирадянській діяльності. Проте завдяки гласності та суспільній підтримці рух здобув усе більше послідовників і поступово змінював політичний ландшафт [3].

Висновки. Гласність стала вирішальним чинником, який активізував український національно-демократичний рух. Завдяки цій політиці вдалося створити умови для відродження української ідентичності, усвідомлення власної історії та боротьби за національні інтереси. Національно-демократичний рух, що сформувався у цей період, відіграв ключову роль у здобутті Україною незалежності у 1991 році, заклавши основи для формування демократичної держави. Попри численні виклики, здобутки цього періоду стали важливим уроком для майбутніх поколінь у справі збереження національної ідентичності та утвердження демократичних цінностей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грицак Я. Не завдяки, а всупереч [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://theukrainians.org/ne-zavdiaky-a-vsyperech/>.
2. Дзюба І. Іван Дзюба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nmiu.org/posts/249>.

3. Снайдер С.: чому перемога України важлива для світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/10-argumentiv-vid-istoryka-timoti-snaydera>.

ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ У РІЗНИХ КУЛЬТУРАХ: ПОДІБНОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ

*Ольга ГОЛБАН, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Етика спілкування є важливим аспектом міжкультурної комунікації, оскільки вона визначає правила, норми та принципи взаємодії між людьми у різних культурах. Вона вмістить манеру ведення розмови, вживання ввічливих виразів, невербальну комунікацію та рівень формальності у спілкуванні. Хоча загальні принципи етичного спілкування, такі як взаємоповага, чесність і доброзичливість, є універсальними, існують суттєві відмінності між культурами, які можуть впливати на ефективність комунікації.

Однією з ключових відмінностей у спілкуванні є рівень формальності. Наприклад, у східних культурах (Китай, Японія, Корея) комунікація часто є більш формальною, з чітким дотриманням ієрархії та поваги до старших або людей вищого соціального статусу. Використання шанобливих форм звертання та уникнення прямої критики є загальноприйнятими нормами. У західних культурах, зокрема в США та країнах Західної Європи, спілкування може бути менш формальним, а рівність між співрозмовниками заохочується, навіть у робочому середовищі.

Важливу роль у міжкультурній етиці відіграє спосіб вираження думок. У культурах з прямим стилем комунікації (наприклад, німецькій, американській чи ізраїльській) люди звикли висловлювати свої думки відкрито і прямо, навіть якщо це може здатися надто критичним або різким. Водночас у культурах з непрямим стилем (наприклад, японській, арабській, китайській) спілкування часто є завуальованим, ідеї подаються натяками, а критика висловлюється в м'якій формі або взагалі уникається, щоб зберегти гармонію у стосунках.

Невербальна комунікація також суттєво відрізняється у різних культурах. Наприклад, зоровий контакт у західних культурах сприймається як ознака впевненості та чесності, тоді як у деяких азійських культурах надто інтенсивний зоровий контакт може вважатися неповагою або навіть агресією. Так само жести, міміка та фізична дистанція між співрозмовниками можуть мати різне значення. Наприклад, у Латинській Америці та на Близькому Сході люди часто розмовляють, перебуваючи на близькій відстані, у той час як у скандинавських країнах така поведінка може викликати дискомфорт.

Одним із важливих аспектів етики спілкування є використання мовленнєвого етикету та прояв ввічливості. Наприклад, у Франції та Японії велике значення надається ввічливим формам звернення та ритуалам вітання, тоді як у США спілкування часто більш невимушене та дружнє, навіть у професійному контексті. В арабських країнах компліменти та тривалі привітання є частиною культурної норми, тоді як у скандинавських культурах люди можуть уникати надмірного прояву емоцій у розмові. Попри всі відмінності, спільними для більшості культур є принципи поваги. Отже, щирості та відповідності

комунікації ситуації. Важливо розуміти культурні особливості етики спілкування, щоб уникати непорозумінь та ефективно взаємодіяти з людьми з різних країн. Міжкультурна компетентність допомагає адаптуватися до різних стилів комунікації, виявляти повагу до співрозмовника та будувати міцні міжкультурні зв'язки. У сучасному глобалізованому світі така гнучкість та чутливість до культурних відмінностей є важливими для успішного особистого та професійного спілкування.

РОЛЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Анна ГОЛІНЬКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4

НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Важко переоцінити значення особи Михайла Грушевського в історії України. Автор багатьох підручників з української історії, геніальний вчений і взагалі надзвичайно талановита людина, він був і видатним політичним діячем. Як зазначав В. Ф. Верстюк: «У 1917 році, здається, не було жодного українського з'їзду, де б М. Грушевського не обирали почесним головою або від імені якого йому не надсилали б вітальних телеграм. До повернення Михайла Сергійовича до Києва Центральна Рада була одним із політичних аутсайдерів, який лише «примірявся» до активної політики, а громадсько-політичне життя очолювали загальноросійські революційні організації» [1, 24]. Тому можна констатувати факт – станом на 1917 рік Михайло Грушевським був найавторитетнішим політичним діячем. Його авторитет серед українського суспільства та політикуму був незаперечним.

З поверненням М. Грушевського в Україну утворився той стрижень, навколо якого міг згуртуватись український рух. Обрання Михайла Сергійовича Головою Центральної Ради було, звичайно, визнанням передусім його величезних наукових заслуг, беззастережного авторитету серед українства. Для теоретичного обґрунтування тогочасного висхідного політичного курсу М. Грушевський був, мабуть, порівняно з іншими, найбільш підготовленим. Ґрунтовне знання історії українського народу, його проблем, інтересів, вражаючи працездатність та інші видатні потенційні наукові можливості явно вирізняли Михайла Сергійовича серед когорти тогочасних діячів, винесених на гребінь політики потужною революційною хвилею. Тому за весь час існування Центральної Ради жодного разу не виникало питання про можливість заміни Грушевського на посту голови.

Протягом першого місяця перебування в Україні Михайло Сергійович зосередив увагу на популяризації рішень Всеукраїнського конгресу, який відбувся 6-8 квітня 1917 року у Києві, на з'ясуванні потреб національної роботи в організаційній, політичній і літературній галузях. Досить детально окреслив Грушевській і риси ладу, до якого, на його думку, мають прагнути українці. Визначний історик вважав, що багатотисячні прагнення українців до свободи і рівності справдяться з перемогою Лютневої революції. Як послідовний демократ, він виходив з уявлення, що «у вільній російській республіці не може бути невольних людей». Вчений був глибоко переконаний, що і росія в цілому, і Україна, зокрема, вступили в якісно нову стадію свого розвитку, коли вже неможливо озиратись назад, а треба прямувати вперед, виходячи з нових реалій.

На думку М. Грушевського, найпершим, чого мали домагатися українці, що повинно було стати центральним пунктом їхньої програми, є воля, свобода, право самостійно розпоряджатись власною долею. Тому повалення самодержавства вчений сприйняв як початок визволення, а в підтримці революції вбачав запоруку від реставрації старих порядків. Важливою потребою часу було відстоювання демократичних свобод. Другим основним принципом – завданням українського визвольного руху мало стати забезпечення реальної рівності людей [2].

Основне місце в концепції державотворення, розробленій вченим, займала проблема автономії України в складі російської республіки. У своїй роботі «Хто такі українці і чого вони хочуть» він так характеризує значення автономії для майбутньої української держави: «Домагання народоправства і суто демократичного ладу на Україні в відокремленій, «незмішаній» автономній Україні, пов'язаній тільки федеративним зв'язком чи то з іншими племенами слов'янськими, чи то з іншими народами і областями російської держави [3].

В автономній Україні мали бути забезпечені права національних меншин, оскільки повнота національного життя, що її добивались для українського народу, не повинна поглинути інших народностей і обмежувати їх змагання до вільного розвитку своєї культурної і національної стихії. Забезпечити права національних меншин. М. Грушевський вважав за потрібне, по-перше, шляхом прийняття їх мови в зносинах з урядами і органами самоуправи в тих округах, де ці народності становлять певний національний мінімум; по-друге, наданням можливостей навчатись рідній мові; по-третє, створенням культурних і релігійних товариств і установ.

Однак, коли стало зрозуміло, що ніякої автономії росія не допустить, а надто вже після того, як у Петрограді прийшли до влади більшовики, програма Центральної Ради, погляди самого М. Грушевського на відносини з Росією змінились. Незалежність на його думку – була необхідною умовою успішності українського проекту: «... Весь той тяжкий і небезпечний шлях до повного тріумфу наших демократичних і соціальних завдань Українська Народна Республіка мусить пройти самостійно, як незалежна держава...» – писав голова Центральної Ради [4]. Грушевський попри притаманну розлогість стилю був у цій позиції найбільш чіткий: незалежність – тепер, решта питань – потім. На його думку, український народ після втрати своєї державності протягом цілих віків виявляв незламну волю до національного визволення, і що тепер настав час нарешті здійснити великий ідеал, яким є цілковита незалежність України та її державна самостійність [4].

Отже, можемо стверджувати, що Михайло Сергійович Грушевський в період національної визвольної революції 1917-1921 рр. був однією із головних дієвих осіб тогочасного українського політичного життя та визначною постаттю в історії українського державотворення, пройшовши шлях від ідеї автономії України до повної її незалежності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верстюк В. Ф. М. С. Грушевський у перший період діяльності Центральної Ради. *Український історичний журнал*. 1996. №5. С.18-35
2. Гармаш В. У 1917-му Грушевського називали «некоронованим королем України». *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28380595.html>
3. Перший Президент незалежної України – Михайло Грушевський. URL: <https://libr.rv.ua/sections/items/147?module=virt#gsc.tab=0>
4. Зінченко О. Незалежність №1: Коли Грушевський її оголосив, чому Винниченко сумнівався, а Єфремов був проти. *Історична правда*. 26 січня. 2015. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2015/01/26/146960/>

ДИСКРЕДИТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ВПРОДОВЖ РОКІВ

*Даниїл ГОЛОВАШИЧ, ННІ цивільного захисту, група ЦЗк-24-1
НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Дослідження присвячене вивченню проблеми дискредитації української мови впродовж багатьох років. У ній проаналізовано об'єкти заборон та утисків, спрямованих на викорінення української мови як в Україні, так і за її межами. На основі аналізу статистичних даних, літературних та інших джерел розглядаються різні аспекти боротьби за право на свободу українського народу та визначається необхідність подальших заходів для забезпечення свободи українського народу [1, 2].

Коріння української мови є давнім. Дослідники вважають, що вона сформувалася у 10-4 тисячоліттях до нашої ери і походить від санскриту. Сьогодні це одна з 30 найпоширеніших мов світу, якою розмовляють понад 45 мільйонів людей [3]. Крім того, українська мова офіційно визнана однією з найкрасивіших мов світу.

Протягом чотирьох століть, коли Україна була поневолена різними загарбниками, нашу мову цілеспрямовано знищували. Робилося все, щоб знищити український народ. Особливу відповідальність за це несуть росіяни. Вони придушували українську мову, обмежували її вживання і знищували всіх, хто захищав рідну мову.

Однак загарбникам не допомогли закони, анафема, укази та державні акти. Навпаки, українська мова стала зброєю в боротьбі за незалежність через акти мовного геноциду, які цілеспрямовано знищували мову, що була головною ознакою народу.

Згідно з історичними джерелами, було 134 спроби вбити українську мову. Росіяни, зокрема, називали її «наречием». Навіть сьогодні одним із найвідоміших міфів російської пропаганди є те, що «українська мова - це суржик і українці досі не мають справжньої літературної мови» [4].

Термінологія Тиран Петро I відомий своєю мовною політикою в першій половині 18 століття. Він наказав науковцям та освітянам переїхати з Києва до Москви [5].

У 1720 році він заборонив друкувати книги українською мовою і наказав вилучити українські тексти з церковних книг. Наступного року він наказав цензурувати україномовні книги, а в 1729 році наказав переписати всі укази і розпорядження з української мови на російську [6].

У 1740 році російська імператриця Анна Іванівна підштовхнула царя до знищення української мови. Вона створила гетьманський уряд на чолі з московським князем Олексієм Шаховським і запровадила російську мову в українських державних установах. Кількома роками раніше вона також наказала конфіскувати книги, надруковані староукраїнською мовою.

А вбивця Запорізької Січі, Катерина II, «поставила крапку» у мовному питанні у XVIII столітті: у 1763 році вона заборонила викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії. Пізніше Катерина II закрила школи з українською мовою навчання в козацьких полках.

У XIX столітті українська мова продовжувала придушуватися, в тому числі і в школах. Були заборонені не лише твори українською мовою, але й кирилиця.

У 1804 році імператорським указом було заборонено навчання українською мовою.

У 1847 році російський імперіалізм розгромив Кирило-Мефодіївське товариство. Водночас він посилив жорстоке переслідування української мови та культури, заборонивши шедеври Шевченка, Куліша, Костомарова та інших.

«Червоний» геноцид у XX столітті, особливо в Росії, репресії лише посилилися. На початку століття українська мова та освіта стали «шкідливими» для імперії. Згодом за наказом уряду Столипіна були закриті всі українські культурні об'єднання та видавництва. Також було заборонено читати лекції українською мовою та створювати неросійські мовні гуртки. Українську мову хотіли стерти з лиця землі, а державу перетворити на російську провінцію.

Коли більшовики окупували Київ у 1918 році, вони розстріляли 5 000 людей за кілька днів. Більшовиків не пускали до Києва, бо вони розмовляли українською мовою, носили український національний одяг і мали портрети Тараса Шевченка у своїх домівках.

У 1929-1930 роках почалися арешти української інтелігенції. Тих, хто не зміг вирватися на волю, вбивали.

У 1933 році Сталін телеграфував про припинення «українізації». Потім, у 1938 році, російська мова стала обов'язковою для дітей у школах.

Генеральні секретарі ЦК також виконували все, що їм наказували з Москви. У 1970 році в СРСР було видано наказ про захист дисертацій виключно російською мовою [6].

У 1978 році українцям наказали продовжувати «покрашувати вивчення і викладання російської мови». Це був так званий циркуляр Брежнєва. Через рік знову були видані «додаткові заходи щодо поліпшення вивчення російської мови в середніх школах та інших навчальних закладах Федеративної Республіки». Це був так званий «Указ Андропова» [4].

У 1984 році, було видано наказ про переведення всього музейного діловодства на російську мову. У школах російські вчителі отримували більшу зарплату, ніж українські.

Століття мовної різанини завершилося у 1989 році постановою про «Законодавче закріплення російської мови як державної». Наступного року Верховна Рада прийняла Закон «Про мови народів СРСР», який надав російській мові статус офіційної [7].

Після цього Україна звільнилася від російського ярма і знову почала рішуче відстоювати свою мову. Однак не обійшлося без російських акторів.

По-перше, 10 серпня 2012 року проросійські політики в Україні ввели в дію закон «Про засади державної мовної політики». Він отримав неофіційну назву «Закон Колесніченка-Ківалова» або «Мовний закон». Таким чином, в нашій країні була запроваджена можливість офіційної двомовності в регіонах. Потім почалася війна - одна з причин, чому росіяни сфабрикували «утиски російськомовного населення» в Україні[8,9].

Сьогодні ми змушені боротися за українську мову та національну незалежність, яка як кістка застрягла в горлі Росії. Українська мова знову стала зброєю. Тож ми повинні правильно нею користуватися і не залишати ворогам жодного шансу. У цьому нам допоможе пам'ять про багатовікове нищення та відверту заборону української мови в Росії. А також її нищення сьогоднішніми російськими окупантами на тимчасово окупованих територіях України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вівчарик М. М. Україна: від етносу до нації: Навч. посіб. Київ: Вища шк., 2004. 239 с.
2. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні // Уряд. кур'єр. 2004. 20 квіт.

3. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В. С. Крисаченка. Київ: НІСД, 2004. 656 с.
4. Лизанчук В. Мовні аспекти в українському державотворенні // Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи: Матеріали наук. практ. конф. Львів: ЛФ УАДУ, 2001. Ч. 2. С. 224-228.
5. Макарець Ю.С. Державна мовна політика незалежної України. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019 № 40, том 1. С.53-57.
6. Плотницька І. Поняття екології мови в державному управлінні і мовознавстві // Вісн. НАДУ. 2004. № 1. С. 196 - 201.
7. Співак І.В. Мовне законодавство та мовна політика в Україні, як вони є. Право та державне управління. 2019, № 2(35), том 2, С. 12-19.
8. Трофімова Н., Сонюк В. Хартія розколу. Мовне питання: європейський стандарт на українському ґрунті // День. 2002. 28 листоп. № 219.
9. Євтух В. Б., Трощинський В. П., Галушко К. Ю. та ін. Етносоціологія: терміни та поняття. Навч. посіб. Київ: Вид-во УАННП "Фенікс", 2003. 280 с.

СТИЛІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ІНЖЕНЕРА З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Марія ГОНЧАРУК, ННІ ПБ, ОПс-21-2

НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Стиль комунікативної поведінки – це спосіб, за допомогою якого інженер з охорони праці вибудовує комунікаційну взаємодію з колегами, керівництвом, працівниками підприємств та установ, громадянами тощо. Існує багато стилів, що використовуються у міжособистісній комунікації, так само як і багато підходів до вивчення цих стилів.

Мета дослідження – визначити найбільш оптимальні стилі комунікативної поведінки у професійній діяльності інженера з охорони праці та охарактеризувати їх.

Важливими для професійної комунікації фахівця з охорони праці є об'єктивність, професіоналізм та адекватність зворотного зв'язку.

Комунікативні стилі класифікують також відповідно до вольового компоненту: обвинувачення, директивний, переконання і вирішення проблеми.

Стиль обвинувачення передбачає, що людина, яка застосовує цей стиль, намагається знайти і помилку і того, кого можна за неї звинуватити. Тон спілкування негативний, обвинувачуваний. Загальний тон спілкування викликає негативні почуття у реципієнта, а результати такої взаємодії рідко бувають позитивними. Інженеру з охорони праці необхідно уникати цього стилю.

Директивний стиль притаманний переважно керівникам. Керівник вказує підлеглим, як їм виконувати роботу або вирішувати певні завдання. Обговорення зведені до нуля; комунікація, як правило, – одностороння. Не слід плутати цей стиль з позитивним тоном інструктажу, що припускає наявність зворотного зв'язку. Директивний стиль-односпрямований.

Стиль обвинувачення і стиль вирішення проблем, з погляду відправника повідомлення, практично протилежні, а директивний стиль і стиль переконань – біполярні.

Вибір стилю комунікативної поведінки залежить від того, як поєднуються довіра і вимогливість керівника по відношенню до працівників. Що більше вимогливості, то більш категоричною може бути форма звернення, і навпаки. Кожний спосіб звернення до підлеглих має свій зміст, свій діапазон психологічних варіантів управлінського впливу: спонукання стимулює працівників, викликає відгук в різноманітній позитивній мотивації; переконання допомагає долати різноманітні психологічні бар'єри; умовляння може бути ефективним тоді, коли невпевнених працівників треба налаштувати на якесь завдання; вказівка необхідна у тих випадках, коли працівників потрібно поставити перед вибором, щоб вони самі відмовилися від небажаного варіанту поведінки; примушення буває крайньою мірою і застосовується тоді, коли необхідно жорстко примусити працівників виконати завдання.

У професійному спілкуванні керівнику надзвичайно важливо знаходити індивідуальний підхід до кожного виконавця у залежності від того, які мотиви у нього домінують. Це передбачає частіше за все мистецтво поєднання різних способів звернення у залежності від ситуації. Вибір кращих актів комунікативної поведінки залежить від ситуації, що склалася, ділових відносин, психологічних типів особистості, індивідуально-особистих характеристик. Характер комунікацій визначається вибором форми звертання, засобу повідомлення і способу контакту.

Погоджуємося з [1], що формування обізнаності у комунікативній поведінці в міжкультурному спілкуванні обумовлена необхідністю розширення міжособистісних і міжкультурних контактів, що є беззаперечною закономірністю сучасного життя, і необхідністю пошуку шляхів ефективної комунікації у різних сферах й ситуаціях спілкування; оптимальних комунікативних стратегій у спілкуванні з носіями іншої культури; прагненням уникати непорозумінь, які виникають у результаті неправильної інтерпретації в міжкультурному діалозі. Міжособистісну комунікативну компетентність вважати сформованою, якщо майбутній фахівець здатний долати мовні та культурні стереотипи, толерантно ставиться до іншої культури, усвідомлює особливості українського менталітету для успішної комунікації з представниками інших культур, володіє іноземною мовою на достатньому для ефективного спілкування рівні, вміє розробляти стратегію комунікативної поведінки, долаючи комунікативні бар'єри. Також необхідно розвивати навички здійснювати рефлексію, що є підґрунтям для подальшого розвитку; толерантного ставлення до проявів іншої культури; розширення знань про відповідну культуру з метою глибшого розуміння співвідношень між власною та іншою культурами; оволодіння знаннями про соціокультурні стратегії взаємодії тощо.

Виокремлюють також авторитарний, демократичний, піддатливий, агресивний, драматичний, відчужений, альтруїстичний, спокійний, екзальтований, точний, відкритий, маніпулятивний тощо стилі комунікативної поведінки. Авторитарний стиль спілкування характеризується диктатом, негативним ставленням до позиції партнера, неприйняттям ініціативності, дискусійних обговорень проблем. Авторитарні люди надають перевагу безапеляційним судженням. Демократичний стиль спілкування передбачає обопільну активність, взаємоповагу учасників комунікативного процесу. За піддатливого стилю спілкування людина постійно потребує підтримки, виявляє невпевненість у собі. Агресивному стилю спілкування притаманні прагнення досягти успіху за допомогою жорсткого контролю над учасниками комунікативного процесу, нехтування моральними нормами.

Драматичний (афективний) стиль орієнтований на пристосування до почуттів і потреб співрозмовника, досягнення міжособистісної гармонії, характеризується перебільшеним емоційним забарвленням повідомлення. Про відчужений стиль спілкування свідчать намагання зберегти емоційну дистанцію, особистісну незалежність. Альтруїстичний стиль ґрунтується на безкорисливій допомозі іншим людям, прагненні заохочувати співрозмовника до спілкування. Спокійний стиль спілкування спрямований на зниження тривожності у комунікантів. Екзальтований стиль притаманний надто емоційним натурам, схильним до частого використання невербальних засобів спілкування. Точний стиль ґрунтується на прагненні логічної послідовності, максимальної коректності у повідомленні. Відкритий стиль спілкування характеризується безпосереднім вираженням позицій, думок, емоцій тощо. Зважаючи на специфіку професійної діяльності фахівців з охорони праці, останні два стилі цілком відповідають вимогам діяльності і спрямовані на досягнення завдань служби.

Таким чином, комунікативними стилями, що найбільш притаманні для інженерів з охорони праці, визначено точний, відкритий, директивний стилі комунікативної поведінки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зеліковська О.О., Степаненко О.І. Інтерпретація комунікативної поведінки як засіб формування міжкультурної комунікативної компетенції. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Київ, 2015. С. 74–76. URL: <https://www.researchgate.net/publication/342097899.pdf>

THE HISTORY OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT OF THE MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE

Наталія ГРЕЧКА, ННІ управління і безпеки населення, група ОПс-2-21

НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, кандидат філологічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Language for every nation becomes like a second nature, surrounding it, living with it everywhere and always. Without it, as without the sun, air, plants, man cannot exist. Just as the destruction of nature is a great misfortune, the renunciation of the native language or even disrespect for it, is also equivalent to disrespect for one's father and mother, painfully striking the people. The Ukrainian language, with its beauty and richness, has long attracted the attention of scientists. When it comes to the origin of the Ukrainian language, the vast majority of those interested perceive this problem as the origin of the modern Ukrainian language, that is, the one they hear every day on the radio and television. However, it should be remembered that the national language consists of two independent branches: a literary language common to the entire nation, polished by masters of the artistic word, and a folk language, which is quite different in different dialect areas. One can only hypothetically speak about the language of anti-Ukrainian tribes. After all, the written monuments that have come down to us are not yet enough for a full-fledged study of the language " [1, 12-13].

Therefore, it is impossible to establish any chronological milestones in the emergence and initial development of Ukrainian, as well as any other language in general. It is only indisputable that the Ukrainian language is one of the most ancient Indo-European languages. This is evidenced by the presence of archaic vocabulary, and some phonetic and morphological features that our language has preserved over the centuries." [1, 14; 2].

The antiquity of the Ukrainian language was proven by a number of domestic and foreign scholars: Mykhailo Krasutsky, Pavel Shafarik, Oleksiy Shakhmatov, Fedir Buslaev, etc. Foreign language researchers constantly emphasize the phonetic luxury, lexical and phraseological richness, syntactic flexibility, and enormous word-forming capabilities of the Ukrainian language. In terms of melodiousness, it is most often put on a par with Italian. And at the World Language Beauty Contest, which took place in 1934 in Paris, the Ukrainian language took the third place (French took the first place, Persian took the second place). Genealogically, the Ukrainian language belongs to the Indo-European East Slavic linguistic subgroup of the Slavic languages. The history of the Ukrainian language begins with the Proto-Slavic (Common Slavic) linguistic unity, which separated from the Indo-European proto-language approximately in the 3rd millennium B.C." [1, 14; 3].

The Proto-Slavic era lasted about 2000 years. According to the traditional version of the origin of the East Slavic languages, which until recently was official and mandatory, it was believed that after the end of the Proto-Slavic era, a common East Slavic period began, which lasted more than 500 years and ended only in the 11th–12th centuries during the feudal fragmentation of Kievan Rus. At this time, the so-called Old Russian language common to all Eastern Slavs was supposedly formed, on the basis of which from the 13th century three East Slavic languages Ukrainian, Russian and Belarusian - arise as the languages of the corresponding nationalities. This approach was based largely on a number of ideological guidelines, first of the era of Tsarist Russia, and later of the Soviet era. Modern researchers, criticizing the theory of a single Old Russian (or Proto-Russian) language, isolate the Ukrainian language directly from the Proto-Slavic language without intermediate links. According to this approach, the three East Slavic languages, Ukrainian, Belarusian, and Russian, grew independently of each other as independent languages, and the so-called "Proto-Russian" common language did not exist." [1, 14; 2; 3].

The continuity of the historical development of the ethnic group in the Ukrainian lands from the middle of the 1st millennium A.D. to the present day may indicate that after the collapse of the proto-Slavic community, the Ukrainian ethnic group and, accordingly, the Ukrainian language began to form in this area. It inherited from the Proto-Slavic a significant specific lexical fund and many phonetic and grammatical (primarily morphological) features, which in other Slavic languages were replaced by new ones, and in the Ukrainian language they constituted the oldest group of linguistic features (the Ukrainian language has 82 specific phonetic and grammatical features, including 34 unique features without analogues). Along with Christianity, Old Church Slavonic (or Church Slavonic) language came to Kievan Rus, created on the basis of Old Bulgarian dialects by Cyril and Methodius (one of the first Slavic cultural figures). Religious and official texts were written in it. For a long time, from the 14th to the 18th centuries, Old Church Slavonic served as a written language." [2; 3].

The highest form of the national language is the literary language. The beginning of the new Ukrainian literary language is conventionally considered to be 1798, when the first three parts of Ivan Petrovich Kotlyarevsky's "Aeneid" were published, but the founder of the modern Ukrainian literary language was Taras Grigorovich Shevchenko, who selected rich lexical and phraseological layers from the folk language treasury, polished orthoepic and grammatical norms, and combined its diverse stylistic means. At the heart of the modern language lies the system of Poltava-Dnieper dialects. During Soviet times, many Russisms entered the lexical composition, which were often introduced without adapting to the requirements of the grammatical system. Recently, the vocabulary of the Ukrainian language has been actively replenished with borrowings from the English language. But the general development of the language occurs at the expense of intralinguistic resources: new words are created on the basis of already existing ones." [1, 15; 4].

So, we can conclude that throughout history, our language has gone through a thorny path. What have the destroyers of our language not used! They have officially banned it, declared it non-existent or invented by the Germans, considered it a dialect of the Russian or Polish language, kept it in language ghettos, evaluated it as "peasant", "collective farm", and adapted it to another language in order to accelerate its merger in the name of the bright future of all humanity, and glorified its "unprecedented flowering" thanks to friendly influences - and it still lives." [1; 2; 3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Булига А. В. Походження української мови / Збірник наукових праць ДонНАБА. Випуск № 3. 2016 (4). 120 с. URL: <http://ditky.in.ua/ukrmov/504-istoriya-ukr-movu>.
2. Історія української мови: Хрестоматія. К. : Либідь, 2002. 387 с.
3. Півторак Г. П. Українці: звідки ми і наша мова / Г. П. Півторак. К. : Знання, 2003. 202 с.
4. Русанівський В. М. Історія української літературної. К.: Генеза, 2001. 297 с.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ ПЕРСОНАЛУ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

*Анастасія ГРИЩЕНКО, ННІ пожежної безпеки, ДФПБ-24
НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Пожежна безпека на об'єктах критичної інфраструктури становить один із визначальних аспектів забезпечення стійкості їх функціонування та безпеки життя людей. Небезпека виникнення пожежі на таких об'єктах може мати серйозні наслідки як для стабільності економіки, так і для екологічної безпеки та загального добробуту суспільства[1,2]. У цьому аспекті ефективним інструментом є використання сучасних програмних комплексів, таких як ЛІРА-САПР, які дозволяють моделювати вплив високих температур на конструкції будівель [4]. Завдяки результатам моделювання можна оцінити стійкість конструкцій, виявити найбільш уразливі ділянки та оптимізувати заходи протипожежного заходу. Це забезпечує обґрунтоване прийняття рішень щодо підвищення вогнестійкості матеріалів і зменшення ризиків руйнування під час пожеж.

Об'єкти критичної інфраструктури відіграють значну роль у життєдіяльності суспільства, забезпечуючи постачання електроенергії, води, транспортних послуг, зв'язку та багатьох інших важливих ресурсів. Пожежі на таких об'єктах можуть призвести до катастрофічних наслідків, включаючи зупинку виробничих процесів, значні матеріальні збитки та загрозу життю людей [3]. Через це підвищення рівня пожежної безпеки та готовності персоналу до дій у надзвичайних ситуаціях є одним із актуальніших завдань у сучасному світі.

Однією з більших проблем, пов'язаних із пожежною безпекою, є недостатня підготовка персоналу, який працює на об'єктах критичної інфраструктури. Часто співробітники таких установ не мають необхідного рівня знань і навичок для швидкого та ефективного реагування на пожежну небезпеку. Відсутність регулярного навчання, тренувань та відповідних інструктажів знижує їхню готовність діяти в умовах надзвичайної ситуації. Сучасний підхід до забезпечення пожежної безпеки вимагає систематичного підвищення кваліфікації персоналу, що включає навчання правильному використанню протипожежного обладнання та ефективній евакуації в разі виникнення загрози.

Крім того, технічний стан об'єктів критичної інфраструктури часто не відповідає сучасним стандартам безпеки. Багато з них обладнані застарілими системами пожежогасіння, які мають обмежену функціональність або зношені компоненти. Сучасні технології пропонують широкий спектр рішень для покращення пожежної безпеки, зокрема автоматизовані системи виявлення та гасіння пожежі. Використання таких систем дозволяє знижувати людський фактор у процесі виявлення вогню та забезпечує швидку локалізацію загоряння на ранніх стадіях.

Міжнародний досвід також відіграє важливу роль у підвищенні рівня пожежної безпеки. Наприклад, стандарти, розроблені Національною асоціацією протипожежного захисту (NFPA) та Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO), слугують орієнтиром для розробки національних стандартів у різних країнах. Адаптація таких норм до місцевих умов дозволяє підвищити ефективність заходів безпеки з урахуванням специфіки кожного об'єкта критичної інфраструктури.

Соціальний аспект підвищення пожежної безпеки також має вагоме значення. Формування культури безпеки серед працівників об'єктів критичної інфраструктури сприяє зниженню ризиків і підвищенню загальної готовності до надзвичайних ситуацій. Мотиваційні заходи, навчальні програми та участь у практичних тренуваннях здатні значно поліпшити обізнаність працівників щодо правил безпеки та правильних дій під час пожежі.

Таким чином, забезпечення пожежної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури потребує комплексного підходу, що включає регулярне навчання персоналу, впровадження новітніх технологій та адаптацію міжнародних стандартів до національних умов. Лише завдяки систематичному впровадженню передових рішень можна забезпечити належний рівень захисту таких об'єктів від пожежних загроз та мінімізувати потенційні збитки. Для забезпечення пожежної безпеки персоналу на об'єктах критичної інфраструктури пропонується використовувати результати моделювання програмного комплексу ЛІРА-САПР. Моделювання в ЛІРА-САПР дозволяє визначити поведінку будівельних елементів під час пожежі, враховуючи динамічні, теплові навантаження, вибух, розповсюдження вогню. Це включає розрахунок температурних полів, оцінку можливого руйнування конструкцій і визначення часу, протягом якого евакуаційні шляхи залишаються безпечними для використання[5,6].

За допомогою моделювання в ЛІРА-САПР можна прогнозувати можливі сценарії розвитку пожежі та вчасно виявити критичні ділянки, де персонал може піддатися найбільшій небезпеці. Також, система дозволяє оцінювати залишкову стійкість конструкцій після впливу вогню, що є важливим для розробки ефективних планів евакуації та зниження ризику для людей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Отрош Ю.А., Ковальов А.І., Пурденко Р.Р., Рашкевич Н.В., Майборода Р.І. Дослідження вогнестійкості вогнезахисних залізобетонних конструкцій для підвищення рівня пожежної безпеки. Проблеми надзвичайних ситуацій № 2(36). 2022. С. 102–122.
2. Рашкевич Н.В. Аналіз сучасного стану попередження надзвичайних ситуацій на територіях України, які зазнали ракетно-артилерійських уражень. Комунальне господарство міст, 2023. Том 4, випуск 178. С. 232–251. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-4-178-232-251>.

3. Майборода Р.І., Отрош Ю.А., Рашкевич Н.В., Мележик Р.С. Дослідження евакуації маломобільних груп населення з житлових висотних будинків при пожежі. Комунальне господарство міст, 2023, том 4, випуск 178. С. 219–231. DOI: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2023-4-178-219-231>

4. Отрош Ю.А., Майборода Р.І., Рашкевич Н.В., Ромін А.В. Дослідження методик розрахунку прогресуючого обвалення. Механіка та математичні методи: науковий журнал. Одеса: ОДАБА, 2023. Вип. 2. С. 25–40. URL: <https://doi.org/10.31650/2618-0650-2023-5-2-25-40>

5. Полупан В.А., Рашкевич Н.В., Майборода Р.І., Отрош Ю.А., Щолоков Е.Е. Вогнестійкість будівельних конструкцій як елемент системи пожежної безпеки. The I International Scientific and Practical Conference «Current trends in the development of modern scientific thought», September 27 – 30, 2022, Haifa, Israel. С. 495–497.

6. Полупан В.А., Майборода Р.І., Отрош Ю.А., Рашкевич Н.В. Критерії вибору способу вогнезахисту будівельних конструкцій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми пожежної безпеки та запобігання надзвичайним ситуаціям в умовах сьогодення», м. Львів, 12–13 жовтня 2022 р. С. 77–79.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК АРХЕОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Наталія ГРОСУЛ, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4

НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Україна володіє багатою художньо-історичною спадщиною, хоча в порівнянні з загальною кількістю пам'яток мистецтва, які створювались тут упродовж багатьох століть, їх збереглося мало. Значна частина творів минулого дійшла до нас у фрагментарному вигляді. За офіційними даними, на початок 2012 р. на державному обліку перебувало 2806 пам'яток монументального мистецтва (з них 47 – національного значення), хоча ще 2005 р. таких об'єктів нараховувалось 5926 [1; 225]. Помітне скорочення в останні роки списку пам'яток, які знаходяться під охороною держави, пояснюється не тільки процесами їх природної руйнації, втратами, спричиненими безгосподарністю, недосконалістю вітчизняної пам'яткоохоронної системи, відсутністю коштів на утримання і реставрацію історико-культурних об'єктів, а є також наслідком серйозних політичних катаклізмів, світоглядних змін, які відбуваються нині у суспільстві, драматичних подій Революції гідності, військових дій упродовж 2014– 2025 рр. Багато витворів монументального мистецтва тоталітарної доби, вартісних переважно своїм пропагандистсько-ідеологічним навантаженням, в результаті так званої «війни пам'ятників» пошкоджуються, руйнуються, знімаються з обліку. Від справжніх воєнних дій нищаться сьогодні пам'ятки по всій Україні. У небезпеці перебувають й унікальні культурні об'єкти Криму, що складають вагому, як за кількістю, так і за своєю науково-історичною, мистецькою цінністю, частину художньої спадщини України, яка опинилась фактично за межами нашої держави [2; 210-211].

На землях України, за свідченням археологічних і мистецтвознавчих студій, найпоширенішим видом монументального мистецтва, що з най- давніших часів розвивався в усіх регіонах, було монументальне малярство, яке у вигляді фресок,

мозаїк, стінописів, панно, вітражів тощо складало одне ціле з архітектурними спорудами [3; 230]. В нашій країні збереглися також численні пам'ятки монументальної скульптури – як осібної, так і пов'язаної з архітектурою [4; 190]. Монументально-декоративна пластика різних видів і жанрів (рельєф, кругла скульптура, художнє різьблення), надгробна (меморіальна) скульптура набула найбільшого поширення з другої половини XVI ст. на західних землях України та на Правобережжі. Зауважимо, що скульптурні пам'ятники і монументи на честь визначних історичних подій та відомих осіб на площах і вулицях міст, які становлять на сьогодні основну частину пам'яток мистецтва, взятих на державний облік, починають споруджувати в Україні тільки у XIX ст. Окремим видом художніх об'єктів є витвори садово-паркового мистецтва. Останнє являє собою своєрідну форму синтезу різних мистецтв, в тому числі архітектури і монументально-декоративної пластики (алегоричні статуї, герми, скульптура фонтанів, великі урни та ін.).

Коли йдеться про загальну чисельність пам'яток монументального мистецтва, які офіційно перебувають під державною охороною, потрібно розуміти, що вищенаведені цифри не відображають загальної кількості всіх збережених в нашій країні художніх об'єктів, а вказують лише на пам'ятки одного виду монументальної спадщини – витвори монументальної скульптури, переважну більшість з яких становлять пам'ятники, споруджені за радянських часів. Державний облік нерухомих мистецьких творів, пов'язаних з археологічними об'єктами та архітектурними спорудами різних історичних епох в Україні практично ніколи не здійснювався. Видатні пам'ятки, шедеври вітчизняного монументального малярства і пластики (за виключенням осібних скульптурних пам'ятників) не репрезентовані навіть у Державному реєстрі нерухомих пам'яток національного значення. Отже, загальний склад і чисельність різноманітних об'єктів культурно-художнього надбання, які потребують охорони держави, реальний стан їх збереженості досі не визначені [2; 212].

Водночас, за дослідженнями вітчизняних реставраторів, на початок 2000-х рр. більша частина образотворчої спадщини України (близько 70% мистецьких об'єктів) зберігалася в пам'ятках архітектури, і тільки 30% – у музеях [5; 132]. До першої групи належать передусім автентичні художні твори минулих епох – середньовіччя і Нового часу, а саме: стінописи, іконостаси, вітражі, зразки монументально-декоративної скульптури, вівтарі і т. п. Ці пам'ятки віддзеркалюють багатовікову історію і культурні досягнення нашого народу, становлять «золотий фонд» національного матеріально-духовного спадку, який досі не облікований і недостатньо досліджений, незважаючи на актуалізацію проблем національної спадщини після 1991 р., потужний краєзнавчий та пам'яткознавчий рух, розширення наукових студій, розробку раніше «заборонених» тем і пошук нових концепцій. Тому найактуальнішим завданням сьогодні є виявлення і вивчення, введення у суспільний і науковий обіг не щойно створених об'єктів, часто сумнівних за своєю якістю, а справжніх, мало студійованих мистецьких скарбів минулого, особливо з огляду на те, якими швидкими темпами відбувається їх руйнація. У цьому контексті важливе значення має підготовка фундаментального енциклопедичного науково-довідкового видання – 28-томного «Зводу пам'яток історії та культури України», робота над яким є дієвим чинником збереження й дослідження вітчизняних культурних цінностей [2].

Монументальне мистецтво України пройшло довгий шлях історичного розвитку. Незважаючи на величезні втрати об'єктів мистецької спадщини внаслідок багатьох факторів – численних війн, пожеж, негативного впливу природних умов, нерозуміння державою і суспільством їх історико-культурної

цінності, цілеспрямованого нищення пам'яток релігійного мистецтва за радянських часів (які становлять переважну більшість художнього надбання епохи середньовіччя і раннього Нового часу), в різних регіонах країни ще збереглася досить значна кількість автентичних монументальних творів різних історичних періодів і художніх стилів. Представлені вони хронологічно і територіально досить нерівномірно.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чешко В. М. Особливості дослідження та поцінування пам'яток монументального мистецтва // Пам'ятки історії та культури України: Каталог-довідник. Зошит І. Пам'ятки історії та культури України: Дослідження і збереження. – К., 2005. – С. 225.
2. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С.І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.
3. Ковпаненко Н. Г. Пам'ятки монументального живопису // Актуальні проблеми виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. – К., 1999. – Ч. 2. – С. 212–245.
4. Ничкало С. А. Монументальна скульптура // Актуальні проблеми виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. – К., 1999. – Ч. 2. – С. 186–212.
5. Сліпченко Н. Інвентаризація мистецьких творів у пам'ятках архітектури // Пам'ятки України: історія та культура. – 2001. – № 4. – С. 132.

ІСТОРІЯ ГРИВНІ ЯК НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ УКРАЇНИ

Еліна ГУБАР, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-24-2

НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Одним з атрибутів державності, є власна грошова одиниця. Для України гривня – не тільки національна грошова одиниця, але й певний символ – сторіччями омріяна, багатьма поколіннями виплекана ідея, що уособлює жадану незалежність, самоутвердження нації. Шлях України до суверенної гривні виявився занадто довгим, тернистим і складним, шлях, проходження якого зайняло багато сторіч – починаючи від епохи Русі і до сьогодення.

Попри її важливість у загальному процесі державотворення, «грошова історія» України не ставала об'єктом комплексного дослідження українських вчених, у якому системно відображені історичні витоки, причини та перебіг впровадження національної грошової одиниці, його результати та історичне значення.

Як грошово-лічильна одиниця гривня з'явилася ще за часів Русі. Сама ж назва «гривня» походить від назви прикраси з золота або срібла у вигляді обруча, який носили на шії чоловіки (тобто – на «загровку»). Частіше за все це були м'яко закруглені обручі, з кінцями у вигляді голівок левів, прикрашені кольоровою емаллю. Коштовні гривни створювалися повністю із золота.

Термін «гривна» у значенні певної кількості монет вперше зустрічається в «Повісті минулих літ». Літопис оповідає: князь Олег, прийшовши з Півночі, став владарювати у Києві і «встановив варягам давати від Новгорода гривен триста на

рік, заради миру». Тобто вже у VIII-IX ст. при здійсненні торгових операцій, сплаті данини гривня використовувалась, як міра ваги і лічби [1].

З XI ст. у Давній Русі в обігу були так звані «київські» гривни, які мали шестикутну форму і важили 150 г срібла – ці гроші існували до татаро-монгольського нашествия. Серед звичайних монет XIV ст. археологи часто знаходять також і «татарські гривни», якими Південна Русь сплачувала данину Орді[2].

Із входженням українських земель під владу Австро-Угорської та Російської імперій, гривня, як основа національна грошова одиниця, була надовго забута. У обігу були гроші держав-метрополій.

Нова спроба впровадження національної валюти гривні була здійснена у період Національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. Проголосивши своїм Третім універсалом утворення Української Народної Республіки, Центральна Рада запровадила в Україні нову національну валюту. Первісно такою валютою було визначено український карбованець, вартість якого дорівнювала 17,424 долі щирого золота (1 доля = 0,044 г золота). Ухвалою Центральної Ради від 19 грудня 1917 року було видруковано перший грошовий знак Української Народної Республіки – купюру вартістю у 100 карбованців. Автором оформлення грошового знака був визначний український художник-графік Георгій Іванович Нарбут [3].

З випуском нарбутівської стокарбованцевої купюри пов'язаний вибір тризуба, як державного герба України. Георгій Нарбут, проектуючи ескіз купюри у 100 карбованців, звернув увагу на тризуб як знак, характерний для найдавніших національних грошей України – злотників та срібників князя Володимира, і вмонтував його до композиції ескізу. Оригінальний знак одразу запам'ятався українським патріотам. Тризуб тут виступав як символ українського державотворення ще від часів Володимира Великого, що також мало глибоко патріотичний зміст [4].

Після переходу влади в Україні у грудні 1918 року до Директорії на чолі з Володимиром Винниченком та Симоном Петлюрою основною грошовою одиницею відновленої УНР знову було проголошено гривню.

Хронологія введення грошових знаків УНР та Української Держави:

- 5 січня 1918 року – 100 карбованців (ескіз Г.Нарбута).
- 6 квітня 1918 року – 25 та 50 карбованців («лопатки», ескізи О. Красовського)
- 17 жовтня 1918 року – 10, 100 та 500 («горпинки») гривень (ескізи Г.Нарбута)
- жовтень 1918 року – 1000 та 2000 гривень (ескізи І. Мозолевського)
- серпень 1919 року – 10 ("раки") та 1000 карбованців (ескізи І. Золотова), 100 карбованців (ескіз Г.Нарбута) та 250 карбованців («канарейки», ескіз Б. Романовського)
- жовтень 1919 року – 25 карбованців (ескіз А.Приходька) [3].

«Більшовицькі тисячки» запроваджені Раднаркомом на землях Радянської України, мали мізерний курс (1 золотий карбованець = 5457000000 радянських карбованців). Це становище спричинилося до проведення у 1922–1924 роках грошової реформи, наслідком якої стало введення в обіг радянського червінця (1,6767 г золота). 1924 року було встановлено курс нового радянського карбованця, який дорівнював 1/10 червінця. Ця подія стала моментом остаточного утвердження радянської валюти.

Попри символічну вагу гривні, її існування неодноразово переривалося внаслідок політичного підпорядкування України іншим державам. Лише після здобуття незалежності у 1991 році гривня змогла повернутися як офіційна національна валюта України, ставши одним із головних символів суверенітету. Національну валюту України – гривню – та її соту частку – копійку – введено в обіг під час грошової реформи 2–16 вересня 1996 року. Код валюти літерний – УАН, код валюти цифровий – 980, скорочена назва – грн, графічний символ – ₴. Емісійний інститут – Національний банк України.

Отже, запровадження власної національної грошової одиниці – гривні, свідчить про прагнення українців до повної, абсолютної незалежності та здатність досягати цієї мети навіть у складних історичних умовах. Гривня сьогодні є не лише фінансовим інструментом, а й важливим символом єдності та національної ідентичності українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Історія гривні. URL: <https://bashtanka.mk.gov.ua/ua/news/?id=30778>
2. Журнал «Старожитності та сучасність», Історія, Культура, Архівна справа, Краєзнавство, Новини – Гривня за часи УНР. URL: <https://stepan53.livejournal.com/64785.html>
3. Історія української гривні. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/96>
4. Історія української гривні Гривня староруське гривна грошова одиниця сучасної України Символ сучасної гривні. URL: <https://www.wikidata.uk-ua.nina.az/96.html>

АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОЦІНУВАННЯ

Дарина ДЖЕВАГА, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4

НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Чільну частину нерухомої та рухомої культурної спадщини України складають об'єкти археологічної спадщини і знахідки – артефакти, отримані під час археологічних досліджень. У сукупності вони є матеріальним свідченням історії людства від його започаткування до сьогодення. Особливе значення в якості фактично основного джерела вони мають для вивчення і реконструкції історико-культурного розвитку людства дописемної доби, хоча становлять вагоме матеріальне джерело і для дослідження пізніших етапів історії людності. Оскільки писемні джерела відбивають лише деякі аспекти людської діяльності, без залучення археологічних матеріалів важко виважено визначити та осмислити певні факти, процеси, взаємовпливи різних культур, народів, окреслити території давніх етносів конкретного історичного періоду. Достатньо зауважити, що нині невідоме або забуте застосування багатьох технічних, побутових речей, приладів, якими широко користувалися ще у XIX – на початку XX ст., не кажучи вже про більш заглиблені у часі епохи. Однак у деяких сучасних технологіях, правда, вже на новому рівні відбувається повернення до давніх технічних прийомів і методів. Спостерігається інтерес людства і до стародавніх екологічних систем, які гармонійно поєднували певні форми господарювання із забезпеченням збереження природи. Достатньо, наприклад, згадати інтерес сучасної людини і розуміння нею необхідності виготовлення екологічно чистих продуктів. Тому до вивчення матеріалів, здобутих археологами, дедалі більше звертаються навіть представники різних галузей природничих і точних наук [1; 324].

Складаючи загальну характеристику пам'яток (об'єктів) археологічної спадщини, слід зазначити, що часто вони багаточасові, складні за своїми хронологічними чи етнокультурними характеристиками. Це ускладнює їх визначення та інтерпретацію. Крім того, відмінною рисою їх є і те, що вони втілюють якості різних видів нерухомих пам'яток – архітектури, містобудування,

монументального мистецтва, ландшафтних, історичних, науки і техніки тощо. В окремих вид нерухомих пам'яток їх, в першу чергу, виділяють за хронологічною ознакою, а також за розміщенням під землею чи водною поверхнею [1; 324].

Нерухома археологічна спадщина є однією з найменш захищених від руйнації фактично протягом всієї історії людства, постійно потерпає через об'єктивні природні процеси, а також внаслідок дії антропогенних чинників. Часто деякі з таких руйнівних процесів поєднуються. Наприклад, створені на Дніпрі, Дністрі, Південному Бузі та інших річках у другій половині XX століття штучні водосховища щорічно знищують давні пам'ятки, які опинилися під водою або зосереджені на їхніх берегах, що постійно розмиваються. Таким чином, археологічні пам'ятки гинуть назавжди, втрачаються повністю для науки та суспільства. Культурно-історична інформація, закладена в них, безслідно зникає. Своєрідність об'єктів археологічної спадщини яскраво проявляється у неможливості їх відтворення. Навіть археологічні розкопки, під час яких відбувається процес отримання наукової інформації, руйнують матеріальну частину об'єкту [1; 325].

Нерухомі пам'ятки археології дійшли до наших днів у порушеному і значною мірою фрагментованому стані. Вони збереглися і вивчені дуже нерівномірно у різних регіонах, за різними періодами та етнокультурними утвореннями, тому значення і необхідність збереження кожного об'єкту археологічної спадщини не втрачають актуальності з часом.

Ще однією відмінною рисою археологічних пам'яток є те, що не кожен з них можна чітко і всебічно окреслити. Для з'ясування повного обсягу пам'ятку необхідно дослідити всю. У сучасних умовах це зробити надзвичайно важко, а інколи й неможливо. Навіть коли виявлено межі пам'ятки, великі ділянки культурних нашарувань можуть бути зруйнованими або знищеними попередньою господарчою діяльністю. Треба зазначити, що навіть розкопані ділянки пам'ятки не зберігаються фізично (у процесі розкопок відбувається їх руйнація), інформація про них залишається лише у вигляді наукової документації. Особливо ця ситуація характерна для курганів, які під час розкопок зносяться повністю. У зв'язку з цим стосовно пам'ятки археологічної спадщини не завжди можна застосувати першу, як вважають, найголовнішу умову, за якою той чи інший об'єкт набуває статусу пам'ятки, – її фізичне, матеріальне існування [2; 19].

Отже, варто зазначити велике значення виявлення археологічної спадщини, її обліку, дослідження, збереження, популяризації, як безцінного, закарбованого матеріально джерела інформації щодо історико-культурного розвитку людності в Україні. Ця частина культурної спадщини держави є значущою і вагомою кількісно та якісно, цікавою в економічному сенсі. Тим більше важливо чітко і методично вірно подавати дані щодо відповідних пам'яток у статтях до Зводу пам'яток історії та культури України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.
2. Тимофієнко В. Критерії поцінування пам'яток історії // Пам'ятки України, 1988, № 3. – С. 19.

РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ: СИЛА СТУДЕНТСЬКОГО ПРОТЕСТУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

*Дарина ДЖЕВАГА, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Неординарною подією, котра ознаменувала еру завершення існування камфорного утворення відомого як СРСР став виступ українських студентів, відомий в історії сучасної України як Революція на граніті. Парламентська опозиція у Верховній Раді України відома як «Народна рада» прагнула розпочати передбачуваний радянськими конституціями процес виходу з СРСР. Натомість загальносоюзний центр на чолі з М. Горбачовим і російський лідер Б. Єльцин, борючись одне з одним за владу, були єдині в намаганні запобігти розпаду країни. Небажання Верховної Ради УРСР здійснювати задекларовані революційні перетворення спричинило протести в суспільстві.

2 жовтня 1990 року, в Києві на Майдані Незалежності (на той час Площі Жовтневої революції) з'явилися намети: група студентів, переважно з київських та львівських вишів, оголосила голодування і висунула політичні вимоги.

За пару днів кількість постійних мешканців містечка збільшилася до кількох сотень, а число тих, хто щодня збирався на Майдані, зросло до кількох тисяч. Так починалася перша в новітній історії України широкомасштабна акція супротиву – «Революція на граніті».

Передумовою Революції стала криза, яка виникла між союзними республіками та була спровокована орієнтованою на військово-промисловий комплекс плановою економікою. Дефіцит і перебудова породжували критичне ставлення до комуністичної влади та розквіт в Україні національно-демократичних рухів. Керівництво компартії на чолі з Горбачовим вирішили шляхом певних поступок зміцнити владу в Москві, перетворивши Союз на конфедерацію.

На початку 1990 року в Україні відбулися перші політичні конфронтації проти підписання нового союзного договору. Тоді ж, після чергових виборів до Верховної ради УРСР, комуністи отримали 239 місць, тоді як демократи-опозиціонери отримали 126 мандатів. Цього було недостатньо для зламу комуністичної системи. Тому прогресивна молодь, об'єднавшись у студентські організації, виступила з протестом і оголосила голодування на площі Жовтневої революції у Києві [1].

Студентська політична конфронтація восени 1990 року була першою та однією з найуспішніших політичних акцій у новітній історії нашої держави.

Задум акції протесту виник в Української студентської спілки та Студентському братстві Львова. Третім співголовою акції від студентства сходу України був Олег Барков, проте де-факто лідерами мітингувальників були М. Іванщишин та О. Доній. Комендантом наметового містечка обрали студента Київського державного університету Тараса Корпала [2].

Політичні вимоги протестувальників були такими:

- Дострокове припинення повноваження Верховної ради України та призначення нових виборів на багатопартійній основі восени 1991 року;
- Відставка голови Ради міністрів України Віталія Масола;
- Прийняття закону про націоналізацію майна КПУ та ЛКСМУ;
- Недопущення підписання нового Союзного договору;
- Повернення в Україну солдатів, які проходять строкову службу за межами держави, і забезпечення проходження служби на території республіки юнакам подальших призовів [1].

Організаторами акції виступили Українська студентська спілка, очолювана Олесем Донієм, та Студентське братство Львова, головою якого був Маркіян Іващишин. Крім того, серед координаторів акції були Олег Тягнибук і В'ячеслав Кириленко. Студентство зі сходу України представляв Олег Барков [2].

Підготовка відбувалася в умовах суворої конспірації. Львів'яни, які 2 жовтня прибували до столиці, збиралися невеликими групами й купували не більше п'яти квитків за раз, аби не викликати підозри. Кожен з них мав чіткий маршрут від вокзалу до центру Києва.

Багато рішень були відносно законспіровані, студенти боялися зрадників у своїх лавах, то ж навіть про остаточне місце проведення акції знали лише кілька людей.

Під час голодування проти уряду до мітингувальників приходили чисельні гості: політики, дисиденти, співаки, народна артистка України Ніла Крюкова, поетеса Ліна Костенко, а також письменник Олесь Гончар, який демонстровано вийшов з партії, коли комуністи у Верховній раді відмовились підтримати студентів.

Ще одна спроба такого протесту відбулася з 6 по 23 жовтня 1992 року – на Майдані студенти знову розбили наметове містечко й оголосили голодування, вимагаючи реформ і відставки уряду. Ця акція теж закінчилася частковою перемогою, зокрема відставкою тодішнього прем'єра Вітольда Фокіна й обіцянками кардинальних змін від Леоніда Кучми, який обійняв його посаду.

Саме «Революція на граніті» й подальші події стали поштовхом до перейменування Площі Жовтневої революції на Майдан Незалежності.

17 жовтня Верховна рада 314 голосами «за» («проти» виступили 38 депутатів) прийняла рішення частково задовольнити вимоги студентів. Зокрема: Голову Ради Міністрів УРСР Віталія Масола відправили у відставку. Також був прийнятий Закон про проходження строкової військової служби українцями тільки на території республіки. Також була виконана ще одна вимога студентів – непідписання союзного договору [2].

На жаль, розпуск Верховної ради так і не вдалося втілити в життя – інші вимоги пообіцяли виконати по змозі. Але головним стало те, що люди зрозуміли: за краще майбутнє потрібно боротися не лише словами, але й ділом. Остаточний відрив від СРСР відбувся через рік (Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991-го та референдум від 1 грудня 1991-го).

Отже, Революція на граніті 2 – 17 жовтня 1990 року – перший успішний ненасильницький політичний протест проти чинної комуністичної влади в УРСР, поштовх до демократизації українського суспільства. Акції громадянської непокорі, які охопили Україну в жовтні 1990 року, заклали традиції проведення демократичних акцій протесту, подальшим виразником яких стала Помаранчева революція та Революція Гідності. Революція на граніті перемогла – вперше за багато десятиліть громадські активісти у відкритій боротьбі змусили компартійну владу погодитися на їхні політичні вимоги

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Революція на граніті. Хроніка студентського протесту на Майдані. *Суспільне новини*. URL: <https://suspiilne.media/67513-30-ta-ricnica-revolucii-na-graniti-hronika/>
2. Революція на граніті. У кожного своя революція. URL: <https://revnagraniti.wordpress.com/>

РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОЗІ

*Вероніка ДЗУМАН, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Невербальна комунікація відіграє важливу роль у міжкультурному діалозі, оскільки вона є універсальним засобом спілкування, що доповнює або замінює вербальні повідомлення. До невербальних засобів належать жести, міміка, зоровий контакт, тон голосу, особиста дистанція, поза, дотики та інші форми вираження емоцій і намірів. В умовах міжкультурного спілкування, де мовний бар'єр може ускладнювати взаєморозуміння, саме невербальна комунікація стає ключовим елементом ефективного діалогу.

Різні культури можуть надавати різного значення невербальним сигналам, що може спричиняти непорозуміння або навіть конфлікти. Наприклад, у західних країнах впевнений зоровий контакт сприймається як ознака чесності та відкритості, тоді як у країнах Азії, особливо в Японії чи Китаї, надмірний зоровий контакт може вважатися неповагою або викликом авторитету. Так само жести, які в одній культурі є дружнім або нейтральним знаком, можуть мати зовсім інше значення в іншій. Наприклад, піднятий великий палець у США означає схвалення, тоді як у деяких країнах Близького Сходу може сприйматися як образливий жест.

Особиста дистанція також є важливим елементом невербальної комунікації. У латиноамериканських і арабських культурах люди звикли спілкуватися на близькій відстані, що символізує довіру та відкритість. Натомість у північних країнах, таких як Швеція чи Норвегія, люди цінують особистий простір, і надто близький контакт може викликати дискомфорт. Розуміння цих особливостей дозволяє уникати незручних ситуацій та адаптувати свою поведінку до культурних норм співрозмовника.

Важливу роль у міжкультурному діалозі відіграє вираз обличчя та міміка. Хоча основні емоції, такі як радість, смуток, страх чи гнів, мають універсальні прояви, рівень їхньої виразності відрізняється залежно від культури. Наприклад, в американській культурі люди часто відкрито демонструють свої емоції, тоді як у Японії прийнято зберігати стриманість, особливо у формальних ситуаціях.

Тон голосу та інтонація також можуть мати різне значення у різних культурах. У середземноморських країнах, наприклад в Італії чи Іспанії, підвищений тон голосу та активна жестикуляція є нормальною частиною розмови, що демонструє емоційність і зацікавленість. Натомість у скандинавських країнах або Японії спокійний і рівний тон голосу вважається ознакою вихованості та контролю над емоціями.

Дотики – ще один невербальний елемент, що може суттєво відрізнитися залежно від культурних традицій. У Латинській Америці або країнах Близького Сходу дружні дотики, обійми чи поплескування по плечу є поширеною формою вираження симпатії. У країнах Азії чи Північної Європи така поведінка може бути сприйнята як порушення особистого простору.

Не зважаючи на відмінності, невербальна комунікація може стати засобом для встановлення довіри та взаєморозуміння між представниками різних культур. Гнучкість, спостережливість та адаптація до невербальних сигналів співрозмовника дозволяють уникати непорозумінь і роблять міжкультурний діалог більш ефективним. Уміння правильно інтерпретувати та використовувати невербальні засоби комунікації є важливим навиком для успішної міжкультурної взаємодії у глобалізованому світі.

УПЛИВ СТЕРЕОТИПІВ ТА УПЕРЕДЖЕНЬ НА МІЖКУЛЬТУРНЕ СПІЛКУВАННЯ

*Софія ДОЛЯ, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Стереотипи та упередження значно впливають на міжкультурне спілкування, оскільки вони формують наше сприйняття інших культур і можуть спричиняти непорозуміння, напругу або навіть конфлікти. Стереотипи – це узагальнені уявлення про певні групи людей, що часто ґрунтуються на спрощених або спотворених характеристиках. Упередження, у свою чергу, є негативними або позитивними установками щодо певної культури, які можуть впливати на поведінку під час комунікації.

Наявність стереотипів часто заважає об'єктивному сприйняттю співрозмовника. Наприклад, поширені уявлення про "холодність" скандинавів, "емоційність" італійців або "закритість" японців можуть призвести до неправильного тлумачення поведінки представників цих культур. Внаслідок цього люди можуть несвідомо ставитися до співрозмовників не як до унікальних особистостей, а через призму загальних характеристик, що обмежує можливість справжнього діалогу.

Упередження можуть бути як позитивними, так і негативними. Наприклад, надмірно позитивне ставлення до певної культури може спричинити нереалістичні очікування або ідеалізацію, що також спотворює комунікацію. Негативні упередження, навпаки, можуть призводити до уникання контактів або навіть дискримінації. Вони можуть виникати через історичні конфлікти, політичні події чи культурні відмінності та закріплюватися через масмедіа або суспільну думку.

Один із найбільших ризиків стереотипного мислення – це ефект "самоздійснюваного пророцтва", коли людина починає поводитися відповідно до очікувань, які інші на неї покладають. Наприклад, якщо представника певної культури постійно сприймають як замкнутого або неконтактного, він може справді почати уникати спілкування, щоб не відчувати дискомфорту. Це створює замкнене коло, у якому стереотипи лише зміцнюються.

Подолання стереотипів і упереджень є важливим завданням для ефективного міжкультурного спілкування. Один із ключових способів цього досягти – підвищення рівня міжкультурної компетентності через освіту, подорожі та безпосередній досвід спілкування з представниками інших культур. Чим більше людина знає про різні традиції, звичаї та соціальні норми, тим менше вона схильна до узагальнень і хибних уявлень.

Активне слухання та емпатія також допомагають зменшити вплив упереджень. Якщо під час комунікації зосереджуватися на особистості співрозмовника, а не на його культурній приналежності, це сприяє побудові більш відкритого та конструктивного діалогу. Важливо також усвідомлювати власні упередження та аналізувати їх критично, щоб уникати автоматичних негативних реакцій.

Медіа та соціальні мережі відіграють важливу роль у формуванні культурних уявлень, тому варто ставитися до інформації критично, перевіряти її з різних джерел та не піддаватися впливу пропаганди або однобічних наративів.

Загалом, вплив стереотипів та упереджень на міжкультурне спілкування може бути значним, але їх можна долати через освіту, відкритість до нових знань і досвіду, а також розвиток критичного мислення. Усвідомлення цих бар'єрів і

прагнення до глибшого розуміння інших культур допомагає будувати більш гармонійні й продуктивні міжкультурні відносини у глобалізованому світі.

ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОЛЮ ЄВРОПИ

*Дмитро ЄРЕМЕНКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Велика війна 1914-1918 рр. стала відображенням кардинальних змін глобального характеру в різних країнах і групах країн, наслідком глибинних економічних і політичних процесів розвитку цивілізації наприкінці XIX – початку XX ст. Основна причина війни корінилася у складних суперечностях між країнами-учасниками, які були результатом глобальної кризи цивілізації як наслідку та прояву індустріального прогресу. При цьому особливо яскраво проявилася тенденція монополій до експансії та агресії. Зрощення монополій з державою і формування державно-монополістичного капіталізму надавало державній політиці все більш експансіоністського характеру. Про це свідчили, зокрема, зростання мілітаризації, виникнення військово-політичних союзів, збільшення локальних конфліктів, посилення колоніального гноблення тощо. Загострення суперництва між провідними державами і групами країн стало також наслідком відносної нерівномірності їх соціально-економічного розвитку на рубежі XIX-XX ст., що впливало на рівень і характер зовнішньої експансії та привело, в кінцевому підсумку, до військового конфлікту світового масштабу.

Перша світова війна стала результатом різкого загострення протистояння і взаємовідносин між великими державами тогочасного світу, які групувалися в два військово-політичні блоки – Антанту та Троїстий союз. У міжнародних конфліктах кінця XIX ст. головну роль відігравали Німеччина, яка перемогла Францію у війні 1870-1871 років і претендувала на світову гегемонію, та Англія, що прагнула зберегти і розширити свої колонії.

Активну зовнішню політику проводили Франція, США, Японія, Росія, кожна з яких хотіла забезпечити свої економічні, політичні і військово-стратегічні інтереси за рахунок сусідніх держав. Як наслідок, на міжнародній арені склалися два військово-політичних союзи, що готові були вступити в боротьбу за зміну співвідношення сил у світі. Першим кроком на шляху створення Троїстого союзу стало укладення в 1873 р. угоди про «Союз трьох імператорів». Німеччина, Австро-Угорщина і Росія, які підписали її з метою ізоляції перш за все Франції, зобов'язувались у разі нападу на одну з цих держав виробити «спільну лінію поведінки».

Рейхсканцлер Отто фон Бісмарк узяв рішучий курс на зближення з Австро-Угорщиною, а потім Італією. У результаті в 1879 р. був підписаний Австро-Німецький союз. Водночас, здійснюючи політику «подвійної дипломатії», Бісмарк у 1881 р. пішов на відновлення «Союзу трьох імператорів», який тепер був перш за все угодою про нейтралітет. У цей час також загострилися англо-французькі колоніальні протиріччя в Єгипті.

Франція у 1881 р. здійснила збройне загарбання Тунісу. Це змусило Італію кинути в обійми Німеччини. Але Бісмарк дав зрозуміти, що «з Риму шлях у Берлін лежить через Відень», тобто Німеччина згодна на союз з Італією лише разом з Австро-Угорщиною. Поступово в Римі схилилися до союзу з Німеччиною та Австро-Угорщиною. У результаті 20 травня 1882 р. був підписаний союзний

договір між Німеччиною, Австро-Угорщиною й Італією, який дістав назву Троїстого союзу. Договір було укладено на п'ять років, але кожного наступного п'ятиріччя він поновлювався і проіснував до 1915 р.

Три держави, які підписали союзний договір, домовилися: у разі неспровокованого нападу Франції на Італію остання матиме воєнну підтримку Німеччини й Австро-Угорщини, а в разі нападу Франції на Німеччину – Італія підтримає Німеччину. Договір також зобов'язував усіх учасників Троїстого союзу дотримуватися доброзичливого нейтралітету в разі війни з будь-якою іншою країною, крім Франції, і надавати воєнну допомогу, якщо на одного з них нападуть одразу дві великі держави. Так утворився перший військово-політичний союз великих держав Європи. [1, 5-7]

Вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда в Сараєво (28 червня 1914 року) стало безпосереднім приводом до війни. Це зробив сербський націоналіст Гаврило Принцип, член організації «Млада Босна», яка прагнула об'єднання південнослов'янських народів.

Глибинні причини війни:

- Конкуренція між великими державами: боротьба за колонії; прагнення до розширення територій; економічне суперництво.

- Націоналістичні ідеї: боротьба за незалежність і об'єднання етнічних груп, антиколоніальні рухи в різних регіонах.

- Мілітаризація та гонка озброєнь: європейські держави активно нарощували військові сили.

- Система альянсів: утворення двох блоків – Антанти (Велика Британія, Франція, Росія) і Троїстого союзу (Німеччина, Австро-Угорщина, Італія).

Мотиви ключових країн:

- Велика Британія – протидія проникненню Німеччини у «свої» колоніальні регіони (Африка, Близький Схід) та бажання зберегти глобальну морську та економічну перевагу.

- Франція – прагнення повернути Ельзас і Лотарингію, втрачені у франко-пруській війні 1870–1871 рр, страх перед німецькою агресією.

- Росія – боротьба за вплив на Балканах і контроль над Дарданеллами, підтримка слов'янських народів, зокрема сербів.

- Німеччина – прагнення стати провідною колоніальною державою, та розширити вплив на континенті через економічну, військову і політичну експансію.

- Австро-Угорщина – боротьба проти національно-визвольних рухів серед слов'янських народів, протидія впливу Росії на Балканах.

- Сербія – ідея об'єднання південнослов'янських народів у межах однієї держави, конфлікт із Австро-Угорщиною через Боснію і Герцеговину.

Україна в планах воюючих сторін:

- Німеччина: планувала включити Україну до складу Великої Німецької імперії.

- Австро-Угорщина: прагнула зберегти контроль над Галичиною, Буковиною, Закарпаттям і захопити Волинь і Поділля.

- Росія: хотіла приєднати Західну Україну, розширивши свої кордони до Карпат.

Українці опинилися розділеними між двома імперіями, що змусило їх воювати один проти одного в арміях ворогуючих сторін.

Перша світова війна змінила глобальний економічний баланс: США стали найбільшим кредитором, замінивши Британію. Стратегічна гонка озброєнь між державами стала причиною масштабного використання нових видів зброї, включаючи авіацію, хімічну зброю та танки. [2]

На превеликий жаль, вже після Другої світової війни під тиском хибних ідеологічних неоімперських стереотипів як радянського Сходу, так і квазіліберального Заходу, в гірших традиціях Версалю та Тріанону знову було обрано все той же принципово невірний шлях національного будівництва у Східній Європі. Замість того, щоб створити належні передумови для взаємної інтеграції титульних і нетитульних етносів та навіть національних меншин на засадах загальнонаціональної патріотичної консолідації, при формуванні післявоєнної Європи країнами-переможцями проводилась абсолютно деструктивна політика штучного створення у Східній Європі «повноцінних» максимально моноетнічних держав класичного капіталістичного взірця. Адже з точки зору лібералізму, для якого, за великим рахунком, саме націоналізм є головним винуватцем двох світових війн, комплекс заходів, спрямованих на послаблення міжетнічної напруги та розвиток великих національних ринків, мав би забезпечити створення передумов для подальшої глобалізації та виникнення так званої Пан-Європи [3].

Саме тому у Статуті ООН, були прописані міжнародні стандарти прав і свобод людини без різниці раси, статі та мови, але так і не були згадані національні меншини. А також, не дивлячись на створення при ООН підкомісії з попередження дискримінації та захисту прав меншин, навіть у загальній Декларації прав людини (1948 р.), де проголошувалось, що всі люди мають однакове право на захист від дискримінації, не згадувались права національних меншин. Тому, якщо говорити про історичні долі Центрально-Східної Європи, то прихований за гаслами про право націй на самовизначення шовінізм, спрямований на глобальне економічне домінування, саме в процесі підготовки ялтинських і потсдамських рішень зіграв вкрай негативну роль. «Втіленню в життя демократичних принципів післявоєнного переустрою була покликана слугувати Організація Об'єднаних Націй (ООН) [3, 46]. В основу інтенсивних повторних переселень в регіоні було покладено принцип гомогенної, мононаціональної держави, що дозволяв, як уявлялось, силовими методами позбавитись національних протиріч та пов'язаних з ними проблем, полегшити вирішення завдань міжнаціональних відносин. Нові державні кордони в багатьох випадках співпали з рубежами етнічного розселення, меншини значно скоротились, а етно-конфесійне прикордоння якісно видозмінилось.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Троян С.С. Перша світова війна у фокусі історії (дипломатичні та політичні колізії Великої війни) : монографія / Наукова редакція д.і.н. проф. С. С.Трояна. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 352 с.
2. Причини I Світової війни URL:
https://www.ji.lviv.ua/n75_texts/Prychuny_WWI.htm
3. Перша світова війна: витоки і наслідки (всесвітньо-історичний контекст). URL: file:///C:/Users/Acer/First_World_War_Origins_and_Consequ.pdf

THE INFLUENCE OF ART EDUCATION CONCEPTS IN EASTERN AND WESTERN UNIVERSITY ON FINE ARTS EXHIBITIONS

*Zhengzheng ZHANG, PhD student in specialty 011 Educational, pedagogical sciences
Scientific supervisor –Svitlana LUPARENKO, Doctor of Pedagogical Sciences,
Professor*

Simon KUZNETS Kharkiv National University of Economics

Art education in Eastern and Western universities has evolved through distinct historical, cultural, social, political, philosophical and other influences, shaping the way fine arts exhibitions are conceived, curated, and presented. The contrast between these educational approaches has a profound impact on artistic expression, exhibition themes, and audience engagement.

In Western universities, art education is often rooted in individualism, innovation, and conceptual exploration. The emphasis on modern and contemporary art movements encourages students to push boundaries, carry out different experiment with new media, and challenge traditional artistic norms. As a result, fine arts exhibitions in Western institutions frequently showcase avant-garde installations, abstract compositions, and multimedia presentations that invite critical discourse and audience interaction. The curatorial approach tends to be research-driven, emphasizing theoretical frameworks and the broader socio-political context of art.

In contrast, Eastern universities, particularly those influenced by traditional Chinese, Japanese, and Korean art education philosophies, place greater emphasis on heritage, craftsmanship, and technical mastery and presenting them to the general public. Art students are trained in meticulous brushwork, calligraphy, and classical techniques that have been passed down for centuries. This influence is evident in fine arts exhibitions, where a strong reverence for tradition and cultural symbolism can be observed. While contemporary trends are increasingly integrated in educational and cultural spheres, exhibitions in Eastern institutions often highlight the fusion of classical aesthetics with modern themes, creating a dialogue between the past and present.

Despite these differences, globalization has led to increased cross-cultural exchanges in art education. Many universities now incorporate elements of both Eastern and Western pedagogies, encouraging artists to explore a hybrid approach in their creative work. Consequently, fine arts exhibitions are becoming more diverse, blending conceptual innovation with traditional craftsmanship, and offering audiences a richer and more dynamic visual experience.

Ultimately, the influence of art education concepts in Eastern and Western universities continues to shape the evolution of fine arts exhibitions, reflecting a balance between innovation and tradition, individual expression and cultural heritage, as well as local identity and global perspectives.

So, despite existing differences and national peculiarities, art education in many countries of the world tends to globalization and integration into world art community, while preserving the national features of art.

В'ЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ – СИМВОЛ ДЕРЖАВНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В XX СТОЛІТТІ

*Валерія ЖЕЛЄЗНОВА, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

В'ячеслав Чорновіл в історії України став символом державного відродження, борцем за суверенність та незалежність нашої держави.

В'ячеслав Максимович Чорновіл – відомий український політик, державний діяч, публіцист і журналіст – народився 24 грудня 1937 року у с. Єрки Звенигородського району Черкаської області у родині сільських учителів. У радянські часи родина зазнала переслідувань. Тому часто сім'ї Чорноволів доводилося переїжджати з села в село, змінюючи місця роботи. Так, під час війни вони жили в селі Гусакове, а після – вся родина переїхала в сусіднє село Вільхівці біля Звенигородки.

В'ячеслав Чорновіл пішов до школи 1946 року відразу до 2-го класу (читав з чотирирічного віку). 1955 року закінчив Вільховецьку середню школу із золотою медаллю і того ж року вступив до Київського державного університету ім. Тараса Шевченка на філологічний факультет, а з 2-го курсу перевівся на факультет журналістики. У 1957 році був змушений на рік перервати навчання в університеті після публікації у факультетській газеті про «нестандартне мислення». Щоб не бути відрахованим з університету, поїхав на ударну будову до Маріуполя, де працював у багатотиражці будівельників. Це вигнання для батьків було трагедією, бо вони були налаштовані на успішне навчання і майбутню кар'єру науковця, а тут раптом їх син опинився десь у Донбасі. Та все цього разу минулося. В'ячеслав привіз в університет підшивку газет з його статтями, був допущений до іспитів і протягом місяця здав їх екстерном за пропущений рік. Закінчив університет з відзнакою, захистивши дипломну роботу на тему «Публіцистика Бориса Грінченка».

З липня 1960 до травня 1963 років В'ячеслав Чорновіл працював на Львівській студії телебачення спочатку редактором, потім – старшим редактором передач для молоді. Почав виступати як літературний критик, досліджуючи творчість Т. Шевченка, В. Самійленка, Б. Грінченка.

У травні 1963 року майбутній політик переїхав до Києва, щоб продовжити наукову роботу з історії української літератури. Відтоді до вересня 1964 року працював на будівництві Київської ГЕС і жив у Вишгороді.

1964 року склав кандидатський мінімум, пройшов за конкурсом до аспірантури Київського педінституту, але за публічний протест разом з Іваном Дзюбою та Василем Стусом у кінотеатрі «Україна» на прем'єрі фільму Параджанова «Тіні забутих предків» проти політичних арештів 4 вересня 1965 року, його було виключено з аспірантури, позбавлено роботи та можливості публікувати свої праці.

Започаткував в Україні національно-визвольний рух шістдесятників разом з І. Світличним, І. Дзюбою, Є. Сверстюком, А. Горською, М. Плахотнюком, Л. Танюком, В. Стусом, Г. Севрук. В'ячеслав Чорновіл був одним з найяскравіших організаторів та активістів цього руху, що в 60-ті – 70-ті роки протистояв тоталітарному режимові, виступав за відродження України, її мови, культури, духовності, державного суверенітету.

За відмову давати свідчення на закритому суді братів Горинів В. Чорновола засудили до трьох місяців примусових робіт. Репресії лише посилювали в ньому силу опору: звільнення з роботи прискорило працю над документальним дослідженням «Правосуддя чи рецидиви терору?» (травень 1966 року). Це був, мабуть, один із найсміливіших зразків тогочасної української політичної публіцистики.

Наступний вирок у листопаді 1967 року – жорстокіший. За звинуваченням у «наклепі на радянський суспільний і державний лад» йому було присуджено три роки ув'язнення в таборах суворого режиму. Причиною і цього разу виявилася журналістика: В'ячеслав Чорновіл уклав документальну збірку «Лихо з розуму» (Портрети двадцяти «злочинців»), де подав матеріали про арештованих у 1965 році шістдесятників. Звільнили його в 1969 році [1].

Після того, як книжку було надруковано за кордоном, міжнародна громадськість піднесла голос на захист ув'язнених, і брежнєвські холоуї змушені були на це зважати. Отож дехто з тоді арештованих завдячує Чорноволові життям.

За свої книжки Чорновіл став лауреатом премії для кращих журналістів світу, що боронять права людини; а від Радянського Союзу отримав нове тюремне ув'язнення.

Після звільнення 1969 року з великими труднощами вдалося влаштуватися на роботу. 1970 році Чорновіл починає випуск підпільного журналу «Український вісник», в якому друкує матеріали самвидаву, хроніку українського національного спротиву. Він – його організатор, редактор і видавець. Під час відомої загальноукраїнської «зачистки» 1972 року його арештовують знову. Радянський суд виніс вирок: 6 років таборів і три роки заслання за «антирадянську пропаганду й агітацію», що вважалося «особливо небезпечним державним злочином».

22 травня 1979 року Чорновіл став членом Української гельсінської групи. У квітні 1980 року знову заарештований на засланні за сфабрикованим звинуваченням (фактично – за опозиційні виступи та за участь у Гельсінській групі). Тримав 120-денну голодовку протесту. В останньому слові на суді В'ячеслав Чорновіл звинуватив КДБ і міліцію у фальсифікації та закликав суд не брати участі в змові. Був засуджений на п'ять років позбавлення волі. 1983 року звільнений за протестом прокурора Якутії без права виїзду в Україну [1].

У травні 1985 року В'ячеслав Чорновіл повернувся в Україну. Зміг влаштуватися на роботу у Львові тільки кочегаром у Міськрембудтресті та школі-інтернаті. Відновив активну політичну діяльність.

11 березня 1988 року з М. Горинем і З. Красівським підписав Звернення до української та світової громадськості про відновлення діяльності УГГ. Цього ж року ініціював створення Української гельсінської спілки (УГС), яку від початку задумав як політичну партію. Був її співголовою, а також співавтором програмних документів, зокрема «Декларації принципів Української гельсінської спілки», яку оприлюднив 7 липня 1988 року на 50-тисячному мітингу у Львові. УГС стала першою в Україні відкритою опозиційною КПРС організацією партійного типу.

В'ячеслав Чорновіл був одним з трьох робочих секретарів, потім членом виконкому УГС, очолював пресову службу – написав і відредагував понад сто листів прес-служби УГС, які оперативно, у день виходу, передавалися по радіо «Свобода», а також розповсюджувалися самвидавом.

Від часу створення (8–10 вересня 1989 року) Народного Руху України (НРУ) – член Руху та його Великої Ради, з березня 1992 – співголова, а з грудня 1992 року – голова НРУ. Ось як про цей час згадував сам В'ячеслав Чорновіл:

«Ідея створення Руху виникла спонтанно, вона йшла знизу. Прийшов час «розвалу імперії», так званої перебудови. Він закликав низи до дії, а серед інтелігенції, колишніх політв'язнів, політичних діячів виявилися люди, які

вирішили очолити цей рух. Я пригадую, як 17 вересня 1989 року ми вивели на вулиці Львова 200–250 тис. осіб. Це була природна потреба різко змінити ситуацію, яка на цей момент склалася в країні: ішло розвалення комуністичної системи, дуже активізувалися народні маси, і це треба було оформити [1].

Перша спроба створити у Львові «Демократичний фронт сприяння перебудові» була літом 1988 року, але нас тоді розігнали собаками й ОМОНОм. Наприкінці 1988 року, зайнявши національно-патріотичні позиції, нашу ідею підтримала більшість членів Спілки письменників України. Завдяки цьому нам легше було захищатися від свавілля влади. Ми змогли виголосити програмні положення НРУ.

У березні 1990 року В'ячеслав Чорновіл був обраний депутатом Львівської обласної ради та Верховної Ради України. Він був одним з лідерів радикального крила демократичної частини Верховної Ради – Народної Ради.

З квітня 1990 року до квітня 1992 року – голова Львівської облради та облвиконкому. Восени 1991 року В'ячеслав Чорновіл був кандидатом у Президенти України (2 місце, 7 420 727 голосів або 23,27%) [1].

З квітня 1992 року – на постійній роботі в парламенті України. Народний депутат України двох наступних скликань – 1994 і 1998 років. Керівник депутатської фракції Народного Руху України. З 1995 року член української делегації в Парламентській Асамблеї Ради Європи. Шеф-редактор незалежної громадсько-політичної газети «Час/Time» (з січня 1995 до травня 1998) і «Час» (з жовтня 1998 до березня 1999) [2, 20].

Лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка (1996) у галузі журналістики й публіцистики (у тому числі за твори, раніше інкриміновані як антирадянські) – за збірку «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму», книгу «Хроніка таборових буднів», публіцистичні виступи в пресі. Лауреат Міжнародної журналістської премії ім. Ніколаса Томаліна (1975). Нагороджений орденом Ярослава Мудрого V ступеня (1997) [2, 20].

25 березня 1999 року В'ячеслав Чорновіл загинув за нез'ясованих обставин в автокатастрофі на шосе під Борисполем. На місці загибелі встановлено справжній козацький хрест. Поховано видатного українського державного діяча на центральній алеї Байкового кладовища. 2000 року присвоєно звання Героя України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. В'ячеслав Чорновіл – громадський діяч та політик. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15879/>
2. Чорновіл В. У Новий рік – з новим ділом і новим словом! // Чорновіл В. Пульс української незалежності: Колонка редактора. – К.: Либідь, 2000. – С. 19, 21.

ТРУДНОЩІ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ В УКРАЇНІ, ГОЛОД 1946—1947 РР.

*Катерина ЖЕЛУДКОВА, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-1
НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Відбудова та розвиток господарства України у повоєнні роки відбувалися в умовах, коли переважна більшість українських земель опинилися у межах однієї держави. Переживши страхіття війни, заплативши за перемогу над загарбниками

надзвичайно високу ціну, українці, як й інші народи СРСР, сподівалися на докорінні зміни в суспільстві, насамперед на припинення репресій та поліпшення матеріальних умов життя. Однак їх надії не справдилися. Головною метою тоталітарного комуністичного режиму було прагнення до якнайшвидшого відновлення та зміцнення своїх позицій усередині країни та на міжнародній арені, незважаючи на ціну.

Україна під час Другої світової війни зазнала більше руйнувань, ніж будь-яка інша європейська країна. Відступаючи з України, нацисти, як і більшовики у 1941 р., вдавалися до тактики «спаленої землі», тобто знищували за собою все, що б міг використати противник. Як наслідок, загальна сума збитків, яких зазнали населення й господарство України, становила понад 40 % національного багатства. На руїни було перетворено 720 міст та 28 тис. Сіл України, 16,5 тис. Промислових підприємств, 18 тис. Лікувальних установ, 33 тис. Навчальних і науково-дослідних закладів, 19 тис. Бібліотек, понад 30 Тис. Колгоспів, радгоспів, МТС. 10 млн. осіб залишилися без даху над головою. Проте найстрашнішими були людські втрати, які в Україні становили 8 млн. осіб, загальні демографічні втрати — понад 14 млн. осіб [1].

Економічне становище українських земель значно ускладнювалося тим, що на початку війни відбувалася масова евакуація на Схід заводів, робітників та інженерів. Всього за межі республіки було вивезено майже 1 тис. Заводів, 30 212 тракторів, майже все обладнання з українських електростанцій, більше 6 млн. голів худоби, 1,6 млн. т шкур, хутра тощо. Крім того, з України евакуювали понад 4 млн. людей. У Донбасі було затоплено усі шахти, знищено промислові об'єкти Дніпрельстану, всі 54 домни, висаджено у повітря мости, зруйновано залізницю, телеграфні лінії тощо. І з усього, що було евакуйовано під час війни з І України, поверталася незначна частина. За вивезене майно Україна не отримала жодної компенсації. Натомість за нове обладнання, яке надходило в Україну після війни, доводилось платити з власного бюджету [2].

Відбудова промисловості здійснювалася однобоко. Як і раніше, випереджальними темпами розвивалися галузі важкої промисловості, хронічно відставала харчова та легка промисловість. Усього до травня 1945 р. Було відбудовано і введено в дію майже 3 тис. Великих промислових підприємств України, що становило майже третину довоєнних виробничих потужностей. Серед них Дніпрогес, заводи «Запоріжсталь», «Азовсталь», машинобудівні заводи Києва, Харкова, введено в дію газопровід Дашава — Київ. На кін. 1950 р. більше, ніж до війни, видобували залізної руди, виробляли прокату чорних металів, продукції машинобудування, електроенергії, цементу тощо.

Особливо складним у повоєнний період було становище сільського господарства, яке внаслідок війни та колективної системи господарювання повністю деградувало. Хронічно не вистачало техніки, реманенту, тяглової худоби, насіння, робочих рук. Вироблена колгоспами продукція фактично, вилучалася державою методом продрозкладки. Оплата праці сільських виробників була символічною, а існували вони, в основному, за рахунок присадибних ділянок.

Село не забезпечувалося пенсіями. Більшість колгоспників не мали паспортів і без особливого дозволу не могли залишити села. Катастрофу сільського господарства України довершила жорстока посуха, яка знищила врожай у південних областях республіки. Почався голод 1946—1947 рр., який охопив значну територію, де проживали мільйони людей. За найскромнішими підрахунками, понад 1 млн. осіб загинуло. Траплялися випадки людодства.

СРСР мав достатні резерви для забезпечення людей зерном. Однак добірну пшеницю вивозили за кордон, а власне населення партія й уряд кинули на поталу. В цілому експорт зернових із СРСР у 1946—1947 рр. становив 2,5 млн. т., що могло б вирішити проблему голодуючих регіонів. Від голодної смерті багатьох східних українців урятувала допомога селян західноукраїнських областей, де ще не було колгоспів. Західні українці чесно, по-християнськи, виконали людський обов'язок перед земляками, які опинилися у безвихідному становищі. Але їхньої допомоги було замало, оскільки масштаби катастрофи були надто великими.

Лише в 1947 р., на рішучі прохання першого секретаря ЦК КП(б)У М. Хрущова, Сталін дав вказівку виділити Україні продовольчу і насіннєву позику, а також 140 млн. руб. для організації безплатного харчування населення. Хоча ця «допомога» була мізерною, але якоюсь мірою полегшила становище мешканців південних областей України [2].

Як відомо, комуністичні правителі були неперевершеними майстрами «показухи» й окомизилування. У 1947 р. Вони вдалися до скасування карткової системи на продукти харчування, а згодом і на промислові товари. Це була пропагандистська акція. Голодна, розорена країна не могла прогодувати населення з допомогою карток, а скасувавши їх, поставила його на край прірви. У містах люди стояли в чергах за хлібом по кілька діб. Промислових товарів у продажу не було. Грошова реформа 1947 р. Остаточо «почистила» кишені простих трудівників.

Отже, післявоєнна відбудова народного господарства здійснювалася шляхом жорстких командно-адміністративних методів управління, ігнорування інтересів простих людей. Поряд із вагомими успіхами, насамперед у галузях важкої промисловості, темпи розвитку харчової та легкої промисловості, сільськогосподарського виробництва значно відставали, не задовольняючи потреб населення у предметах споживання [4,5].

Завдяки героїчним зусиллям українського народу вдалося досягти значних успіхів у відбудові зруйнованого війною господарства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні // Уряд. кур'єр. 2004. 20 квіт.
2. Крисаченко В. С., Степико М. Т., Власюк О. С. Українська політична нація: генеза, стан, перспективи / За ред. В. С. Крисаченка. Київ: НІСД, 2004. 656 с.
3. Лизанчук В. Мовні аспекти в українському державотворенні // Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи: Матеріали наук. практ. конф. Львів: ЛФ УАДУ, 2001. Ч. 2. С. 224-228.
4. Макарець Ю.С. Державна мовна політика незалежної України. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019 № 40, том 1. С.53-57.
5. Плотницька І. Поняття екології мови в державному управлінні і мовознавстві // Вісн. НАДУ. 2004. № 1. С. 196 - 201.

**ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЖЕЖНИХ КОМАНД У ХАРКІВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ
(ДРУГА ПОЛОВИНА XIX СТ.)**

*Юлія ЗАГОРОДНЮК, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-22
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

У 1853 р. Міністерство внутрішніх справ затвердило укомплектовані штати пожежної охорони в губернських, повітових та позаштатних містах Російської імперії. Розподіл штатів та їх обладнання регламентувалися «Нормальним табелем складу та оснащення пожежної частини в містах». Цей документ систематизував створення пожежних команд в усіх містах імперії, що до цього, особливо в повітових містах, мало спонтанний характер, надав їм офіційного статусу. Організація пожежної охорони за «Нормальним табелем...» спростила складний процес розрахунку необхідних штатів пожежних команд Харківської губернії. Раніше для цього необхідно було отримати санкцію вищих органів влади Російської імперії. Склад команди тепер став визначатися в залежності від чисельності населення міст, що вносило певну пропорційність і планованість в організацію пожежної охорони губернії.

У відповідності з названим документом всі міста за чисельністю мешканців були поділені на сім розрядів (1-й з населенням до 2-х тис. і 7-й від 25 до 30 тис.)

[2, арк. 71]. Більшість міст Харківської губернії на той час відносились до 3-го розряду – тобто з населенням від 5000 до 15000 чол. – Валки (8305 чол.), Богодухів (10069 чол.), Вовчанськ (9263 чол.), Ізюм (12630 чол.), Старобельськ (10223 чол.), Чугуїв (8930 чол.), Суми (13811 чол.), Слав'янськ (11198 чол.), Недригайлів

(5209 чол.), Білопіль (12227 чол.), Золочів (5687 чол.). Куп'янськ (4724 чол.) та Зміїв (3524 чол.) відносились до 2-го розряду і тільки Охтирка (17634 чол.) – до четвертого [242, с. 40–42]. Чітко встановлювався особовий склад та кінний штат пожежної команди, а також кількість обладнання для гасіння вогню та необхідного знаряддя. За табелем визначалося, що в містах із населенням більш ніж п'ять тисяч повинен бути один брандмейстер (начальник пожежної команди); якщо мешканців було менше п'яти тисяч, таку посаду взагалі не дозволялося вводити. Що ж до кількості унтер-брандмейстерів, то міста з населенням від п'яти до п'ятнадцяти тисяч отримували право мати двох унтер – брандмейстерів, від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти тисяч – чотирьох і в 7-му розряді міст – п'ятьох. Чисельність рядових служителів складала п'ять чоловік в містах 2-го розряду і зростала до сімдесяти в 7-му розряді, де кількість населення складала від двадцяти п'яти до тридцяти тисяч. Число возів та коней для доставки на пожежу водяних труб залежало від розряду міст, відповідно, по два трубних ходи та сім коней у містах 1-ого розряду і до шести возів та шістдесяти коней – у 7-му. Для перевезення команди передбачалося мати не менше двох спеціальних лінійних возів, від чотирьох до шістнадцяти діжок та багрових ходів – максимум два у кожній команді. Крім того, в таблиці визначалася кількість сокир, ломів, лопат, багрів та гаків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Логовський І. М. Робота місцевих органів влади Харківської губернії по боротьбі з пожежами (друга половина XIX ст.) / І. М. Логовський // Вісник Харківського державного університету. – 1999. – № 441 : Сер. Історія. – Вип. 31.

2. Чорний Д. М. По лівий бік Дніпра : проблеми модернізації міст України (кінець XIX – початок XX ст.) / Д. М. Чорний. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007.

АКТУАЛЬНІ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

*Тетяна ЗІНІЧ, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-3 групи
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді є ключовим напрямом державної політики України, спрямованим на формування у підростаючого покоління патріотичних почуттів, національної свідомості та активної громадянської позиції. Основою для реалізації цього процесу є «Стратегія національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки», затверджена Указом Президента України від 18 травня 2019 року №286/2019 [1].

Пріоритетними напрямками національно-патріотичного виховання є формування національної ідентичності, розвиток громадянської активності, військово-патріотичне виховання. Зміст цілеспрямованого національно-патріотичного виховання визначається Конституцією і законами України, Концепцією Української нової школи, військовою присягою і військовими статутами. Одна з умов свідомого здобування знань і важливий важіль піднесення виховного потенціалу пізнавальної діяльності – опора на мисленнєву діяльність і власний досвід.

У контексті реалізації Стратегії на 2020-2025 роки в Україні впроваджуються різноманітні програми та заходи, спрямовані на національно-патріотичне виховання дітей та молоді. Програми охоплюють освітні, культурні та громадські ініціативи, які сприяють формуванню патріотичних цінностей та активної громадянської позиції у молодого покоління. Проаналізуємо актуальні нині програми національно-патріотичного виховання дітей та молоді.

Програма «Герої нашої країни: історія та сучасність» має на меті ознайомлення молоді з історією боротьби за незалежність України, виховання патріотичних почуттів, підтримка національної гордості. Серед основних завдань – проведення тематичних уроків, лекцій, ігор про історію українських героїв (від козацтва до сучасних воїнів); організація відвідин пам'ятних місць (меморіалів, музеїв, могил героїв); культурні заходи: конкурси на знання історії, патріотичні концерти, виставки; створення соціальних проектів, пов'язаних з поширенням знань про героїв тощо. Для реалізації програми застосовують методи спільної роботи школярів та студентів: дослідження, створення тематичних плакатів, буклетів; демонстрація документальних фільмів і матеріалів для уроків; вебінари та онлайн лекції з істориками, військовими експертами тощо.

Кожен народ, зокрема й українці, виробили свою національну систему виховання. Вона є тією основою, на якій із покоління в покоління формувалися національна самосвідомість, патріотичні й громадянські почуття українців.

Російсько-українська війна стократ помножила виклики, що стояли перед нашою країною. Вона різко змінила парадигму й орбіту національно-патріотичного виховання – від словесно-споглядально-абстрактного до активного, дієвого, співпричетного. У вирі буремних подій сьогодення опинилися

і враз стали реальними патріотами всі – від мужніх воїнів, які ціною власного життя виборюють найдорожче – саме право України на існування, її свободу, незалежність і територіальну цілісність, боронять від нової версії фашизму Європу і увесь світ, до відважних волонтерів і малесеньких українців, які раптово подорослішали і взяли на себе невластиві дітям дорослі ролі. Війна актуалізувала такі апріорні, призабуті й «відкладені» цінності як волелюбність і гідність; екзистенційне право тисячолітньої нації в центрі Європи на гідне життя і власний вибір; спроможність захистити себе, родину, громаду, свою національну ідентичність, державні інтереси; потреба служити народові, Україні; бойове побратимство; відповідальність за власні рішення, дії і вчинки, громадянська активність, добродійність, волонтерська діяльність; жертвовність; культивування ставлення до захисника як до Героя; ідейна зрілість; здатність протистояти чужим впливам та ворожій ідеології [2, 8–9].

Метою програми «Сила єдності: від традицій до сучасності» є сприяння розвитку почуття єдності та патріотизму через культуру, традиції та народні обряди. Завдання програми: вивчення традиційних свят, обрядів, пісень та танців українського народу; проведення майстер-класів з народного мистецтва: вишивка, гончарство, ковальство; організація свят, присвячених українським традиціям: Купала, Різдво, День Незалежності тощо. Методами досягнення зазначених завдань є проведення літературно-мистецьких вечорів, де молодь представляє свої проекти, твори; залучення молоді до волонтерських ініціатив у підтримку національних свят; створення і публікація електронних журналів або книг з українськими традиціями тощо.

Проблеми національно-патріотичного виховання мають розглядатися не лише з позицій сьогодення, й у контексті педагогічної спадщини – праць Григорія Ващенка, Бориса Грінченка, Михайла Драгоманова, Миколи Костомарова, Юрія Липи, Софії Русової, Василя Сухомлинського, Костянтина Ушинського, Івана Франка, Якова Чепіги та інших.

Розвиток у молоді почуття відповідальності за майбутнє країни, популяризація миротворчої діяльності є метою програма «Молодь за мир і безпеку: роль громадянина». Завдання програми: організовувати зустрічей з ветеранами, представниками ЗСУ, правоохоронних органів, волонтерами; розробляти програми для підтримки морального духу військових та волонтерів через громадянську активність; проводити дискусійні клуби та тренінги на тему «Молодь і безпека країни», «Роль кожного у забезпеченні миру» тощо. Методи, що застосовуються – онлайн-платформи для організації волонтерських ініціатив та збору допомоги; молодіжні форуми, де обговорюються актуальні питання національної безпеки; публікації, матеріали в медіа, блогах, соціальних мережах, що сприяють підвищенню національної свідомості тощо.

Висновок. Національно-патріотичне виховання є невід'ємною складовою розвитку українського суспільства. Реалізація програм національно-патріотичного виховання сприяють формуванню у молоді почуття гордості за свою країну, готовності до її захисту та активної участі у суспільному житті. Наукові дослідження в цій сфері надають теоретичні та практичні основи для вдосконалення процесу виховання, враховуючи сучасні виклики та потреби українського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія національно-патріотичного виховання: затв. Указом Президента України від 18 травня 2019 року № 286/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/286/2019?utm_source=chatgpt.com
2. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ ТА ЕСТОНІЇ З ПИТАНЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Наталія ІВАНИШИН, факультет психології та соціального захисту, ПО-21а група

НК – Лариса РУДЕНКО, доктор педагогічних наук, професор

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Законодавча база ЄС у сфері освіти та іншомовної підготовки спрямована на створення єдиного освітнього простору, що сприяє академічній мобільності, підвищенню якості освіти та міжкультурному діалогу. Документи, що регулюють освітню політику, встановлюють загальні стандарти та рекомендації, які забезпечують рівні можливості для всіх учасників освітнього процесу. Іншомовна підготовка відіграє ключову роль у розвитку конкурентоспроможності, культурного обміну та міжнародної співпраці.

Значним внеском у гармонізацію мовних стандартів у Європі є CEFR 2021, який визначає принципи вивчення, викладання та оцінювання іноземних мов. Європейський мовний портфель є важливим інструментом для відстеження мовного прогресу та підтримки мобільності у навчанні й професійній діяльності. Білінгвальна освіта розглядається як стратегічний напрям, що сприяє розвитку мовних та культурних компетенцій.

Стратегічна програма для мультилінгвальної Європи – 2020 підтримує мовне різноманіття та розвиток мовних навичок громадян ЄС. Bruges Communiqué (2011–2020) визначає пріоритети співпраці у сфері професійної освіти, акцентуючи увагу на мобільності та підвищенні якості підготовки фахівців. Важливими є також рекомендації з плюралістичних підходів до мов і культур, що сприяють створенню освітнього середовища, яке визнає мовне та культурне розмаїття.

Лісабонська конвенція регулює визнання академічних кваліфікацій, що сприяє мобільності студентів та випускників у межах Європи. Важливе місце у формуванні демократичних цінностей займає Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства, яка акцентує на інтеграції освіти з прав людини. Сукупність цих документів створює основу для розвитку освітньої політики ЄС, сприяючи інтеграції, академічній мобільності та підтримці мовного й культурного різноманіття.

Аналіз нормативно-правових документів Республіки Польща дозволяє виділити основні акти, що регламентують організацію вищої освіти в країні. Закон про вищу освіту і науку (2018) визначає правові засади функціонування системи вищої освіти, її структуру, умови навчання та наукової діяльності. Довгострокова стратегія розвитку країни «Польща 2030. Третя хвиля сучасності» (2013) окреслює ключові напрями розвитку освіти, науки та інновацій у контексті соціально-економічного зростання. Стратегія відповідального розвитку до 2020

року (з перспективою до 2030) спрямована на модернізацію освітньої системи, підвищення якості освіти та її відповідність потребам ринку праці. Важливу роль відіграє також Стратегія розвитку системи національної безпеки Республіки Польща (2022), яка передбачає заходи з підготовки кадрів у сфері безпеки, включаючи освіту в галузі цивільного захисту. Закон про професійно-технічну освіту регламентує підготовку фахівців для ринку праці, забезпечуючи інтеграцію професійної освіти з потребами економіки [1, 98].

Основні нормативно-правові акти та стратегічні документи, що регулюють освітній процес і іншомовну підготовку в Естонії, формують основу для якісної та інноваційної освітньої системи. Estonian Education Strategy 2021–2035 визначає довгострокові цілі розвитку освіти, акцентуючи увагу на її доступності, інноваціях та відповідності сучасним викликам. Estonian Language Strategy 2021–2035 спрямована на підтримку естонської мови як важливого елемента культурної ідентичності та мовної інтеграції. Основу правового регулювання освіти складає закон «Про освіту», що встановлює загальні принципи організації навчального процесу. Закон «Про вищу освіту» (2019) визначає структуру та функціонування закладів вищої освіти. Окремо врегульовано діяльність приватних навчальних закладів через закон «Про приватні школи». Професійна освіта регулюється законом «Про професійно-технічні навчальні заклади», що визначає засади підготовки фахівців для ринку праці. Безперервне навчання забезпечується законом «Про освіту дорослих», який передбачає можливості підвищення кваліфікації.

Розвиток наукової діяльності регламентує закон «Про організацію наукових досліджень і розробок», що сприяє інтеграції Естонії в міжнародний науковий простір [2, 135]. Усі ці документи разом забезпечують нормативну основу для розвитку освіти, сприяючи підвищенню її якості та міжнародній співпраці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванишин Н. Л. Організація іншомовної освіти у сфері цивільного захисту в Республіці Польща. *Сила мови: дух, зброя, інтелект* : матеріали наукових праць міжвузівської наукової конференції, м. Львів, 28 жовтня 2024 р. ЛДУБЖД.с.97-100
2. Іванишин Н. Л. Основні напрями освітньої політики Естонії. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2024. № (1)12. С. 130-140. DOI: 10.32755/sjeducation.2024.01.130
3. Стратегії розвитку освіти Естонії на 2021–2035 роки. URL : <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/estonia/lifelong-learning-strategy> (дата звернення: 12.01.2025)
4. Стратегії розвитку Естонської мови на 2021–2035 роки. URL : <https://www.hm.ee/media/3761/download> (дата звернення: 10.01.2025)
5. Про освіту: Закон Естонської Республіки. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/529012018007/consolide> (дата звернення: 01.02.2025)
6. Про освіту дорослих: Закон Естонської Республіки. URL: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/523052019003/consolide> (дата звернення: 14.01.2025)

СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ: ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ

Олексій ІВЖЕНКО, 3-й курс ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Один з пріоритетних напрямів у соціологічних дослідженнях – праця. Ця найважливіша сфера діяльності людини дуже багатогранна, має багато аспектів, тому соціологія праці закономірно посідає в соціології значне місце.

Соціологія праці вивчає як взаємодії людей із засобами праці (системи «людина – техніка», «людина – машина»), так і суспільний характер праці та форми його вияву в різних соціально-економічних умовах (системи «людина – людина», «людина – трудовий колектив»).

Соціологія праці досліджує ставлення людини до своєї праці, чинники мотивації, пов'язані з матеріальною зацікавленістю, змістом і характером праці, взаємовідносинами в колективі. Вивчає також соціальну організацію підприємства, колективу, тобто ту систему відносин, які створюють сукупність позицій, ролей, цінностей, зв'язків між працівниками в колективі.

Соціологія праці з'явилась на Заході в 20-30 р. XX ст. Там вона найчастіше має назву «індустріальна соціологія». Впродовж десятиріч вона змінила кілька основних підходів до вивчення і регулювання виробничої поведінки працівників.

Перший з них – науковий менеджмент – ґрунтується на теорії Ф. Тейлора (1856-1915 рр.), яка була розроблена ще на початку століття. Згідно з цією теорією ефективність праці людини може бути максимізована зведенням виробничого процесу до найпростіших трудових операцій, що не потребують складних трудових навичок. Хронометраж трудових операцій з метою економії рухів і спрощення трудових функцій, докладний опис кожної операції, ретельний інструктаж, погодинна платня і система бонусів (премій з прибутку підприємства, що сплачуються 1-2 рази на рік за успіхи в роботі), конвеєрне виробництво – все це з'явилося в ті роки і використовується в промисловості досі.

У межах наукового менеджменту з'явився і фордизм. Саме Г. Форд (1863-1947 рр.) вперше в світі організував масово-поточне виробництво, яке, в свою чергу, засноване на широкій уніфікації та стандартизації деталей. Сутність його полягає в тому, що кожний робітник, який знаходиться на конвеєрі, здійснює одну операцію, для виконання якої не треба практично ніякої кваліфікації. За свідченням самого Форда, для 43 відсотків робітників було достатньо одного дня підготовки, для 36 – від одного дня до тижня, для 6 - 1-2 тижні і тільки для 14 відсотків – від місяця до року.

Усе це призвело до різкого зростання продуктивності праці та зниження собівартості продукції, поклало початок масовому виробництву. Ґрунтувалося воно на вузькій спеціалізації, яка з'явилась ще раніше і значення якої відмітив ще А. Сміт. У більш широкому, філософському плані науковий менеджмент був побудований на основі механічної моделі світу. Припускалося, що можна подати весь трудовий процес як певний механізм, систему, де кожна частина виконує свою наперед задану функцію. При цьому не бралось до уваги те, що тут такими «деталлями», частинами є живі люди. І як би ми не формалізували весь процес, як би раціонально не розписали всі функції, технологію, люди в колективі, в групі взаємодіють не тільки з матеріальними чинниками виробництва, а й між собою, впливають один на одного і, врешті-решт, змінюють саму формальну систему. До того ж треба зауважити, що в більшості випадків неможливо раціонально описати виробничий процес до дрібниць. Його завжди на практиці «коригує» людина. В

Японії навіть існував вид страйку – «працювати за правилами». Виявляється, що у разі, якщо організація захоче в роботі повністю керуватися писаними правилами, інструкціями, то вся робота зупиниться.

Отже, зігравши величезну роль в новій організації праці, науковий менеджмент мав і свої межі, недоліки – ігнорування людського чинника, духовної сфери людини.

Ліквідувати цей недолік покликаний був інший підхід. Він дістав назву «доктрина людських відносин». Ця теорія пов'язана з іменем американського вченого Е. Мейо (1880-1949 рр.). Він провів на підприємствах однієї з електротехнічних фірм експеримент з регулювання виробничої поведінки працівників. Сутність його в тому, що коли система жорсткої раціоналізації трудової діяльності Тейлора почала давати збої, Е. Мейо спробував подолати рамки суто економічного стимулювання праці раціональними методами. Він висунув ідею, що більшої ефективності праці можна досягти поліпшенням емоційно-особистих відносин між працівниками, нейтралізацією конфліктів у колективі, тобто загальним поліпшенням «соціальної атмосфери» на підприємстві. Експериментальне це було доведено, коли на основі тестів за ознаками соціально-психологічної сумісності було відібрано групу дівчат-збиральниць реле і переведено їх до окремого приміщення. Через деякий час продуктивність їхньої праці зросла на 40 відсотків. Було зроблено висновок, що головною причиною цього є особливі стосунки, які виникли між робітницями в групі. Вони перетворилися на колектив зі стійкими неформальними зв'язками, де встановилися відносини співпраці, взаємодопомоги. Однак були також приклади, коли робітники, згуртувавшись, зменшували обсяг виробництва продукції. Проте у будь-якому разі працівники орієнтувалися на колектив, своїх колег, керівників, прагнучи заслужити з їх боку схвалення.

У найзагальнішому вигляді відмінність першого і другого підходів можна відобразити так: керівник, який орієнтується на перший підхід, примушує людей працювати під загрозою покарання (передусім економічного). Керівник, що використовує другий підхід, активізує працівників своєю довірою до них, консультаціями з персоналом і залученням виконавців до процесу прийняття рішень.

Ще один підхід до регулювання виробничої поведінки працівників – «ситуативний менеджмент». Він запропонований американським психологом Б. Скіннером. В ньому використовуються і матеріальні, і соціальні спонукальні чинники, тобто поєднуються обидва попередніх підходи.

Як свідчать сучасні дослідження (зокрема, великого фахівця в цій галузі американця Ф. Херцберга), три розглянутих підходи не вичерпують проблеми мотивації трудової діяльності працівників. Будь-яка система стимулювання веде до насичення певним стимулом або до звикання до стимуляції взагалі. Працівники перестають реагувати на ці стимули і втрачають внутрішню мотивацію до інтенсивної та якісної праці. Використовуючи досягнення інших учених, Ф. Херцберг розробив «мотиваційно-гігієнічну теорію». Він виходив з теорії мотивації американського психолога і соціолога А. Маслоу (1908-1970 рр.), яка встановлює ієрархію потреб людини.

Головне тут в тому, що потреби кожного нового рівня стають важливими для індивіда лише тоді, коли задоволені потреби попереднього рівня. Розвиваючи ці ідеї, Ф. Херцберг дійшов висновку, що кожний індивід має не одну систему потреб, а дві якісно різних, що не залежать одна від одної та по-різному впливають на поведінку людей.

Перша група – гігієнічні чинники не належать до змісту праці. Якщо на підприємстві створені сприятливі умови праці (немає шуму, забруднення, вібрації) та побуту (є роздягальні, душові, кімнати відпочинку, їдальня), налагоджена організація праці (вчасно постачаються комплектуючі деталі, інструмент, робітники забезпечені роботою) і режим праці (нормальна тривалість робочого дня, темпу праці тощо), добре організоване забезпечення працівників житлом і різними пільгами, існують нормальні психологічні відносини між працівниками, можна очікувати не високе задоволення працею, а лише відсутність незадоволення. Отже, хороші «гігієнічні» умови праці закріплюють, стабілізують персонал, але не обов'язково спонукають його підвищувати продуктивність праці.

Друга група чинників – мотиватори – задовольняють «внутрішні» потреби людини і включають визнання і досягнення успіхів у праці, інтерес до її змісту, відповідальність, самостійність тощо. Саме вони визначають задоволення працею і підвищують на цій основі трудову активність. Тому, з точки зору Ф. Херцберга, задоволення – це функція змісту праці, а незадоволення – функція умов праці. Він емпірично довів, що матеріальну винагороду, зарплату, премії не можна розглядати як чинник, що діє постійно. Люди працюють за гроші до певної межі, а далі цей стимул перестає працювати, потрібні інші. Цю теорію в різних варіантах дуже широко використовували фірми в США, Західній Європі та Японії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЯ У МІЖНАРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Ольга ІВАЩЕНКО, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

У сучасному глобалізованому світі бізнес-комунікація у міжнародному середовищі стає ключовим елементом успішної співпраці між компаніями, державами та підприємцями різних країн. Вона охоплює обмін інформацією, ведення переговорів, укладання контрактів, управління командами та налагодження ділових зв'язків. Ефективна міжнародна бізнес-комунікація сприяє розвитку економіки, формуванню стратегічних партнерств і створенню інноваційних рішень. Проте взаємодія у багатокультурному середовищі супроводжується певними викликами, які потребують особливих навичок та підходів.

Одним із ключових викликів є мовний бар'єр. Англійська мова є загальноприйнятим засобом спілкування у міжнародному бізнесі, однак рівень володіння нею може відрізнятися серед учасників переговорів. Неправильний переклад, незнання професійної термінології або використання культурно специфічних виразів можуть призвести до непорозумінь і навіть фінансових втрат. Тому для ефективного спілкування компанії часто використовують професійних перекладачів або спеціальні курси мовної підготовки.

Культурні відмінності також відіграють важливу роль у бізнес-комунікації. Кожна країна має свої традиції ведення переговорів, стилі менеджменту та рівень формальності у спілкуванні. Наприклад, у США та Німеччині бізнес-комунікація є прямою, конкретною та орієнтованою на швидке ухвалення рішень. Водночас у країнах Сходу, таких як Китай чи Японія, важливе значення має встановлення довготривалих відносин, а ухвалення рішень може бути більш тривалим і базуватися на консенсусі.

Невербальна комунікація є ще одним аспектом, який може спричиняти труднощі. Жести, міміка, тон голосу та дистанція між співрозмовниками мають різне значення у різних культурах. Наприклад, тривалий зоровий контакт у Західній Європі може свідчити про впевненість, тоді як у Японії його можуть сприйняти як прояв агресії. Подібні нюанси впливають на взаєморозуміння і потребують особливої уваги при роботі з іноземними партнерами.

Правові та етичні відмінності також створюють виклики для міжнародного бізнесу. Кожна країна має власні правила щодо ведення бізнесу, оподаткування, корпоративної відповідальності та етики ділових відносин. Наприклад, у європейських країнах суворо регулюються питання конфіденційності даних, тоді як у США можуть існувати інші стандарти у цій сфері. Недотримання правових норм іншої країни може призвести до штрафів, судових позовів та репутаційних втрат.

Міжнародна бізнес-комунікація відкриває широкі можливості для компаній та підприємців. Використання цифрових технологій, таких як відеоконференції, автоматизовані перекладачі та платформи для управління проектами, значно спрощує комунікацію та скорочує витрати на ділові зустрічі. Глобальні бізнес-мережі, такі як LinkedIn, сприяють швидкому налагодженню контактів та пошуку партнерів по всьому світу.

Розвиток міжкультурної компетентності стає важливим фактором успішного ведення бізнесу. Все більше компаній інвестують у тренінги з міжкультурного спілкування, навчаючи співробітників ефективно працювати у міжнародному середовищі. Це включає знання про традиції різних країн, адаптацію до культурних норм партнерів та розвиток навичок комунікації у багатонаціональних командах.

Ще однією перспективою є зростання ролі штучного інтелекту та автоматизації у бізнес-комунікації. Системи машинного перекладу, аналіз поведінки клієнтів та персоналізовані рекомендації допомагають компаніям швидше адаптуватися до різних ринків і ефективніше взаємодіяти з міжнародними партнерами.

Отже, міжнародна бізнес-комунікація є складним, але надзвичайно перспективним процесом, що вимагає адаптивності, культурної обізнаності та технологічної підготовленості. Компанії, які здатні ефективно долати виклики міжкультурного спілкування та впроваджувати новітні підходи до комунікації, мають значні переваги у глобальному бізнес-середовищі.

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК
МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ**

*Катерина КАЛЮЖНА, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Україна володіє багатою художньо-історичною спадщиною, хоча в порівнянні з загальною кількістю пам'яток мистецтва, які створювались тут упродовж багатьох століть, їх збереглося мало. Значна частина творів минулого дійшла до нас у фрагментарному вигляді. За офіційними даними, на початок 2012 р. на державному обліку перебувало 2806 пам'яток монументального мистецтва (з них 47 – національного значення), хоча ще 2005 р. таких об'єктів нараховувалось 5926 [1; 225]. Помітне скорочення в останні роки списку пам'яток, які знаходяться під охороною держави, пояснюється не тільки процесами їх природної руйнації, втратами, спричиненими безгосподарністю, недосконалістю вітчизняної пам'яткоохоронної системи, відсутністю коштів на утримання і реставрацію історико-культурних об'єктів, а є також наслідком серйозних політичних катаклізмів, світоглядних змін, які відбуваються нині у суспільстві, драматичних подій Революції гідності, військових дій упродовж 2014– 2025 рр. Багато витворів монументального мистецтва тоталітарної доби, вартісних переважно своїм пропагандистсько-ідеологічним навантаженням, в результаті так званої «війни пам'ятників» пошкоджуються, руйнуються, знімаються з обліку. Від справжніх воєнних дій нищаться сьогодні пам'ятки по всій Україні. У небезпеці перебувають й унікальні культурні об'єкти Криму, що складають вагому, як за кількістю, так і за своєю науково-історичною, мистецькою цінністю, частину художньої спадщини України, яка опинилась фактично за межами нашої держави [2; 210-211].

На землях України, за свідченням археологічних і мистецтвознавчих студій, найпоширенішим видом монументального мистецтва, що з най- давніших часів розвивався в усіх регіонах, було монументальне малярство, яке у вигляді фресок, мозаїк, стінописів, панно, вітражів тощо складало одне ціле з архітектурними спорудами [3; 230]. В нашій країні збереглися також численні пам'ятки монументальної скульптури – як осібної, так і пов'язаної з архітектурою [4; 190]. Монументально-декоративна пластика різних видів і жанрів (рельєф, кругла скульптура, художнє різьблення), надгробна (меморіальна) скульптура набула найбільшого поширення з другої половини XVI ст. на західних землях України та на Правобережжі. Зауважимо, що скульптурні пам'ятники і монументи на честь визначних історичних подій та відомих осіб на площах і вулицях міст, які становлять на сьогодні основну частину пам'яток мистецтва, взятих на державний облік, починають споруджувати в Україні тільки у XIX ст. Окремим видом художніх об'єктів є витвори садово-паркового мистецтва. Останнє являє собою своєрідну форму синтезу різних мистецтв, в тому числі архітектури і монументально-декоративної пластики (алегоричні статуї, герми, скульптура фонтанів, великі урни та ін.).

Коли йдеться про загальну чисельність пам'яток монументального мистецтва, які офіційно перебувають під державною охороною, потрібно розуміти, що вищенаведені цифри не відображають загальної кількості всіх збережених в нашій країні художніх об'єктів, а вказують лише на пам'ятки одного виду монументальної спадщини – витвори монументальної скульптури, переважну більшість з яких становлять пам'ятники, споруджені за радянських часів. Державний облік нерухомих мистецьких творів, пов'язаних з

археологічними об'єктами та архітектурними спорудами різних історичних епох в Україні практично ніколи не здійснювався. Видатні пам'ятки, шедеври вітчизняного монументального малярства і пластики (за виключенням осібних скульптурних пам'ятників) не репрезентовані навіть у Державному реєстрі нерухомих пам'яток національного значення. Отже, загальний склад і чисельність різноманітних об'єктів культурно-художнього надбання, які потребують охорони держави, реальний стан їх збереженості досі не визначені [2; 212].

Водночас, за дослідженнями вітчизняних реставраторів, на початок 2000-х рр. більша частина образотворчої спадщини України (близько 70% мистецьких об'єктів) зберігалася в пам'ятках архітектури, і тільки 30% – у музеях [5; 132]. До першої групи належать передусім автентичні художні твори минулих епох – середньовіччя і Нового часу, а саме: стінописи, іконостаси, вітражі, зразки монументально-декоративної скульптури, вівтарі тощо. Ці пам'ятки віддзеркалюють багатовікову історію і культурні досягнення нашого народу, становлять «золотий фонд» національного матеріально-духовного спадку, який досі не облікований і недостатньо досліджений, незважаючи на актуалізацію проблем національної спадщини після 1991 р., потужний краєзнавчий та пам'яткознавчий рух, розширення наукових студій, розробку раніше «заборонених» тем і пошук нових концепцій. Тому найактуальнішим завданням сьогодні є виявлення і вивчення, введення у суспільний і науковий обіг не щойно створених об'єктів, часто сумнівних за своєю якістю, а справжніх, мало студійованих мистецьких скарбів минулого, особливо з огляду на те, якими швидкими темпами відбувається їх руйнація. У цьому контексті важливе значення має підготовка фундаментального енциклопедичного науково-довідкового видання – 28-томного «Зводу пам'яток історії та культури України», робота над яким є дієвим чинником збереження й дослідження вітчизняних культурних цінностей [2].

Монументальне мистецтво України пройшло довгий шлях історичного розвитку. Незважаючи на величезні втрати об'єктів мистецької спадщини внаслідок багатьох факторів – численних війн, пожеж, негативного впливу природних умов, нерозуміння державою і суспільством їх історико-культурної цінності, цілеспрямованого нищення пам'яток релігійного мистецтва за радянських часів (які становлять переважну більшість художнього надбання епохи середньовіччя і раннього Нового часу), в різних регіонах країни ще збереглася досить значна кількість автентичних монументальних творів різних історичних періодів і художніх стилів. Представлені вони хронологічно і територіально досить нерівномірно.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чешко В. М. Особливості дослідження та поцінування пам'яток монументального мистецтва // Пам'ятки історії та культури України: Каталог-довідник. Зошит І. Пам'ятки історії та культури України: Дослідження і збереження. – К., 2005. – С. 225.
2. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.
3. Ковпаненко Н. Г. Пам'ятки монументального живопису // Актуальні проблеми виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. – К., 1999. – Ч. 2. – С. 212–245.
4. Ничкало С.А. Монументальна скульптура // Актуальні проблеми виявлення і дослідження пам'яток історії та культури. – К., 1999. – Ч. 2. С. 186–212.
5. Сліпченко Н. Інвентаризація мистецьких творів у пам'ятках архітектури // Пам'ятки України: історія та культура. – 2001. – № 4. – С. 132.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАВИК ХХІ СТОЛІТТЯ

*Анастасія КІЛЯКОВА, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК- Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Глобалізація значно посилила зв'язки між людьми з різних куточків світу. Компанії розширюють свої ринки, університети відкривають міжнародні програми, а технології дозволяють спілкуватися без географічних обмежень. Однак культурні відмінності можуть стати як джерелом збагачення, так і перешкодою, якщо люди не готові до міжкультурної взаємодії. Уміння адаптуватися до різних культурних контекстів, враховувати традиції та правила спілкування є основою продуктивних міжнародних відносин.

Важливість міжкультурної компетентності також зростає у зв'язку з міграційними процесами та зростаючою етнічною різноманітністю у суспільствах. Уміння взаємодіяти з людьми, які мають інший світогляд, дозволяє уникати конфліктів, сприяє соціальній інтеграції та створює гармонійне суспільне середовище.

Міжкультурна компетентність складається з кількох ключових елементів. Першим із них є культурна обізнаність – розуміння власної культури та її відмінностей від інших. Це допомагає уникати етноцентризму та формувати відкритий погляд на світ.

Другий важливий аспект – знання про інші культури. Це включає історію, традиції, релігію, соціальні норми та особливості комунікації різних народів. Наприклад, у деяких культурах (Японія, Китай) важливу роль відіграє концепція "збереження гармонії", тоді як у західних країнах заохочується пряма і відкрита комунікація.

Третім компонентом є гнучкість та адаптивність. Це здатність швидко змінювати стиль спілкування та поведінку відповідно до культурного контексту. Наприклад, ведення переговорів у країнах Близького Сходу може вимагати терпіння та встановлення довірчих відносин перед прийняттям рішень, тоді як у європейських країнах бізнес-угоди часто базуються на раціональних аргументах і швидкому ухваленні рішень.

Четвертим елементом є комунікативні навички, зокрема вміння правильно інтерпретувати невербальні сигнали, тон голосу, жести та дистанцію під час спілкування. Наприклад, у скандинавських культурах заведено підтримувати більшу особисту дистанцію, ніж у країнах Латинської Америки, де фізичний контакт під час розмови є нормою.

Попри очевидну важливість міжкультурної компетентності, існує низка викликів, що ускладнюють її розвиток. Однією з основних проблем є стереотипи та упередження, які можуть формувати неправильне уявлення про інші культури. Вони часто нав'язуються через мас-медіа, соціальні мережі або особистий досвід і можуть призводити до міжкультурних конфліктів.

Ще одним викликом є мовний бар'єр, який може обмежувати ефективність комунікації. Навіть при знанні міжнародних мов, таких як англійська, культурні особливості мовлення можуть спричиняти труднощі. Наприклад, у деяких культурах важливо використовувати ввічливі формули звернення, тоді як у інших прийнята більш неформальна манера спілкування.

Також варто враховувати правові та етичні відмінності між країнами. Те, що є прийнятним у бізнесі чи соціальній сфері в одній країні, може суперечити

законам і моральним нормам в іншій. Наприклад, у деяких країнах прийнято дарувати подарунки під час ділових зустрічей, тоді як в інших це може бути розцінене як хабарництво.

Розвиток міжкультурної компетентності має великий потенціал і є необхідним для особистісного та професійного зростання. Один із найефективніших способів її вдосконалення – освіта та тренінги. Багато міжнародних компаній уже впроваджують програми міжкультурної підготовки для своїх співробітників, щоб забезпечити ефективну взаємодію з партнерами та клієнтами з різних країн.

Досвід подорожей і роботи у міжнародному середовищі також сприяє розвитку міжкультурної компетентності. Чим більше людина знайомиться з різними культурами, тим легше їй адаптуватися до нових умов і знаходити спільну мову з представниками інших народів.

Важливу роль відіграють і цифрові технології, які дозволяють вивчати інші культури, спілкуватися з людьми з усього світу та взаємодіяти у міжнародних проєктах. Онлайн-курси, мультимедійні ресурси та віртуальні зустрічі розширюють можливості міжкультурного навчання та сприяють усуненню бар'єрів у комунікації.

Міжкультурна компетентність є необхідним навиком XXI століття, що допомагає ефективно працювати, спілкуватися та взаємодіяти у глобалізованому світі. Вона базується на культурній обізнаності, гнучкості, комунікативних навичках та вмінні адаптуватися до різних соціокультурних умов. Попри наявність викликів, таких як стереотипи, мовні бар'єри та правові відмінності, її розвиток відкриває нові можливості для особистісного та професійного зростання. У сучасному світі, де співпраця між культурами є необхідною умовою успіху, міжкультурна компетентність стає одним із ключових факторів ефективної взаємодії та гармонійного співіснування.

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ІНОЗЕМНІЙ МОВІ: ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТА ІНТЕПРЕТАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

*Анастасія КЛИМЕНКО, ННІ управління і безпеки населення, група Прс-21
НК – Ольга КРІЧКЕР, кандидат історичних наук
Національний університет цивільного захисту України*

В умовах сьогодення можна чітко простежити зростаючу тенденцію щодо посилення спроб України стати частиною інтеграційного процесу, центром якого є європейське товариство, а також пов'язаний з цим досить швидкий розвиток політичних відносин з іншими державами та як наслідок розширення державно-правових зв'язків на міжнародній арені. Відповідна зовнішньополітична правова ситуація зумовлює порушення низки питань, пов'язаних з перекладом юридичних нормативно-правових актів, оскільки мова права включає професійну лексику, кількісний склад якої весь час помітно зростає. До того ж, національна юридична термінологія через кожний циклічний проміжок часу зазнає динамічних змін та розвивається паралельно з розвитком суспільства, адже перебуває в постійному контакті з ним, реагує на зміни мовної ситуації, втілює та передає наукову інформацію та характеризується широким різноманіттям певних сфер застосування. У зв'язку з цим, зважаючи на відмінності у правовій системі України

та англomовних країн, переклад юридичної термінології входить до кола найскладніших проблем у галузях лінгвістики та перекладознавства. [1]

З лінгвістичного погляду, поняття «юридична лексика» включає не тільки терміни, а й ширший клас лексичних одиниць. До юридичної лексики належать також загальноновживані слова, які зберігають у юридичних текстах свої загальноприйняті значення. Окремою групою виступають професіоналізми, латинізми, аббревіатури та ідіоми. Саме професійна термінологія і є ядром юридичної лексики й викликає особливі труднощі під час перекладу, хоча питання, які лексичні одиниці можуть мати статус терміна, є досить спірним [2].

Розбіжності в будові мов, у наборі їхніх граматичних категорій, форм та конструкцій і становлять велику групу граматичних труднощів перекладу. Так, в українській мові немає артиклів, герундія, часових форм дієслова, груп Continuous та Perfect, складних підметових та додаткових інфінітивних конструкцій, а в англійській мові - категорії роду іменників і прикметників, тощо. Певні відмінності існують у побудові речення: на відміну від української мови, де можуть відбуватись інверсії, група підмета нерідко може міститися після групи присудка, в англійській мові порядок головних членів речення більш фіксований, що може вимагати перебудови речення під час перекладу.

По-друге, граматичні труднощі перекладу пов'язані з різним обсягом змісту подібних у двох мовах форм і конструкцій. Так, форма теперішнього часу дієслова-присудка в українській мові за своїм змістом відповідає англійським формам Present Indefinite, Present Continuous та частково Present Perfect, а форма родового відмінку українського іменника може відповідати за своїм граматичним значенням англійській прийменниково-іменниковій конструкції «of + N» (прийменник перед іменником) або формі загального відмінку іменника в препозиції до іншого іменника.

По-третє, труднощі перекладу складають ті граматичні форми мови тексту оригіналу, що мають відмінні від відповідних граматичних форм мови перекладу функціональні характеристики. Наприклад, форми однини й множини іменника є в українській і в англійській мовах, однак форми деяких іменників можуть не збігатися.

По-четверте, труднощі перекладу полягають у використанні форм пасивних й активних форм дієслів. В англійській юридичній мові частіше використовуються пасивні конструкції, тож під час перекладу нерідко доводиться замінювати їх на активні форми. Такі труднощі викликані розбіжностями у мовностилістичних нормах текстів мов оригіналу й перекладу.

По-п'яте, труднощі перекладу пов'язані з явищами омонімії. Коли тотожні за формою або конструкцією лексеми мають різне значення і функції у реченні.

По-шосте, труднощі перекладу пов'язані з особливостями вираження членів речення у двох мовах, насамперед підмета і присудка. Наприклад, в англійській мові є так звані «формальний підмет» і «формальний додаток», які є неможливими у структурі українського речення. Тільки незначна частина англійських та українських висловлювань має ідентичну синтаксичну структуру та порядок компонентів і тільки в такому випадку англійські висловлювання можуть перекладатися відповідними українськими висловлюваннями без застосування граматичних трансформацій. Такий переклад називається «дослівним». Його слід відрізняти від граматично буквального перекладу, який є дослівним перекладом граматичної форми або синтаксичної конструкції, що порушує граматичні норми мови перекладу юридичних текстів [3].

Проаналізувавши розглянуті особливості перекладу англomовних складних юридичних термінів, які виникають під час перекладу українською мовою, можна

зазначити, що юридичні терміни мають такі самі шляхи передачі з англійської мови на українську як і терміни, які зустрічаються в інших галузях.

Головною лексичною проблемою перекладу юридичних термінів та термінів-словосполучень є їхня багатозначність не тільки серед різних галузей науки але й всередині самої юридичної галузі, тому що точне значення терміна можна виявити лише за допомогою контексту та інших термінів, що пов'язані між собою. Також слід звернути увагу на те, що переклад англійських термінів українською мовою вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, розуміння змісту термінів англійською мовою і знання термінології українською мовою.

Інтерпретація складних термінів складається з двох основних процедур - аналітичної та синтетичної. Значну роль при перекладі словосполучень відіграє саме аналітичний етап - переклад окремих його компонентів. Для цього необхідно правильно визначити компоненти складного терміна, оскільки ними можуть бути не тільки слова, а й словосполучення, що входять до його складу. Важливо також встановити, в яких семантичних відносинах перебувають компоненти між собою та з головним компонентом терміна-словосполучення. Основними прийомами перекладу термінів-словосполучень є прийом опису, транскрибування, калькування, переклад за допомогою використання різних прийменників та інші.

Найбільш складними для перекладу є терміни, які мають відмінні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі. Слово, яке має декілька словникових відповідностей, варіантів, аналогічних йому за значенням, перекладається шляхом підбору варіанта-аналога, який найточніше передавав би значення терміну у залежності від слів, які знаходяться у тісному зв'язку з даним словом [4].

Отже, не дарма юридичний переклад вважається одним із найбільш складних видів перекладу. Це зумовлено тим, що його можна виконати коректно без використання спеціальних знань у відповідній галузі права, без знання специфіки конкретного виду правовідносин. Тобто під час перекладу юридичних текстів як з української мови на іноземну, так і навпаки, звичайних навичок перекладача недостатньо. Необхідно володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті, а також орієнтуватися в чинному законодавстві. Тому юридичний переклад завжди пов'язаний із певними труднощами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Логінова Л.В, Осадча М.О. Особливості перекладу англійської юридичної термінології. 2022. URL: http://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/archive/21/part_2/14.pdf.
2. Дубнік Г.С, Оришич Д.Л. Проблеми перекладу юридичної лексики й термінології. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2019. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_5/17.pdf.
3. Рубинська І.В, Дмитрієва М.О. Про деякі проблеми перекладу юридичних документів. Міжнародний філологічний часопис. 2019. URL: <https://philologicalscience.com.ua/uk/journals/tom-4-1-2019/pro-deyaki-problemi-perekladu-yuridichnikh-dokumentiv>.
4. Єльнікова Н. І. Фразеологія у професійному мовленні правоохоронців. Сучасні проблеми правового , економічного та соціального розвитку держави. 2019. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/06_12_2019/pdf/70.pdf.

НОВИННИЙ СВІТ ОЧИМА МОЛОДОГО ЖУРНАЛІСТА: СПРИЙНЯТТЯ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ, ОЦІНКИ

Ярослава КОВАЛЕНКО,

Віктор РИБАЧЕНКО, Заслужений працівник культури України

Київський національний університет культури і мистецтв

Сучасний медіапейзаж переживає значні трансформації, в тому числі завдяки розвитку соціальних мереж і цифрових платформ, зокрема таких як Телеграм. Цей формат став дуже популярним серед молодих журналістів, оскільки дозволяє оперативно передавати новини, надавати власні коментарі і взаємодіяти з аудиторією. Телеграм-канали дають можливість молодим журналістам не тільки висвітлювати події, але й формувати власну точку зору, що відкриває нові перспективи для самовираження та створення персонального бренду. Проте це також створює низку викликів щодо об'єктивності, оскільки журналісти, особливо на початкових етапах кар'єри, можуть бути схильні до суб'єктивного сприйняття подій, що відображається в їхніх коментарях та інтерпретаціях. Особливо важливою є проблема оцінки та інтерпретації новин у цифровому середовищі, де швидкість передачі інформації часто перевищує можливості для її ретельної перевірки. У цьому контексті молоді журналісти повинні навчитися не лише оперативно збирати факти, а й критично їх оцінювати, адже від якості їхніх коментарів і аналізу залежить сприйняття подій аудиторією. Враховуючи величезний потік інформації, що постійно з'являється в медіапросторі, важливо, щоб молоді журналісти не лише повідомляли факти, а й надавали їхньому висвітленню правильну інтерпретацію, що допоможе формувати об'єктивну картину реальності.

Метою даної роботи є дослідження сприйняття, інтерпретації та оцінки новин молодим журналістом через призму використання Телеграм-каналу.

Сучасна журналістика стрімко змінюється під впливом цифрових технологій: «Мас-медіа, як правило, вважають кіно, радіо, телебачення, пресу. На сьогодні до цих засобів можна додати інтернет-медіа» [1, с.11]. Роль Telegram-каналів у сучасному інформаційному просторі з розвитком цифрових технологій перетворилися на важливе джерело отримання новин. Їхня популярність зумовлена швидкістю розповсюдження інформації, можливістю прямих комунікацій із аудиторією та відсутністю цензурних обмежень, характерних для традиційних ЗМІ: «Однак свобода слова не звільняє від наслідків» [4, с.7]. Для молодих журналістів Telegram стає не лише платформою для публікації матеріалів, а й інструментом формування власного бренду, що дає змогу виходити за межі редакційних форматів і висвітлювати події так, як вони їх бачать.

Однією з головних проблем, з якими стикаються молоді журналісти, є пошук балансу між об'єктивною подачею новин і суб'єктивною інтерпретацією подій. У традиційній журналістиці прийнято дотримуватися принципу нейтральності: «Гуманізм як синтез вимог до журналістської діяльності, розуміння людини як найвищої цінності, повага до гідності та розуму людини, забезпечення миру і злагоди в суспільстві» [2, с.18] та перевірки фактів, проте в умовах соціальних медіа зростає популярність аналітичного та авторського підходу до новин. У своєму Telegram-каналі ми аналізуємо інформацію, додаючи власні оцінки, які відображають сучасне бачення подій молодими журналістами.

Виклики, з якими стикається молодий журналіст у цифровому середовищі, необхідно уміти долати. Сучасний інформаційний світ є надзвичайно динамічним і часто хаотичним. Для молодого журналіста основними викликами є:

– Швидкість оновлення інформації, необхідність оперативного реагування на події;

– Фейкові новини та дезінформація – важливість перевірки фактів та використання надійних джерел: «Головним на етапі пошуку інформації стає її ретельна перевірка на достовірність, оскільки у мережі поширюється значна кількість неправдивих, вигаданих, спотворених фактів»[3, с.11]

– Алгоритми соцмереж – вплив на охоплення аудиторії та необхідність адаптації до нових форматів контенту;

– Конкуренція з великими медіа – складність привернення уваги підписників у перенасиченому інформаційному просторі.

На основі аналізу популярних українських Telegram-каналів можна виділити кілька ключових тенденцій у подачі новинного контенту:

1 Гіперлокальність – увага до місцевих подій, які не висвітлюються великими медіа.

2 Інфотейнмент – поєднання інформаційного та розважального контенту для утримання уваги аудиторії.

3 Інтерактивність – активне залучення читачів через опитування, коментарі, голосування.

4 Візуалізація даних – використання інфографіки, скріншотів та відеоформатів для покращення сприйняття новин.

Перспективи розвитку молодого журналіста через Telegram очевидні.

Telegram-канали є не лише платформою для поширення новин, але й інструментом професійного зростання молодого журналіста. Ведення власного медіа-проєкту дозволяє:

– Набути практичного досвіду роботи з інформацією;

– Розвивати аналітичне мислення та навички фактчекінгу;

– Вивчати потреби аудиторії та адаптувати контент відповідно до трендів;

– Створювати власний стиль подачі інформації.

Отже ведення Telegram-каналу як інструменту журналістської діяльності дозволяє молодому журналісту реалізовувати власний погляд на новини, формувати незалежну аналітику та взаємодіяти з аудиторією у новому форматі. Однак ця діяльність також несе виклики, пов'язані з об'єктивністю, перевіркою фактів і дотриманням журналістських стандартів. Незважаючи на це, розвиток цифрових платформ відкриває нові перспективи для професійного становлення журналіста та формування альтернативного підходу до подачі новин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. «Інтернет-журналістика. Жанри в інтернеті» І. Ю. Тонкіх
2. «Новинна журналістика» Зігфірд Вайшенберг 2004.
3. «Основи журналістики» О.В Лаврик.
4. «Про що всі говорять? Фейкові новини» Том Джексон, Крістіна Гітіан.

ТЕОРІЯ ПРАКТИЧНОЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ Ж.-Ж. РУССО

Марія КОВАЛЬЧУК

Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

У XVIII ст. ідея суспільної угоди стає всесвітньовідомою проблемою завдяки французькому філософу Жан-Жаку Руссо, який найбільш повно подав власну політичну теорію у трактатах «Про суспільний договір» та «Міркування про причини і підстави нерівності».

У цих працях Руссо означив одну з головних проблем сучасної політичної філософії: «який примус, яке обмеження свободи може вважатися справедливим і де ми мусимо шукати справедливої, легітимної підстави тих кайданів, які «повсюдно», «від народження» обтяжують людину. І що означає свобода людської волі?» [2, с. 55]. Адже, на переконання Руссо: «Відмовлятися від своєї свободи – все одно що відмовлятися від себе як людини, від прав людської природи і навіть від її обов'язків. Кожен, хто відмовляється від усього, не може розраховувати на будь-яке відшкодування втрат. Така відмова несумісна з природою людини. Позбавити людську волю свободи все одно що позбавити людські вчинки моральності. Нарешті, домовленість позбавлена сенсу і суперечлива, якщо передбачає для однієї з сторін абсолютну владу, а для іншої – необмежену покірність» [1, с. 15].

Руссо формулює головне питання, відповідь на яке прагне віднайти у своїх роздумах: «Людина народжується вільною, проте скрізь вона у кайданах, а той, хто вважає себе володарем інших, є насправді навіть більшим рабом, ніж вони. Як сталася ця зміна? Не знаю. Що може узаконити її? Вважаю, що це питання я спроможний розв'язати» [1, с. 8]. Якщо у «найперших суспільствах» чи у «природному стані» не можна виявити (бо їх ще немає) ніяких домовленостей, які б обмежували власність кожного індивіда та його свободу, то варто дослідити як виникають ці важливі домовленості, та як сім'я, як перша модель, «зразок політичних суспільств» [Там само] перетворюється на справжнє суспільство?

Базові поняття теорії суспільної угоди Руссо – «природний та суспільний» стани, зокрема пошук засад, коли людина переходить з природного до суспільного стану, тобто «дошукуватися першопочаткової домовленості» [1, с. 19].

Руссо ставить питання про шляхи походження нерівності людей, що спочатку жили в «природному» стані, який був добою відсутності приватної власності, а отже – майнового розшарування та насильства з боку держави. Поступово люди з «природного» стану переходять до «суспільного стану», об'єднуючись спершу в сім'ї, а потім – в племена, але продовжуючи бути вільними. Накопичення багатства, покращання продуктивності праці, збільшення населення призводить до соціально-майнової нерівності та підкорення бідних багатими. В таких умовах природний стан припинився і коли відбувається «війна всіх проти всіх», люди заради особистої безпеки уклали суспільну угоду – добровільно передали свою свободу суспільству, сподіваючись на утворення державної влади та правових норм, заснованих на моральних цінностях, яким будуть підкорятися всі без винятку. Руссо наголошує, що «рівність між громадянами, встановлена суспільним пактом, передбачає, що усі вони приймають зобов'язання на одних і тих же умовах і повинні користуватися одними і тими ж правами» [1, с. 39].

Отже, держава, на думку Руссо, виникла як наслідок певної загальнолюдської «угоди» на засадах розуму з метою забезпечення прав користування власністю. Але виникнення держави принесло людству несправедливість та гноблення, тому ідеал майбутнього Руссо вбачає в поверненні до природного стану, хоча із збереженням позитивних досягнень

суспільства. Такий суспільний лад Руссо уявляє як організовану асоціацію співжиття вільних, незалежних громадян, в якій верховна влада належить народу як суб'єкту суспільної угоди. Концепція народного суверенітету Руссо передбачає, що незалежно від соціального стану та етнічного походження всі вільні громадяни республіки є учасниками суспільної угоди – утворюють корпоративний орган законодавчої влади, який реалізує суверенітет народу.

Руссо обґрунтовує демократичну республіку «як царство конкретних чеснот, солідарності та любові до батьківщини, де кожна людина може віднайти себе у загальній суспільній справі. Людина може піклуватися про себе, лише піклуючись про інших, але не використовуючи інших як знаряддя, а ставлячи їхнє благо як ціль для себе. Всі повинні підкорятися закону, який є священним для всіх, оскільки виступає результатом виявлення спільної волі» [2, с. 65].

В теорії суспільної угоди Руссо прагне поєднати справедливість і користь, право людини та її інтерес. Йдеться, «про евристично плідне парадоксальне поєднання ідеалів античного полісу та новочасового індивідуалізму, принципів чеснот та спільноти, як засад справедливого суспільного ладу з доктриною природного права, вкоріненого, як відомо, в ідеї власного Я та розумінні держави як захисника приватного інтересу» [2, с. 60].

Суспільна угода Руссо – це такий політичний лад, який «забезпечував би добробут і безпеку всіх громадян, а не партикулярні інтереси певних політичних сил. Сприймавши традиційні для школи «природного права» поняття природного стану і суспільної угоди, Руссо надав їм нетрадиційного тлумачення. Наприклад, Гоббс розумів суспільну угоду як акт, за яким особи, що його укладають, добровільно і назавжди передають свою природну свободу суверенові (колективному органу або ж одноосібному монархові), отримуючи натомість захист своєї власності, особисту безпеку і визначені закони. Отже, внаслідок цієї угоди суспільне утворення одразу поділяється на підданих, які не мають жодної частки політичної влади, і суверена, який отримує всю її повноту» [3, с. 224].

Ж.-Ж. Руссо зазначав, що народ є сувереном, а уряд – лише виконавець його волі і підпорядкування народу правителям – це лише здійснення влади самого народу, а представники влади діють виключно до повноважень, наданих народом, які він має безумовне право обмежувати, видозмінювати та перерозподіляти в залежності від блага народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або принципи політичного права. К: Port-Royal, 2001. 349 с.
2. Усов Д. Ідея суспільної угоди в сучасних філософських дискурсах. Черкаси, 2015. 320 с.
3. Хома О. Трактат Ж.-Ж. Руссо «Про суспільну угоду» // Руссо Ж.-Ж. Про суспільну угоду, або Принципи політичного права. К.: Port-Royal, 2001. С. 219-274.

РАДЯНСЬКА ПОЛІТИКА ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ

*Тамара КРИВОПИЩЕНКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Голодомор – штучно створений голод, у 1932–1933 роках більшовицьким режимом СРСР на чолі з Йосифом Сталіним з метою знищення українців, остаточної ліквідації українського спротиву режиму та намагань українців збудувати самостійну, незалежну від Москви Українську Державу. Голодомор в Україні 1932–1933 років не був випадковим явищем природного чи соціального. «Смерть через голод», на думку істориків В. Верстюка, В. Тиліщака, І. Юхновського, стала наслідком цілеспрямовано застосованого тоталітарною владою терору голодом. Це було покаранням українців за їхній спротив колективізації сільського господарства і небажання перебувати під владою Росії [1, 19].

За даними істориків, на початку 1930х років українське село було головним осередком опору більшовицькій політиці колективізації та форсованої індустріалізації. За цей період в Україні відбулося понад 4 тис. масштабних акцій протесту, в яких взяли участь близько 1,2 млн осіб. З колгоспів вийшло 41,2 тис. селян, близько 500 сільських комітетів відмовилися виконувати надплан хлібозаготівлі. Сталін переживав про втрату України як стратегічного ресурсу, інакше було б неможливо побудувати сильну індустріальну країну, яка могла б домінувати у світі. Щоб зберегти контроль над Україною, радянська влада під виглядом хлібозаготівель розробила план знищення частини українського населення. Йшлося про повне вилучення зерна з подальшою конфіскацією іншої продукції та майна як штраф за невиконання плану. Україна перетворилася на регіон масового голоду, а всі можливості для порятунку були відсічені. За допомогою «дошки» заборонялося залишати голодні райони та ввозити туди продовольство чи товари. Зазначені на «дошці» села були оточені міліцією та спецпризначенцями, які вилучали всі запаси їжі. Під час Великого голоду 22,4 мільйона людей перебували на карантині. Ще одним чинником геноциду стало приховування інформації про голод. У січні 1933 року радянська влада заявила, що в країні немає голоду, і відмовилася від будь-якої міжнародної допомоги [2].

За період, менший, ніж календарний рік (масштабний голод розпочався наприкінці літа 1932 р., досяг свого піку до початку весни 1933 р. та завершився на початку літа 1933 р.) в Україні загинули мільйони людей. Кількість прямих та непрямих жертв Голодомору точно встановити не можливо. Між істориками тривають дискусії щодо точної кількості осіб, що загинули, вони називають різні цифри – від 2 до 10 мільйонів. Статистичний аналіз архівних та опублікованих джерел дає підстави констатувати, що цей показник становить понад 7 мільйонів. У царській Росії здійснювалося магазинування (складування) збіжжя, тому тяжкі природні лиха не призводили до такої масової смертності, коли тільки в 1933 р. помер кожен п'ятий український селянин. Протягом 22 місяців на території УРСР нестерпно голодували 24 млн. хліборобів, померли 5,5 млн. чоловік з них лише на теренах 6 областей та Молдавська Радянська Соціалістична Республіка. Майже із суцільною смертністю траплялися села в південних районах. У результаті з географічної карти зникли тисячі сіл [3].

Найбільших втрат зазнали Дніпропетровщина, Вінниччина, Одещина (до якої входила тоді більша частина Миколаївщини), Донецщина, Харківщина (теперішні Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Київська, Житомирська

області). Саме в територіальних межах даних регіонів від голоду померло 52,8% загальної кількості жертв даного геноциду. Смертність населення тут перевищувала середній рівень у 8-9 і більше разів. У нинішніх Вінницькій, Одеській, Дніпропетровській областях рівень смертності був вищий у 5-6 разів, у Донбасі – у 3-4 рази [3].

Голодом 1932-1933 рр. було зрубано генетичний корінь українського народу, розмито український етнос, знищено колосальний культурний генофонд української нації, що полегшило справу підкорення України та призвело до різкого знелюднення української землі. До вимерлих сіл завозили жителів з різних регіонів РРФСР, Білорусії. За даними станом на 28 грудня 1933 р. в Україну було завезено 329 ешелонів населення з Росії та Білорусії. Перевиконано завдання на 104,8% [3].

Отже, голодомор 1932-1933 рр., безпосередніми причинами якого стали: відступ тодішнього керівництва країни й республіки від гуманістичних принципів кооперування селянства; насильницькі форсовані методи колективізації; масове розкуркулювання та депортації справжніх трудівників; непосильні для селян плани хлібозаготівель; надмірний експорт хліба та його масштабне насильницьке вилучення у селян; необхідність знищення українського селянства як свідомої національної верстви населення, яка відкрито протистояла сталінському керівництву; низька культура землеробства, слабка технічна база колгоспів тощо, був штучно створеним знаряддям економічного розорення українського селянства та його фізичного винищення з метою здійснення індустріального стрибка, за який було заплачено деградацією і дезорганізацією сільського господарства та знищенням споконвічних національних прав

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Верстюк В., Тилішак В., Юхновський І. «Голодомор. Геноцид українського народу 1932-1933» Брошура, 2008, 28 с
2. Голодомор 1932-1933. URL: <https://austria.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/golodomor-v-ukrayini-1932-1933-rokiv>
3. Білан С. О. Соціально демографічні наслідки Голодомору. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/15895/Bilan.pdf?sequence>

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЙОГО ВИВЧЕННЯ У РАМКАХ КРИМІНОТЕОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ

*Іван КРІЦАК, кандидат юридичних наук, доцент
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Сучасний інформаційний простір містить величезний масив матеріалів, присвячених громадянському суспільству, що свідчить про його актуальність та багатогранність. Лише в Національній бібліотеці імені В. І. Вернадського з кореневою сполукою за назвою зібрано понад 2 тис. наукових статей цієї тематики, а загальний обсяг досліджень у світовій науковій та інформаційній сфері значно перевищує цей показник. Однак громадянське суспільство, як і будь-яка складна соціальна категорія і феномен, потребує не лише постійної уваги, а й глибокого переосмислення в контексті сучасних реалій.

О. Давиденко пропонує глибокий філософський аналіз громадянського суспільства, акцентуючи на його ролі у формуванні демократичних інституцій та

розвитку громадянських компетентностей як ключового інструменту розбудови сучасної держави [1]. Водночас М. Д. Ждан розглядає громадянське суспільство крізь призму кримінологічного виміру, зосереджуючись на його потенціалі у реалізації кримінологічної політики, зокрема у сфері охорони трудових відносин в Україні [2]. Саме цей підхід видається нам найбільш переконливим і практично значущим у контексті сучасних викликів правового регулювання.

Формування та розвиток громадянського суспільства в умовах нинішньої російсько-української війни вимагають глибокої модернізації як у теоретичному осмисленні, так і в практичній реалізації. Для розуміння суті цього процесу слід звернути увагу на походження понять «громадськість», «громадянськість», «громадянин». Водночас, поняття «громадянське суспільство» не завжди є достатньо зрозумілим і близьким для всіх. Саме тому в українському національному вимірі пропонується концепція «соборного суспільства» – спільноти, об'єднаної не лише правовими та соціальними засадами, а насамперед ідеєю єдності та національної консолідації, солідаризму на засадах православ'я. Соборність – це не просто історична категорія, яку ми згадуємо раз на рік – 22 січня, а фундаментальний принцип, здатний стати основою для справжньої єдності українського народу та ефективної розбудови суспільства в складні часи.

Так, ще у 2017 році ми писали, що поняття соборності в юриспруденції повинно розглядатися не як церковне явище, а як загальний, системоутворюючий принцип котрий пронизує все, що оточує людину. Більше того, соборність є необхідною передумовою національної єдності та могутності держави. На цьому шляху православ'я, душею якого є соборність може виступити тією об'єднувальною ідеєю (силою, інституцією), яка здатна згуртувати наш народ на засадах соборних традиційних цінностей з обов'язковим врахуванням прав меншості [3, с. 68].

Для справжнього єднання Сходу і Заходу України необхідні реальні, ефективні дієві кроки, зокрема всебічна підтримка вимушених переселенців. Війна висвітлила глибокі розбіжності в українському суспільстві, а корупція досягла безпрецедентного рівня. Цинізм і безвідповідальність окремих посадовців підривають довіру громадян, залишаючи глибокий слід на суспільній свідомості та етноментальному стані українського народу. Однак жодні зміни не стануть можливими, доки кожен із нас не усвідомить важливість життя за духовними принципами. Лише тоді, коли матеріальні цінності поступляться місцем істинним, духовно-ціннісним пріоритетам, ми зможемо відродити суспільство, засноване на правді, взаємній підтримці та моральній чистоті.

Держава починається з кожного із нас. Варто не лише ставити собі запитання про те, що країна робить для мене, а й замислюватися: що я зробив для неї, які принципи сповідаю у своїх вчинках? Якщо щось не влаштовує у суспільстві чи в колективі, необхідно не просто критикувати, а докладати зусиль для формування середовища, де найкращі та найбільш гідні стають лідерами. Громадянське суспільство перестане бути лише формальністю тоді, коли кожен із нас пройде внутрішню трансформацію, усвідомить свою відповідальність і діятиме на основі глибоких цінностей та переконань.

Осмислення громадянського суспільства неможливе без глибокого розуміння його духовно-ціннісних засад. Воно має ґрунтуватися не лише на філософських концепціях, а особливо на релігійному вимірі, адже саме духовні орієнтири визначають справжню єдність і сталість нації. Україна, перебуваючи на цивілізаційному розломі між Сходом і Заходом, історично стала фронтиром, де переплітаються зіштовхнулися різні світоглядні традиції. Сьогодні ця боротьба триває, ставлячи перед українським народом виклик: як зберегти власну

самобутність у багатонаціональному середовищі, залишаючись при цьому духовним форпостом, який захищає свої споконвічні цінності.

Ідея соборності, що глибоко вкорінена у православній традиції, здавна слугувала об'єднавчим чинником української державності. Саме на цих засадах Богдан Хмельницький не дозволив католицькому світогляду знищити духовну основу українського народу, зберігаючи її ідентичність. Сьогодні перед нами постає аналогічне завдання: об'єднати суспільство на засадах українського православ'я, не через політичні гасла, – а через спільні духовні цінності, що здатні стати наріжним каменем справжньої національної єдності. Лише так Україна зможе вистояти перед сучасними викликами, залишаючись сильною і непохитною у власній історичній місії.

Патріотизм засяяв по-новому в перші дні повномасштабного вторгнення росії, набувши безпрецедентної сили та згуртованості. Волонтерський рух, посилений можливостями цифрової епохи, перетворився на глобальний феномен, охопивши мільйони людей через платформи YouTube, TikTok месенджери та онлайн-спільноти. Під гаслом «Зробимо добро» волонтерство стало не лише способом допомоги, а й джерелом натхнення, що об'єднує усіх нас. Сучасне громадянське суспільство має формуватися на принципах солідаризму та відповідальності, коли людське горе не залишається осторонь, а співчуття перетворюється на реальні вчинки. Коли щемить у серці, усвідомлюємо, що можемо пожертвувати частиною свого, заради допомоги ближньому – саме тоді народжується справжнє служіння суспільству. Це не лише про підтримку у скрутну хвилину, а й про прагнення зробити світ кращим через власну професію, відданість державі, розвиток науки, медицини, права й інших сфер. Бути частиною цієї великої місії – означає жити високими ідеями, не лише у часи випробувань, а щодня, перетворюючи добро на рушійну силу суспільства.

Ідея верховенства права неможлива без вищого духовно-ціннісного орієнтира – віри, релігії та глибинних моральних засад. Гуманізм сам по собі не є достатньою основою для побудови справедливого суспільства – необхідна сила, що виходить за межі людського егоїзму, здатність до самопожертви заради ближнього. Саме це є сутністю справжньої духовної ідеї, що формує суспільство, спроможне долати кризи та історичні виклики. Сучасна війна стала дзеркалом нашої сутності, випробуванням, що розкрило справжні обличчя людей – хто як жив, які цінності сповідував і чи здатний змінюватися в екстремальних умовах. Вона висвітила не лише індивідуальні якості, а й глобальні суспільні тенденції. Орбіта розвитку громадянського суспільства надзвичайно широка. У світі живе понад 8 мільярдів людей – і всі вони є частиною єдиної соціальної системи. Важливо усвідомлювати, в якому напрямку рухається цей світ: до прірви морального занепаду чи до відродження через усвідомлення вищих цінностей. Ми маємо шанс витягти його з хаосу гріха й аморальності та спрямувати на шлях добра й справедливості. Вибір за нами.

Дослідження громадянського суспільства потребує особливого фокусування у наукометричному просторі з кримінологічних позицій, спрямованих на виявлення глибинних детермінант зла та його справжніх причин. Лише подолавши ці негативні явища, можна створити умови для формування суспільного блага та зміцнення правопорядку. Відбудова України не може чекати – вже сьогодні необхідно закладати основу сильної системи самоврядування, брати відповідальність у власні руки та діяти рішуче. Жодна зовнішня сила не зробить за нас те, що є нашим спільним завданням. Безпека українських громадян і стабільність суспільства мають стати ключовими пріоритетами, адже лише надійний соціальний фундамент забезпечить сталий розвиток і процвітання країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Давиденко О. Громадянські компетентності як інструмент розбудови демократичного суспільства в Україні. *Вісник Дніпровської академії неперервної освіти. Серія : Філософія. Педагогіка*. 2024. № 2. С. 116–124.
2. Ждан М. Д. Громадянське суспільство як суб'єкт реалізації кримінологічної політики у сфері охорони трудових відносин в Україні. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 26. С. 194–200.
3. Кріцак І. В. Принцип соборності як запорука прогресивного розвитку української держави: православно-богословське осмислення та політико-правова практика. *Тези виступів учасників Міжскафедрального круглого столу до Дня Соборності України* (Харків, 20 січня 2017 р.) МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. Справ. Харків: ХНУВС, 2017. С. 66–67.

ПОЛІТИЧНА ПРОПАГАНДА ТА МАНІПУЛЯЦІЇ: ЯК ФОРМУЄТЬСЯ СУСПІЛЬНА ДУМКА?

Ганна КУЧЕР, 2-й курс ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Пропаганда — цілеспрямоване поширення ідей та моделей поведінки серед широких мас населення. Слово походить від латини і в перекладі означає «те, що має бути поширене».

Виникнення терміну пов'язують із буллою (посланням) Папи Римського від 22 червня 1622 року, яка мала назву *Congregatio de Propaganda Fide*. У ній йшлося про створення організації для координації місіонерської діяльності, тобто для поширення віри. Цікаво, що в цій буллі мова була, зокрема, про недопущення використання цієї діяльності в політичних цілях. За іронією долі, з часом пропаганда стала невід'ємною складовою саме політики.

Пропаганда завжди має на меті добитися від вас якось поведінки: перевиконувати показники на виробництві, воювати за державу чи віру, підтримувати партію чи уряд. Тобто пропаганда може цілком відповідати вашим інтересам і потребам. Вона не завжди є чимось нечесним, шкідливим для вас. І вона не обов'язково пов'язана з брехнею.

Натомість маніпуляція — це вже викривлення інформації, створення неадекватної картини світу у ваших головах; культивування у вас «штучних потреб» (того, чого насправді вам не треба, але маніпулятор робить для вас це життєво необхідним), щоби змусити діяти в необхідному для маніпулятора напрямку.

В умовах постіндустріального суспільства пропаганда набуває нових можливостей застосування, оскільки засоби масової комунікації надзвичайно швидко створюють і передають інформаційні повідомлення, більшість з яких має переконуючий потенціал. Сферою, де пропаганда може розкритися повною мірою, є політика, оскільки боротьба за владні ресурси та реалізацію повноважень вимагає здійснення впливу на установки, переконання, стереотипи громадян задля забезпечення підтримки політичного курсу.

Найбільш широко пропаганда як технологія політичного маніпулювання використовується через ЗМІ. Так, пропагандистська діяльність через ЗМІ в сучасному суспільстві базується на нагромадженні у свідомість людей певних

«цінностей» у формі системи певних спрощених стандартів поведінки, та соціальних іміджів, політичних міфів та ілюзій.

Вимірювання впливу медіа має здійснюватися на різних рівнях. Так, Баррет та Ледді погоджуються, що необхідним є вимірювання впливів на індивідуальному, організаційному та суспільному рівні, тобто до уваги береться не лише безпосередня аудиторія, що споживає контент а й ширша медіа-сфера, де циркулює контент. У даному випадку можна говорити про ефект хвилі у медіа, коли певні повідомлення встановлюють порядок денний серед інших медіа, таким чином індивіди, організації або громади можуть піддаватися впливу за відсутності контакту з оригінальним повідомленням.

Сутність політичної маніпуляції полягає в застосуванні маніпулятивних технологій у політичній сфері для досягнення політичних цілей. Як інструмент політичної маніпуляції найчастіше виступають медіазасоби, за допомогою яких можна оперативно охопити максимально широку аудиторію. Очевидно, що наслідком нерозривного зв'язку політичного маніпулювання з медіа є зміна характеру політичного маніпулювання в міру зміни специфіки медіа.

Щоб уникнути маніпуляцій, необхідно розвивати критичне мислення, аналізувати джерела інформації та розпізнавати методи пропаганди. Усвідомленість та освіта допомагають суспільству бути більш стійким до інформаційних впливів і формувати власну незалежну думку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар Д. С. Медіа впливи як чинник деформації суспільної свідомості. Diss. ВНТУ, 2022.
2. Городнича К. В. Пропаганда як технологія політичного маніпулювання. Міжнародні наукові дослідження: інтеграція науки та практик, 2018, С. 82-84.
3. Інфографіка «10 принципів військової пропаганди». Режим доступу до джерела: <https://vseosvita.ua/library/infohrafika-10-pryntsypiv-viiskovoii-propahandy-561300.html>.
4. Шевчук О. В. Політична маніпуляція: поняття, концепції, механізм реалізації. Актуальні проблеми політики, 2021. С. 83-89.

ЖИТТЄПИС ТА НАУКОВО-ФІЛОЛОГІЧНА І ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДМИЛИ БУБЛЕЙНИК (1934–2013 РР.)

*Олександр ЛЕВЕНЕЦЬ, доктор філософії за спец. «Історія та археологія»,
Національний транспортний університет*

Людмила Василівна Бублейник (1934–2013 рр.) – відомий радянський і український вчений-філолог, лінгвіст-слов'яніст. Відома, передовсім, у вузьких академічних колах своїми дослідженнями з російського, українського, загального і порівняльного мовознавства.

Народилася Л. Бублейник 23 червня 1934 р. у вчительській родині в тогочасному місті Ворошиловськ, тогочасної Ворошиловградської області (сучасне місто Алчевськ Луганської області). Проте згодом сім'я переїхала в шахтарське селище неподалік шахти імені К. Рум'янцева, що неподалік Горлівки на Донеччині. У 1953 р. закінчила Горлівську загальноосвітню школу № 5 зі срібною медаллю й вступила на перший курс філологічного факультету Дніпропетровського державного університету, який закінчила у 1958 р. з

дипломом з відзнакою, здобувши кваліфікацію учителя російської мови і літератури. Після цього працювала на посаді вчителя української, а згодом російської мови і літератури у рідній школі в Горлівці Донецької області [7, с. 69].

Рис. 1 Людмила Бублейник

Наприкінці 1962 р. в біографії Л. Бублейник розпочався черговий етап – («Орловський») – вступила на навчання в аспірантуру Орловського державного педагогічного інституту (м. Орел, РРФСР) за спеціальністю «Російська мова» на заочну форму навчання, де й навчалася впродовж жовтня 1962 р. – жовтня 1966 р. Спочатку, після вступу в аспірантуру планувала повернутися в Горлівку й надалі працювати вчителем у школі. Проте за наполяганням наукового керівника і викладачів інституту перейшла працювати на посаду асистента кафедри російської мови цього ж інституту [5, с. 9].

У 1968 р., завдяки сприянню Л. Оляндер (старшого викладача кафедри російської і зарубіжної літератури Луцького державного педагогічного інституту імені Лесі Українки і друзі), – Л. Бублейник отримала посаду старшого викладача кафедри російської мови в Луцькому державному педагогічному інституті ім. Лесі Українки (далі ЛДПІ ім. Лесі Українки) й переїхала в Луцьк (УРСР) на постійне місце проживання. Подальше її життя й кар'єра пов'язані з Луцьком та місцевим педагогічним інститутом, де й продовжила займатися науково-дослідною роботою, паралельно з викладацькою. У тому ж 1968 р. в Інституті мовознавства ім. О.О. Потебні АН УРСР, під науковим керівництвом професора І. Торопцева, вона захистила дисертацію («Досвід порівняльного вивчення лексичної синоніміки в російській і українській мовах») на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук, а 14 січня 1969 р. уже було офіційно присвоєно науковий ступінь [1, арк. 2; 2, арк. 84]. 27 листопада 1974 р. отримала вчене звання доцента.

Після переїзду в Луцьк дослідниця поринула в педагогічну роботу: багато років викладала різноманітні профільні спецкурси для студентів-філологів з російського, загального і порівняльного мовознавства, а також нормативні курси: «Сучасна літературна російська мова», «Стилістика російської мови»,

«Порівняльне мовознавство російської і української мов» тощо. У педінституті (з 1993 р. університеті) в Луцьку впродовж тривалого часу завідувала кафедрою, яка неодноразово зазнавала реорганізації: кафедрою російської мови, слов'янських мов, слов'янської філології, російської філології [4, с. 22]. З 2006 р. працювала у Волинському інституті економіки і менеджменту (ВІЕМ), де з 2008 р. завідувала кафедрою теорії та практики перекладу, а з 2011 р. – кафедрою іноземної філології та перекладу [5, с. 17].

Студенти і кологи-викладачі пригадують Людмилу Василівну як дуже педантичну і строгу жінку, вимогливу до себе та до інших. Як науковець, була скрупульозною до деталей і дрібниць наукової роботи. Як людина, мала свої захоплення та інтереси. Відтак дуже любила походи в гори (Кавказ, Карпати). Проте чи не найбільшими захопленнями, окрім науки і викладання, були грузинська музика і грузинські народні танці. Особливо захоплювалася грузинським балетом музики і танцю Сухішвілі.

Впродовж 1966–1972 рр. ЛДПІ ім. Лесі Українки здійснював підготовку вчителів російської мови і літератури для Узбецької РСР. Одним із педагогів, які працювали з студентами з Узбекистану була Л. Бублейник, за що й у 1969 р. була нагороджена відзнакою «Відмінник народної освіти Узбецької РСР» [4, с. 15–24].

Наукова спадщина Л. Бублейник досить широка. До кола її наукових зацікавлень входили різні аспекти російської та української лексикології, стилістика східнослов'янських мов, художнє мовлення, білінгвістика, текстології, проблеми синоніміки, лінгвістичної семантики тощо [8, с. 44]. Також Л. Бублейник досліджувала лінгвістичні аспекти творчості російських літераторів (Й. Бродського, Б. Пастернака, С. Єсеніна, Л. Толстого, О. Твардовського, О. Серафимовича, А. Ахматової, О. Пушкіна, М. Цветаєвої, А. Фета, А. Чехова, Максима Горького та ін.), а також українських літературних діячів: П. Загребельного, М. Коцюбинського, У. Самчука, Г. Косинки, М. Грушевського, М. Куліша, Б. Олійника, Г. Тютюнника, О. Довженка, Є. Маланюка, Ю. Ілленка та ін. Окремі роботи дослідниці стосуються творчості польського поета А. Міцкевича і білоруського письменника І. Науменка. Відомо, що впродовж 1964–2013 рр. вона опублікувала щонайменше 162 статті (одноосібні і у співавторстві) у періодичних наукових виданнях, які виходили друком в Орлі, Курську, Воронежі, Москві, Тулі (РРФСР), а також у Києві, Харкові, Одесі, Ужгороді, Чернівцях, Ніжині, Острозі, Рівному і Луцьку. Друкувалася й в білоруських містах: Бресті, Мозирі, Гомелі. Впродовж 1971–2013 рр. взяла участь у 144 наукових конференціях різних рівнів.

У 1998 р. Л. Бублейник захистила докторську дисертацію зі спеціальностей «Українська мова», «Російська мова» в Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка на тему: «Українсько-російські лексичні відповідники: семантико-стилістичний аспект». У 2001 р. отримала атестат професора.

До бібліографії вченої належить декілька авторських і співавторських монографій, зокрема: «Проблемы контрастивной лексикологии: Украинский и русский языки» (Луцьк, 1996 р.); «Поэтическое слово Иосифа Бродского» (Луцьк, 2004 р. і 2006 р.). Вивченню ідіостильових рис творів Лесі Українки, Ліни Костенко та Євгена Маланюка присвятила Людмила Василівна окрему монографію – «Світ слова української поезії» (Луцьк, 2011 р.). У 1996 р. Л. Оляндер випустила другий том трьохтомника ««Роде наш красний...» (Волинь у долях краян і людських документах)». Л. Бублейник є співавтором цієї праці: під час її видання допомагала укладати та упорядковувати тексти [9].

Під науковим керівництвом Л. Бублейник були захищені дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук: у 2003 р. С. Муляр – «Колористична семантика в структурі російського художнього тексту (мова поезії

70–80-х рр. XX ст.», а також у 2006 р. Л. Дмитришин – «Метафоричні структури в творчості празької школи» [6, с. 82]. Впродовж 2008–2012 рр. Л. Бублейник написала 11 відгуків на автореферати кандидатських і докторських дисертацій. У 2013 р. опонувала на захисті кандидатської дисертації Л. Май – «Індивідуально-авторська синонімія у творчості Григора і Григорія Тютюнників», захист якої відбувався в Одеському національному університеті ім. І.І. Мечникова.

До самого кінця свого життя була членом спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських дисертацій з української мови у Волинському національному університеті ім. Лесі Українки, членом редколегій наукових збірників в університетах Кривого Рогу, Рівного, Луцька.

Значний внесок Л. Бублейник здійснила й в методичну роботу. Відомо, що впродовж 1967–2012 рр. вона опублікувала 22 методичні розробки для викладання мовознавчих дисциплін і вузьких філологічних тематик. Неодноразово дослідниця надавала методичні вказівки і рекомендації вчителям загальноосвітніх шкіл міста Луцька і Волинської області, щодо науковості викладання російської і української мов і літератур.

За роки плідної науково-дослідної і педагогічної діяльності Л. Бублейник була нагороджена десятками грамот, дипломами, відзначена подяками різних ЗВО України, органами місцевої влади, наукових та освітніх установ. 9 травня 2013 р. дослідниця відійшла у засвіти на сімдесят восьмому році життя.

Отож, науково-філологічна і педагогічна діяльність доктора філологічних наук, професора Л. Бублейник (1934–2013 рр.) має вагоме значення для розвитку філологічної освіти й науки у Волинській області. Л. Бублейник залишається одним із найяскравіших і найавторитетніших представників так званої «Волинської філологічної школи» [3, с. 74–75]. Наукова спадщина вченої має не лише загальноукраїнське значення, а й загальноєвропейське, оскільки її наукові дослідження охоплювали різні, здебільшого, лексикологічні теми з контексту східнослов'янської філології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний архів Волинської області. Ф. Р-376, Оп. 7, Спр. 191, Арк. 2.
2. Державний архів Волинської області. Ф. Р-376, Оп. 7, Спр. 212, Арк. 84.
3. Левенець О. М. Життєвий і професійний шлях Семена Розенфельда та внесок ученого в розвиток філологічної освіти й науки у Волинській області (1918–2007 рр.). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія «Історичні науки»*. Київ, 2023. Том 34 (73). № 3. С. 67–75.
4. Левенець О. М. Навчання студентів з Узбекистану в Луцькому державному педагогічному інституті імені Лесі Українки у 1966–1972 рр.: особливості навчально-виховного та асиміляторського процесів. *Evropský filozofický a historický diskurz*. Praha: Berostav Družstvo, 2021. Svazek 7. 1. vydání. S. 15–24.
5. Людмила Василівна Бублейник: біобібліогр. покажч. / Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т філології та журналістики, Бібліотека; уклад. І.П. Сидорук ; упоряд. Л. К. Оляндер. Луцьк, 2013. 132 с.
6. Наукові школи Волинського національного університету імені Лесі Українки./ упоряд. А. В. Цьось, М. Л. Ветрова, І. В. Глова. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. 100 с.
7. Професори Волинського національного університету імені Лесі Українки. / упоряд. А. В. Цьось, Н. М. Сірук, С. В. Турчик; за заг. ред. І. Я. Коцана. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2010. 110 с.

8. Публікації науково-педагогічних працівників Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки. Бібліографічний покажчик / Уклад. О. Михайлюк, В. Левчук. Луцьк, 1980. 143 с.

9. Свідчення Оляндер Луїзи Костянтинівни, 1932 р. н., прож. м. Луцьк Волинська обл., запис від 01.12.2021 р.

УПОРЯДКУВАННЯ І КОНЦЕНТРАЦІЯ СПРАВИ ОБЛІКУ ПАМ'ЯТОК ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ

Олена ЛУЦАН

*Фаховий коледж електронних приладів Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Здобуття незалежності України відкрило новий етап в історії охорони та збереження історико-культурної спадщини. В першу чергу зміни державної політики в даній сфері культури стосувалися світоглядних засад щодо критеріїв визначення об'єктів, які кваліфікуються як пам'ятки культури та вносяться до охоронних реєстрів. Почалися процеси деідеологізації та декомунізації пам'яткоохоронної галузі. Вже в перші роки незалежності органами охорони пам'яток були переглянуті існуючі реєстри об'єктів культурної спадщини. З них були виключені тисячі низькопробних тиражованих пам'ятників більшовицьких вождів, будинків та споруд, поява яких у державних реєстрах була викликана виключно ідеологічною кон'юнктурою та партійними директивами. В основу пам'ятноохоронної роботи були покладені засади української державності та національного відродження, об'єктивної оцінки з цих позицій історичних подій та осіб, об'єктів архітектурної спадщини і монументального мистецтва. Особливо актуального значення набула праця по виявленню, збереженню та упорядкуванню пам'ятних місць, пов'язаних з історією визвольних змагань українського народу, увічненням пам'яті жертв трагічних голодоморів 20-х – 30-х – 40-х років, кривавих сталінських репресій та тоталітарного радянського режиму. Велика увага приділяється історії української церкви та культурного життя [1; 53].

За роки незалежності в Україні спостерігалася доволі складна динаміка кількості облікованих пам'яток культури, яка характеризується як показниками до її зростання, так і зворотними тенденціями до зменшення чисельності об'єктів культурної спадщини. Проте в цілому за роки незалежності України характерним є стійке зростання кількості пам'яток, що перебувають під державною охороною. Так, у 1991 р. їх чисельність складала 121 801 об'єктів, а в 1999 р. – вже понад 147 000 об'єктів. Проте в подальшому кількість об'єктів культурної спадщини, які перебували під охороною держави, відчутно зменшилася і зміни показників чисельності облікованих об'єктів культурної спадщини відбувалися з багато меншого базового рівня [1;54]. Це значною мірою було пов'язано, з одного боку, з упорядкуванням і концентрацією справи обліку пам'яток в рамках одного спеціального уповноваженого органу охорони пам'яток і усунення повторів одних і тих самих об'єктів, які, маючи комплексний характер, одночасно перебували в різних реєстрах (археології, історії, архітектури та ін.). А з другого боку, відповідно до вимог нового закону про охорону пам'яток, в більшості регіонів України з державного обліку були виключені тисячі тиражованих пам'ятників (здебільшого

колишнім радянським діячам), які з середини 40-х рр. XX ст. традиційно обліковувалися і охоронялися як пам'ятки історії. Так, зокрема, станом на 2007 р. під охороною держави перебувало 131 293 пам'яток, в тому числі за діючою на той час класифікацією за видами археологічних – 57 206 (з них – 418 пам'ятки національного значення), історичних – 51 364 (з них – 142 пам'ятки національного значення), монументального мистецтва – 5 926 (з них 44 – національного значення), пам'яток архітектури і містобудування – 16 800 (з них 3 541 – національного значення) [2]. У 2009 р. на державному обліку загалом нараховувалося 143 424 нерухомих пам'яток та об'єктів культурної спадщини [3; 104]. На початок 2011 р. в Україні під державною охороною перебувало 144 821 пам'ятка культурної спадщини, з них: 72064 – археології, 52686 – історії, 2849 – монументального мистецтва, 308 – садово-паркового мистецтва, ландшафтних – 5, науки і техніки – 11. Архітектурно-містобудівна спадщина налічує 16 898 пам'яток, з яких 3 541 – національного значення [4; 323–324]. Загалом фонд історичних будівель і споруд у населених пунктах перевищував 70 тис. об'єктів. Відповідно до Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду станом на 1 січня 2011 р. в Україні налічувалося 88 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва загальнодержавного та 459 місцевого значення. До Списку історичних населених місць України внесено 401 населений пункт. Крім того, в Україні є 1 399 історичних міст і селищ, понад 8 тис. сіл з цінною культурною спадщиною [1; 54–55]. Водночас, за даними державного обліку пам'яток та об'єктів культурної спадщини, які фігурують в офіційних звітах органів державної статистики, станом на 1 січня 2015 р. в Україні налічувалося 123 664 пам'ятки з урахуванням внутрішньокomплексних об'єктів. В тому числі археології – 59 282, історії – 45 575, монументального мистецтва – 2 434, архітектури і містобудування – 15 912, садово-паркового мистецтва – 326, ландшафтні – 69, науки і техніки – 66134. Окремо наводяться дані щодо об'єктів культурної спадщини, занесених до переліку щойно виявлених. Загалом таких об'єктів за даними статистики налічується 24 538 (з урахуванням внутрішньокomплексних), в тому числі археології – 15 225, історії – 4 845, монументального мистецтва – 1 112, архітектури та містобудування – 3 352, садово-паркового мистецтва – 3, науки і техніки – 1135. Відповідно, зведені дані за обома обліковими переліками виглядають наступним чином – загальна кількість нерухомих пам'яток та об'єктів культурної спадщини складає 148 202, в тому числі археології – 74 507, історії – 50 420, монументального мистецтва – 3576, архітектури і містобудування – 19 264, садово-паркового мистецтва – 329, ландшафтні – 69, науки і техніки – 67 [1; 55].

Проте, відомості щодо пам'яток архітектури і містобудування подаються об'єднані разом, тоді як відповідно до чинного законодавства та затвердженої ним класифікації видів пам'яток та об'єктів культурної спадщини, вони мають обліковуватися та висвітлюватися як окремі види.

Отже, відбувався складний та суперечливий процес формування державної системи охорони пам'яток історії та культури, випрацьовувалися форми і методи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.

2. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/2007_analiz_4_1.php.

3. Денисенко Г. Воєнна історія України в контексті дослідження і збереження культурної спадщини. – К., 2011. – С. 104.

4. Основи пам'яткознавства. – К., 2012, – С. 313.

РОЛЬ МУЗЕЮ В ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

Анна МАЙБОРОДА, факультет гуманітарних технологій, група І-25

НК – Алла ЛИСЕНКО, кандидат історичних наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

Музей є ключовою інституцією суспільної пам'яті, що виконує важливу функцію збереження та популяризації культурної спадщини. Він здійснює систематизацію, архівування та експонування цінних артефактів, сприяючи збереженню історичної пам'яті. Завдяки своїй діяльності музеї інтегрують знання, традиції, цінності, символи та культурні образи, забезпечуючи спадковість між поколіннями. Крім того, вони виконують освітню, виховну, комунікаційну та ідентифікаційну функції, сприяючи формуванню національної самосвідомості.

Взаємодія між колективною пам'яттю та музеєм базується на структурних елементах, таких як знання, традиції, цінності, символи та образи, а також на функціональному зв'язку, що проявляється в реалізації функцій документування, освіти, виховання, комунікації, формування світогляду, адаптації, ідентифікації та інтеграції.

Саме музеї, архіви і бібліотеки є тими соціальними інституціями, що відповідають за збереження пам'яті суспільства. Вони не тільки накопичують історичні матеріали, але й роблять минуле зрозумілим для сучасників, показуючи, як еволюціонує соціокультурне середовище.

Музейні комплекси відіграють значну роль у збереженні історичної пам'яті. У сучасному контексті музей постає як центр суспільної рефлексії та осмислення історичних процесів, інтерактивний культурний простір, що формує історичну свідомість громадян, здійснює значний інформаційний та емоційний вплив. Експонати музеїв передають культурні коди, сприяючи розумінню минулого через призму символів та артефактів.

Символічні елементи музею можуть впливати на соціальну реальність, створюючи психологічну інтеграцію та змінюючи культурні установки. Історично склалося так, що музей став ключовим інструментом для культурної адаптації, духовного зростання та морально-естетичного розвитку особистості. В антропологічному контексті музей – це нерозривний зв'язок з минулим, де досвід пращурів передається через емоційні та чуттєві переживання. Знання, традиції та символи, що зберігаються в музеї, є фундаментом суспільної пам'яті. Музей відіграє роль посередника, що доносить соціокультурні ідеї до широкої аудиторії [1, 197].

Культурна традиція у своєму аспекті соціальної пам'яті має здатність до постійного розвитку, сприйняття, переробки та збагачення культурних надбань. Для того, щоб розкрити сутність поняття пам'яті, необхідно не лише звертатися до історичної ретроспективи, а й до смислової інтроспективи, тобто до поглибленого вивчення прихованих аспектів цього поняття. Філософська інтроспектива поняття пам'яті зосереджується на трьох основних позиціях: взаємозв'язку пам'яті з часом, пізнанням та особистістю.

Соціально-антропологічний дискурс, хоча й враховує осмислення соціальної пам'яті в інших галузях науки, робить акцент на тому, що вона є невід'ємною складовою соціального буття, що відображається в предметах матеріальної та духовної культури. Цей рух відображається в різних формах упорядкування, що закріплюються в поняттях «меморальності», «музеальності» та «музеефікації». Меморальність, як особлива властивість історичного часу, що має онтологічний та соціокультурний аспекти, сприяє оформленню музеальності. Минуле стає актуальним для індивіда через його власну пам'ять, а історія суспільства існує лише завдяки суспільній пам'яті [2, 152].

Роль музею у формуванні національної ідентичності є надзвичайно важливою. Він не просто зберігає історичні матеріали, а й сприяє формуванню єдиного культурного наративу. Музей відіграє ключову роль у формуванні нового погляду на історію та культуру нації, передаючи культурні коди через музейні експонати. Завдяки музейній рефлексії, яка проходить через особисті цінності та досвід відвідувачів, формуються нові знання та історична пам'ять суспільства. Взаємодія музею та пам'яті базується на структурних елементах (знання, традиції, символи) та функціональних зв'язках (освіта, комунікація, ідентифікація).

В Україні для формування національної самоідентифікації особливу роль відіграють історичні та національні музеї, які репрезентують ключові етапи розвитку державності та суспільства. Дослідження Інституту соціальної та політичної психології АПН України у 2005 році виявили, що історичні музеї відображають розбіжності в історичній пам'яті з поділом на «національний» та «радянський» наративи. Для зміцнення національної самоідентифікації необхідна єдина чітка державна політика, спрямована на підтримку музеїв як центрів історичної освіти, для посилення ролі музеїв у формуванні колективного уявлення про історію України. Національний наратив включає козацтво, дисидентський рух, культуру та незалежність, а радянський – Другу світову війну, відбудову та трудовий героїзм [3, 109-110].

На міжнародному рівні музейні установи відіграють важливу роль у збереженні пам'яті та формуванні історичної свідомості. Зокрема, Міжнародна рада музеїв (ICOM) наголошує на ключовій ролі музеїв у роботі з пам'яттю та сприянні стійкості, що було підтверджено на зустрічі «Музеї примирення» у 2019 р. Учасники обговорювали проблеми латиноамериканських музеїв та шукали шляхи їх вирішення через кураторські та освітні підходи. Для українських музеїв важливо вивчати та використовувати світовий досвід у створенні складних історичних експозицій [3, 110]. Світовий досвід свідчить про необхідність постійного вдосконалення підходів до музейної роботи, зокрема в аспекті створення інтерактивних експозицій, що сприяють критичному осмисленню історії.

Таким чином, музей виконує багатофункціональну роль у збереженні та трансляції історичної пам'яті. Музейна рефлексія соціокультурної реальності, проходячи через систему цінностей, життєвий досвід, особу відвідувача, трансформується в нове знання і служить основою формування колективної пам'яті суспільства.

Основою взаємодії музею та колективної пам'яті є: структурні елементи, такі як знання, традиції, цінності, символи, образи; функціональний взаємозв'язок, який проявляється у реалізації функцій документування, освітньої, виховної, комунікативної, світоглядної, адаптаційної, ідентифікаційної, інтегративної. Для розуміння минулого і формування ідентичності надзвичайно важливі музейні предмети, що є рухомими культурними цінностями, поряд з нерухомими культурними цінностями, бібліотечними і архівними пам'ятками. Саме музейні предмети, їх вивчення, яке передбачає атрибуцію, класифікацію,

систематизацію, інтерпретацію, в своїй унікальності чи типовості, різноманітності символів і значень, є основою адаптивних та інкультураційних можливостей музею.

Багатство музейних фондів, що включають пам'ятки світового значення, у поєднанні з унікальними культурно-історичними об'єктами та багатовіковою історією музейної справи, роблять Україну ідеальним місцем для формування власної, неповторної музеєзнавчої школи. Музей є не лише сховищем культурної спадщини, а й важливим інструментом суспільної комунікації, що забезпечує спадкоємність знань, формує національну ідентичність і сприяє розумінню історичного досвіду. Завдяки поєднанню традиційних та сучасних підходів музеї стають невід'ємною частиною культурного простору, що допомагає суспільству осмислити минуле та формувати майбутнє.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Киридон А. Музеї як інституції пам'яті. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2015. Вип. 16(1). С. 193-200.
2. Сошнікова О.М. Музей як інститут соціальної пам'яті в умовах інформаційного суспільства. Традиційна культура в умовах глобалізації: культурна ідентифікація та інформаційне суспільство: матеріали науково-практичної конференції (18-19 травня 2012 р.). Харків, 2012. С. 150-155.
3. Бондарець О. Музеї: збереження спадщини, осмислення минулого, формування ідентичності. Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури. 2021. Т. 4. С. 106-112.

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СПІЛКУВАННІ

Серафим МАРТИНОВ, факультет харчових технологій та управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016

НК- Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У сучасному світі цифрові технології відіграють ключову роль у міжкультурному спілкуванні, сприяючи обміну інформацією, зменшенню мовних бар'єрів та налагодженню зв'язків між людьми з різних культур. Завдяки інтернету, соціальним мережам, мобільним додаткам та штучному інтелекту міжнародна комунікація стала доступнішою, швидшою та ефективнішою. Водночас використання цифрових інструментів має як позитивні аспекти, так і певні виклики, що впливають на якість міжкультурного діалогу.

Однією з головних переваг цифрових технологій є можливість миттєвого зв'язку між представниками різних країн. Завдяки електронній пошті, відеоконференціям та месенджерам люди можуть легко обмінюватися ідеями, вести міжнародний бізнес та підтримувати дружні контакти без фізичних кордонів. Соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, LinkedIn та Twitter, стали платформами для міжкультурного обміну, де люди можуть знайомитися з традиціями, поглядами та способами життя інших народів. Вони також дозволяють вести міжкультурний діалог у режимі реального часу, ділитися досвідом та поширювати інформацію про різні культури.

Мовні бар'єри, які раніше були серйозною перешкодою для спілкування, значною мірою подолані завдяки автоматизованим перекладачам, таким як Google Translate та DeepL. Ці технології дозволяють перекладати тексти, вебсайти та навіть живу мову в реальному часі, що значно полегшує міжкультурну комунікацію.

Освітні онлайн-платформи, такі як Coursera, Udeemy та Duolingo, сприяють вивченню мов та культурних особливостей інших народів. Вони надають доступ до курсів з міжкультурної комунікації, що допомагає людям адаптуватися до спілкування в багатонаціональному середовищі.

Віртуальна та доповнена реальність відкривають нові можливості для міжкультурного спілкування. Завдяки VR- та AR-технологіям люди можуть "подорожувати" іншими країнами, брати участь у віртуальних культурних заходах та взаємодіяти з представниками різних народів у штучно створеному середовищі.

Попри всі переваги, цифрові технології створюють і певні виклики для міжкультурного спілкування. Одна з основних проблем – це культурні бар'єри у сприйнятті інформації. Тексти та візуальний контент можуть мати різні значення в різних культурах, що призводить до непорозумінь або навіть конфліктів. Наприклад, жарти, меми або символи, які є прийнятними в одній країні, можуть бути сприйняті як образливі в іншій.

Ще одним викликом є неточність автоматичних перекладів. Хоча онлайн-перекладачі значно покращили якість роботи, вони не завжди правильно передають культурні особливості, ідіоматичні вирази або емоційне забарвлення мовлення. Це може призвести до втрати змісту або навіть до спотворення інформації.

Проблемою також є інформаційні бульбашки та алгоритмічна фільтрація контенту. Соціальні мережі часто показують користувачам інформацію, яка відповідає їхнім попереднім вподобанням, що може обмежувати їхній міжкультурний досвід та зменшувати рівень відкритості до інших поглядів. Крім того, існує ризик дезінформації та поширення стереотипів через цифрові платформи. Непереверена або упереджена інформація може створювати викривлене уявлення про певні культури, що посилює стереотипне мислення та упереджене ставлення.

Цифрові технології мають великий потенціал для подальшого вдосконалення міжкультурного спілкування. Інтеграція штучного інтелекту у перекладацькі системи дозволить досягти ще більш точного розуміння текстів з урахуванням контексту та культурних особливостей.

Розвиток віртуальних комунікаційних платформ, таких як метавсесвіти, відкриває можливості для ще більш реалістичного міжкультурного діалогу. У віртуальних середовищах люди зможуть взаємодіяти з представниками інших культур у максимально наближених до реальності умовах.

Важливим напрямом розвитку є підвищення цифрової грамотності та міжкультурної компетентності серед користувачів інтернету. Освітні програми та курси допоможуть людям краще розуміти особливості комунікації в різних культурах, що зменшить ризики непорозумінь та конфліктів.

Цифрові технології докорінно змінили міжкультурне спілкування, зробивши його доступним, швидким та ефективним. Вони допомагають подолати мовні бар'єри, розширюють знання про інші культури та створюють нові можливості для міжнародного діалогу. Однак, поряд із позитивними змінами, існують і виклики, пов'язані з неточністю перекладів, інформаційними бар'єрами та поширенням стереотипів.

Отже, щоб максимально використати потенціал цифрових технологій для міжкультурного спілкування, важливо поєднувати їх із розвитком критичного мислення, цифрової грамотності та міжкультурної компетентності. В

майбутньому інтеграція штучного інтелекту, віртуальної реальності та освітніх ініціатив зробить міжкультурну комунікацію ще більш ефективною та інклюзивною, сприяючи взаєморозумінню між народами в епоху глобалізації.

СИЛА ВОЛІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*Світлана МАРУСЕНКО, ННІ управління та захисту населення, ДФПС-24
НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

У спортивній діяльності спортсмен постійно зустрічається з різного виду труднощами, як фізичними (втома, біль) так і психологічними (невизначеність, страх, психологічний тиск). Незважаючи на це, він змушений продовжувати рухатися вперед, навіть коли сили організму вже виснажені, а думки спонукають зупинитися. Вміння контролювати власні емоції, залишатися цілеспрямованим та долати різні перешкоди визначають різницю між переможцем та переможеними. Саме сила волі допомагає підтримувати мотивацію, продовжувати рухатися вперед та розширювати межі власних можливостей.

На думку Білозерської С. І., спортивна діяльність вимагає подолання двох видів труднощів [1]. До першої групи вона відносить об'єктивні труднощі, які притаманні всім людям та суб'єктивні, в основі яких є особисте ставлення людини до даного виду діяльності (нерішучість, невпевненість спортсмена, страх перед суперником, відсутність звички до систематичної і завзятої праці, до затрати великих зусиль).

Подолання об'єктивних і суб'єктивних труднощів завжди пов'язане з проявом сили волі. Спортсмени відчувають вольовий стрес, пов'язаний з необхідністю протистояти втомі; боротися з відчуттям болю внаслідок крепатури та в результаті травм; втратою концентрації; дотримання режиму і порядку дня, особливо в рамках підготовки до важливих змагань.

Формування сили волі у спортсмена відбувається у двох напрямках: загальному та спеціалізованому. Загальний розвиток волі включає всебічне вдосконалення вольових якостей у різних сферах життя, таких як навчання, робота та інші. Спеціалізований розвиток волі визначається особливостями конкретного виду спорту, оскільки кожна спортивна дисципліна вимагає різних вольових характеристик. Тому методи та засоби її розвитку повинні відповідати специфіці обраного виду спорту.

Науковці виділяють такі риси сили волі: як витримка, самовладання, наполегливість, цілеспрямованість, самостійність, рішучість та послідовність.

Заняття спортом надають необмежені можливості виховання вольової активності. Цілеспрямованість і рішучість розвиваються в процесі освоєння нових вправ. Стійкість і наполегливість – результат регулярного подолання стомлення при тренувальних заняттях і в змаганнях, особливо в несприятливих умовах. Самовладання виховується за обставин жорстокого суперництва на відповідальних змаганнях при необхідності терміново виправити зроблені помилки [2].

Подолання негативних емоцій також є важливою складовою розвитку сили волі, оскільки емоційна стійкість безпосередньо впливає на ефективність спортивної діяльності. Так, тривога і сумніви зменшуються завдяки рішучості, страх долається через сміливість, а фрустрація – завдяки наполегливості та

впертості. Контроль над емоційним збудженням, таких як злість чи надмірна радість, забезпечується стриманістю.

Сила волі є ключовим фактором у спортивній діяльності, дозволяючи спортсменам долати як фізичні, так і психологічні труднощі. Вона проявляється через витримку, рішучість, самовладання та інші вольові якості, що формуються як у повсякденному житті, так і під впливом специфіки обраного виду спорту. Подолання об'єктивних і суб'єктивних перешкод, контроль над емоціями та збереження мотивації визначають успіх спортсмена, допомагаючи йому розширювати власні можливості та досягати високих результатів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білозерська, С. І. (2009). Вольові зусилля та їх роль у спортивній діяльності // Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: Психологія і педагогіка, 13, 2009. С. 32-39.

2. Жосан І., Шум Д., Шалар О., Стрикаленко Є. Властивості темпераменту і волі гандболісток різногоігрового амплуа// «Спортивний вісник придніпров'я» – науково-практичний журнал Дніпропетровського державного інституту фізичної культури і спорту 3, 2014. С. 40-43.

СПЕЦИФІКА СПІЛКУВАННЯ ПАРАМЕДИКА

Галина МАР'ЮК, група МП(б)11

НК – Олександра ГАНДЗЮК, кандидат філологічних наук

КЗВО «Волинський медичний інститут» Волинської обласної ради

Спілкування покликане виконувати такі функції: контактну, інформаційну, спонукальну, координаційну, пізнавальну, емотивну, налагодження стосунків, впливову [1, с. 29]. Воно є одним із ключових аспектів професійної діяльності парамедика, оскільки саме від ефективної комунікації залежить швидкість та якість надання медичної допомоги. В екстремальних умовах роботи парамедик повинен оперативно отримувати та передавати інформацію, взаємодіяти з пацієнтами, їхніми родичами, колегами та іншими службами екстреного реагування. Враховуючи особливості стресових ситуацій, рівень фізичного та емоційного напруження учасників комунікації, специфіка спілкування парамедика потребує глибокого дослідження.

Мета дослідження – проаналізувати особливості спілкування парамедика у професійній діяльності, визначити основні комунікативні бар'єри та способи їх подолання, а також окреслити практичні рекомендації для підвищення ефективності комунікації.

Завдання дослідження: охарактеризувати основні види комунікації, які використовує парамедик (вербальна, невербальна, письмова, електронна тощо); визначити основні чинники, що впливають на якість комунікації в умовах екстреної медичної допомоги; проаналізувати найбільш поширені комунікативні бар'єри та стратегії їх подолання; розглянути роль емоційного інтелекту та психологічної стійкості у професійному спілкуванні парамедика; надати практичні рекомендації щодо покращення комунікативної компетентності парамедиків.

Парамедики використовують різні форми комунікації залежно від ситуації та учасників взаємодії: вербальна комунікація включає усні пояснення стану пацієнта, вказівки колегам та інструктаж постраждалих чи їхніх родичів;

невербальна комунікація (жести, міміка, зоровий контакт, інтонація) [3, с. 149] відіграє важливу роль у встановленні довіри та розумінні стану пацієнта, особливо коли він не може висловитися словами; письмова комунікація проявляється у веденні документації (карти виклику, медичні звіти). електронна комунікація включає використання радіозв'язку, мобільних додатків для передачі даних у медичні установи.

Якість комунікації парамедика залежить від таких факторів, як: часовий фактор – обмеженість часу для прийняття рішень та передачі інформації; фізичний стан пацієнта – шок, втрата свідомості, дезорієнтація ускладнюють взаємодію; психоемоційний стан пацієнта і родичів – страх, паніка, агресія можуть впливати на здатність адекватно сприймати інформацію; шумове середовище – гучний транспорт, сирени, натовп ускладнюють передачу усних повідомлень; міжособистісні фактори – культурні особливості, мовний бар'єр, рівень довіри до медичних працівників.

До комунікативних бар'єрів парамедиків належать: лінгвістичні бар'єри (незнання мови пацієнта, медична термінологія, незрозуміла для непрофесіоналів); психологічні бар'єри (стрес, агресія, замкнутість пацієнта або його родичів); фізичні бар'єри (шум, погане освітлення, технічні неполадки у зв'язку); когнітивні бар'єри (неадекватне сприйняття інформації через шок або інші стани).

Стратегії подолання бар'єрів у роботі парамедиків включають: використання простих і зрозумілих слів без зайвої медичної термінології; адаптацію комунікації до емоційного стану співрозмовника (спокійний тон, підтримка, співчуття); використання жестів та невербальних сигналів для пояснення інформації; повторне підтвердження отриманої інформації для уникнення непорозумінь.

Важливу роль у спілкуванні парамедиків з пацієнтами відіграє емоційний інтелект, що включає здатність розпізнавати, контролювати власні емоції та ефективно взаємодіяти з іншими людьми [3, с. 49]. Високий рівень емоційного інтелекту допомагає парамедикам швидше знаходити спільну мову з пацієнтами, контролювати власні емоції під час екстрених ситуацій, уникати конфліктів і налагоджувати ефективну взаємодію в команді, створювати відчуття довіри та безпеки у постраждалих. Психологічна стійкість дозволяє парамедикам зберігати працездатність під тиском, мінімізувати вплив стресу та емоційного вигорання.

Для підвищення ефективності комунікації парамедиків доцільно впроваджувати такі заходи: проведення тренінгів із комунікативних навичок, включаючи моделювання критичних ситуацій, викладання основ психології спілкування для взаємодії з агресивними або дезорієнтованими пацієнтами, використання стандартних комунікативних протоколів для швидкої передачі інформації, навчання методам саморегуляції та зниження стресу для підтримки психологічної стійкості. Впровадження мультимедійних інструментів та мобільних додатків для ефективнішої взаємодії в команді.

Висновки: Спілкування є критично важливим компонентом роботи парамедика, оскільки від нього залежить швидкість реагування, ефективність медичної допомоги та рівень довіри з боку пацієнтів. Основні види комунікації парамедиків – вербальна, невербальна, письмова та електронна – мають свої особливості використання залежно від ситуації та умов роботи. На якість комунікації впливають численні фактори, серед яких стресові умови, часові обмеження, психоемоційний стан пацієнта, рівень шуму, культурні особливості та фізичні бар'єри. Комунікативні бар'єри, такі як мовні труднощі, психологічний стан пацієнта, когнітивні особливості та фізичні перешкоди, можуть

ускладнювати взаємодію, тому важливим є використання стратегій їхнього подолання – адаптація мови, невербальні сигнали, спрощення повідомлень та контроль емоцій. Емоційний інтелект та психологічна стійкість є ключовими навичками парамедика, що дозволяють йому зберігати контроль у кризових ситуаціях, ефективно взаємодіяти з пацієнтами та уникати емоційного вигорання. Практичні рекомендації щодо покращення комунікативної компетентності парамедиків включають впровадження тренінгів, моделювання кризових ситуацій, вивчення психології комунікації, застосування цифрових технологій та методів саморегуляції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2023. 536 с.
3. Льошенко О. А. Емоційний інтелект та емоційна компетентність: проблеми співвідношення. Вісник Київського національного університету імені Т.Шевченка. 2010. № 2. С. 49–52.

ДО ІСТОРІЇ ПОЖЕЖНОГО ДЕПО НА ПОДОЛІ ПОЧАТКУ ХХ СТ.

*Андрій НОВОСЕЛЬСЬКИЙ, науковий співробітник,
Національний музей «Чорнобиль»*

В самому центрі Подолу, поруч Контрактової площі, знаходиться Національний музей «Чорнобиль», заснований 25 квітня 1992 р. Музей розміщується у будівлі «Пожежне депо» початку ХХ ст., яка має статус культурної спадщини місцевого значення.

У 1910-1912 рр., тоді Воскресенському провулку, звели комплекс поліцейської дільниці та пожежного депо. Слід зазначити, що поліція та пожежна охорона нерідко займали приміщення в одному комплексі, наприклад, дільниці Старокиївська, Либідська.

Якщо заглибитись в історію, то пожежники уподобали це місце в центрі Подолу ще до будівництва нового депо. Колись тут розташовувався Старий гостинний двір – торгово-складський кам'яний комплекс будівель у вигляді каре з рядами крамниць та «Гостинним будинком». Споруди поступово розібрали, зокрема центральний будинок і північно-західний корпус – у 1870-ті рр., південний корпус зник навіть вже у 1914 р. [1, 47]. Водночас в деяких джерелах фіксується, так само на лівій стороні Воскресенського провулку, «Подільське відділення пожежної команди». Загалом коріння відділення тягнеться у 30-40-і рр. ХІХ ст. – період зародження пожежної охорони Києва. Ймовірно, старе пожежне депо було на базі якоїсь наявної будівлі. Крім того, тут була зведена дерев'яна пожежна вежа, вона ж каланча.

Будівництвом нового комплексу на Подолі, необхідність якого об'єктивно назріла, опікувалася Київська міська дума. Розгляд та коригування запропонованих проєктів, яких було кілька, розпочали у 1908-1909 рр. Було втілено проєкт архітектора Е. Брадтмана, який тоді обіймав посаду київського міського архітектора (1898-1915).

Будівля цегляна, двоповерхова, стиль – модерн. Для будівництва обрали відому жовту цеглу, що вироблялась у Києві та широко використовувалась для громадських та інших будівель міста.

На першому поверсі, з боку провулка, були виїзди для кінного пожежного транспорту (пізніше автомобільного), що мали стулчасті ворота. Над деякими з них були встановлені електричні ліхтарі. Всередині знаходився, як тоді називали, пожежний обоз – весь наявний спецтранспорт. Судячи з самих виїздів, не менш 8-9 одиниць. Зазвичай це насоси, дробини, лінійки, бочки тощо (яскраво-червоного кольору). Про наявність пожежного автомобіля на сьогодні не відомо.

Також була збудована цегляна пожежна вежа, з торця депо. Безперервно вдень та вночі на її верхньому майданчику, де була галерея (загалом таких дві), звідки проглядався фактично весь Поділ, чергував вартовий, зобов'язаний постійно спостерігати за місцевістю: чи не видно десь диму. У разі пожежі вартовий подавав сигнали тривоги – дзвоном, електричним дзвінком. Також сповіщались інші відділення, умовним сигналом, для чого на верхів'ї каланчі була встановлена спеціальна сигналізація: висока металева жердина, на яку вивішували встановленого зразка шари, ліхтарі тощо. В ті часи вже активно користувались телефоном, телеграфом. Також біля головного входу знаходився інший вартовий, до якого можна було звертатись.

Отримавши сигнал тривоги, чергова команда стрімко виїжджала на пожежу. Випадки діяльності Подільського відділення потрапляли на місцеві газетні шпальта, насамперед у хроніку надзвичайних подій. Так, зокрема, в травні 1909 р. близько 10-ї години ранку пожежа сталася в садибі №98 по вулиці Кирилівській – машинному відділенні заводу для приготування рослинної олії Лур'є. Тоді виїхали всі відділення Києва, але «були повернуті з дороги, через те, що вогонь локалізовано одним Подільським відділенням» [2]. На іншій значній пожежі, яка сталася у жовтні 1911 р. по Набережно-Хрещатицькій вулиці, вже були залучені всі відділення Києва. Вода до місця пожежі подавалась двома паровими насосами, лінією рукавів безпосередньо з водопроводу, з пожежного пароплава (на Дніпрі) та кількома ручними насосами [3]. Ще один приклад, «близько 3-ї години пополудні 21 січня, в садибі пивоварного заводу К. Марр, що знаходиться по Копилівській вулиці, в районі Плоскої ділянки, від сильно розжареної печі в одному з приміщень спалахнула стеля... припинена Подільським пожежним відділенням» [4].

Всі разом вогнеборці складали Київську пожежну команду та служили одній меті – захищати місто від пожеж, тому мали у разі потреби надавати один одному взаємну допомогу. Київську пожежну команду очолював брандмайор або старший брандмейстер, а кожне окреме відділення – власний брандмейстер.

Гасіння найскладніших пожеж особисто очолював брандмейстер, а якщо була потрібна концентрація зусиль різних відділень – сам брандмайор. Загальна чисельність окремої пожежної команди Києва у різний час могла становити до 30, й більше, вільнонайманих осіб.

У радянські часи пожежне депо продовжували використовувати за призначенням. Нове збудовано у 1970-80-ті рр. в іншій частині Подолу.

«Пожежне депо» на Подолі є одним з тих об'єктів, пов'язаних з історією розвитку пожежної справи Києва, що зберігся до нашого часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. НПД «План організації території ДІАЗ «Стародавній Київ». Кн. 2. Київ: б.в., 2021. 139 с.
2. Kiyevlyanin. 1909. 05 травня. С. 4
3. Kiyevlyanin. 1911. 25 жовтня. С. 4.
4. Kiyevlyanin. 1911. 23 січня. С. 4.

ПЕРЕКЛАД І ЛОКАЛІЗАЦІЯ: ЯК ЗБЕРЕГТИ КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ У СПІЛКУВАННІ

*Поліна НОС, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК- Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

У сучасному глобалізованому світі переклад та локалізація відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного міжкультурного спілкування. Вони дозволяють адаптувати інформацію для різних аудиторій, зберігаючи її зміст та культурний контекст. Проте успішний переклад – це не лише механічний процес передачі слів з однієї мови на іншу, а й складний процес інтерпретації, що враховує культурні особливості, соціальні норми та історичний бекграунд.

Переклад – це процес передачі змісту тексту з однієї мови на іншу, зберігаючи при цьому граматику та структуру оригіналу. Локалізація, у свою чергу, є глибшою адаптацією контенту, що включає зміни у стилі, термінології, візуальних елементах та навіть форматі подачі інформації відповідно до культурних особливостей цільової аудиторії. Наприклад, простий переклад рекламного слогану може не викликати бажаного емоційного ефекту у носіїв іншої культури, тоді як локалізація передбачає адаптацію повідомлення так, щоб воно відповідало місцевим традиціям та цінностям.

Кожна мова несе в собі унікальний культурний код, що відображає світогляд, традиції та спосіб мислення певного народу. При перекладі важливо не лише передати зміст тексту, але й зберегти цей культурний контекст, щоб уникнути втрати оригінального сенсу або непорозуміння.

Найбільші труднощі виникають під час перекладу:

1. Ідіом та фразеологізмів – вирази, що мають специфічне значення у рідній мові, можуть бути незрозумілими або навіть безглуздими в іншій. Наприклад, англійський вислів “It's raining cats and dogs” при буквальному перекладі не має сенсу українською, тому його слід адаптувати як “Лле, як із відра”.

2. Гумору – жарти часто базуються на грі слів або культурних реаліях, які можуть бути незрозумілими для іншої аудиторії. Наприклад, сатиричні вислови, що відсилаються до політичних або соціальних подій, можуть вимагати додаткового пояснення.

3. Релігійних і традиційних понять – символи, ритуали та звичаї, що мають важливе значення в одній культурі, можуть сприйматися інакше в іншій. Наприклад, у мусульманських країнах деякі зображення або слова можуть вважатися неприпустимими, тому їх потрібно адаптувати з повагою до місцевих норм.

4. Форм звертання та етикету – у різних культурах прийняті різні способи вираження ввічливості та поваги. Наприклад, у японській мові існує кілька рівнів ввічливості, що визначаються статусом співрозмовника, тоді як в англійській мові часто використовується більш неформальний стиль.

Методи збереження культурного контексту у перекладі та локалізації:

1. Адаптація замість буквального перекладу. Професійний перекладач або локалізатор має не лише знати мову, а й розуміти культурні особливості цільової аудиторії. У деяких випадках краще замінити певний вираз або концепцію на аналогічну в цільовій культурі, а не перекладати дослівно.

2. Врахування регіональних відмінностей. Локалізація має враховувати не лише загальну культурну картину, а й регіональні особливості. Наприклад, у

Великобританії та США можуть використовуватися різні варіанти англійської мови та навіть відмінності у гуморі, рекламних слоганах чи правописі.

3. Залучення носіїв мови та культури. Робота з носіями мови допомагає уникнути непорозумінь і краще адаптувати текст до потреб цільової аудиторії. Носії мови можуть оцінити, чи звучить текст природно та чи відповідає він місцевим нормам.

4. Використання технологій штучного інтелекту. Сучасні автоматизовані системи перекладу, такі як Google Translate або DeepL, можуть допомагати у швидкому перекладі, але не завжди зберігають культурний контекст. Тому важливо поєднувати машинний переклад із редагуванням професійними лінгвістами.

5. Культурна чутливість та тестування локалізованого контенту. Перед випуском продукту або кампанії на новий ринок варто протестувати локалізований контент серед представників цільової аудиторії, щоб переконатися, що він сприймається правильно. Це особливо важливо у сферах маркетингу, реклами та медіа.

Одним із прикладів успішної локалізації є адаптація фільмів та відеоігор. Наприклад, компанія Nintendo ретельно локалізує свої ігри, змінюючи не лише текст, а й імена персонажів, діалоги та навіть культурні елементи, щоб вони відповідали смакам гравців у різних країнах. Проте історія знає і випадки невдалої локалізації. Наприклад, один із слоганів компанії Pepsi в Китаї – “Come alive with Pepsi” – був перекладений як “Pepsi повертає предків із могил”, що викликало культурний шок серед місцевого населення. Подібні помилки демонструють важливість правильного підходу до перекладу з урахуванням культурного контексту.

Переклад та локалізація відіграють важливу роль у міжнародному спілкуванні, бізнесі, медіа та освітніх проєктах. Вони дозволяють зберігати оригінальний зміст повідомлення, уникаючи втрати культурного контексту та непорозумінь. Успішна адаптація тексту потребує не лише знання мов, а й розуміння культурних особливостей, звичаїв та світогляду цільової аудиторії. У майбутньому розвиток штучного інтелекту та машинного перекладу допоможе зробити локалізацію ще більш точною, але людський фактор залишатиметься ключовим у збереженні культурного контексту. Тому поєднання технологічних можливостей із глибоким культурним розумінням стане основою ефективного міжнародного спілкування.

ЛАВРІН КАПУСТА – ОЧІЛЬНИК РОЗВІДУВАЛЬНО-АГЕНТУРНОЇ СЛУЖБИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Вадим НОСОВ, ННІ №5, група ПДдрс24-5

НК – Оксана МАЛЮТІНА, кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний університет внутрішніх справ

У часи Національно-визвольної війни середини XVII століття особливо відзначилася українська козацька розвідка. Завдяки її ефективній роботі Богдан Хмельницький та його воєначальники були добре проінформовані про дії супротивника, що дозволяло їм приймати виважені рішення у різних ситуаціях.

Очолював козацьку розвідку полковник Лаврін Капуста, якій неодноразово рятував життя Б. Хмельницького. Діяльність полковника та очільника розвідки часів Національно-визвольної війни високо цінувалася. Його ім'я згадується поряд

із такими видатними козацькими діячами, як Іван Підкова, Петро Сагайдачний, Іван Сулима та Павло Бут, що підкреслює його вагомий внесок у тогочасну історію.

Рік та місце народження Л. Капусти не відомі, відомо лише що він став козаком ще до повстання Б. Хмельницького. Мав гарну освіту та знав декілька іноземних мов. У 1646 р. брав участь у козацькому поході на допомогу французів під Дюнкерком. Л. Капуста був добре знайомий з відомим козацьким ватажком Максимом Кривоносом, останній і познайомив його з Б. Хмельницьким.

У лютому 1649 року Богдан Хмельницький призначив Лавріна Капусту чигиринським городовим отаманом, а згодом, у 1653–1655 роках, він обіймав таку ж посаду в Суботові, родовій резиденції гетьмана. Його завданням було організовувати будівництво та ремонт замкових укріплень, приймати важливі делегації, включно з іноземними і дбати про безпеку голови держави. До цього входила і розвідувальна, і контррозвідувальна діяльність. Лаврін Капуста мав різнобічні здібності: він був талановитим господарником, розвідником, дипломатом і військовим командувачем. У період своєї активної служби брав участь у великих битвах, таких як Жовті Води, Корсунська та Пилявецька, командує військовими підрозділами, зокрема під керівництвом Максима Кривоноса. У жовтні 1648 року очолив корпус у поході на Городок у Галичині, де допоміг місцевому населенню знищити шляхетську заставу, і здійснив рейд на Перемишль. За переказами, саме Максим Кривоніс порекомендував його Богдану Хмельницькому, визнавши його якнайкращим кандидатом на роль головного розвідника. Також Лаврін Капуста був не тільки досвідченим стратегом, але й чудовим політиком, який умів обмірковувати наслідки своїх рішень і давати конструктивні поради.

Лаврін Капуста розгорнув у Речі Посполитій величезну агентурну мережу, яка оперативно дізнавалася про дії польських військ, а також сприяла поширенню дезінформації на території ворога. Його агенти передавали полякам неправдиві плани щодо дій козацького війська. Окрім Речі Посполитої, Лаврін Капуста активно займався розвідкою у Кримському ханстві та Туреччині.

Він зміг розкрити змови проти Б. Хмельницького й цим не одноразово рятував йому життя. Так, у 1651 р. Капуста разом із сином Б. Хмельницького Тимошем викрив змову, на чолі якої стояла друга дружина гетьмана О. Чаплинська. За завданням польського уряду вона збиралася вбити Богдана Хмельницького, але завдяки тому, що змову було виявлено, її стратили. Також у 1653 р. Капуста розкрив змову полковника Федоровича, який планував вбити Б. Хмельницького. У березні 1650 р. була розкрита засідка на пасіці, де гетьман любив відпочивати. Польська агентура підкупила групу козаків, які мали вбити Хмельницького. Але один із пасічників повідомив про підозрілих людей Капусті. Змовників було викрито і страчено. Таємні доручення «батька Хмеля» городовий отаман також виконував постійно. Саме він приніс гетьманові звістку про те, що Земський Собор у Москві ухвалив рішення про майбутнє підданство України. Останнє ж дипломатичне та, мабуть, розвідувальне доручення суботівський отаман виконав у Стамбулі у квітні-травні 1657 року. А через кілька місяців Б. Хмельницький пішов із життя.

У 1652 р. під час боїв за Бердичів козаки не могли взяти фортецю. Л. Капуста вирішив відправити до поляків диверсанта. Обрали козака, який добре володів польською мовою та в одному із давніх боїв втратив вухо. Йому порізали стару рану, щоб було схоже, ніби вона свіжа, одягли польський мундир і вигадали «легенду», ніби він утік із козацького полону. Поляки повірили «співвітчизникові», а козак уночі відкрив ворота та впустив у фортецю козацькі війська. Декілька разів Л. Капуста виконував дипломатичні накази Б.

Хмельницького: у 1653 р. він був послом у Москві, а у 1655-1657 роках – послом в Османській імперії. За легендою саме Лаврін Капуста таємно перепоховав останки Б. Хмельницького, щоб ті не дісталися ворогу. Л. Капуста так надійно їх заховав, що їхнє розташування досі достеменно не відомо.

Стосовно зовнішності Л. Капусти, точного опису в історичних джерелах немає. У козацькому середовищі портрети та зовнішні риси часто залишалися не задокументованими, особливо щодо військових діячів, які не займали найвищі посади. Жодних згадок про вигляд козацького полковника виявлено не було. У XX столітті художник Данил Нарбут створив портрет Лавріна Капусти. Водночас до кінця не зрозуміло, чи справді саме так виглядав очільник розвідки Б. Хмельницького, оскільки портрет є художньою інтерпретацією, а не історично достовірним зображенням. Такі роботи часто спираються на уяву митця або загальні уявлення про зовнішність козацьких діячів.

Таким чином, Лаврін Капуста – видатний діяч Національно-визвольної війни середини XVII століття, який відзначився як талановитий розвідник, дипломат, стратег і військовий командувач. Він очолював козацьку розвідку, забезпечуючи Богдана Хмельницького інформацією про дії ворога, що дозволяло ухвалювати стратегічно важливі рішення. Л. Капуста створив агентурну мережу в Речі Посполитій, Кримському ханстві та Османській імперії, завдяки чому неодноразово викривав змови проти гетьмана та рятував його життя. Окрім військової діяльності, Л. Капуста виконував дипломатичні місії в Москві та Стамбулі, демонструючи вміння вести переговори. Він брав участь у визначних битвах війни, таких як Жовті Води, Корсунська та Пилявецька, а також керував складними операціями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лаврін Капуста – перший серед козацьких розвідників. Інформаційне агентство АрміяInform. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/01/25/lavrin-kapusta-pershyj-sered-kozaczkyh-rozvidnykiv/>
2. Олександр Петрик. Лаврін Капуста – розвідник Богдана Хмельницького, 2022. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KyUXu3xusiI>
3. Лаврін Капуста (17 ст.) | Discover.in.ua. Discover – пізнавальний журнал. URL: <https://discover.in.ua/people/lavrin-kapusta-17-st.html>
4. Дубовник А. Лаврін Капуста – полковник, очільник козацької розвідки Богдана Хмельницького. Народний Оглядач | Головна сторінка. URL: <https://www.ar25.org/article/lavrin-kapusta-polkovnyk-ochilnyk-kozackoyi-rozvidky-bogdana-hmelnickogo.html>

ЛЮДМИЛА ПАВЛИЧЕНКО – «ЛЕДІ СМЕРТЬ»: ЛЕГЕНДАРНИЙ СНАЙПЕР ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Данііл ОЛІЙНИК, ННІ №5, група ПДдрс24-6

НК – Оксана МАЛЮТІНА, кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний університет внутрішніх справ

Людмила Павличенко – ім'я, яке стало символом військового героїзму і непереможності. Її внесок у бойові дії Другої світової війни є безпрецедентним. Сьогодні, коли ми говоримо про роль жінок у військових конфліктах, ім'я Людмили Павличенко залишається на вустах. Вона була не тільки блискучим

снайпером, але й активною дипломаткою, яка виступала за мир і права ветеранів. Її історія надихає нові покоління боротися за справедливість і рівність, нагадуючи нам про важливість кожного внеску у спільну справу. Зараз у лавах Збройних сил України служать понад 67 тисяч жінок.

Народжена 12 липня 1916 року в Білій Церкві, Людмила зростала в сім'ї, де батько працював на заводі, а мати була вчителькою та перекладачем. Завдяки матері, Людмила з дитинства мала можливість вивчати іноземні мови, що додатково розширювало її світогляд (Людмила знала англійську та французьку мови). З дитинства Л. Павличенко проявляла незалежність і прагнення до успіху. У школі її захоплювали спорт та змагання, і вона завжди старалася бути першою серед хлопців. Саме це сформувало її характер – сильний, впертий і цілеспрямований.

У підлітковому віці родина переїхала до Києва. У 1937 році Людмила вступила до Київського університету на історичний факультет. Її любов до історії поєднувалася з захопленням стрільбою. Вступивши до стрілецького клубу, вона здобула перший розряд зі стрільби і почала брати участь у змаганнях, де вигравала медалі. Це хобі стало її шляхом до військової кар'єри, яка в майбутньому змінить її життя.

З початком німецько-радянської війни у 1941 році Людмила добровільно пішла на фронт. Спочатку їй не дозволяли стати солдатом, посилаючись на її стать, але Л. Павличенко наполягала на своєму, проходила тестування і врешті вступила до снайперської школи. Вона швидко продемонструвала високий рівень підготовки, що відзначили командири.

Перші серйозні бої Л. Павличенко пройшли під Одесою, де за три місяці вона вбила 187 ворогів. Її тактики були простими, але ефективними: вона використовувала природні укриття, працювала з парою снайперів і створювала власні пастки для ворогів.

Маскування та засідки: Л. Павличенко ретельно обирала місця, де могла непомітно розташуватися. Вона використовувала природні укриття, такі як чагарники, рови та дерев'яні уламки, щоб сховатися від ворога. Її головна мета була зробити себе максимально невидимою для ворожих снайперів. Часто Л. Павличенко залишалася в одному місці протягом кількох годин або навіть днів, чекаючи на ідеальну мить для пострілу.

Використання подвійних снайперів: Один з відомих методів Л. Павличенко полягав у тому, що вона працювала в парі з іншим снайпером. Вони мінялися позиціями та змінювали вогонь, щоб заплутати ворога. Це дозволяло їм не лише ефективніше знищувати ворогів, але й уникати виявлення.

Імітація снайперських позицій: Л. Павличенко і її напарники часто створювали хибні снайперські гнізда, які приваблювали увагу ворожих снайперів або солдатів. Після того, як ворог відкривав вогонь по хибній позиції, Людмила могла відслідковувати їхнє місцезнаходження і наносити точний удар.

Техніка контрснайперства: Вона також використовувала тактику контрснайперської боротьби, відстежуючи ворожих снайперів і завчасно нейтралізуючи їх. Її вміння спостерігати і передбачати дії ворога зробили її однією з найкращих у своїй справі.

Саме під Одесою її почали називати «Леді Смерть» за неймовірну ефективність. Після оборони Одеси Л. Павличенко була направлена до Севастополя, де її снайперська майстерність допомогла в захисті міста. Під час оборони Севастополя вона вбила ще 122 ворога, зокрема 36 ворожих снайперів. Її майстерність у використанні снайперської зброї неодноразово вирішувала долі

важливих боїв (так, вона брала участь у засідках та спецопераціях, які стали ключовими у відбитті атак на Севастополь).

За свою снайперську кар'єру Л. Павличенко знищила 309 ворогів, що зробило її найуспішнішим жінкою-снайпером у світовій історії. Її рекорд досі не перевершений і залишається прикладом для багатьох сучасних військових фахівців. Німецьке командування навіть обіцяло величезну нагороду за її голову, але Людмила була невловимою і продовжувала виконувати бойові завдання, не зважаючи на погрози.

У червні 1942 року Л. Павличенко була важко поранена під час мінометного обстрілу. Після декількох операцій лікарі прийняли рішення, що вона більше не зможе повернутися на фронт. Це поранення поставило крапку на її активній військовій кар'єрі, але відкрило двері для нових можливостей.

Після поранення Людмила була відправлена до США та Канади як учасниця радянської делегації. Вона зустрілася з президентом Франкліном Рузвельтом і його дружиною Елеонорою. Її виступ перед Конгресом США був одним із найяскравіших моментів її дипломатичної кар'єри.

Вуді Гатрі (відомий американський фолк-музикант) написав пісню під назвою «Miss Pavlichenko», яка була присвячена Людмилі Павличенко та її подвигам під час Другої світової війни, стала символом її всесвітньої слави. У США Л. Павличенко часто виступала перед великою аудиторією, наголошуючи на важливості боротьби за свободу і рівноправність, незалежно від національності чи статі. В одному з інтерв'ю вона сказала: «Я молода жінка, але я захистила свою Батьківщину краще, ніж багато інших. Чи не час вам, джентльмени, почати битву за свою свободу?» (цитата з її виступу перед Конгресом США). Ця фраза отримала широкий відгук серед американців та стала символом її непохитної волі. Її виступи, поряд із політичною місією, викликали великий інтерес до СРСР на міжнародній арені.

Повернувшись після закінчення війни в Радянський Союз, Л. Павличенко завершила навчання в Київському університеті на історичному факультеті. Після цього вона почала працювати у Військово-морському штабі, де займалася дослідженнями та викладанням військової історії. Окрім цього, вона активно брала участь у підготовці нових снайперів, використовуючи свій безцінний досвід. Вона розповідала про тонкощі роботи снайперів у реальних бойових умовах, наголошуючи на важливості витримки, терпіння та вміння аналізувати дії противника.

Після війни Людмила Павличенко стала активною учасницею громадських рухів, спрямованих на захист прав ветеранів. Вона виступала на численних конференціях та з'їздах, де наголошувала на важливості соціальної підтримки ветеранів війни. Л. Павличенко допомагала ветеранам у реабілітації, зокрема працювала з організаціями, що забезпечували медичну та психологічну допомогу тим, хто повернувся з фронту. Її діяльність мала величезний вплив на створення програм допомоги ветеранам у Радянському Союзі, і її голос був важливим у питаннях соціальної справедливості для тих, хто віддав життя за країну.

За свої бойові досягнення Л. Павличенко отримала звання Героя Радянського Союзу з врученням медалі «Золота Зірка» 25 жовтня 1943 року. Це було найвищою нагородою, яку могла отримати людина в Радянському Союзі. Окрім цього, Людмила отримала два ордени Леніна – одну з найвищих радянських нагород, яка вручалася за видатні заслуги перед державою, зокрема за її надзвичайний внесок у боротьбу проти нацистів. Медалі та ордени, які Л. Павличенко отримала під час та після війни, стали визнанням її безпрецедентної військової майстерності.

Пам'ять про Людмилу Павличенко живе донині. Її ім'ям названо вулиці в декількох містах України, зокрема в Одесі, Білій Церкві та Севастополі. У музеях, присвячених Другій світовій війні, її подвиги вшановуються експозиціями, що розповідають про її бойовий шлях і внесок у перемогу над нацистською Німеччиною. Про Людмилу Павличенко було знято кілька фільмів, серед яких найбільш відомим є біографічний фільм «Незламна».

Людмила Павличенко – це не просто снайпер, це символ відваги, стійкості та військової майстерності. Її бойовий шлях, який розпочався у молодому віці, завершився неймовірними досягненнями, що зробили її світовою героїнею. Вона показала всьому світу, що жінки можуть бути не тільки учасницями війни, але й грати провідну роль у захисті своєї країни. Її дипломатична діяльність та робота з ветеранами стали важливим елементом її життя після війни. Пам'ять про Людмилу Павличенко залишається живою, вона продовжує надихати нові покоління українців, котрі борються за справедливість і свободу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Павличенко Людмила Михайлівна – Вікіпедія [https://uk.wikipedia.org/wiki/](https://uk.wikipedia.org/wiki/Людмила_Павличенко)
2. Музей жіночої та гендерної історії – Людмила Павличенко [https://](https://gendermuseum.com/2024/01/людмила-павличенко/)
3. Енциклопедія Сучасної України – Людмила Павличенко <https://esu.com.ua/article-882409>
4. Снайпер Людмила Павличенко. АрміяInform. <https://armyinform.com.ua/2021/12/25/bibliotekarka-bula-odnym-iz-najbilsh-efektyvnyh-snajperiv-drugoyi-svitovoyi-vijny/>.

АВАРІЯ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ОДНУ З НАЙСТРАШНІШИХ КАТАСТРОФ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

*Софія ОНИШКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Колись звичайна географічна назва Чорнобиль в сучасній історії України набула багатогранного трагічного звучання...Чорнобильська трагедія пройняла всі сфери життя українського суспільства – від академічної науки до побуту людського життя. Варто зазначити, що аварія в Чорнобилі – трагедія не тільки екологічна, вона показала неспроможність тодішнього уряду захистити свій народ, взяти на себе відповідальність за все, що сталося.

Роботи зі спорудження станції були початі в 1970 році. Будівництво Чорнобильської АЕС велося чергами. Кожна з них уключала 2 енергоблоки, що мали загальні системи спеціального водоочищення і допоміжні спорудження на площадці. У їхній склад входили: сховище рідких і твердих радіоактивних відходів, відкриті розподільні пристрої, газове господарство, резервні дизель-генераторні електростанції, гідротехнічні й інші спорудження. Джерелом технічного водопостачання перших чотирьох енергоблоків став наливний ставок-охолоджувач площею 22 квадратних кілометра. Було передбачено також окремі насосні станції для 3-го і 4-го блоків. Малося резервне електропостачання від дизель – генераторів. Навіть неповне перерахування споруджень ЧАЕС говорить про те, наскільки це був великий енергетичний об'єкт.

28 вересня 1977 року включений в електричну мережу 1-й турбогенератор. Чорнобильська АЕС дала країні першу електричну енергію. 24 січня 1978 року на електростанції вироблений перший мільярд кіловат-годин електроенергії. 21 грудня 1978 року здійснений пуск 2-го енергоблоку. 22 квітня 1979 року ЧАЕС виробила перші 10 мільярдів кіловат-годин електроенергії. 3 грудня 1981 року здійснений пуск 3-го блоку електростанції. 31 грудня 1983 року дав першу електроенергію 4-й енергоблок. 21 серпня 1984 року Чорнобильська АЕС виробила 100 мільярдів кіловат-годин електроенергії. Таким чином, на 1 січня 1986 року потужність чотирьох блоків станції складала 4 мільйони кіловатів, що відповідало її проектної потужності.

На Чорнобильській АЕС були встановлені ядерні реактори РБМК-1000. Реактор цього типу був спроектований більш 30 років тому і використовувався в СРСР на декількох електростанціях. Теплова потужність кожного реактора складає 3200 Мвт. Мається два турбогенератори електричною потужністю по 500 Мвт кожний (загальна електрична потужність енергоблоку – 1000 Мвт). Стаціонарне завантаження двоокису урану в один реактор дорівнювало 180 тонн. Ядерне пальне засипалося в реактор не навалом, а містилося у виді тепловиділяючих елементів – твелів. Твел являє собою трубку з цирконієвого сплаву, куди містяться таблетки циліндричної форми двоокису урану [1, 36].

В результаті вибуху 26 квітня 1986 року четвертого реактора Чорнобильської АЕС в атмосферу було викинуто величезну кількість радіоактивних речовин, зокрема ізотопів цезію-137, стронцію-90 і йоду-131. Загальна радіоактивність викидів у 400 разів перевищила вибух атомної бомби в Хіросімі.

Радянська влада всіма силами намагалася приховати інформацію про ядерну катастрофу, наражаючи світ на небезпеку, щоб зберегти ілюзію добробуту в Союзі. Вже 27 квітня з грифом «секретно» з'явилась довідка начальника відділу КДБ у Києві Василя Ламонова про посилення роботи – щоб не допустити паніку та провокаційні чутки, пов'язані з аварією на ЧАЕС. Він же звітував 1 травня про виявлення напередодні листівок у Києві «з тенденційними вигадками про наслідки аварії на Чорнобильській АЕС та наклепницькими випадками щодо керівників Радянської держави» та початок пошуку розповсюдників [2]. Радянська влада замість того, щоб займатись заходами безпеки для населення, витратила час на боротьбу з черговими вигаданими ворогами.

Від вибуху й при гасінні пожежі, що тривала близько 10 днів, загинула 31 особа, понад 200 госпіталізували. З території в радіусі 30 кілометрів від місця аварії евакуювали понад 100 тисяч людей. Участь у гасінні пожежі на ЧАЕС брали 240 тис. осіб. Усі вони отримали високі дози радіації. Однак саме пожежникам вдалося врятувати населення прилеглих територій України, білорусі й росії та запобігти ще більшій катастрофі – сильному водневому вибуху, який міг стати наступним етапом трагедії. Загальна кількість тільки ліквідаторів цієї аварії (беручи до уваги й наступні роки) становить близько 600 тис. осіб. Відразу після аварії опромінення отримали майже 8,5 млн людей, високе радіоактивне забруднення охопило близько 155 тис. кв. км території, з них 52 тис. кв. км – сільськогосподарські землі [3].

Трагедія забрала життя тисяч людей, стала причиною багатьох, переважно онкологічних захворювань, завдала величезних збитків навколишньому середовищу. Жахливі наслідки цієї трагедії відчуються досі. Через забруднення повітря, ґрунтів і вод з'явилася так звана «зона відчуження», де небезпечно, а тому заборонено проживати людям. До теперішнього часу немає єдиних даних щодо кількості людей, які загинули чи згодом померли від наслідків вибуху на ЧАЕС. Так, німецькі представники організації Лікарі світу за запобігання війні

тільки серед ліквідаторів нарахували 50-100 тис. смертей, оцінивши загальну кількість жертв у 246 тис. осіб. За іншими даними загальна кількість постраждалих – 540-900 тис. осіб. Нині від двох до семи мільйонів людей продовжують проживати на територіях з підвищеною радіоактивністю.

Отже, Чорнобиль – не лише велика трагедія, а й символ безмежної мужності багатьох тисяч наших земляків, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Ризикуючи своїм життям і здоров'ям, вони виконали свій обов'язок і захистили людство від згубного впливу й подальшого розповсюдження радіації. Подвиг цих людей навечно залишиться у пам'яті українського народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бакуменко В. Д., Проскура М. І., Холоша В. І. Сучасні підходи до вирішення проблем Чорнобильської Зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення. К., 2000. 152с.
2. Першотравнева демонстрація після вибуху на ЧАЕС: злочин радянської влади. Ukrainer. URL: https://www.ukrainer.net/demonstratsiia-pislia-chaes/?gad_source=1&gclid=CjwKCAiAlPu9BhAjEiwA5NDSAwV6wpID1ExyH_oTmMfRMDjs_rcDIZTYRK3GBVWLvZOhd4_oqLdbrRoCpG0QAvD_BwE
3. 37 років Чорнобильської катастрофи: жертви, ліквідатори та наслідки. URL: <https://www.armyfm.com.ua/ua/37-rokiv-chornobilskoi-katastrofi-zhertvi-likvidatori-ta-naslidki/>

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПАРАМЕДИКІВ

Вікторія ОНІЩУК, група МП (б) 11

НК – Олександра ГАНДЗЮК, кандидат філологічних наук, доцент

КЗВО «Волинський медичний інститут» Волинської обласної ради

Вербальні компоненти – «засоби мовного коду, тобто слова, словосполучення (речення), за допомогою яких передається інформація» [1, 57]. Вербальна комунікація відіграє ключову роль у роботі парамедиків, оскільки від чіткої, лаконічної та зрозумілої передачі інформації залежить якість надання невідкладної допомоги. Висока динаміка та екстремальні обставини професійної діяльності вимагають від парамедиків не лише ґрунтовних медичних знань, а й розвинених комунікативних навичок.

Мета роботи полягає в аналізі лінгвістичних та психологічних особливостей вербальної комунікації парамедиків. Завдання дослідження зумовлені його метою і містять 1) аналіз лінгвістичних аспектів вербальної комунікації парамедиків; 2) вивчення психологічних аспектів вербальної комунікації парамедиків.

Вербальна комунікацію виразно характеризують такі аспекти:

1.Лінгвістичні аспекти вербальної комунікації парамедиків

Парамедики застосовують професійний медичний дискурс, користуються специфічним медичним кодом, що містить:

– медичну термінологію [2, 452] (наприклад, гіпоксія, артеріальна гіпертензія, тахікардія), що дозволяє точно та швидко передавати інформацію колегам-медикам.

– скорочення та аббревіатури (наприклад, ЧСС – частота серцевих скорочень, АТ – артеріальний тиск, ГПМК – гостре порушення мозкового кровообігу, артеріальний тиск ЕКГ – електрокардіограма КТ – комп'ютерна томографія МРТ – магнітно-резонансна томографія УЗД – ультразвукове дослідження ГРВІ – гостра респіраторна вірусна інфекція), що пришвидшує комунікацію;

– стандартні протокольні фрази для чіткої передачі стану пацієнта. Наприклад: «Чоловік, 55 років, скаржиться на різкий біль за грудиною, АТ 90/60, підозра на інфаркт»;

– кодифіковані команди (наприклад, «Кетамін – 1 мл внутрішньовенно»), що скорочує час обговорення та запобігає помилкам.

З лінгвістичного погляду комунікації парамедиків властиве спрощення та адаптація медичних пояснень. Оскільки пацієнти не завжди розуміють медичну термінологію, парамедики повинні використовувати простіші пояснення. Наприклад: «Ваш тиск зараз низький, тому вам може бути запаморочливо. Ми поставимо крапельницю, щоб допомогти» замість «Гіпотензія, необхідна інфузійна терапія». Для дітей важливо використовувати метафори: «Ми наклеїмо чарівний пластр, щоб рана швидше загоїлася». Для людей похилого віку – говорити повільно, з повагою, повторювати ключові фрази.

У командній роботі парамедиків важлива швидкість обміну інформацією: Використання коротких інструкцій: «Готуй кисень», «Тиск міряй», «Став крапельницю». Дублювання важливої інформації: «Повторюю, пацієнт без свідомості, дихає самостійно». Чітке структурування комунікації: Хто? (пацієнт) Що сталося? (симптоми, травма). Які дії? (необхідні медичні маніпуляції) Узгодженість у використанні команд між водієм швидкої та бригадою (наприклад, фраза «Терміново до лікарні, 10 хвилин!» задає чіткий часовий орієнтир).

Залежно від ситуації парамедикам також властиво змінювати стиль комунікації відповідно до того, хто адресат:

– з родичами пацієнта: спокійний тон, пояснення причин симптомів («У нього серцевий напад, зараз ми стабілізуємо стан»).

– з водієм швидкої допомоги: лаконічні наказові фрази («Швидше, пріоритетний виклик!»).

– з поліцією або рятувальниками: узгодження дій за протоколами, передача інформації офіційним стилем.

– з пацієнтами в критичному стані: мінімальне навантаження інформацією, прості команди («Дихайте», «Не рухайтесь»).

2. Психологічні аспекти вербальної комунікації парамедиків

У критичних ситуаціях пацієнти можуть бути дезорієнтованими, емоційно нестабільними, наляканими. Тому парамедики повинні говорити спокійним, впевненим тоном. Не ставити риторичних запитань («Чому ви так хвилюєтеся?»), а замість цього давати чіткі вказівки. Вони повинні мінімізувати кількість інформації, яку пацієнт має обробити: «Все добре, зараз допоможемо». Використовувати техніку «словесного якоря» – повторювати заспокойливі фрази («Ви в безпеці, ми вже тут»).

Щодо пацієнтів та їх родичів важливо застосовувати такі вербальні засоби психологічної підтримки, як:

емпатійне слухання: «Я вас розумію, це страшно, але ми зробимо все необхідне»;

підбадьорливі фрази: «Молодець, глибоко дихаєте»; використання позитивних формулювань: не «Не хвилюйтеся», а «Ми контролюємо ситуацію».

Їм потрібно адаптувати мовлення до різних категорій пацієнтів: у спілкуванні з дітьми застосовувати: казкові образи («Це чарівна вода, вона допоможе тобі почуватися краще»), спілкуючись з людьми похилого віку необхідна повільна мова, уникнення складних термінів, якщо людина перебуває в неадекватному стані (алкогольного чи наркотичного сп'яніння), в дію вступають короткі тверді команди, без провокаційних фраз.

Вербальна комунікація є фундаментальним елементом роботи парамедиків, оскільки саме через усне спілкування відбувається передача критично важливої інформації між членами медичної команди, пацієнтами та їх родичами, іншими службами екстреного реагування. В екстремальних умовах роботи швидкість, точність та доступність інформації можуть визначати ефективність надання допомоги та навіть життя пацієнта. Ефективна вербальна комунікація є не лише засобом передавання інформації, а й ключовим інструментом створення довіри між пацієнтом і медиком, а також запорукою злагодженої роботи команди екстреної допомоги. Вона вимагає від парамедиків не лише ґрунтовних знань медичної термінології та специфіки роботи, а й розвинених навичок міжособистісного спілкування, адаптивності та психологічної витривалості. Подальші дослідження цієї теми можуть сприяти розробці ефективних методик навчання парамедиків, спрямованих на покращення їхньої комунікативної компетентності та підвищення рівня надання екстреної медичної допомоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Шевчук С. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. Київ : Алерта, 2023. 536 с.

THE SOURCES OF THOUGHT-FORMING AND NATION-BUILDING FUNCTION OF THE LANGUAGE

*Юрій ОСІПОВ, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-2-21
НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Language is treated as the main tool of communication. So, its main function is to be communicative. However, language is not just a means of communication; it is our consciousness. Language is a way of thinking. With the help of language, we exchange thoughts, convey our experience, mood, feelings, etc., and all this is recorded in language. Language determines the way of thinking of its speakers. Language reflects the external circumstances of people's lives. For example, in the Eskimo language there are several hundred words to denote what in Ukrainian we call the noun snow, and about the same number of words - equivalents of the adjective white. Such a large number of lexemes is due to the environment of the Eskimos, whose life flows all year round among white snow. Seneca once noted: "What life is - such is language." [1, 73-74].

German enlightener and linguist Wilhelm von Humboldt stated: "The language of people is its spirit, and the spirit of people is its language." [1, 74]. Language is a mirror of national consciousness, an expression of mentality. The name of the same reality in different languages is based on different signs. People perceive the surrounding reality

differently and reflect it differently in language. Differences in the perception of being by different peoples, and therefore between languages as a reflection of this being, are expressed at the level of both full-meaning words and service words. For example, the use of prepositions on and in/in: until recently in Ukraine (since Ukraine was perceived as part of the empire) and now in Ukraine. Compare: in the Carpathian Mountains, in the Kyiv region, in the Kharkiv region, because these are parts of a single Ukraine, but in Ukraine, in Poland, in Germany, etc. [1; 2].

Language is the national shrine of every people, every nation. And these are not just words for the sake of words, this is the truth of life. This is confirmed by the several-hundred-year difficult history of the Ukrainian language's struggle for its existence. The importance of language as a national shrine is evidenced by the statements of many representatives of different nationalities. Let us cite just a few. Brazilian writer, diplomat, and lawyer Ruy Barbosa wrote: "A person that does not protect its land and language will give its soul to the enemy sooner than he will swallow it. The degeneration of people, nation, or race begins with the distortion of its own language." [1, 75; 4, 26]. A famous saying by the Irishman Thomas Davis, translated by Lesya Ukrainka: "A nation must defend its language more than even its territory – it is a more certain border and a stronger boundary than a fortress or a river. Losing one's native language and adopting another's is the worst sign of subjection, it is a fetter on the soul. Losing one's national language is death, it means that the yoke has already taken root deeply." [1, 76; 2; 4, 27] The prominent Ukrainian philologist and church figure Ivan Ohienko (Metropolitan Hilarion) emphasized: "Language is a form of our life, cultural and national life, it is a form of national organization... Language is the clearest expression of our psyche, it is the very first guardian of our psychic self. And as long as language lives, the people will live as a nationality." [1, 76; 2] When they want to emphasize the importance of learning foreign languages, they often quote the words of the German writer and educator Johann Wolfgang Goethe: "As many languages as you know, so many times you are a man." In fact, this saying has a continuation and refers, in fact, to the vital necessity of knowing your native language: "Then become a man at least once: learn your native language." [3, 124; 2].

At one time, the Swiss linguist Ferdinand de Saussure compared language and speech to a game of chess: he defined the chessboard, pieces, and rules of the game as language, and a specific game as speech. As many pairs of players as there are, there will be as many different games, that is, using the same means, we can get a huge number of game games. If someone makes a mistake, it is his own mistake, it is not provided for by the rules. Similarly, with language and speech. Language is not the activity of the speaker, it is a finished product, passively learned by the individual" [3; 4, 26-27]. Speech, on the contrary, is an individual act of will and reason. "Separating language from speech, we thereby separate: 1) the social from the individual; 2) the essential from the secondary and more or less accidental [3; 1, 77-78]. Speech involves the use of language in specific situations, when an unlimited number of new contents, new texts are created from a limited number of language units.

Pavlo Movchan rightly noted: "Language is universal, but its use is extremely individual." [1, 79; 2]. Each national language is rich, diverse and infallible, and speech can be both rich and poor, both diverse and monotonous, errors can occur in it, since it belongs to a specific person and depends on him, on his knowledge, language skills and abilities. Speech culture indicates a person's culture in general, the level of their spiritual and intellectual development. It is an indisputable fact that there is only one Ukrainian in the world. However, each of those for whom Ukrainian is native uses it in his own way. [1; 2; 4] The speaker does not take everything from it, but only what he absolutely needs and corresponds to his linguistic preferences. In other words, each speaker is

characterized by his own speech, which is unique. The uniqueness of each person's speech, without a doubt, lies in the peculiar use of language means, in the use of random words, word forms, word combinations, etc. Therefore, it is important for everyone to take care of the culture of his speech. The saying is true: "My speech is the outfit in which my thoughts come out among people." [1, 79].

It is good for this outfit to be appropriate – normative, rich, diverse. And, of course, without the dominance of foreign elements of different levels, which destroy the structure of our language and, unfortunately, have been implanted in it for so long in all sorts of ways that we sometimes do not even notice them and consider them acceptable.

So, we can conclude that important functions of language, in addition to communicative, thought-forming, etc., are nation-building, the function of national identification and national self-preservation. Therefore, language is important, language issues are always relevant. Considering that language is a means of communication, and communication itself is speech, let us try to ensure that everyone's speech is as rich and diverse as speech; let us not allow alien, unusual, multi-level elements that distort the national face of our language.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пена Л.І. Мова і мовлення в житті людини і суспільства / Українські студії в європейському контексті, 2024. № 8. С 73-79.
2. Селігей П. О. Українська мова у 2222 році: Вступ до лінгвофутурології / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Академперіодика, 2023. 452 с.
3. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики / Пер. з фр. А.Корнійчук, К.Тищенко. Київ : Основи, 1998. 324 с.
4. Шевельов Ю. Вибрані праці: У 2 кн. Кн. І. Мовознавство. Упоряд. Л.Масенко. 2-ге вид. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. С. 26–27.

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

*Олег ПАВЛЮЧЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, група ПБс-24-7
НК – Олеся МІНЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Українська мова відіграє ключовий елемент у формуванні національної ідентичності громадян України. Вона слугує не лише засобом комунікації, а й визначає культурну, історичну та політичну самобутність нації. З огляду на складний історичний розвиток, українська мова стала прикладом боротьби за незалежність, національну єдність і самовизначення.

Мова є фундаментальним елементом національної ідентичності, відображаючи історичний досвід, культуру та світогляд народу. За словами дослідника Володимира Кулика, українська мова виступає ключовим складником національної ідентичності, особливо в умовах бездержавності, коли ідентичність була головно етнокультурною, а не громадянською [1]. Важливо, щоб молоде покоління розуміло не лише практичну цінність мови як засобу комунікації, але й її глибинне культурне та історичне значення. Мова є носієм національних традицій, світогляду та самобутності, і через неї студенти можуть краще усвідомити свою роль у розвитку суспільства та держави. У процесі формування

національної свідомості українська мова виступає як символ єдності, що допомагає будувати ідентичність, спільну для всіх українців, незалежно від їхнього походження або регіону проживання. Завданням цих ініціатив є популяризація традиційних аспектів української мови, включаючи її літературну спадщину, фольклор, історію розвитку, щоб нові покоління не втрачали зв'язок із мовними витоками і глибше розуміли її еволюцію. Збереження та розвиток українських мовних традицій є важливим завданням заходів, спрямованих на популяризацію української мови серед молоді.

У військовий час формування національної ідентичності має особливе значення, оскільки країна стикається зі складними викликами, що ставлять під загрозу її територіальну цілісність, суверенітет та самобутність. Збереження та відзначення державних свят, підтримка державних символів допомагає зміцнювати віру в національну ідентичність та єдність. Розширення освітніх програм та проведення патріотичних заходів у військових навчальних закладах сприяють формуванню військової національної ідентичності серед військовослужбовців [5]. Отже, формування української національної ідентичності залишається актуальною темою, що вимагає постійної уваги та активних заходів з боку українського суспільства та держави.

Формування української національної ідентичності відбувалося в умовах складної історичної ситуації, коли український народ стикався з тривалими періодами утисків і русифікації. Попри це, українська мова залишалася важливим символом самоідентифікації, зокрема в культурі, літературі, фольклорі та інших сферах суспільного життя.

Протягом історії українська мова зазнавала утисків та обмежень та не тільки, що вплинуло на формування національної свідомості. У радянський період політика русифікації сприяла розриву між мовленою практикою й етнокультурною ідентичністю. Однак, попри ці перешкоди, українська мова залишилась символом національного самовизначення [1].

Україна проводить активну мовну політику, спрямовану на відродження та популяризацію української мови в усіх сферах життя. Прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» у 2019 році стало важливим кроком у зміцненні мовної ідентичності та консолідації суспільства [3].

Українська мова виступає головним чинником консолідації українського суспільства, символічним уособленням державності та гарантією збереження національної ідентичності. Вона об'єднує громадян різних регіонів та соціальних груп, сприяючи формуванню спільних цінностей та національної свідомості. [2]

В умовах військової агресії України проти Росії питання мовної ідентичності набуло ще більшого значення українська мова стала символом опору та єдності нації також інструментом збереження історичної пам'яті та боротьби за незалежність.

Незважаючи на досягнення, українська мова стикається з викликами, пов'язаними з глобалізацією та впливом інших культур. Важливим завданням є забезпечення престижу української мови серед молоді, її популяризація в сучасних медіа та підтримка мовної освіти. та розвиток мови є необхідними для збереження національної ідентичності та культурної спадщини України. Українська мова є не лише засобом спілкування, але й важливим символом національної ідентичності та єдності. Її підтримка та розвиток сприяють консолідації суспільства, збереженню культурної спадщини та зміцненню державності України [4].

Отже роль української мови в національній ідентичності українців є засобом спілкування, також вона відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності громадян України. Вона є важливим фактором єднання суспільства, збереження історичної пам'яті та розвитку культури. Її підтримка та розвиток сприяють консолідації суспільства, збереженню культурної спадщини та зміцненню державності України, це найбільше проявилось під час Україно-Руської війни коли український народ бореться за історичну пам'ять та незалежність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кулик В. М. Роль української мови в національній ідентичності громадян пострадянської України Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2014. – № 4-5 (72-73). – С. 156-171. https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kulyk_rol.pdf
2. Державна (українська) мова як основа формування національної ідентичності українців Міжнародний науковий журнал "Дискурс". – 2022. – Вип. 6. <https://www.journal-discourse.com/>
3. Мова як інструмент національної ідентичності та єдності // Уповноважений із захисту державної мови. – 2022. <https://mova.gov.ua/>
4. Українська мова – це не тільки засіб спілкування, але й символ національної ідентичності // Золочівська районна державна адміністрація. – 2022 <https://zolorayon.gov.ua/>
5. Залізняк М. Слово як символ: українська мова в культурному контексті. Львів: Світ, 2015. 180 с.
6. Кюрчев С.В. Українська мова як маркер національної ідентичності: національно-патріотичний рух тдату// Українські студії в європейському контексті. 2024. № 9. – С. 161-175.

ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ ЯК РЕАБІЛІТАЦІЯ

*Павло ПАРНИЦЬКИЙ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-1
НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Спорт в житті людини займає важливе місце і виконує ряд ролей.

Фізичне здоров'я: Спорт допомагає у підтримці та зміцненні фізичного здоров'я. Активна фізична активність допомагає підтримувати нормальну вагу, запобігає серцево-судинним захворюванням, поліпшує роботу легень та сприяє загальному фізичному благополуччю.

Психічне здоров'я: Спорт впливає на психічне здоров'я людини, допомагаючи в боротьбі зі стресом, підвищенні настрою та зменшенні ризику виникнення депресії та тривожності. Він стимулює вироблення гормонів щастя – ендорфінів, які позитивно впливають на наше самопочуття.

Соціальна взаємодія: Спорт сприяє соціальній взаємодії і формуванню нових знайомств. Він може бути відмінним способом вступати в команди, клуби або спортивні колективи, де людина може набувати нові навички, розвиватися, спілкуватися з іншими і знаходити різних партнерів для занять спортом.

Дисципліна та саморозвиток: Спорт допомагає покращити вміння управляти часом, будувати плани та встановлювати цілі. Він вимагає дисципліни, самовладання та наполегливості, що сприяє розвитку самоконтролю та витримки.

Спорт має безліч позитивного впливу на фізичне здоров'я, оскільки він: Спорт є важливим елементом розвитку дітей, адже він впливає на фізичний, соціальний, ментальний та психологічний розвиток. Однак пандемія коронавірусу та початок повномасштабного вторгнення РФ вплинули на рухову активність дітей.

Про це в етері Суспільне. Спротив розповіла рівненська лікарка-педіатриня Дарія Литвинова. «Спортивні заняття є невіддільним елементом розвитку дітей, оскільки він впливає на багато факторів. По-перше, це фізичний розвиток. Найчастіше спорт впливає на розвиток опорно-рухового апарату, скелета, покращення серцево-судинної та дихальної систем, пам'яті. Також він вчить дітей співпрацювати, комунікувати, бути лідером. Спорт впливає на ментальний розвиток: концентрацію, вміння приймати рішення, керування стресом, дисципліну, відповідальність. Важливим фактором є те, що дитина само дисциплінується», – розповіла лікарка.

Зміцнює серце та кровоносну систему: Аеробні вправи, такі як біг, плавання або велосипед, покращують клінічні показники серцево-судинної системи, знижують ризик серцево-судинних захворювань, а також підвищують обсяг легенів та кисневий обмін організму.

Підтримує оптимальну вагу тіла: Регулярний фізичний рух сприяє спалюванню калорій та підтримує оптимальну вагу тіла. Це особливо важливо для попередження ожиріння і з ним пов'язаних проблем здоров'я.

Зміцнює кістки та суглоби: Вправи з вагами та фізичні навантаження допомагають утримувати кістки здоровими та запобігають втраті маси кісток. Крім того, вони зміцнюють суглоби, зменшують ризик травм та захворювань, пов'язаних з кістками та суглобами (наприклад, артриту).

Покращує настрій та знижує стрес: Під час фізичного навантаження організм виробляє ендорфіни - гормони щастя, які покращують настрій, запобігають депресії та стресу.

Покращує якість сну: Регулярне фізичне навантаження сприяє засипанню, поліпшує якість сну і забезпечує відновлення організму під час відпочинку. Дослідження 2500 чоловіків та жінок віком від 18 – 85 років, довели, що приблизно 2,5 години помірних чи інтенсивних фізичних навантажень покращують якість сну на 65%. Такі заняття мають подвійний ефект : ті люди, які багато вправляються, швидше засинають та почувають себе менш сонними упродовж дня. Нещодавнє опитування Національної фундації сну отримало схожі результати, які підтвердили, що фізичні вправи впливають на якість сну. Опитування проходило серед людей віком від 23 до 60, які інтенсивно займаються в спортзалі або ведуть активний спосіб життя. «Зараз існує багато досліджень, які підтверджують, що фізичні вправи дійсно покращують сон, – стверджує Роберт С. Розенберг, сертифікований практикуючий лікар сну та директор «Центру розладів сну» в Прескотт, штат Арізона. – Насправді, ці дослідження розвінчали міф про те, що не можна займатися спортом перед сном».

Зміцнює імунну систему: Спорт зміцнює імунну систему, збільшуючи кількість антитіл та лімфоцитів в організмі, що допомагає боротися з інфекціями та хворобами.

Враховуючи всі ці благотворні впливи спорту на фізичне здоров'я, рекомендується займатися фізичною активністю принаймні 150 хвилин на тиждень або 30 хвилин на день.

Спортивні заняття генерують в організмі гормони щастя. До головних гормонів щастя відносять ендорфін та серотонін. Відомо що ці гормони сильно впливають на настрій та психічний стан людини. Але восени та взимку їх особливо бракує багатьом людям, що часто викликає погіршення настрою та

самопочуття – те що часто називають «осінньою депресією». Тут немає нічого дивного, адже організм повинен швидко пристосуватись до нових кліматичних умов, менш комфортних. До того ж в холодні місяці року суттєво менше сонячного світла. Коли менше світла то виробляється більше мелатоніну (гормону сну) – а це робить людину в'ялою, втомленою та інколи опускає настрій. Плюс до всього менше вітамінів, змінений ритм дня – в результаті настроїв на нулі. Але вихід є, навіть не єдиний!

Як стверджує доктор Ульріх Фодерхольцер, головний лікар в клініці Розенек в Німеччині, спортивна активність має позитивний вплив на настрій. Як наслідок в організмі виробляється більше гормонів щастя – ендорфінів. Щоб відчути цей ефект одноразових занять спортом замало. Для вироблення необхідної кількості гормонів щастя треба займатися спортом впродовж тривалого терміну і хоча б 30-60 хвилин, декілька разів на тиждень. Як радить експерт, для цього не обов'язково займатися важкими видами спорту: можна почати з простого бігу, їзди на велосипеді або нордік-волкінг.

«Вироблення гормонів щастя грає ключову роль у обробці відчуттів та емоцій», стверджує професор доктор Херінг Бюкер. Ці гормони забезпечують гарний настрій, здоровий сон, зменшують больові відчуття, покращують концентрацію, продуктивність роботи.

Зниження ризику розвитку психічних захворювань: Регулярна фізична активність знижує ризик виникнення депресії, тривожних розладів та інших психічних захворювань.

Покращення сну: Фізична активність допомагає заспокоїтися і поліпшити якість сну. Це особливо важливо для тих, хто стикається з проблемами з безсонням або іншими порушеннями сну.

Розвиток дружби: Спортивні команди та клуби створюють будівельні блоки для постійних взаємодій і розвитку дружби між учасниками. Вони навчаються спілкуватися, спільно працювати та розвивати довіру.

Підтримка здорового способу життя: Спорт сприяє здоровому способу життя і може спонукати людей до занять фізичною активністю, що в свою чергу покращує їхнє самопочуття та загальну якість життя. Здорові й активні люди готові брати участь у соціальних заходах, спілкуватися з іншими та сприяти загальному розвитку та процвітання суспільства.

Спорт має позитивний вплив на дисципліну та розвиток фізичних та ментальних здібностей особи. Основні способи, якими спорт впливає:

Дисципліна: Спорт вимагає від людини систематичного тренування, пунктуальності, регулярного режиму життя та планування свого часу. Ці навички допомагають розвивати дисципліну та відповідальність.

Самодисципліна: Спорт вимагає від особи самоконтролю та волі до досягнення поставлених цілей. Це розвиває самодисципліну та вміння працювати наполегливо над досягненням бажаних результатів.

Розвиток соціальних навичок: Грати спорт в команді або брати участь у змаганнях сприяє розвитку комунікативних навичок, вміння працювати в колективі, розвитку лідерських якостей та самовпевненості.

Усі ці аспекти сприяють розвитку дисципліни та спортивного мислення в особі та сприяють її фізичному, ментальному та соціальному зростанню.

Організованість: Спорт вимагає певного рівня організації для проведення тренувань, змагань та подорожей на змагання. Команди та спортсмени повинні дотримуватися розкладу тренувань, сплачувати внески, організовувати подорожі та багато іншого. Ця вимога до організованості у спорті може переноситися і на інші сфери життя людини, зробивши її більш організованою та дисциплінованою.

Керованість: У спорті необхідно вміти керувати собою та своїми діями. Спортсмени навчаються ставити цілі, розробляти плани досягнення цих цілей та керувати своїми ресурсами (часом, енергією, або станом здоров'я) для досягнення найкращих результатів. Ці вміння керування можуть бути корисними в інших сферах життя, де люди повинні приймати рішення, розподіляти час і ресурси, визначати пріоритети та багато іншого.

Заняття спортом як реабілітація має багато позитивних аспектів. Воно може допомогти відновити фізичну форму та функції після травм, хвороб або хірургічних втручань. Спорт стимулює кровообіг, зміцнює м'язи та руховий апарат, поліпшує координацію та гнучкість. Крім того, заняття спортом сприяє випуску ендорфінів – хімічних речовин, які підвищують настрій і зменшують відчуття болю. Це може бути особливо корисно при фізичних травмах або хронічних хворобах.

Висновки. Спорт сприяє зміцненню м'язів, збільшенню гнучкості та витривалості, покращенню кровообігу та метаболізму. Крім того, заняття спортом мають позитивний вплив на настрій, сприяють зниженню рівня стресу та покращенню загального самопочуття. Важливо наголосити на тому, що перед початком тренувань після періоду реабілітації необхідно проконсультуватися з медичним фахівцем для визначення безпечного та ефективного плану навантаження.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Савчук Ю. Як спорт впливає на фізичний та психологічний розвиток дитини. Суспільне. Новини. 2023.
2. Спортивні заняття генерують в організмі гормони щастя. Урядовий Кур'єр. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/news/sportivni-zanyattya-generuyut-v-organizmi-gormoni/> (дата звернення: 23.11.2024).
3. Спорт проти безсоння - orto-med.com.ua. Засоби Реабілітації – інтернет магазин медтехніки orto-med.com.ua. URL: <https://orto-med.com.ua/articles/Sports-against-insomnia/> (дата звернення: 23.11.2024).

EPISTEMIC MODALITY AS A LANGUAGE CATEGORY OF DISCOURSE

Alice PIKHUR

University of Vienna, Austria

Among the language problems studied by modern linguistics, the study of communication is of particular relevance. It is linguistic communication, implemented in the form of discourse, which attracts the attention of researchers around the world.

The basis of discourse research is the aspect of modality. This is how the attitude of the organizer of speech activity to what information he conveys, how, to whom and how this message conveys his attitude to reality is formed. The unifying link is the general idea of the author, his intention, within which the modal system of relations in the text is formed. Since these relations act as a text organization, the problem of text modality appears more clearly and distinctly. Researchers pay considerable attention to the study of modal components of the text with an internal structure, in which modality acts at different levels. Each level is characterized by the presence of language means of varying degrees of structural and syntactic complexity, which, being components of the general structure of the text, create a condition for its adequate reading.

Epistemic modality is a term derived from the Greek word "episteme", which in ancient philosophy meant the highest type of undoubted, reliable knowledge, or information expressed in a judgment about the degree of its validity. The main tools for studying epistemic modality include the categories of reliability and certainty.

In Western European linguistics, the most widespread concept of modality is Charles Bally's. The scientist explains the essence of this theory as follows: in any interpretation, one can distinguish the main content (dictum) and its modal part (modus), which carries the speaker's emotional, intellectual, or volitional judgment regarding the dictum.

Among Ukrainian researchers, it is worth mentioning the expert in the field of linguistics O. Melnychuk, who developed the theory of the dual nature of modality, differentiated according to the principle of objective and subjective. The scientist notes that modality "belongs to the main, central language categories, which manifests itself in different forms in languages of different systems". Commenting on the communicative aspect of modality, O. Melnychuk outlines the relationship of the proposal to reality, which he defines as "real", "realized", "desired", etc. [4].

According to Geoffrey Leech, objective and subjective modality are manifested within the epistemic. The scientist associates objective modality with logic, the concepts of necessity and possibility. In the subjective category, he contrasts the concepts of certainty and uncertainty [2]. Subjective modality is interpreted as an optional, optional feature of the statement. It is always "external", since it concerns the entire statement – this modality is called – epistemic.

British researcher Roman Jakobson notes that it is a "truth-oriented relation that modifies the truth of a semantic proposition." [1] Epistemic application is the logical application of modal statements.

It is worth mentioning the scientific work of the scientist Jeffrey Lyons, who conducted a detailed study of objective and subjective epistemically expressed modalities, as well as the means of their marking. The author combines modal verbs, adverbs, predicative constructions into one group of indicators of the subjective expression of epistemic modality. The researcher concludes that the main criterion of any statement of an extreme orientation is the categorical statement of the presence or absence of a fact [3]

Thus, the modal component of the text covers a whole range of relations and is a category associated with important aspects of language. The analysis of the modal components of any text includes its stylistic direction, the author's communicative purpose, expressive and evaluative means. Epistemic modality with its multifaceted semantic spectrum - from the assertion of confidence, authenticity, probability to the expression of doubt, uncertainty, possibility, assumption - can be represented in speech using various means, the most productive and widespread of which are lexical, namely: verbs with cognitive semantics, modal words and predicative adjectives with epistemic meaning, as well as modal verbs.

REFERENCES

1. Jakobson R. (1990). On language. Cambridge: Harvard University Press.
2. Leech G. (1972). English in Advertising: A Linguistic Study of Advertising in Great Britain (English Language Series). London: Longman.
3. Lyons J. (1997). Linguistic Semantics: An Introduction. Cambridge University Press.
4. Melnychuk O. (2000). Methodology in linguistics. Ukrainian language. Encyclopedia. K. Publishing house "Ukrainian Encyclopedia". pp. 311-312.

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

*Олександр ПОЛИЩУК, факультет технологічної і математичної освіти, Оп-1пм
НК – Андрій ЛИТВИН, кандидат педагогічних наук, доцент
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

У сучасному світі зростає значення громадянської освіти як засобу формування компетентного, відповідального та соціально активного фахівця. Інтеграція громадянської освіти у систему професійної підготовки сприяє розвитку критичного мислення, правової обізнаності та готовності до активної участі в житті суспільства.

В умовах війни між росією та Україною формування соціально активної особистості як людини з чітко вираженою громадянською позицією, з ціннісною орієнтацією на законотриманість та здатної до захисту Батьківщини є надзвичайно важливим завданням для всіх державних органів, різних установ, організацій та об'єднань. Це завдання є надзвичайно важливим для всіх державних органів, різних установ, організацій та об'єднань. Суспільно-політичні реалії роблять реальним пошук принципово нового підходу до організації виховної роботи з молоддю, спрямованого на створення соціального досвіду, який слугуватиме основою для формування поінформованих, відповідальних, толерантних громадян, максимально адаптованих до суспільного життя та з високим рівнем громадянської відповідальності.

Громадянська освіта – це система знань, умінь і навичок, спрямованих на формування правосвідомості, політичної культури та соціальної відповідальності особистості. Вона охоплює знання про права людини, демократичні інститути, громадянську активність та механізми участі у житті суспільства.

Впровадження громадянської освіти у систему професійного навчання має на меті:

- Формування правової культури та соціальної відповідальності фахівців;
- Розвиток навичок критичного мислення та самостійного прийняття рішень;
- Посилення інтеграції професійної діяльності з суспільними процесами;
- Забезпечення здатності до ефективної комунікації та взаємодії в команді;
- Підготовку фахівців до розв'язання етичних та соціальних проблем у професійній сфері;
- Сприяння адаптації до змін у соціально-економічному середовищі та розвитку професійної мобільності;
- Формування навичок цифрової грамотності та використання інформаційних технологій у громадській діяльності.
- Виховання толерантності, міжкультурної комунікації та поваги до прав людини;
- Розвиток екологічної відповідальності та стійкого розвитку у професійній діяльності.

Для ефективного впровадження громадянської освіти необхідно використовувати такі методи:

1. Інтеграція громадянської освіти у навчальні дисципліни (включення громадянознавчих аспектів до професійно-орієнтованих курсів).
2. Використання інтерактивних методів навчання (дискусії, дебати, моделювання ситуацій, рольові ігри).

3. Реалізація проектної діяльності (участь у соціальних, волонтерських та правозахисних ініціативах).

4. Залучення студентів до участі в самоврядуванні та громадських організаціях.

5. Організація зустрічей з експертами, представниками влади, громадських організацій та бізнесу.

6. Використання цифрових платформ і онлайн-курсів для розширення можливостей громадянської освіти.

7. Створення професійних спільнот, які сприятимуть обговоренню соціальних та етичних викликів у професійній діяльності.

Подальший розвиток громадянської освіти передбачає:

- Вдосконалення навчальних програм із урахуванням соціально-економічних змін;

- Використання сучасних цифрових технологій для підвищення ефективності навчання;

- Посилення міждисциплінарних зв'язків та практичної спрямованості навчання;

- Розширення співпраці навчальних закладів із громадськими організаціями та роботодавцями;

- Розвиток міжнародного співробітництва у сфері громадянської освіти;

- Проведення наукових досліджень і моніторинг ефективності програм громадянської освіти.

- Запровадження нових форм співпраці між освітніми установами та суспільними інститутами;

- Використання методів гейміфікації та симуляційного навчання для підвищення мотивації студентів.

Набуття професійних знань, умінь і навичок та громадянське виховання в навчальних закладах є органічним процесом цілеспрямованого формування особистості молоді і моделюється впродовж усього періоду навчання як комплексна категорія, що поєднує всі аспекти багатогранного навчально-виховного процесу в закладах освіти. Майбутні фахівці повинні володіти всебічними професійними знаннями, мати хороші комунікативні навички, приймати виважені рішення, займати певну громадянську позицію та постійно підвищувати свій рівень професіоналізму і громадянської свідомості.

Громадянська освіта є невід'ємним елементом професійної підготовки сучасних фахівців, оскільки забезпечує розвиток їхньої правової культури, соціальної відповідальності та громадянської активності. Вона сприяє формуванню свідомих, компетентних та соціально відповідальних професіоналів, готових до ефективної взаємодії у сучасному суспільстві. Інтеграція громадянської освіти в професійну підготовку є необхідною умовою для формування стійкої демократичної культури та активної громадянської позиції майбутніх фахівців.

СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЇ НА СУСПІЛЬНУ ПОВЕДІНКУ

*Максим ПОНОМАР, ННІ пожежної безпеки, ПБк-23-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Соціальні комунікації є не лише процесом обміну інформацією, а й складним соціальним явищем, яке має великий вплив на формування поведінки індивідів та груп. Один з найважливіших аспектів цього процесу – психологічні механізми, що визначають сприйняття та інтерпретацію інформації, а також її вплив на прийняття рішень і соціальні взаємодії. У сучасному світі, де інформація поширюється через численні канали комунікації, роль психології в соціальних комунікаціях стає все більш актуальною, особливо у контексті реклами, політичних кампаній та маніпулювання громадською думкою [1, 25].

Комунікація є основним інструментом соціальної взаємодії, і її психологічні аспекти мають великий вплив на те, як ми сприймаємо, інтерпретуємо і реагуємо на інформацію. Вивчення психологічних механізмів, що лежать в основі комунікаційного процесу, дозволяє зрозуміти, чому одна й та ж інформація може бути сприйнята по-різному різними людьми і як комунікація може формувати або змінювати поведінку.

Першим етапом комунікації є сприйняття інформації, яке залежить від багатьох психологічних факторів. Індивіди з різним життєвим досвідом, переконаннями і емоційним станом можуть по-різному інтерпретувати однакову інформацію. Наприклад, люди, які мають певні стереотипи чи упередження, часто сприймають повідомлення через призму своїх власних переконань. Також важливими є когнітивні бар'єри, такі як когнітивні спотворення, які впливають на вибіркове сприйняття лише тієї інформації, що підтверджує існуючі погляди, або емоційний стан, який може змінити інтерпретацію повідомлення в залежності від того, чи людина перебуває в позитивному чи негативному настрої [1, 36].

Наступним важливим психологічним механізмом є мотивація. Люди сприймають інформацію через призму своїх потреб, і ці потреби визначають їхню реакцію на комунікацію. Теорії мотивації, такі як теорія потреб Маслоу, показують, як різні види повідомлень можуть впливати на мотивацію людей в залежності від того, які потреби у даний момент є актуальними. Наприклад, реклама продуктів харчування апелює до базових фізіологічних потреб, тоді як реклама брендів, що асоціюються з соціальним статусом, звертається до потреб у самовираженні і приналежності до певних соціальних груп.

Окремо варто розглянути емоційний вплив, який є важливим психологічним механізмом у комунікації. Емоції можуть значно змінювати сприйняття і впливати на поведінку. Емоційний вплив у рекламі, політичних кампаніях або масових медіа використовується для того, щоб викликати певні почуття в аудиторії і стимулювати бажану реакцію. Наприклад, позитивні емоції, такі як радість або здивування, використовуються для формування привабливого образу товару чи послуги. Водночас, негативні емоції, зокрема страх, часто маніпулюють поведінкою людей, змушуючи їх реагувати на загрози або небезпеки, що часто використовується в політичних стратегіях або кризових кампаніях [1, 38].

Психологічні бар'єри, такі як недовіра або страх, можуть також впливати на ефективність комунікації. Люди, що мають певні психологічні блоки або упередження, можуть відмовлятися від сприйняття певної інформації, навіть

якщо вона є корисною або правдивою. Подолання цих бар'єрів — важливе завдання для ефективної комунікації.

Іншим важливим аспектом є психологічний контекст, в якому інформація подається. Це може включати використання фреймінгу – техніки подачі інформації в певному контексті для того, щоб змінити сприйняття ситуації. Вибір слів, контексту або акцентів змінює сприйняття реальності. Наприклад, новина, подана як «криза», може бути сприйнята набагато негативніше, ніж якщо її подати як «нові можливості для змін» [1, 41].

Маніпулювання суспільною думкою є одним із ключових аспектів сучасної комунікації, особливо в політиці, рекламі та масових медіа. Це процес, за допомогою якого певні групи або індивіди намагаються вплинути на колективні переконання, емоції та поведінку широкої аудиторії з метою досягнення власних інтересів. Психологічні прийоми, що використовуються для маніпулювання суспільною думкою, мають на меті змінити сприйняття реальності, сформувати певні переконання або підштовхнути до конкретних дій. Вони базуються на розумінні психології людського сприйняття, емоцій та когнітивних процесів [2, 44].

Повторення є потужним інструментом для зміцнення переконань і змушення суспільства сприймати інформацію як правдиву. Людина, що чує або бачить певну інформацію багаторазово, починає сприймати її як більш достовірну, навіть якщо сама інформація є неправдою або спотвореною. Цей прийом активно використовують політики, маркетологи та ЗМІ для створення певного образу або ідеї, яка стає загальноновизнаною через її постійне повторення [2, 113].

Емоційний вплив є ще одним важливим прийомом маніпулювання суспільною думкою. Відчуття страху, радості, гніву або гордості можуть суттєво змінити поведінку людей і їхні думки. Наприклад, страх перед зовнішніми загрозами або внутрішньою кризою може призвести до підтримки політики, що обмежує громадянські права або збільшує державний контроль. І навпаки, виклик позитивних емоцій може підвищити підтримку певних ініціатив. У медіа часто використовуються драматичні зображення або надмірно емоційні заголовки для того, щоб залучити увагу аудиторії та маніпулювати її реакцією [3, 11].

Соціальне доказування – це ще один сильний психологічний прийом, який полягає в тому, щоб показати людині, що інші вже прийняли певне рішення або мають певну думку. Люди мають схильність діяти відповідно до того, що роблять інші, адже це дає їм відчуття безпеки і підтримки. Такий прийом використовується в рекламі, політичних кампаніях і навіть в онлайн-соціальних мережах, де намагаються створити враження, що певна ідея є дуже популярною і підтримуються широкою аудиторією. Наприклад, фрази на кшталт «98% людей вибирають саме цей продукт» або «більшість підтримує цей законопроект» допомагають створити враження, що це є правильним вибором [3, 13].

Маніпуляція через створення ворога або загрози – це стратегія, що часто використовується в політичних кампаніях. Вона полягає в поданні певної групи людей або ситуації як загрози для безпеки чи благополуччя суспільства. Цей прийом ефективно використовується для формування страху і об'єднання людей навколо ідеї, яка передбачає боротьбу з цією загрозою. Наприклад, під час політичної кризи часто створюються образи зовнішнього ворога чи внутрішнього «ворога», що дозволяє мобілізувати емоції та підтримку населення для певних політичних або соціальних цілей [4, 241].

Апеляція до авторитету – це маніпулятивний прийом, який ґрунтується на використанні авторитетних осіб або інституцій для підтвердження певної ідеї чи думки. Люди іноді схильні довіряти тим, хто має високий соціальний статус, популярність або визнання. У цьому контексті політики, вчені, знаменитості або

відомі організації можуть бути використані для просування певних ідей, чи ідеологій, навіть якщо ці ідеї не завжди є обґрунтованими або істинними.

Прийом відволікання уваги полягає в тому, щоб зосередити увагу на незначущих або менш важливих аспектах, що дозволяє приховати більш серйозні проблеми або питання, які можуть викликати негативну реакцію. Цей прийом активно використовують у політиці, коли важливі питання, що потребують нагального вирішення відсуваються на другий план, а на перший – ставляться менш значущі або суперечливі, які забирають на себе увагу громадськості [4, 243].

Психологічний аспект соціальних комунікацій є надзвичайно важливим для розуміння того, як інформація формує поведінку індивідів та груп. Психологічні механізми сприйняття, інтерпретації, емоційного впливу та мотивації суттєво визначають, як люди реагують на різні повідомлення. Вивчення цих процесів дає змогу зрозуміти, чому одна й та сама інформація може бути сприйнята по-різному залежно від особистих переконань, емоційного стану та потреб людини. Крім того, маніпулятивні прийоми, такі як фреймінг, повторення, соціальне доказування та створення образу ворога, активно використовуються в політичних кампаніях, рекламі та медіа, що показує важливість інформаційного психологічного впливу на формування суспільної думки. Таким чином, соціальні комунікації, завдяки психологічним механізмам, не лише передають інформацію, але й можуть значною мірою впливати на поведінку, рішення і взаємодії людей у суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Холод О. М. Соціальні комунікації: тенденції розвитку. Київ : «Білий Тигр», 2018. 370 с.
2. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз. Київ: МАУП, 2005. 440 с.
3. Бондаренко І. С. Перші методологічні моделі соціального інжинірингу та їх комунікаційні стратегії. Держава та регіони. Серія «Соціальні комунікації». Київ, 2017. № 4. С. 10–17.
4. Москаленко, В. В. Соціальна психологія : підручник. Київ : Центр. навч. л-ри, 2005. 624 с.

ПРОБЛЕМА ЦИФРОВОГО БЕЗСМЕРТЯ ЛЮДИНИ У КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСГУМАНІЗМУ

Арсеній ПОПОВ

Черкаський гуманітарно-правовий ліцей

Дмитро УСОВ, д-р філос. наук, професор,

Національний університет цивільного захисту України

Одним із найголовніших аспектів трансгуманізму є технології, які безпосередньо пов'язані майже з усіма напрямками, й без технологій трансгуманізм у принципі неможливий. Як ми будемо вдосконалювати людину без вдосконалення інших допоміжних галузей? Ці вдосконалення походять зі сфер нанотехнологій, біотехнологій, інформаційних технологій і когнітивних наук за допомогою таких інструментів, як штучний інтелект, машинна автоматизація, генна інженерія та криогенне заморожування. Інтелектуальне ядро трансгуманізму полягає в тому, що люди перебувають у стані переходу до

наступної фази розвитку людства [4]. За останні роки значного поширення набули технології, які кардинально змінюють людину, буквально створюючи нову, кращу версію особистості, як версію нового оновлення в певній програмі. Трансгуманіст Стів Фуллер характеризує рух від людини сьогодні до реконструйованих істот завтрашнього дня як перехід від Людства 1.0 до нового Людства 2.0. Людство 1.0 визначається нашими біологічними межами. Різниця між Людством 1.0 і 2.0 відображає бачення людського тіла й людського стану як таких, що лише умовно пов'язані з нашою людською сутністю. Наприклад, якщо Людство 1.0 визначається біологічними обмеженнями, такими як смертне тіло, то Людство 2.0 – це людина майбутнього, що визначається кращими, ніж у людини, технологічними досягненнями.

Отже, доповнені кіборги або штучні інтелектуальні роботи можуть стати наступними «носіями» людської свідомості як Людство 2.0, передаючи те, що є характерним для людини, уникаючи при цьому обмежень нашої нинішньої біології [4, с. 207]. На даний момент великим викликом для філософів у трансгуманістичних концепціях є створення штучного інтелекту, а саме створення штучної особистості, цифрової копії людини. Виникає питання самоідентифікації такої штучної особи: чи зможе вона сприймати себе як особистість?

Створення повноцінного (чи надлюдського) ШІ – завдання неймовірної технологічної складності, яке вирішуватиметься наступними поколіннями. Але машина може зробити з нами те саме, що ми зробили з природою. Таким чином, судити на тему смерті майбутнього можна лише через науковий дискурс [1].

Безперечно, вплив технологій на сучасну людину набуває іншого відтінку, іншого значення. Повсякденна практика зазначає появу технологій як етичного й естетичного явища, що пропонує самовдосконалення людини в усіх сферах її життєдіяльності, у особистісній також.

Усе частіше дослідники звертаються до теми становлення нових сенсів життя. Новітні технології сьогодні виступають чинниками, які постійно впливають на людину, її звички, думки, спосіб життя, ідеали та систему цінностей.

Розглядаючи питання смерті, перед нами постає два аспекти: відмова від смерті як неминучого та цифрова копія людини. У першому випадку трансгуманісти вважають, що смерть не є перепорою, і з новітніми технологіями, такими як кріоконсервація, штучний інтелект і перенос свідомості в цифрове середовище, розглядаються як інструменти для досягнення потенційного безсмертя. Ідея цифрового існування може розглядати смерть не як кінець, а лише перехідний етап до іншої форми існування. Якщо вченим справді вдасться перенести нашу свідомість, це надасть нам доступ до мільйонів віртуальних світів після фізичної смерті [2].

Звідси, впливає проблема перенесення особистості. Проблематика свідомості та смерті вбудовані в тканину реальності та нашого буття – існують аспекти нас самих і світу, які є онтологічно невизначеними та ніколи не можуть бути визначеними, тобто контрольованими. Епістемологічна впевненість обумовлена вірою в те, що не має заздалегідь визначених меж пізнання.

З огляду на це, навіть визначена смерть стає невизначеною – вона може бути зведена до вирішуваного інтелектуального виклику. З цієї точки зору такі обмеження, як смертність або пізнаваність свідомості, є не епістемологічними питаннями, а онтологічними особливостями: вони не можуть бути вирішені за допомогою людського інтелекту або технологій.

Інакше кажучи, деякі проблеми, такі як смерть, межі пізнання та невинуваті емоційні страждання, просто неможливо обчислити. Ті, хто виступає за онтологічну невпевненість проти епістемологічної впевненості, стверджують,

що трансгуманісти плутають структурну невизначеність, закладену в бутті, з епістемологічною проблемою, що стосується меж пізнання .

Незважаючи на невизначеність та неможливість повністю створити штучну свідомість, трансгуманісти, віддані вірі в епістемологічну впевненість, стверджують, що свідомість врешті-решт стане абсолютно визначеною і відтворюваною в інших середовищах, крім мозку. Це призведе до можливості «завантаження» свідомості в комп'ютерні системи.

Отже, трансгуманізм, як культурний та технологічний рух, відкриває не тільки покращувальні можливості, але й вхід у нову, зовсім іншу реальність, де смерть може слугувати лише провідником туди, викликаючи певний когнітивний дисонанс нашої свідомості. Якщо наша свідомість справді адаптується до нового простору та ми зможемо себе контролювати, наша раса набуде зовсім нового значення, порівняльного з божественним. Етичні та філософські настрої в такому новому суспільстві будуть швидко змінюватися.

На нашу думку, новітній світ швидко адаптується й зможе повноцінно контролювати великі обсяги даних нашої свідомості. Здатність до швидкого пристосування можна все частіше помічати навіть у малих дітей. Тому не дивно, що в далекому майбутньому це стане нормою й потягне за собою нову філософію буття, яка, своєю чергою, опиратиметься на інші цінності.

З концепції трансгуманізму випливає питання повноцінного перенесення існування в інший цифровий світ, що пов'язано з проблемою смерті та безсмертя людини. Питання смерті надзвичайно складне й є неоднозначне, а осмислювати його у цифровому вимірі можна як певний перехід на новий рівень у віртуальній реальності. Свідомість у такій реальності зазнає надскладних метаморфоз і переросте на щось глобальне, що матиме здатність контролювати не лише одного індивіда, а людство в цілому в межах цифрового світу.

Головна мета у новій реальності – потенційна можливість для людини використовувати свій розум на максимум, як перманентний процес апгрейда мозку завдяки сингулярності розуму та штучного інтелекту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбатюк А. Трансформація культурних парадигм: вплив ідей трансгуманістів і сучасних технологій на гуманізм. Культурологічний альманах. 2023. № 4. С. 206-211.
2. Bostrom N. Superintelligence: Paths, Dangers, Strategies. URL: <https://archive.org/details/superintelligence00unse/page/n5/mode/2up?ut>

REPRESENTATION OF THE IMAGE OF UKRAINE IN MODERN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA

Viktoria POPOVICH

Ivy Tech Community College, USA

In recent years, the linguistic study of media communication has become one of the most promising areas of development of humanitarian knowledge, which is directly related to the growing role of the media at the current stage of civilization development.

Interstate relations in media coverage are one of the most important problems in social communications, since the vision of a particular society of its place in the world, the place of other states and societies, as well as their peaceful or, conversely, conflictual

coexistence, largely depends on media interpretations of relations between states. Today, using the example of the Ukrainian-Russian confrontation, we can observe how strongly the specifics of coverage of interstate relations in English-speaking media affect the perception of the inhabitants of the whole world about the situation and their attitude towards it, and therefore the course of the conflict. This example clearly demonstrates the powerful capabilities of the media both in uniting society to protect state interests and in its disorganization. The American scientist J. Carey compared the way of understanding reality in the mass media with a map according to which the audience is invited to navigate the world, make decisions and act [1]. Each publication can offer its own "maps", different visions of the same event, situation, problem, person, or other object in the world.

Nevertheless, at the same time, different publications within the same socio-cultural environment have something in common in their visions and assessments. It is this common component that is the most recurring and constitutes a kind of template, a stereotypical model of understanding presented to society. The image of Ukraine has recently been in the spotlight of the mass media around the world. The ongoing conflict between Ukraine and Russia clearly demonstrates how much the coverage of interstate relations in the media affects the consolidation or, conversely, discord in the society of each country, how much they contribute to the establishment or exacerbation of relations between countries and, in general, how the media can support the global security system. Realizing the potential and threats of such an influence, scientists are actively studying the coverage of relations between states in the mass media.

In turn, in media discourse, there is such a way of expressing thoughts and judgments as criticism. Its study in the media is of particular importance today, because any, and even more so radical, change in society, in lifestyle and worldview did not occur without a certain critical attitude towards the past, without the destruction of everything that is an obstacle on the way to the new.

The image of Ukraine in the eyes of the international community is currently quite uncertain. As a result, it is losing dividends not only in the political space, but also in matters of national security, economic growth, democratic transformations, etc. The existing "blurred" image of Ukraine in the world and the information vacuum regarding its possible potential negatively affect the development of cooperation between highly developed countries and our state. This applies to the investment sector to the greatest extent. The predominantly unfavorable image of Ukraine, which functions in the mass consciousness of citizens of other countries, was formed on the basis of publications and stories of foreign media based on real events.

In the international context, the image of the state acts as a resource in conducting effective foreign and international policy in the modern interdependent globalized world. In the modern environment, it is impossible to constantly and effectively exert influence based only on economic and military power, that is, on "hard" power, therefore, elements of "soft" power are gaining increasing importance. An important source of this power, along with political ideology and diplomacy, is the cultural attractiveness of society, represented in the international image of the state. In the context of visualization, carnivalization and virtualization of the global space, the state can be perceived and distinguished among others primarily through symbolic images. In this sense, the image of the state acts as a full-fledged information product in the global market and contributes or does not contribute in its absence to effective foreign economic activity. Modern states, along with the power policy, conduct an image policy, that is, combine them, aimed at forming an attractive image of the state, interpretation and symbolic justification of the policy it pursues.

Information disseminated through various media resources is today the most widespread factor of influence on society. It is through the prism of newspaper and magazine articles, television and radio programs and articles on social networks that the recipient, having analyzed a certain amount of information, has the opportunity to get a general idea and impression of certain events occurring outside their place of residence. In the modern world, where almost every person has access to various sources of information (newspapers, television news, magazines, etc.), mass media are the most important factor of influence on the thinking of a person.

REFERENCES

1. Carey J. Communication as culture: Essays on Media and Society/ James Carey/ Revised Edition. New York: Roulledge, 2009. 208 p.

МАЛОВІДОМІ ПОСТАТІ СЛОБОЖАНЩИНИ: ДЕМ'ЯН ПРОКОПЕНКО – СОТНИК ІЗЮМСЬКОГО ПОЛКУ

Анна ПШЕНИЧКО, ННІ №5, група ПД дрс24-5

*НК – Оксана МАЛЮТІНА, кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Дем'ян Прокопенко (біля 1660 р. н.) є малодослідженою постаттю в історії козацтва, зокрема в історії Ізюмського Слобідського полку. Хоча його ім'я згадується серед сотенних керівників, про його життя, діяльність та внесок залишилося небагато документальних свідчень. Більшість деталей про його роль у полку і значення для захисту краю є фрагментарними, що ускладнює реконструкцію повної біографії.

На жаль, документальні джерела XVII–XVIII століть, які могли б дати більше інформації про діяльність сотників Ізюмського полку, до нашого часу збереглися частково або втрачені. Багато козацьких архівів було знищено під час численних воєн, а також через реорганізації, що проводила Російська імперія, яка прагнула ліквідувати козацьке самоврядування і його структури. Це призвело до того, що такі козацькі керівники, як Д. Прокопенко, залишилися маловідомими.

У деяких випадках інформацію про козацьких керівників можна знайти у родинних архівах або усних переказах. Однак архіви сотників і полковників Ізюмського полку могли бути втрачені, особливо під час пізніших подій, таких як ліквідація козацтва або переселення родин.

Дослідження таких маловідомих постатей, як Дем'ян Прокопенко, може дати цінний матеріал для розуміння місцевої історії Слобожанщини, ролі козаків у захисті південних рубежів та їх значенні у регіональному житті. Вивчення діяльності таких діячів допомагає відновлювати картину побутового, повсякденного життя козацтва і відтворювати історію на рівні регіонів, що є важливим для збереження локальної історії України.

Дем'ян Прокопенко зробив вагомий внесок у захист Слобожанщини як сотник Ізюмського Слобідського полку, що виконував функції прикордонної оборони. Його дії, як і діяльність інших козацьких сотників, мали велике значення для збереження безпеки регіону та для стримування кочових нападів на українські землі.

У той час напади кочових орд на слобідські міста і села були частими, і такі козацькі старшини, як Д. Прокопенко, зі своїми сотнями захищали край від

раптових атак. Його сотня служила «живим щитом» на межі з Диким Полем – територією, звідки часто здійснювалися напади кримських татар. Вчасна оборона, за організацію якої відповідав Д. Прокопенком дозволяла місцевим жителям готуватися до відсічі або евакуюватися в укріплені місця. Вони не лише зупиняли набіги, але й організовували контратаки, щоб ослабити сили нападників. Таким чином, Д. Прокопенко разом із козаками знижував ризики розорення для місцевих поселень.

Дем'ян Прокопенко був одним із тих, хто відповідав за укріплення і захист південних рубежів. Одним із важливих обов'язків полководця, як сотника було проведення патрулювання та розвідки на підвладній йому території. Це допомагало виявляти ворожі загони на ранніх етапах і вчасно повідомляти про небезпеку, що наближається. Козацька розвідка допомагала виявляти наміри противника ще до того, як ворожі сили підходили до кордонів, що надавало сотні час на підготовку оборони. Завдяки таким заходам зменшувалися масштаби набігів, а села і містечка мали шанс підготуватися до захисту.

Будівництво і підтримка оборонних споруд забезпечували захист козаків та місцевого населення, що розташовувалися вздовж кордонів Ізюмського полку. Сотня Д. Прокопенка була залучена до зведення і підтримки оборонних укріплень, які слугували важливими пунктами захисту. Фортеці, вали, редути та інші укріплення та захисні споруди, розташовані в Ізюмському полку, давали змогу козакам ефективніше оборонятися, допомагали вчасно зупиняти або затримувати ворожі загони. Це зміцнювало обороноздатність регіону та ускладнювало кочовикам можливість проникати вглиб території.

Зміцнення бойового духу козаків – це завдання також постійно стояло на порядку денному. Дем'ян Прокопенко дбав про дисципліну, навчання та бойовий дух своїх козаків. У суворих умовах прикордонного життя моральна підтримка і впевненість у своїх силах були дуже важливими. Д. Прокопенко виховував у козаках сміливість і готовність до боротьби, а також забезпечував координацію між козаками і старшиною для ефективного управління в бою.

Співпраця з місцевими громадами була важливою складовою діяльності Д. Прокопенко та його сотні. Тісна співпраця з місцевим населенням, яке часто допомагало забезпечувати козаків провізією, одягом і необхідними припасами слугувала ефективній життєдіяльності полку. Ця взаємодія сприяла зміцненню оборони і згуртованості між населенням і козаками, які бачили в них своїх захисників.

Як сотник, Д. Прокопенко також виконував адміністративні функції. Він займався управлінням землями своєї сотні, розподілом ресурсів, а також розглядом судових справ серед козаків та місцевого населення. Це сприяло підтриманню порядку і стабільності на підконтрольній йому території.

Дем'ян Прокопенко, як сотник Ізюмського Слобідського полку, виконував важливу роль у захисті південних кордонів Слобожанщини. Його діяльність припадала на період, коли ці території постійно зазнавали нападів з боку кримських татар і кочових орд. Завдяки таким старшинам, як Д. Прокопенко, полк залишався боєздатним і готовим до відсічі ворогу.

Дем'ян Прокопенко, хоча й маловідомий у загальноукраїнському контексті, був одним із тих лідерів, завдяки яким Ізюмський полк виконував свої завдання ефективно. Він був представником козацької старшини, яка, крім військових обов'язків, виконувала адміністративні й управлінські функції, зміцнюючи регіон і забезпечуючи мирне життя для місцевих жителів.

Його історична роль і діяльність показують, як важливою була участь кожного сотника в загальній системі оборони Слобожанщини, а також значення місцевого керівництва в організації повсякденного життя населення краю.

Таким чином, внесок Дем'яна Прокопенка в захист краю є яскравим прикладом відданості козацької старшини своєму народу і своїй землі. Дем'ян Прокопенко є прикладом відданого сотника, який забезпечував стабільність і безпеку на території Слобожанщини. Його внесок – це частина загального внеску Ізюмського полку у зміцнення кордонів та збереження спокою на сході України в XVII столітті, складний період частих кочових набігів. Вивчення таких постатей допомагає краще зрозуміти роль козацтва не лише як військової сили, а й як соціальної структури, що об'єднувала і захищала українські землі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Танцюра В.І. Історія Слобідської України: навчальний посібник / В.І. Танцюра О.О. Пересада. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 366с.
2. Українська державна ідея XVII–XVIII століть: проблеми формування, еволюції, реалізації / В. А. Смолій, В. С. Степанков. – Київ: Альтернативи, 1997. – 367с.
3. Енциклопедія історії України: Т. 10. Т – Я / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ: В-во «Наукова думка», 2013. – 784 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ 1999-2000 РР.

Роман РИНДИЧ

*Фаховий коледж електронних приладів Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу*

НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Проголошення незалежності України покликала до життя інтенсивний процес створення нових законодавчих та організаційних засад охорони культурної спадщини, зокрема, нерухомих пам'яток історії та культури. Реальне опрацювання нового базового законодавчого акту в сфері охорони пам'яток проводилося протягом 1999–2000 рр. Перший варіант його проекту був розроблений групою фахівців з Державного інституту теорії та історії архітектури і містобудування і поданий ними до Комітету Верховної ради України з питань культури і духовності. Під час роботи над законопроектом виявилось, що в пропонуваному вигляді законопроект містив цілу низку проблемних положень як концептуального, так і прикладного характеру. Зокрема, в його основу було покладено конвенцію ЮНЕСКО «Про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини» (1972 р.), що було цілком логічним кроком з огляду на ратифікацію конвенції Україною у 1989 р. [1; 46].

Проте проект абсолютно не враховував, більше того – повністю відкидав увесь попередній досвід охорони пам'яток в Україні. Так, наприклад, розробники законопроекту взагалі відмовилися від використання терміну «пам'ятка» та запропонували ввести в нормативну базу як базові лише деякі основні терміни, зафіксовані в конвенції – «культурна спадщина», «об'єкт» («об'єкт культурної спадщини»), «ансамблі», «визначні місця» тощо. Між тим, відмова від використання в нормативній практиці юридичного терміну «пам'ятка» фактично

відрізала всю нормативно-правову базу в галузі охорони пам'яток попередніх десятиліть і загрожувала повним хаосом в юридичній термінології в цій сфері, створювала передумови для масових втрат національної культурної спадщини через зміну їх правового статусу та неминучі ускладнення в забезпеченні їх правового захисту. Окрім того, в законопроекті, зокрема були присутні положення, які ставили державні органи охорони пам'яток в цілковиту залежність від будівельних та інших господарських організацій – передбачалося, що в разі виявлення об'єктів культурної спадщини при проведенні будівельних, земляних чи інших робіт, державні органи повинні були оплачувати організаціям, що здійснювали такі роботи, кошти за кожен день простою під час зупинки робіт з метою проведення рятувальних чи інших досліджень виявлених об'єктів. На ці та інші недоліки законопроекту вказав в експертних висновках співробітник Інституту історії України НАН України С. Кот, який був запрошений комітетом Верховної ради України до складу Робочої групи, яка працювала над проектом. Водночас, ним було подано 35 редакційних поправок до тексту проекту, спрямованих на поєднання його ключових термінів з попередньою термінологічною базою, забезпечення пріоритетів держави у регулюванні здійснення пам'яткоохоронних заходів [1; 47].

Зрештою, 8 червня 2000 р. Верховна рада України ухвалила Закон України «Про охорону культурної спадщини», який започаткував новий етап законодавчого регулювання питань збереження національної культурної спадщини. Закон ґрунтувався на принципах та базових поняттях, зафіксованих в міжнародних конвенціях та хартіях, вводив до правового обігу в Україні нові терміни і визначення, забезпечував можливості комплексного збереження історико-культурного середовища. У законі зафіксовано і дано визначення окремим юридичним термінам, зокрема, як «культурна спадщина», «об'єкт культурної спадщини», «пам'ятка», а також вперше сформульовано на законодавчому рівні зміст таких ключових понять пам'яткоохоронної діяльності як «охорона культурної спадщини», «зони охорони пам'ятки», «історичне населене місце», «історичний ареал населеного місця», «традиційний характер середовища», «консервація», «реабілітація», «реставрація», «музеефікація» пам'яток.

Згідно з нормами закону в редакції 2000 р., об'єкт культурної спадщини – «місце, споруда (витвір), комплекс (ансамбль), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність». Тоді як пам'ятка визначалася як «об'єкт культурної спадщини, який занесено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України». Запроваджувалася дворівнева класифікація об'єктів культурної спадщини: за типами (споруди (витвори), комплекси (ансамблі), визначні місця) та за видами (археологічні, історичні, монументального мистецтва, архітектури та містобудування, садово-паркового мистецтва, ландшафтні) [2; 42]. Серед найважливіших новацій ухваленого закону було законодавче забезпечення зобов'язань вищих органів виконавчої влади України щодо створення єдиної вертикалі органів охорони культурної спадщини України на чолі з «центрального органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини» [2; 43].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С.І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю.,

Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.

2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Пам'ятки України. – 2000. – № 1. – С. 42-43.

УКРАЇНА У ЧАСИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Артур РОМАНЕНКО, ННІ пожежної безпеки, група ПБк-24-1

НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Україна в роки Другої світової війни опинилася в центрі геополітичного протистояння між нацистською Німеччиною та Радянським Союзом. Її природні ресурси, сільськогосподарський потенціал та стратегічне розташування зробили її важливим об'єктом боротьби двох тоталітарних режимів. Водночас, український народ залишався без власної державності, що значно ускладнювало реалізацію його національних прагнень.

З початку війни Україна перебувала під контролем Радянського Союзу, який проводив масову мобілізацію ресурсів і людського потенціалу для боротьби з нацистами. Однак разом із цим радянська влада продовжувала репресії проти українців, вбачаючи в них потенційну загрозу. Згодом, після вторгнення Німеччини, Україна опинилася під нацистською окупацією, яка супроводжувалася жорстоким терором, геноцидом євреїв і ромів та ін., масовим вивезенням українців на примусові роботи до Німеччини. Окупаційна політика Німеччини була відверто колоніальною і не передбачала створення української державності.

Під час війни в Україні розгорнулася активна діяльність руху опору. Зокрема, Українська Повстанська Армія (УПА) боролася як проти нацистських, так і радянських окупантів. Паралельно діяли радянські партизани, однак їхня діяльність часто супроводжувалася репресіями проти місцевого населення. Відсутність єдності між різними силами опору ідеологічно та політично ускладнювала боротьбу за незалежність. Частина українців також співпрацювала з нацистською окупаційною адміністрацією, сподіваючись у такий спосіб отримати автономію чи забезпечити виживання в умовах війни. Цей аспект згодом став причиною радянських репресії і тривалого морального осуду.

Друга світова війна завдала Україні колосальних демографічних втрат. Загальна кількість загиблих оцінюється у понад 80 мільйонів осіб, включаючи жертви фронтових боїв, терору, Голокосту та масових депортацій. Унаслідок цих втрат Україна пережила серозний демографічний та економічний занепад, який мав довгострокові наслідки для її подальшого розвитку. Попри сподівання українців, війна не привела до здобуття незалежності. Спроби національно-визвольних сил створити власну державу, як-от проголошення Акта відновлення Української держави 30 червня 1941 року, були швидко придушені окупаційними режимами. Після завершення війни Україна залишилася у складі Радянського Союзу, що продовжило боротьбу за національну ідентичність у наступні десятиліття.

Війна для України стала періодом величезних випробувань, які загострили питання національної ідентичності, боротьби за державність і права людини. Цей трагічний період залишив глибокий слід у свідомості українського народу, а його наслідки впливають на сучасні процеси осмислення історії та національної єдності.

Висновок. Друга світова війна для України стала періодом надзвичайних випробувань і трагедій. Вона загострила проблеми національної ідентичності, державності та боротьби за незалежність. Уроки цього періоду є важливими для сучасного осмислення національної історії та ролі України в глобальних процесах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гриневич, Владислав. Україна в роки Другої світової війни: новий погляд. Київ: Парламентське видавництво, 2010. С. 405-435.
2. Історія війн і збройних конфліктів в Україні. К., Гум.літ., 2004. 521с.
3. Кульчицький Станіслав. Україна між двома війнами 1921-1939. Київ. Альтернатива. 1999. 336с.
4. Україна у Другій світовій війні 1939–1945 рр. : матеріали до бібліографії (1991– 2010) / Держкомархів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства, Галуз. центр наук.-тех. інформації з архів. справи та документознавства ; уклад.: С. С. Артамонова, А. А. Майстренко (відп. виконавець), Л. П. Одинока, Л. Ф. Приходько, Р. В. Романовський. – К., 2010. – 69 с. – (Бюлетень Галузевого центру науково-технічної інформації з архівної справи та документознавства ; № 12, II квартал 2010 р.)
5. Україна в Другій світовій війні: погляд з XXI століття. Історичні нариси / Ред. кол.: В. А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю. А. Левенець, В.М. Литвин, О. Є. Лисенко (відп. ред.), О. С. Онищенко, О. П. Реєнт, П. Т. Тронько; Рецензенти: О. С. Рубльов, В. Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. - К.: НВП "Видавництво "Наукова думка, НАН України", 2011. - Кн. 2. - 943

ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

*Софія САВЧЕНКО, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Помаранчева революція – це акції протесту українських громадян, викликані масовими фальсифікаціями президентських виборів 2004 року на користь провладного кандидата Віктора Януковича. Зазначені події отримали назву за кольором, який використовували прибічники кандидата в президенти Віктора Ющенка й опозиційної партії «Наша Україна». Під помаранчевими стягами гуртувалися громадяни, яким була небайдужа доля України.

Старт Помаранчевій революції дали вибори Президента України, перший тур яких відбувся 31 жовтня 2004 року. У західних і центральних областях перевага була на боці Віктора Ющенка, у південних і східних – відповідно Віктора Януковича. Перед другим туром Віктор Ющенко очолив коаліцію, до якої ввійшли кандидати з першого туру – Юлія Тимошенко, Олександр Мороз та Анатолій Кінах. Янукович же зробив ставку на максимальну явку свого потенційного електорату у східних областях. Чинний президент Леонід Кучма не підтримав кандидатуру прем'єр-міністра, і за два дні до другого туру визнав передвиборчу кампанію брудною. Він запевняв, що влада зробить все, щоб ситуація не переросла у революцію.

Другий тур виборів відбувся 21 листопада 2004 року. Віктор Янукович, розуміючи, що перевага не на його боці, для власної перемоги використав увесь можливий адміністративний ресурс, у результаті чого сфальсифікована явка на Донбасі зросла до 89,5% у Луганській і до 96,7% у Донецькій областях [1].

Починаючи з 21 листопада, прибічники партії «Наша Україна» почали облаштовувати на майдані Незалежності в Києві наметове містечко. Кількість мітингувальників того дня становила близько 30 тисяч осіб, а вже наступного сягнула 100 тисяч. 23 листопада на Хрещатику було встановлено 400 наметів. Завдяки супутниковій трансляції з майдану Незалежності про події в Україні дізнався світ. Іноземних журналістів дивував масштаб народного виступу, який було спричинено не стільки результатами виборів, як незадоволенням громадян своїм становищем та уклад суспільного життя, що панував понад десятиліття [1].

24 листопада Центральна виборча комісія затвердила офіційний протокол другого туру виборів, які суттєво відрізнялися від даних Національного екзит-полу. Голова Верховної влади Володимир Литвин оголосив, що жоден державний орган не має повноважень скасовувати результати виборів. Леонід Кучма, в свою чергу, закликав до незастосування сили щодо протестувальників і нагальну потребу шукати вихід із глухого кута.

Дні минали, проте становище не змінювалося, переговори між сторонами не давали результатів. Нарешті 27 листопада на позачерговому засіданні Верховної Ради депутати висловили недовіру Центральній виборчій комісії. У цей час прибічники Януковича у східних і південних областях намагалися посилити сепаратистські настрої, що загрожувало цілісності країни, проте їхня спроба зазнала невдачі, не отримавши розвитку.

Остаточний вердикт очікувався від Верховного суду України. Його врешті було оголошено 3 грудня: «враховуючи неможливість оприлюднення офіційних результатів другого туру виборів, провести повторне голосування 26 грудня 2014 року» [2, 414].

Після 12 днів Помаранчевої революції напруженість нарешті спала, політики розпочали обговорювати зміни у виборчому законі, зміщення центру влади від президента до парламенту й уряду, перегляд складу Центральної виборчої комісії. 8 грудня в результаті голосування Верховної Ради Україна перетворилася на парламентсько-президентську республіку. А 26 грудня внаслідок перевиборів новим президентом було обрано Віктора Ющенка.

Дмитро Потехін, директор Групи європейської стратегії, у 2004 році координував громадянську ініціативу «Знаю!», написав:

«2004-й – це постійні зустрічі, зовнішнє спостереження та обшуки СБУ, спроби відкатів, теорії змови й антизахідний шовінізм, підкидання крадених речей, бюрократичні донори, несподівані герої, звинувачення в неефективності через недотримання параметрів запланованих багато місяців тому проєктів, брак розуміння, мільйонні бюджети, дешеві готелі, розбиті дороги, нічні потяги, підлеглі генерали, дорослі діти, фантастичні колеги, непорозуміння та сварки, неймовірні ідеї, втома й ейфорія. Звичайна революція, одне слово» [2, 413].

Помаранчева революція на певний час урівноважила суспільні настрої, політична верхівка почала прислухатися до виборців. Проте це дало поштовх розвиткові популізму, який не сприяв реформам. Подальше розчарування громадян у політиці Віктора Ющенка повернуло до влади Віктора Януковича, каденція якого достроково скінчилася внаслідок тримісячної Революції Гідності 2013–2014 років.

Отже, події Помаранчевої революції засвідчили, що в Україні почало формуватися громадянське суспільство, було зруйновано радянські стереотипи про соціальну пасивність, громадянську апатію українського суспільства; а також відбулася радикальна зміна образу України й українців у світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко О.Д. Помаранчева революція. ВУЕ. URL: [https://vue.gov.ua/Помаранчева революція](https://vue.gov.ua/Помаранчева_революція)
2. Кульчицький С.В. Помаранчева революція 2004. Енциклопедія історії України: Т. 8. Па - Прик / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАНУ, Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2011. – С. 412–415.;

ПЕРШИЙ ШАХТАРСЬКИЙ СТРАЙК. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Максим САГАЙ, ННІ цивільного захисту, ЦЗк-24-1

НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Шахтарський страйк на Донбасі, що відбувся влітку 1989 року, став однією з наймасштабніших акцій протесту в історії Радянського Союзу. Ця подія не лише продемонструвала невдоволення робітничого класу, але й значно вплинула на політичні та соціальні процеси в країні. Основними причинами протесту стали низький рівень життя шахтарів, заробітна плата яких не відповідала серйозності та ризику їхньої діяльності, незадовільні умови праці, які ставили під загрозу життя працівників через відсутність належного технічного обладнання, соціальна несправедливість, зокрема відсутність належного медичного обслуговування, житлових умов та пенсійного забезпечення, а також загальна криза системи, яка в умовах перебудови посилювала розрив між обіцянками влади та реальними умовами життя робітників. Протест розпочався в червні 1989 року у Воркуті, звідки швидко поширився на Донбас. Шахтарі висунули ряд вимог до уряду, серед яких є збільшення заробітної плати, поліпшення умов праці та безпеки на шахтах, виплата затриманої заробітної плати, збільшення постачання продовольства та товарів першої необхідності в шахтарські міста. Страйк охопив понад 500 шахт, зокрема в Донецькій і Луганській областях, а в пік протесту в ньому брало участь понад 300 тисяч осіб.

Шахтарський страйк 1989 року мав важливі наслідки: економічні втрати через зупинку видобутку вугілля, що призвели до серйозних збитків для економіки СРСР, задоволення частини вимог учасників акцій протесту, зокрема, питання підвищення заробітних плат та зобов'язань усувати труднощі в секторі політичні трансформації, оскільки акції протесту сприяли виникненню нових ініціатив, що виступали за демократичні зміни та права робітників, а також зростання впливу шахтарів, які стали символом робітничого руху й боротьби за соціальну справедливість. Шахтарський страйк на Донбасі 1989 року став переломним моментом в історії Радянського Союзу, адже показав, що робітничий клас має силу впливати на політику й економіку країни. Ця подія не лише висвітлила проблеми шахтарів, але й продемонструвала важливість діалогу між владою та суспільством процесі реформування.

Шахтарський страйк на Донбасі влітку 1989 року став не лише економічною, а й суспільно-політичною подією, що сколихнула весь Радянський Союз. Ця акція протесту виявила системні проблеми в радянській економіці, неспроможність влади ефективно реагувати на виклики, а також надихнула інші робітничі колективи на боротьбу за свої права. Шахтарі, працюючи в умовах високого ризику, отримували мізерну зарплату, яка не відповідала рівню складності їхньої праці. До цього додавалася затримка виплат, хронічний дефіцит продуктів харчування та товарів першої необхідності в шахтарських регіонах. Неналежні умови праці, брак технічного обслуговування та модернізації шахт ще більше погіршували ситуацію. Страйк, який охопив Донбас і низку інших вугільних регіонів, став першим великим масовим виступом робітників у Радянському Союзі після початку перебудови. Основною формою протесту була повна зупинка роботи шахт, що призвело до серйозних збоїв у постачанні вугілля та електроенергії, викликавши економічну напругу. Шахтарі висунули політичні та соціальні вимоги, серед яких були покращення умов праці, підвищення заробітної плати, забезпечення соціальних гарантій, а також створення незалежних профспілок. Хоча частина вимог була задоволена, страйк продемонстрував неможливість розв'язання багатьох проблем у рамках старої радянської системи. Наслідки цього страйку були глибокими. Він сприяв активізації робітничого руху, пришвидшив розпад централізованої економіки СРСР та підготував ґрунт для соціально-політичних змін у країні. Для Донбасу та України цей страйк став прикладом боротьби за права робітників, їхню гідність та соціальну справедливість, а також сигналом до необхідності реформування всієї галузі. Сьогодні шахтарський страйк 1989 року залишається важливим історичним уроком, який нагадує про значення єдності та солідарності робітників у боротьбі за свої права.

Висновки. Шахтарський страйк на Донбасі 1989 року став однією з ключових подій, яка продемонструвала силу та згуртованість робітничого руху. Цей протест показав глибокі проблеми радянської економіки, соціальної політики та став переломним моментом у відносинах між державою й трудовими колективами. Страйк не лише сприяв покращенню умов праці та частковому задоволенню вимог шахтарів, але й стимулював демократичні процеси, підвищивши рівень усвідомлення прав робітників. Він став символом боротьби за гідність і соціальну справедливість, що надихало інші верстви населення на активну участь у реформуванні суспільства. Разом з тим події 1989 року засвідчили важливість діалогу між владою та громадянами, оскільки нерозв'язані проблеми галузі мали наслідки для всієї економіки країни. Шахтарський страйк залишається прикладом того, що тільки спільна боротьба за права та згуртованість можуть досягти реальних змін у суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гречаник О. Шахтарські страйки кінця 1980-х років: соціально-економічні передумови та наслідки. Київ, 2005. - С. 45-78.
2. Іванченко А. Робітничий рух у період перебудови; історичний аналіз. Донецьк, 2010. С. 102-134.
3. Литвин В. Історія України. Сучасний погляд. Київ: Альтернативи, 2002.- С. 215-237.
4. Піскун В. Шахтарський страйк 1989 року на Донбасі: передумови, перебіг, результати. Історичні студії, 2015, №3. С. 58-74.
5. Шевченко В. Шахтарі Донбасу: протестний рух у період кризи. Харків, 2007. - С. 66-94.
6. Якубович С. Соціальні протести у вугільній промисловості Донбасу: історичний вимір. Науковий вісник ДонНТУ, 2018, №5.- С. 19-37.

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯН У СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ: НОВІ ПІДХОДИ ДО УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

*Вадим САМОЙЛЕНКО, ННІ пожежної безпеки, ПБк-22-5
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасні інформаційні технології змінюють традиційні форми взаємодії держави та громадян, відкриваючи нові можливості для участі населення в політичних процесах. Особливо важливими є соціальні комунікації, які стали ключовим інструментом для забезпечення зворотного зв'язку між громадянами та органами влади. Цифровізація політичного процесу включає в себе використання онлайн-платформ для петицій, громадських обговорень та консультацій, що дозволяє громадянам брати безпосередню участь у процесі ухвалення рішень. У даній розвідці ми розглядаємо нові підходи до взаємодії держави та громадян через соціальні комунікації, а також їхній вплив на демократичні процеси.

Соціальні комунікації в рамках взаємодії держави та громадян займають важливе місце в теорії демократичного управління. За класичними теоріями демократії, політична участь громадян полягає не лише в голосуванні, а й у здатності впливати на рішення, які стосуються їхнього життя. Це включає в себе активне використання каналів комунікації між громадянами та владою, що дозволяє підтримувати постійний зворотний зв'язок [1, 83].

Важливу роль у цьому процесі відіграють онлайн-платформи, через які громадяни можуть подавати петиції, брати участь у громадських обговореннях законопроектів або запропонувати власні ініціативи. Ці платформи створюють умови для інтерактивної взаємодії, де громадяни стають активними учасниками політичного процесу, а не просто спостерігачами.

Теорія електронної демократії стверджує, що соціальні комунікації надають громадянам можливість впливати на ухвалення рішень у більш ефективний та прозорий спосіб. Це дозволяє створювати нові механізми для участі, що не обмежуються лише формальними процедурами [1, 84].

В Україні однією з таких платформ є Електронні петиції, через яку громадяни можуть ініціювати зміни в законодавстві або в діяльності органів влади. Петиції, що набрали необхідну кількість підписів, мають бути розглянуті відповідними органами, що дозволяє громадянам впливати на формування політики. Цей механізм дає можливість створити пряму і доступну лінію комунікації з урядовими структурами та сприяє підвищенню політичної відповідальності.

Електронні петиції стали важливим інструментом для забезпечення зворотного зв'язку між громадянами та державними органами. Згідно з українським законодавством, електронна петиція – це офіційний запит громадян, спрямований до органів влади для ініціювання змін у політиці, законодавстві або діяльності урядових структур. Петиції можуть бути створені громадянами через спеціальну онлайн-платформу, і якщо петиція набирає достатню кількість підписів, вона зобов'язує органи влади розглянути її в установленому порядку [2, 70].

Цей механізм дозволяє громадянам не лише висловлювати своє ставлення до конкретних політичних чи соціальних питань, а й брати активну участь у процесі формування політики. Це важливий етап розвитку прямої демократії, оскільки дає можливість громадянам прямо впливати на державні рішення.

Петиції можуть стосуватися з широкого кола питань, від змін у законодавстві до організаційних змін у роботі місцевих органів влади [2, 71].

Процес подання петицій в Україні чітко регламентований. Громадяни можуть ініціювати петиції через офіційні онлайн-платформи, такі як сайт Президента України або портал Кабінету Міністрів. Петиція вважається офіційною, якщо вона набирає не менше 25 тисяч підписів за 90 днів з моменту її публікації. Після цього органи влади зобов'язані її розглянути і дати відповідь у встановлений термін, а якщо петиція стосується внесення змін до законодавства, її передають до Верховної Ради України для подальшого розгляду.

У сучасному контексті розвитку цифрових технологій та штучного інтелекту (ШІ) можливості для вдосконалення соціальних комунікацій між громадянами та органами влади стають дедалі важливішими. Використання ШІ та автоматизованих систем у процесі збору та аналізу громадських ініціатив, таких як електронні петиції або онлайн-консультації, здатне значно підвищити ефективність та оперативність цих механізмів. Встановлення ШІ в систему електронних петицій дозволяє не лише забезпечити автоматичний збір підписів і обробку даних, але й здійснити глибокий аналіз змісту запропонованих ініціатив. Це забезпечує швидке виявлення важливих і актуальних проблем суспільства, а також дозволяє органам влади зібрати детальні та різнобічні відомості про думки та потреби громадян [3, 80].

ШІ може автоматично класифікувати пропозиції, враховуючи різні критерії, такі як популярність теми, терміновість питання чи навіть географічну прив'язку ініціативи. Це значно скорочує час на попередній аналіз та підготовку до розгляду петицій або пропозицій, оскільки система може самостійно виділяти важливі питання та надавати рекомендації щодо пріоритетності їх обробки. Також варто зазначити, що ШІ може виконувати певні функції, пов'язані з оцінкою правових та технічних аспектів ініціативи, що допомагає уникнути помилок у процесі їх аналізу. Відтак органи влади отримують більше точних і швидко оброблених даних, що дозволяє зменшити бюрократичні затримки, спростити процедури та прискорити ухвалення рішень [3, 80-81].

Що стосується мобільних додатків, їх роль у демократичних процесах та участі громадян в політичному житті стає все більш актуальною. Мобільні платформи дають громадянам змогу долучатися до політичних процесів та вносити свої пропозиції або висловлювати думки в будь-який час і з будь-якого місця. Вони значно полегшують доступ до петицій, опитувань, громадських обговорень та інших інструментів прямої демократії, що дозволяє людям брати участь у політичному житті без необхідності особисто відвідувати органи влади чи використовувати комп'ютер. Це суттєво збільшує участь громадян у прийнятті рішень, оскільки завдяки мобільним додаткам кожен має можливість долучитися до процесу зворотного зв'язку та висловити свою думку, незалежно від місця перебування [3, 81].

Завдяки мобільним додаткам держава може більш ефективно комунікувати з громадянами, отримувати зворотний зв'язок у реальному часі та враховувати потреби суспільства в процесі прийняття рішень. Таким чином, мобільні додатки не лише спрощують участь громадян у політичних процесах, але й сприяють розвитку більш демократичних і прозорих механізмів управління [3, 81].

Онлайн-платформи для громадських обговорень стали важливим інструментом участі громадян у політичних процесах, сприяючи інтерактивній взаємодії між державою та суспільством. Ці платформи дозволяють громадянам висловлювати свою думку щодо проектів законів, урядових ініціатив, стратегії розвитку країни та інших політичних питань, що є основою для прозорості та

підзвітності органів влади. З їхньою допомогою значно збільшується рівень залучення громадян до ухвалення рішень, що, в свою чергу, підвищує демократичність процесів управління і дозволяє створювати політику, що відображає реальні потреби населення [4, 77].

Такі платформи дають можливість громадянам виражати свої думки та пропозиції щодо конкретних питань, що дозволяє урядовим органам враховувати їхні інтереси при підготовці та прийнятті політичних рішень. Водночас, ці обговорення сприяють підвищенню політичної культури та обізнаності громадян про політичні процеси, формуючи свідомість про важливість їх участі в ухваленні рішень. Одним з найбільших досягнень є здатність отримувати зворотний зв'язок у реальному часі, що дозволяє органам влади оперативно коригувати стратегії, щоб забезпечити найбільшу ефективність і відреагувати на актуальні запити суспільства.

Важливим аспектом є також те, що онлайн-платформи дозволяють розширити коло учасників політичних обговорень. Це особливо важливо в контексті інклюзивності, адже такі платформи відкривають доступ до процесу для людей з усіх регіонів країни, не обмежуючи їх участь часовими або географічними рамками. Інтернет дозволяє залучати до обговорень не лише політиків чи експертів, а й широкі верстви населення, які в іншому випадку могли б бути відсторонені від участі у політичних процесах.

Проте є й певні труднощі та виклики, які виникають при використанні таких платформ. Одним із найбільших є нерівний доступ до інтернет-ресурсів, що може обмежити участь окремих груп населення, зокрема старших людей або тих, хто мешкає у віддалених районах, де інтернет-зв'язок може бути нестабільним. Крім того, виникає ризик маніпуляцій або фальсифікацій, коли невеликі групи осіб намагаються впливати на результат обговорень, що може призвести до перекручування громадської думки [5, 187].

Не менш важливим є питання реальної взаємодії після проведення обговорень. У багатьох випадках органи влади можуть проводити консультації лише формально, без подальшого врахування результатів у своїх рішеннях. Це підриває довіру до процесу і зменшує ефективність самої платформи як інструмента впливу на політику. Тому важливо, щоб після обговорень відбувався публічний звіт про врахування зауважень та рекомендацій громадян, що підтвердить реальну значущість цих обговорень і підвищить рівень довіри до державних інститутів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабінова, О. Основні елементи, принципи та форми взаємодії органів публічної влади з громадськістю. Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. [голов. ред. С. М. Серьогін]. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, № 1(19). С. 83–90.
2. Дніпров О. С. Механізм адміністративно-правового регулювання процедури розгляду звернень громадян. Наукові записки. Серія: Право. Київ, 2020. Вип. 9. С. 69–73.
3. Пархоменко-Куцевіл О.І. Інноваційні підходи до модернізації державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 10. С. 79–83.
4. Стародубцев А. А. Звернення громадян як засіб забезпечення законності діяльності публічної адміністрації. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право. 2017. Вип. 23. С. 76–78
5. Шаульська Г.М. Деякі сучасні механізми взаємодії влади і громадянського суспільства в Україні: аналіз ефективності. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 2. С. 180–189.

ІНЖЕНЕРНИЙ ПІДХІД ГНАТА ХОТКЕВИЧА ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Георгій САПРИКІН

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Гнат Хоткевич – постать, яка уособлює багатогранний розвиток української культури кінця XIX – початку XX століття. Його внесок у літературу, музику та театральне мистецтво неможливо переоцінити. Однак важливо звернути увагу на один із найважливіших етапів формування його особистості — навчання в Харківському технологічному інституті, яке стало основою для багатьох його досягнень. Технічна освіта сприяла розвитку системного мислення та здатності організовувати складні культурні проєкти, які мали тривалий вплив на національну культуру України.

Гнат Хоткевич вступив до Харківського технологічного інституту у 1894 році, після блискучого закінчення Харківського реального училища, де вже проявив себе як талановитий та амбітний юнак із глибоким інтересом до мистецтва. Спочатку він мріяв про навчання на історично-філологічному факультеті, що відповідало його любові до літератури та культури, однак технічна освіта стала його вибором, і це рішення визначило подальший багатогранний розвиток.

Навчання в інституті відзначалося не лише академічними успіхами, а й активною громадською діяльністю. Хоткевич навчався за державний рахунок, отримував стипендію в розмірі 25 карбованців та був одним із найкращих студентів курсу. Його технічні здібності відзначали викладачі, які бачили в ньому майбутнього професора з перспективами міжнародного визнання. Він регулярно отримував найвищі оцінки та готував зразкові проєкти, що свідчило про його виняткову старанність і наполегливість [1].

Проте його захоплення не обмежувалися навчанням. У 1895 році він, разом з товаришем по реальному училищі Доброскоком та місцевим вчителем Петрусенком, організував сільський аматорський гурток у Дергачах. Цей гурток став плацдармом для розвитку його режисерських та акторських здібностей. Згодом, разом з Юрієм Коллардом він створив аматорський гурток зі студентів технологічного інституту. Студенти гастролювали навколишніми містами. П'єси українських класиків, такі як «Бурлака» Івана Карпенка-Карого та «Дай серцю волю» Михайла Кропивницького, стали основою репертуару цього гуртка. Через постановку цих творів Хоткевич закладав основи культурного націоналізму серед студентської молоді [2].

Інженерна освіта сприяла розвитку системного підходу, який став основою для його діяльності в музиці, театрі та видавничій сфері. Одним із перших прикладів застосування технічного мислення був XII Археологічний з'їзд у Харкові 1902 року. Організація кобзарського концерту, в якому Хоткевич не лише виступав як виконавець, а й розробляв концепцію ансамблевого виконання на бандурі, є яскравим свідченням його міждисциплінарного підходу. Вперше він запропонував ідею поєднання народних інструментів у різних ансамблевих формах — дуєтах, тріо та секстетах. Його технічні знання допомогли вдосконалити конструкцію бандури, що сприяло розвитку нового напрямку у виконавстві [3].

Навички, здобуті під час навчання в інституті, також стали основою для його успішної роботи у видавничій сфері. Він активно працював над виданням книжок для народу, заснувавши спілку «Вс. І. Гуртом». Завдяки технічному підходу до організації видавництва Хоткевич зміг оптимізувати розповсюдження літератури серед простих людей, залучаючи сільських книгоношей та робітників [1].

Не менш важливим етапом формування особистості Гната Хоткевича стала його участь у студентських заворушеннях 1899 року, які мали значний вплив на його політичну свідомість. Виступ студентів проти обмежень в освіті та соціальної несправедливості став для нього поштовхом до формування активної громадянської позиції. Через участь у страйку він був тимчасово виключений з інституту, але згодом поновлений і успішно завершив навчання [1].

Цей досвід став важливим уроком, що вплинув на його подальшу діяльність у громадсько-культурному житті. Хоткевич зрозумів необхідність боротьби за національну ідентичність через культурні засоби. У подальшому він зосередився на створенні національних проєктів, які об'єднували технічні знання з глибоким розумінням культурних потреб українського народу.

Робота в аматорських театральних гуртках та організація робітничого театру в Народному домі Харкова були логічним продовженням його студентських ініціатив. Хоткевич використав свої технічні знання для створення декорацій, освітлення та організації простору сцени. Він прагнув зробити театр не лише розвагою, але й засобом освіти та пробудження національної свідомості. Вистави за творами українських драматургів ставали важливим елементом національного самоусвідомлення [3].

Таким чином, навчання в Харківському технологічному інституті стало для Гната Хоткевича потужною основою для його майбутньої багатогранної діяльності. Освіта не лише дала йому технічні знання, але й навчила мислити системно та міждисциплінарно. Завдяки цьому Хоткевич зміг об'єднати різні сфери культури — музику, літературу, театр — у єдину гармонійну спадщину, яка залишається актуальною й сьогодні. Його приклад показує, що технічна освіта може бути рушієм не лише інженерних проєктів, але й глибоких культурних змін.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнат Хоткевич. Спогади. Статті. Світлини/ упоряд. А. Болаболенько, Г. Хоткевич. – К.: УКСП «Кобза», 1994. – С. 8-27.
2. Коллард Ю. Спогади юнацьких днів: 1897 – 1906/ Ю. Коллард. – Режим доступу: <https://diasporiana.org.ua/memuari/410-kollard-yu-spogadi-yunatskih-dniv-1897-1906-ukrayinska-studentstka-gromada-v-harkovi-i-revoljutsiyna-ukrayinska-partiya-rup/>. Доступ – 29.01.24 р.
3. Семенюк М. В. Музична діяльність Гната Хоткевича в контексті української культури першої третини ХХ століття (за матеріалами Центрального державного історичного архіву, м. Львів): автореф. дис канд. мистецтвознавств./ М.В. Семенюк. – К., 2006. – 20 с.

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЙОГО ВПЛИВ НА НАШЕ СУСПІЛЬСТВО, ЙОГО ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ

Андрій СЕРГЄЄВ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-23-1

НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Вступ. Швидкий розвиток техніки мав логічним результатом виникнення штучного інтелекту як наслідку комп'ютеризації навколишнього світу. Історія спроб створення штучного інтелекту сягає ще XVI ст., коли Леонардо да Вінчі намагався розробити обчислювальну техніку. Його спроби продовжили німецький

науковець Вільгельм Шиккард (1623 р. – механічна цифрова обчислювальна машина) та француз Блез Паскаль (1645 р. – перша лічильна техніка). Четверта науково-технічна революція, яка розпочалася в другій половині XX ст., відзначилася значним розвитком інтелектуальної діяльності, в т.ч. впровадженням штучного інтелекту в нових технологіях. І з того часу прогрес відбувається переважно у цьому напрямі [4]. Вчені-футурологи розглядали появу цього явища як чергового етапу на шляху створення інформаційного суспільства, світу, де інформатизація й комп'ютеризація будуть невід'ємною частиною, а роботи житимуть серед людей як частина суспільства.

Метою дослідження є на основі напрацювань дослідників цього питання визначити, який вплив на наше суспільство має штучний інтелект, у чому полягають його переваги та де ховаються ризики.

Результати. Штучним інтелектом (ШІ) (artificial intelligence, AI) називають здатність механічної системи до отримання, обробки та використання отриманих знань та навичок. Його створення на початку передбачало допомогу людині у певних видах діяльності, полегшенні або взагалі заміні, що дозволяло економити час. Так з'явилися обчислювальна техніка, зроблено винаходи у сфері мореплавства, промисловості [3, С. 95-97].

Більшість людей розглядають ШІ як щось, що чекає у майбутньому. Насправді приклади застосування комп'ютерних технологій зустрічаються у повсякденному житті – голосовий пошук Google, відеоігри, система «розумний дім», програми аналізу ринку і прогнозування, голосові помічники у гаджетах, роботи-кур'єри тощо [6, С. 72]. Відомі роботи, які розуміють, розмовляють, жартують. Це добре відома Софія, сконструйована інженерами модель робота людини, яку створила у 2015 р. гонконгська інженерно-робототехнічна компанія Hanson Robotics [4]. Та й Ілон Маск закликає обережно ставитись швидкого розвитку штучного інтелекту, вважаючи його найбільшою серед загроз ХХІ століття, яка може призвести до світової війни [2].

Як і будь-яке явище, подія чи винахід, поява, розвиток та застосування штучного інтелекту має свої плюси й мінуси. Розглянемо основні з них.

Переваги включають діагностування захворювань, покращення правоохоронної сфери, аналіз великих обсягів даних в різних галузях, підтримку в космосі та науці, економію часу та коштів, а також допомогу в банківській сфері, виявленні шахрайства та розробці інвестиційної політики [4].

Недоліки штучного інтелекту включають загрози для конфіденційності та захисту даних, оскільки системи можуть накопичувати величезні обсяги інформації, яка може потрапити в неналежні руки або бути використана не за призначенням. Також можлива упередженість, коли алгоритми базуються на упереджених даних чи відображають людські упередження. Крім того, використання штучного інтелекту може призвести до зменшення робочих місць та порушувати питання підзвітності та прозорості в процесі прийняття рішень [1; 5; 7].

Висновки. Попри те, що людство все ще насторожено ставиться до ідеї штучного інтелекту як такого, його розвиток іде своєю чергою. Можливо, до створення роботів, які неможливо відрізнити від людини, ще далеко, та ці технології міцно ввійшли в наше життя і займають щораз більшу нішу в організації побуту та діяльності людини. Звичайно, це явище має як переваги, так і недоліки. Але тільки в руках людини – можливість не допустити, щоб роботи повністю керували нашим біологічним видом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богом'я В., Гудзь А. Штучний інтелект: сучасний стан і перспективи застосування Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. – Т. 46. – №1. – 2023. – С. 13-17.
2. Вишня Г. Штучний інтелект і людина: загрози і можливості. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/shtuchnyi-intelekt-zagrozy-i-mozhlyvisti/31145992.html?fbclid=IwAR1w0Z_qXrZ_V3XrRzdOFwhJCp4Bl-dsJmc8g-TTtoUfi2ar3Rpnk-dCh1gk (Last accessed: 01.12.2023)
3. Лисенко С. Вплив науки на долю людства і повсякденне життя людини у ХХІ сторіччі // Формування сучасних концепцій менеджменту організацій та адміністрування в умовах цифровізації : матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 25-річчю створення кафедри менеджменту організацій та управління проектами 23–24 вересня 2021 року / ред.-упорядник д.філософ.н., проф. В. Г. Воронкова. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2021. – С. 95-102.
4. Махненко Д. І знову про штучний інтелект. Допомога, загроза чи пусті балачки? // Юридична газета online. - №11 (741). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/i-znovu-pro-shtuchniy-intelekt-dopomoga-zagroza-chi-pusti-balachki.html> (Last accessed: 01.12.2023)
5. О'Ніл К. Зброя математичної руйнації: як більші дані збільшують нерівність і загрожують демократії. Київ : Наш формат, 2019. 620 с.
6. Пельчер М. Переваги та недоліки застосування штучного інтелекту у сферах управління / Пельчер М. // Збірник тез Міжнародної студентської науково-технічної конференції „Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання“, 26-27 квітня 2018 року. — Т.: ТНТУ, 2018. — Том 2. — С. 72–73.
7. Тегмарк М. Життя 3.0: бути людиною в епоху штучного інтелекту. Київ: Наш формат, 2019. 432 с.

ІСТОРІЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

*Тімур СКЛЯРЕНКО, ННІ пожежної безпеки, ЦЗк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Людство страждало від пожеж протягом усього часу свого існування. Історія пожежної безпеки безпосередньо пов'язана із необхідністю запровадження заходів державного регулювання відповідному до існуючого, у кожний історичний період, рівня суспільної небезпеки, пов'язаного із загрозою пожеж, а також громадсько-політичного та соціально-економічного розвитку суспільства.

Історія пожежної безпеки в Україні є важливою частиною загального розвитку суспільства та цивілізації на її території. Вона охоплює різні історичні етапи, починаючи з перших згадок про пожежі в літописах Київської Русі та закінчуючи сучасними технологіями, які використовуються для запобігання й гасіння пожеж. Кожен період в історії має свої особливості, і вони формували підходи до захисту від пожеж, які згодом еволюціонували відповідно до змін у суспільстві, економіці й технологіях.

У часи Давньої Русі (IX–XIII століття) міста й села переважно складалися з дерев'яних будівель, що робило їх вкрай вразливими до пожеж. Однією із перших задокументованих великих пожеж було займання Києва у 1124 році, яке знищило

значну частину міста. У цей час застосовувалися лише найпростіші заходи безпеки. Наприклад, у великих містах створювали спеціальні нічні патрулі, які слідкували за дотриманням правил поведінки з вогнем. Серед таких правил були обмеження на використання відкритого вогню поблизу житлових будинків і заборона паління смолоскипів у вітряні дні.

Важливим елементом того часу була організація колективної боротьби з пожежами. Коли займалася якась будівля, мешканці разом гасили вогонь, використовуючи підручні засоби, такі як відра з водою, земля або навіть тканини.

Перші спогади про заходи боротьби з пожежами в Русі містяться в «Руській правді». Оскільки найбільш характерною причиною пожеж було необережне поводження з вогнем, то основні заходи щодо їх запобігання містилися в суворому обмеженні або навіть забороні користуватися вогнем у літній сухий період та жорсткому, до смертної кари покаранні винних [1, 45].

У XIV–XV століттях на землях України формуються механізми державного управління на основі Магдебурзького права. В литовсько-польський період документом, який вплинув на розвиток механізмів державного регулювання пожежної безпеки став Литовський статут 1588 року, характерною рисою якого було врегулювання проблем недоторканості особистого майна громадян, відшкодування збитків, завданих пожежами, а також введення штрафів для винних у виникненні пожежі та запровадження страти для паліїв [2, 67].

У XVI–XVII століттях на українських землях, особливо в містах, зростала кількість населення, а разом із цим збільшувалися й ризики виникнення пожеж. У містах, що мали Магдебурзьке право, організація пожежної охорони була закріплена на рівні міських законів. Наприклад, у Львові, Києві та інших великих містах вводилися обов'язкові правила щодо зберігання горючих матеріалів, а також вимоги мати біля кожної будівлі певну кількість води для гасіння.

У козацьку добу (XVII століття) пожежна безпека була особливо важливою в козацьких фортецях, таких як Запорізька Січ. Пожежі могли виникати не лише випадково, а й через військові напади, тому козаки створювали спеціальні місця для зберігання води та піску. Вони також розміщували склади боєприпасів і пороху в окремих укріплених будівлях для зменшення ризику вибухів [2, 73].

У XVIII столітті пожежна безпека почала набувати більш централізованого характеру. У 1781 році було створено першу офіційну пожежну службу в Києві. Пожежники отримували нове обладнання, зокрема ручні насоси та спеціальні вози для перевезення води. У XIX столітті, з індустріалізацією та урбанізацією, зросла необхідність у систематичному підході до пожежної безпеки. У великих містах України будували пожежні депо, організовували професійні команди пожежників.

У той час були впроваджені перші нормативні документи, що регламентували правила пожежної безпеки в житлових і промислових зонах. У великих промислових містах, таких як Харків і Одеса, почали впроваджувати системи оповіщення про пожежі, а також будувати протипожежні стіни між житловими кварталами.

Тридцять років XX століття стали періодом нових випробувань для вогнеборців. Вже на всю потужність працювала сталінська репресивна машина. Вибухи на будівництві та в роботі промислових об'єктів, що були наслідками високих темпів надіндустріалізації, ставились в провину старим спеціалістам. Не минули репресії і пожежну охорону України. Особливо постраждали пожежні частини Києва та Харкова.

У радянський час також почали будувати великі комплекси протипожежного захисту на стратегічно важливих об'єктах, таких як атомні станції та військові бази. Відбулася стандартизація нормативів, що стосувалися пожежної безпеки в будівництві, транспорті й промисловості.

Найбільшим випробуванням для вогнеборців України стала ліквідація аварії на Чорнобильській АЕС 25 квітня 1986 року. В результаті вибуху виникло понад 30 вогнищ пожежі, порушилася обшивка реактора та рухнула частина споруди машинного залу. Пожежні боролися з вогнем в умовах потужного радіаційного випромінювання, в токсичній атмосфері сильного задимлення, на висотах від 12 до 70 метрів.

Створення незалежної держави України спонукало переглянути законодавчу і структуру пожежної охорони. У 1993 р. в країні було створено чотири види пожежної охорони: державна, відомча, місцева, добровільна. На початку 2003 р. підрозділи Державної пожежної охорони передавалися до складу Міністерства з питань надзвичайних ситуацій, а з 2010 року Міністерство надзвичайних ситуацій України.

24 грудня 2012 року Указом Президента України № 726/2012 Міністерство надзвичайних ситуацій України і Державна інспекція техногенної безпеки України були реорганізовані в єдину Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України) [3].

У сучасний період активно впроваджуються новітні технології: автоматичні системи виявлення пожеж, дрони для моніторингу ситуацій, новітні пожежні машини. Важливим аспектом є приведення українського законодавства у відповідність до міжнародних стандартів, зокрема стандартів Європейського Союзу.

ДСНС також активно співпрацює з міжнародними організаціями, обмінюється досвідом із країнами ЄС, США та іншими державами. Значна увага приділяється профілактичній роботі: у школах та на підприємствах регулярно проводяться тренінги й навчання з пожежної безпеки. Особливо актуальними завдання стали питання пожежної безпеки в період російсько-української війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Котельников С. Вогнеборці. Історія пожежництва на теренах сучасної України. Київ : ТОВ «Київська книжковожурнальна фабрика», 2018. 444 с.
2. Борисов А.В. Еволюція становлення механізмів державного управління розвитком пожежної безпеки. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 66-71.
3. Про деякі заходи з оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. Указ Президента України № 726/2012 від 24 грудня 2012 р. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7262012-14812>

ДЕПОРТАЦІЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

*Валерія СЛЮСАРЕНКО, факультет ветеринарної медицини, група 211-14м
НК – Андрій МІНОСЯН, кандидат історичних наук, доцент
Державний біотехнологічний університет*

Події сьогодення багато в чому нагадують нам про актуальність усього того, що пов'язано з боротьбою українського народу за свободу і незалежність проти російської імперщини. На прикладі лише однієї трагедії, що сталася в житті

українського народу, яких насправді відбулося чимало, маємо освідчитися в безперервності і підступності того всепоглинаючого зла, яке уособлює собою російська держава від часів царського режиму і до сьогодення.

Так, 18 травня 1944 року сталінський режим вчинив черговий злочин проти людяності — насильницьку депортацію кримських татар. Понад 191 тисячу людей було позбавлено домівок і відправлено до Середньої Азії. Цілий народ змусили покинути свою історичну батьківщину, залишивши могили предків, оселі та власну культуру під загрозою знищення. Тисячі людей загинули в дорозі та в перші роки заслання через нестерпні умови, голод, спеку, хвороби й відсутність медичної допомоги. Свідки згадували, як у вагонах для худоби не вистачало повітря, а померлих доводилося залишати на зупинках.

Офіційним приводом для депортації стало звинувачення у колабораціонізмі з нацистами під час Другої світової війни. Проте архівні документи та дослідження істориків свідчать, що у співпраці з окупантами були помічені не більше 7% кримських татар. Незважаючи на це, сталінський режим прирік весь народ на вигнання. Влада цілеспрямовано ігнорувала участь кримських татар у радянській армії — багато з них воювали проти нацистів, отримували ордени, а після війни були відправлені у заслання разом із родинами. Ще однією причиною бажання сталінського режиму перекласти на кримських татар вину за провали радянської армії та військової кампанії в Криму з 1941 по 1942 роки, оскільки вже восени 1941-го війська Вермахту перебували на теренах Криму.

Депортація готувалася ретельно: НКВС провів перепис населення, склав списки та розробив логістику операції. "Енкаведисти" заходили до домівок на світанку, даючи родинам лічені хвилини на збори. Люди брали лише найнеобхідніше — документи, трохи їжі або дитячі речі. Усіх, хто намагався сховатися або протестувати, жорстоко карали. Депортованих зганяли на залізничні станції, де їх чекали переповнені вагони, не пристосовані для тривалих перевезень.

Під час перепису населення кримські татари, болгари, вірмени вже відчували загрозу: дехто тікав з Криму, жінки укладали шлюби з військовими, щоб уникнути депортації. Сталінський режим таврував весь народ як зрадників, і навіть ветерани Червоної армії не могли повернутися додому, попри нагороди. Лише в поодиноких випадках, як у льотчика-аса Амет-Хана Султана, чия мати залишилася в Алупці завдяки його заслугам, влада робила винятки. Депортація зачепила всіх без розбору. Документи МВС 1954 року підтверджують жорстокість рішення: етнічні групи виселяли без перевірки їхньої діяльності на окупованій території.

Дорога до Середньої Азії тривала кілька тижнів. Людей тримали у жахливих умовах: вагони не провітрювалися, не було туалетів, води та їжі не вистачало. За свідченнями очевидців, спрага і виснаження забирали життя дітей та старших людей. Офіційні радянські дані применшували кількість жертв, але сучасні дослідження показують, що сотні людей померли ще у вагонах, а загальні втрати у перші роки заслання сягнули майже половини депортованого населення.

Життя у спецпоселеннях стало новим випробуванням. Кримські татари опинилися в суворих кліматичних умовах, змушені працювати на важких і небезпечних роботах. Їм забороняли залишати межі поселень без дозволу, а будь-які спроби повернутися додому каралися арештом. Люди жили у бараках без елементарних зручностей, страждали від голоду, спалахів інфекційних хвороб та відсутності медичної допомоги.

Попри це, кримські татари не втрачали своєї ідентичності. Вони намагалися відтворювати елементи традиційного життя: відзначали релігійні свята, вчили дітей рідної мови, передавали рецепти національних страв і підтримували одне одного. Вигнання лише посилювало прагнення зберегти свою культуру та повернутися на батьківщину.

Зародження національного руху розпочалося ще у 1940-х роках. Люди масово писали листи до радянського уряду, організовували несанкціоновані зібрання, а деякі навіть намагалися самостійно повернутися до Криму, ризикуючи арештом. У 60-70-х роках рух очолив Мустафа Джемільєв, який пройшов через арешти, голодування та роки у таборах, але не припинив боротьбу за права свого народу.

У 1989 році радянська влада нарешті дозволила кримським татарам повертатися додому, але їхні будинки вже були зайняті. Люди селилися у наметах, будували саморобні будинки та роками чекали на реєстрацію. Попри всі труднощі, вони відновлювали мечеті, школи, відроджували національну культуру та традиції.

Після окупації Криму Росією у 2014 році репресії поновилися. Меджліс оголосили екстремістською організацією, активістів арештовували або викрадали, а родини знову були змушені залишати півострів. Проте, як і раніше, кримські татари продовжують боротьбу – як за право жити на рідній землі, так і за свободу всього українського народу.

Історія кримських татар – це нагадування про ціну свободи і силу людського духу. Вона вчить, що навіть у найтемніші часи народ може вистояти, зберегти свою культуру та передати її наступним поколінням. Пам'ять про цю трагедію повинна стати для нас джерелом натхнення у боротьбі за справедливість і незалежність.

Депортація кримських татар – це не лише сторінка історії, а й важливий урок для всього людства. Пам'ятати про цей злочин – значить не допустити його повторення. І поки кримські татари продовжують свою боротьбу, світ має підтримувати їх у прагненні до свободи, гідності та повернення додому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації XIX-XX століття.- Київ: Yakaboo Publishing, 2024.- 656 с.
2. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля. 2018.-496 с.
3. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України.- Київ: Портал, 2024.- 416с.
4. Кримські татари – ціна війни, ціна миру. URL: <https://www.istpravda.com.ua/digest/2015/07/2/148470/>
5. Зневажений герой. До 90-ліття легендарного кримськотатарського льотчика Амет-хана Султана. URL: <https://www.istpravda.com.ua/digest/2010/10/27/1404/>
6. Honouring the victims of the Crimean Tatar deportation. 80 years later. URL: <https://svidomi.in.ua/en/page/honouring-the-victims-of-the-crimean-tatar-deportation-80-years-later>
7. Sürgünlik means 'exile'. 80th Anniversary of the Soviet Deportation of Tatars from Crimea. URL: <https://tvpworld.com/77598902/80th-anniversary-of-the-soviet-deportation-of-tatars-from-crimea>

ЛОБІЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ

*Даніл ТРОХИМЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, група 23Прс
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Україна як держава має надзвичайно великий соціально-економічний потенціал і важливі людські ресурси, які є основою для ефективних перетворень, можливих у різних сферах суспільного життя. Це стосується як політичної системи, так і гуманістичних змін у галузі ідеології, культури та духовності. Але, незважаючи на таку можливість, країна завжди стикається з нерозв'язними проблемами, характерними для транзитних суспільств, які переходять до стабільного розвитку.

Однією з головних причин цього є корупція, систематичне явище, яке пронизує всі рівні соціальної та інституційної системи держави, створюючи перешкоди на шляху реальних реформ і ускладнюючи досягнення стійкого прогресу. Корупція на всіх етапах взаємодії між державними органами, компаніями та громадянами призводить до втрати довіри до уряду, підриває правопорядок і уповільнює економічний розвиток.

У свою чергу, для подолання цього явища потрібно не тільки боротьба з корупцією на інституційному рівні, а й зміна ставлення людей, виховання нових цінностей, формування культури громадянської відповідальності і т.д. Одним з комплексних важливих напрямків є реформа системи державного управління, судова система, створення незалежних правоохоронних органів, ефективний механізм контролю за діяльністю державних службовців. Таким чином, для забезпечення сталого розвитку і впевненого майбутнього, Україна повинна активно сприяти зміцненню інституційної бази і демократичних процесів, а також боротися з корупцією [1].

Лобіювання важливе політичне, економічне та соціальне явище, яке відіграє важливу роль у розвитку демократичного суспільства. Сьогодні воно не тільки служить одним з основних інструментів розробки і прийняття політичних рішень, а й надає потужний вплив на державні інститути. У політичному контексті важко уявити, що політичні рішення можуть прийматися без впливу зацікавлених сторін. Крім того, існує об'єктивна необхідність в лобіюванні, оскільки держава не може самостійно враховувати інтереси всіх соціальних верств, груп і нашарувань, що становлять суспільство.

Тому в цілому лобізм можна охарактеризувати як систему і практику відстоювання інтересів різних державних утворень, специфічний елемент політичної системи, що визначає механізми впливу приватних або громадських організацій (політичних партій, корпорацій, профспілок і т.д.) на процес прийняття парламентських рішень [2].

Рівень і можливості впливу на процес прийняття рішень залежать від того, хто саме займається лобіюванням. Здатність різних органів відстоювати свої інтереси також визначається їхніми повноваженнями. На регіональному рівні розподіл повноважень між органами місцевого управління здійснюється відповідно до форми територіального устрою та системи управління, характерних для кожної конкретної держави [3].

Експерти підкреслюють важливість наукових досліджень в області теорії лобіювання і плюралістичної теорії груп, і це пов'язано з тим, що в багатьох країнах політика лобіювання залишається прихованою. Лише в США лобіювання отримало легальний статус у 1946 році, і це явище було більш прозорим та

відкритим для громадськості. Лобістські групи прагнуть впливати на політичні рішення на користь певних державних або приватних структур, таких як компанії, професійні асоціації та державні установи. У багатьох країнах світу з'явилися механізми регулювання лобіювання, що забезпечують прозорість і контроль такого впливу і зводять до мінімуму ризик корупції і зловживань [4].

Сучасна Україна знаходиться на шляху системної демократизації, з високим рівнем корупції та посттоталітарної бюрократії. В країні відсутня структура професійного лобіювання, що стало важливою перешкодою для розвитку лобізму. Основним фактором його формування є поява професійних представників лобізму, але їх визнання можливе тільки в тому випадку, якщо ця діяльність законодавчо закріплена.

Сьогодні лобізм в Україні вимагає створення цивілізованих механізмів, що відповідають міжнародним стандартам. Це означає поступове впровадження правил, дотримання яких буде забезпечує прозорість та знижуватиме рівень корупції. Порушення цих правил повинні каратися відповідними санкціями [4, 50].

Отже, лобіювання є важливою частиною політичного процесу в цивілізованих і демократичних країнах. Що стосується України, то наше законодавство вимагає правового регулювання лобіювання. Яскравим прикладом є Сполучені Штати, але в Україні концепція лобіювання відповідає європейським стандартам. У будь-якому випадку лобіювання вимагає нормативного регулювання, що забезпечує прозорість процесів прийняття державних рішень і запобігає виявленню корупції в лобіюванні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чайка І.Ю. Дьомочка Г.В. Феномен лобізму у сучасному світі: проблема законності та етичності. Запорізький національний університет. Запоріжжя. 2020. С. 1. URL: 15.pdf
2. Годний С.П. Концептуалізація феномена політичного лобізму в історичній генезі. Регіональні студії Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Київ. 2018. С. 1. URL: regionalstudies.uzhnu.uz.ua_№ 13.pdf
3. Ворчакова І. Є. Регіональний лобізм в сучасній політичній системі: проблеми теоретичного та практичного характеру. Політичне життя Миколаївського національного університету імені В.О.Сухомлинського. Миколаїв. 2017. С. 2. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/4002>
4. Бовсунівська І. В. Лобізм в органах публічної влади. Конспект лекцій Таврійського національного університету імені В.І.Вернадського. Київ. С. 3. URL: lobizmleksait.pdf

CULTURAL ANALYSIS OF EXPRESSIVE 'CALQUES' BORROWED FROM FRENCH TO TURKISH AS A MEANS OF MODERNIZATION OF TURKISH: 'CAR LOVE' NOVEL EXAMPLE

*İlyas ÜSTÜNYER, Dr., University of Strasbourg, Faculty of Languages, France.
University of Strasbourg, France*

The French word 'calque' means the transfer of a word, expression or linguistic unit into another language. While words transferred from one language to another have the possibility of undergoing morphological and semantic changes according to the characteristics of the language they are transferred to, expressive calques, which are

transferred from one language to another and accepted by the other language, carry the structure of the source language and the semantic universe of that language to the language they pass to.

In this respect, kalas transform both the influence of one language on another and the way the carriers of the language they pass through view the world and their ability to reinterpret events and phenomena. Therefore, the kalkas taken from a language mean transferring the mentality, behavior, attitude, and perspective towards life from that language.

The reference language of Turkish in the modernization process that started in the 19th century was French. The expressive calques that passed from French into Turkish brought the French way of life, style of dress, food names, greetings, and even the form and content of love relationships to Turkey. It is possible to see these changes in novels written in the second half of the 19th century, such as *Araba Sevdası*. Many expressions such as 'Biriyle çıkmak' ('going out with someone' / 'sortir avec qulqu'un'), which did not exist in Turkish before the modernization attempts, are expressive calques borrowed into Turkish from French. Such calques have been a tool of modernization as they have transformed the ways of thinking in the society they came from.

In this study, expressive calques of French origin, which are still frequently used in relations in Turkey, will be identified. Witnessing which of the identified calques are still used in Turkish will be important in order to see the continuation of the influence of one culture in another culture through language.

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ РЕАЛЬНОЇ ВІРТУАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Іван ФЕДОРУК

Дмитро УСОВ, д-р філос. наук, професор,

Національний університет цивільного захисту України

Стрімкий розвиток сучасних інформаційно-комунікативних технологій, значне зростання обсягів інформації, необхідність опрацювання величезних баз даних все більше визначають сутність нашої епохи. Відомо, що інформаційні технології постають безпосереднім рушієм процесу глобалізації, яка пов'язана з новими технічними можливостями масової комунікації. Визначальною особливістю цього процесу є формування в масштабах усього світу єдиного інформаційного простору, в якому діяльність людства контролюється за допомогою систем штучного інтелекту. Внаслідок розвитку новітніх інформаційно-комунікативних технологій відбувається глобальна трансформація практично усіх сфер сучасного суспільства як у межах національних держав, так й у світі в цілому. Глобальність цих процесів, стимулює необхідність теоретичного осмислення особливостей інформаційного суспільства, а також підвищує інтерес до емпіричного вивчення впливу інформаційно-комунікаційних технологій на соціальні-економічні, політичні та духовні структури суспільства.

Новітні масштабні соціально-економічні зміни, які відбуваються у світі, характеризуються розгортанням «інформаційної революції». Якщо в індустріальному суспільстві домінували технології масового виробництва та споживання, то в сучасному глобалізованому світі, абсолютний пріоритет мають інформаційно-комунікативні технології, що засновані на обміні знаннями та інформацією. Розвиток інформаційно-комунікативних технологій сприяє змінам у сфері суспільних відносин, зокрема формуванню нових віртуальних цінностей,

виробництво яких здійснюють інформаційні засоби, інформаційні товари та послуги. Основним засобом продукування нових віртуальних цінностей є інформація, а головним продуктом виробництва та споживання – послуги й інформаційні товари. Поєднання індустріального і постіндустріального типів розвитку, використання інформації та знань як унікального предмета і засобу виробництва, зростання сектора послуг, технологічна й інформаційна конвергенція, інноваційний тип розвитку, динамічність виробництва, віртуалізація соціального простору – найважливіші чинники сучасного глобалізованого інформаційного суспільства.

Філософи по-різному визначають сучасний суспільний устрій: постіндустріальне, суспільство знань, постекономічне, інформаційне суспільство. Але зрозуміло для всіх, що провідну роль у новому суспільстві відіграє інформація. Саме вона є базовим фактором сучасного продуктивного процесу, а також необхідним компонентом інших процесів, що відбуваються в суспільстві. Підвищення якості життя населення напряду залежить від можливостей доступу до світових інформаційних ресурсів. Розвиток інформаційної культури суспільства виявляється в його здатності створювати потужні інформаційні ресурси, сучасні засоби інформатики та інформаційні технології з метою забезпечення потреб людини, що постійно зростають.

Значним кроком в осмисленні проблеми інформаційного суспільства стали дослідження Мануеля Кастельса [1]. Його концепція інформаційного суспільства вказує на атрибут специфічної форми соціальної організації, в якій завдяки новим технологічним умовам генерування, обробка та передача інформації стали фундаментальним джерелом виробничих сил та влади. М. Кастельс показує, що в сучасному інформаційному суспільстві виникає нова технологічна система, коли відбувається перехід від технології, яка використовує дешеві енергоресурси, до технології, яка споживає дешеву інформацію. Призначення такого знання полягає в переробленні самої інформації, спрямоване на те, щоб у підсумку створити нове знання.

Таким чином, інформаційне суспільство, яке пропонує нові принципи взаємодії (мережеві, віртуальні, інтерактивні) не співвідноситься з суспільством у традиційному розумінні. Свобода індивіда, що є невід'ємним атрибутом інформаційного соціуму значною мірою реалізується в альтернативному до реального суспільстві. Класики постіндустріалізму визначили провідну роль інформації, знань і технологій у сучасному суспільстві та переконливо довели, що тенденція зростання інформаційного сектору набуватиме глобалізаційного характеру. Одним із сутнісних наслідків інформаційної революції, що відбувається у світі, постає кардинальна зміна ціннісних орієнтацій сучасної людини.

Підсумовуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок – розвиток сучасних технологій передачі інформації та комунікації дозволяє говорити про формування культури реальної віртуальності, як культури в межах якої віртуальний простір посідає провідне місце, та відповідно сама ця культура зосереджена на продукування віртуальних образів. Сучасне інформаційне суспільство відзначається диверсифікацією, різноманітністю, відсутністю єдиних настанов і орієнтацій, і саме тому нагальною потребою постає пошук таких способів взаємодії людей та їхньої кооперації, які, не знищуючи соціального співжиття, виключали б примус, авторитарний стиль керування. На нашу думку, одним із варіантів такої взаємодії є толерантність, принципи якої дедалі частіше застосовуються до аналізу процесів віртуалізації суспільного буття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кастельс. М. Інтернет галактика. Міркування щодо Інтернету, бізнесу і суспільства. К.: Ваклер, 2007. 304 с.

THE PHENOMENON OF COMMUNICATION IN THE MODERN SOCIAL- COMMUNICATIVE SPHERE OF THE INFORMATION SOCIETY

Roman FRANCO, Technical University of Munich, Germany

The changes that humanity has undergone in a short historical time from the second half of the 20th century to the first quarter of the 21st century are understood today as an anthropocultural revolution. This historical moment, which encompasses some 50-70 years, can be defined as a 'new axial time' in terms of concentration, dynamism, and transformation of all spheres of human existence. Both in public consciousness and at the theoretical, philosophical, and scientific level, the idea that in the future the world will not remain the same as it was before the tragic events in Ukraine is becoming relevant. The fundamental worldview ideas of the modern world have been called into question - the ideas of 'progress', 'humanism', 'reason', 'freedom', 'solidarity', 'human rights', 'human homo sapiens sapiens'. Negative ideas about the 'end of history', the acquisition by man of a new status - 'homo suicidalis', are becoming relevant, the boundaries of truth, tolerance, empathy are being blurred, the dominance of the law of the stronger is being established, where power is not in reason, respect, responsibility for the fate of the world, but in the nuclear truncheon and human capital, which is burned in the crucible of war in order to establish the 'new values' of the so-called 'new world'.

The drama of today also lies in the fact that the tragic events of modern society are unfolding against the backdrop of incredible achievements of mankind in the field of science, technology and digital technologies, mass media, wireless telephony, the Internet. It was on these technologies that optimistic hopes for the accelerated development of all spheres of life of globalized humanity of the post-industrial era were placed.

A new type of society, the so-called information society, where scientific information acquires the highest value, became the bridge over which a person with optimistic confidence was finally supposed to leave the ideological shore of theodicy and walk to the shore of technodicy. Having crossed this bridge, a person found himself in a new 'sacred' world of techno physics. The sphere of economy, culture, education, healthcare, and management of social processes were also positively influenced by the latest technologies. E. Andros's opinion is correct that, 'as philosophical and anthropological research of the last century has shown, a person is genetically, in his origins, a physically insufficient being, who in a certain way falls out of the evolutionary series, is unfit and unadapted to a harmonious connection with the living world. As a radical means of overcoming such physical imperfection and inadequacy of a person, the mechanism of transcendence arose, which made it possible to create, to create a bright and diverse world of culture' [1, 8-9]. By creating a virtual world, man himself has fallen into its web. New relations between man and the world are being formed, which require man to create and master a new language, principles, rules and norms that would ensure his interaction with the world of the techno sphere. Transformational changes have encompassed the entire value-semantic universe of modern man. The latest technologies and technical tools created by human intellect are gradually acquiring absolute value and are confidently winning the world back for man. The entire system of

man's relationship to the world is undergoing transformations. Man begins to think in technical categories, freed from ethical burden. Man perceives the world through the prism of consumer material interest. And man himself becomes an object of technology, not a subject of activity.

Real world development over the past 30 years has demonstrated that many of the sociological, cultural, and futuristic predictions have not come true. Modern information technologies often serve as a convenient tool in the hands of the real masters of the world, who own the latest digital technologies and skillfully use them in their narrow-minded interests [3, 16]. If these interests were limited only to material enrichment. But they gladly use them to manipulate and control the consciousness of other people who are consumers of the information product of these new technologies - television, the Internet, advertising and propaganda, public relations to the so-called most aggressive forms as information wars.

The advertising-agitation machine today has a new quality: it is not connected to society by feedback, it exists by itself and determines social life at the deep levels of the collective unconscious.

The ontological coordinates of the value-semantic universe of modern man are realized in a dynamic, accelerated social time and a social space saturated with information processes.

In the system of modern social relations, communicative relations determine, and in a certain sense ensure the integrity, stability of the social system. Or, on the contrary, contribute to its instability, the formation of such a type of social relations, which in no way contribute not only to development, but also provoke social cataclysms.

Social communicative processes are contradictory, in a certain way directed, not a unilinear mechanical movement of information. Being carried out through the interaction of social subjects, that is, specific people as representatives of certain social groups and social formations, they form a phenomenological space, where the life experience of a social subject is filled with meanings, historical and cultural codes, meanings so necessary for a person to realize the fullness of his being. It is through the system of social relations that the world in itself is transformed for a person into his personal world of his own being.

Communication and the means of its transmission are an attribute of a person. At each stage of historical development, they testify to the degree of a person's comprehension of his being, himself in the world and the world in himself. The act of communication is carried out only when information is not reduced to a simple message, but acquires meaning, semantic load, causes a person to have a certain response, reaction, assessment. The completeness, integrity of human existence is achieved through connections with the human world. Only in living communication, in the unity of man with man is man revealed and realized as a MAN – a moral, intelligent being, capable of self-determination and self-realization.

In modern research, the multidimensionality of the concept of 'communication' has found its reflection in the following meanings: as a process of transmitting messages; as a transfer of information from one subject to another, that is, communication; as a channel of technical, informational communication. All of the above meanings are covered by one concept of communication (Latin '*communicare*' – to make common, to connect). The concept of communication in a broad sense denotes a universal social (extremely broad) concept, which means a way of connecting any objects of the material and spiritual worlds, a process that occurs in the form of transmission or exchange of information, carried out by social subjects, which are systems capable of reflection. In a narrow, purely technical sense, communication refers to the process of directed transmission of information from one object to another using certain technical means [2, 30].

In everyday relations, the media, and the professional sphere, both the terms 'intercommunication' and 'communication' are used as identical concepts for the exchange of information. There are even certain difficulties when translating a text from Ukrainian into English. Dictionaries suggest translating those processes that we denote by the term 'communication' as 'intercommunication'.

Modern Ukrainian philosophical thought has its own rationally justified position on the concept of 'communication'. Thus, the 'Philosophical Encyclopedic Dictionary' offers the following interpretation: '1. Communication is a type of relationship characterized by the attitude of partners to each other as to beings endowed with signs of subjectivity. 2. Both people and other living beings can act as participants in communication; we also communicate with the world in general, texts and values of culture, etc. 3. At the same time, not all interpersonal relationships can be defined as communication, but only those that are based on mutual recognition of subjectivity and, therefore, to some extent acquire the character of an end in themselves, form an internal spiritual community of participants [4, 604]. It is obvious that the future of humanity depends not only on the ability to solve technological problems, but also on the attitude, ability to improve, develop communication in various forms and directions. The impressive achievements of the scientific and technological revolution in the second half of the last century brought prosperity and freedom to part of humanity. Representatives of different cultures and civilizations received new opportunities for communication, discussion on equal terms of their interests, outlining common goals while preserving individual identity and their own belief system. But the majority of people in the world remained in a state of subjugation, humiliation and impoverishment,' N. Chenbai rightly notes [5, 130].

This is evidence that scientific and technological progress, which has armed modern man with unique information technologies and methods of obtaining information, has not led to a synchronous progress in human relations, human communication. Having plunged into the magical world of the virtual looking-glass, a contemporary person gradually loses his purely human qualities - the ability to feel and sympathize, think and understand himself and others. Modern man voluntarily refuses 'the only true luxury, in the words of S. de Exupery, is the luxury of human communication'.

Modern society is dynamically transforming, turning from a 'labor society' (K. Marx) to a 'communication society' (Yu. Habermas)'. So the phenomenon of communication will continue to remain in the center of attention of philosophical explorations.

REFERENCES

1. Andros Ye. I. Bivalenetsnist liudskoho yestva ta problema metafizychnoho zla. Hrani liudskoho buttia: pozytyvni ta nehatyvni vymiry antropokulturnoho. Kyiv: Naukova dumka, 2010. 352 s.
2. Vysotska O. Ye. Komunikatsiia yak osnova sotsialnykh peretvoren (u konteksti stanovlennia postmodernoho suspilstva): Monohrafiia. Dnipropetrovsk: «Innovatsiia», 2009. 316 s.
3. Drotianko L. H. Tsyfrovyi vymir suchasnoho etapu tsyvilizatsiinoho rozvytku sotsiumu. Visnyk Natsionalnoho aviatytsiinoho universytetu. 2021. Vyp. 2 (33). S. 16-21. (Seriia «Filosofiiia. Kulturolohiia»). DOI <http://doi.org/10.18372/2412-2157.33.15635>.
4. Malakhov V. A. Spilkuvannia. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk, redkol.: V. I. Shynkaruk (holova) ta in. Kyiv: Abrys. 750 s.
5. Chenbai N. Problema kryzy dukhovnosti v konteksti novykh tsyvilizatsiinykh vyklykiv Visnyk Natsionalnoho aviatytsiinoho universytetu. 2022. Vyp. 2 (36). S. 130-133. (Seriia «Filosofiiia. Kulturolohiia»). DOI: <http://doi.org/10.18372/2412-2157.36.169867>

ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕКРОПОЛІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПОДІЙ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ ХХ СТ.

Юлія ЧЕРКОВСЬКА

Фаховий коледж електронних приладів

Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

До державних пам'яткоохоронних програм, практичні заходи щодо яких здійснюються, хоча і з певними проблемами, відноситься програма з дослідження некрополів, зокрема тих, що стосуються подій воєнної історії ХХ ст. Відомо, що протягом ХХ ст. українські землі були теренами, де розгорталися битви Першої та Другої світових воєн, де впродовж 1917–1921 рр. українські національні держави вели збройну боротьбу за своє існування, де під час Другої світової війни діяв Рух Опору різного політичного та етнічного забарвлення, а після її закінчення – український повстанський рух. Фіксація, вивчення та збереження таких пам'яток за комуністичної системи були вибірковими. Це зумовило забуття й руйнацію багатьох з них, що спричинило випадання з історичного процесу низки пластів минушини. Тому дослідження військових некрополів як свідків трагічних і водночас героїчних подій воєнної історії ХХ ст. залишається актуальним з історичного, суспільно-політичного, освітньо-виховного, пам'яткоохоронного погляду, зберігає гостру актуальність сьогодні [1; 86].

На сьогодні в дослідженні військових поховань в добу II Світової війни на терені України одним з одних найважливіших документальних джерел є паспорти військових поховань, які містять фото могили, легенду та списки, похованих у могилі. Проте вони мають багато неточностей.

Значна частина паспортів військових поховань, зафіксованих на території України, розміщена в мережі Інтернет – Узагальнений банк даних «Меморіал», база поховань Всеукраїнської громадської організації «Союз «Народна Пам'ять»», електронна база даних «Книга Пам'яті України». На жаль, усі вони не мають вичерпної інформації. На базі Меморіального комплексу, крім Всеукраїнської бази загиблих, розпочалася робота зі створення Всеукраїнської бази військових поховань періоду Другої світової війни [2; 23].

Упродовж останніх декількох років значний масив документів про поховання вдалося зібрати співробітникам Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років». Із 2006 р. після виходу наказу міністра оборони України співробітники музею розпочали збір документів на загиблих (призваних із території України) в період Другої світової війни, зокрема похоронок, листів, списків на загиблих воїнів. У процесі роботи з'ясувалося, що невід'ємною частиною цього фонду є документи про поховання. Відтоді почалися пошуки, на сьогодні вдалося зібрати відомості в більшості областях України [2; 24].

У деяких регіонах – це паспорти військових поховань. Так, повністю вдалося зібрати паспорти по Кіровоградській, Запорізькій, Волинській областях України [2; 24].

Великий обсяг робіт здійснили обласні редакції Книг Пам'яті України, які, крім імен загиблих співвітчизників, розмістили списки всіх загиблих воїнів на території областей. Звісно, ці списки не можуть вважатися вичерпними та остаточними, однак полегшують пошукову роботу для пересічних громадян. На жаль, під час видання Книг Пам'яті не було єдиних вимог щодо структури публікації списків похованих [2; 25].

Після завершення видання Книг Пам'яті робочі групи розпочали роботу над створенням нових проектів – Книг Скорботи України: публікувалися імена загиблих, закатованих мирних жителів, а також списки похованих. Такі списки були опубліковані в Книгах Скорботи Дніпропетровської, Донецької, Одеської, Полтавської, Сумської, Херсонської, Чернівецької та Черкаської областей [2; 26].

Неабияку роль у встановленні й дослідженні військових поховань періоду війни відіграють усні джерела, які потрібно збирати конкретно в тих місцях, про які проводиться дослідження. У кожному населеному пункті ще мешкають старожили, які пам'ятають про місця жорстоких боїв та розташування військових поховань, які з часом з різних причин зникли. Записавши спогади таких людей, роботу зі встановлення та дослідження військового поховання на певній території буде полегшено, адже не все документувалося й не всі документи збереглися.

Нині, коли з часу війни минуло багато років, встановити місця поховань можливо не лише завдяки документальним та усним джерелам, а й у комплексі з археологічними, точніше, пошуковими загонами. Пошукову роботу проводять організації, які здебільшого організовуються на добровільній основі. Вони вивчають документи, а потім переходять до практичної роботи – пошуку, розкопок та перепоховань нині вже забутих могил воїнів, що загинули за нашу землю, чи поодиноких поховань, які тривалий час не були відомими [2; 26].

Отже, джерельна база для дослідження військових поховань на території України досить обширна і дає змогу детально вивчати та встановлювати імена похованих воїнів на території України.

Результатом реалізації програми з дослідження некрополів є вивчення проблем, пов'язаних із поняттям фунеральна культура. Це поняття включає в себе питання вивчення реліктів фундаментів давніх архітектурних споруд; закономірностей розпланування комплексів, що складаються із храмів та цвинтарів; дослідження цегляних гробниць та мурованих склепів тощо.

7–8 серпня 2024 року на території Ужгородського замку Закарпатського обласного краєзнавчого музею імені Т. Легоцького відбувся польовий семінар «Християнська фунеральна культура Середньовіччя і ранньомодерної доби». На ньому були представлені наукові доповіді, зокрема, про окремі категорії поховань у княжу добу на прикладі поховань із кам'яними «подушками»; про різні аспекти археологічних досліджень некрополів (про початки та обставини розкопок церкви Св. Юрія на Ужгородському замку, рештки найдавніших нагробків). Було представлено результати дослідження поховань на пам'ятках з різних теренів, де розглядалися комплекси як в межах внутрішньохрамових некрополів, так і міського цвинтаря [3].

Отже, подібні заходи демонструють зацікавлення у поглиблені розуміння різних аспектів, пов'язаних із жалобними процесами, ритуалами та обрядодіями, що переконує в актуальності окресленої тематики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаврилюк, С., & Гаврилюк, О. (2022). Пам'яткоохоронні програми в Україні у 1991–2021 рр.: зміст та реалізація. Літопис Волині, (26), 84–89.
2. Військово-історичний меридіан. Електронний науковий фаховий журнал. – Вип. 2 (8) / Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», Ін-т історії України НАН України. – К., 2015. – 136 с. – С. 22–31.
3. Інститут українознавства. За грантової підтримки Національного фонду досліджень України відбувся Польовий семінар «Християнська фунеральна культура Середньовіччя і ранньомодерної доби» [Електронний ресурс] / Інститут

українознавства // Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. – 2024. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/uk/news/news/?newsid=1299>.

4. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С.І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О. М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.

ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ІДЕОЛОГІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Яна ШЕЛЕМБА, ННІ-2-24-103

НК – Іван КРИЦАК, кандидат юридичних наук, доцент

Харківський національний університет внутрішніх справ

Духовно-культурні цінності є фундаментальною основою сучасної цивілізації та відіграють ключову роль у реалізації прав людини. Проте виникає запитання: які саме цінності та який дух, культура формують цей фундамент? Україна, маючи багатовікову історію, значною мірою ґрунтується на православних традиціях, що розвивалися на наших землях упродовж тисячоліття. Києво-Печерська лавра, Софія Київська та численні православні монастирі є не лише історичною спадщиною, а й живим свідченням цього духовного шляху.

Саме тому існують всі підстави говорити про православний дух і православні цінності, при цьому визнаючи багатокультурний характер українського суспільства та шануючи права й свободи всіх націй і народностей. У сучасних умовах особливо актуальною є розроблення загальнодержавної ідеології заснованої на православних цінностях, що ґрунтуватиметься на принципах людської гідності, прав людини та свободи від гріха, а не свободи як вседозволеності з метою усвідомленого вибору вільної особистості, яка прагне справедливості й миру.

Україна переживає складні випробування, пов'язані з нинішньою російсько-українською війною та глибокими трансформаційними процесами державотворення. У цей критичний період особливого значення набуває забезпечення прав і свобод громадян, що є невід'ємною умовою відновлення суспільної єдності та досягнення довгоочікуваного миру. Побудова держави, заснованої на принципах служіння як вищої суспільної цінності, є стратегічним завданням, що визначає ефективність соціальних відносин, розвиток громадянського суспільства та духовне зростання нації. Лише шляхом гармонійного поєднання духовних цінностей та правових стандартів ми зможемо створити справедливе суспільство, в якому свобода, гідність і відповідальність стануть основою розвитку України.

Так, Ю. П. Чорноморець наголошує, що православна теологія на початку третього тисячоліття переживає зміну парадигм: відбувається поворот «неопатристичного богослов'я» до «радикальної ортодоксії Східної Церкви». Якщо в протестантизмі та католицизмі перехід до радикальної ортодоксії супроводжується драматичними дискусіями із лібералізмом з одного боку та фундаменталізмом з іншого, то в православній традиції прийняття радикальної ортодоксії виглядає як щось природне. Остання обставина становить особливий інтерес і вимагає спеціального дослідження. Радикальна ортодоксія – це

богословський рух, ініціаторами якого були протестанти, але до якого відразу долучилися видатні католицькі та православні богослови. Уже один цей факт вказує на його великий потенціал і гостру актуальність [1, с. 74]. Якщо прокоментувати сказане, тоді слід зауважити, що православна теологія сьогодні зазнає суттєвих трансформацій, що відображають зміну парадигм у богословському дискурсі. Відбувається повернення до автентичної ортодоксії, що супроводжується активним вивченням з ютуб платформ житій православного старчества та різноманітних святих та закріплення їхньої постаті у своєму серці й душі, акафістами, молитвами, коли у будь-яку скрутну хвилину можна звернутись до них і отримати руку допомоги. Водночас, часто спостерігаємо дискусії між прихильниками традиціоналізму/ фундаменталізму/ православ'я та лібералізму/католицизму/протестантизму, адже різниця у вченні, а головне духові яким живе і несе у собі людина є суттєвою. Водночас, у православній традиції прийняття ортодоксії справді є природним процесом. Ортодоксія як богословський напрям і рух не лише зберігає, а й актуалізує основи православної віри, що сягають своїм корінням у перші століття християнства та яскраво відображені у Старозавітній Церкві. Усамітнення, пустельництво та юродство Христа ради, що були притаманні першим християнам, засвідчують найвищий рівень ортодоксії, що свідчить про її духовний потенціал і значущість у сучасному світі. Видатні православні богослови підтримують ідею ортодоксії як шляху до глибшого богоспілкування, наголошуючи на її особливому значенні в умовах сучасних духовних викликів. Православ'я традиційно вважається найкоротшим шляхом до Бога, що вимагає самозречення, аскетичного подвигу та внутрішнього очищення. Вибір вузького, непростого шляху – це не лише свідчення істинної віри, а й дороговказ для інших. Історія православної духовності зберігає безліч прикладів такого подвигу, зокрема стовпництво та інші форми крайнього аскетизму, що засвідчують абсолютну відданість шляху спасіння. Саме цей духовний досвід предків може слугувати орієнтиром для сучасної людини, яка шукає істину в контексті змінних ідеологічних та релігійних тенденцій. Христос запитує у Євангелії: «Чи знайду віру на землі, коли прийду?» (Лк. 18:8) у кінці часів. У цьому контексті православна традиція старчества, особливо останнього століття, може слугувати джерелом духовної твердості та орієнтиром для тих, хто прагне зберегти чистоту віри, укріпити/утвердити її. Вона навчає, що віра вимагає не лише переконання, а й активного, жертвовного стояння за Істину – силою духу, правдою, наполегливістю та навіть кров'ю, якщо цього вимагають обставини. Як зіницю ока, віру необхідно берегти її від будь-яких спотворень, адже вона є світлом, що виводить нас із мороку духовного занепаду.

В. В. Сокурєнко наголошує, що у нашій державі у зв'язку з проведенням цілого комплексу глибоких соціально-економічних, політичних, ідеологічних і культурних перетворень, а також протистоянням російській агресії проблема захисту прав і свобод людини набуває особливого значення. Суть цієї проблеми полягає як у наявності труднощів у реалізації деяких закріплених у Конституції прав і свобод, так і в недостатньому рівні їх захищеності від правопорушень. Існує чимало перешкод на шляху захисту прав людини та громадянина. Ще не відпрацьовано механізм реалізації прав і свобод у системі державних і правоохоронних органів (зокрема поліції). Але уже тепер зрозуміло, що він повинен поєднувати у собі площину забезпечення прав, свобод і обов'язків громадян, правопорядку та площину захисту цих прав від порушень. Разом із тим, не можна залишити поза увагою і той факт, що в Україні на сьогодні дуже обмежене коло засобів захисту прав людини, хоча для сучасної правової держави, якою позиціонує себе Україна, таких виправдань не може існувати в принципі. А

тому під час розв'язання державою будь-яких соціальних проблем, справ, питань саме людині, її існуванню й розвитку повинен надаватися абсолютний, беззаперечний пріоритет. Права людини залишаються тим абсолютним, універсальним кордоном, переступати через який не може ніхто [2, с. 9].

У свою чергу Н. В. Пильгун, Н. В.Плис визначають, що права людини належать до фундаментальних цінностей сучасної цивілізації. Сама концепція прав людини втілена у Загальній декларації прав людини (ООН, 1948 р.), де визнання гідності та невід'ємних прав людини є основою свободи, справедливості та загального миру. Розгляд питань щодо реалізації прав людини сьогодні присутні практично у кожній сфері життєдіяльності суспільства. У зв'язку з тим, що сучасна Україна на даному етапі її розвитку має військовий стан, а в загальному розумінні перебуває у перехідному періоді зміни системи державотворення та правотворення в умовах сьогодення. Тому формування правової держави та громадянського суспільства може базуватися лише на рівних і невід'ємних правах людини, на що має спиратися позитивне законодавство держави. А це буде запорукою ефективності побудови усієї системи соціальних відносин. Дотримання та гарантування прав людини у будьякій державі є одним із найголовніших факторів, задля існування демократичного суспільства та розвитку правової держави [3, с. 65].

Ю. С. Разметаєва слушно зауважує, що права людини є фундаментальною цінністю громадянського суспільства. Це обумовлюється: по-перше, тим, що вони в рівній мірі належать кожному члену суспільства та окреслюють йому певний простір свободи, в якому можлива реалізація потреб людини, й межі, за якими розпочинається відповідний простір інших. По-друге, права людини містять ідею гідності, поваги і до інших, і до себе, передбачають ставлення до іншої людини як до такого ж носія прав, тобто як до рівного. По-третє, ступінь захищеності прав людини, можливості їх реалізації є показником ефективності громадянського суспільства, гарантією захисту індивідів від свавілля як з боку інших людей, так і держави. По-четверте, однією з властивостей прав людини є їх здатність вважатися універсальною цінністю, тобто, вони мають значення для будь-якого суспільства громадянського типу, незалежно від національно-культурного контексту. До особливостей реалізації прав людини в громадянському суспільстві відносяться наявність різноманітних, альтернативних, засобів їх захисту, як за допомогою звернень до суду та органів державної влади і місцевого самоврядування, так і використання для цього впливових суспільних інституцій, а також відповідна суспільна активність носіїв прав, усвідомлення себе їх володільцями та сприйняття прав як підстав відноситися до іншого члена суспільства як до рівного [4, с. 112].

У сучасному світі постає фундаментальне питання: чи справді права людини є найвищою цінністю, чи ж істина прихована у духовних засадах, зокрема в релігійних і православних традиціях, які формують основу української державності? Російсько-українська війна відкрила жорстоку реальність, де виживання стає пріоритетом, а ідеологія прав людини у своїй гріховній частині в умовах тотальних руйнувань й смерті потребує засудження. Ми побачили, що коли руйнується людина зсередини на рівні своєї Совісті та гріховності, руйнується все довкола неї. Цей трагічний досвід змушує замислитися над тим, що опорою для суспільства мають бути цінності, що виходять за межі тимчасового й матеріального. Ідея Бога, Богоцентризму, постає як найвищий орієнтир, що дає сенс життю, визначає моральні принципи й встановлює істинну справедливість у рамках реалізації істинної/справжньої ідеології прав людини. У часи випробувань саме духовні закони, закарбовані у Божих заповідях, стають надійною основою, що допомагає людині вистояти, не втратити себе та зберегти світло добра навколо нас.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чорноморець Ю. П. Православна теологія на шляху до нової парадигми. Філософська думка–Sententiae. Вінниця: ВДТУ (2013): 74–88.
2. Сокурено, В. В. Права людини як фундаментальна цінність. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2016. С. 7–9.
3. Пильгун Н. В., Плис Н. В. Права людини як фундаментальна цінність в українському суспільстві. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право»: зб. наук. пр. Київ: НАУ, 2022. № 4(65). С. 65–71.
4. Разметаєва Ю.С. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства: до постановки питання. Юридичний вісник. 2006. № 1. С. 110–113.

РОЛЬ МОВИ В ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

*Дарина ШМЕЛЬОВА, факультет переробних і харчових виробництв, група PI-13Б
НК – Андрій МІНОСЯН, кандидат історичних наук, професор
Державний біотехнологічний університет*

Мова є однією з основних складових національної ідентичності будь-якого народу. В умовах війни її значення набуває ще більшої ваги. Використання рідної мови допомагає зміцнити національну єдність, зберегти культурну спадщину та мобілізувати населення на боротьбу за свою свободу.

1. Мова як символ єдності

– Об'єднання народу: Рідна мова є потужним інструментом для об'єднання народу. Вона створює спільне культурне середовище, яке сприяє згуртованості та співпраці.

– Приклади з історії: Наприклад, під час національно-визвольних рухів різних народів мова відігравала ключову роль у збереженні національної ідентичності. Так, під час Війни за незалежність в Україні, українська мова стала символом боротьби за свободу та незалежність.

2. Комунікація під час кризи

– Розповсюдження інформації: У період війни швидке та точне поширення інформації є критичним. Використання рідної мови у засобах масової інформації та комунікаційних каналах забезпечує кращу зрозумілість та ефективність.

– Координація дій: Знання мови дозволяє швидко організовувати волонтерські рухи, військові операції та інші важливі ініціативи. Прикладом може бути використання української мови у координації гуманітарної допомоги та евакуації цивільних під час конфлікту.

3. Збереження культурної спадщини
– Література та мистецтво: Рідна мова є основою для розвитку літератури, музики, театру та інших форм мистецтва. Ці культурні прояви сприяють збереженню національних традицій та цінностей.

– Освіта та виховання: Викладання рідною мовою у школах та університетах допомагає передавати знання про культуру, історію та традиції народу наступним поколінням. Це забезпечує збереження національної ідентичності та її розвиток у майбутньому.

4. Міжнародна підтримка

– Привернення уваги: Використання рідної мови у міжнародних культурних ініціативах та акціях привертає увагу світової спільноти до проблем народу та залучає підтримку.

– Культурна дипломатія: Мова є інструментом культурної дипломатії, який допомагає будувати міжнародні зв'язки, налагоджувати співпрацю та залучати інвестиції у відновлення країни після війни.

5. Роль мови у навчанні та вихованні

– Значення освіти: Рідна мова є основним інструментом для навчання і виховання молоді. Вона допомагає передавати знання про історію, культуру, традиції і цінності народу.

– Навчальні програми: Викладання рідною мовою у школах та університетах забезпечує кращу зрозумілість матеріалу та сприяє розвитку критичного мислення.

– Культурна спадщина: Освіта рідною мовою допомагає зберегти культурну спадщину та підтримувати національну ідентичність через покоління.

6. Мова як засіб збереження національної пам'яті

– Документація подій: Рідна мова використовується для створення документальних фільмів, книг, статей та інших матеріалів, що зберігають пам'ять про важливі історичні події.

– Пам'ятники та меморіали: Використання рідної мови у написах на пам'ятниках та меморіалах підкреслює значення подій та героїв для національної історії.

– Пам'ять поколінь: Рідна мова допомагає зберегти пам'ять про жертви війни та героїчні подвиги, передаючи ці знання від одного покоління до іншого.

Висновок. Під час війни мова відіграє критично важливу роль у збереженні національної ідентичності. Вона об'єднує народ, забезпечує ефективну комунікацію, зберігає культурну спадщину та привертає міжнародну підтримку. Збереження та розвиток рідної мови є запорукою міцної національної ідентичності та стійкості народу у майбутньому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іван Дзюба, "Інтернаціоналізм чи русифікація?":
<http://history.org.ua/LiberUA/966-518-110-6/966-518-110-6.pdf>
2. Журнал "Мова та суспільство":
<https://kvitka.kvitochka.cx.ua/articles/mova-ta-suspilstvo-tekst.html>
3. Архіви Українського інституту національної пам'яті:
<https://www.nas.gov.ua/>

ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ 1991-1999 РР.

Вікторія ШОПТЕНКО

*Національна академія сухопутних військ імені Гетьмана Петра Сагайдачного
НК – Леся ГОРЕНКО, к. і. н., доцент*

Національний університет цивільного захисту України

Проголошення незалежності України відкрило новий етап в історії українського народу та його державного будівництва. Питання охорони та збереження культурної спадщини стали складовою частиною державної політики в сфері культури.

У 1992 р. Верховна Рада України ухвалила «Основи законодавства України про культуру», якими були стверджені нові «правові, економічні, організаційні засади розвитку культури в Україні», і які «регулюють суспільні відносини у сфері створення, поширення, збереження та використання культурних цінностей». Серед основних принципів культурної політики в Україні було ствердження суверенних прав України у сфері культури, визнання культури як одного з головних чинників самобутності української нації та національних меншин, що проживають на території України, «збереження і примноження культурних надбань», «збереження, відтворення та охорону культурно-історичного середовища». Основи законодавства України по культуру у статті 14 вперше подають визначення терміну «культурні цінності», до яких віднесено «об'єкти матеріальної і духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення» [1]. Також зазначається, що унікальні цінності матеріальної та духовної культури, культурні цінності, які мають виняткове історичне значення для формування національної самосвідомості українського народу, визнаються об'єктами національного культурного надбання і заносяться до Державного реєстру національного культурного надбання [1].

В Положенні про Державний реєстр національного культурного надбання, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від

12 серпня 1992 р., був більш детально конкретизований і системно викладений перелік видів та типів об'єктів, які становлять виняткову історичну, наукову, художню чи іншу культурну цінність і можуть включатися до реєстру.

«Основи законодавства України про культуру» за рівнем узагальнення та охоплення різних аспектів питань розвитку культури, а також за стилем та характером викладу законодавчих норм, стали своєрідним «конституційним актом» в сфері культури перших років незалежності України [2; 43].

Згодом питання охорони пам'яток історії та культури знайшли відображення в Конституції України, ухвалений у 1996 р.

Протягом 90-х років відбувався доволі інтенсивний процес розробки та кодифікації нормативно-правового забезпечення базових принципів дотримання завдань охорони та збереження культурної спадщини в різних сферах державного будівництва України. Серед таких документів концептуального характеру вкажемо на Земельний кодекс України (1990 р.), закони України «Про власність» (1991 р.), «Про свободу совісті та релігійних організацій» (1991 р.), «Про основи містобудування» (1992 р.), «Про приватизацію майна державних підприємств» (1992 р.), «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)» (1992 р.), «Про приватизацію державного житлового фонду» (1992 р.), «Про право власності на окремі види майна» (1992 р.), «Про заставу» (1992 р.), «Про рекламу» (1996 р.), «Про місцеве самоврядування в Україні» (1997 р.) та ін. [3; 432, 437, 491, 494, 504].

Окрім того, унормуванню певних питань охорони пам'яток сприяла низка указів Президента України, схвалених в цей період. Зокрема, це Указ Президента України «Про пріоритетні завдання у сфері містобудування» № 422/97 від 13 травня 1997, в якому ставилися завдання посилення контролю за дотриманням містобудівного законодавства, розроблення та затвердження до 1999 р. [2; 44].

Важливе суспільне значення мали укази Президента України «Про заходи щодо відтворення видатних пам'яток історії та культури» (9 грудня 1995 р., 1138/95), «Про Всеукраїнський фонд відтворення пам'яток історико-архітектурної спадщини» (12 червня 1996 р. № 422/99) та затвердження «Положення» про цей фонд (31 липня 1996 р. № 620/96), який був названий на честь видатного українського письменника та поборника збереження культурної

спадщини України Олеся Гончара [4]. Проаналізувавши досвід культурного будівництва в перші роки незалежності України, 22 лютого 1996 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про стан і заходи щодо розвитку української культури», яка мала на меті посилити увагу органів державної влади та місцевого самоврядування до проблем розвитку культури в цілому та в усіх регіонах України, домогтися більш ефективної реалізації Комплексної програми основних напрямів розвитку культури в Україні до 2005 р. й збільшення асигнувань та капіталовкладень для її потреб. В тому числі, перед Міністерством культури і мистецтв України ставилося завдання здійснити заходи щодо якнайшвидшого завершення підготовки томів Зводу пам'яток історії та культури України, Державного реєстру національного культурного надбання [5; 43].

Однак незважаючи на доволі інтенсивний нормотворчий процес в сфері збереження культурної спадщини, в перші роки незалежності основні принципи організації державної системи охорони пам'яток залишалися такими ж як в останні роки існування СРСР і ґрунтувалися на Законі Української РСР «Про охорону і використання пам'яток історії та культури» (1978 р.), який продовжував зберігати свою чинність. Вона базувалася на засадах відомчого розподілу об'єктів культурної спадщини між Міністерством культури України (історія, археологія, монументальне мистецтво) та Міністерством інвестицій і будівництва (архітектура та містобудування) [2; 46].

Розпорошеність зусиль різних державних органів в справі охорони пам'яток історії та культури, а також потреба ефективної праці в нових політичних умовах й в умовах нової правової та економічної реальності покликали до життя критичні зауваження громадськості щодо застарілості і невідповідності міжнародним нормам охорони пам'яток діючого Закону Української РСР про охорону та використання пам'яток історії та культури, вимоги створення нового законодавчого акту та єдиного державного органу охорони нерухомої культурної спадщини в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи законодавства України про культуру від 14.02.1992 № 2117-ХІІ [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2117-12>
2. Культурна спадщина в контексті «Зводу пам'яток історії та культури України» / Кот С. І. (відповідальний редактор), Денисенко Г. Г., Івакін Г. Ю., Катаргіна Т. І., Ковпаненко Н. Г., Скрипник П. І., Тимофієнко В. І., Титова О.М., Федорова Л. Д. – К.: Інститут історії України, 2015. – 486 с.
3. Збірник нормативно-правових актів сфери охорони культурної спадщини. – Чернігів, 2011. – С. 432, 437, 491, 494, 504;
4. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1138/95>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/422/96>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/620/96>
5. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Пам'ятки України. – 2000. – № 1. – С. 43.

**SPEECH ACTS OF GREETING AS A REFLECTION OF NATIONAL IDENTITY
(ON THE MATERIAL OF ENGLISH AND UKRAINIAN)**

Iryna SHPAK

Brunel University of London, Great Britain

Speaking of greetings as a reflection of national identity, it is worth noticing that the custom of greeting each other while meeting is perhaps the oldest one that has survived in society to this day. Like a mirror, it reflects the degree of a person's intelligence and largely determines how favorable an impression he or she makes. A greeting is a sign of respect, a kind of "indicator" of a polite attitude towards others, and they will choose their way of behavior in this situation accordingly. The form of greeting has a significant impact on the success of an acquaintance. Moreover, scientists have proven that a large part of the first impression a person makes at a meeting depends not so much on the words they say as on non-verbal components of communication - appearance, facial expressions, gestures, clothing, etc. [2].

Greetings vary considerably from country to country, but there are several general rules that are accepted in both Ukraine and Europe. These include, for example, the fact that a man is usually the first to greet a woman when they meet, and a younger person is the first to greet an older one. In business etiquette, observance of subordination plays an important role, so a subordinate is the first to greet a superior. A person who is on a lower level should be the first to greet someone who is in a higher position. This is the reason for some cases in which it is customary for a woman to greet a man first. This happens, for example, if a man is a boss or much older. The communicative purpose of greeting is not to attract everyone's attention, but only to express respect for the interlocutor, so it is not always appropriate to advertise your personal relationship, no matter how warm it is. However, you should not forget that a sluggish and inexpressive greeting is likely to leave a less than favorable impression on the person to whom it is addressed. According to etiquette, a man is obliged to greet an acquaintance he meets on the street, but has no right to start a conversation. A woman may, on her own initiative, linger to talk for a while. A man accompanying a lady should not leave her alone if he wants to greet a friend he has met and talk to him.

Body language plays a significant role in the greeting ritual. It is highly indecent to greet a person without taking a cigarette or pipe out of your mouth. A man should also not keep his hands in his pockets. Facial expressions at this moment also speak volumes: a frown, a sidelong glance, or an ambiguous smile are unlikely to make a favorable impression [1].

The words of greeting start a conversation and can have a significant impact on how the conversation develops later. The words that accompany a meeting depend on the time of day and the degree of familiarity between people. Almost every city dweller who visits a village notices that its inhabitants usually say "Good afternoon" not only to each other, but also to strangers. This form of greeting is also quite neutral and non-committal, so it is acceptable in almost any situation, more or less formal. The greeting may be followed by addressing the person by name, surname, or title, depending on the situation and the degree of familiarity. "Hello", which is appropriate in a youth environment and between close friends, is not acceptable in a formal situation.

Thus, greetings serve to establish contact with the interlocutor, set the etiquette tone for the entire conversation, defining the situation, a set of differentiating features of the participants in the communication act. It is worth choosing the most suitable, appropriate greeting and wish formulas for a particular situation. The positive outcome of a conversation directly depends on how balanced and correct the speaker's language is.

REFERENCES

1. Kinsella S. (2000). The Secret Dreamworld of a Shopaholic. Oxford Advanced
2. Lakoff R. (1975). Language and Women's Place. New York: Harper & Row.

СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В ОДЯЗІ УКРАЇНИ-РУСИ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА КУЛЬТУРНІ ВПЛИВИ

*Віра ЯКОВЕНКО, факультет гуманітарних технологій, група І-45
НК – Юлія ІЛЛЯШЕНКО, кандидат історичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Історична спадщина українців багатогранна та надзвичайно розмаїта. Вона охоплює безліч матеріальних і духовних аспектів, що переплітаючись між собою, вибудовують унікальну орнаменталістику культурного коду нації. Одним із таких аспектів є національне вбрання, вивчення якого має неабияку наукову цінність. Зокрема, досліджуючи особливості одягу середньовічної України-Руси, отримуємо інформацію про етнічне походження та соціальний статус, культурні контакти та впливи, естетичні вподобання та світоглядні уявлення русинів.

Одяг у Київській державі виконував не лише практичну, а й символічну функцію; він відображав соціальний статус, родову приналежність та культурні традиції.

Інформація про одяг міститься в давньоруських писемних джерелах. Наприклад, Іпатіївський літопис згадує кожух, «Слово о полку Ігоревім» – кожух, опанчу, оксамит, паволоку (« ... а з ними – золото, єдваби, оксамит; кожухами, опанчами, парчею та іншим узороччям половецьким вимощували шлях через болота...»), а інші писемні пам'ятки – сорочку, штани-ногавиці, онучі, плащ, верхній одяг, головний убір, вінець тощо. Особливо виділялися жіночі та дівочі головні убори – важлива частина костюма. Різної форми, оздоблені коштовним камінням, вишивкою, підвісками, обгорнуті довгим шматком білої тканини (убрусом чи наміткою), ці вишукані вироби не лише гармонійно доповнювали костюм, а й вказували на соціальний статус жінки, виконували захисну, обрядову функції, відповідали тогочасним моральним нормам та естетиці жіночого образу.

Стрій заможних верств суспільства виготовлявся з високоякісних матеріалів та коштовних тканин. Гардероб знаті, зокрема бояр та князів, включав туніку, плащ, відомий також як корзно, та різноманітні аксесуари. Корзно шили з оксамиту, а його краї, поділ та комір прикрашали вишитою золотою тасьмою. Особлива увага приділялася кольоровій гамі князівського вбрання, де, як і в жіночому одязі, перевага надавалася відтінкам червоного. Жінки з вищого суспільства приділяли значну увагу головним уборам, також носили вишукані сукні з глибоким вирізом, почасти щедро та багато оздоблені. Згідно з описом арабського мандрівника Ібн-Фадлана, знатні люди носили хилу – верхній шовковий одяг, що також згадується у літописах. Однак, варто зауважити, що Ібн-Фадлан згадує хилу не як автентичне вбрання русинів, а в значенні «почесний» або «подарунковий» одяг, який використовувався в багатьох країнах того часу, підкреслюючи його значення як символу статусу та влади в тогочасному суспільстві.

Вбрання людей середнього достатку відрізнялося простотою матеріалів. Для його виготовлення використовували льон, коноплі, якісну вовну, а подекуди й досить дорогі тканини. Чоловіки носили льняні чи вовняні сорочки та штани, а також каптани, але менш вишукано прикрашені, ніж у знаті. Верхній одяг шили з

товстої вовни або грубого сукна. Жіночий одяг також мав свої особливості. Він складався з довгих сорочок, часто підперезаних поясами, також запасок або плахт, але менш яскравих, ніж у заможного жіноцтва. Прикраси носили, як правило, з міді, бронзи, бурштину та скляних намистин. Взуття було простим: шкіряні чоботи та постоли, що виготовлялися з цілого шматка сиром'ятної шкіри, без пришивної підшови.

Одяг селян вирізнявся своєю простотою й функціональністю, відображаючи їхній спосіб життя та заняття. Для його виготовлення використовували грубі, саморобні тканини з льону, конопель або вовни, що забезпечувало міцність і довговічність вбрання. Основним елементом чоловічого одягу була сорочка, зазвичай довга, з грубого матеріалу, що забезпечувала комфорт під час фізичної праці, також широкі, зручні для роботи штани, пошиті з льону або вовни. Важливу роль відігравав головний убір, здебільшого валяна шапка або простий капелюх, що захищали від погодних умов. Жіноче вбрання вирізнялося власними характерними рисами. Здебільшого жінки носили довгі сорочки, часто з вишивкою на рукавах та комірцях, що додавало естетичного вигляду. Поверх сорочки одягали запаску, яка використовувалася для захисту одягу від забруднень під час роботи. Також істотним елементом жіночого костюму був головний убір, зокрема, заміжні жінки носили хустки як символ їхнього сімейного статусу. Щодо прикрас, повсякдень їх використовували рідко, в основному, виготовлені з дерева чи кераміки, у святкові дні могли носити прості намиста з бурштину або скляних бусин. Комплекс селянського строю завершувало взуття – плетені з кори личаки або постоли. Взуття відображали спосіб життя та побут селян, їхню близькість до природи та вміння використовувати доступні матеріали.

Отже, одяг для населення України-Руси – це набагато більше, ніж просто захист від негоди. Він був своєрідним ідентифікатором, що відображав соціальний статус, народні традиції та естетизм. Згадки про одяг у літописах й інших історичних джерелах дозволяють відтворити картину тогочасного життя та культури. Різноманіття стилів і матеріалів свідчить про високий рівень розвитку текстильного виробництва та моди в Київській державі. Вивчення одягу як важливого історичного артефакту допомагає краще зрозуміти минувшину та особливості культурного поступу нашого народу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брайчевська О.А. Одяг. Історія української культури. Київ, 2001.Том 1. Розділ 9. Київська Русь. URL: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult16.htm> (дата звернення: 10.03.2025 р.).
2. Одяг доби Київської Русі. URL: <http://www.ridnamoda.com.ua/?p=558> (дата звернення: 11.03.2025 р.).
3. Слово про Ігорів похід. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/narod/printout.php?id=7&bookid=4> (дата звернення: 10.03.2025 р.).
4. Вбрання в Україні-Русі X-XIII ст. URL: <http://about-ukraine.com/vbrannya-v-ukraini-rusi-x-xiii-st/> (дата звернення: 10.03.2025 р.).
5. Традиційне вбрання населення Київської Русі. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11202/> (дата звернення: 11.03.2025 р.).

ЗАБУТІ ГОЛОСИ МИНУЛОГО: РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ МАЛОВІДОМИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УКРАЇНИ-РУСИ (X-XIV СТ.)

*Дар'я ЯКУБОВСЬКА, факультет гуманітарних технологій, група І-45
НК – Юлія ІЛЛЯШЕНКО, кандидат історичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Традиційні музичні інструменти є важливою частиною історії та культури кожного народу, адже саме вони допомагають зрозуміти, яким було життя наших предків. На українських землях доби Київської держави існувало багато унікальних музичних інструментів, про які сьогодні майже не згадують. Деякі з них зникли через зміну музичних уподобань, інші – через втрату майстрів, які зберігали та передавали секрети їхнього виготовлення.

Дослідження цих інструментів дозволяє не лише зберегти історичну пам'ять, а й краще усвідомити, як формувалася музична традиція України-Руси. У даній роботі маємо на меті: розглянути маловідомі народні інструменти; дізнатися, звідки вони походять, яку роль відігравали в житті людей; здійснити спробу з'ясувати фактори, що зумовили втрату традиції використання цих важливих атрибутів музичної культури.

Традиційні музичні інструменти відігравали вагомую роль у житті русинів, адже вони супроводжували обрядові дієства, народні свята та навіть повсякденне життя. Деякі з них були широко відомими та зберегли свою популярність до сьогодні, наприклад, гуслі крилоподібні. Проте існувало чимало інструментів, про які зараз знають лише дослідники та ентузіасти народної музики.

Одним із таких маловідомих інструментів є гудок (X-XIV ст.). Він використовувався для виконання веселої танцювальної музики та мав особливе значення для народних розваг, що супроводжувалися піснями й танцями. Його будова вирізнялася плоским грушоподібним корпусом, який мав три струни; грали на ньому за допомогою лукоподібного смичка. У давнину цей інструмент був популярним серед мандрівних музикантів, придворних скоморохів, а іноді навіть ансамблів гудошників. Але з часом його витіснили більш сучасні музичні засоби, такі як, скажімо, скрипка.

Ще одним оригінальним інструментом є дримба, або варган (IX-XIV ст.). Його характерною деталлю була металева пластина у вигляді підкови, краї якої щільно з'єднувалися, в центрі він мав «язичок», який відповідав за звучання інструменту. Дримби виготовляли ковалі, досить часто ковалі-роми. Вважається, що цей інструмент був розповсюджений по всіх теренах сучасної України, але до сьогодні закріпився лише в гуцульському побуті й тривалий час залишався важливим для мольфарів – чаклунів далеких гірських Карпат.

Досить поширеним в Україні-Русі був ще один цікавий інструмент, який у народі називають сопілкою (IX-XI ст.). Цей духовий музичний інструмент в Україні відомий ще з княжих часів. Сопілку виготовляли з калини, бузини чи очерету, вона мала трубчасту форму. В сопілці просвердлювали 4 або 6 отворів для мелодійного звучання. Під цей чудо-інструмент почасти співали та витанцювували як діти, так і дорослі під час різноманітних народних гулянь. На ній полюбляли грати також пастухи, коли випасали худобу. Українська оновлена сопілка й зараз використовується в професійних оркестрах України.

Також до цієї чудової трійці можна додати сурму (XI-XIV ст.). Її конструкція нагадувала сучасний гобой або зурну – традиційний у народній музиці Сходу інструмент. Сурма мала кілька отворів для зміни висоти звуку, а її мундштук забезпечував сильну вібрацію повітря, що надавало характерного звучання –

дзвінкого, різкого й навіть трохи надривного. Вона могла бути різних розмірів, що впливало на висоту звуку. З плином часу цей інструмент поступово зник з ужитку на українських землях, поступившись місцем іншим духовим інструментам, таким як сопілка чи коза (дуда, гайда). Однак його аналоги й досі збереглися у східних народів, наприклад, у вигляді азербайджанської зурни або вірменського дудука, використовувалася як у військовій, так і в обрядовій музиці. Її історія свідчить про тісні зв'язки української культури з традиціями сусідніх народів.

На нашу думку, вивчення вище згаданих інструментів допоможе не лише відновити історичну пам'ять, а й знайти способи відтворити українську музичну традицію. Досі залишаються майстри, які займаються реконструкцією забутих, але популярних у часи Київської держави музичних інструментів, і, можливо, деякі з них знову стануть частиною сучасної культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобилух Василь. Музика Праукраїни та її відлуння у Санскриті. Наукове видання. Львів, Видавництво Університету «Львівський Ставропігіон», 2015 р. 114 с. URL : <https://spadok.org.ua/books/muzyka-praukrainy-kobyluh.pdf> (дата звернення: 15.03.2025 р.).
2. Корній Л.П., Сюта Б.О. Історія української музичної культури : підручник для студентів вищих навчальних закладів. К. : НМАУ ім. П.І. Чайковського, 2011. 736 с. URL : https://spadok.org.ua/books/kornii_lp_siuta_bo_istoriia_ukrayinskoji_muzichnoyi_kulturi.pdf (дата звернення: 14.03.2025 р.).
3. Українські народні музичні інструменти, про які ви могли не знати. URL : <https://ui.org.ua/news/news-music/ukrainian-folk-musical-instruments/> (дата звернення: 14.03.2025 р.).
4. Хоткевич Гнат. Музичні інструменти українського народу. Друга редакція / упоряд., підг. тексту, покажч. О.О. Савчук ; післямови І. В. Мацієвський, В.Ю. Мішалов, М.Й. Хай. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2018. 512 с.; 202 іл. (Серія «Слобожанський світ». Випуск 4).

МІФОЛОГЕМА УКРАЇНСТВА У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ ЛЮТОГО

*Марія ЯКУБОВСЬКА, кандидатка філологічних наук, доцентка
Конгрес літераторів України
Валентина ДАНЬШОВА
ДВНЗ «Київський-механіко-технологічний фаховий коледж»*

Творчість Григорія Лютого – відчинені двері у простір українського всюди часу, у таємничу сутність незнищенності духу як вищого усвідомлення системи ціннісних наративів епохи. До усвідомлення ролі творчого материка Григорія Лютого ми будемо доростати у міру того, як перейдемо у простір високої свідомої духовної матерії, вийдемо з оков колоніальної свідомості.

Добре душі неполоханій,
Доки не рветься назад.
Світе мій, світе непроханий.
Ти – як на вії сльоза.
Стану, пристою на хвилечку
В щастя на самій межі.
Боже, за пам'ять аж винесе,
Навіть за берег душі.

Григорій Ключек у статті «Головна книга Григорія Лютого» (від 12 березня 2009 р. «Літ. Україна») геніально стверджував, що «Мама-Марія» – своєрідний тест для кожного з нас на українство» [3]. Деколонізація свідомості – надважкий процес, адже найважчою є боротьба із системою подвійних стандартів, корупційних схем. Війна стала великим випробуванням для нас усіх; вона загострила і показала усі «болячки» але водночас, явила світові могутність і непереможність українського духу. Геніальний Іван Котляревський про це написав: «Армія завжди непереможна, коли любов веде її на бій».

Творчість Григорія Лютого – особливий материк в українській долі. В епохальному романі «Мама Марія» письменник показав, як вивищується і виростає українська душа. Наявність таємничого, трансцендентально означуваного, організуючого життя, знакові архетипи буття українства від найдавніших часів і до сучасного, спроектованого у майбутнє – син енергетичний стержень, який наскрізною лінією проходить через епохальний текст «Мами Марії». Текст роману створює високі реєстри незаповненого простору, охоронної зони, яка висвічує космічні обрії українського поступу.

Обважніла бджола мед коромислом райдуги носить.

Повні меду басейни. У вуликах хлюпа нектар...

Покачати нема коли. Люди життя своє косять.

Своїх сонячних мрій обважнілий, дозрілий пожар...

Десь замреш – як умреш. Так... – немов ще і не народився.

Скільки є – все в тобі. Сходить сонце – як сміх з-за губи.

Срібний жайвір у оці – немов порошок, втопився...

Десь шукає сльозу... – хоче з неї дзвіночок зробити... [2].

За теорією Юнга, в підсвідомості народів існують усталені й незмінні образні формули – архетипи, які дають змогу розкривати сенси і наративи людських творінь. Мова іде про феномени часу і простору («відкритий» і «закритий», «внутрішній» і «зовнішній»), стихій і явищ («вогонь» «земля», «небо», «світло»), знакові символи людського буття («дуб», «жито», «калина»).

Заграй мені життя моє, скрипалю,

Відкрий безодню віщих ворожінь.

Я дам тобі зі сліз важкі коралі,

Вони у мене з золота душі...

Заграй, заграй, зроби на серці свято,

Пролий душі осіннього вина.

Скрипалю мій, ти знаєш так багато...

А скрипка все, усе на світі зна...[2].

У романі Григорія Лютого ми бачимо, як біжить степ – ще не наполоханий татарами, свіжий і необ'їжджений ні своїми, ні чужими зайдами – прагне наздогнати минулі сторіччя... і не може. Бо вийти за межі свого „я” може тільки людина. Тополі-прочанки спочивають обабіч доріг, і снує невидима голочка з ниточкою, зшиваючи оберіг часу, аби не розпався він із мішка вічності, аби тривав, аби був, аби вистояв...

Було так безпритульно. В паузах поміж снів

Щось підвивала доля, неголосно і спровокала.

Так, принаймні, здавалося, та ковзнув по мені

Промінь із карого гуляйпільського ока.

Я вчепився у нього, як чіпляються за канат... [2].

Лишень Світло може вивести за межу мовчання. Лише страждання народжують дзвін душі. Лише сонце є дороговказом із темряви. Лише ти, один-єдиний на всі віки, зможеш подолати оту стіну невпевненості і страху, аби стати собою.

Література із системою високих духовних цінностей – символ вічної Перемоги українства. Як геніально напише В.Мастерова: «Я не зустрічала такого божественного ставлення до Слова, як у Лютого»:

Моє воно. Без свідків поміж нас.
Господь і той лиша нас наодинці...
Бува, пісочком граємося в час.
І мій народ дає нам по шкуринці.
Йому одному, може, я скажу,
Але воно не кожному розкаже...
Лиш тим, що рідне в дітях бережуть,
Запам'ятних правузликів нав'яже.
І дасть вогню – без крил щоб полетіть...
І видимо-невидимо підмоги...
Як ось мені дало залізний тік
І право викликати всіх на нього [3].

Павло Загребельний: «Нічого подібного в українській поезії з часів Шевченка не було...». Володимир Базилевський підтверджує: «Ваш роман-пісня не має аналогів у нинішній поезії. Не знаю іншого такого твору як за обсягом освоєного матеріалу, так і за його втіленням. Одні пісні чого варті... Ви вертаєте нас до нас...». Василя Загороднюка: «Коли б хоч один із членів Нобелівської премії знав українську мову на такому рівні, щоб прочитати не в перекладі «Маму-Марію», то він би риторично запитав: «А чому серед українських письменників немає нобелівських лауреатів»? [2].

Творчість Григорія Лютого – чистий холодний сектор віддзеркалень людини і епохи служить захистом від домагань субстантивізму (чи то апеляції до духовної свідомості, чи то політичної заангажованості, чи то упередженості суджень).

Ситуація «за межею» нічого не міняє: безконечною є зв'язок паралельних світів, духовна міць людської душі. Смерть нічого не змінює. Ситуація позаприсутності виступає захистом людської свідомості. Світ, як дитина, уже доріс до болю, але ще не усвідомив себе у плачеві. Небо, дощ, проміння Трої, розмова квітів і неба. Важкий подих палаців. привалених каміннями сну, снування безперестанних мурах, равлики-панцирники на берегах Вічності, світло кленів, прах насінин... І – мовчання, якому ще лише суджено прорости криком, гомоном, звуком, листком зеленого пагона, травою молочаю, зірницею Чумацького Шляху.

Мовчання як усвідомлення крику, як необхідність бути, як невідворотність чину. Мовчання, переповнене звуками, як наповнений глечик цілющим напоєм, як переповнений травневий луг шемранням звуків, як сховано гойдання гілок дерева у маленькій насініні. Мовчання як усвідомлений вибух долі, говоріння, крику, чину, дії. Мовчання – як найвище самоусвідомлення. Мовчання – як часопросторовий вимір власного «я». Мовчання – як відчуття небезпеки і як збережена надія.

Душа росте й за це у нагороду
Господь дарує спрагу їй колись
Відчути душу рідного народу.
Отой вогонь, з якого ти з'явивсь...
На весіллях, на ярмарках, толоках...
Забувшись геть, зливаєшся в цвіту.
І в мить оту божественно-високу
Її цілуєш раптом на льоту...
Всі порожнечі гояться надовго...
Вона тоді щедріша молитов –

Дає тобі усе, заради чого
На грішну землю, власне, ти й прийшов...[2].

Мовчання стає громом землі. Бо всі дороги і стежини, розлогі і забур'янені, зійдуться під розлогим овидом неба. Там бере витoki наш першопочаток, і туди ми принесемо на вічний спокій (неспокій?) стражденні душі дерев, звуків, квітів, звірів... Туди ми принесемо свої шепоти і зітхання, своє усвідомлене неусвідомлене право «бути», себе, свій час у складках простору, свій рик і своє мовчання...

Перед деревом пам'яті
Я одна на мосту...
Білі гуси за хмарами
Як гілля у цвіту.
Вже нічого не боязно,
Що судилось – збулось.
Одлюбилось, одвірилось,
Та не згасло чогось.
Щось таке незагоєне
Промовляє душа.
Мов за обрій до Господа
Їй за мить вирушать. [2].

Міфологема повернення до самого себе – одна із визначальних у поетичній творчості Григорія Лютого. Повернення як наближення до самоусвідомлення українства, повернення як досягнення гармонійності буття і самодосконалості, як усвідомлення перемоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бальзак, О. (1981). Думки про мистецтво. К.: Мистецтво, 1981.
2. Лютий, Г. (1949): Вірші Електронний ресурс.
<https://maysterni.com/user.php?id=1294&t=1>
3. Мастерова, В. (2024). Люта німота довкола Григорія Лютого. Електронний ресурс: <https://hvilya.com/ekskliuzyvna-khvylia/liuta-nimota-dovkola-hryhoriia-liutoho.html>

СУГОЛОСНІСТЬ ПІДКОРЕНОГО ЧАСУ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ ЛЮТОГО

*Марія ЯКУБОВСЬКА, кандидатка філологічних наук, доцентка
Конгрес літераторів України
Валентина ДАНЬШОВА
ДВНЗ «Київський-механіко-технологічний фаховий коледж»*

Поезія – це рух, шукання, зростання, – стверджує своєю творчістю Григорій Лютий. Світ його текстів вражає новизною, незбагненно космологічними образами, у яких Україна створює свій неповторний міт. Тематичний діапазон творчості Григорія Лютого постійно розширюється, поглиблюється і збагачується. Україна стає для кожного читача, який увійшов у ріку поезії, стає невичерпним джерелом натхнення, радості, життєвої гармонії. Кожна літературна деталь щораз набуває свіжого звучання.

Своїх сонячних мрій обважнілий, дозрілий пожар...
Деся закреш – як умреш. Так... – немов ще і не народився.

Скільки є – все в тобі. Сходить сонце – як сміх з-за губи.

Срібний жайвір у оці – немов порошок, втопився...

Деś шукає слюзу... – хоче з неї дзвіночок зробити...[2].

Система опору і духовного росту кожної людської індивідуальності – найдорожчий скарб суспільства, який вибудовує архетип перемоги у системі протистояння. Сила України – у силі громадян, які зуміли пройти шлях деколонізації свідомості: від *Nomosvieticus* до розвитку самостійного індивідуального Я-духовного особистості.

Силою особистостей вимірюються кроки перемог. Силою особистостей творить нова доба духовних вимірів. Українська земля вкотре у світовій історії стає ареною боротьби, відстоює право на свою ідентичність, на свою Я-концепцію розвитку кожної людської індивідуальності. Ця сила є нездоланною, тому що творить новий світ українства у системі оновленого духовного простору. Ця сила є непереможною, тому що кожною молекулою свого буття утворює висока силу духу правди і свободи – генний архетип Я-духовного людини.

За часи Української незалежності було створено умови для розвитку самостійності та неповторності людського «Я» - Я-духовного.

Визначним явищем є книги Григорія Лютого, які показали діалектичну суть життя людини і народу є єдиний суголосності. Народ, ввібравши в себе досвід минулого, прагне скорити недосяжні раніше вершини, живлячись своїми соками, тягнеться до щастя. Людина навчилася самостійно приймати рішення на основі сформованого власного світобачення.

Було так безпритульно. В паузах поміж снів

Щось підвивала доля, неголосно і спровокала.

Так, принаймні, здавалося, та ковзнув по мені

Промінь із карого гуляйпільського ока [2].

Письменник Григорій Лютий у творчій уяві проходить нелегкі версти української історії: від першопочатків, від найпершого вимовленого Слова, яскравого усвідомлення свого «я» - логічного знаку у кодовому леті вічності. Так митець і людство опиняється сам на сам із вічністю і космосом.

Визначальною рисою творчості Григорія Лютого є філософічність. Він шукав сенси людського буття у летючій кульбабі і вічній дорозі до свого Єрусалиму. Поряд з космічною образністю поет використовує фольклорні мотиви, створює ліричні поезії – вірші про радощі й драми кохання. Лірика Григорія Лютого практично не піддається аналітичному тлумаченню. У ній палкий вогонь любові, апофеоз людського світобачення і жертвності — це вічний поклик до життя.

Творчість Григорія Лютого не лише співвіднесена із поглядами Уласа Самчука, але і є підтвердженням поглядів письменника, вченого, який розглядав літературу як «популярну філософію». На першому з'їзді МУРу Самчук, наголошував: «...гадаю, що ми повинні передусім казати про речі мовою людей і щойно пізніше мовою богів. Хочемо говорити не як філософи, а як звичайні учителі» [4].

Співвіднесеність світу літератури і філософії дає можливість пояснити закономірності творення духовних світів Григорія Лютого, коли індивідуалізація Я-людського стає основою для творення Я-багатоманітного, індивідуального. Співвіднесеність творення сенсів буття у літературі і філософії є спорідненими явищами. Щоправда, література часто випереджує світ філософії, так як крила творчої уяви мають високий лет. Окрім того, вони наближені до людини, до природи. Це найвищий рівень літературної творчості: він творить Я-духовне людського суспільства.

Література із системою високих духовних цінностей – символ вічної Перемоги українства. Як геніально напише В.Мастєрова: «Я не зустрічала такого божественного ставлення до Слова, як у Лютого»:

Моє воно. Без свідків поміж нас.
Господь і той лиша нас наодинці...
Бува, пісочком граємося в час.
І мій народ дає нам по шкуринці.
Йому одному, може, я скажу,
Але воно не кожному розкаже...
Лиш тим, що рідне в дітях бережуть,
Запам'ятних правузликів нав'яже.
І дасть вогню – без крил щоб полетіть...
І видимо-невидимо підмоги...
Як ось мені дало залізний тік
І право викликати всіх на нього [2].

У системі філософського світу ще з часів античності спостерігаємо дві лінії. Одна тривала від натурфілософів Стародавньої Греції - до позитивістів XIX століття: своїм завданням ставила проблеми дослідження сутності людини. Друга лінія започаткована Сократом, належить до епохи пізнього еллінізму, досліджує унікальні особливості людини, що є першопочатком Я-концепції як основи Я-духовного людини., із системою нелінійного мислення. Стоїцизм, виявлена у стійкості, мужності, унікальності художнього слова є ще однією рисою визначальності у творчості Григорія Лютого.

Висока оцінка творчості Григорія Лютого є свідченням, що письменникові вдалося вивести українську літературу на якісно новий художній рівень із системою розширеного фокусу емоцій, із розширенням спектру інноваційної філософії парадигми: від архетипу «культу малих та вбогих з погордою до всього, що велике і багате» до архетипу переможців з усвідомленою силою Я-духовного. Не заперечуючи соціального, людина є «витвором Божим», «з дуже численними, складними завданнями і прикметами». На формування людини впливає не лише соціум, а і географічний та духовний сегмент, універсальністю живої і неживої природи.

Павло Загребельний: «Нічого подібного в українській поезії з часів Шевченка не було...». Володимир Базилевський підтверджує: «Ваш роман-пісня не має аналогів у нинішній поезії. Не знаю іншого такого твору як за обсягом освоєного матеріалу, так і за його втіленням. Одні пісні чого варті... Ви вертаєте нас до нас...». Григорій Лютий наголошує: гуманізм – це вираження людяності в усіх проявах людського буття. Людяність спрямована на розвиток усього розумного, що сприяє життю, а також на збереження та захист людини й життя як духовної цінності [3].

Душа росте й за це у нагороду
Господь дарує спрагу їй колись
Відчути душу рідного народу.
Отой вогонь, з якого ти з'явивсь... [2].

Основні мотиви творчості Григорія Лютого – утвердження миру і перемоги, протест проти загрози загибелі людства, що нависла над світом, уславлення визвольної боротьби народу, краса рідної землі і талановитість її народу, поезія праці і трудового подвигу, радощі і драми кохання, душевне єднання людей. Так людство впізнає себе у крихітній зернині; з невимовним пістетом шукає своїх першопочатків у найдревніших печерах, на хрестах долі гуляйпільського степу. позначає вузлики історії, як скалки любові, як вуха молитов і величність мовчання.

За концептуальною візією Григорія Лютого, людина народжується у боротьбі. Гідність та відповідальність є основою людського буття на землі. Національне начало не лише основа морального поступу людини, а й ознака найвищої сили, бо без цієї основи людина, як писав Улас Самчук, є «чернь, ...безлика, без'язика юрба» [4].

На весіллях, на ярмарках, толоках...
Забувшись геть, зливаєшся в цвіту.
І в мить оту божественно-високу
Її цілуєш раптом на льоту...
Всі порожнечі гояться надовго...
Вона тоді щедріша молитов –
Дає тобі усе, заради чого
На грішну землю, власне, ти й прийшов...[2].

Я-концепція у духовному світі Григорія Лютого – це дихання нової епохи, коли сила людського духу, Я-духовне перемагає. Найвищою перемогою Я-духовного є подвиг хлопця із Тернопілля Віталія Скакуна, який ціною свого життя підірвав міст [7].

Герої сучасності сформовані високим українським словом. Новою українською літературою, якій судилося стати зброєю для атаки та перемоги. Світ людини у поезії Григорія Лютого проходить шелестінням, криком, тихим шемранням води. Ліричний герой не прагне ані зупинити час, ані пришвидшити, ані повернути – він сам стає частинкою того виміру. І уже час покликаний відчитувати його. Людина Григорія Лютого підкорила час.

Так із народженням нової людини, виплеканої талановитим словом, приходять епохи, аби розцвісти червоними маками на незайманих дорогах землі. Так дотики чийхось долонь повертаються у зоряне безмежжя метеоритами. Так птах ширяє над безоднею, бо неусвідомлений час стає усвідомленим. Так народжуються люди, яким судилося стати переможцями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРА

1. Бальзак, О. (1981). Думки про мистецтво. К.: Мистецтво, 1981.
2. Лютий, Г. (1949): Вірші Електронний ресурс.
<https://maysterni.com/user.php?id=1294&t=1>
3. Мастєрова, В. (2024). Люта німота довкола Григорія Лютого. Електронний ресурс
<https://hvilya.com/ekskliuzyvna-khvyliia/liuta-nimota-dovkola-hryhoriia-liutoho.html>
4. Астафєв, О. (2020). Улас Самчук. Велика література. Електронний ресурс:
<https://zolotapektoral.te.ua>
5. Zymomrya Mykola, & Yakubovska Mariia. (2020). The Diskourse of spiritual and existential formation of Ivan Franko the concept of personality. Accents and Paradoxes of Modern Philology. № 1(5). С. 96 – 116.
6. Електронний ресурс: <https://www.facebook.com/vasil.magarita>
7. Електронний ресурс: <https://www.facebook.com/?ref=homescreenpwa>
8. Електронний ресурс: <https://realno.te.ua/regiony>

Секція 2. Сьогодення, обпалене війною: реалії, що стають історією.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

*Ростислав АНДРУЩЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, взвод 35 (22)ЦЗ
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Російська пропаганда активно використовує соціальні медіа для маніпуляції суспільною свідомістю, спираючись на розгалужену мережу дезінформації та сприйнятливості аудиторії до фейків. Соціальні мережі, що забезпечують оперативний доступ до інформації, створюють відчуття причетності до подій, що робить людей вразливими до маніпуляцій. Основний метод пропаганди – сіяти ворожнечу всередині суспільства, перекладаючи відповідальність за війну на владу чи окремі соціальні групи. Пропаганда поширює фальшиві документи, перекручені факти та архівні матеріали, створюючи негативний імідж України. Швидкий розвиток соціальних мереж сприяє як позитивному, так і негативному впливу на суспільство. Водночас глобалізація інформаційних потоків посилила поширення фейкових новин, використання відкритих джерел для розвідки та маскування проросійських ресурсів під проукраїнські. Соціальні мережі стали ключовим інструментом маніпуляції людською свідомістю, особливо це стало відчутним з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну. Як наслідок поширення фейкової інформації та маніпулювання суспільною свідомістю через соціальні мережі є загрозою національній безпеці держави в умовах війни.

На даний час соціальні мережі відіграють важливу комунікативну роль в українському суспільстві. Завдяки відповідному потоку інформації Інтернет-мережі населення має змогу отримувати повідомлення про новини, самостійно вести бесіди, брати участь в обговоренні державних подій, звертатись до компетентних органів з пропозиціями і вирішенням проблем. Звідси можна зробити висновок, що соціальна мережа – це спільнота людей, об'єднана загальними інтересами чи загальною справою для безпосереднього спілкування між собою [3, 36]. Разом з тим, події, які сьогодні переживає Україна, показали наскільки легко з боку держави-агресора можна використовувати соціальні мережі як засіб поширення дезінформації, дестабілізації та провокації. Йдеться про численні фейки, які розповсюджує російська пропаганда, серед української аудиторії.

Як правило, в умовах сьогодення, вже більшість органів державної влади, органи місцевого самоврядування, чиновники використовують соціальні мережі для поширення інформації. Соціальні мережі привабливі для політиків, оскільки створюють ілюзію відсутності дистанції між політиком і потенційним виборцем, чиновником і громадянином, дозволяють у реальному часі оперативно реагувати на події й здійснювати швидкий рефреймінг змісту інформації. Відсутність цензури, висока періодичність публікацій і різний формат передачі інформації створюють сприятливе інформаційне середовище для побудови колективних ідентичностей, створення образів «своїх» і «чужих» спільнот. Окрім того, за рахунок інтеграції ЗМІ та посадових осіб у соціальні мережі, останні в Україні стали ще і задовольняти потреби своїх користувачів в інформації [4, 274]. При

цьому рівень безпеки авторів акаунтів зазнає ряд ризиків, а зокрема зустрічаємо випадки, коли доступ до соціальної сторінки було зламано і, відповідно, повідомлення на ній поширює невідомий суб'єкт або, соціальна сторінка є обманкою і зовсім не належить тій людині або органу, від імені яких така сторінка ведеться. Вищеописані нами ситуації є вкрай небезпечними в умовах ведення російсько-української війни.

Ворог активно використовує соціальні ресурси з метою: 1) збору інформації для того, щоб отримати розвідувальні дані; 2) розповсюдження неправдивої інформації, щоб у подальшому впливати на свідомість громадян та переконувати їх протилежному. Поряд з цим зростає функціонування певних груп, які кожного дня проводять розвідку щодо діяльності збройних сил, державних інфраструктур та оборонного виробництва. Поширення прогресії зловживання окремими службами країни-агресора систем психологічної маніпуляції, зокрема через інтернет-ЗМІ та соціальні мережі, які направлені на дестабілізацію внутрішньополітичного та соціального стану, як результат приводить до руйнації суверенітету і кордонів держави [5, 12–13]. До того ж, основним завданням маніпуляторів є внесення «сенсаційної» інформації в середовище користувачів соціальних мереж із метою подальшої трансляції ними цієї інформації ширшому загалу, представляючи при цьому її як суспільну думку та настрої певної частини людей [3, 37].

Як зазначають науковці Прямухіна Н. і Бойко Ю., варто враховувати той факт, що усі сторінки інформаційних агресорів, діяльність яких може загрожувати національній безпеці держави, можуть впливати на суспільство лише шляхом інформаційних атак, видозмін інформації, чи взагалі, поширювати фейкові дані. Однак, як і будь-яку неправдиву інформацію, такі атаки можливо спростовувати, висвітлюючи події та дані, що відбувались насправді, тим самим отримуючи від користувачів довіру. У свою чергу, такі сторінки, на відміну від органів державної влади, не мають у своєму розпорядженні необхідної кількості фінансових, адміністративних та правових ресурсів [6, 281].

На тлі наведеного виникає питання, яким чином органам державної влади, а особливо оборонному сектору здійснювати заходи безпеки щодо розповсюдження фейкових новин, стратегічно важливої інформації та можливих зломів соціальних сторінок.

По-перше, важливу роль має відігравати моніторинг інформації, а зокрема тої, яка поширюється з невідомих джерел, містить суспільно-політичні новини і розповсюджується на велику аудиторію. Цей моніторинг повинні здійснювати як прес служби відповідних державних установ, органів місцевого самоврядування, так і правоохоронні органи.

По-друге, за результатами моніторингу вищезазначені суб'єкти негайно мають подати оперативну інформацію з реальними даними і тим самим спростувати фейкові повідомлення. Також, якщо виникне необхідність, то організувати інтерв'ю, проведення фото- та відео зйомки, надання коментарів уповноваженими особами державних відомств, стратегічних об'єктів і т.д.

По-третє, виявлення суб'єктів, джерел поширення неправдивої інформації, а також причини та чинників негативного інформаційного потоку. Щодо суб'єктів, то вирішення питання з притягнення їх до відповідальності уповноваженими на те органами, а щодо джерел – однозначне їх блокування, знищення, закриття.

По-четверте, створення або реформування у секторі оборони відповідних підрозділів із зазначеною специфікою діяльності, залучення до роботи певного рівня фахівців.

По-п'яте, впровадження у роботі відповідних органів використання новітніх технологій зі збору та опрацювання інформації з метою виявлення можливих загроз для національної безпеки.

По-шосте, чітка заборона розміщення на сторінках в соціальних мережах інформації, що стосується питань озброєння, укомплектованості, переміщення військових підрозділів, дій військовослужбовців, оборонного сектору загалом.

По-сьоме, для того, щоб досягати ефективного впливу на індивідуальну або колективну свідомість громадян України, налагодити повноцінну комунікацію через соціальні медіа ресурси, необхідно впровадити і застосувати комплексний механізм, який би поєднав усі вищеперераховані нами кроки.

В умовах сьогодення все ще продовжується переосмислення потоку інформації, що поширюється за допомогою соціальних мереж. І для того, щоб не опинитися в аутсайдерах та не стати заручником маніпуляторів, інформаційні заходи в соціальних мережах мають відігравати пріоритетну роль.

Отже, функціонування соціальних мереж щодень зростає, набуваючи при цьому пріоритетного значення щодо розповсюдження інформації, встановлення контакту з цільовою аудиторією. Разом з тим, негативний інформаційний вплив з боку противника є прямою загрозою для національної безпеки держави. Через наявні реалії російсько-української війни протидія фейковим новинам, застосування превентивних інформаційних заходів, усунення неправомірних джерел є одним із першочергових завдань уповноважених на те органів влади та їх посадових осіб. Саме від гігієни інформації в подальшому буде залежати формування позитивних чи негативних настроїв у суспільстві, ставлення до ЗСУ, оцінки результатів виконання ними завдань в місцях бойових дій. Загалом використання органами військового управління, військовими частинами соціальних мереж є позитивним каталізатором для забезпечення національної безпеки та оборони держави, адже з огляду на особливості розвитку і функціонування цих мереж, становлення інформаційного суспільства, в першу чергу, налагодження контакту та встановлення довіри між користувачами мереж передуює продуктивному засобу комунікації, формуванню «здорових» відносин й ефективній протидії російській агресії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соцмережі стали інструментом маніпулювання інформацією та ведення розвідки ворогом. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/28/soczmerzhi-staly-instrumentom-manipulyuvannya-informacziyeyu-ta-vedennya-rozvidky-vorogom/>.
2. Вплив дезінформації на національну безпеку України в умовах воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал, 2, 2024, с. 71–75. Шемаєв В. М. Соціальні мережі в аспекті інформаційної безпеки. Наука і оборона. 2019. № 3. С. 36–39.
3. Зуйковська А. А. Соціальні мережі як середовище політичної комунікації. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2014. Випуск 1(69). С. 272–280.
4. Довгань О.Д. "Соціальні мережі як чинник впливу на інформаційну безпеку". Журнал "Правова інформатика", 2(46)/2015.
5. Прямухіна Н. В., Бойко Ю. В. Соціальні мережі як інструмент забезпечення державної безпеки. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступеня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень – травень 2021 р.). Вінниця, 2021. С. 280–282.

ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА В УКРАЇНІ: УМОВИ ЖИТТЯ, СТАНОВИЩЕ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

*Олексій АЛЕКСЕЄВ, ННІ оперативно-рятувальних сил, ППБк-23-1
НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Актуальність. Дослідження проблем внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні. аналіз умов життя ВПО, їх становище в суспільстві та визначення цієї категорії осіб. За допомогою аналізу статистичних даних, літературних джерел та інших джерел інформації, робота вивчає різні аспекти життя ВПО в Україні та визначає необхідність подальших заходів для поліпшення їхнього становища. Проблеми, які ми хотіли би зазначити, ціни на квартири та крадіжки гуманітарної допомоги.

Україна є свідком низки складних подій, таких як конфлікт на сході країни, анексія Криму та інші соціально-політичні збурення. Ці події призвели до великої кількості внутрішньо переміщених осіб, які змушені були покинути свої домівки та змінити місце проживання. Стресові події фізично, емоційно, психічно шокують та загрожують нашому виживанню, самопочуттю, нам важко відчувати себе в безпеці та довіряти іншим.[1, 8]

Волонтери та органи влади з перших днів війни надавали та продовжують надавати підтримку ВПО в частині забезпечення базових потреб у житлі, продуктах харчування, засобів гігієни. [2] Ця наукова робота спрямована на аналіз умов життя ВПО, їх становища в суспільстві та визначення цієї соціальної категорії.

Внутрішньо переміщені особи в Україні – це особи, які змушені були залишити свої домівки через різноманітні обставини, такі як збройний конфлікт на сході України, анексія Криму Росією та інші кризові події. Вони залишаються в межах України і не перетинають міжнародних кордонів, тому не стають міжнародними біженцями.

На період мирного становища, ціни на квартири починалися від півтори тисяч (з недостатніми умовами для життя) до десяти тисяч (комфорт люкс). На період повоєнного становища ціни підвищують з кожним роком. Квартири з недостатніми умовами для життя, коштують починаючи від п'яти до шести тисяч гривень в місяць, без комунальних послуг. А ціни на квартири комфорт люкс починаються від тринадцяти тисяч гривень. Для таких випадків, Верховна Влада України видала наказ про повернення коштів ВПО за комунальні послуги, тобто ВПО можуть не сплачувати за комунальні послуги.

Один із таких випадків було зафіксовано 30 серпня 2022 року. Був проведений обшук співробітниками СБУ и НАБУ в Запорізькій міській раді, обшукували будівлі ради, обласної військової адміністрації та складські приміщення.

В результаті обшуку було підтверджено крадіжку тонн гуманітарної допомоги, яка була вивезена вагонами. Зокрема, це були продукти харчування, побутові речі і медикаменти. Євгеній Шевченко розповів: «За ці півроку було пограбовано: 22 морських контейнера, 389 залізничних вагонів и 220 вантажних автомобілів». Уся вкрадена гуманітарна допомога продавалася через спеціальну мережу. А суми награваного перевищували мільйони доларів. Загалом у всій країні було порушено більше тисячі кримінальних справ.

Умови життя ВПО в Україні можуть бути важкими та вимагати адаптації до нових обставин. Багато ВПО втратили свої домівки, майно та роботу, і тепер проживають у тимчасових притулках, які надаються громадськими організаціями та урядами. Вони стикаються із викликами, пов'язаними із обмеженим доступом до освіти, медицини та працевлаштування, а також з юридичними та адміністративними проблемами.

Становище ВПО в Україні варіюється в залежності від різних факторів, включаючи регіон проживання та рівень підтримки, яку вони отримують. Уряди України та різні громадські організації намагаються надавати допомогу в сферах житлового облаштування, освіти, медицини та працевлаштування, для полегшення процесу реінтеграції ВПО. Однак необхідно продовжувати докладати зусиль для поліпшення їхнього становища та забезпечення їх прав.

Висновки. Внутрішньо переміщені особи в Україні стикаються із серйозними викликами та труднощами у своєму житті, через конфлікти та кризові обставини. Наукове дослідження цієї проблеми допомагає краще зрозуміти їхню ситуацію, та визначити необхідність подальших заходів для поліпшення їх життєдіяльності. Для вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні потрібні спільні зусилля урядів, громадських організацій та міжнародного співтовариства. Необхідно надати внутрішньо переміщеним особам вільний доступ до житла, освіти, медичної допомоги та можливостей для заробітку. При цьому важливо також забезпечити психологічну підтримку та сприяти їхній інтеграції в нових місцях проживання. Тільки спільні зусилля і спільна відповідальність можуть допомогти внутрішньо переміщеним особам відновити своє життя та майбутнє України.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Возніцина К. Б., Литвиненко Л. І. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватися? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців. – Київ, 2020 – 193с.
2. Захист прав внутрішньо переміщених осіб : моногр. / за заг. ред. : О. Я. Рогача; М. В. Савчина; М. В. Менджул. – Ужгород : РІК-У, 2018. – 268 с.
3. <https://www.irf.ua/contest/integracziya-vnutrishno-peremishhenyh-osib-do-zhyttya-v-novyh-gromadah/>

ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Віталій БАРАН,
Богдан МЕЛЕХ, кандидат наук з державного управління, доцент,
Львівський національний університет ветеринарної медицини та
біотехнологій імені С.З. Гжицького*

Одним із показників рівня свободи особистості та розвитку демократії у суспільстві є забезпечення права на свободу пересування. Особливої актуальності набувають питання обмеження прав людини на свободу пересування в умовах правового режиму воєнного стану. Метою доповіді є дослідження особливостей обмеження прав людини на свободу пересування в умовах запровадження правового режиму воєнного стану.

У своєму прояві свобода пересування є правом людини на вільне переміщення у країні проживання, виїзд за кордон і повернення назад. Ст. 33 Конституції України закріплено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом.

Громадянин України не може бути позбавлений права в будь-який час повернутися в Україну [1]. У зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, Указом Президента України № 64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» було введено воєнний стан. П. 3 вказаного Указу було передбачено, що у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30-34, 38, 39, 41-44, 53 Конституції України [2], а також вводяться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [4].

Натомість Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» у ст. 6 не містить серед визначених підстав обмеження права на виїзд з України умови правового режиму воєнного стану [3]. Хоча за змістом конституційних гарантій, таке право не має абсолютного характеру, а згідно зі ст. 64 Конституції України може бути обмежене в умовах правового режиму воєнного стану [1]. Мета обмеження свободи пересування та права вільно залишати територію України під час дії правового режиму воєнного стану впливає зі статті 17 Конституції України, згідно з якою, захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу [1]. Обмеження свободи пересування поширюється на громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які на законних підставах перебувають в Україні за наявності умов, передбачених Законом України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [5].

Слід звернути увагу на те, що під час здійснення заходів з обмеження свободи пересування громадян України, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, передбачені частиною другою статті 64 Конституції України [1], а також повинні бути дотримані вимоги статей 12 і 13 Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» [5]. На завершення свого роздуму, підсумую: аналіз чинного законодавства свідчить про те, що обмеження прав і свобод у період воєнного стану, як правило: не поширюються на основні права громадян; мають обмежений за обсягом і часом дії характер; застосовуються тільки на підставі відповідних нормативно-правових актів. Навіть за умови введення воєнного стану основні невід'ємні права людини (на життя, рівноправність і відсутність дискримінації, право на повагу до гідності; право на свободу та особисту недоторканність, право на житло, право на правову допомогу, на судовий захист прав і свобод і т. ін.) повинні неодмінно виконуватися.

Разом з тим, законодавство України передбачає можливість обмеження прав і свобод громадян у період дії воєнного стану тільки в тій мірі, в якій це необхідно для забезпечення оборони країни і безпеки держави, і в тих межах, яких вимагає гострота стану.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/64/2022>

3. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України : Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3857-12>

4. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/389-19>

5. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1382-15>

ДОПОМОГА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ЦЕНТРІВ ДОПОМОГИ ВРЯТОВАНИМ

Юрій БАТИР, кандидат економічних наук, доцент

Інна ЛОПАТЧЕНКО, кандидат наук з державного управління, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну спричинило безпрецедентну гуманітарну кризу та активізувало масштабну міжнародну допомогу. Центри допомоги врятованим стали ключовими установами у наданні комплексної підтримки постраждалому населенню за сприяння міжнародних організацій. В умовах повномасштабного вторгнення Р актуалізувалася проблематика ефективної координації діяльності міжнародних організацій та органів публічного управління у сфері надання допомоги постраждалому населенню. Особливої уваги потребує дослідження механізмів інституційної взаємодії на всіх рівнях публічного управління.

Відповідно до Примірного положення про центр допомоги врятованим, затвердженого Постановою КМУ від 9 листопада 2024 р. № 1321, дані центри утворюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, іноземними неурядовими організаціями (далі - засновники) відповідно до законодавства з урахуванням потреб відповідних адміністративно-територіальних одиниць [2].

Як зазначено на офіційному сайті Фонду ООН у галузі народонаселення, Центри допомоги врятованим створені, щоб реагувати на виклики війни. Допомогу тут можуть отримати внутрішньо переміщені особи, люди, які виїхали із зони бойових дій чи окупованих територій, місцеві мешканці, люди, які пройшли полон, та їх сім'ї, а також усі, хто потребує допомоги. До Центрів можна звернутися із будь-якими питаннями, які виникають у зв'язку з війною. Кваліфіковані спеціалісти та спеціалістки нададуть необхідну соціально-психологічну, правову чи інформаційну підтримку комплексно та в одному місці. З початком повномасштабної війни, Україна зіштовхнулася з безпрецедентним рівнем насильства. Однак не всі травми, які завдає війна, є помітними для суспільства. За оцінками ООН, постраждалих від сексуального насильства під час війни у 10-20 разів більше, ніж про це свідчать офіційні дані. Фахівці та фахівчині Центрів надають підтримку усім, зокрема, і постраждалим від сексуального насильства,

зумовленого війною. Центри функціонують у 12 містах України: Запоріжжі, Львові, Дніпрі, Києві, Чернівцях, Мукачеві, Кропивницькому, Одесі, Полтаві, Харкові та Сумах. Окрім цього на територіях Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської та Херсонської областях працюють три мобільні Центри допомоги врятованим [1].

Організаційно-правові аспекти функціонування центрів допомоги врятованим характеризуються комплексним підходом до формування їх адміністративно-правового статусу. Важливу роль відіграють механізми державної акредитації та стандартизації процедур надання допомоги. Система управління центрами базується на чітких процедурах прийняття рішень, контролю та моніторингу, а також механізмах звітності та відповідальності. Ключовими інструментами публічного управління у сфері координації діяльності центрів допомоги виступають єдина система управління інформацією та стандартизовані протоколи взаємодії. Особлива увага приділяється механізмам розподілу матеріально-технічних ресурсів та системі фінансового менеджменту. Важливим аспектом є забезпечення належного рівня кадрового потенціалу центрів допомоги.

Оцінка ефективності діяльності центрів здійснюється на основі комплексної системи кількісних та якісних показників. Методологія моніторингу передбачає постійний збір та аналіз даних, забезпечення механізмів зворотного зв'язку та оцінку сталості досягнутих результатів. Важливим елементом є аналіз соціально-економічного впливу діяльності центрів на громади. Інноваційні підходи в публічному управлінні центрами допомоги характеризуються активним впровадженням цифрових технологій, включаючи електронний документообіг та єдину інформаційну систему. Значна увага приділяється управлінню знаннями через формування бази найкращих практик та розвиток професійних компетенцій персоналу [1].

Таким чином, ефективність функціонування центрів допомоги врятованим значною мірою залежить від якості публічного управління та координації між міжнародними організаціями та органами державної влади. Дослідження виявило необхідність подальшого вдосконалення інституційних механізмів взаємодії, розвитку нормативно-правової бази та впровадження інноваційних підходів до управління. Запропоновані рекомендації спрямовані на підвищення ефективності системи надання допомоги постраждалому населенню в умовах воєнного стану.

Міжнародні організації відіграють критично важливу роль у забезпеченні функціонування центрів допомоги врятованим в Україні. Їхня діяльність охоплює широкий спектр напрямків – від матеріально-технічного забезпечення до впровадження інноваційних підходів у роботі з постраждалими. Подальший розвиток такої співпраці та вдосконалення механізмів координації дозволить підвищити ефективність надання допомоги та забезпечити сталий розвиток системи підтримки постраждалого населення.

На основі проведеного дослідження можна сформулювати ряд рекомендацій щодо вдосконалення системи публічного управління у сфері координації міжнародної допомоги. На нормативно-правовому рівні необхідне вдосконалення законодавчої бази та розробка чітких стандартів якості. Організаційні зміни мають бути спрямовані на оптимізацію управлінських процесів та посилення міжвідомчої координації. Результати дослідження свідчать про необхідність системного підходу до розвитку механізмів публічного управління у сфері координації міжнародної допомоги. Ефективність функціонування центрів допомоги врятованим безпосередньо залежить від якості взаємодії між міжнародними організаціями та органами державної влади. Подальший розвиток системи має базуватися на впровадженні інноваційних підходів до управління та посиленні інституційної спроможності всіх залучених

сторін. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для вдосконалення механізмів публічного управління у сфері координації міжнародної допомоги та підвищення ефективності роботи центрів допомоги врятованим в умовах воєнного стану. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою методологічних підходів до оцінки ефективності міжнародної допомоги та вдосконаленням механізмів міжвідомчої координації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний веб-сайт Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні. URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/Rehabilitation_program_UKR
2. Про затвердження Примірного положення про центр допомоги врятованим : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 листопада 2024 р. № 1321. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1321-2024-%D0%BF#Text>

ПСИХОЕМОЦІЙНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

*Олександра БОРИСОВА, психологічний факультет, група МКПР-1
НК – Юлія ЧИСТОВСЬКА, доктор психологічних наук, професор
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького*

Війна деструктивно впливає на психоемоційний стан українців, особливо тих, хто живе поблизу бойових дій або під постійною загрозою атак. Цивільні потерпають від стресу, зумовленого загрозою або ж наслідками обстрілів і бомбардувань.

Актуальні чинники дистресу та психологічні наслідки війни розглянули українські дослідники, зокрема Корольчук М., Науменко Н., Забаровська С. М., Чабан О. С., Хаустова О. О., Омелянович В. Ю., Приб Г. А., Раєвська Я. М., Бегеза Л. Є., а також іноземні колеги, серед яких Gavriş A. та Bonanno G. A. [1, 2, 3, 4, 5, 6]. Підходи до терапії та реабілітації запропоновано Національним інститутом стратегічних досліджень, а також представлені в роботах Мартинової Л. [7, 8].

Інтенсивний страх за власне життя та здоров'я, відчуття тривоги за безпеку своїх рідних, ускладнюються побутовими та професійними обмеженнями, через перебої в електропостачанні та зв'язку. [1, 6, 7].

Зміна усталеного способу життя, невизначеність майбутнього та фізична небезпека знижують якість життя. Найбільше це проявляється у фінансовій сфері, особистих стосунках, сфері дозвілля і відпочинку. [2, 7].

Втрата роботи, бізнесу чи годувальника родини змушує багатьох опинитися на межі бідності, економічна нестабільність ускладнюється зниженням працездатності, емоційним вигоранням і фізичним виснаженням.[1].

Напруженість і тривога відображаються на сімейних та суспільних стосунках. Хронічні посттравматичні і стресові стани порушують сприйняття реальності та соціальну адаптацію особистості. Частішають конфлікти, розриви зв'язків, руйнуються родини, знижується рівень довіри до оточуючих та посилюється соціальне відчуження. [1, 6].

Класична концепція аномії Е. Дюркгейма згадується у роботі Gavriş A., описуються її наслідки: війна призводить до дестабілізації соціальних норм і структур, а це зумовлює зростання рівня девіантної поведінки, злочинності та психопатологічних проявів, зокрема суїцидальної поведінки. [3].

Як зазначає Bonanno G., порушення звичних життєвих орієнтирів і соціальних опор спричиняє відчуття ізоляції та безпорадності, що може призводити до емоційного виснаження, ускладнювати процес психологічної адаптації та відновлення після пережитих травматичних подій [4].

Збройний конфлікт виступає потужним чинником, що індукує високий рівень психологічного стресу, що проявляється через інтенсивні страхи, зростання тривожності, розвиток депресивних станів, почуття безпорадності, зниження віри у позитивний розвиток майбутнього та екзистенційної кризи.

На фізіологічному рівні поширені порушення сну, апетиту, дисфункція шлунково-кишкового тракту, головний біль, м'язові спазми.

Хронічний стрес та невизначеність виснажують адаптаційні ресурси особистості, що зумовлює емоційну нестабільність, алекситимію, труднощі в усвідомленні, розпізнаванні та вербалізації власних емоцій, емоційну тупість та сплюснення афекту.

Тривала експозиція до стресогенних чинників веде до зниження фізичної і розумової працездатності. Страждає когнітивна сфера: труднощі у сприйманні та обробці інформації, зниження концентрації уваги, погіршується пам'ять.

В екстремальних умовах спостерігається гіперпильність підвищена схильність до різних форм агресії – фізичної, емоційної та вербальної. Серед інших симптомів – відчай, апатія, ангедонія, емоційне й фізичне виснаження, тривожність із соматичними проявами та параноїдальними тенденціями.

Перебування в епіцентрі травматичних подій підвищують ризик розвитку специфічних війни психічних розладів і станів: ускладнене горювання, оперативна стресова реакція, гострий стресовий розлад, розлад адаптації, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), комплексний посттравматичний стресовий розлад (КПТСР), постраждалих супроводжують нав'язливі спогади та нічні кошмари, що спричиняють емоційний дистрес і заважають нормальному функціонуванню. [5, 6, 7].

Небезпечним чинником є вторинна травматизація через медіа: перегляд зображень наслідків воєнних дій може спровокувати розвиток ПТСР так само, як і безпосередній досвід переживання травматичної події. [5, 7].

Спостерігається зростання ризику формування та поширення деструктивних копінгових стратегій, зокрема, зловживання психоактивними речовинами. [5, 6, 7]. Відбувається загострення вже наявних психічних і соматичних розладів, а в складних випадках можуть проявлятися і нові розлади. Водночас, оптимістичною є заява Чабана О. С. , що за умов оперативного реагування та впровадження відповідних терапевтичних і реабілітаційних заходів ці зміни можуть бути оборотними. [5].

В дослідженні Забаровської С. М. виявлено, що попри всі виклики, велика частина українців демонструє високу психологічну стійкість. Українці зберігають позитивне ставлення до себе та оточення, відчують соціальну підтримку та оптимістично дивляться в майбутнє. Незважаючи на загальний позитивний настрій, підвищення здатності до емоційної саморегуляції та рівня задоволеності поточним життям розглядається учасниками як бажане поле змін та зростання, досягнення якого сприятиме подальшому розвитку психологічного благополуччя. [2].

Дослідники Національного інституту стратегічних досліджень, а також Чабан О.С., Хаустова О.О. та Омелянович В.Ю. у своїх роботах підкреслюють, що окрім співпраці з фахівцями-психологами ефективного відновлення потребує від постраждалих опанування технік психологічної самопомоги, свідомої роботи над собою, в окремих ситуаціях — медичного втручання, тривалої фармако- та психотерапії.

В довоєнні часи психологічні практики не були глибоко інтегровані у суспільне життя, що зумовлювало недостатню обізнаність населення про запоруки ментального здоров'я. Завдяки систематичним просвітницьким заходам, зростає інтерес до галузі і співпраці з професіоналами.

Через страх стигматизації або упередження, частина населення все ще уникає звернення по допомогу. Критичним є їх залучення цієї категорії осіб до медико-психологічної допомоги, оскільки є високий ризик хронізації негативних емоційних станів, що може призвести до непрацездатності, особистісної деформації та соціальної дезінтеграції. [5, 7].

Сучасне бачення Мартиною Л. підтримки психічного здоров'я на первинній ланці надання медичної допомоги, окрім компоненту активної позиції особистості та залучення мультидисциплінарної команди, невід'ємними складниками успішної реабілітації визначає використання кращого світового досвіду, розширення сфер діяльності, інтеграцію психологічної допомоги в різні сфери суспільного життя, урізноманітнення форм надання підтримки, міжсекторальну співпрацю, підвищення кваліфікації фахівців, активний розвиток дослідницьких ініціатив і впровадження в загальну практику доказових методів терапії та реабілітації. [8]

Ключовими чинниками ефективного відновлення психічного здоров'я та соціальної адаптації в умовах військових дій та на етапі післявоєнної відбудови вважаємо подальшу розбудову сфери ментального здоров'я, комплексний підхід фахівців до корекції психічних станів, а також особисту відповідальність та ініціативу громадян, оскільки своєчасне звернення по допомогу є критичним для запобігання хроніфікації негативних емоційних станів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Корольчук, М., Науменко, Н. Аналіз чинників негативних психічних станів особистості до і під час війни (за результатами анкетування). Вісник Національного університету оборони України. 73(3). 2023. С. 83–90.
2. Забаровська, С. М. Психологічне благополуччя та якість життя українців в умовах повномасштабної війни. Психологія та соціальна робота, 1(59). 2024. С. 111–120.
3. Gavriş, A. Anomie and criminality in Ukrainian society. Topical Issues of Social Science Under Martial Law in Ukraine: Conference Proceedings (March 27–28, 2024, Oradea, Romania). Riga: Baltija Publishing. 2024. P. 182–183.
4. Bonanno, G. A. Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? American Psychologist. 59(1). 2004. С. 20–28.
5. Чабан, О. С., Хаустова, О. О., Омелянович, В. Ю. Психічні розлади воєнного часу: монографія. Київ: Видавничий дім Медкнига. 2023. 232 с.
6. Пріб, Г. А., Раєвська, Я. М., Бегеза, Л. Є. Соціально-психологічні особливості адаптації особистості в умовах бойових дій. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія, 33(72). 2022. С. 104–109.
7. Підтримка ментального здоров'я в часи війни. Національний інститут стратегічних досліджень. 2025. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/pidtrymka-mentalnoho-zdorovya-v-chasy-viyny> (дата звернення: 27.02.2025).
8. Мартинова, Л. Підтримка психічного здоров'я на первинній ланці надання медичної допомоги. Neuronews. 1(156). 2025. С. 5–6

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Богдана БУТЕНКО, ННІ управління і безпеки населення, група ПРС-22

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, к.е.н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

У зв'язку з повномасштабним вторгненням країни агресора в Україну 24 лютого 2022 року по всій території нашої держави було введено воєнний стан. Це не лише ускладнило політичні, економічні та інші процеси всередині нашої країни, але й спричинило безліч змін у багатьох сферах суспільного життя, винятком не стала діяльність адвокатури України, що являє собою незалежний самоврядний інститут, який забезпечує здійснення захисту, представництва та надання правової допомоги на професійній основі. Реалії сьогодення перешкоджають ефективному та належному здійсненню своїх професійних обов'язків адвокатів щодо надання правової допомоги населенню країни [1].

Україна, має корпус висококваліфікованих юристів, які професійно займаються адвокатською діяльністю в межах повноважень передбачених Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру» та іншими нормативно-правовими актами. В умовах сьогодення збільшились запити щодо надання правової допомоги для вразливих верств населення, які зазнали втрат внаслідок війни. Особливості реалізації інституту правової допомоги в сучасних умовах стає суттєвим чинником підвищення ефективності правового механізму в цілому, тому правильне застосування заходів щодо вивчення змін діяльності такого інституту в реальному часі є доволі важливим та необхідним завданням юридичної практики і науки в цілому [5].

Варто зазначити, що під час воєнного стану припинено функціонування єдиних та державних реєстрів, підвладних Міністерству юстиції України [3]. Серед них необхідно відокремити: Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб підприємців та громадських формувань; Державний реєстр речових прав на нерухоме майно; Автоматизована система виконавчого провадження та Єдиного реєстру боржників; Державний реєстр обтяжень рухомого майна; Державний реєстр актів цивільного стану. Суди, де це можливо, працюють у штатному режимі. Проте реалізувати стабільну роботу всіх судів в умовах війни досить тяжко. Особливу роль в допомозі адвокатам в умовах війни відіграє діяльність Опікунської Ради, яка була утворена Національною асоціацією адвокатів України. Рада була утворена майже відразу після початку повномасштабного вторгнення 3 березня 2022 року, з метою розподілу благодійної допомоги адвокатам та їх сім'ям, що постраждали внаслідок воєнних дій [1].

Також в умовах воєнного стану актуальною є дистанційна правова допомога населенню, яка стає в нагоді, коли громадяни перебувають у віддалених місцях проживання або за станом здоров'я, чи з інших особистих причин не мають змоги на особисту зустріч з адвокатами. З цією метою створені спеціальні електронні застосунки, через які можливо проводити онлайн-консультації. Зрозуміло, що в місцях, де не ведуться активні бойові дії, адвокати продовжують виконувати свої професійні обов'язки у приміщеннях органів державної влади, місцевого самоврядування, соціального захисту, спеціалізованих установах, у місцях розміщення внутрішньо переміщених осіб. Але ж є регіони, де зруйновано або пошкоджено багато адміністративних будівель, знищено центри надання правової допомоги, тож громадяни вимушені або переміщатися з цих регіонів, або за можливості, користуватися дистанційною допомогою [4].

У процесі надання адвокатом правової допомоги під час порушень порядку організації дистанційної праці особливості полягають безпосередньо у формуванні доказової бази задля захисту прав, свобод та інтересів клієнта. Це потребує ретельної підготовки: від встановлення, оцінки та зібрання доказів на предмет їх допустимості, належності, достовірності до знаходження та врахування процедурних особливостей під час такої діяльності. Кожна процесуальна дія адвоката повинна бути спрямована на оптимізацію процесуального часу, засобів і способів захисту. Недотримання цього може тягнути незворотні наслідки для охорони та захисту прав клієнта [2].

В деяких регіонах адвокати працюють при військово-цивільних адміністраціях, які займаються митним і супровідним оформленням гуманітарних вантажів, а також протидією дезінформації щодо нападу російських військ на Україну. Крім того, сформовано реєстр адвокатів, які готові долучитися до збору доказів військової агресії у міжнародних судах та реєстр адвокатів, які напряду спілкуються з військово-цивільними адміністраціями і надають їм професійну правничу допомогу [6].

Наразі адвокати, ризикуючи життям та здоров'ям, здійснюють діяльність у надзвичайно складних умовах, зокрема, продовжують виконувати свої професійні обов'язки та надають правову допомогу громадянам. Таким чином, робота адвокатів жодного дня не припинялася, навіть у період воєнного стану [4]. Крім того, небезпеки, пов'язані з воєнним станом, зокрема сигнали «повітряної тривоги», можуть виникати одночасно і в різний час у різних містах, районах та областях України, а їх тривалість може не збігатися з тривалістю судових засідань, слідчих дій тощо або місцезнаходженням захисника, що впливає на дотримання захисником правил безпеки, а від так і на суд. Доцільно враховувати, що це може призвести до неможливості відвідувати судові засідання та вчасно прибувати до суду. Слід зазначити, що передбачити тривалість тривоги неможливо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Особливості діяльності адвокатури в умовах воєнного стану. URL: http://lsej.org.ua/1_2023/117.pdf.
2. Підприємництво України в умовах воєнного стану. URL: <https://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/1161/1120>.
3. Особливості діяльності адвокатури. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2023/nov/31673/26.pdf>.
4. Робота адвоката під час воєнного стану. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/96f343b4-137e-4662-8f38-5fddf1e127d6>.
5. Засадничі ідеї діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану. URL: <https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/279/256>.
6. Роль адвокатів у забезпеченні прав людини під час воєнного стану. URL: <https://unba.org.ua/news/7365-rol-advokativ-u-zabezpechenni-prav-lyudini-pid>.

**ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС ХАРКІВСЬКОГО ГАРНІЗОНУ ПО ЛІКВІДАЦІЇ
НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТЯГОМ ПЕРШОГО ЕТАПУ ВТОРГНЕННЯ
РФ (24.02.2022 – 06.06.2022)**

*Андрій ВЕЛИКИЙ, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-23(22)
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

З початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну однією з провідних державних служб, що ліквідовувала наслідки агресії, стала Державна служба з надзвичайних ситуацій. Особливою мірою це стосується тих регіонів, де велися та йдуть зараз бойові дії, одним з яких є Харківщина.

З першого дня війни Харківський гарнізон працює у посиленому режимі роботи в умовах військового стану. Тільки в м. Харкові на чергування щодобово заступали 64 одиниці основної та 35 одиниць спеціальної та рятувальної техніки.

За вказаний період рятувальники в Харківській області здійснили 3547 виїздів, з яких 2289 – на пожежі. Особливо складні пожежі виникали в наслідок потрапляння боєприпасів в лісистих сільських громадах, де полум'я охоплювало по декілька гектарів, часто з десятками одиниць сільськогосподарської техніки. Таких масштабних пожеж в екосистемах рятувальники Харківщини ліквідували 619.

Під час виїздів з під завалів було врятовано 265 цивільних осіб, всього ж за вказаний період аварійно-рятувальні роботи були завершені на 116 об'єктах, в тому числі критичної інфраструктури та ЖКХ. На деяких об'єктах під час цих робіт було задіяно одночасно 120 чоловік особового складу та 21 одиниця техніки. Треба зазначити, що завдяки героїчній праці харківських рятувальників з під завалів вдалося врятувати також значну кількість військовослужбовців та бійців місцевої територіальної оборони.

Ще одним важливим напрямком діяльності рятувальників Харківщини по ліквідації наслідків російської агресії стали піротехнічні роботи. Так, за вказаний період піротехніками ДСНС Харківського гарнізону було здійснено 4582 бойових залучення, під час яких були виявлені та знешкоджені 3512 вибухонебезпечні предмети.

Таким чином, особовий склад рятувальників ГУ ДСНС у Харківській області робив і продовжує робити все можливе, щоб максимально знизити злочинні наслідки вторгнення Російської Федерації в Україну, врятувати та захистити життя і здоров'я як цивільних громадян, так і українських військових та бійців територіальної оборони. Працівники ДСНС Харківщини героїчно рятували державне та приватне майно, а також надали неоцінимої допомоги у відновленні критичної інфраструктури та житлово-комунального господарства як самого м. Харкова, так і громад Харківської області.

Під час виконання службових завдань особовий склад працівників ДСНС Харківської області зазнав бойових втрат. Низка рятувальників Харківщини за героїзм, проявлений при виконанні службових завдань, представлена до урядових нагород [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Щоденні зведення оперативної інформації ГУ ДСНС у Харківській області (24.02.2022 – 06.06. 2022)

ОСНОВНІ ВИКЛИКИ, СЛАБКІ МІСЦЯ ТА РИЗИКИ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗСУ

*Діана ВИНОГРАДОВА, Інститут стратегічних комунікацій, група № 8104
НК – Юрій МІХЄЄВ, кандидат технічних наук, старший дослідник
Інститут стратегічних комунікацій Національного університету
оборони України*

Сучасний збройний конфлікт – це не лише зіткнення військових сил на полі бою, а й боротьба за інформаційну перевагу. Інформація стала невід’ємною частиною будь-якої військової операції, а її ефективне використання може значною мірою вплинути на хід бойових дій та кінцевий результат. Збройні Сили України, як і будь-яка сучасна армія, активно використовують інформаційні технології для управління військами, розвідки, зв’язку та координації дій.

Відповідно до положень Стратегічного оборонного бюлетеня України, затвердженого Указом Президента України від 17 вересня 2021 року № 473/2021 [3] воєнна політика України як ключова складова державної політики у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної безпеки України. Очікуваними результатами реформ у сфері оборони, визначеними Стратегічним оборонним бюлетенем України, є створення за принципами та стандартами, прийнятими в державах-членах НАТО перспективної моделі Збройних Сил України та інших складових сил оборони, які за своєю візією і місією зразка 2030 року здатні здійснити: збройний захист національних інтересів, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України; відсіч і стримування збройної агресії проти України; сприяння створенню належних безпечових умов для сталого розвитку держави, життєдіяльності та добробуту її громадян; участь у підтриманні миру і безпеки в межах зусиль міжнародних організацій [3].

Однак, система інформаційних дій органів військового управління ЗСУ, як і будь-яка інша система, має свої слабкі місця та ризики. На нашу думку, основними викликами, з якими зіштовхнулася система інформаційних дій ЗСУ під час гібридної війни 2014-2022 рр. та з початком повномасштабного вторгнення, є:

- постійні інформаційні атаки з боку супротивника, спрямовані на підірив довіри до військових структур, поширення дезінформації та вплив на громадську думку; використання супротивником сучасних методів кіберзагроз і дезінформації;
- необхідність адаптації до новітніх технологій, таких як штучний інтелект, автоматизація інформаційних процесів і квантові обчислення; постійне оновлення засобів кіберзахисту через зростання складності кіберзагроз.

Підтвердженням даної тези є атака на Київ 1 січня 2025 року дронами з круговим розміщенням СРРА-антени. Це чергова модернізація ворожого засобу повітряного нападу, бо з такою «начинкою» їх значно важче заглушити РЕБом [6].

- брак фінансових та технічних засобів для забезпечення повного переходу на сучасні стандарти; відсутність висококваліфікованих кадрів у необхідній кількості;
- труднощі у гармонізації національних систем з інформаційними стандартами НАТО; повільність інтеграційних процесів у сфері обміну інформацією через обмежену сумісність технічних систем.

З-поміж слабких місць системи інформаційних дій ЗСУ виокремимо такі:

- використання застарілих засобів зв’язку та інформаційної обробки, що обмежує швидкість і точність передачі даних; недостатнє покриття сучасними автоматизованими системами управління (АСУ);

– вразливість критичних об'єктів інформаційної інфраструктури до складних атак; низький рівень автоматизації процесів моніторингу та нейтралізації кіберзагроз.

– проблеми з координацією інформаційних дій між різними рівнями управління та підрозділами; ускладнений обмін інформацією між військовими структурами та державними органами;

– дефіцит кваліфікованих фахівців у сфері інформаційних технологій, кіберзахисту та аналітики; низька швидкість оновлення навичок персоналу через недостатнє фінансування програм підготовки.

Основними ризиками для системи інформаційних дій ЗСУ є:

– можливість витоку або викрадення критично важливої інформації через недостатній рівень захисту; вплив атак на засоби зв'язку, що може призвести до втрати управління військовими підрозділами;

– ризик поширення супротивником фейкової інформації для дестабілізації ситуації в зоні бойових дій; маніпуляція громадською думкою як у внутрішньому, так і в міжнародному середовищі.

– кібератаки на критичну інфраструктуру шляхом знищення або виведення з ладу ключових систем управління та передачі даних; інфікування мереж шкідливими програмами, що може призвести до порушення роботи військових систем.

Свідченням даної тези є атака 19 грудня 2024 р. російськими хакерами реєстрів Міністерства юстиції України, зокрема Реєстру юридичних осіб та ФОПів, судових рішень, фізосіб тощо.

Через це у застосунку державних послуг «Дія» припинили роботу понад 20 сервісів: послуги ФОП і ТОВ, перереєстрація авто, бронювання працівників, «єВідновлення», витяг з ЄДР, актові записи, повідомлення про пошкоджене/знищене майно [1].

Повністю робота всіх реєстрів була відновлена лише 20 січня 2025 року, причому значну кількість даних відновити в повному обсязі не вдалося.

Зростаючий розрив між технічними можливостями супротивника та ЗСУ; повільне впровадження інновацій може знижувати ефективність інформаційних дій.

На основі аналізу основних викликів, слабких місць та ризиків системи інформаційних дій органів військового управління ЗСУ можемо запропонувати такі шляхи вдосконалення системи інформаційних дій для підвищення її оперативності, надійності та захищеності:

1. Перехід на сучасні автоматизовані системи управління; інтеграція із системами кіберзахисту за стандартами НАТО.

2. Проведення регулярних навчань і сертифікації фахівців; залучення цивільних експертів у сфері ІТ та кібербезпеки до співпраці з військовими.

3. Створення єдиної інтегрованої платформи для обміну інформацією між усіма підрозділами; впровадження стандартів обміну даними за принципами НАТО.

4. Використання інновацій у сфері кіберзахисту, зокрема застосування штучного інтелекту для виявлення загроз; інтеграція сучасних антивірусних систем і брандмауерів.

Це допоможе підвищити стійкість системи до сучасних викликів та забезпечити її ефективність у виконанні бойових завдань.

5. Розробка системи попередження та виявлення кіберзагроз, здатної миттєво реагувати на спроби атаки або впровадження шкідливих програм в інформаційну інфраструктуру ЗСУ; встановлення багаторівневої системи захисту, яка включатиме спеціалізовані центри моніторингу кіберзагроз та резервні канали зв'язку для стратегічних операцій; активна участь в міжнародних

кіберзахисних ініціативах, зокрема з НАТО, для обміну досвідом, технологіями та реагування на глобальні кіберзагрози; спільне проведення кібернавчань з міжнародними партнерами для підвищення рівня готовності до реальних загроз.

6. Упровадження централізованих і стандартизованих платформ для збору, обробки та передачі інформації, що дозволить значно підвищити ефективність управлінських процесів в умовах швидкої зміни обстановки; використання хмарних технологій та інтегрованих систем управління для автоматизації процесів обміну даними між різними підрозділами ЗСУ; вдосконалення процедур реагування на нові загрози, зокрема підготовка варіантів адаптації під час кризових ситуацій, щоб забезпечити постійну ефективність системи інформаційних дій; прогнозування майбутніх сценаріїв розвитку ситуацій на основі аналізу великих даних і систем машинного навчання для оперативного прийняття рішень.

7. Налагодження тіснішої співпраці з українськими та міжнародними медіа для боротьби з дезінформацією, активне залучення до процесів стратегічних комунікацій; удосконалення інформаційної політики, зокрема через соціальні мережі та платформи новин, для поширення правдивої і своєчасної інформації серед населення; підвищення ролі громадянського суспільства в управлінні інформаційними процесами, створення спільних ініціатив та платформ для боротьби з фейковими новинами.

Таким чином, можемо констатувати, що система інформаційних дій ЗСУ потребує постійного розвитку та вдосконалення. Для успішного вирішення існуючих проблем необхідно комплексне вирішення, яке включатиме в себе як технічні, так і організаційні заходи. Важливо розуміти, що інформаційна війна є невід'ємною частиною сучасних конфліктів, тому ефективна система інформаційних дій є одним з ключових факторів забезпечення національної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Балашова Л., Несенюк А., Мельник Т. «За атакою стоять російські спецслужби». Понад 60 держреєстрів не працюють через кібератаку росіян на Мін'юст. Які наслідки й чим загрожує українцям потенційний витік даних. Forbes. URL: <https://forbes.ua/innovations/za-atakoyu-stoyat-rosiyski-spetssluzhbi-ponad-60-derzhreestriv-ne-pratsyuyut-cherez-ataku-rosiyan-na-minyust-yaki-naslidki-y-chim-zagrozhuie-ukraintsyam-vitik-danikh-20122024-25742>

2. Марущак О. Київ атакують особливі дрони: експерт попередив про нову загрозу. URL: <https://tsn.ua/exclusive/kiyiv-atakuyut-osobliv-droni-ekspert-poperediv-pro-novu-zagrozu-2737056.html>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 17.09.2021р. №473/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4732021-40121>

TODAY'S WAR-TORN REALITIES ARE BECOMING HISTORY

*Nazar HURINENKO, Food Technologies department, gr. KhTfb-13-09-24
Scientific Director – Olena HOLUB, teacher of foreign languages
Cherkasy Applied College of Food Technology and Business*

Waiting enemy fire in the long sleepless nights provoke long reflections and the adrenaline rush of the first day of the war sets their theme and direction.

History repeats itself in a spiral, and every few decades we are forced to repel the onslaught of well-armed lumpens who have only one desire: to kill. However, each new round leads us to new levels of resistance and gets us closer to the final victory.

Since 2022 there is a war and it's not just something we see on the news- it's something we will read about in the future, this war is becoming a history that tells how strong and free Ukrainian nation is. Every day we are getting closer to the end of this nightmare.

War is like a coin that shows two personalities of one country and its leaders, I guess this coin shows our country from the good side because people stopped arguing, instead they started helping each other by donating and simply asking "How are you?". People are donating such amounts of money to buy a car or a drone for our warriors, this war showed how united our nation is. Every day our brave volunteers are risking their lives driving to hot zones to give our soldiers food, weapons or to take civilians from those zones.

The full-scale invasion united and united Ukrainians. Courage, bravery, responsibility and sacrifice are about the citizens of Ukraine. The war taught us to thank the indomitable and courageous soldiers every day for protecting Ukraine, for the fact that we can live, work and study here in Lviv. The war taught us stress resistance and endurance.

The war emphasized the true values for each of us. We learned to empathize, we learned to support each other. We became more humane, kinder. The war taught us to appreciate love. Ukrainians now value time spent with their families even more, they value each other, they began to believe in God and pray more.

There are two options – either you fight or you help. This is an understanding of responsibility. Everyone should think about: if I am not at the front, what can I do here, in the rear, to help the military. I don't think there are people who did not hear about this war and it is good that people know about it because more and more people know the true nature of Russia and it's crimes against humanity. A lot of countries are helping us right now by giving us weapons we need to fight back. Every day they are helping us stop this nightmare and start rebuilding everything Russia destroyed. Our generation will help Ukraine to be beautiful again hopefully this mission will hide all the scars from the face of our home.

Besides, unfortunately, not everyone still understands that there is a war in Ukraine – two years after the full-scale invasion and 10 years of war in general... It's like two different worlds, and it's sad, it hurts me a lot. Unfortunately, not everyone realizes, not everyone feels that there is a war in Ukraine.

People whose relatives, close friends or acquaintances are at the front understand. People whose sons, husbands, fathers are in captivity or have gone missing understand. It is these people who have been greatly changed by the war, they are in acute stress.

As for emotions, in general, people feel a lot of rage towards the enemy. This is a normal reaction to war. Moreover, Ukrainians believe in victory. We are on our land, we stand for ours! I believe that our nation will stand, that we will win. I believe in this very much.

The war emphasized the true values for each of us. Valuable human life, a brother's shoulder, a helping hand, unity, love. Ukrainians have begun to value even more the time spent with their family, with their dearest ones. Meetings at the family table are especially valuable, because not every family can sit down at the table together, not every family can celebrate Christmas and Easter together. I personally know what it's like when a son is at the front. And many Ukrainian families, unfortunately, will never gather in full force again, because they have people who died in the war...I am sure after this war ends and people will be back home kids will learn about this war just like we learned about WW or WWII, this war surely be in the books. What happened in Bucha, Kharkiv, Mariupol surely should be studied by other generations to prevent it happening again.

REFERENCES

1. 10 facts you should know about rusian military aggression against Ukraine. URL: <https://surl.li/xwkqtk> (Access date 03.03.25).
2. The War As Reality. URL: <https://is.gd/mWIWQk> (Access date 10.03.25).
3. War in Ukraine. URL: <https://is.gd/DNxmUT> (Access date 18.03.25).

ВОЛОНТЕРСТВО В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

*Анастасія ГЛУЩЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, група ЕКПс-21-2
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Волонтерство в Україні стає все більш популярним явищем, яке займає важливе місце в житті суспільства. Багато людей обирають волонтерство як засіб допомоги людям, які опинилися в складних життєвих обставинах, а також для розвитку власної особистості та залучення до активної громадської участі.

Волонтерство як соціокультурне явище нерозривно пов'язане з розвитком цивілізації. В історії людства навряд чи знайдеться суспільство, якому не були б притаманні ідеї добровільної та безкорисливої допомоги. І завжди знаходились люди, для яких самореалізація, самоудосконалення були можливі лише через працю на благо інших. Слід сказати, що протягом віків релігія, церква спонукала людей до благодійництва і волонтерства, виховувала альтруїстичну свідомість.

Напад Росії на Україну 24 лютого 2022 року викликав масштабну реакцію волонтерського руху в країні. Багато волонтерів зі всієї України об'єдналися, щоб надати допомогу людям, що постраждали від бойових дій, та допомогти у забезпеченні армії необхідними речами та продуктами.

Історія волонтерства нараховує понад сто п'ятдесят років. Його початком прийнято вважати 1859-й, коли швейцарський підприємець і громадський діяч Жан Анрі Дюнан, вражений страшними наслідками однієї з найкривавіших битв австро-італо-французької війни (під Сольферіно на полі бою лишилися вмирати більше дев'яти тисяч скалічених солдат), фактично ініціював створення Міжнародного комітету Червоного Хреста – організації, що на добровільних засадах надавала би першу медичну допомогу пораненим. Пізніше Дюнан став першим лауреатом Нобелівської премії миру. Принципами, які він започаткував в цій організації, почали користуватись активні громадяни в багатьох країнах світу, і цей рух поступово охоплював різні види діяльності: допомога бідним,

важкохворим, сиротам, навчання грамоті, боротьба з пияцтвом. В XIX столітті особливо розвивається благодійницька діяльність, яка ставить собі ту ж мету.

На українських землях волонтерство розвивалось ще з 19 століття, коли створювались різноманітні громадські організації, що опікувались лікарнями для малозабезпечених, притулками, безкоштовними їдальнями. Активно діяли організації Червоного Хреста, особливо під час російсько-турецької, російсько-японської та Першої світової війн. Волонтери також навчали грамоті (особливо на західноукраїнських землях), створювали підрозділи Товариства тверезості та опікувались будинками для безхатченків. Але з встановленням радянської влади цей рух фактично згортається і починає відновлюватись лише з кінця 80-х років минулого століття.

З перших років незалежності в Україні волонтерство оживає і починає розвиватись. Початком цього процесу вважається 1992 рік, коли створюється служба «Телефон довіри», в якій працювали виключно волонтери. Згодом виникають організації, що реалізують різні соціальні проекти допомоги важкохворим, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку, інвалідам. Активно розвивається напрям боротьби з розповсюдженням СНІДу та допомоги наркозалежним.

У перші роки незалежності ефективно працюють напрями волонтерства під егідою релігійних організацій, особливо протестантських церков. Наприклад, Українська Уніонна конференція церкви адвентистів сьомого дня ще у середині 1990-х років ініціювала створення Адвентистської медичної асоціації України (фондація продовжує діяти по сьогоднішній день, в її рядах понад 700 фахівців вищої і середньої кваліфікації, які надають медичну допомогу нужденним в різних регіонах країни). За сприяння Української лютеранської церкви понад 15 років функціонує «Медична клініка на колесах». Громади Армії спасіння реалізують такі програми, як «Ліга милосердя» (започаткована для обслуговування самотніх хворих людей, прикутих до ліжка), «Відкриті двері» (передбачає різноманітну допомогу будинкам для осіб похилого віку), «Інтенсивна корекція» (спрямована на кореляцію інтелектуального розвитку неповнолітніх у притулках та дитячих будинках). За трьома проектами – «Домашня опіка», «Допомога на колесах дітям вулиці», «Консультативний центр для жінок, постраждалих від торгівлі людьми» – працюють структури «Карітас» Української греко-католицької церкви у Хмельницькій області. У багатьох населених пунктах Закарпатського регіону осередками Римсько-католицької церкви було засновано мережу безкоштовних аптек.

Проте в цілому до 2014 року волонтерський рух в Україні розвивався досить слабо, у порівнянні з іншими країнами світу. Згідно рейтингу World Giving Index в 2010 році Україна займала лише 150 місце (тільки 5 процентів населення було залучено до волонтерської роботи). Але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі все змінили.

Після анексії Криму і початку війни на Донбасі волонтерство піднялось на найвищий рівень розвитку за весь час незалежності України. У грудні 2014 року на замовлення Організації Об'єднаних Націй компанія GfK Ukraine провела загальнонаціональне дослідження стану волонтерства в Україні. Згідно висновків дослідження, українці визнають велику роль волонтерського руху в суспільних процесах: 62% визнають роль волонтерів у політичних змінах останнього року, 85% вважають, що волонтерський рух допомагає зміцненню миру, а 81% схильні вважати волонтерський рух обов'язковою складовою громадянського суспільства. Майже чверть українців (23%) мали досвід волонтерства, із них 9% почали займатись волонтерством протягом останнього року. Основним напрямом діяльності волонтерів у 2014 році стала допомога українській армії та пораненим

– цим займались 70% волонтерів. До подій Майдана найбільш актуальними напрямками діяльності були допомога соціально незахищеним групам населення та благоустрій громадського простору [1].

Друга міцна хвиля підйому волонтерського руху в Україні пов'язана з повномасштабним вторгненням РФ. На першому етапі збройної агресії в лютому – квітні 2022 р. сотні тисяч людей знов розпочали волонтерську діяльність задля допомоги співгромадянам в організації опору російської агресії, надання медичної та психологічної допомоги постраждалим, евакуації та розміщенню мільйонів внутрішньо переміщених осіб. Люди діяли емоційно, за покликом душі, часто-густо не маючи формальних документів, свідоцтв, дозволів тощо. Саме така суспільна мобілізація допомогла в перші місяці російської навали.

На другому етапі війни, з травня 2022 р., коли бойові дії локалізувалися на лінії фронту від Харківщини та Донеччини до Херсонщини, значна кількість внутрішньо переміщених осіб знайшла притулок за кордоном або почала повертатися в міста, де це стало можливим, роль волонтерства дещо змінилася. Сьогодні волонтерські організації значною мірою спеціалізуються і компенсують неповну інституційну спроможність держави у сферах: матеріального й технічного забезпечення бійців на фронті; надання медичної допомоги пораненим та постраждалим; матеріального забезпечення та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам у тилу.

В сучасних умовах діяльність волонтерських організацій, які забезпечують стійкість тилу для перемоги на фронті має свої особливості. По-перше, волонтерські організації спеціалізуються на допомозі одному або декільком підрозділам Збройних Сил України, а не добровольчим батальйонам. По-друге, волонтерські організації спеціалізуються за певними видами допомоги, наприклад, хтось постачає військове обладнання, хтось – додаткові продукти та одяг тощо. По-третє, волонтерські організації, на відміну від 2014–2015 рр., мають мозаїчне фінансування – значну роль відіграє збір коштів на рахунок через соціальні мережі – спільнокошт (краудфандинг), додатково використовують благодійні кошти бізнесу та грантову допомогу міжнародних організацій [3].

Таким чином, сьогодні волонтерські організації відіграють роль маркетингових компаній, які вивчають потреби фронту на локальному рівні, здійснюють мозаїчний збір коштів з різних джерел, здійснюють пошук, замовлення та придбання як в Україні, так і за кордоном певного обладнання, продуктів тощо та працюють як логістичні компанії, які забезпечують завезення, оформлення й транспортування до споживача.

Окрім того, є численні волонтерські організації, які не працюють з фронтом, а допомагають у тилу – від забезпечення притулку для домашніх улюбленців, що втратили господарів під час бойових дій, до закупівлі й забезпечення ліками й продовольством соціально незахищених соціальних груп.

Волонтерська діяльність в Україні є надзвичайно важливою для розвитку громадянського суспільства, особливо в умовах соціальних і політичних викликів. Проте, існуючі проблеми потребують термінового вирішення. Необхідно створити сприятливі умови для волонтерів через правове регулювання, забезпечення ресурсами та навчання, що дозволить підвищити ефективність їхньої діяльності [2].

Підтримка з боку держави, суспільства та міжнародних організацій також є ключовими чинниками успіху волонтерського руху. Поліпшення ситуації в цій сфері не лише зміцнить волонтерський рух, але і сприятиме розвитку демократичних цінностей та згуртованості в українському суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с.
2. Голуб В. Л. Волонтерська діяльність в системі взаємовідносин держави та суспільства : дис. канд. наук із держ. управ. : 25.00.01. Київ, 2016. 247 с.
3. Лещенко М. О. Волонтерська діяльність під час військових подій в Україні і світі : магістерська дис. : 054 Соціологія. Київ, 2018. 101 с.

РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Анна ДОХОЯН, ННІ управління та безпеки населення, взвод 35 (22)ЦЗ
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

В умовах повномасштабної війни росії проти України проблеми формування політичної свідомості набувають особливої актуальності. Демократизація суспільства пов'язана зі змінами в політичній свідомості і є її важливою та необхідною умовою. Складні соціально-політичні, економічні та міжнародні проблеми вимагають від особистості вміння розуміти та аналізувати реальність і процеси, що відбуваються в суспільстві. Свідомість – важливий елемент нашого існування, який дозволяє нам розуміти і сприймати навколишній світ. Це поняття є важливим аспектом людської психології та філософії, оскільки воно впливає на наш спосіб буття, довгострокову діяльність, дії та бажання. Політична свідомість громадян є ключовим фактором формування демократичного суспільства та прийняття виважених політичних рішень. Політична свідомість може сприяти підвищенню освітнього рівня громадян та забезпечити більш об'єктивне сприйняття політичних процесів і подій. Політична свідомість – це сукупність політичних ідей і поглядів політичних суб'єктів на розвиток суспільства. Вона є плинною, досить динамічною і змінюється залежно від політичних процесів, подій та явищ. При цьому одні й ті ж поняття по-різному сприймаються і оцінюються населенням.

Політичну свідомість можна визначити як сукупність ідей, теоретичних концепцій, поглядів, уявлень, думок, оціночних суджень та емоційних станів суб'єктів політичних відносин. Політична свідомість є природним суб'єктивним компонентом політичної діяльності та політичної поведінки [2].

Сьогодні політична свідомість формується під впливом низки факторів, серед яких освіта, споживання медіа, соціальні мережі та особистий досвід. Роль політичних еліт та груп інтересів у формуванні громадської думки також стала більш значущою, оскільки вони використовують більш досконалі маркетингові технології та пропаганду, щоб впливати на громадську думку на свою користь. Загалом, історія формування політичної свідомості відображає постійну боротьбу між тими, хто прагне просувати демократію та соціальну справедливість, і тими, хто прагне зберегти свою владу та привілеї. Здатність людей розвивати критичну та поінформовану політичну свідомість залишається важливою для здорової демократії та справедливого суспільства. Сучасні дослідження показують, що політична свідомість має значний вплив на розвиток демократичного суспільства. Вона сприяє формуванню активної громадянської позиції, забезпечує участь громадян у прийнятті рішень та контролі за діяльністю уряду. Тому розвиток

політичної свідомості є важливим завданням для будь-якого суспільства, яке прагне до демократичних цінностей і принципів.

Роль політичної свідомості в сучасному інформаційному суспільстві є надзвичайно важливою. Важливо об'єктивно оцінювати та критично оцінювати інформацію, що циркулює в інформаційному просторі, оскільки великі обсяги інформації розмивають межі реальності та фейків, тому політична обізнаність допомагає тверезо оцінювати ситуацію, ретельно аналізувати достовірність новин та досягати бажаних результатів. На формування політичної свідомості впливає соціально-економічна ситуація в країні та політичні процеси і явища, що відбуваються останнім часом

Значну роль у формуванні політичної свідомості відіграє інформація, що надходить від політичної влади, офіційних джерел, а також поширення неофіційної інформації, непідтверджених даних, тобто чуток, пліток тощо. Ступінь достовірності та повноти інформації дозволяє людині використовувати її при здійсненні вибору. ЗМІ є елементом громадянського суспільства, оскільки саме через них соціально активні люди виходять у широку публічну сферу[1]. Використовуючи технології та спеціальні прийоми психологічного впливу, ЗМІ є найефективнішими маніпуляторами, спрямованими на оперативне та стратегічне маніпулювання.

В сучасних складних умовах розвитку суспільства які виникли через повномасштабне вторгнення росії на територію України діяльність ЗМІ також зазнала змін. Говорячи про зміни і впливи, зокрема інформаційні, у внутрішньополітичному просторі однією з особливостей періоду війни став «короткий часовий горизонт» – коли учасники політичного процесу, експерти, медіа знаходяться у порядку денному один-три тижні, і те, що сталося позавчора, вже не є важливим. Окрім часової деформації, чимале значення має зміна структури інформаційного поля – коли на телебаченні домінуючим став фактично один канал (що докорінно відрізняється від довоєнної ситуації конкуренції багатьох каналів, які належали різним власникам-олігархам), а поза ТБ зростає активність в Інтернеті на платформах Facebook, YouTube, Telegram, Tiktok – і всі ці платформи юридично не є українськими. Сьогодні, 62% українців дивляться телеграм-канали, 64% – телебачення.

Цей зростаючий вплив нових медіа, зокрема месенджерів, які стали виконувати роль ЗМІ (хоча вони такими не є) має деструктивний характер. Проблема полягає у тому, що ці медіа не відповідають демократичним стандартам, у них немає відповідальності, вони не регулюються законодавством і продукують не стільки новини, скільки трактовки. Залишається відкритим питання, наскільки месенджери як медіа відповідають інтересам суспільства, а не своїх спонсорів.

Розвиток блогу сфери несе в собі ризик посилення тінізації медіасередовища, оскільки велику кількість блогерів набагато важче контролювати на предмет залежності від груп інтересів порівняно з великими медіахолдингами. Разом із тим, зростання попиту на соціальні мережі як альтернативу традиційним ЗМІ (зокрема, телебаченню) сприяє диференціації партійної системи. Ці канали комунікації є демократичнішими: вони не вимагають інвестування великих коштів і мають низьку собівартість, а отже – є більш доступними для використання громадянами.

Розвиток такого сценарію, у свою чергу, здатен радикально змінити ситуацію, оскільки медійне представлення є одним з визначальних факторів формування громадської думки та політичної популярності. Кожне медіа, у свою чергу, несе свій спектр суб'єктивної заангажованості і представляє певні інтереси.

Цікаво, що за даними соціологічного опитування, проведеного Школою політичної аналітики НаУКМА, різноманіття телевізійних каналів хвилює порівняно невелику групу громадян – це переважно люди вікової категорії 60+. Саме ці респонденти висловлюються за зменшення ефірного часу Єдиного телемарафону. Тоді як молодь виявила відносну байдужість до цього питання - вочевидь тому, що є споживачем новин з Інтернет-простору.

Отже, формування політичної свідомості в умовах повномасштабної російсько-української війни, є складним явищем, яке відображає кризову політичну реальність сьогодення та має бути спрямована на формування перспективного політичного мислення та його вдосконалення, з метою реалізації ефективного повоєнного відновлення у майбутньому. Велика роль у цьому процесі належить ЗМІ, які мають свою цільову аудиторію і використовують політичні міфи для подання інформації, яка наповнена реальним змістом і в яку аудиторія очікує і готова повірити. Політичні міфи створюють ілюзії серед населення замість того, щоб пояснювати реальну дійсність. Однак за певних умов політичні міфи можуть мобілізувати населення і впливати на його дії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Залевська І.І., Удренас Г.І. Інформаційна безпека України. Південноукраїнський правничий часопис. 2022. № 1.
2. Цурканова І. Політична свідомість нового «Покоління X, Y, Z» в розбудові українського суспільства. Регіональні студії. 2022. № 29. С. 4. URL: <http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/29/18.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

*Артем ЖАДАН, ННІ управління та безпеки населення, ПРс-22
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Функціонування політичної системи в нашій країні нині обумовлений дією правового режиму воєнного стану, який було введено 24 лютого 2022 року Указом № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1], який підписаний Президентом України Володимиром Зеленським.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та гарантування національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. [2].

Запровадження воєнного стану ознаменувало початок функціонування такого політичного інституту, як «військове командування». Військовим командуванням, якому, згідно з Законом «Про правовий порядок воєнного стану», надається право разом з органами виконавчої влади, військовими

адміністраціями, Радою Міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи правового режиму воєнного стану, є: Головнокомандувач Збройних сил України, Командувач об'єднаних сил Збройних сил України, командувачі видів та окремих родів військ (сил) Збройних сил України, командувачі (начальники) органів військового управління, командири з'єднань, військових частин Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань. Військове командування видає обов'язкові до виконання накази і директиви з питань забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку, здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Після запровадження правового режиму воєнного стану повноваження вищих органів державної влади – Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України збереглися. Проте пріоритети у їх діяльності змінилися, що позначилося і на її результатах.

Зокрема, Верховна Рада України (далі ВРУ) 23 лютого 2022 р. ухвалила постанову «Про організацію роботи Верховної Ради України в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану» № 2100-IX, якою передбачила, що на період дії надзвичайного та/або воєнного стану організація роботи Верховної Ради України здійснюється з урахуванням таких особливостей як:

- робота ВРУ здійснюється у режимі пленарних засідань, роботи в комітетах, тимчасових спеціальних комісіях і тимчасових слідчих комісіях, депутатських фракціях (депутатських групах), а відрядження народних депутатів здійснюються тільки за розпорядженням Голови ВРУ або його заступників;

- засідання Погоджувальної ради скликаються Головою ВРУ або його заступниками за потреби; засідання комітетів (тимчасових спеціальних комісій) ВРУ скликаються головами або за ініціативи більшості членів і проводяться невідкладно для забезпечення розгляду питань порядку денного пленарних засідань Верховної Ради України;

- ВРУ працює в режимі пленарного засідання безперервно, а Голові ВРУ або його заступникам доручено визначати час і місце проведення пленарного засідання та спосіб голосування за потреби [3].

Таким чином, наразі ВРУ працює у закритому режимі, що звичайно позначилося на її складі. Так, станом на середину 2023 р. ВРУ мала найменшу реальну чисельність парламентаріїв за свою історію – 404 народних депутати. Сам цей факт був прямим наслідком російської збройної агресії проти України. Нормою для режиму воєнного стану є й розгляд законопроектів Верховною Радою України в режимі *ed hoc* – тобто з недотриманням звичних для мирного часу термінів унесення і розгляду законопроектів. В умовах, що об'єктивно склалися, така процедура не може вважатися недемократичною, оскільки йдеться про термінові рішення, спрямовані на забезпечення обороноздатності країни.

Президент України як Верховний Головнокомандувач в умовах дії правового режиму воєнного стану і за формальними, і за фактичними повноваженнями починаючи з 24 лютого 2022 р. посилив свої повноваження і фактично сьогодні саме його Офіс найбільше впливає на зміст державної політики. Так, згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану», президент отримав можливості вирішального впливу на діяльність виконавчої влади. Де-факто президент України став найбільш потужним і впливовим інститутом у системі влади, підпорядкувавши собі і парламент, і уряд. Окрім того, у своїй діяльності президент, як і раніше, користується і неформальними інструментами, зосередженими в його Офісі. В умовах ведення активних бойових дій, консолідація влади в руках президента, на думку багатьох політологів, об'єктивно необхідна [3, 17].

Кабінет Міністрів після запровадження правового режиму воєнного стану в Україні «працював відповідно до Регламенту Кабінету Міністрів України в умовах воєнного стану». Згідно з Регламентом, Кабміном було розроблено та введено в дію План запровадження та забезпечення заходів правового режиму воєнного стану в окремих місцевостях України з урахуванням загроз та особливостей конкретної ситуації, яка склалася. Планом передбачено організацію та здійснення урядом керівництва центральними та іншими органами виконавчої влади в умовах воєнного стану; створення відповідно до норм міжнародного гуманітарного права безпечних зон, організованих у спосіб, який дає змогу забезпечити захист цивільних осіб; визначення особливостей здійснення оборонних та публічних закупівель із забезпеченням захищеності державних замовників і замовників від воєнних загроз.

Війна зумовила структурні зміни в системі місцевих органів влади. Після запровадження правового режиму воєнного стану в Україні було створено 25 обласних військових адміністрацій з подальшим утворенням військових адміністрацій населених пунктів. Важливим є те, що військові адміністрації – це державні органи, які здійснюють свої повноваження тимчасово: «Повноваження військових адміністрацій здійснюються ними в порядку, визначеному законами України для здійснення повноважень відповідних місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, з урахуванням особливостей, встановлених Законом. Військові адміністрації населених пунктів здійснюють делеговані повноваження органів виконавчої влади, надані органам місцевого самоврядування законами України. Начальник військової адміністрації є розпорядником бюджетних коштів, укладає від імені територіальної громади, відповідної військової адміністрації договори згідно із законодавством; видає накази та розпорядження у межах своїх повноважень, які мають таку ж юридичну силу, що і рішення відповідної ради. Накази, видані в межах повноважень місцевих рад, мають бути оприлюднені, крім тих, що містять інформацію з обмеженим доступом» [3, 20].

Зміни торкнулися і роботи судової системи. В умовах воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачених конституцією, в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені, нормативно-правові акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, рішення Ради Міністрів Автономної Республіки Крим, рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які стосуються прав і свобод людини і громадянина, що обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, тимчасово не застосовуються. Наразі можна констатувати, що суди загалом виконують свої функції, хоча проблеми судової влади, звісно, нікуди не поділися: це вкрай незадовільне кадрове забезпечення, корупція, недотримання термінів розгляду справ, перевантаження справами тощо.

Політичні партії та партійна система – ще один з важливих індикаторів характеру політичного режиму. За даними Міністерства юстиції України, на 1 січня 2022 р. у країні було 376 партій¹⁹, зареєстрованих Мін'юстом у період з листопада 1990 р. до 1 січня 2022 р. [4]. Із запровадженням правового режиму воєнного стану після початку повномасштабного російського воєнного вторгнення політичні процеси в Україні фактично «стали на паузу». Однак саме цей період став своєрідним «вікном можливостей» і у переформатуванні партійної системи. Насамперед це відбулося після ухвалення Закону «Про колабораціонізм» і призупинення діяльності низки політичних партій, які були помічені у

проросійській діяльності. Проаналізувавши ситуацію, РНБО рішенням від 18 березня 2022 р. призупинила діяльність низки політичних партій, зважаючи на їхню пряму антиукраїнську політичну та організаційну діяльність в умовах збройної агресії з боку Російської Федерації, яка полягала у виправдовуванні війни, у публічних закликах до зміни конституційного ладу насильницьким шляхом, що становило реальні загрози суверенітету і територіальній цілісності держави. Так було призупинено діяльність кількох десятків партій, найвідоміші з яких – «Опозиційна платформа – за життя», «Партія Шарія», «Держава», «Ліва опозиція», «Прогресивна соціалістична партія України», «Союз лівих сил», «Соціалістична партія України», «Соціалісти», «Опозиційний блок», «Наші», «Блок Володимира Сальдо», «Русь Єдина» тощо [3,26].

Отже, можемо стверджувати, що політична система України у кризовій ситуації широкомасштабного вторгнення російського агресора продемонструвала ефективність і стійкість, а також уміння адаптуватися до умов зовнішнього середовища.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про введення воєнного стану в Україні. Указ Президента України № 64/2022 від 24.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
2. Про правовий режим воєнного стану. Закон України № 389-VIII від 12.05.2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
3. Про організацію роботи Верховної Ради України в умовах дії надзвичайного та/або воєнного стану. Постанова Верховної Ради України № 2100-IX від 23. 02.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2100-20#Text>
3. Адаптивні зміни політичного поля України в умовах війни : монографія / за ред. О. О. Рафальського, О. М. Майбороди. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 672 с.
4. Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій. URL: <https://minjust.gov.ua/ddr/services/legalisation-zmi>

КОМУНІКАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

*Вадим ЗАГНОЙКО, ННІ «Інститут державного управління»
НК – Олена КРУТІЙ, доктор наук з державного управління, професор
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Довготривалі бойові дії на території нашої держави зумовили виникнення ряду проблем, з якими суспільство та публічна влада не стикалися раніше. Одним із важливих викликів останніх років стало питання адаптації внутрішніх мігрантів на нових територіях. У 2014 році анексія Криму та масштабні бойові дії у східних областях змусили понад 1,5 мільйона українців вирушити у пошуках прихистку до безпечніших регіонів країни. Саме в той час почала формуватися системна криза, пов'язана з виникненням нової для нашої держави категорії громадян: внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Вже понад три роки триває повномасштабне військове вторгнення, що породжує нові хвилі вимушеної міграції українців. Руйнування об'єктів критичної інфраструктури, атаки житлових будинків і цивільних осіб, погіршення умов проживання населення й надалі призводили до постійних змін чисельності та складу ВПО.

Зростання кількості збройних конфліктів і насильства протягом останніх років призвели до того, що на кінець 2023 року кількість ВПО, згідно з даними Центру моніторингу внутрішньо переміщених осіб (IDMC), у всьому світі сягнула 75,9 мільйона людей. [1]

Внаслідок цієї сумної тенденції Данська рада у справах біженців (DRC) прогнозує у своєму дослідженні, додаткове збільшення їхньої кількості на 6,7 мільйона осіб до кінця 2026 року. Кількість вимушених переселенців зросте на 4,2 мільйона до кінця 2025 року та ще на 2,5 мільйона – у 2026 році. 70% з цих 6,7 мільйона осіб, як очікується, складуть особи, переміщені всередині своїх країн. [2]

Згідно з оцінками Міжнародної організації з міграції станом на кінець грудня 2024 р. в Україні налічувалося 3,665 млн внутрішньо переміщених осіб. Найбільша кількість ВПО проживала у Дніпропетровській (520 000, 14% від загальної кількості ВПО) та Харківській (447 000, 12%) областях, тоді як місто Київ (401 000, 11%) та Київська область (294 000, 8%) посіли третє та четверте місця за кількістю ВПО відповідно. Близько третини (1 128 000) ВПО проживали в населених пунктах, розташованих поблизу лінії фронту, причому 38% цих ВПО з прифронтових територій проживали в Харківській області. Найбільша кількість людей вимушено залишили: Донецьку область (1 032 000 осіб), Харківську область (724 000 осіб) та Херсонську область (439 000 осіб). [3]

Наведені цифри засвідчують сталі тенденції, які протягом найближчих років впливатимуть на соціально-економічний та суспільно-політичний розвиток регіонів. Аналіз ролі комунікаційних стратегій, в тому числі й щодо формування позитивного ставлення місцевих громад до внутрішньо переміщених осіб, так само як і подолання упередженості ВПО у ставленні до місцевого населення в регіонах, що є значною мірою віддаленими від їхніх рідних, є вкрай важливим для розуміння і поліпшення взаємин між цими групами.

Але комунікативна складова публічної влади у сучасному інформаційному суспільстві потребує застосування нових підходів та інструментів, які б враховували сучасні динамічні перетворення, прагнення суспільства до інтерактивної взаємодії та урізноманітнення каналів та засобів обміну оперативною інформацією та отримання новин.

Сучасний світ традиційних засобів масової інформації насамперед телебачення, радіомовлення та друкованих видань поступово втрачає свою провідну роль у комунікації з кінцевим споживачем інформації. Натомість значення інтернет-медіа набуває все більшого значення у створенні та поширенні інформації.

Так, за даними громадської мережі ОПОРА, яке проводилося з 6 травня 2024 року по 4 червня 2024 року [4], від початку війни значною мірою змінився підхід українського суспільства до каналів пошуку та отримання інформації.

Майже три чверті (або 73,4%) опитаних мешканців нашої держави використовують для отримання новин соціальні мережі. І хоча популярність цих платформ уперше з початку повномасштабної війни знизилася на 4,5%, саме вони й надалі залишаються лідерами з постачання інформації українцям. Рейтинг найпопулярніших соцмереж у нашій країні протягом останніх трьох років залишається практично незмінним. Його одноосібно очолює месенджер «Telegram» (78,1%). Відеохостинг «YouTube» (59,5%) та соціальна мережа «Facebook» (44,6%) посідають друге та третє місця відповідно. Також трохи більш ніж 42% опитаних слідкують за новинами через вайбер, 29,6% – через інстаграм, 26,8% використовують тікток.

В умовах масових обстрілів та нестабільного енергопостачання значною мірою зросла потреба населення в отриманні оперативної інформації швидко та у досить стислому форматі. Саме через це телеграм нарощує лідерство в українському сегменті соціальних мереж.

І саме тому публічною владою та представниками гуманітарної сфери приділяється значна увага створенню чат-ботів та сервісів, які мають на меті полегшити процеси адаптації ВПО на нових територіях, а також їхньої інтеграції в життя громад, що надають вимушеним переселенцям прихисток. Прикладами вдалого використання подібних інструментів можуть слугувати чат-боти та сервіси: «єДопомога», «SaveUA», «Харків – твій дім», «Львів для тебе», «Юридичний порадиш для ВПО», «Дитина не сама», «EducationUaBot» та багато інших. [5]

Наступним кроком, який передбачає повноцінну інтерактивну комунікацію з ВПО, залучення вимушених мігрантів до дво- або тристороннього діалогу з органами публічної влади, представниками гуманітарної сфери, є створення та розвиток відповідними органами влади та недержавними організаціями офіційних сторінок у соціальних мережах. Адже, як було зазначено вище, саме ці канали комунікації протягом останніх років завойовують довіру все більшої кількості громадян та містять, порівняно з телеграм-каналами та чат-ботами можливості для отримання зворотного зв'язку і повноцінного спілкування.

І, нарешті, широке залучення до співпраці та тристороннього діалогу безпосередньо ВПО дозволить суттєво підвищити результативність та ефективні комунікації. Саме з цією метою на підставі Постанови Уряду «Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб» [6] на території нашої держави створені та успішно функціонують понад 800 Рад ВПО при обласних, міських, районних державних адміністраціях та органах місцевого самоврядування. [7] До складу таких формувань входять, як представники публічної влади, так і представники об'єднань внутрішньо переміщених осіб, громадських організацій, волонтерського руху.

В часи складних викликів та гуманітарних криз, роль публічної влади у комунікації з представниками гуманітарної сфери та внутрішньо переміщеними особами набуває все більшого значення. Від ефективності такої комунікації залежить успішність гуманітарних заходів та здатність забезпечити необхідну підтримку та захист внутрішньо переміщеним особам. І люди, які безпосередньо постраждали від війни, і громади, що приймають вимушених переселенців, стикаються із комплексом складних і взаємопов'язаних викликів, які публічна влада, міжнародні гуманітарні організації, ВПО і громади, що їх приймають, намагаються долати разом.

Враховуючи викладене вище, максимально ефективним і надалі виглядає продовження тристороннього діалогу публічної влади, гуманітарної спільноти та ВПО, який би включав інформаційну підтримку такої взаємодії та удосконалення інструментів інтерактивної комунікації, як невіддільної частини створення можливостей взаємодії з внутрішньо переміщеними особами.

Саме тому розвиток зазначених комунікаційних каналів поряд з узгодженою з інституціями публічної влади реалізацією стратегій держави та міжнародних гуманітарних організацій сприятимуть як у реагуванні на виклики сьогодення, так і у повоєнній відбудові України. А отриманий досвід і систематизація напрацювань за зазначеними напрямками, безумовно, допоможуть багатьом залученим до сфер публічного управління та гуманітарного реагування в усьому світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. 2024 Global Report on Internal Displacement. Internal Displacement Monitoring Centre. URL: <https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2024/>
2. Global Displacement Forecast 2025. Danish Refugee Council. URL: https://drc.ngo/media/ux2ln1xp/250120_global_displacement_forecast_report_2025_final.pdf
3. Ukraine – Internal Displacement Report – General Population Survey Round 19 (January 2025). International Organization for Migration. URL: <https://reliefweb.int/report/ukraine/iom-ukraine-internal-displacement-report-general-population-survey-round-19-january-2025>
4. Результати дослідження Громадської мережі ОПОРА: Медіаспоживання українців: Третій рік повномасштабної війни. [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <https://www.opora.ua.org/viyna/doslidzhennya-mediaspozhyvannya-ukrayinciv-tretyy-rik-povnomasshtabnoyi-viyni-25292>
5. Корисні чат-боти та сервіси, якими варто скористатися ВПО: [Електронний ресурс] – Режим доступу: URL: <https://bf.dia.gov.ua/articles/korysni-chat-boty-ta-servisy-iakymy-varto-skorystatsia-vpo>
6. Про затвердження Типового положення про Раду з питань внутрішньо переміщених осіб: Постанова Каб. Міністрів України від 04.08.2023 р. № 812. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-typovoho-polozhennia-pro-radu-z-pytan-vnutrishno-s812-40823>
7. Інтерактивна карта Рад ВПО: БФ «Стабілізуєшн Суппорт Сервісес»: URL: <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjojYTJjNGYxZDI0ZTE0Ny00ZDY1LWJjNzYtN2QzMtFiMmE3M2M1IiwidCI6ImU1YzM3OTgxLTy2NjQtNDZlNC04YTBJLTy1NDkMmFmODBiZSIsImMiOj9>
8. Заяць О. Роль соціальних мереж у публічному управлінні та адмініструванні: канали взаємодії та їх ефективність. [Електронний ресурс] / Заяць О. // Економічні горизонти. - 2024. - № 2-3(28). - DOI: [https://doi.org/10.31499/2616-5236.3\(28\).2024.308214](https://doi.org/10.31499/2616-5236.3(28).2024.308214)
9. Крутий О. М. Стратегічні комунікації у публічному управлінні в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / О. М. Крутий, І. М. Лопатченко. // Державне будівництво. - 2018. - № 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2018_2_4

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ

*Катерина ЗАПЕКА, ННІ управління та безпеки населення, група ЕКПс -21-2
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Характерною особливістю сучасності є та обставина, що до активної участі в інформаційних процесах у дуже стислі строки долучилися широкі маси користувачів, що в переважній більшості не мають відповідного рівня підготовки до участі в суспільно корисній інформаційній діяльності. Для значної частини учасників інформаційних обмінів самовираження в Інтернеті поки що є значущим як процес. І тому сьогодні інформаційний простір перевантажений випадковою, низькоякісною інформацією, що ускладнює використання суспільно значущих ресурсів. Однак останнім часом з розвитком інформаційних технологій,

удосконаленням загальносуспільної системи соціальних інформаційних комунікацій в Україні ми спостерігаємо характерний також і для інших країн світу процес самоорганізації вітчизняного інформаційного простору, формування системи соціальних інформаційних мереж [1].

Соціальна мережа (від англ. Social networking service) – платформа, онлайн сервіс або веб-сайт, призначені для побудови, відображення та організації соціальних взаємовідносин, візуалізацією яких є соціальні графи. Наразі кількість соціальних мереж в Інтернеті і число їх користувачів швидко зростає (соціальні мережі стартували в 1995 р, в 2000-і набули глобального розмаху).

В умовах сучасності соціальні мережі становлять собою певний майданчик для зростання рівня активності суспільства. Цей розвиток виражається у соціальній реалізації громадян, у їх самовираженні та вдосконаленні. Поширення соціальних інтересів на мережевих майданчиках зумовило суттєві зміни у трактуванні інформаційних обмінів на рівні суспільства. До найважливіших характеристик цього процесу відносять зростання обсягів інформаційних потоків, що тим самим ускладнює процес контролювання з точки зору державної інформаційної безпеки. Також, як наслідок обміну інформації за допомогою мережевих майданчиків, з'являються нові види комунікації, які поєднують в собі масові та індивідуальні характеристики впливу. Таким чином демократизація суспільства на сучасному етапі унеможливорює використання старих методик, тому системи державного контролю не можуть у повній мірі та вчасно реагувати на динамічні зміни в інформаційному просторі. Різке зростання популярності соціальних мереж викликає різке зростання інтересу дослідників до їх особливостей, сутності та значення для суспільства.

Соціальні мережі в аспекті забезпечення державної безпеки вимагають особливої уваги, оскільки присутність державних установ у них незначна, а діяльність правових установ, що орієнтовані на інформаційну сферу, менш ефективна у зв'язку із використанням ними застарілих технологічних процесів. При розгляді питання забезпечення державної безпеки варто враховувати деякі особливості мережевих майданчиків на сучасному етапі їх розвитку.

По-перше, сторінки у соціальних мережах мають більшість політиків, лідерів партій, чиновників та державних діячів. У даному аспекті вони являють собою неформальний засіб комунікації, за допомогою якого публічна особа може не лише транслювати події та заяви, а й знаходитись «ближче до народу». Однак, як і будь-який механізм спілкування, соціальні мережі все більше стають необхідністю та формальністю, яка потребує постійного вдосконалення механізмів.

По-друге, «безцензурне» поширення інформації надає користувачам переваги у викладенні матеріалів у режимі реального часу, тобто будь-яка сенсаційна новина може потрапити у інтернет-простір з мінімальним часовим відривом. Однак на противагу цьому, стає значно складніше приховувати та видозмінювати інформацію, що вже існує на мережевих майданчиках.

По-третє, за допомогою мережевих додатків можливо формувати групи та спільноти, що тим самим збільшить швидкість поширення інформації та обсяги охоплення суспільства. Такі переваги можна використовувати як у цілеспрямованих інтересах, так і для шкідливого впливу на національну безпеку держави.

Беручи до уваги усі аспекти діяльності соціальних мереж можливо дійти до висновку, що вони можуть становити собою сучасний інструмент для маніпулювання громадською думкою та впливати на настрої, що існують на сьогоднішній день у суспільстві. За допомогою них також стало можливим залучення більшої кількості населення до проблем та соціально важливих питань.

Варто також враховувати той факт, що усі сторінки інформаційних агресорів, діяльність яких може загрожувати національній безпеці держави, можуть впливати на суспільство лише шляхом інформаційних атак, видозмін інформації, чи взагалі, поширювати фейкові дані. Однак, як і будь-яку неправдиву інформацію, такі атаки можливо спростовувати, висвітлюючи події та дані, що відбувались насправді, тим самим отримуючи від користувачів довіру. У свою чергу, такі сторінки, на відміну від органів державної влади, не мають у своєму розпорядженні необхідної кількості фінансових, адміністративних та правових ресурсів.

Враховуючи усю вищезгадану інформацію, для забезпечення державної безпеки, необхідно:

- розширювати та вдосконалювати подання в соціальних мережах інформації, яка стосується політичної, економічної, екологічної та правової діяльності країни;
- забезпечити інформаційну підтримку та обслуговування органами держави населення за допомогою мережі Інтернет;
- впроваджувати та розвивати сучасні комп'ютерні технології в системі державного управління;
- не допускати поширення інформації, яка заборонена на законодавчому рівні;
- удосконалювати правове врегулювання поширення, обробки та збереження електронної інформації, врегульовувати законодавчо питання інтелектуальної власності та посилювати відповідальність за порушення законів що до порядку доступу до інформаційних ресурсів [3].

Таким чином, соціальні мережі становлять собою потужний інструмент впливу як з боку державних органів, так й з боку населення. Усе частіше воєнні дії проходять на мережевих майданчиках, що значно ускладнює процес протидії з агресорами. Державі, у свою чергу, варто враховувати такі видозміни військових дій та не недооцінювати масштабність можливостей соціальних мереж, постійно удосконалюючи та врегульовуючи проблеми за допомогою потужного чинника – законодавства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства : [монографія] / [О. С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 220 с.
2. Типове положення про службу захисту інформації в автоматизованій системі. – Режим доступу: http://www.dsszzi.gov.ua/dstszzi/control/uk/publish/article?art_id=39738&cat_id=38.
3. Соціальна мережа (Інтернет). – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Ірина ЗАХАРЧЕНКО, ННІ цивільного захисту, магістр
НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Логістика є ключовою складовою національної економіки. В умовах збройної агресії рф набуло особливої актуальності питання забезпечення матеріально-технічними ресурсами сил цивільного захисту, що не може

реалізовуватись без належним чином налагодженої логістики. Адже, ефективність доставки матеріальних ресурсів безпосередньо впливає на функціонування підрозділів цивільного захисту.

Метою логістики в умовах сьогодення є забезпечення доставки товарно-матеріальних цінностей у необхідне місце в потрібний час для забезпечення оперативності дій сил цивільного захисту.

Одним з ключових факторів матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних робіт є оперативне і своєчасне постачання техніки, обладнання, пального, медикаментів тощо.

Механізм планування та організації логістичного забезпечення ДСНС України, інших складових сил безпеки, які в установленому порядку і на умовах, визначених законодавством, залучаються до виконання завдання з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності у складі сил оборони регламентовано порядком логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, який затверджено постановою КМУ від 27 грудня 2018 р. № 1208. Логістичне забезпечення – комплекс заходів із: планування логістичного забезпечення; визначення потреб в озброєнні, бойовій (військовій та спеціальній) техніці, спеціальних і транспортних засобах (далі - озброєння, військова та спеціальна техніка), матеріально-технічних засобах та послугах; проектування, розроблення (модернізація та модифікація) озброєння, військової та спеціальної техніки та матеріально-технічних засобів, їх закупівлі, постачання, зберігання, ремонту, технічного обслуговування, контролю експлуатації (використання); реалізації, списання та утилізації надлишкового озброєння, військової та спеціальної техніки і матеріально-технічних засобів; планування та здійснення військових перевезень усіма видами транспорту; закупівлі робіт і послуг лазне-прального та торговельно-побутового обслуговування; організації харчування; розквартирування військ (сил, органів); закупівлі або будівництва, технічного обслуговування, експлуатації об'єктів військової інфраструктури [1].

Логістичне забезпечення сил цивільного захисту має ґрунтуватися на таких принципах: відповідальності, пріоритетності, співробітництва, доступності, ефективності, гнучкості, інформованості.

Принцип відповідальності передбачає, що підрозділи матеріально-технічного забезпечення та логістики відповідають за логістичне забезпечення сил ЦЗ, які залучаються до виконання завдань за призначенням. Відповідальність за логістичне забезпечення – це сукупність визначених законодавством індивідуальних і в значній мірі взаємодоповнюючих зобов'язань ДСНС України щодо організації і забезпечення логістичної підтримки сил ЦЗ.

Принцип пріоритетності полягає у спрямуванні основних зусиль логістичного забезпечення на задоволення оперативних потреб сил ЦЗ, необхідних для гарантування успішного проведення аварійно-рятувальних та інших необхідних робіт.

Під принципом співробітництва розуміємо організацію співробітництва складових сил ЦЗ з центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, а також з міжнародними організаціями та силами сектору безпеки та оборони інших держав з питань матеріально-технічного забезпечення сил ЦЗ.

Зміцнення співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями та створення міжнародних логістичних підрозділів та бригад дозволяє обмінюватися досвідом, ресурсами та технологіями, спільно проводити

навчання та вправи, а також спільно вирішувати складні проблеми [2]. На сьогодні міжнародне співробітництво ДСНС України з інституціями Європейського Союзу базується на наступних положеннях: Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони; співробітництво у рамках інструменту ЄС «Східне Партнерство»; співробітництво України як повноправного члена Механізму цивільного захисту ЄС та ін.

Цивільний сектор економіки України має велику кількість логістичних компаній, які на сьогодні забезпечують потреби сектору безпеки та оборони сучасним обладнанням, технікою, кваліфікованим персоналом та ефективними транспортними системами для потреб безпеки та оборони.

Принцип доступності обумовлює, що логістичне забезпечення повинно бути доступним у необхідних обсягах та відповідної якості, у визначеному місці, протягом необхідного часу.

Принцип ефективності передбачає, що потреба сил ЦЗ в матеріально-технічних ресурсах повинна бути своєчасно визначена та задоволена, з метою подальшого їх ефективного та раціонального використання.

Гнучкість логістичного забезпечення полягає в діях на випередження, адекватному реагуванні на зміну обстановки, запобіганні непередбачуваним ситуаціям.

Принцип інформованості ґрунтується на своєчасному забезпеченні змістовною та достовірною інформацією щодо стану матеріально-технічного забезпечення сил ЦЗ.

Узагальнюючи вищевикладене, слід зазначити, що логістичне забезпечення має ґрунтується на принципах, які дозволять оптимізувати планування, контроль й управління операціями, які виконуються в процесі закупівлі, постачання, зберігання, технічного обслуговування, транспортування тощо. Логістичне забезпечення сил ЦЗ являє собою комплексну систему організації планування та управління матеріальними та фінансовими потоками, безперебійного постачання підрозділів матеріально-технічними ресурсами з метою забезпечення ефективного виконання завдань за призначенням.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Порядок логістичного забезпечення сил оборони під час виконання завдань з оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності: постанова КМУ від 27 грудня 2018 р. № 1208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1208-2018-%D0%BF#Text>

2. Тесніков О. М., Фурсова В. А. Напрямки розвитку військової логістики в Україні в умовах воєнного стану як фактору її економічної безпеки. Економіка та суспільство. Випуск № 62, 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-111>

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

*Ярослав ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Термін «волонтер», в перекладі з французької означає добровільний помічник, особа, що за власним бажанням допомагає іншим. У багатьох словниках цей термін тлумачиться як особа, що добровільно пішла на військову службу. Сучасне «волонтерство» розуміється значно ширше, як добровільна безкорислива суспільно-корисна діяльність, яка може здійснюватись і окремими людьми, так і організаціями.

З XIX ст. волонтерство набуває соціального змісту і визначається як добровільна вмотивована, неоплачувана діяльність у вільний від основної роботи час, спрямована на допомогу іншим. У країнах Західної Європи і США волонтерський рух почав активно розвиватися в XIX ст. як рух «дружніх візитерів», сестер милосердя, самаритян, місіонерів тощо.

На території нашої країни перші форми волонтерства відомі з давніх часів. До них відносять княже добродійство, діяльність православних братств, гетьманське меценатство, колективна взаємодопомога та інші. Певні засади волонтерства були вперше унормовані в «Руській правді» та «Повчанні дітям» Володимира Мономаха. (Князь Володимир, Ярослав Мудрий). Згодом, людей, що займалися суспільно-корисною справою, називали доброчинцями, благодійниками, альтруїстами, громадськими діячами, меценатами (Гетьман Петро Сагайдачний, Іван Мазепа), приватними благодійниками (Терещенки, Семеренки, Броцькі) [1, 23].

Однак тільки в XX столітті, сповненому війн, волонтерство виокремилося у соціальне явище. Після Першої світової у Франції було засновано Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) під егідою ЮНЕСКО зі штаб-квартирою у Парижі.

З перших років незалежності в Україні волонтерство оживає і починає розвиватись. Початком цього процесу вважається 1992 рік, коли створюється служба «Телефон довіри», в якій працювали виключно волонтери. Згодом виникають організації, що реалізують різні соціальні проекти допомоги важкохворим, багатодітним сім'ям, самотнім людям похилого віку, інвалідам. Законодавчо оформлено цей рух було Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року, а також затверджено «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг» [2]. Згодом вийшов Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 року, в якому волонтерську діяльність визначено як добровільну неприбуткову суспільно спрямовану діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги (безоплатних робіт та послуг). Згідно з цим законом, волонтерська діяльність є формою благодійної діяльності і ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності та неприбутковості. Вона не включає діяльність, що здійснюється на основі сімейних, дружніх чи сусідських відносин. Волонтерами можуть бути особи, які досягли 16 років або, як виняток (за згодою одного з батьків або особи яка, його заміняє), з 15 років [3].

Але справжнім роком народження українського волонтерства можна вважати 2013 – саме Революція Гідності дала поштовх розвитку волонтерства у потужний громадянський рух. Феноменом добровільної допомоги на Майдані захоплювався весь світ. Це унікальне явище, коли велика кількість волонтерів працювали вдень і вночі: готували їжу, розносили канапки та гарячий чай, лікували поранених, підбадьорювали піснями та концертами, збирали кошти.

Стихийно почали виникати десятки волонтерських ініціатив, як-от «Єврохостел», «Євромайдан SOS», «Майдан. Медик» та ін. Без допомоги та підтримки волонтерів Майдан не зміг би втриматися так довго й перемогти. Волонтерський рух став взірцем єдності та самоорганізації українського суспільства. У ці складні роки волонтерська спільнота здивувала весь світ безмежною мужністю та патріотизмом. Волонтери стали надійним тилом і для воїнів, які ціною власного життя захищали територіальну цілісність і незалежність України.

2014 рік позначився суттєвим зростанням кількості громадян України, залучених до благодійної та волонтерської діяльності. Так, за даними соціологічного дослідження, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва» 32,5% українців лише протягом травня-вересня 2014 р. переказали кошти на рахунки української армії. Ще 23% громадян скористалися допомогою благодійних фондів та волонтерських організацій, передавши кошти, речі та продукти саме через ці громадські інституції. 9% громадян приймали участь у магазинних акціях, купивши товари за списками для потреб армії та передавши їх волонтерам. Особисто допомагали вимушеним переселенцям речами та грошима 7% українських громадян. Безпосереднім збором коштів, ліків, речей та доставкою їх в зону проведення АТО займалися 3% [4].

Отже, результати соціологічних досліджень також свідчать про те, що український волонтерський рух у 2014–2016 рр. за масштабом поширення став безпрецедентним виявом громадянської самоорганізації. Зростання активності волонтерського руху було зумовлене двома основними факторами: внутрішньополітичною кризою, що призвела до розбалансування системи державного управління, дефіциту якісних управлінських рішень, браку ресурсних можливостей, та зовнішньою агресією, яка поглибила дисбаланс між здатністю держави ефективно виконувати свої функції та забезпеченням основних потреб громадян. Кризові процеси в країні та зовнішні впливи поставили під загрозу існування України як національної держави, що було сприйнято громадянами як особистий виклик, загрозу їх самоідентифікації.

З початком повномасштабної російської агресії особливо потужною стала волонтерська діяльність українців. Волонтерські організації працюють за багатьма напрямками:

- військовий напрям;
- високотехнологічний;
- медичний та реабілітаційний;
- ремонтне волонтерство – це ремонтні роботи з відновлення військової техніки;
- «Чорний тюльпан» – перевезення тіл загиблих, пошук безвісти зниклих;
- меморіальний напрям – вшанування пам'яті загиблих;
- забезпечення військовослужбовці якісним харчуванням;
- переселенський напрям – створення центрів допомоги, адаптації, збір гуманітарної допомоги для переселенців;
- збір та доставка гуманітарної допомоги цивільному населенню; вивезення цивільного населення із фронтової та прифронтової зони.

Волонтерський рух в Україні сьогодні – це громадські, волонтерські та благодійні об'єднання, які оперативно реагують на мінливі потреби війська, будь то технологічні, технічні, ландшафтні чи сезонні, або навіть у випадках техногенних катастроф. Донати та пожертви дозволяють купувати, доставляти і передавати необхідне саме туди, де це потрібно прямо зараз. Тим самим підтримуючи життя

наших захисників. За даними Управління стратегічних комунікацій Збройних сил України, з початку повномасштабної війни українці зробити благодійних внесків більше ніж на 100 млрд грн. Лише за 2024 рік через банківські системи, такі як monobank, на потреби армії надійшло 27,4 млрд грн. Ймовірно, не менш важливо, що середня сума одного донату зросла з 258 грн до 349 грн.

Волонтери та благодійники, які опікуються нашими військовослужбовцями, існують завдяки підтримці українських та іноземних донатерів і донорів. З іншого боку все частіше бізнес долучається до допомоги, створюючи власні фонди підтримки захисників. Відчутну підтримку волонтерському руху надавала українська діаспора, представники якої пересилали до України грошові перекази, медичні препарати, приціли, господарські товари.

Зазначимо, що однією з головних рис українського волонтерства є його висока мобільність, оперативність, зразково вибудована логістика. Наразі найдієвішими волонтерськими організаціями слід вважати: Фонд Оперативної Національної Допомоги, «Повернись живим», «Армія SOS», «Підтримаємо Армію України», «Волонтерська сотня», Combat-UA, Всеукраїнський громадський центр «Волонтер» та багато інших.

Отже, Український волонтерський рух – це унікальний досвід, здобутий нашим суспільством у протистоянні агресору та захисту суверенітету і державності України у російсько-українській війні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Паславська О. Становлення та розвиток волонтерського руху в Україні (історико-правове дослідження). Актуальні проблеми правознавства. Випуск 4 (8). 2016 р. С. 22-28.
2. Про затвердження Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-%D0%BF#Text>
3. Закон України «Про волонтерську діяльність» № 3236-VI від 19 квітня 2011 р. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
4. Звіт дослідження «Волонтерський рух в Україні». URL: <http://www.gfk.com/ua/news-and-events/news/pages/report.aspx>

СЬОГОДЕННЯ ПІД ОБСТРІЛАМИ: РЕАЛЬНІСТЬ, ЩО СТАНЕ ІСТОРІЄЮ

Вероніка КАЛІТІНА, факультет управління торговельно-підприємницькою та митною діяльністю, група 075-236-01

*НК – Андрій МІНОСЯН, кандидат історичних наук, доцент
Державний біотехнологічний університет*

Харків. Колись місто, що ніколи не спало, тепер живе під обстрілами. Тут досі звучить дитячий сміх, але тепер він перегукується зі звуками повітряної тривоги. Тут люди, як і раніше, ходять на роботу, але дорогою рахують секунди між вибухами, щоб зрозуміти, де саме ховатися. Війна не просто прийшла сюди – вона оселилася на кожній вулиці, в кожному подвір'ї, в кожному домі.

Ранок тут починається не з кави, а з вибухів. Спершу – оглушливий гуркіт, від якого здригається земля, дзвенять шибки, а серце завмирає від жаху. Потім – тиша. Хвилини здаються вічністю. Люди прислухаються, намагаючись зрозуміти:

це вже кінець чи лише початок нового обстрілу? Чи є ще час на порятунок, чи треба бігти в укриття, хапаючи дітей, документи й те, що потрапить під руку?

Ракети падають на ринки, де ще вчора люди купували овочі, обирали найсвіжішу зелень, торгувалися за ціну та ділилися останніми новинами. Там, де панувало життя, тепер лежать уламки, зруйновані прилавки, розкидані продукти, які вже нікому не потрібні. Запах свіжого хліба змішується з пилом і гаром, а між залишками торгових рядів – розірвані долі.

Вони розриваються на дитячих майданчиках, де ще вчора лунав дзвінкий сміх. Малюки каталися на гоїдалках, будували піщані замки, бігали в доганялки, поки батьки спостерігали за ними, розмовляючи між собою. А сьогодні там – воронки, розбиті гірки, залиті кров'ю іграшки. Жах, який неможливо пояснити словами.

Вони несуть смерть у лікарні – туди, куди люди тікають у пошуках порятунку, де мало б бути безпечно. Там, у палатах, лежать поранені, на яких уже й так випало надто багато болю. Лікарі, що клялися рятувати життя, стають беззахисними мішенями. Будівля, що мала дарувати надію, перетворюється на пастку.

Кожен обстріл – це не просто вибухи. Це зламані долі, нерозказані історії, обірвані життя. Це нові імена в списках загиблих, нові світи, що згасли назавжди. І водночас – це ще більше люті, ще більше жаги до справедливості, ще більше віри в те, що темрява не переможе.

Але навіть після найпотужніших атак місто оживає. Зі світанком серед руїн з'являються ті, хто не дозволяє цьому болю поглинути все навколо. Волонтери, ризикуючи життям, розбирають завали, шукаючи тих, хто ще може бути врятований. Лікарі не дають собі відпочинку, працюючи в екстремальних умовах, зупиняючи кровотечі, повертаючи до життя тих, хто ще кілька хвилин тому балансував на межі смерті. Комунальники без слів беруться до роботи: відновлюють електромережі, лагодять пошкоджені водогони, прибирають уламки, щоб вулиці знову могли дихати життям.

Ніхто не має часу на розпач, бо тут він – розкіш. Сльози витирають швидко, бо треба йти далі. Треба жити, треба допомагати, треба боротися. Бо попри все, тут не вмирає надія.

У важкі часи війни справжнім вогником віри в краще майбутнє незламного Харкова залишається освіта. Харківські освітяни, студенти та учні, попри вибухи, повітряні тривоги, продовжують в дистанційному форматі передавати та здобувати знання. Онлайн – формат навчання для багатьох став справжнім викликом. Але його було успішно подолано. Педагоги освоїли нові технології, інструменти та методики дистанційного навчання. Здобувачі освіти пристосувались до навчання у віртуальному середовищі, де звичні навчальні кабінети замінили кімнати онлайн-конференцій.

Попри війну освітній процес в Харкові не зупинився. Міжнародні організації, волонтери допомагають навчальним закладам облаштовувати укриття, надають технічну підтримку, впроваджують програми з надолуження освітніх втрат.

У місті відкриваються нові навчальні класи та садочки в підземних станціях метро. Таким чином Харків бореться за своє гідне майбутнє та майбутнє всієї країни.

Попри все, Харків живе. Люди допомагають одне одному, відкривають двері своїх домівок для тих, хто втратив усе. Вони рятують тварин із розбомблених квартир, несуть воду літнім сусідам, яких бояться залишати самих. Вони – незламні. Вони стають сильнішими.

Кожен день – це випробування. Але ніхто не здається. Навіть коли немає світла, тепла, води, навіть коли знову оголошують повітряну тривогу – харків'яни залишаються нескореними. Вони знають, що перемога буде! І що ці щоденні болючі будні колись стануть історією.

Висновок: ця війна не стерта з пам'яті

Сьогодні Харків під обстрілами. Але він не схилить голови. Світ має знати правду про те, що відбувається тут. Це не просто війна – це боротьба за виживання, за життя, за майбутнє.

Колись цю реальність опишуть у підручниках. Але поки що вона – не історія. Вона триває. І кожен, хто виживає в цьому пеклі, вже є частиною нової легенди незламного міста.

ЧАСІВ ЯР – МІСТО, ЗНИЩЕНЕ ВІЙНОЮ

Вероніка КАЧАЛА, група Тфб-6-09-23

НК – Олена ПОГОДІНА

Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу

В 2014 році росія анексувала Крим та розпочала війну на Донбасі. Сотні міст та селищ зазнали обстрілів – люди виїхали, будинки були зруйновані, а деякі, такі як Пески або Широкине в Донецькій області перетворилися на пустку.

24 лютого 2022 року росія розпочала повномасштабне вторгнення і кількість зруйнованих міст та селищ, перетворених на місячний пейзаж, зросла в декілька раз. Колишні затишні та спокійні оселі, школи, лікарні, стадіони та парки перестали існувати, все знищено, спалюжене. Важко уявити, що ці міста були колись живі, що тут працювали та мріяли люди, будували плани на майбутнє, виховували дітей. А ще важче уявити життя цих міст після війни. На жаль, багато з них, мабуть, не будуть відбудовані і так залишаться величезними пам'ятниками людській злобі та ненависті.

Одним з таких міст-привидів є Часів Яр, місто в Донецькій області. Назва міста має кілька версій походження. За філологом-топонімістом Євгеном Отіним «Часів Яр» походить від тюркського «Чаї-су» — «тиха вода» [1, стор. 5]. Цю назву пов'язують з тим, що в басейні Дону і навколо Сіверського Дінця в середині I тис. н. е. перебували тюркські народи. Уже потім слов'яни могли переінакшити словосполучення «Чаї-су» на «Часів», додавши до нього геодезичний термін «яр». Інша версія — виникнення назви від прізвиська першопоселенця (Час або Часов).

Історія ж сучасного міста починається з глини. У 1876 році через багате родовище вогнетривких глин дворянин Федір Плещеев збудував там завод. Після чого почало формуватися невелике робітниче селище, яке тоді називалося село Грузьке або Плещееве. Згодом відкрили ще шість заводів із виготовлення вогнетривких матеріалів, які потім об'єднали в один.

У 1927 році в Часовому Яру звели водонапірну вежу. Ця незвичайна споруда збудована за проєктом архітектора Володимира Шухова. Вона є останньою вцілілою вежею такого типу на сході України. Коли власник комбінату вогнетривів, на території якого стоїть вежа, вирішив очистити територію підприємства задля створення там глиняного кар'єру, він не планував зберігати інженерну пам'ятку і виставив її на продаж за ціною металобрухту. Місцеві активісти і краєзнавці привернули увагу до цієї проблеми — 5 листопада 2019 року вежу було внесено до Переліку об'єктів науки і техніки національного значення.

Особливість веж Шухова в тому, що вони в рази легші за інші водонапірні споруди і вміщують більше води, ніж важать самі. В Україні існує близько десяти подібних конструкцій цього винахідника: водонапірні вежі в Миколаєві і Черкасах, Станіслав-Аджигольські маяки, дві конструкції неподалік Києва (Біла Церква і Пісківка), одна — в Конотопі.

У 1930-ті роки почалася розбудова Часового Яру: зводили цегляні будинки, прокладали вулиці, будували дитячі садочки і школи, в одній з яких пізніше навчався дисидент і правозахисник родом із Донеччини Олекса Тихий. Після розбудови, в 1938 році Часів Яр отримує статус міста. Його населення тоді складало 22 тисячі осіб.

Під час Другої світової війни місто було повністю окуповане нацистами, які грабували місцеве населення, вивозили молодь на працю в Німеччину. Перед звільненням Часового Яру 5 вересня 1943 року солдатами Радянської армії, гітлерівці намагалися максимально знищити ту інфраструктуру, яка на той момент залишалася цілою. Внаслідок тяжких боїв залишки Часового Яру були перетворені на руїни.

Після Другої світової війни місто змінюється. У центральній частині Часового Яру з'являються нові будівлі й оновлюються старі. Палац культури набув стилю так званого сталінського ампіру — як і більшість тогочасних споруд. Виробничі та адміністративні будівлі прикрашені колонами, житлова забудова представлена будинками 1950–1960-х років. У Часовому Яру також збудували стадіон і міський парк зі скульптурами другої половини ХХ ст.

У Часовому Ярі за радянських часів був найбільший в Україні й один із найбільших в СРСР комбінат вогнетривких виробів, який виник на базі багатого родовища високоякісних вогнетривких глин (площа родовища бл. 2000 га, розпочато експлуатацію у 1880-х роках); випускає широкий асортимент вогнетривких виробів.

Часовоярський історико-краєзнавчий музей, заснований 1967 року, лише у 2020 році відділився від вогнетривкового комбінату і згодом перейшов у комунальну власність громади. Після цього музей почали відновлювати — розширили територію, створили виставкову залу з картинами. Зараз він не працює.

Старі кар'єри для видобутку глини сформували незвичайний ландшафт у Часовому Яру й околицях. Частина з них — засипані чи затоплені, інші розробляються чи занедбані.

У місті є кілька десятків штучних озер, які утворилися через затоплення відпрацьованих глиняних кар'єрів. Вода в озерах чиста, тому що проходить через природні фільтри — шари глини і піску. Однією з найбільших водойм Часового Яру є Дніпровське озеро, що розташоване недалеко від центру міста.

На півночі міста, у ботанічному заказнику «Рідкодуб», який також називають «Рідкодуб'ям», ростуть дуби віком від 200 до 400 років.

Часів Яр було невеличке, проте дуже красиве містечко, до того моменту як почалась війна. Події 2014 року майже не торкнулися його. У місті був проведений незаконний референдум, проте сили оборони швидко звільнили місто від терористів, а організатора референдуму ліквідували.

Пекло розпочалося в 2022 році з початком боїв на Донбасі. 9 липня 2022 року через російські обстріли міста був знищений вокзал і частково зруйновано два п'ятиповерхові будинки. За попередніми даними удар був завданий балістичними ракетами ОТРК «Іскандер». Один із будинків, у який влучили російські окупанти, — це гуртожиток, де перебували цивільні люди. Було повністю знищено два під'їзди. Рятувальні та пошукові роботи були завершені вранці 14 липня 2022 року. З-під завалів дістали 48 тіл загиблих, серед них - одна дитина. Врятувати вдалось 9 постраждалих.

Через війну населення міста зменшилося в 15 разів. Станом на 1 вересня 2024 року в Часовому Яру перебуває близько 496 людей. Переважно, це пенсіонери, які відмовляються від евакуації. Решта населення числяться як ВПО.

У січні 2025 24-та окрема механізована бригада імені короля Данила опублікувала відео Часового Яру з пташиного польоту, на якому видно, що не залишилось жодної вцілілої будівлі. Також стало відомо, що станом на січень 2025 ЗСУ контролювало 30% території міста, а територія Часівоярського вогнетривкого комбінату була захоплена ворогом.

Бої за Часів Яр тривають і досі. Це мужнє місто є щитом Донбасу, містом-героем, містом, яке повністю знищила війна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Часів Яр: Королівська піхота взяла в полон російських десантників. URL: <https://armyinform.com.ua/2025/02/18/chasiv-yar-korolivska-pihota-vzyala-v-polon-rosijskyh-desantnykiv/> (дата звернення 10.03.25).
2. Росіяни проривалися колоною у Часів Яр, ЗСУ відбили потужний штурм. URL: <https://www.unian.ua/war/viyana-v-ukrajini-rosiyani-prorvalisya-kolonoyu-u-chasiv-yar-zsu-vidbili-potuzhniy-shturm-video-12938100.html>. (дата звернення 10.03.25).
3. Часів Яр: чому бої за нього настільки важливі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c9ezy4245e70>. (дата звернення 10.03.25).
4. Часів Яр: місто-щит Донеччини. URL: <https://www.ukrainer.net/chasiv-yar/>. (дата звернення 10.03.25).

РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Анастасія КЛИМЕНКО, ННІ управління і безпеки населення, група ПРС-21
НК – Вікторія ЧУБАНЬ, к.е.н., доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Банківська система — це фундамент економіки країни. В період потрясінь банківська система України — була єдиною галуззю, що очищувалась та розвивалась, у період з 2014 по 2016 рік та після 24 лютого 2022 року.

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. Незважаючи на введення воєнного стану на території України, банківська система країни продовжує працювати, але з урахуванням деяких тимчасових обмежень. Банківська система була частково підготовлена до цієї ситуації – пандемія COVID-19, коли були розроблені чіткі інструкції, не дозволила ринку опинитися беззбройними. Банківська система, попри все, залишається стабільною та ліквідною [1].

Щоб стабілізувати банківський ринок НБУ, як і кожна структурна одиниця банківської системи мусили швидко розробити та впровадити низку заходів для того, щоб зберегти достатній рівень довіри клієнтів. Одразу з першого дня, коли на території України ввели військовий стан, Національний банк України видав постанову «Про особливості підтримання ліквідності банків у період дії воєнного стану» від 24 лютого 2022 року, у якій було затверджено порядок бланкового рефінансування банків для підтримки ліквідності банківської системи. Для підтримки ліквідності банківської системи, наступного ж дня Національний банк надав рефінансування в обсязі 51,5 млрд грн. 25 лютого 2022 року стався перший випадок, коли наша держава застосувала інструмент бланкового рефінансування одночасно зі стандартними. У перші дні війни таким чином було посилено спроможність банків в цілому виконувати зобов'язання перед клієнтами - юридичними та фізичними особами. Також, Національний банк України у наслідок воєнного положення спростив надання своїх послуг або навіть послабив обмеження. Спрощення в більшості випадків стосувалося операцій щодо надання фінансів для благодійної допомоги чи допомоги Збройним Силам України. Особливу увагу привернули до себе зміни в кредитуванні як фізичних, так і юридичних осіб. Суттєво знизили фінансове навантаження на всіх клієнтів банків такі зміни як впровадження кредитних канікул, зменшення відсоткових ставок по кредитах, відстрочка платежів, індивідуальні умови реструктуризації та інші лояльні пропозиції. Звичайно не обійшлося без змін в операціях з іноземними валютами. Замість того, щоб повністю заборонити видачу готівки з рахунків клієнтів в іноземній валюті, уряд встановив обмеження обсягом до 30 тис. грн на день. Змін зазнали й курси валют, зокрема і національна валюта. Так станом на 24 лютого 2022 року курс долара США було зафіксовано НБУ на рівні 29,2549 грн/дол. США, а з дев'ятої ранку 21 липня 2022 року офіційний курс гривні до долара США був скоригований на 25% - до 36,5686 грн/дол. США з огляду на зміну фундаментальних характеристик економіки України під час воєнного стану.

Зараз ми бачимо, що банки змогли витримали потужний фінансовий удар попри усі форс-мажорні обставини. Це пов'язано з тим, що більшість банківських працівників почали працювати в дистанційному режимі ще задовго до воєнного стану. Кабінетом Міністрів України з метою забезпечення життєдіяльності населення було видано розпорядження від 02 березня 2022 року № 198-р «Про забезпечення здійснення розрахунків населення в умовах воєнного стану». Згідно з цим розпорядження в умовах воєнного стану люди змогли користуватися своїми арештованими коштами за умови, що сума не перевищує значення у 100 000 (сто тисяч) гривень. Неодмінно важливим полегшенням для населення було те, що задля полегшення життя було дозволено не сплачувати кредит на період воєнного часу та 30 днів після його закінчення.

Всі ці зміни відбилися на економіці банківського сектору наступним чином: чистий операційний прибуток є позитивний, навіть попри запровадження кредитних канікулів та зниження комісії, які негативно позначилося на процентних та комісійних доходах; резерви, які створюються під очікування подолання наслідків війни, також мають негативний фінансовий результат банківської роботи [2].

Також значну роль відіграє реструктуризація кредитів та відстрочка виплат. Уряд та НБУ України запровадили заходи з реструктуризації кредитів та відстрочки виплат для підприємств, які постраждали від війни. Ці заходи допомогли знизити ризики для банків та підтримали економічне відновлення. Щодо виснаження капіталу, наразі списання непрацюючих кредитів та збільшення резервів на можливі втрати можуть призвести до виснаження

капіталу банків. Це вимагає від банків залучення додаткового капіталу для збереження своїх капітальних коефіцієнтів. Війна прискорила перехід до цифрового банкінгу в Україні. Банки можуть використовувати технології для розширення своїх послуг, охоплення віддалених клієнтів та підвищення ефективності операцій. Також, банки мають можливість відігравати значну роль у відбудові України після війни, беручи на себе соціальну відповідальність. Вони можуть інвестувати у проекти реконструкції, підтримувати громадські організації та сприяти фінансовій грамотності населення.[3]

Всі прийняті рішення Нацбанку ґрунтувались на таких принципах:

- захист інтересів клієнтів банку, забезпечення надання їм послуг на належному рівні, проте з урахуванням факторів безпеки;
- підтримка діяльності банківських установ та їх ліквідності. Так, НБУ виходив з того, що негативний вплив військових дій на діяльність банків не повинен спричинювати визнання їх неплатоспроможними. Для цього проблемним фінансовим установам за потреби буде надано час для відновлення фінансової стабільності після закінчення воєнного стану;
- забезпечення прозорості фінансової звітності банків, яка відображає їх реальний фінансовий стан. Це пов'язано з тим, що в умовах відсутності достовірної та прозорої звітності регулятору буде вкрай складно реалізувати ефективні заходи щодо покращення умов функціонування вітчизняної банківської системи після завершення війни.[4]

Таким чином, підсумуємо, що банківська система міцно витримала всі загрози, що виникали останнім часом. Фінансова стійкість української банківської системи в умовах повномасштабної війни є результатом плідної багаторічної роботи НБУ в співпраці з іншими регуляторами, державними органами та провідними експертами на фінансовому ринку. Проте, поточні умови невизначеності та волатильності середовища вимагають подальшої гнучкості у плануванні та діях для швидшого та ефективнішого реагування на зміни.

Тому, в сфері регулювання банківської діяльності України, пріоритетним завданнями має стати:

1. Оптимізація кредитних портфелів:

Банки повинні ретельно проаналізувати свої кредитні портфелі та вжити заходів щодо зниження ризиків. Це може включати реструктуризацію кредитів, надання відстрочок виплат та списання непрацюючих кредитів.

2. Підтримка життєво важливих галузей:

Банки повинні зосередитися на наданні фінансування життєво важливим галузям економіки, таким як охорона здоров'я, енергетика та інфраструктура. Це допоможе підтримати економічну діяльність та забезпечити стабільність.

3. Цифро трансформація:

Банки повинні прискорити свою цифрову трансформацію, щоб забезпечити безперебійне надання послуг клієнтам та знизити операційні витрати. Це включає впровадження онлайн-банкінгу, мобільних платежів та інших цифрових інструментів. Прикладом є впровадження Приват Банком системи розрахунку для ФОП без фізичного терміналу, з залученням додатку Приват24 та мобільного телефону з підтримкою NFC.

4. Забезпечення стійкості:

Банки повинні вжити заходів для підвищення своєї стійкості до кібератак, фінансової нестабільності та інших ризиків. Це може включати зміцнення кібербезпеки, диверсифікацію джерел фінансування та підтримання достатнього капіталу.

5. Співпраця з урядом та міжнародними організаціями:

Банки повинні тісно співпрацювати з урядом та міжнародними організаціями для отримання підтримки та координації зусиль. Це може включати участь у програмах допомоги, отримання кредитних гарантій та обмін інформацією про ризики. Під час війни банківська система України на чолі з НБУ показали мужність і витримку, більшість банків стабілізували свою діяльність та показники, дещо змінивши формат роботи. Вкладники несуть гроші у банки, а українці мріють про відновлення бізнесу та проявляють зацікавленість в кредитуванні [5].

Постійний аналіз та контроль ситуації на банківському ринку допоможуть не пропустити критичної ситуації, відслідкувати динаміку, зробити прогноз, змодельовати.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Біленко М. С. Новели законодавства в банківській сфері в умовах воєнного стану. актуальні проблеми приватного права. Київ, 2022. С. 10. URL: <http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/225/204>.
2. Жакун С. Діяльність банківської системи України в умовах воєнного стану. Вісник. Рівне, Україна, 2022. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/26358/1.pdf>.
3. Дорошенко Н. О., А. О. Бакланова. Банківська система України за період воєнного стану: виклики і здобутки. 2022. URL: <https://periodicals.karazin.ua/economy/article/view/21221>.
4. Приказюк Н.В, Мирончук А.М. РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ У КРИЗОВІ ПЕРІОДИ. 2024. URL: http://www.business-navigator.ks.ua/journals/2024/75_2024/32.pdf.
5. ЗАКОН УКРАЇНИ "Про правовий режим воєнного стану". Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 08.02.2025, підстава - 4203-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

*Євгенія КОНДРАТЮК, факультет цивільного захисту, група ЕКПс-22-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Військовий конфлікт, який триває в Україні, має глибокий психологічний вплив на все суспільство. Він змінює не лише життя військових та їхніх родин, а й кожного громадянина, формуючи нову реальність, повну викликів та стресу. Ці події формують нову історичну реальність, що визначатиме майбутнє покоління та впливатиме на суспільні зміни.

Війна – це подія, що має надзвичайно серйозний вплив на психологічний стан людини. Вона змушує людину не тільки стикатися з фізичною небезпекою, а й переживати емоційний стрес та травматичні події [4].

Збройні конфлікти завжди займають особливе місце серед різного роду екстремальних ситуацій тому, що вони призводять до загибелі людей, розрух, економічних потрясінь та переміщення на інші території.

На даний час, суспільство України переживає, трагічні події у зв'язку із повномасштабною війною. Саме ці трагічні події, на превеликий жаль, впливають на психічний стан суспільства та чинять психічну травматизацію. Тому реальність

в якій знаходиться особистість, піддає її екстремальному, інтенсивному та сильному впливу загрози для життя і здоров'я її самої та оточуючих її рідних та близьких людей. Навіть ті люди, які географічно проживають далеко від зони бойових дій, психологічно страждають не менше ніж ті, які в зоні бойових дій та поруч з нею [3].

Психіатричні та психологічні дослідження показали, що війна приносить довготривалі страждання від таких проблем як тривожний розлад, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, дисоціативні розлади (добровільна соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання розмовляти), поведінкові розлади (агресія, асоціальна і злочинна поведінка, схильність до насильства) та депресія [5].

Можна умовно виділити такі групи травматизації: військові на передовій; люди, що потрапили під окупацію; люди, що покинули свої домівки і були змушені переїхати; решта населення, яке потерпає від війни. Найпоширеніші синдроми: бойові травми; травма тих, хто вижив; «травма свідка»; гострий травматичний стрес; вторинний травматичний стрес та багато інших. Надзвичайно високий рівень травмування переживають ті, хто в окупації зазнав знущань, тортур, зґвалтування, став свідком страти своїх близьких та інших звірств окупантів [2].

Також, важливо додати що, в умовах збройних конфліктів порушуються права людини, що нерозривно пов'язано з гуманітарними кризами, коли переважають проблеми обмеження прав і свобод, влади та зникають можливості здорового життя з можливістю процвітання, особливо в контексті несприятливих умов життя, обмеженої мобільності та права на працю, що загалом сприяють погіршенню фізичного та психічного здоров'я. В умовах жорстоких збройних конфліктів люди розуміють, що вони можуть бути відокремлені від своїх сімей і громад, що посилюватиме їхню травматизацію та негативні переживання.

Збройні конфліктні ситуації глибоко впливають на життя людей, оскільки породжують душевні та тілесні страждання. Детермінанти психічного здоров'я містять не тільки індивідуальні чинники, але також соціальні та соціально-політичні та їх взаємодію [1].

Процес зцілення в українському суспільстві буде тривалим, оскільки ми будемо мати численні наслідки, які доведеться долати. Зрозуміло, що війна завдала величезної травми усьому суспільству. Але можна припустити, що наслідки війни не будуть фатальними. У нашому суспільстві є всі ресурси, щоб впоратися із цими проблемами. Більшість цих заходів буде після перемоги. Але цей процес іде вже зараз, у різноманітних сферах помітна активність, яка допомагає впоратися з негативними станами та іншими психологічними труднощами. У мирний період мають бути створені спеціальні програми для роботи із психологічними наслідками травмування.

Завдяки нинішній боротьбі з агресором, крім допомоги в зціленні травми усього суспільству, нам вдасться значною мірою подолати наслідки історичних травм. Уже зараз ми фактично зламали комплекс жертви й активно позбуємося комплексу національної меншовартості, що активно змінює майбутню історію [2].

Отже, військовий конфлікт в Україні завдав суспільству глибокої психологічної травми, наслідки якої відчуватимуться ще багато років. Війна спричинила масове психологічне напруження, підвищення рівня тривожності, депресії та посттравматичних розладів. Ці події не лише змінили свідомість людей, а й значно вплинуть на майбутнє нашої історії, формуючи нові суспільні цінності, підходи до безпеки та ментальну стійкість нації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинець Н. В. Актуальні переживання особистості та психологічні наслідки загострення військової ситуації на Сході України. Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.- практ. конф. , м. Дніпро, 25 лют. 2022 р. Дніпро, 2022. С. 109-111
2. Горностай П. П. Україна в епіцентрі колективної травми: ретроспектива і перспектива. Психологія російсько-української війни: внутрішній погляд: матеріали Всеукраїнського круглого столу, м.Київ, 7 квітня 2022 р. Київ, 2022. С.9-14.
3. Марциняк-Дорош О., Васильєва О., Слободяник В., Березяк К., Пасько К. Психічна травматизація особистості внаслідок військових дій та її вплив на життєдіяльність. Наукові перспективи .2023. № 5(35). С. 835- 846.
4. Шель Н.В. Емоційне виснаження та втома під час війни. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Психологічні науки. Вінниця, 2024. 2(5).С. 80-87.
5. Яцина О. Вплив війни на психічне здоров'я: ознаки травматизації психіки дітей та підлітків. Наукові перспективи .2022. № 7(25). С. 554 - 567.

ВПЛИВ ЛАТИНИ НА РОЗВИТОК ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ ТА СУЧАСНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ

*Віра КРАВЧЕНКО, електротехнічний факультет, група 035-24-5
НК – Ольга НЕСТЕРОВА, кандидат педагогічних наук
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*

Латинська мова була загальною для багатьох країн протягом кількох досить тривалих проміжків часу. Багато релігійних, юридичних, політичних та воєнних термінів того часу функціонували саме у латинськомовній формі. Українська мова також зберігає і несе в собі відлуння минулого. Зараз, в умовах воєнного стану, ми, як ніколи, використовуємо військові терміни і навіть не замислюємося над їх походженням та особливостями утворення. Насправді, обмін поняттями, притаманними тій чи іншій мові, є цілком обумовленим через війни, міграції та інші взаємодії між народами. Тобто, через мовну динамічність ми можемо спостерігати вплив на неї через різні чинники, зокрема внутрішні (в межах мови одного народу), та зовнішні (що приходять до нас ззовні).

Однією з ланок лексичної системи є військова лексика. Вона постійно та безперервно розвивається, а в період трансформації суспільства, воєнних конфліктів та війн кількісні та якісні зміни в ній найпомітніші. Як зазначають А.Гомон, С.Черняєвська та О.Шокуров, «від специфічної системи лексичних засобів, які раніше використовувались лише у вузькому колі професійного спілкування, дана термінологія поетапно інтегрується у побутове спілкування, все більше прикладів її використання віднаходимо у публіцистичному та художньому жанрі» [1, с. 168].

Саме тому нам видається цікавим розглянути, які латинські терміни прийшли до нас через мовні та культурні системи країн Європи, таких як Велика Британія, Франція, Німеччина. Це дозволить краще зрозуміти історичні шляхи формування української військової термінології та її сучасний розвиток.

Якщо починати з давніх часів, до від Давньоримської імперії до нас потрапило чимало слів та відомих висловів, які зберегли свою форму, або ж дещо змінили свою форму. Наприклад, латинське слово «castrum», що ми знаємо як

«каструм» і розуміємо як давньоримський укріплений військовий табір із захисним муром, прийшло до нас, коли почали з'являтися давньогрецькі міста Північного Причорномор'я, міста-держави засновані греками [2]. Зараз же це слово не часто почуєш у сучасному лексиконі. Але замість нього, в активній лексиці можна почути слово «казарма».

Не менш відоме слово «імперія», що пішло від латинського «*imperium*» (влада, панування, управління) [2]. Для України слово «імперія» запозичене з латинської мови через культурний вплив Риму на середньовічну Європу. Це латинське слово стало використовуватися в епоху Середньовіччя, особливо в часи, коли Україна потрапляла під вплив або входила до складу різних імперій. Більш того, у XVI-XVII століттях, коли Україна переживала складний період боротьби за автономію та незалежність, слово «імперія» стало часто використовуватися для позначення великих державних утворень, таких як Московія, Османська імперія.

В часи Середньовіччя до нас приходить слово «міліція», від латинського слова «*militia*», що означає «військова служба» або «військова сила», і є похідним від «*miles*» – «солдат». В окремих країнах це було військове добровільне формування тимчасового характеру, що комплектувалося здебільшого під час війни для тилової служби [2]. Цей термін позначав типову ситуацію для середньовіччя, оскільки не було постійних армій, а військова служба вважалася громадянським обов'язком, що виконували всі чоловіки. В Україні, з плином часу, цей термін змінювався від збройних загонів мирних громадян до професійних органів правопорядку, які зберігали свою роль незалежно від військових завдань.

Розглянемо слово «армія». Зараз це слово не є для нас чимось надзвичайним, але воно потрапило до нас через ланцюжок цікавих взаємодій. Латинське слово «*armata*» (від *arma* – «зброя») вказувало на збройні сили, тобто «озброєні» або «військові сили» [2]. Це слово також пов'язане з латинським дієсловом «*armare*» – «озброювати», що буквально означало процес підготовки до бою. Як ми знаємо, Франція, зокрема, під впливом латинської мови створила багато слів, які позначали різні аспекти управління, військових структур і технічних термінів. У зв'язку з тим, що латинська була загальною мовою в Європі, то у французькій мові з'явилося запозичене слово *armée*, що означало не просто озброєні сили, а саме організовану структуру війська [3]. Через політичні і соціальні процеси українська мова адаптувала багато європейських термінів, у тому числі й «армія». В українському контексті це слово стало вживатися ще й для позначення організації, що забезпечує національну безпеку.

Слово для позначення нейтралітету як принципу, «нейтралітет», також має латинське коріння, але до нас воно потрапило з німецької. Латинське слово «*neutralitas*» походить від «*neutrālis*», що в свою чергу значить «не належний ні до тієї, ні до іншої партії» [3]. У німецькій мові слово «*neutralität*» значило стан, за якого країна не бере участі в війнах і не підтримує жодну зі сторін. В українській мові це слово зберегло своє значення і прийшло в період, коли українська культура та мова були під впливом австрійського, польського та німецького культурного і політичного середовища. Зараз цей термін також можна часто зустріти в сучасному мовленні.

Через контакти з Австрійською імперією, до нас потрапило слово «санкція», від латинського «*sanctio*», що значить «непорушна постанова», «затвердження», «освячення», а в юридичному контексті «заходи впливу, покарання за порушення закону» [2]. Це слово яке активно використовувалося в правовому контексті і під впливом польської та німецької мови, стало частиною юридичної і міжнародної термінології в Україні. Широкого вжитку воно набуло саме в XIX столітті, коли почали активно застосовуватися юридичні терміни, зокрема в контексті

міжнародного права та внутрішніх законів. З того часу слово стало асоціюватися не тільки з правовими актами, а й із заходами, що вживаються проти порушників міжнародних норм, зокрема в політиці.

Наостанок хотілось би розглянути слово «агресія», яке зараз ми нерідко чуємо і використовуємо. Латинське слово «*aggressio*» походить від дієслова «*aggredi*», що означає «нападати», «приступати до дії». Це неспровокований збройний напад однієї держави на іншу з метою загарбання її території, ліквідації або обмеження її нездоланності [2]. Цей термін увійшов до активного використання в українській мові в середині XX століття, зокрема після Другої світової війни, коли міжнародні конфлікти стали важливими темами для дискусій. А після здобуття незалежності, у 1991 році, під час численних політичних та військових конфліктів, де активно використовувалися терміни, пов'язані з агресією, воно набуває ще більшої актуальності.

Проведений аналіз запозичень латинських слів в українську мову не є остаточним, адже існує ще багато термінів, які мають латинське походження і активно використовуються. Але з цим аналізом деяких слів, які були чи є популярними і широкоживаними в українській мові, можна побачити збагачення нашої лексики, тісний зв'язок з історичними подіями, особливим положенням України, взаємодіями з іншими країнами і відлунням минулого. Це ще раз підтверджує думку про те, що вивчаючи контекст тодішнього, ми зможемо зрозуміти і теперішнє. В умовах воєнного стану можна очікувати збільшення кількості таких запозичень у військовій та медичній термінології, коли мова потребує швидкої адаптації до нових викликів. Тому подальші дослідження в цій сфері можуть не лише розширити словниковий запас української мови, але й дати змогу краще зрозуміти механізми адаптації латинських термінів у сучасну мовну середовищі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гомон А. М., Чернявська С. М., Шокуров О.В. Неологізми в українській військовій термінології: лексико-семантичні особливості. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Філологія. Журналістика*. 2023. Т. 34 (73), № 1, ч. 2. С. 168-174.
2. Лук'янюк В. *Словник іншомовних слів*. Взято 24 лютого 2025 з URL: <https://www.jnsm.com.ua/sis/>.
3. Горох: онлайн-бібліотека. *Тлумачний словник*. Взято 24.02.25 з URL: <https://surl.li/vbgyhk>.

УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ: СИЛА, НЕЗЛАМНІСТЬ ТА ЄДНІСТЬ У ЧАСИ ВИПРОБОВУВАНЬ

*Ольга ЛАВРІНЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-22-2 група
НК – Неля ВОВК, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Менталітет – поняття, яке важко збагнути, воно майже не піддається раціональному тлумаченню. Це не загальноприйняті правила і звичаї, не традиції, не мова, не світогляд. Це щось таке, що відчувається, але не усвідомлюється. Однак включає в себе і загальноприйняті правила й звичаї, і традиції, і мову, і світогляд. Для виявлення тих чи інших національних рис чіткої наукової

методології не існує. Немає і стислого, зрозумілого визначення поняття «менталітет». Цей термін походить від латинського слова *mentalis* – що означає розумовий. У Великому Енциклопедичному словнику менталітет трактується як склад думок, сукупність розумових навичок і духовних настанов, притаманних окремій людині або якійсь суспільній групі. У Тлумачному словнику ментальність означено як світосприйняття й «розумонастрій». У Словнику іноземних слів це явище визначається як мислення, душевний склад, глибинний рівень колективної та індивідуальної свідомості, котра включає й несвідоме. Тобто менталітет – це певна сукупність психологічних алгоритмів, які формують погляд людини або групи осіб на навколишню дійсність і, відповідно, визначають її (їхню) поведінку.

Український менталітет – це не просто набір рис характеру, а жива система цінностей, що формувалася століттями. Він поєднує в собі волелюбність, гідність, взаємопідтримку, гостинність та глибоку любов до рідної землі. Сучасна війна лише підкреслила ці особливості, показавши всьому світу, що українці – це народ, який ніколи не здається.

Ментальність українського народу формувалась під впливом дуже складних історичних умов. Розрізненість народу у минулому, тривале бездержавне існування, розмежування Сходу і Заходу здебільшого визначили український менталітет. Основну роль все ж таки відіграло геополітичне розташування України на перехресті історичних шляхів зі Сходу на Захід і з Півночі на Південь. Ця обставина зумовила поєднання у світогляді українців західної (індивідуалістичної, матеріалістичної) та східної (пасивнопоглядальної, спрямованої на вищі істини) ментальності. Разом з тим, ментальність українців формувалася не одне сторіччя і має одвіку закладені в українцях характерні риси, такі як: індивідуалізм, гумор, доброта, доброзичливість, миролюбність, щедрість, гостинність, музикальність, працьовитість. Ментальність обумовлює, визначає особливості душі, серця і розуму, вона є квінтесенцією того, що називають характером народу і що значною мірою робить людей українцями [3] .

Волелюбність та незалежність: Воля – одна з основних рис українського менталітету. Історично Україна завжди боролася за свою незалежність – від козацької доби до сучасності. Сьогодні українці знову захищають свою свободу, і цей дух найкраще ілюструють дії наших захисників. Херсон та велика частина Херсонщини після 24 лютого 2022 р. швидко опиняються під російською окупацією: російські війська захопили Антонівський міст у першу добу повномасштабного вторгнення, а 1 березня зайшли в обласний центр [1], місцеві жителі виходили на мітинги з українськими прапорами, навіть під дулами автоматів. Це не просто героїзм – це демонстрація внутрішньої свободи, яка є в ДНК українців.

Гідність та незламність: Неодноразово на зламах історії людство вражали приклади незламності духу українських вояків, що не замислюючися йшли на смерть і у вічність заради процвітання своєї Батьківщини. Підготовка захисників країни – воїнів її Збройних Сил завжди містила в собі проблему розуміння смертності тіла і безсмертя людського духу Захисника, розв'язати яку у смисловому аспекті можливо на прикладі безсмертних народних героїв. [5] .

Гідність – це ще одна ключова риса українського характеру. Українці не терплять приниження та завжди готові боротися за свою честь. Ця якість проявилася ще під час Революції Гідності, коли люди вийшли на Майдан, щоб захистити своє право на європейське майбутнє. Захисники «Азовсталі» у Маріуполі – символ української незламності. Під постійними обстрілами вони не втратили бойового духу, відстоюючи кожен метр землі. Вони знали, що шансів на порятунок майже немає, але не здалися, бо гідність важливіша за страх.

Сила громади та взаємодопомога: Слово «волонтер» походить з французької мови та дослівно означає «доброволець». Спочатку так називали виключно людей, які за власним бажанням вирішили вступити на військову службу. У ХХ ст. сфера вживання цього поняття значно розширилася: воно стало позначати будь-яку добровільну суспільно корисну діяльність. В цілому до 2014 року волонтерський рух в Україні розвивався досить слабо, у порівнянні з іншими країнами світу. Згідно рейтингу World Giving Index в 2010 році Україна займала лише 150 місце (тільки 5 процентів населення було залучено до волонтерської роботи). Але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі все змінили [4]. Українці завжди мали потужне почуття громади. У важкі часи вони гуртуються, допомагаючи одне одному. Сьогодні вся країна перетворилася на єдиний волонтерський рух – від бабусі, яка плете маскувальні сітки, до айтишника, який купує дрони для фронту. Після підриву Каховської ГЕС у червні 2023 року тисячі українців організували рятувальні операції, збирали гуманітарну допомогу та рятували людей і тварин із затоплених територій. Держава була в шоку від катастрофи, але народ діяв миттєво.

Гумор як зброя: Український гумор пройшов довгий еволюційний шлях і має свою історію. Народна сміхова культура українців народжувалась у драматичних іграх, оповідальній творчості, ліричних піснях, календарній та родинній обрядовості. Національний гумор українців відзначається простодушністю, доброзичливістю, щирістю [2]. Та навіть у найтемніші часи українці не втрачають почуття гумору. Наші меми про «тракторні війська», «бойових гусей» та «бавовну» стали справжньою культурною зброєю, яку використовують навіть міжнародні ЗМІ.

Отже, Український менталітет – це унікальне поєднання волі, гідності, взаємодопомоги, людяності та гумору. Війна стала і є страшним випробуванням, але водночас показала всьому світу, ким ми є. Ми – народ, який не схиляється перед загрозами, а навпаки, стає ще сильнішим. І саме тому наша перемога – лише питання часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарева О. Є. Херсонщина, Херсон, херсонці у сучасній українській драматургії війни. Південний архів (філологічні науки). № 99. 2024. С.6-24.
2. Кириленко Н. Еволюційний характер народного гумору як національного коду українців. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені ВО Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство). 2016. Т.1. С.120-123.
3. Михайлишин Г. Український менталітет в ієрархії цінностей освіти. Гірська школа українських карпат. №10. 2013. С.89-92.
4. Погрібна В. Л. Волонтерський рух як ознака змін у ментальності українців. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Т.1. № 28. 2016. С. 196-203.
5. Родінова Н., Лазарева А. Незламність української нації–важливий урок для світу. Літопис Волині,. №26. 2022. С.146-150.

ХРОНІКА НЕЗЛАМНОСТІ: ЯК ВІЙНА ЗМІНЮЄ ЛЮДЕЙ ТА СУСПІЛЬСТВО

*Ольга ЛАВРІНЕНКО, факультет цивільного захисту, ЕКПс-22-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Війна – це не лише руйнування, а й трансформація. Вона змінює особистість, суспільство і державу, впливаючи на їхні цінності, поведінку та структуру. Вона впливає на світогляд, загартовує характер, змушує переосмислювати цінності та пріоритети. У таких обставинах народжується нова реальність, у якій люди навчилися виживати, підтримувати одне одного та відбудовувати майбутнє.

У цей нелегкий час для України війна, яка почалася ще у 2014 році та поширилася у 2022 завдала удару не тільки економіці державному устрою нашої держави а й понівечила та змінила життя українського суспільства. Вона торкнулася усіх сфер життя українців не тільки матеріальних, але й духовних. Війна це суспільно лихо та страшний час, однак багато молодих українців заради захисту Батьківщину змінили свої професії та життя. Війна була, є і буде в досяжному майбутньому сумною складовою людського розвитку. З часів глибокої давнини тягнеться до нас річка лих, породжених війнами та збройними конфліктами. [4].

Хто ж вони – нескорені, незламні? Безперечно, нині кожен знає, що йдеться про героїв України, на честь яких було запроваджено 23 травня свято – День Героїв. Здебільшого це свято в незалежній Україні активно стали відзначати після 2014 року, коли розпочалася збройна московська агресія проти суверенітету і територіальної цілісності України.... Це день, коли згадують усіх, хто віддав своє життя за Батьківщину, і тих, хто щодня продовжує боротьбу за її свободу. Це свято символізує незламність духу українців, їхню готовність захищати рідну землю та майбутнє наступних поколінь.. У цей день вшановують не лише військових, але й волонтерів, лікарів, рятувальників та звичайних громадян, які, ризикуючи собою, стали на захист своєї держави. Це нагадування про те, що героїзм – це не лише битви, а й прояви мужності, самопожертви та стійкості духу в найважчі моменти боротьби за свободу.

Сьогодні для України важливо зберегти національну цілісність, не піддаючись ворожим провокаціям інформаційно-психологічних операцій, які пропагують територіальну розділеність України на «захід – схід», конфесії православної церкви, носіїв мови, прибічників культури [3]. У цей складний час з'явилися й інші види громадянської активності, які насамперед виявлялися в регіонах, що були в зоні бойових дій чи активних обстрілів. Зокрема, взаємодія і взаємодопомога мешканців у місцях проживання. Співмешканці створювали прибудинкові групи охорони, робили переклички мешканців будинків, під'їздів після обстрілів. Усі ділилися продуктами харчування, медикаментами, вночі чергували у під'їздах. В умовах появи масового потоку біженців із зони бойових дій значного поширення набула допомога, яку надавали їм місцеві мешканці. Взаємна підтримка, відчуття солідарності стали ключовими для цементування загальнонаціональної громадянської ідентичності. Вплив російсько-української війни на національну та громадянську ідентичність також виявився у зростанні ролі інформаційно-комунікативних технологій у формуванні україноцентричних наративів в українському соціумі й, відповідно, у зміцненні позицій національно-громадянської ідентичності [2].

В умовах суспільних потрясінь волонтерство стає символом єдності та взаємодопомоги. Це явище об'єднує людей різного віку, професій та соціального статусу, які добровільно присвячують свій час, ресурси та зусилля задля спільного блага. Саме через волонтерський рух українці демонструють згуртованість, силу духу та готовність підтримувати тих, хто цього потребує найбільше. Волонтерство є яскравим проявом як нового демократичного руху з метою трансформації держави та забезпечення реалізації європейського шляху її розвитку (Революція гідності), так й ідеологічного та збройного опору під час анексії Криму, Донбасу, повномасштабного вторгнення РФ на територію України.

Волонтерство – це насамперед громадська діяльність, активні дії, пошук якоїсь громадської ініціативи та її успішна реалізація. Волонтерство – філософія нової України. До 2014 р. волонтерство у нашій країні розвивалося досить повільно, особливо коли порівнювати з іншими країнами. Як свідчить рейтинг «World Giving Index», 2010 р. Україна посідала лише 150-е місце у світі (тільки 5 % населення було залучено до волонтерської роботи), але Революція Гідності, анексія Криму та війна на Донбасі все змінили. Волонтерський рух тоді піднісся на найвищий рівень розвитку за весь час незалежності України: майже чверть українців (23 %) уже мали досвід волонтерства. У тому ж рейтингу «World Giving Index» Україна піднялася зі 150-го на 81-е місце й випередила Польщу, Естонію та Грузію. У 2022 році Україна увійшла до топ – 10 [1].

Отже, українське суспільство проходить через важкі випробування, але щоразу демонструє свою незламність, єдність і прагнення до свободи. Війна не лише руйнує, а й гуртує, відкриваючи в людях справжню силу духу та непохитну волю до боротьби. Волонтерство, взаємопідтримка, героїзм – усе це стало невід'ємною частиною української ідентичності, зміцнюючи країну навіть у найтемніші часи. Попри труднощі, народ продовжує будувати майбутнє, в якому Україна вистоятиме, розквітне та стане ще сильнішою. У цій боротьбі формується нова нація – самодостатня, згуртована та готова відстоювати свої цінності. Історія пишеться тут і зараз, і кожен українець є її невід'ємною частиною.

24 лютого 2025 року виповнюється три роки від початку повномасштабної агресивної війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України з грубим порушенням норм міжнародного права, учиняючи воєнні злочини та злочини проти людства. Фактично росія веде війну проти нашої країни з лютого 2014 року - одинадцять років, понад 4000 днів. Від 24 лютого 2022 року практично увесь світ почав жити в новій реальності. Завдяки спільним зусиллям Збройних Сил України, Національної гвардії України, інших військових формувань, масового волонтерського руху й усіх українців, які піднялися на боротьбу з ворогом, та міжнародній підтримці нам вдалося зупинити наступ військ російської федерації, зірвати плани ворога щодо «бліцкригу» в Україні. Наша армія за багатьма параметрами стала еталоном ведення військової справи в умовах протистояння кількісно переважаючому противнику, розбудови війська за наявності жорстких обмежень, в екстремальних умовах реального бойового середовища та в безпрецедентно короткі строки. Героїчний опір українців уже став у світі легендою, не лише надихаючою боротьбою за свободу своєї країни, а реальним захистом Європи та всього демократичного світу. Стабільність на планеті чи її відсутність нині залежать від результатів цієї війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дробуш І. Волонтерство як дієва форма взаємодії громадянського суспільства та влади в умовах збройної агресії РФ. Право в умовах війни: питання теорії та практики: міжнародна колективна монографія. 2023. С. 131-141.

2. Поліщук Ю. Національна та громадянська ідентичності в Україні в умовах російсько-української війни: константи та зміни. Політичні дослідження / Political Studies. Т. 2. № 8. 2024. С. 73-93.

3. Сардак А. Феномен національної ідентичності в умовах інформаційної війни. Журнал соціальної та практичної психології. Т. 3. 2024. С. 87-91.

4. Требін М. П. Гібридна війна як нова українська реальність. Український соціум. Т. 3. 2014. С. 113-127.

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

*Анастасія НІКОЛАЄСІ, юридичний факультет, група П-401
НК – Іванна ПОЛОНКА, кандидат юридичних наук, доцент
ПВНЗ «Буковинський університет»*

Сьогодні міжнародна спільнота стикається зі зростаючою кількістю воєнних конфліктів, які супроводжуються масовими порушеннями прав людини, загибеллю мирних жителів, руйнуванням цивільної інфраструктури та гуманітарними катастрофами.

Особливо проблемними є питання зміни характеру сучасних конфліктів – війни стають гібридними, асиметричними, із залученням недержавних воєнізованих груп, що ускладнює дотримання традиційних норм міжнародного гуманітарного права. Активно розвиваються новітні військові технології, в результаті чого виникає потреба створення нових правових механізмів для захисту цивільного населення. Різко посилилася масова гуманітарна криза, через конфлікти мільйони людей змушені залишати свої домівки, вони стикаються з голодом, відсутністю медичної допомоги та гуманітарних коридорів.

Еволюція міжнародного гуманітарного права щодо захисту цивільного населення має давню історію, яка сягає Гаазьких конвенцій 1899 та 1907 років, що вперше закріпили норми ведення війни. Проте головною віхою його розвитку стали Женевські конвенції 1949 року та їхні Додаткові протоколи 1977 року. Вони визначили основні принципи захисту цивільних осіб, включаючи: заборону нападів на мирне населення та цивільні об'єкти; захист осіб, які опинилися в руках ворога (поранені, полонені, біженці); обов'язок держав забезпечувати гуманітарну допомогу та не перешкоджати її доставці [1].

Незважаючи на розвинену правову базу, вище наведені виклики вказують на необхідність удосконалення норм та принципів міжнародного гуманітарного права та створення ефективного механізму дотримання цих норм.

З розвитком нових технологій війни виникла потреба у вдосконаленні міжнародного гуманітарного права. Додаткові документи та резолюції ООН, зокрема Римський статут Міжнародного кримінального суду (1998 р.), розширили відповідальність за воєнні злочини, включаючи навмисне завдання шкоди цивільним особам [2].

Практика сучасних збройних конфліктів показує часте порушення вказаних вище міжнародних норм. Сучасні війни часто ведуться не лише між державами, а й із застосуванням нерегулярних військових формувань, що ускладнює ідентифікацію комбатантів та контроль за їхніми діями. Терористичні організації використовують цивільне населення як «живий щит», що ускладнює застосування класичних норм міжнародного гуманітарного права. Використання нових

технологій у війнах (дрони, кіберзброя та автономні бойові системи) потребують правової урегульованості на міжнародному рівні для захисту цивільних осіб. Найбільш проблем є питання безкарності за воєнні злочини. Багато порушень міжнародного гуманітарного права залишаються без належної реакції, що підриває міжнародну правову систему та сприяє новим злочинам.

Щоб забезпечити ефективний захист цивільного населення у сучасних збройних конфліктах, міжнародне гуманітарне право потребує подальшого розвитку та адаптації. Необхідно розширити норми відповідальності за воєнні злочини. Посилити роботу Міжнародного кримінального суду та національних судових систем для притягнення до відповідальності винних у порушеннях міжнародного гуманітарного права. Активізувати роботу по захисту цивільної інфраструктури, а саме критично важливих об'єктів, таких як лікарні, водопостачальні системи та електростанції [3].

Слід також адаптувати міжнародне гуманітарне право до нових технологій війни. Виробити міжнародні механізми контролю за застосуванням штучного інтелекту у військових операціях. Посилити роль міжнародних організацій у розслідуванні воєнних злочинів.

Підсумуємо. Міжнародне гуманітарне право відіграє важливу роль у захисті цивільного населення під час збройних конфліктів. Проте сучасні виклики потребують його подальшого розвитку. Держави, міжнародні організації та громадянське суспільство мають об'єднати зусилля для забезпечення ефективного дотримання норм міжнародного гуманітарного права, покарання винних у воєнних злочинах та адаптації правових механізмів до реалій сучасної війни. Лише через посилення міжнародного правового порядку можна гарантувати належний рівень захисту мирного населення навіть у найскладніших умовах збройних конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гаазькі конвенції 1899 та 1907 років // Офіційний сайт ООН: [https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Гаазькі_конвенції_та_декларації_\(1899_i_1907\)](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Гаазькі_конвенції_та_декларації_(1899_i_1907)).
2. Міжнародне гуманітарне право та збройні конфлікти: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fe03ad93-43d8-4116-8b7f-9dd2017979b7/content>
3. Женевські конвенції 1949 року: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Женевські_конвенції_про_захист_жертв_війни#:~:text=Женевські%20конвенції%20про%20захист%20жертв%20війни%20—%20міжнародні%20багатосторонні%20угоди%20в,чинності%2021%20жовтня%201950%20року.

ВОЛОНТЕРСТВО СЕРЕД СТУДЕНТІВ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Олена ПОЛИЩУК, група №2П-22

НК – Світлана КАБАНЮК

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж

На сьогодні, коли ми три роки проживаємо у стані війни, кожен хоча б раз замислювався про допомогу іншим. Волонтерський рух став не просто доброю справою, а справжньою необхідністю. Події в Україні не раз засвідчують, що студенти – це та сила, яка здатна робити зміни в суспільстві. Останні події

свідчать, що велика кількість молодих людей активно включилася у волонтерський рух: хтось активно виходить і нагадує за полонених чи зниклих, хтось збирає кошти на різні потреби, хтось допомагає у шпиталях, а хтось організовує гуманітарну допомогу. Волонтерство – це не тільки про допомогу іншим, а й про згуртованість, про відчуття, що ти робиш щось важливе для своєї країни та її людей.

За останні два роки студентське волонтерська діяльність в Україні набула небувалих масштабів. Понад 40% студентів долучилися до різних ініціатив, доводячи, що молодь не стоїть осторонь, а активно допомагає суспільству [1]. Активна діяльність охоплює різні сфери, адже студентство активно підтримує армію плетінням маскувальних сіток, зборами коштів на ремонт техніки чи закупівлю оснащення, виготовленням окопних свічок тощо. Молоді люди також допомагають переселенцям знайти житло, організовують гуманітарну допомогу та створюють центри тимчасового перебування. Медичний та психологічний волонтерський рух охоплює допомогу у шпиталях, супровід поранених і підтримку родин військових.

Окрім цього, молодь дбає про підтримку освітньої сфери, адже проводить безоплатні курси для дітей, організовує навчальні вебінари та допомагає школярам, які через війну втратили доступ до навчання. Важливим напрямом стала й інформаційна боротьба: студенти викривають фейки, поширюють правдиві новини та створюють контент, що підтримує моральний дух суспільства, блокують канали, що розповсюджують мову ворожнечі й поведінку з елементами ворожнечі чи закликають до насильства тощо [1].

Комбінування навчання та волонтерської діяльності набуває все більшої популярності, оскільки дехто із студентів обирає гнучкі форми волонтерської діяльності, виділяючи декілька годин на тиждень, а інші повністю присвячують себе допомозі, поєднуючи це з навчанням дистанційно. Це не тільки дає корисний досвід, а й формує навички ефективного управління часом. При цьому мотивація студентів-волонтерів – унікальна, але часто їхня участь у добровільній соціальній роботі визначається професійними аспектами.

Волонтерство змінює не тільки суспільство, а й самих студентів. Багато хто з зізнається, що ця діяльність допомогла їм швидше адаптуватися до нових умов, навчила оперативно вирішувати проблеми, розвинула лідерські якості, сприяла професійному становленню та стала безцінним досвідом. До того ж, волонтерська діяльність часто відкриває нові кар'єрні можливості: чимало студентів отримали пропозиції роботи саме завдяки своїй активній громадській позиції.

Але волонтерська робота – це не лише про натхнення та добрі справи, а й про виклики. Постійна зайнятість може призводити до фізичної та емоційної втоми, а поєднувати волонтерську діяльність із навчанням буває непросто [2]. Необхідно враховувати, що молодь часто зазнає фінансових труднощів, адже більшість студентів працюють безкоштовно й нерідко самі потребують підтримки.

Студенти-волонтери стали одним із головних рушіїв допомоги під час війни, що виступає важливим інструментом особистого та професійного зростання для здобувачів вищої освіти. У наш час це не лише тимчасова активність – це стиль життя, що змінює людей і суспільство. Молодь не тільки допомагає тим, хто цього потребує, а й готує себе до майбутнього, набуваючи соціальної компетентності, розкриваючи власний потенціал й формуючи сильні міжособисті зв'язки. Саме завдяки таким ініціативам Україна стає сильнішою, згуртованішою та ще більше націленою на перемогу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волонтерство для школярів та студентів // Волонтер.org. URL: https://volonter.org/news/Volonterstvo_dlya_shcolyariv_ta_studentiv (Дата звернення: 17.02.2025)
2. Як студенти успішно комбінують навчання та волонтерство // ДонНУ. URL: <https://news.donnu.edu.ua/2024/02/02/yak-studenty-uspishno-kombinuyut-navchannya-ta-volonterstvo/> (Дата звернення: 17.02.2025)

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ЧИГИРИНЩИНИ)

*Катерина КАЛЮЖНА, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Після трагічних подій Революції Гідності на нашу країну чекало ще одне страшне випробування – російська військова агресія. Спочатку за допомогою «зелених» чоловічків росією було анексовано Крим, наступний етап – військові дії на Донбасі.

14 квітня 2014 року .в. о. Президента України Олександр Турчинов оголосив про початок Антитерористичної операції на Сході України. Однак, з початком ведення бойових дій стало зрозуміло, що Збройним Силам України не вистачає не лише сучасного військового спорядження, тепловізорів, пристроїв повітряної розвідки, машин, а й продуктів харчування, медикаментів, маскувальних засобів. Тоді на допомогу нашим захисникам прийшли волонтери [1, с. 126].

Черкащина не стала виключенням. Так, на Чигиринщині місцеве населення розпочало збір допомоги українським військовим. У червні-липні 2014 року Чигиринська районна організація ветеранів Афганістану провела акцію у селах Медведівка, Боровиця та місті Чигирин по зборі коштів на потреби українських військових підрозділів. Тоді було зібрано 8261 гривню. На зібрані гроші було придбано 5 рацій, 5 комплектів гарнітур до рації, картки поповнення мобільного зв'язку [3].

Тоді ж в рамках безстрокової акції по зборі коштів на допомогу військовикам, яку проводили на Чигиринщині, було придбано і передано військову амуніцію і бронежилети для бійців 3-го окремого полку спецназу. «Військовослужбовці-спецпризначенці з Чигирини, Суботова та Стецівки виконують бойові завдання в найгарячіших точках АТО. Два бронежилети були передані у військовий комісаріат керівниками підприємств – Курганським С. П. (ТОВ «АнВа»), Іщенком О. Ю. (ТОВ «Жемчужина Агро-2009»), ще один бронежилет та інше спорядження придбане волонтерами на зібрані під час акції кошти» [4].

Серед волонтерів, які почали працювати на Чигиринщині з 2014 року, слід назвати настоятеля храму Святих апостолів Петра і Павла в м. Чигирин Православної Церкви України та храму св. Петра Калнишевського о. Василя Циріля, який став волонтером ще з перших днів Революції Гідності: возив туди все необхідне. З початком війни на Сході України майже кожні два тижні відправлявся в зону бойових дій до мирного населення і військових з гуманітарною допомогою. Нині очолює благодійну організацію і продовжує допомагати військовим. Ще одним волонтером Чигиринщини став благочинний Чигиринського району Православної Церкви України, настоятель храму Св. Іллі в с. Суботів, військовий

капелан Володимир Гладковський. Він неодноразово збирав гроші для закупівлі військовим автомобілів, РЕБів та іншого військового спорядження [1, с.127].

З початком повномасштабного вторгнення росії в 2022 році волонтерських організацій стало ще більше. На сьогодні в Україні діють сотні великих і малих фондів. Вони збирають гроші на потреби армії і забезпечують її новітньою зброєю і військовою технікою, допомагають пораненим військовим у лікуванні та реабілітації і багато іншого. Гроші також збирають окремі українці для нагальних потреб якогось одного підрозділу: чи на автівку, чи на дрон, чи тепловізор.

Тисячі волонтерів кожного дня збирають, закуповують, шийуть, плетуть сітки й ремонтують техніку для фронтів, возять домашню випічку й страви, приготовані звичайними українськими жінками, на передові позиції. Серед великої кількості волонтерів Черкащини значне місце займають чигиринські волонтери.[2, с. 144].

Допомогу військовим надавали звичайні жителі сіл Чигиринщини, які почали збирати гуманітарну допомогу, кошти та інші необхідні речі для односельчан, які пішли на військову службу.

У червні 2023 року в місті Чигирин була створена Благодійна організація «Янголи миру. Чигирин», до якої входять Тетяна Цівіна, Валентина Гречкосій, Надія Чорна. З перших днів повномасштабного вторгнення дівчата, які пізніше стали співзасновницями Благодійної організації, працювали в «Благодійному фонді «Янголи миру та добра», котрий був створений в селі Ланчин Івано-Франківської області.

Зі слів Тетяни Цівіної: «Ми працюємо над тим, щоб хоч чимось допомагати нашим військовим: готуємо смаколики для хлопців, які вони часто просять щоб привезли; робимо домашні ковбаси, переробляємо сало, яке дають небайдужі жителі Чигиринщини. Спочатку все відправляли адресними посилками за допомогою Нової пошти або передавали іншими волонтерами. Охоплюємо всі напрямки, їздимо не лише до чигиринців, а й до інших, хто звертається до нас із проханнями. Це і Харківський напрямок, Донецький, Луганський, Запорізький, Херсонський. Допомагаємо не лише смаколиками, а й військовим одягом, білизною, касками, спальними мішками. Возимо засоби тактичної медицини: турнікети, бандажі, кровозупинні пластирі, засоби гігієни; господарські товари: скоби, цвяхи, сітки, маскувальні сітки; відвідуємо поранених військових, які знаходяться у госпіталях Черкас, Кропивницького. Працюємо з внутрішньо переміщеними особами (ВПО): на міському ринку відкритий волонтерський центр, де можна отримати допомогу. Раніше це були продуктові набори, на сьогодні одяг і взуття. Усе, що возимо, закупляємо за кошти, які донатять люди Чигиринської громади».[2, с.145]

Благодійна організація «Янголи миру. Чигирин» тісно співпрацює з польською організацією Fundacja «ARISE», співзасновником та активним членом якої є Збігнєв Адамські, 76-річний волонтер. Його підтримка сьогодні – це розуміння складного українського становища, співпереживання нашим почуттям, безкорислива допомога. Для військових Збігнєв Адамські привозить закуплені меценатами з Польщі, Франції, Великобританії засоби тактичної медицини, обладнання і матеріали для польових шпиталів, одяг, амоніцію, а також автомобілі й запчастини для різної техніки. Для переселенців і цивільного населення Адамські доставляє в Україну харчові продукти, одяг, постільні комплекти, побутову техніку, медичне обладнання. Зокрема, Збігнєв Адамські був одним із перших волонтерів, хто привіз допомогу херсонцям, які постраждали внаслідок підризу Каховської ГЕС.

Загалом на різні напрямки військовим вантажили тактичну медицину (турнікети, перев'язочний матеріал, аптечки, наліпки на рани кровозупинні), антисептики, медикаменти, спальні мішки, рюкзаки, плити в плитоноски, ноші безкаркасні, маскувальні сітки, бронежилети, теплий одяг, чоботи, зимові берці, термобілизну, смаколики, окопні свічки, акумулятори до польських крабів, навчальні дрони. Збігнєв Адамські здійснив 108 поїздок у зону бойових дій (станом на березень 2024 року) [2, 146].

Таким чином, волонтерський рух в Україні в умовах повномасштабної війни дуже важливий – адже допомагає ефективно підтримувати населення України та її захисників у цей складний час.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Григоренко Т.О. Волонтерська допомога Чигиринщини Збройним силам України та час російсько-української війни 2014-2019 рр. добровольчим формуванням під Чигиринщина: історія і сьогодення. Матеріали науково-практичної конференції 21-22 листопада 2019 р. / Упор. Я. Л. Діденко, О.І.Трощинська, Л. О. Абашина. Черкаси:Видавець Кандич С.Г., 2019. 300 с. С. 126-129.

2. Дослідження з історії України в умовах російсько-української війни: виклики, завдання, результати. Збірник матеріалів науково-практичної конференції. 25 квітня 2024 року Редкол: П.Я.Степенькіна (відп. ред.) та ін. Корсунь-Шевченківський: ФОП Майдаченко І.С., 2024. 227 с (іл.) С. 144-147.

3. Чигиринські ветерани-«афганці» зібрали гроші для URL: <https://novadoba.com.ua/7578-chygyrynski-veterany-afganci-zibraly-groshi-dlya-viyskovykh.html>

4. Чигиринці передали військовим 3 бронежилети. URL: <https://novadoba.com.ua/7226-chygyrynci-peredaly-viyskovym-3-bronyzhylety.html>

ГІБРИДНА ВІЙНА ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

*Софія КУЛИНИЧ, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гібридна війна – це стратегія, що поєднує традиційні та нетрадиційні методи ведення конфлікту, включаючи спонсорування заколотів, воєнні дії під чужим прапором та різноманітні невоєнні засоби впливу, такі як економічні та інформаційно-психологічні дії. Ця форма війни опиняється в «сірій зоні» міжнародного права, що ускладнює її кваліфікацію та регулювання.

Основними методами гібридної війни, які використовувала й користується російська сторона, й розуміння яких є первинною умовою для розроблення та застосування методів є масова міграція (використовується як тактика для досягнення військових цілей, змінюючи акцент збройних сил на внутрішню безпеку та демографічну політику), фейки (навмисно неправдива інформація, що може негативно вплинути на політичні процеси та міжнародний імідж держави), терористичні акти (дії, що створюють небезпеку для життя та здоров'я людей, з метою залякування або впливу на рішення влади), незаконні збройні формування (групи, що захищають інтереси певних політичних чи економічних об'єднань під контролем впливових лідерів), корупція (підкуп владних осіб для досягнення вигоди, що призводить до внутрішнього розладу та втрати довіри до влади [1].

Варто зазначити, що Росія з початку 2000-х років активно використовує гібридну війну, зокрема, інформаційні методи, проти західних країн і сусідів. У 2013 році начальник Генштабу Збройних Сил РФ Валерій Герасимов представив концепцію, відому як «доктрина Герасимова», яка пропонує новий підхід до ведення війни. Основний принцип цієї доктрини полягає у використанні нетрадиційних військових методів, таких як економічний тиск, таємна дипломатія, інформаційна війна та підтримка сепаратизму, замість прямих військових дій для досягнення політичних цілей. Ця стратегія активно застосовується Росією проти України з 2014 року [2].

Упродовж восьми років, до 24 лютого 2022 року, тривала «гібридна» фаза війни росії проти України. Російське військово-політичне керівництво офіційно заперечувало свою причетність до бойових дій, однак військова агресія розпочалась 20 лютого 2014 року з вторгнення російських військ на територію Криму. Російська медаль «За возвращение Крыма» з датами 20 лютого – 18 березня 2014 року стала яскравим доказом початку агресії сусідньої країни.

Українські військові намагалися протистояти силовому захопленню об'єктів на Кримському півострові. У квітні 2014 року російські військові без розпізнавальних знаків і підтримувані сепаратистами захопили адміністративні будівлі в Донецькій та Луганській областях, утворивши квазідержавні терористичні утворення. Ворог використовував партизансько-диверсійну тактику, маскуючись серед мирного населення.

Успішні дії українських сил АТО в липні-серпні 2014 року дозволили звільнити дві третини окупованих територій, однак після серпневих артилерійських обстрілів із російської території й вторгнення регулярних російських військ ситуація ускладнилась. Незважаючи на втрати, українські війська утримали ключові міста, такі як Маріуполь, Слов'янськ та Северодонецьк, зупинивши подальше просування російських військ.

У 2021 році російська федерація наростила військові витрати та готувалась до широкомасштабного вторгнення, одночасно активізуючи гібридну експансію проти Європейського Союзу. Російська стратегія передбачала не лише дискредитацію європейських цінностей, але й розкол єдності ЄС, ослаблення трансатлантичних зв'язків і нав'язування власного сценарію політичного устрою. Україна у відповідь посилювала оборонні можливості й дипломатичні зусилля, готуючись до відсічі агресії [3].

Таким чином, можемо зробити висновок, що першою фазою російсько-української війни був тривалий етап гібридної війни, який переріс у повномасштабний наступ російського агресора на територію України. Протягом наступних трьох років, проводячи активні воєнні дії, російська сторона також часто звертається до методів гібридної війни, особливо у інформаційному просторі, намагаючись дискредитувати нашу країну перед світовою спільнотою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Божко В. Особливості та уроки «гібридної війни» Росії проти України. *Борисфен Інтел*. URL: https://bintel.org.ua/nukma/gibridnaja_vojna/
2. Концепція «гібридної» війни та її складові. *Центр безпекових досліджень «СЕНСС»* URL: <https://censs.org/concept-of-hybrid-warfare-and-its-components/>
3. Використання нетрадиційних військових методів росією. *Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки*. URL: <https://drive.google.com/file/d/1AEUYRLeYOx7kBbNPJL1XzwHXstCNJaJW/view>

МІНСЬКІ УГОДИ, ЇХ НАСЛІДКИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Дарина ЛЕХМАН, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Мінські угоди – це комплексний документ, який передбачав виконання низки заходів, спрямованих на припинення вогню та встановлення миру на Донбасі. Однак, як виявилось, виконання цих угод стало вкрай складним завданням.

Окупація Криму РФ, а також шестирічна війна на Сході України стали головною причиною припинення Великого договору між нашою державою та Росією. Ці виклики Україні і всій міжнародній безпеці вимагали пошуку адекватних відповідей на зміну ситуації, в першу чергу припинення війни та повернення 408 км українсько-російського кордону. Платформою для пошуку спільного вирішення існуючих викликів стали Мінські угоди, які були підписані 5 вересня 2014 року Україною, Росією, представниками ДНР та ЛНР і представником ОБСЄ.

Передумовами для підписання Мінських угод стали анексія Криму російською федерацією у лютому 2014 року та початок неоголошеної війни на Сході, де разом із терористичними угрупованнями проти Збройних Сил України почали воювати війська регулярної російської армії. Іловайська трагедія у серпні 2014 року стала переломним моментом даного періоду війни та започаткувала так званий Мінський процес [1].

Підписання та основні положення Мінських угод або Мінськ-1 (вересень 2014 року):

1. Двостороннє припинення бойових дій;
2. Моніторинг перемир'я за допомогою ОБСЄ.
3. Обмін полоненими.
4. Надання окремим районам Донбасу тимчасового особливого статусу;
5. Проведення місцевих виборів у цих районах;
6. Виведення незаконних збройних формувань та найманців із території України [2].

Після загострення бойових дій у районі Дебальцевого українська сторона була змушена підписати ще одну угоду, більш відому як Мінськ 2., основні положення якої включали:

1. Комплекс заходів із припинення вогню;
2. Відведення важкого озброєння;
3. Відновлення соціально-економічних зв'язків із окупованими територіями;
4. Проведення конституційної реформи в Україні для децентралізації [2].

Проблемою виконання угод на думку багатьох політологів було: по-перше, невизначеність положень, адже не було чітко визначено, у якому порядку мають проводитись вибори та відновлення контролю над кордоном; по-друге, постійне порушення перемир'я, тому що російські війська та підтримувані ними бойовики продовжували атакувати українські позиції; по-третє, постійний політичний тиск на Україну з боку РФ для проведення виборів в окупованих районах без відновлення безпеки.

Результати Мінських домовленостей носили суперечливий характер: з одного боку, мінські угоди дозволили досягти короткострокового зниження інтенсивності бойових дій, а наша країна виграла час для: зміцнення своїх Збройних Сил, реорганізації системи національної безпеки та отримання

міжнародної підтримки, з іншого – як виявило потім – замороження конфлікту дало змогу росії підготуватися до повномасштабного вторгнення [3, 67].

Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року стало очевидним, що Мінські угоди більше не працюють, адже конфлікт вийшов за рамки локального і перетворився на повномасштабну війну.

Отже, можемо стверджувати, що хоча Мінські угоди зіграли певну роль у стримуванні російської агресії, однак їхнім наслідком стало повномасштабне вторгнення російської армії на територію нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Протокол про результати консультацій Тристоронньої контактної групи, Мінськ, 5 вересня 2014 року. URL: <https://www.osce.org/ru/home/123258>.
2. Комплекс заходів з виконання мінських угод. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2015/02/12/7058327/>
3. Артьомов І. «Виклики збройної агресії як каталізатор перезавантаження зовнішньої політики України». Міжнародний науковий вісник: зб.наук.пр./ред.кол.І.Вовканич та ін. Вип.1-2. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ».2019. С.67.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ АКТИВНИЙ БОЙОВИХ ДІЙ

Ольга МЕЛЬНИЧУК, ННІ № 1, ННІ 1-22-303

*НК – Оксана ПЧЕЛІНА, доктор юридичних наук, професор
Харківський національний університет внутрішніх справ*

Україна вже тривалий час «живе» в умовах війни, яка розпочалася понад 10 років тому. Проте повномасштабності збройний конфлікт набув у лютому 2022 році. Увесь цей час по відношенню до цивільного населення та військовослужбовців з боку держави-агресора вчиняється низка кримінальних правопорушень, які завдають вагомої, часто непоправимої, шкоди. З огляду на що перед правоохоронними органами постає важливе завдання з фіксування та документування всіх злочинних проявів на окупованих територіях, прифронтових територіях, а також інших територіях, де ведуться активні бойові дії. Зокрема, одним із завдань працівників органів досудового розслідування й інших підрозділів органів Національної поліції є проведення у взаємодії з іншими представниками правоохоронної системи комплексу процесуальних дій, необхідних не тільки для фіксування факту вчинення воєнних чи інших злочинів з боку представників держави-агресора, державних зрадників, колаборантів і т. п., а й для збирання достатньої, достовірної, належної та допустимої доказової бази. Адже без доказування неможливо уявити жодне кримінальне провадження. Відповідно, за можливості, потрібно проводити невідкладні слідчі (розшукові) дії, бо вони є тими діями, які дають можливість зібрати якомога більший обсяг слідчої інформації, яка зазнала найменшого впливу з боку зовнішніх факторів і максимально зберегла свій першочерговий вигляд і властивості. Вказаний різновид дій проводиться в найбільш короткі проміжки часу з моменту вчинення кримінального правопорушення. І основною невідкладною слідчою (розшуковою) дією є огляд місця події. Ба більше, це єдина слідча (розшукова) дія, яку законодавець дозволяє проводити до початку досудового розслідування, тобто до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань чи винесення постанови про початок досудового розслідування в порядку, передбаченому п. 1 ч. 1 ст. 615 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [1].

У цьому контексті варто погодитися з твердженням В.В. Корнієнка та Т.І. Савчук, що «огляд будь-якого місця події є важливою першочерговою та невідкладною слідчою дією, що направлена на пошук та документування слідів кримінального правопорушення. Її унікальність полягає у сприйнятті слідчим обстановки події у вигляді, яка під впливом часу та умов може швидко змінитися із ризиком втрати слідів та місць їх розташування. Саме під час огляду місця події слідчий моделює механізм вчинених протиправних дій; проводить попередню оцінку речових доказів; висуває припущення та загальні версії про подію кримінального правопорушення» [2, с. 167–168].

Проте, проводячи огляд місця події в умовах активних бойових дій, учасники слідчо-оперативної групи повинні не забувати про безпекову складову. Тим паче, що законодавець урегулював порядок фіксування процесуальних дій, а також вирішення питання про незалучення понятих до їх проведення у разі наявності об'єктивних обставин, які вказують на реальну небезпеку для життя та здоров'я учасників відповідної дії. Тому наголошуємо, що особливої уваги потребує забезпечення належної безпекової складової під час проведення огляду місця події в умовах активних бойових дій. Оскільки кожен працівник правоохоронних органів, залучений до проведення огляду місця події в окресленій обстановці, наражається на значний ризик для життя та здоров'я, необхідно забезпечити його відповідними засобами індивідуального захисту, включаючи бронежилети, каски та інші захисні елементи. Також важливо, щоб для такого роду дій було визначено чіткий регламент і порядок, який би враховував особливості зони бойових дій, а також наявність спеціалізованої техніки та обладнання для проведення огляду.

Тактика огляду місця події включає в себе кілька етапів, кожен з яких має своє значення та потребує належної підготовки. Перший етап прийнято йменувати підготовчим. Як указують О.В. Пчеліна, Т.Г. Фоміна, «на підготовчому етапі аналізується вихідна інформація про подію кримінального правопорушення та її наслідки; визначаються доцільність і необхідність проведення огляду місця події, а також його цілі; вирішується питання про склад учасників цієї процесуальної дії, здійснюється розподіл і роз'яснення їхніх ролей, організовується взаємодія між ними; здійснюється матеріально-технічне забезпечення; забезпечується схоронність слідової картини на місці події; визначаються межі місця події та методи проведення його огляду; вживаються заходи з виявлення та надання невідкладної допомоги постраждалим особам, а також забезпечення безпеки учасників огляду місця події тощо» [3, с. 253]. Водночас учені серед особливостей підготовчого етапу проведення огляду місця події під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України, називають «забезпечення безпекової складової».

На важливості забезпечення безпекової складової як обов'язкової умови проведення огляду місця події під час розслідування воєнних злочинів указує В.В. Тимошко. Зокрема, науковець наголошує, що «безпека життя та здоров'я всіх учасників цієї слідчої (розшукової) дії є в пріоритеті. Тому важливо на підготовчому етапі проінструктувати всіх учасників цієї дії про їх поведінку на місці події, зокрема у разі виникнення загрози повторного обстрілу. Крім того, необхідно учасників огляду місця події забезпечити засобами індивідуального захисту (бронежилетами, шоломами, респіраторами, дихальними масками, спеціальним одягом, бахілами, рукавичками тощо). Більше за все, за наявності такого тактичного ризику як потенційної загрози життю та здоров'ю учасників огляду місця події варто розглянути можливість перенесення часу проведення цієї процесуальної дії або зменшення кількості учасників (наприклад, незалучення понятих) або використання дистанційно керованих роботів» [4, с.334].

Крім того, як указують В.В. Корнієнко, Т.І. Савчук, «в умовах бойової обстановки перед виїздом на місце події слідчому як керівнику слідчо-оперативної групи (СОГ) рекомендується підготувати маршрут слідування до місця пригоди, вивчити рельєф місцевості куди повинна виїхати СОГ, подбати про забезпечення безпеки членів СОГ та супровід. Отримати інформацію щодо зосередження військових об'єктів, зон активного проведення бойових дій, про мінні загрози можна від військового командування на місці дислокації. В умовах військових дій аксіоматична криміналістична рекомендація про невідкладність огляду місця події набуває особливої актуальності. Бойові дії з одного боку суттєво ускладнюють її реалізацію через небезпеку для життя учасників слідчої розшукової дії, з іншого – є причиною знищення слідчої картини через переміщення військової техніки, застосування важкого озброєння та ін. Причиною зниження оперативності огляду у деяких випадках є також порядок інформування військовослужбовцями про надзвичайні події, який передбачає доповідь керівництву, яке і вирішує про повідомлення інформації правоохоронним органам» [2, с. 169].

Тому сміло можна стверджувати, що на початковому етапі огляду місця події в умовах ведення активних бойових дій здійснюється це оцінка ситуації та встановлення периметру безпеки навколо місця події. На цьому етапі важливо залучити спеціалістів, які володіють знаннями з мінної безпеки та інших аспектів, пов'язаних з бойовими діями. Після встановлення безпечної зони, працівники правоохоронних органів розпочинають безпосередній огляд місця події, фіксуючи всі можливі докази, включаючи залишки вибухових речовин, зразки ґрунту, сліди транспортних засобів тощо. Зокрема, для участі в огляді місця події за необхідності залучаються сапери Збройних Сил України, працівники ДСНС тощо.

Водночас не слід забувати про безпекову складову й на робочому та заключних етапах огляду місця події в умовах активних бойових дій. Зокрема, у разі надходження інформації про повторні обстріли місця події, варто припинити проведення огляду місця події та перейти до «укриття» чи іншого безпечного місця. Крім того, у разі підвищеного ризику безпеці учасників огляду місця події з метою пришвидшення проведення цієї слідчої (розшукової) дії в умовах активних бойових дій можна скористатися положеннями абз. 3 ч. 1 ст. 615 КПК України, згідно з якими «за відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій фіксація здійснюється доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій» [1].

Отже, забезпечення безпеки під час проведення огляду місця події в умовах активних бойових дій є надзвичайно важливим завданням для правоохоронних органів. Військовий конфлікт, що триває в Україні, вимагає від слідчих та інших учасників слідчо-оперативних груп дотримання чітких правил та процедур для мінімізації ризиків для життя та здоров'я. Основні етапи огляду місця події включають підготовчий, робочий та заключний етапи, кожен з яких має свої особливості та вимоги до безпеки. Важливо забезпечити учасників огляду засобами індивідуального захисту, а також враховувати можливість використання спеціалізованої техніки та обладнання. Крім того, необхідно мати чіткий регламент і порядок дій, що враховують особливості зони бойових дій та потенційні загрози. Лише за умови дотримання всіх заходів безпеки можна ефективно проводити огляд місця події та збирати необхідні докази для подальшого досудового розслідування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Корнієнко В.В., Савчук Т.І. Тактичні особливості проведення огляду місця події в умовах ведення бойових дій. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. № 2 (29). С. 167–179. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.2.12>.
3. Пчеліна О.В., Фоміна Т.Г. Огляд місця події під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. С. 251–259. DOI: [10.31733/2078-3566-2023-2-251-259](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-2-251-259).
4. Тимошко В.В. Процесуальні та тактичні особливості проведення огляду під час досудового розслідування воєнних злочинів. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. № 3 (30). С. 329–338. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.3.28>.

ДІЇ ПІРОТЕХНІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Руслана МИКИТЕНКО, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

З початком бойових дій на сході України у 2014 році та ескалацією конфлікту у 2022 році, територія країни зазнала значних руйнувань та забруднення вибухонебезпечними предметами такими як міни, артилерійські снаряди, залишки бомб і ракет. Це створює серйозну загрозу для цивільного населення і значно ускладнює відновлення інфраструктури, сільського господарства та забезпечення безпеки в районах, що постраждали від бойових дій. За оцінками Державної служби України з надзвичайних ситуацій, значна частина території на сході та півдні країни потребує спеціалізованого розмінування, що становить важливу частину післявоєнного відновлення [1, 73].

Всього з початку широкомасштабного військового вторгнення російської федерації на території України знешкоджено 494 тис. 037 од. вибухонебезпечних предметів та 2 тис. 950 кг вибухової речовини, у тому числі 3 тис. 536 од. авіаційних бомб. Обстежено територію площею понад 131 тис. 828 га [2].

На сході і півдні України, де відбувалися найінтенсивніші бойові дії, забруднені території не лише створюють безпосередню загрозу життю та здоров'ю людей, але й ускладнюють повернення до нормального життя. Звільнення територій від вибухонебезпечних предметів є необхідною умовою для проведення відбудови, повернення до цивільних умов життя та діяльності громадян.

Державна служба з надзвичайних ситуацій України є основною інституцією, що займається ліквідацією наслідків забруднення території вибухонебезпечними предметами. Протягом останніх років підрозділи ДСНС значно розвинули свої можливості у сфері розмінування завдяки покращенню оснащення, а також посиленню підготовки фахівців. Піротехнічні підрозділи ДСНС стали одними з основних сил для забезпечення безпеки на звільнених територіях, зокрема для проведення розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів.

Відновлення нормальних умов для життя цивільних осіб і відбудова інфраструктури неможливі без попереднього розмінування земель. Серед головних завдань ДСНС – забезпечення безпеки населення в звільнених районах, пошук і знищення вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території після бойових дій.

Склад і оснащення піротехнічних підрозділів має вирішальне значення для оперативності їх роботи. Кожен підрозділ повинен бути забезпечений відповідними засобами для розмінування та знешкодження вибухонебезпечних предметів, мати спеціалізовані технічні засоби для роботи в складних умовах. Це дозволяє значно підвищити ефективність і безпеку під час проведення операцій з розмінування.

На кожній операції піротехніки ретельно перевіряють технічні засоби, готують спеціальне обладнання і документи для виїзду на місце роботи. Оформлення звітної документації є важливим етапом для документування проведених робіт, фіксації результатів та забезпечення прозорості у процесі ліквідації вибухонебезпечних предметів. Крім того, це дозволяє здійснювати контроль і відслідковувати результативність проведених операцій.

Оператори безпілотних літальних апаратів відіграють ключову роль у проведенні нетехнічного обстеження території. За їх допомогою можна швидко виявити великі ділянки забруднення вибухонебезпечними предметами без необхідності втручання піротехніків у небезпечні зони. Це дає змогу планувати подальші дії з мінімальним ризиком для особового складу та прискорити процес виявлення небезпечних предметів.

Безпілотні літальні апарати здатні охопити великі площі, і тому їх використання є особливо ефективним на місцевості, де немає доступу для традиційних методів обстеження. Таке обстеження дозволяє значно заощадити час і зменшити небезпеку для техніки та людей.

Технічне обстеження території здійснюється з використанням різних методів. Піротехніки застосовують металошукачі, роботи, безпілотні літальні апарати та інші спеціалізовані засоби для виявлення і локалізації вибухонебезпечних предметів. Для складних умов використовуються механізовані засоби розмінування, які забезпечують ефективність та безпеку навіть у найскладніших умовах.

Металошукачі є одним із основних інструментів для виявлення вибухонебезпечних предметів у землі, а роботи застосовуються для обстеження важкодоступних місць, таких як гористі місцевості чи заміновані будівлі. Це дає змогу проводити обстеження місцевості з мінімальним ризиком для життя піротехніків.

Після завершення технічного обстеження складається звіт, в якому вказуються місця виявлення вибухонебезпечних предметів, їх типи та стан. Ця інформація є основою для планування подальших дій щодо знешкодження небезпечних предметів.

Після виявлення вибухонебезпечних предметів вони транспортуються для подальшого знешкодження. Для цього використовуються спеціалізовані технічні засоби, які гарантують безпеку під час перевезення вибухонебезпечних предметів. Спеціальні машини з надійними системами безпеки дозволяють знизити ризики, пов'язані з транспортуванням вибухових предметів.

Знищення вибухонебезпечних предметів здійснюється за допомогою спеціальних засобів, таких як підривні заряди або роботизовані системи. Процес знищення має бути максимально безпечним для особового складу та навколишнього середовища. Важливо, щоб знищення вибухонебезпечних предметів проводилось на спеціально підготовлених майданчиках або в умовах, що забезпечують мінімальні ризики для людей і природи.

Піротехніки, що займаються підводним розмінуванням, спеціалізуються на виявленні і знешкодженні вибухонебезпечних предметів в акваторіях. Це особливо важлива частина роботи в зонах, де є стратегічні водні шляхи або порти, де наявність вибухонебезпечних предметів може значно впливати на безпеку судноплавства та навігації.

Кінологічні розрахунки застосовують собак, навчених знаходити вибухонебезпечні предмети. Ці собаки є незамінними помічниками в процесі розмінування, здатними оперативно виявляти навіть сховані боєприпаси. Собаки швидко реагують на запахи вибухових речовин і можуть знайти вибухонебезпечні предмети в умовах, де інші методи можуть бути менш ефективними.

Робота з вибухонебезпечними предметами завжди пов'язана з високими ризиками. Аналіз нещасних випадків показує, що основними причинами є неправильне використання техніки, недооцінка небезпеки та людський фактор. Для зниження ризиків важливо постійно проводити навчання, використовувати сучасне обладнання та забезпечувати безпеку на всіх етапах роботи [3, 69].

У цьому контексті важливу роль відіграє регулярне проведення тренувань, оновлення технічних засобів і навчання персоналу. Від цього залежить не лише ефективність операцій, але й мінімізація людських втрат та травм під час розмінування.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кривцун В., Збруцький О., Ковальчук В. Дослідження процесів виявлення вибухонебезпечних предметів індукційним та радіохвильовим методами на основі результатів однофакторних експериментів. URL: <file:///C:/Users/ASUS/Downloads/2474-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-8498-2-10-20230214.pdf>
2. Оперативна інформація щодо наслідків ведення бойових дій російською федерацією та роботи піротехнічних підрозділів ДСНС України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/operativna-informatsiia-shchodo-naslidkiv-vedennia-boiovykh-dii-rosiiskoiu-federatsiiei-ta-roboty-pirotekhnichnykh-pidrozdiliv-dsns-ukrainy-16-5-24>
3. Волянський П., Мирошник О., Рудик Ю., Луц В., Веселівський Р., Ференц Н. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/1/9/2/4/3/5/9/diyi-dsns-objednana-kniga-compressed.pdf>

ФІЛОСОФІЯ ПАМ'ЯТІ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ

Катерина ПІСКУН, факультет управління торговельно-підприємницькою та митною діяльністю, група 241-236-01

*НК – Олексій ВАРИПАЄВ, кандидат філософських наук, доцент
Державний біотехнологічний університет*

Філософія пам'яті досліджує, як колективна пам'ять формує національну ідентичність і впливає на сприйняття суспільством самого себе. Пам'ять є складним феноменом, що охоплює не лише індивідуальний досвід, а й соціальні процеси, які відбуваються у суспільстві. Вона функціонує як механізм передачі історичного досвіду, дозволяючи націям зберігати свою культурну спадщину, визначати цінності та формувати світоглядні орієнтири.

Колективна пам'ять відіграє вирішальну роль у формуванні національної самосвідомості, оскільки вона визначає ключові моменти історії, які суспільство вважає значущими. Через збереження та передачу цих моментів від покоління до покоління пам'ять стає важливим чинником єднання нації. Крім того, вона впливає на політичні процеси, ідентичність держави на міжнародній арені та на громадянську активність.

Особливе значення пам'ять набуває у періоди соціальних криз, конфліктів та війн, коли необхідність збереження ідентичності стає визначальним фактором виживання нації.

Пам'ять – це не лише сума особистого досвіду, але й соціальний конструкт, який передається з покоління в покоління і формує спільний образ минулого. Вона складається з офіційних історичних наративів, культурних традицій, усних переказів та індивідуальних спогадів, що взаємодіють між собою та створюють цілісну картину минулого. У цьому контексті важливу роль відіграють державні та громадські інституції, які регулюють, які саме події та постаті увійдуть до офіційної історії. Освіта, ЗМІ, музеї та пам'ятники є інструментами формування суспільної пам'яті, через які закріплюються певні інтерпретації історичних подій. Водночас пам'ять є динамічною категорією, що може змінюватися залежно від політичних обставин, міжнародної ситуації та культурного розвитку. Особливо у часи війни та криз пам'ять стає не лише способом збереження історичної правди, а й інструментом ідеологічного впливу. Саме тому важливо розуміти її механізми, аби уникнути маніпуляцій і штучного конструювання національних міфів.

Пам'ять допомагає не лише усвідомити своє минуле, а й визначити вектор розвитку суспільства, його цілі та пріоритети. Філософія пам'яті є не просто академічною дисципліною, а практичним інструментом формування ідентичності, що має глибокий вплив на суспільне життя.

Колективна пам'ять як основа національної ідентичності. Моріс Хальбвакс, один з найвідоміших дослідників пам'яті, стверджував, що пам'ять є соціальним конструктом і формується не лише індивідуальним досвідом, а й взаємодією в суспільстві. Пам'ять передається з покоління в покоління і є основою для побудови спільної ідентичності. Війни, які змінюють суспільний лад, часто вимагають переосмислення цієї пам'яті задля збереження національної єдності [3].

Інший видатний теоретик, П'єр Нора, запропонував концепцію «місць пам'яті» (*lieux de mémoire*). Це символічне або реальне місце, де зберігається історична пам'ять нації, що стає символом держави. Місцем пам'яті може бути не лише історична пам'ятка чи будівля, але й історичний момент, який стає частиною колективного наративу [2].

Війна може бути потужним каталізатором перетворення особистих спогадів на колективні наративи. Особисті трагедії, героїчні вчинки, досвід перемог і поразок під час війни лягають в основу національних міфів і символів [4].

Символічні події, такі як великі війни, повстання і трагедії, набувають універсального значення і об'єднують людей у спільному наративі. Вони стають основою для розвитку нових наративів, які формують уявлення про національну історію та визначають роль тих чи інших подій у національній пам'яті.

Спогади про історичну боротьбу за незалежність і свободу часто є джерелом натхнення для сучасних поколінь. Особливо в умовах війни, вона може бути важливим чинником сприяння громадянській активності. Історії боротьби та опору зміцнюють сучасні держави перед новими викликами.

Ритуали та пам'ятні дати, такі як річниці важливих подій та героїчні моменти, допомагають підтримувати зв'язок між поколіннями, разом святкувати та пам'ятати важливі події. Вони зміцнюють патріотизм і слугують точкою згуртування у кризові часи.

Пам'ять у воєнний час може бути інструментом маніпуляції. Історичні наративи часто використовуються для пропаганди і призводять до викривленої інтерпретації подій. Основна проблема полягає в тому, що пам'ять може бути використана для спотворення фактів з метою легітимізації агресії та зміцнення політичної ідеології.

Ще одним викликом є соціальна поляризація. Різні інтерпретації однієї і тієї ж події можуть розділити нації. Історія піддається суперечливим інтерпретаціям, які можуть створювати напруженість у суспільстві та послаблювати національну єдність.

Історія пам'яті та національної ідентичності в Україні є важливим елементом сучасних процесів. Події Революції Гідності та війни з 2014 року стали новим етапом у формуванні національної пам'яті. Вони стали символами боротьби за свободу і незалежність та зміцнили патріотизм.

Процеси декомунізації та дерусифікації в Україні спрямовані на створення нового незалежного історичного простору, вільного від колоніальних нарративів. Ці процеси сприяють формуванню національної ідентичності, яка відображає не лише трагічний досвід, але й прагнення до суверенітету.

Філософія пам'яті відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності, особливо в періоди війни та суспільних потрясінь. Пам'ять є не просто збереженням інформації про минуле, а важливим інструментом, який впливає на колективну свідомість, об'єднуючи націю та допомагаючи їй усвідомлювати власну історію та місце у світі.

У контексті війни пам'ять набуває особливого значення, оскільки вона забезпечує зв'язок між поколіннями та сприяє збереженню національних традицій, цінностей та героїчних сторінок історії. Збереження пам'яті про подвиги минулих поколінь дозволяє сучасному суспільству черпати натхнення для боротьби за свободу та незалежність. Наприклад, згадки про національно-визвольні рухи чи значущі історичні події можуть стати потужним мотиватором для згуртування нації у складні часи.

Крім того, пам'ять сприяє формуванню нових нарративів, які допомагають суспільству переосмислити своє минуле та визначити подальші шляхи розвитку. Такі наративи можуть створювати символічний фундамент для консолідації суспільства, посилюючи почуття спільності та єдності. Наприклад, увічнення пам'яті про загиблих героїв або створення меморіалів є важливими способами вираження колективної шани та вдячності.

Однак пам'ять може бути не лише джерелом єднання, а й інструментом політичних маніпуляцій. Політичні режими часто використовують історичну пам'ять для легітимації своїх дій або дискредитації опонентів. Спотворення фактів, селективний підхід до подій або замовчування незручних сторінок історії можуть призводити до поляризації суспільства. Тому критичний підхід до джерел інформації та незалежний аналіз є необхідними для формування об'єктивного погляду на минуле.

Ще одним важливим аспектом є динамічний характер пам'яті. Вона змінюється під впливом соціальних, політичних та культурних процесів. Те, що сприймалося як героїчний вчинок в одному історичному контексті, може бути переосмислене в іншому. Така гнучкість пам'яті робить її потужним інструментом адаптації суспільства до нових реалій, але водночас створює ризик маніпуляцій [5].

Для адекватного реагування на виклики, з якими стикається держава під час війни, важливо розуміти механізми формування пам'яті та її вплив на суспільні процеси. Освітні програми, дослідження історичних подій та популяризація об'єктивних даних допомагають формувати критичне мислення у громадян та запобігають використанню пам'яті як інструменту маніпуляцій.

Таким чином, філософія пам'яті є важливим фактором у процесі формування національної ідентичності. Вона допомагає зберігати зв'язок з минулим, підтримувати національний дух та адаптуватися до нових викликів. Водночас філософія пам'яті потребує критичного підходу та постійного осмислення, щоб уникнути політичних маніпуляцій та сприяти формуванню об'єктивного погляду на історію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зашкільняк Л.О. Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Вип. 15. – Львів, 2006–2007. – С. 855–863.
2. Місце пам'яті // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Місце_пам'яті – (дата звернення: 14.02.2025).
3. Індивідуальна vs. колективна пам'ять // Наука і інновації. – URL: http://ni.biz.ua/15/15_2/15_2011_individualnaya-vs-kollektivnaya-pamyat.html – (дата звернення: 14.02.2025).
4. Історична пам'ять // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історична_пам'ять – (дата звернення: 14.02.2025).
5. Голик О. Пам'ять культури на роздоріжжях науки: проблеми теорії // Україна модерна. – URL: <https://uamoderna.com/demontazh-pamyati/holyk-collective-memory> – (дата звернення: 14.02.2025).

ПОЧАТОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ: ЗЛОЧИНИ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК У ВОЗНЕСЕНСЬКУ

*Дар'я ПОПОВИЧ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Широкомасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 року стало найбільшим викликом для міжнародного права та безпеки Європи з часів Другої світової війни. Україна, зазнавши неспровокованої агресії, зіткнулася з численними військовими злочинами, руйнуванням цивільної інфраструктури та гуманітарними катастрофами.

Місто Вознесеньск, розташоване в Миколаївській області, стало одним із епіцентрів бойових дій у перші місяці війни. Воно мало стратегічне значення для окупантів, але завдяки героїчним зусиллям Збройних Сил України, місцевої територіальної оборони та жителів місто вистояло.

Метою цієї розвідки є аналіз перебігу подій у Вознесеньську, зафіксованих злочинів російських військ та їх наслідків для населення.

Вознесеньск є адміністративним центром Вознесеньського району Миколаївської області. Розташований на перетині важливих транспортних шляхів, він має стратегічне значення як для оборони, так і для логістичного забезпечення південних областей України.

На початку широкомасштабної війни Вознесенськ опинився на шляху російського наступу, метою якого було захоплення Одеси та блокування чорноморського узбережжя. Військова операція по захопленню міста мала критично важливе значення для окупантів, оскільки контроль над ним відкривав би шлях до стратегічних об'єктів на півдні України – за 32 км від міста знаходиться Південноукраїнська атомна електростанція.

На початок березня 2022 року російські війська розпочали активний наступ на Вознесенськ. Атака була ретельно спланована і супроводжувалася масованими артилерійськими обстрілами. Основною метою було оточення міста, встановлення контролю над ключовими інфраструктурними об'єктами та створення плацдарму для подальшого просування [1].

Завдяки героїчним зусиллям Збройних Сил України, територіальної оборони та місцевих жителів атака була відбита. Одним із ключових моментів стало знищення оборонцями мосту через річку Південний Буг, що унеможливило пересування ворожих військ у напрямку Одеси. Місцеві жителі активно допомагали військовим, передаючи інформацію про пересування ворога та беручи участь у евакуації мирного населення.

Унаслідок ворожих обстрілів були зруйновані десятки житлових будинків, об'єкти інфраструктури, школи та лікарні Вознесенська. Загинули мирні жителі, зокрема жінки, діти та люди похилого віку. Значна частина населення була змушена евакуюватися до безпечніших регіонів. Російські військові вчиняли масові злочини проти мирного населення, які підпадають під категорію воєнних злочинів відповідно до норм міжнародного права [2]. Окупанти обстрілювали об'єкти цивільної інфраструктури. За даними місцевих органів влади, понад близько 50% будівель у центральній частині міста були пошкоджені або зруйновані повністю. Були зафіксовані випадки використання касетних боєприпасів, що призвело до численних жертв серед цивільного населення. Такі дії заборонені Женевськими конвенціями. За свідченнями місцевих жителів відомо про випадки розстрілів мирних громадян, які намагалися евакуюватися. Російські військові займалися грабунками магазинів, приватних осель та підприємств. Бойові дії призвели до серйозної гуманітарної кризи. Значна частина населення була змушена залишити свої домівки [3]. У місті бракувало води, продовольства, медикаментів. Постійні обстріли та страх за життя спричинили значний психологічний стрес серед місцевих жителів.

Після зупинення військ агресора Вознесенськ розпочав процес відновлення, проте, перед жителями міста постали численні виклики:

- Відбудова та поновлення роботи інфраструктури, адже значна частина міста була зруйнованою.
- Реінтеграція переселенців які прагнули якомога швидше повернутися до своїх домівок.
- Мінна небезпека. Територія довкола міста залишається забрудненою вибухонебезпечними предметами.

Злочини, скоєні російськими військами у Вознесенську, є прямим порушенням норм міжнародного гуманітарного права. Україна, разом із міжнародними партнерами, активно документує факти цих злочинів. Українська сторона передала численні докази для притягнення винних до відповідальності. Санкції, введені проти Росії, а також підтримка України світовим співтовариством є важливими складовими у боротьбі за справедливість.

Отже, Вознесенськ став прикладом мужності та незламності українського народу перед обличчям агресії. Однак боротьба за звільнення всіх окупованих українських земель, територіальну цілісність, незалежність та відновлення справедливості триває.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вознесенськ. Як українське місто відбило одну з найбільш значущих російських атак. URL: <https://texty.org.ua/articles/106023/voznescensk-yak-ukrayinske-misto-vidbylo-odnu-iz-najbilsh-znachushyh-rosijskyh-atak/>
2. Огляд воєнних злочинів РФ на Вознесенщині. URL: https://aer.net.ua/news/oglyad_voyennykh_zlochyniv_rf_na_voznesenshchyni/?utm_source=chatgpt.com
3. Як слідчі СБУ збирають докази воєнних злочинів РФ. URL: <https://suspilne.media/mykolaiv/889699-slidci-sbu-v-mikolaivskij-oblasti-zbiraut-recovi-dokazi-rosijskih-voennih-zlociniv/>

ЛИСИЧАНСЬК: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

*Гордій САІДМУРАДОВ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Лисичанськ – невелике місто на сході України, у минулому – індустріальний центр Донбасу. Власне, через це й отримав назву «Колиска Донбасу». Його історія починається з XVIII століття, а сучасність пов'язана з викликами економічного, соціального та воєнного характеру. Не можна не згадати про актуальність даної теми у вимірі сьогодення, адже Лисичанськ переживає вже другий період окупації, починаючи з 2014 р. Перший період тривав з 22 травня до 24 липня 2014 року, а другий розпочався 3 липня 2022 року під час повномасштабного вторгнення країни-агресорки. Зараз Україна у надважких умовах щоденно виборює право на свою цілісність і незалежність, тому знання про історичне минуле рідного краю завжди будуть актуальними для молоді, яка виборює право на свою ідентичність, долаючи наслідки російської імперської політики в Україні, яка поширює пропагандистський наратив щодо територій, які були складовою частиною імперії.

Виходячи із актуальності теми, перед роботою ставиться мета: розглянути процеси, пов'язані з історією Лисичанська і виявити характерні риси розвитку індустріального міста від минулого до сьогодення. У роботі досліджуються ключові етапи міста від заснування до сьогодення, аналізується його історичне значення та перспективи відродження.

Основою для дослідження стали роботи: В. Кіхтенка [1], Ю. Костриці [2], архітектора та краєзнавця М. Ломако [3], Великий інтерес представляють статистичні матеріали вченого-історика В. Пірка [4]. Як матеріал дослідження використовувались періодичні видання та ресурси інтернет-мережі, зокрема, матеріали офіційного сайту Лисичанської міської ВА, Лисичанського краєзнавчого музею [5] та офіційні звіти ЗСУ [6].

Історію виникнення міста Лисичанська пов'язують із поселеннями запорозьких козаків в урочищі Лисича Балка, або Лисичий Байрак та розробками кам'яного вугілля [7, 89]. Ґрунтовні дослідження щодо освоєння краю в XVI–XVIII ст., здійснені В. Пірком, доводять, що «наприкінці XVIII ст. населення регіону

представляли понад 30 етносів, серед яких українці становили – 61,3 %, росіяни – 20,5 %, греки – 7,3 %, вірмени – 6,1 % молдавани – 2,5 %, а всі інші – дещо більше 2 % від загальної кількості населення» [4, 112].

Офіційно датою заснування Лисичанська вважають 1710 рік, хоча точна дата не відома. Як пише у своїй книзі «Невідомий Лисичанськ» краєзнавець Валерій Кіхтенко, спочатку козаки Війська Запорозького Низового на території сучасного міста лаштували зимівники, а згодом, після польсько-литовської війни й антипольського повстання Северина Наливайка, місцевість активно заселяли козаки й селяни з Правобережної України. [5]. Серед краєзнавців існує і інша версія, щодо заснування міста у 1795 році, саме тоді постав перший вугільний рудник, а з 1796 року Лисичанськ став місцем зародження вугільної промисловості краю – першою «вугільною столицею» України. У 1873 році у Лисичанську було відкрито Штейгерську школу – учбовий заклад, де навчали гірників. До 1917 року було випущено 705 кваліфікованих спеціалістів – штейгерів [2, 6].

Будівництво шахт, чавуноливарного заводу (1870-1872рр.), розбудова залізниці сприяли розвитку промисловості Луганщини. Активно залучалися іноземні інвестиції. У 1892 році у Верхньому було введено в експлуатацію акціонерне товариство із залученням бельгійського капіталу «Любимов, Сольве і К», так почалась історія содового заводу, який посідав друге місце в Європі по виробництву соди. На жаль, історія содового заводу завершується у 2011 році, а «Бельгійська спадщина» зазнає руйнації. А під час повномасштабного вторгнення, 1 травня 2022 року була повністю зруйнована Лисичанська гімназія, будівля якої входила до ансамблю Бельгійської архітектурної спадщини XIX ст. Візитівкою тодішнього Лисичанська була одна з найдовших канатних доріг протяжністю 16563 м, яка з'єднувала содовий завод і Білогорівський крейдовий кар'єр, яку «порізали на метал» у 2013 році. Трагічна доля спіткала і Лисичанський склозавод, який було засновано ще у 1913 році як «АТ Лівенгоф» – скляного та пробкового виробництва» [8]. З початку 2000-х років завод був найпотужнішим підприємством скляної галузі України, його продукцію експортували у понад 20 країн світу, навіть зараз, можемо побачити його продукцію у вагонах метро, автобусах і маршрутних таксі нашої країни. Завод постраждав під час авіаудару 2 липня 2014 року, підприємство припинило виробництво з 2015 року [8].

Період XX століття супроводжувався бурхливими подіями, пов'язаними з Першою світовою війною, українською революцією 1917–1921рр., радянсько-українською війною, входженням України до складу СРСР. Промисловий потенціал Лисичанська у 20-х роках поступово був відновлений. Завдяки розвитку промисловості збільшилась чисельність населення, зайнятого у промисловому виробництві. У 1935 році було створено державний трест «Лисичанськ вугілля», що об'єднував одинадцять шахт, а у 1938 році Лисичанськ віднесено до категорії міст.

Слід зазначити, що політика радянського режиму, з одного боку сприяла відновленню промисловості, а з іншого боку руйнувала духовне життя, знищувала храми Лисичанська. Храм святителя Миколая був підірваний, постраждали від вандалізму церква Усікновення голови Іонна Предтечі та Митрофанівський храм.

Трагічним для Лисичанська був період Другої світової війни. Восени 1941 року фронт наблизився до міста. Оборону міста утримували більше півроку. Було частково евакуйовано промислові підприємства, але більшість зазнала руйнації під час німецької окупації: з 10 липня 1942 р. до 6 лютого 1943 р. та від 3 березня до 2 вересня 1943 р.

Повоєнна відбудова супроводжувалася модернізацією хімічної, кам'яно-вугільної промисловості регіону. Лисичанськ став важливим промисловим та культурно-освітнім центром Донбасу. Вже у вересні 1943 р. розпочалося відновлення зруйнованого Гірничого технікуму та закладів освіти міста [3].

У 2014 році Лисичанськ став одним із ключових міст на сході України, де розгорталися бойові дії. Через стратегічне розташування на правому березі Сіверського Дінця місто мало велике стратегічне значення. 22 травня 2014 р. місто було окуповане, а 19 липня Збройні сили України розпочали операцію зі звільнення Лисичанська. Після інтенсивних боїв 24 липня 2014 р. українські військові увійшли до міста.

Звільнення Лисичанська мало ключове значення у боротьбі України за відновлення контролю над Донбасом. Це була одна з перших масштабних операцій, яка показала здатність Збройних Сил України ефективно звільняти окуповані території.

Наступним викликом для Лисичанська стала відбудова міста. Необхідно було відновити не тільки інфраструктуру, адже руйнації зазнали і школи, і дитячі садки, і житловий фонд. Значно погіршилася демографічна ситуація. Через бойові дії було зруйновано вугільне та хімічне виробництво. Підприємства, які були основою економіки міста, працювали на низькій потужності або закрилися. Місто отримувало міжнародну підтримку від ЮНІСЕФ, ООН, Червоного Хреста та інших організацій. Почалось відновлення та часткова реконструкція зруйнованих об'єктів. Але лютий 2022 рік знову перервав мирне життя мешканців Лисичанська.

З початком повномасштабного вторгнення місто зазнавало постійної руйнації через артилерійські обстріли та авіа удари. А наприкінці червня 2022 р. ворог розпочав наступальні дії з метою оточення міста. Захоплення Северодонецька значно ускладнило оборону Лисичанська. Інтенсивні бої точилися за контроль над сусідніми населеними пунктами – Вовчоярівкою, Тошківкою та Золотим. Обороняли Лисичанськ підрозділи Збройних сил України, Національної гвардії та добровольчі формування. Серед них: 81-а окрема аеромобільна бригада ЗСУ, 57-а окрема мотопіхотна бригада ЗСУ, Святославська бригада Національної гвардії України та інші підрозділи артилерії, розвідки та тероборони [6]. Утримання міста мало велике значення та дозволило виграти час для підготовки до подальшої оборони в інших регіонах, показало стійкість українських захисників. Бої за місто стали важливим етапом війни, який сильно виснажив російські сили, ускладнивши їх подальші наступальні дії.

2 липня 2022 року, після важких боїв та неймовірного супротиву загарбникам місто було окуповане.

Підсумовуючи зазначимо, що історія Лисичанська з моменту його заснування відображає складний шлях розвитку та боротьби. Місто пережило етапи становлення, економічного піднесення, руйнації і відновлення. А з 2014 року Лисичанськ став символом опору та витримки, адже опинився на передовій боротьби за незалежність України. Попри всі негаразди, Лисичанськ залишається невіддільною частиною України. Його повернення до складу України, післявоєнна відбудова – одне з найважливіших завдань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кіхтенко В. Легенди Лисичанська. Лисичанськ: ПП «Принт експрес», 2010 – 148 с.
2. Костриця Ю.П. Золота книга Лисичанська. Лисичанськ, 2009. 470 с.
3. Ломако М. <http://lis.gov.ua/lisichansk-today/k-300-letiyu-lisichanska/1494-792.html>

4. Пірко В.О. Заселення Донеччини у XVI–XVIII ст. Донецьк: Схід. видавн. дім, НТШ-Донецьк, 2003. 180 с.
5. Лисичанський краєзнавчий музей. URL: https://liskmuseum.at.ua/index/z_istoriji_mista/0-35
6. Офіційний сайт. Збройні сили України. URL: <https://www.zsu.gov.ua/>
7. Лисича балка. Літературно – художній альманах. Луганськ: Книжковий світ, 2004. 115 с.
8. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-54951>

ЩОДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Тетяна СОКАЛЬСЬКА,

НК – Людмила КУЗНЕЦОВА, кандидат юридичних наук, доцент

Черкаський державний технологічний університет

Кримінальне правопорушення як вид протиправного діяння є суспільно небезпечним явищем. Кожна держава захищає кримінальним законом притаманний їй суспільно-політичний устрій. Будь-яке посягання на нього природно визнають особливо тяжким злочином [1, с.82].

Суспільна небезпечність є важливою ознакою будь-якого кримінального правопорушення, яка лежить в основі процесів криміналізації та визначення покарання. Оцінюючи суспільну небезпечність кримінальних правопорушень, які вчиняються під час воєнного стану, можна зазначити, що за своєю спрямованістю вони можуть завдавати шкоди різним сферам суспільних відносин, що охороняються Кримінальним кодексом. Саме тому вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану розглядається як обставина, що обтяжує покарання (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України), якщо суд не вирішить інакше або ця обставина вже передбачена в складі кримінального правопорушення (ч.ч. 2, 4 ст. 67). Водночас, певні сфери суспільних відносин є особливо вразливими в умовах війни. Це стосується національної безпеки, життя і здоров'я людей, їхньої свободи та гідності, власності, статевої недоторканості, порядку військової служби, а також міжнародного миру та безпеки [2, с.1240].

Кримінальне законодавство України та інших країн передбачає відповідальність за протиправні дії, що завдають шкоди довкіллю. Якщо є ознаки таких правопорушень, зокрема порушення екологічних стандартів та негативні наслідки для життя і здоров'я людей або довкілля, виникає необхідність проведення первинних слідчих дій для початку кримінального провадження та досудового розслідування.

Однією з головних процесуальних дій на початковому етапі розслідування є огляд місця події. Під час огляду фіксуються матеріальні сліди взаємодії об'єктів, а також інші наслідки правопорушення, які можна зафіксувати у вигляді суб'єктивних спостережень.

Особливої уваги заслуговує розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля, скоєних внаслідок збройної агресії росії. Відсутність достатнього практичного досвіду щодо фіксації таких правопорушень під час війни підкреслює актуальність цієї теми для правоохоронних органів. Правильне документування та розслідування таких кримінальних правопорушень є важливим для притягнення винних осіб до відповідальності та ухвалення справедливого рішення судом [3].

Кваліфікуючи корисливі кримінальні правопорушення, вчинені під час воєнного стану, важливо зазначити, що вони мають усі об'єктивні та суб'єктивні ознаки викрадення чужого майна. Наприклад, проникнення до покинутих квартир з метою викрадення речей або заволодіння залишеним на стоянці автомобілем, а також крадіжка з магазинів у період війни не є мародерством у прямому сенсі. Ці дії кваліфікуються як інші кримінальні правопорушення - зокрема, крадіжка з проникненням у житло, незаконне заволодіння транспортним засобом або перевищення повноважень військовослужбовцем.

Хоча цивільні особи не несуть відповідальності за мародерство, чинне законодавство передбачає, що вчинення кримінального правопорушення в умовах воєнного стану є обтяжуючою обставиною. Це означає, що покарання для таких осіб буде суворішим, ніж у мирний час. Однак не завжди очевидним є прямий зв'язок між вчиненим кримінальним правопорушенням і умовами воєнного стану.

Сутністю умов воєнного стану, яка визначає їх соціальну природу й обумовлює кримінально-правове закріплення, є породжені військовою агресією особливі (екстремальні) умови, за яких відбувається життєдіяльність цілого суспільства, роблячи вразливим цивільне населення, полегшуючи вчинення кримінальних правопорушень, породжуючи у злочинців оманливе відчуття безкарності. Ситуація може ускладнюватися законодавчо встановленим обмеженням конституційних прав і свобод людини і громадянина. Найбільша небезпека воєнного стану полягає в неможливості належним чином забезпечувати різними державними засобами найвищі соціальні цінності від посягань: людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку (ч. 1 ст. 3 Конституції України) [2, с.1241].

Майнові кримінальні правопорушення можуть бути скоєні як у районах ведення бойових дій, тимчасової окупації чи проходу військ, так і поза їх межами. Наприклад, кримінальним правопорушенням, вчиненим у період воєнного стану, може вважатися викрадення майна осіб, які переміщуються до безпечніших регіонів, або ж майна тих, хто залишив свої домівки для укриття. Якщо ж викрадення сталося за межами зазначених районів і не було пов'язане з використанням умов воєнного стану, застосування обтяжуючої обставини може бути недоцільним [4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- 1.Микитчик О. Поняття кримінального правопорушення в системі вчинень антисуспільної поведінки. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. No 1 (25). С. 78-85.
- 2.Оробець К.М. Кримінальні правопорушення, вчинені в умовах воєнного стану: суспільна небезпечність та законодавче закріплення. Наукові інновації та передові технології. Серія «Право». 2022. № (11) 13. С.1240-1246.
- 3.Марченко О.А. Деякі проблемні питання фіксування та розслідування кримінальних правопорушень проти довілля в умовах воєнного часу. URL: <http://surl.li/onjrkc>
- 4.Гавриленко А.В., Носевич Н.Р. Розмежування мародерства та кримінальних правопорушень корисливої спрямованості, вчинених в умовах воєнного стану. URL: <http://surl.li/hsqnen>

ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

*Володимир СОКОЛОВ, ННІ управління та безпека населення, група ОПс-22
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Повоєнна Україна буде демократичною країною з ринковою економікою та потужною індустрією, прискорювачем якої стане військово-промисловий комплекс. Зовнішній фактор-усталена євроатлантична підтримка України як східного флангу ЄС та НАТО, потенційними членами яких ми є вже зараз. Суспільство має гостру потребу у робочих руках, відновленні інфраструктури, тому демобілізацію слід розглядати не як виклик ринку праці, а як повернення економічних одиниць, виробників та споживачів у цивільну сферу. В рамках інституційного підходу до соціальної адаптації військових, державі необхідно створювати робочі місця спеціально для військових, заохочуючи до процесу приватних роботодавців. Саме працевлаштування стане головною проблемою соціальної адаптації колишніх військових.

Державі слід створити за власний кошт систему перенавчання для військових на базі професійно-технічних коледжів, розробити механізм компенсації приватним виробникам, що беруть на навчання демобілізованих, стимулювати розвиток виробництв або послуг, де максимально можливо задіяти ветеранів-інвалідів. Можливо впровадження квот для ветеранів у держзамовленні ВНЗ технічно-прикладного та педагогічного спрямування. Можливо також надання державними банками пільгових кредитів демобілізованим на придбання товарів українського виробництва (меблі, будівельні матеріали, насіння для ведення сільського господарства), паралельно стимулювати створення ветеранських споживчих та виробничих кооперативів. Безумовно, це далеко не вичерпний перелік заходів, які може здійснити держава в рамках до соціальної адаптації наших захисників після перемоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Горбунова В. В., Карачевський А. Б., Климчук В. О., Нетлюх Г. С., Романчук О. І. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО : посібник для ведучих груп : навч. посіб. Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. 96 с.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВПО, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НС ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ

*Владислав СОЛОДУН, ННІ управління та безпеки населення, взвод 35 (22)ЦЗ
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

За визначенням МОП, соціальний захист населення – це захист, який суспільство забезпечує своїм членам через набір суспільних заходів від економічних і соціальних лих, які обумовлені припиненням або суттєвим зниженням заробітків у результаті хвороби, пологів, виробничих нещасних випадків, безробіття, інвалідності, старості чи смерті; забезпечення медичної допомоги; забезпечення субсидій сім'ям з дітьми [1].

Оскільки Україна не єдина країна в сучасній історії, яка стала жертвою збройної агресії, в даному дослідженні спробуємо проаналізувати міжнародний досвід соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в розрізі забезпечення їх житлом та надання компенсацій постраждалим від НС воєнного характеру.

У міжнародному праві єдиним загальновизнаним терміном для позначення поняття «внутрішньо переміщена особа» є Internally displaced persons (IDP) — внутрішньо переміщені особи (ВПО), яке закріплено у «Керівних принципах з питання переміщених осіб в середині країни» 1998 року.

М. Контат Хікель розглядає ВПО як особу, яка була зобов'язана переміщатись в межах своєї країни через збройний конфлікт або внутрішні заворушення.

Київська школа економіки (KSE) від перших днів війни спільно із Офісом Президента, Мінекономіки, іншими профільними відомствами та НБУ фіксує матеріальні втрати від війни. Згідно з їхніми даними, станом на січень 2023 року загальна сума прямих задокументованих збитків, завдана інфраструктурі України через російське вторгнення, оцінювалася у 137,8 млрд доларів. Зокрема, руйнування житлового фонду оцінюються у 54 млрд. доларів. За час війни загалом пошкоджено або зруйновано близько 150 тисяч житлових будинків, серед яких 131.4 тис. - це приватні будинки, а 17.5 тис. — багатоквартирні, підраховали у KSE. Найбільш постраждалими від війни сферами залишаються також інфраструктура, із завданими збитками на 35.6 млрд. доларів, а втрати у промисловості та втрати підприємств становлять 13 млрд. доларів.

Враховуючи таку надзвичайно велику кількість збитків, які збільшуються з кожним днем війни можна зробити висновок, що кількість осіб, які потребуватимуть соціального захисту та відшкодування втраченого майна, буде збільшуватись. Тому, все це вимагає від держави надзвичайно швидкої та дієвої реакції в розрізі надання житла постраждалим, забезпечення внутрішньо переміщених осіб компенсаціями за зруйноване (пошкоджене) майно та матеріальну підтримку громадян, що втратили можливість заробітку.

Дані виклики поставили перед нами задачу проаналізувати досвід соціального захисту ВПО країн, які були учасниками збройних конфліктів та проаналізувати питання надання жертвам конфлікту необхідної допомоги у вигляді реституції, компенсації та сатисфакції.

Досвід Грузії. За свою історію Грузія неодноразово переживала збройні конфлікти. Відповідно до статистики Міністерства у справах біженців та розселення наслідком таких конфліктів стали 259,247 осіб ВПО або 86,283 сімей. Частка ВПО складає 6% населення Грузії. Люди втратили свої домівки та були вимушені залишити місця свого звичного проживання у результаті двох хвиль конфліктів – на початку 1990-х років (233,000 осіб) та у 2008 році (початково - 192,000 осіб, більшість з яких повернулися, втім понад 26,000 осіб продовжують проживати у місцях свого переміщення). У зв'язку з цим, ВПО у Грузії, як правило, поділяють на два окремих потоки – «старих» та «нових» ВПО [2].

З метою надання перспективи інтеграції, реінтеграції та соціального захисту, зважаючи на військові конфлікти в країні в 90-х рр. та 2008 р., було прийнято закон щодо внутрішньо переміщених осіб із окупованих територій. У 2007 р. ухвалено Стратегію, якою передбачається кожні два роки оновлювати план заходів для створення умов для безпечного повернення внутрішньо переміщених осіб, забезпечення їм гідних умов проживання. Водночас проводиться моніторинг результатів впровадження вказаної стратегії

Урядом Грузії розроблено програму надання житла для ВПО, яка включала можливість приватизації ВПО житла, у якому вони проживають протягом тривалого часу; переселення ВПО до відновлених чи новозбудованих будинків або

надання одноразової компенсації у розмірі 10 тис. доларів США; можливість придбання житла у сільській місцевості; викуп державою житла з приватної власності та передача його у власність ВПО.

44% ВПО проживають у Тбілісі та близько 26.4 % – у Самегрело-Верхньосванетському регіоні, що межує з Абхазькою Автономною Республікою. В цілому, 75% ВПО проживають у міській місцевості. Житлове питання особливо гостро стоїть для «старих» ВПО, більшість з яких продовжують жити у колективних центрах. Повернення у більшості випадків не є можливим для ВПО, що перемістилися до регіонів під контролем уряду Грузії [2].

Механізм реституції регулюється Законом «Про майнову реституцію та компенсацію особам, постраждалим на території Грузії в результаті конфлікту в колишній Південно-Осетинській автономній області» від 29 грудня 2006 року № 4284-вс (далі – *«Закон про майнову реституцію»*) та Законом «Про осіб, вимушено переміщених з окупованих територій Грузії, – вимушених переселенців» від 06 лютого 2014 р. № 1982-ІІс (далі – *«Закон про переселенців»*).

Ст. 2 Закону про майнову реституцію визначає її як «повернення законному власнику житла або іншого нерухомого майна на території Грузії, втраченого в результаті конфлікту», тобто в результаті «збройного конфлікту в колишній Південно-Осетинській автономній області або(та) протистояння між грузинським та осетинським населенням в інших регіонах Грузії в 1989 – 1992 роках».

Закон про майнову реституцію (ст. 5) прямо визнає право всіх вимушено переміщених та інших осіб на повернення в своє первинне житло (тобто житло вимушено переміщеної особи, право на проживання в якому така особа мала на момент, коли його було залишено), а також встановлює гарантії повернення законним власникам житла або іншого нерухомого майна, втраченого на території Грузії внаслідок вказаного конфлікту. Такі гарантії загалом передбачають право постраждалого на отримання нерухомого майна. В разі неможливості повернення постраждалому його житла або іншого нерухомого майна, взамін йому має бути надане інше адекватне житло такої ж вартості, а якщо надати таке інше житло взамін неможливо, постраждалий має право на отримання компенсації майнової шкоди.

За ст. 1 вказаного закону, його цілями є майнова реституція, забезпечення адекватним (наданим взамін) нерухомим майном постраждалих фізичних осіб, або компенсація майнової шкоди.

Здійснення реституції, надання іншого нерухомого майна взамін або компенсація майнової шкоди за цим законом покладається на Комісію з реституції та компенсації (далі – *«Комісія з реституції»*), яка утворюється строком на три роки, однак, якщо наявні спори не будуть повністю вирішені протягом вказаного строку, може прийняти рішення про продовження своїх повноважень [2].

У випадку знищення, руйнування або реконструкції нерухомого майна особі має бути надане взамін інше адекватне майно відповідної вартості. В якості адекватного нерухомого майна, що надається взамін первинному мешканцю, маєтись на увазі нерухоме майно, ринкова вартість якого на момент його надання дорівнює вартості первинного житла, та яке знаходиться в тому ж місці, що й нерухоме майно, що було відібрано у постраждалої особи. Нерухоме майно іншого типу може надаватись за згодою первинного власника [3].

Грошова компенсація може виплачуватись лише у випадку неможливості повернення особі первинного житла та пов'язаного з ним нерухомого майна або надання адекватного нерухомого майна взамін (ч. 6 ст. 29). Якщо ж майно потребує проведення робіт з реконструкції, вартість таких робіт також підлягає відшкодуванню.

Якщо особі виплачується грошова компенсація, то така виплата повинна бути здійснена (одним платежем або в декілька етапів), але не пізніше одного року з дня прийняття рішення Комісією з реституції.

Крім цього, якщо особа, яка отримує майно відповідно до Закону про майнову реституцію, обирає своїм місцем проживання Грузію, такій особі надається одноразова та щомісячна грошова допомога. Розмір одноразової допомоги отримувачу майна та членам його сім'ї складає 1500 ларі на кожного. Щомісячна допомога виплачується протягом 6 місяців, а її розмір визначається Комісією з реституції, виходячи з мінімального споживчого кошику (ст. 32 Закону про реституцію).

На місцеву владу було покладено проведення ремонтних робіт пошкоджених будівель в результаті бойових дій.

Також ВПО та ті, хто постраждав від збройних дій мали можливість отримати продукти харчування та деякі предмети особистої гігієни.

Щодо виплат матеріальної допомоги, Уряд Грузії серед отримувачів грошової підтримки виділив, насамперед, пенсіонерів, інвалідів та інші найуразливіші верстви населення. Для дітей шкільного віку передбачено отримання одноразової допомоги у розмірі 100 ларі на початку навчального року.

Цікавим є той факт, що втрачені підприємства чи доходи не підлягали безпосередній компенсації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційне тлумачення положення статті 1 див. в Рішенні Конституційного Суду № 3-рп/2012 від 25.01.2012 р. URL: https://kodeksy.com.ua/konstitutsiya_ukraini/statja-1.htm
2. Закордонний досвід забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та компенсації за пошкоджене / зруйноване житло. URL: <https://amazonaws.com/public/docs/foreignexperiencehousingforidps-integrated-ukr.pdf>
3. Компенсація за зруйноване або пошкоджене житло: досвід іноземних держав. URL: <https://r2p.org.ua/kompensacziya-zhytlo-dosvidinshyhkrayin/#Turkey>
4. Проект Ради Європи «Внутрішнє переміщення в Україні: розробка тривалих рішень» в межах Плану дій Ради Європи для України 2018–2021 URL: <https://rm.coe.int/comparing-analysis-idps-ukr/1680a08f30>

ЕКОЛОГІЧНА ЦІНА ВІЙНИ

Ольга ТИЩЕНКО

Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу

Війна в Україні несе катастрофічні наслідки не лише для людей та інфраструктури, а й для навколишнього середовища. Масштабні бойові дії, вибухи, пожежі та забруднення навколишнього середовища призводять до серйозних екологічних проблем, які матимуть тривалий вплив. Вирубання лісів, забруднення води, забруднення ґрунту та забруднення повітря – це наслідки наших дій, які не тільки вплинуть на Україну, але й на весь світ.

Одним із найбільш серйозних наслідків війни є спустошення природних середовищ існування. Вибухи та артилерійські обстріли завдають великої шкоди ландшафтам, рослинності, що призводить до втрати життя тварин та птахів. Україна є однією з найбагатших у Європі країн за рівнем біорізноманіття. Однак постійні бойові дії становлять значну загрозу для цієї унікальної спадщини.

Наприклад, заповідник Асканія-Нова, який є домівкою для зникаючих видів тварин і рослин, зазнав сильних пошкоджень внаслідок обстрілу та наявності військової техніки, що порушило екологічну рівновагу району. У Чорнобильному заповіднику, який колись був середовищем існування дикої природи, наявність військової техніки призвела до лісових пожеж, які мали потенціал для вивільнення радіоактивних речовин [1].

Інтенсивні бойові дії призводять до сильного забруднення ґрунту та забруднення джерел води. Внаслідок детонації снарядів, шахт та бомб, важкі метали, радіоактивні речовини та токсичні хімічні речовини проникають в ґрунт. Це робить землю непридатною для ведення сільського господарства та становить ризик для добробуту людини.

У Маріуполі, де відбулися інтенсивні бої, руйнування металургійних заводів «Азовсталь» та «ММК ім. Ілліча» спричинило викид хімічних речовин у ґрунт та воду. Забруднення Азовського моря може мати тривалий вплив на морську екосистему. Крім того, руйнування дамби та систем водопостачання призвело до дефіциту чистої води в численних районах.

Масштабні пожежі, вибухи та горіння нафтобаз і заводів спричиняють викиди величезної кількості токсичних речовин у повітря. Дим від згорілих будівель, техніки та боєприпасів містить небезпечні канцерогени, що можуть викликати серйозні захворювання дихальних шляхів та онкологічні хвороби.

Зокрема, руйнування нафтобази у Василькові спричинило масштабну екологічну катастрофу – токсичні речовини, що утворилися внаслідок горіння, осіли на великих територіях, загрожуючи як довкіллю, так і здоров'ю місцевого населення. Аналогічні ситуації відбувалися у Харкові та Дніпрі, де масовані обстріли знищили промислові об'єкти та склади хімічних речовин.

Масивні пожежі, вибухи та спалення нафтохімічних речовин викидають значну кількість шкідливих речовин в атмосферу. Дим, що утворюється від руйнування будівель, машин та боєприпасів, навантажений небезпечними канцерогенами, які можуть призвести до важких дихальних захворювань і навіть раку.

Зокрема, руйнування нафтового депо у Василькові призвело до значної екологічної катастрофи – токсичні речовини, що виробляються під час згорання, поширилися на великі площі, що становить загрозу як для навколишнього середовища, так і для здоров'я місцевого населення. Подібні інциденти відбулися в Харкові та Дніпрі, де масовані обстріли призводили до знищення промислових об'єктів та складів хімічних речовин [2].

Чорнобильська зона відчуження, де десятиліттями був природний заповідник і відродження рідкісних тварин, також постраждала від війни. Військові дії в цьому районі призвели до підвищення рівня радіації через порушення верхнього шару ґрунту, який містить радіонукліди. Це може призвести до нових витоків радіації та загрожувати прилеглим територіям.

Забруднення земель та водних ресурсів, мінування полів та руйнування іригаційних систем роблять ведення сільського господарства в багатьох регіонах неможливим. Це ставить під загрозу продовольчу безпеку країни та може спричинити економічну кризу.

У Херсонській та Запорізькій областях сотні гектарів родючих земель були знищені через обстріли та окупацію. Фермери не можуть обробляти поля через наявність вибухонебезпечних предметів, що затримує посівні роботи та зменшує обсяги врожаю.

Перспективи подолання екологічних наслідків війни:

- реабілітація ґрунтів і водних ресурсів. Необхідно проводити заходи з очищення земель від важких металів, хімічних речовин та вибухонебезпечних предметів;
 - відновлення лісів і природних територій. Важливим напрямком є заліснення постраждалих територій та захист заповідних зон;
 - міжнародна допомога та екологічні ініціативи. Співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, ЮНЕП та ЄС, допоможе реалізувати проекти з відновлення довкілля;
 - розробка законодавчих ініціатив. Важливо розробити нові закони та програми з моніторингу стану екології та покарання за екологічні злочини;
 - популяризація екологічної освіти. Важливо підвищувати екологічну свідомість населення та залучати громадськість до природоохоронних заходів.
- Висновок. Війна в Україні завдала непоправної шкоди довкіллю, і її наслідки відчуватимуться ще багато років. Проблеми забруднення ґрунтів, води та повітря, знищення екосистем та загрози біорізноманіттю потребують негайних дій. Важливо не лише документувати екологічні злочини, а й розробляти стратегії відновлення природи. Лише спільними зусиллями держави, міжнародних організацій та громадянського суспільства можна залікувати «зелені рани війни» та зберегти природну спадщину України для майбутніх поколінь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Екологічні проблеми України: наслідки війни: веббібліографічний покажчик/ уклад. О. О. Найдьорова; Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький: ЦНТУ, 2023. 19 с.
2. Літвінова Вікторія. Російські злочини на українській землі: як війна впливає на наше довкілля. Інтерфакс-Україна. Інформаційне агентство: URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/896719.html>.
3. Природа та війна: як російська агресія вплинула на довкілля // Слово і діло. Аналітичний портал. 8 листоп. 2022. URL: <https://salo.li/D4f2b3D>

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ДСНС) В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

*Олександр ТКАЧОВ, ННІ пожежної безпеки, ПБк-24-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) – це орган, який забезпечує захист життя, здоров'я і майна громадян від різноманітних надзвичайних ситуацій, зокрема техногенного, природного і військового характеру. З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, діяльність ДСНС набула ще більшого значення[1]. У цих умовах служба працює не лише на ліквідації наслідків традиційних надзвичайних ситуацій, а й активно займається рятуванням людей після бомбардувань, обстрілів та ліквідацією наслідків військових дій.

Однією з основних задач ДСНС у період війни є швидке реагування на наслідки обстрілів та бомбардувань. Це включає рятування людей із завалених будівель, пожежогасіння в зруйнованих об'єктах та надання першої домедичної допомоги. Враховуючи постійну загрозу з боку ворога, працівники ДСНС діють під обстрілами та в умовах активних бойових дій.

ДСНС проводить масштабну інформаційну роботу серед населення. Одним із ключових напрямків є навчання громадян правилам поведінки під час обстрілів, при виявленні вибухонебезпечних предметів, а також рекомендації щодо підготовки до евакуації. Поширюються інструкції через соціальні мережі, телевізійні програми, друковані матеріали, а також організовуються безпосередні зустрічі з громадами.

Ще одним важливим напрямком є розмінування територій. Після артилерійських обстрілів та авіаударів залишаються міни та нерозірвані боєприпаси. ДСНС проводить спеціалізовані роботи, щоб забезпечити безпеку мирних жителів та гуманітарних організацій, які працюють на постраждалих територіях.

Крім того, служба активно займається евакуацією цивільного населення з небезпечних зон. Рятувальники надають допомогу пораненим і організовують їхнє транспортування до медичних установ. У випадку бомбардувань чи ракетних ударів евакуація є критично важливою для збереження життя мирних громадян.

Рятувальники ДСНС в умовах війни демонструють неймовірний героїзм і професіоналізм. Вони ризикуючи своїм життям, працюють у найскладніших умовах, під постійною загрозою обстрілів і бомбардувань [2]. Співробітники служби виконують завдання навіть у найнебезпечніших районах, рятує людей з під завалів, ліквідовують наслідки пожеж та проводять розбір зруйнованих будівель – все це частина їхньої повсякденної роботи.

Найоперативнішою, напруженою, швидкою та злагодженою є робота під час рятувальних операцій після ракетних ударів по житлових будинках, де кожна хвилина може стати вирішальною для життя потерпілих.

Окрім фізичної допомоги, працівники ДСНС забезпечують і психологічну підтримку постраждалим. Це особливо важливо для людей, які пережили ракетні удари, втрату домівок або близьких. Для цього залучаються спеціально підготовлені психологи, які допомагають людям впоратися зі стресом і повернутися до нормального життя.

ДСНС активно працює над відновленням інфраструктури в постраждалих районах. Зокрема, працівники служби займаються відновленням систем водопостачання, електропостачання та транспортування гуманітарної допомоги. У співпраці з іншими державними органами вони забезпечують мінімальні необхідні умови для життя населення навіть у зонах близьких до лінії фронту.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій також активно співпрацює з міжнародними партнерами для покращення ефективності своїх дій під час війни. Спільно з міжнародними гуманітарними організаціями ДСНС отримує допомогу у вигляді гуманітарних вантажів, сучасного обладнання та засобів для рятувальних операцій, технічної допомоги у вигляді сучасного обладнання для пошуку людей під завалами та мобільних медичних комплексів. Крім того, рятувальники проходять навчання та обмінюються досвідом з міжнародними колегами, щоб покращити ефективність своїх дій у критичних ситуаціях.

В умовах війни ДСНС України активно впроваджує новітні технології для підвищення ефективності своїх операцій. Одним із важливих напрямків є використання дронів для моніторингу територій, пошуку постраждалих, а також для оцінки наслідків обстрілів чи ракетних ударів [3]. Дрони дозволяють швидко отримати інформацію про ситуацію в небезпечних або важкодоступних місцях, де перебувають люди або рятувальникам є надто небезпечно.

Особливе місце в роботі ДСНС займають волонтери. Вони допомагають службовцям у багатьох напрямках: від доставки гуманітарної допомоги до організації евакуації. Волонтерські групи також займаються пошуком і підтримкою зниклих безвісти людей, залучають ресурси для забезпечення

рятувальників необхідним обладнанням, медичними засобами та технікою. Співпраця з волонтерами значно підвищує ефективність роботи служби та дозволяє оперативніше реагувати на потреби населення.

ДСНС активно залучає місцеві громади до участі в заходах безпеки. Це включає створення добровільних загонів, які можуть допомагати у разі надзвичайних ситуацій, а також проводять навчання основам надання першої медичної допомоги та евакуації. Така взаємодія дозволяє підвищити рівень готовності населення до надзвичайних ситуацій і забезпечити швидшу координацію в кризових умовах.

Окрім того, розвивається напрямок застосування роботизованих системи для знешкодження вибухонебезпечних предметів. Вони дають можливість безпечно ліквідовувати загрози не наражаючи життя людей на небезпеку [4].

Діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій в умовах російсько-української війни є надзвичайно важливою для збереження життів мирних громадян, а також для відновлення інфраструктури і стабільності в країні. Рятувальники, які працюють під обстрілами і бомбардуваннями, демонструють високий рівень професіоналізму та відданості своїй справі. Вони є справжніми героями, які щодня рятують життя, незважаючи на ризики та небезпеки війни.

Попри небезпеки, втому та емоційну напругу, працівники ДСНС демонструють непохитну відданість своїй справі [5]. Їх героїзм є прикладом для всього суспільства. Щоденна самовіддана праця цих людей наближає Україну до перемоги, допомагаючи зберігати життя і підтримувати моральний дух населення навіть у найважчі часи.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій залишається невід'ємною частиною боротьби України за свободу, надаючи неоціненну допомогу та підтримку в умовах війни. Її працівники та партнери щоденно доводять, що навіть у найскладніших умовах можливо діяти ефективно, злагоджено та з людяністю. Діяльність ДСНС є ключовою складовою національної безпеки та захисту населення. Їх робота не лише допомагає людям вижити під час війни, а й демонструє світові незламність українського духу та здатність об'єднувати зусилля для досягнення спільної мети – перемоги та відновлення мирного життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) : URL:<https://dsns.gov.ua/polozhennya>
2. «Як працює ДСНС України під час війни» – стаття у виданні «Українська правда»: URL:https://life.pravda.com.ua/society/2022/04/14/248216/?utm_source=chatgpt.com
3. Впровадження дронів у рятувальну діяльність: URL:<https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/ponad-37-tis-pozez-viniklo-v-ekosistemax-cyogoric-viiavliati-porusnikiv-dopomagaiut-droni>
4. Керування пожежними роботами та дронами: URL:https://life.pravda.com.ua/society/persha-v-ukrajini-operatorka-pozhezhnih-droniv-ta-robotiv-istoriya-sofiji-savchuk-303545/?utm_source=chatgpt.com
5. «Героїзм рятувальників ДСНС під час війни» - репортажі в ЗМІ, BBC Україна: URL:https://armyinform.com.ua/2024/10/15/prezydent-vidznachyv-geroyizm-ryatuvalnykiv-yaki-shhodnya-ryatuyut-zhyttya-meshkancziv-pid-obstrilamy/?utm_source=chatgpt.com

ЗНАЧЕННЯ СПІЛКУВАННЯ З РОДИНОЮ ДЛЯ ПОРАНЕНОГО ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РІЗНИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ПІДХОДІВ

*Анна ТОПЧИЛО, ННІ управління та захисту населення, ВДФПС-24
НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Діяльність співробітників сектору безпеки та оборони супроводжується високим рівнем ризику, стресу та потенційними травмами. Поранення, отримані під час виконання завдань за призначенням, можуть призводити до серйозних психологічних та емоційних порушень. У цьому контексті сімейне спілкування стає потужним ресурсом підтримки та позитивних змін.

Сімейне оточення часто є основним фактором, що сприяє поверненню поранених до нормального соціально-психологічного функціонування. Підтримка родини у цьому процесі повинна бути комплексною і системною.

Основні аспекти сімейного спілкування як ресурсу – це насамперед емоційна підтримка, яка забезпечує почуття безпеки та прийняття, спільний відпочинок та заходи, які сприяють соціальній адаптації та вирішення проблем всією родиною, що не тільки допомагає постраждалим у подоланні життєвих труднощів а згуртовує їх як “команду”. Родичі як ніхто допомагають впоратися зі стресом, тривогою та депресією. Присутність близьких сприяє формуванню позитивного ставлення до лікування та реабілітації, мотивує на швидке одужання.

Філософські підходи, у свою чергу, допомагають осмислити, як і чому спілкування з родиною стає фундаментальним ресурсом відновлення

Гуманістична філософія, представлена ідеями Абрахама Маслоу та Карла Роджерса, акцентує увагу на внутрішньому потенціалі людини та значенні підтримуючого середовища [1]. Родина у цьому контексті виступає ключовим фактором створення безпечного простору, що сприяє самореалізації та відновленню особистості. Сімейні відносини допомагають задовольнити базові потреби у безпеці та любові. Підтримка сприяє формуванню позитивного образу себе та віри у власні сили.

Філософія екзистенціалізму (Жан-Поль Сартр, Віктор Франкл) зосереджується на сенсі життя та відповідальності людини перед самою собою [2]. Для пораненого співробітника сектору безпеки та оборони спілкування з родиною може бути джерелом нової ідентичності та сенсу життя після травми. А саме: віднайдення нової мети через підтримку близьких. Родина як дзеркало особистості, що допомагає прийняти нові реалії життя та допомагає розвитку внутрішньої стійкості через емоційний зв'язок.

Юрген Габермас наголошує на значенні комунікації як основи соціальної взаємодії [3,4]. Для пораненого комунікація з родиною виступає терапевтичним процесом, що допомагає адаптуватися до нових умов життя. В цьому підході родина – це середовище довіри, де можна вільно висловлювати емоції. Діалог як інструмент підтримки та прийняття змін у житті пораненого та спілкування як спосіб уникнення соціальної ізоляції.

Філософські підходи дозволяють усвідомити глибину значення родинної взаємодії для пораненого. Гуманістичний підхід підкреслює роль підтримки та самореалізації, екзистенціальний – допомагає знайти сенс життя, а комунікативна філософія пояснює важливість відкритого діалогу. Спільно ці підходи формують цілісне розуміння того, чому родина є ключовим ресурсом психологічного відновлення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. Київ : 7БЦ, 2023. 175 с.
2. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватись? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців; заг. ред. К. Возніцина, Л. Литвиненко. Київ, 2023. 164 с. Друге видання, доповнене.
3. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns / Jürgen Habermas. Bd. 1 : Handlungsrationalität und gesellschaftliche Rationalisierung. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1981. 533 S.
4. Habermas J. Theorie des kommunikativen Handelns / Jürgen Habermas. Bd. 2 : Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft. Frankfurt a. M. : Suhrkamp, 1981. 641 S.

THE IMPACT OF WAR ON SOCIETY: CHANGES IN YOUNG PEOPLE'S DAILY LIVES AND CONSEQUENCES FOR THEIR PSYCHOLOGICAL STATE

*Evgenia TROYAN, Faculty of Law and Humanities, group UR-11
SA – Svitlana KUPRIKOVA, PhD in Educational Sciences, associate professor
Rauf Ablyazov East European University*

Young people at the stage of personality development and shaping their life prospects face unique social and psychological challenges at war period. Social contacts are limited by social isolation in these conditions, and also the feeling of loneliness, affects emotional stability, the formation of aggressive reactions and the general psycho-emotional state increase. The study of this issue is especially important for the development of effective programs to support youth and adapt youth to crisis conditions. The article is aimed at analyzing changes in daily lives and consequences for the psychological state of the young people.

The peculiarity of modern armed conflicts is that the entire population of the country involved in the conflict suffers during hostilities. In such a situation, our youth reassess all their values, achievements and accomplishments, and their psyche and worldview change. They are forced to leave their homes to save their lives and seek refuge in other places where they have no relatives, friends or acquaintances. People's attitude towards others, life and themselves is changing.

Today, when our country is going through one of the most difficult trials in its history, every day takes on a special meaning. The war has divided homes, destroyed infrastructure, and claimed countless lives, but it has also become a catalyst for unity, solidarity, and indomitable spirit.

These difficult realities teach us to appreciate every moment and remind us that history is created by our actions. Every act of support, every word of sympathy and every gesture of help is of particular importance, as they become the foundation of the future. We have witnessed not only tragedy, but also incredible courage, heroism and dedication that are changing our world for the better.

Despite the pain of loss and destruction, our nation finds the strength to rebuild and build a new reality, where every person, every city and every corner becomes a symbol of resilience and hope. The present, scorched by war, is turning into a history that we are writing together, a story about how hard it is to lose, but even harder to gain and preserve your dignity and freedom.

This time requires us not only to remember the past, but also to be determined to create the future. We must remember the lessons that war teaches us and use them to build a society of peace, understanding and mutual respect. Let every tragedy be a reminder of the price of freedom, and every step towards peace be a symbol of hope that will never fade [1].

Together, we are turning the present, scorched by war, into a story of resilience, courage and a new beginning. This is a story that future generations will remember as proof that even in the darkest of times, the light of humanity can break through and change the world for the better.

The war that the Russians brought to Ukraine's peaceful land changed our lives before and after and, unfortunately, in our difficult times, made unexpected adjustments to our mental health. Happiness, joy, laughter, and security have disappeared, and what remains is unnatural physical and mental powerlessness, tension, anxiety, fear, and despair.

Something that had not been there before appeared – incomprehensibility and unpredictability. Many people have the impression that the world has collapsed because the impossible has happened in today's world – death, injuries, destruction of entire cities and villages, things that are beyond human power to get used to. We pay a high price for the desire to be free and live on our own land.

The psychological consequences of war can have long-lasting effects on young people's psyches. It is important to remember that recovery is possible, and help is available at all stages of the process. Accepting your emotions, seeking counseling, getting support from your family, and using relaxation techniques will help you maintain emotional balance and preserve your relationships with your loved ones.

REFERENCES

1. Орос М.М. Вплив війни на людину. Зміни психіки та характеру в умовах воєнного стану. Український медичний часопис, 10.05.2023 <https://doi.org/10.32471/umj.1680-3051.154.241952>
2. Психологія: підруч. для студ.вищ. навч. закл./ за ред. Ю. Л. Трофімова. 3-тє вид. К.: Либідь, 2001. 560 с.
3. Титаренко, Т. М. Особистість перед викликами війни: психологічні наслідки травматизації. Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/709114/1/Tytarenko%20T.%20M.-article-Personality%20in%20the%20face%20of%20war%20challenges%20-%20psychological%20consequences%20of%20traumatism.pdf>
4. Хараджи М., Труніна Г. Емоційно-психологічний стан студентської молоді під час війни. Перспективи та інновації науки, 2023. 12 (30). С.48-53. [http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12\(30\)-793-801](http://dx.doi.org/10.52058/2786-4952-2023-12(30)-793-801)
5. Психологічні наслідки війни: як допомогти собі та близьким? URL: <https://psy-kiev.com.ua/blog/2025/03/11>
6. Gratz K. L., Roemer L. Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. <https://repository.niddk.nih.gov/media/studies/teenlabs/Documents/5.%20Final/Inquisit/gratz2004.pdf>

ВИКЛИКИ ВІЙНИ: ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЄДНОСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

*Кирило ТРЯПКІН, Артем КАЗИМОВ, ННІ оперативно-рятувальних сил,
ПГПБк-23-1*

*НК – Людмила ГОНТАРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Актуальність У сучасному світі важко переоцінити вплив воєнних конфліктів на стабільність та виживання держав. Однією із країн, яка відчула всю важливість цих проблем, є Україна. В 2014 році на сході країни розпочалася війна, що має всі ознаки складного міжнародного конфлікту. Цей конфлікт не лише призвів до трагічної кількості людських втрат та руйнувань інфраструктури, але й викликав серйозні сумніви у ідентичності та сенсі існування української держави.

Мета. Актуалізувати подробиці депортацій, знущань, розстрілів українців. Поширювати виклики ідентичності в контексті сучасних геополітичних подій та триваючого конфлікту в Україні.

Основна частина. Проблема збереження національної ідентичності та єдності стає більш актуальною ніж будь-коли. Світова спільнота продовжує спостерігати за подіями в Україні та висловлювати своє засудження порушень прав людини, що відбуваються в рамках конфлікту.

У сучасному світі війна, що визначається як складний міжнародний конфлікт, може мати серйозні наслідки для стабільності та виживання держав. Україна є прикладом країни, яка постраждала від сучасної війни, що спалахнула на сході країни у 2014 році. Конфлікт не лише призвів до великої кількості людських жертв та руйнування інфраструктури, але й поставив під сумнів ідентичність та сенс існування української держави.

Причини конфлікту на сході України коріняться в політичних, етнічних та історичних реаліях. Різні погляди на політичне майбутнє та відносини з іншими державами сприяли виникненню напруженості, що призвела до початку конфлікту. Націєтворення та спроби зберегти національну ідентичність стали важливими елементами конфлікту.

Нинішня війна в Україні серйозно вплинула на національну ідентичність та єдність. Руйнування міст, людські жертви та економічні труднощі спричиняють розчарування та психологічні травми. У цих умовах важливо зберегти моральні цінності та національну ідентичність.

Докази свідчать про те, що культурний геноцид планувалося досягнути шляхом реалізації кількох кроків.

Йдеться про швидке встановлення контролю над певними територіями України, захоплення та вбивство (або схиляння до співпраці) керівників уряду та військових/служб безпеки, а також про фільтрацію решти населення (що уможливило би ув'язнення, переміщення, нейтралізацію та дезінтеграцію українського суспільства). І, звичайно, про подальше перевиховання населення в цілому

«Вони там всі зомбовані» – говоримо ми про знайомих чи родичів у Росії, які вірять телевізору більше, ніж очевидцям, фактам та здоровому глузду. Проте путінська пропаганда поширюється далеко за межі Російської Федерації. Її наративи повторюють в інтелектуальних колах та у затишних домівках багато де у світі. За капілярним проникненням пропаганди до голів людей стоять спеціалісти, технічні засоби та багато грошей.

Із 23 квітня 2022 року, вивезених українських дітей стали передавати до російських родин. Спочатку це називали процесом тимчасової опіки, тому що на той час «усиновлення» українських дітей російськими громадянами було

неможливим і не передбаченим російським законодавством. За різними підрахунками РФ депортувала на свою територію величезну кількість дітей відомо, що до України поветнули близько 400 дітей, а вивезено близько 744 тисячі українських дітей, тоді як офіційно підтверджено близько 20 000 дітей. В тому числі, дітей, які мають батьків. Також були передані на «виховання» в російській родини діти, які мають рідних в Україні. І станом на сьогодні відомо про 386 випадків незаконного їх «усиновлення». Повернулися приблизно 400 на контрольовану урядом частину України.

Розгортання культурного геноциду та практики, які порушують права дітей, лише підсилюють необхідність термінового втручання міжнародної спільноти. Зазначені дії, такі як незаконне «усиновлення» українських дітей російськими родинами, стають предметом гострої політичної та етичної обуреності.

Міжнародне співтовариство висловлює своє засудження порушень прав людини і закликає до мирного вирішення конфлікту. Миротворчі операції та дипломатичні зусилля спрямовані на відновлення регіональної стабільності та захист прав громадян України.

Висновки. Нинішня війна в Україні є важким випробуванням для національної ідентичності та єдності. Зусилля міжнародної спільноти та внутрішні ініціативи є ключовими для подолання цього виклику та відновлення стабільності. Збереження національної ідентичності України та сприяння національній єдності є важливим завданням на майбутнє, незважаючи на виклики, пов'язані з нинішньою війною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.google.com/amp/s/www.ukrinform.ua/amp/rubric-presshall/3612130-genocid-ukrainciv-pid-cas-rosijskoukrainskoi-vijni-20142022.html>
2. Biriukov Reported the Death of Nearly 3,000 Militants in Debaltseve Area. Ukrainska pravda. [online] Available at: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/02/20/7059287/0>
3. General Agreed Conclusions of the Paris Summit in the Normandy format on December 9, 2019. President of Ukraine Volodymyr Zelensky. Official Online Representation. (10 Dec. 2019). [online] Available at: <https://www.president.gov.ua/news/zagalni-uzgodzheni-visnovki-parizkogo-samitu-v-normandskomu-58797>

ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

*Юліана ХАЛЕПА, ННІ управління та безпека населення, група ОПс-22
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Для сучасних суспільств є характерними три можливі моделі соціальної адаптації військовослужбовців, а саме: інституційна, частково інституційна та надінституційна.

Умовами інституційної моделі є розвинуті правова система та індустріальна чи постіндустріальна економіка, і демократична система врядування. Ця модель забезпечує матеріальну і соціальну підтримку військових та членів їх сімей на рівні, що перевищує середні стандарти по країні. Вона

підтримує престиж професії і робить її привабливою для значної частини суспільства. Також інституційна модель передбачає чітке правове регулювання всіх сторін діяльності збройних сил, контрактний принцип їх формування та всеохоплюючий цивільний контроль.

Частково інституційна модель притаманна для країн з несформованою системою соціального захисту, де гарантії та виплати військовим носять випадковий чи фрагментарний характер. Це дозволяє залучати збройні сили до виконання невластивих функцій, які іноді суперечать правовим актам. Матеріальне і соціальне забезпечення військових є співвідносним із середніми показниками по країні. Проте престиж професії є суттєво нижчим у порівнянні з інституційною моделлю. Армія відчуває певні проблеми із забезпеченням та залученням новобранців.

Надінституційна модель панує у країнах, де військові знаходяться при владі або справляють на неї визначний вплив. Збройні сили фактично діють за законами воєнного часу, втручаються в різні сфери життя суспільства. Військові мають суттєві соціальні і економічні переваги над цивільним. Нам видається, що запропоновані моделі доволі повно співпадають з можливою класифікацією функцій армії, як соціального інституту, у різних суспільствах. Їх так само можна визначити як інституційні (виключно захист від зовнішнього ворога), частково інституційні та надінституційні. Це дозволяє з великою долею ймовірності говорити про тісний зв'язок між рівнем інституалізації різних соціальних інститутів суспільства. Важко уявити надінституційну систему соціального захисту в суспільстві, де існує армія, що виконує чіткі інституційні функції. Так само складно уявити і зворотній приклад.

Таким чином, на нашу думку, в Україні що взяла курс на ЄС та НАТО, можлива і доцільна інституційна модель післявоєнної соціальної адаптації військовослужбовців, притаманна країнам євроатлантичної спільноти [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бриндіков Ю.Л. Теорія та практика реабілітації військовослужбовців-учасників бойових дій в системі соціальних служб : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Тернопіль, 2019. 559 с

ЗМІНА ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

*Карина ЧАБАНЕНКО, інститут управління та безпеки населення, група 23ПРс
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Повномасштабне військове вторгнення РФ в Україну у 2022 році суттєво змінило життя людей, вплинуло на їхнє сприйняття світу та уявлення про навколишню реальність, а також на структуру ціннісних орієнтацій українців. Крім того, російська агресія значно позначилася на рівні згуртованості українського суспільства та його ціннісно-орієнтаційній єдності. Ця єдність стала важливим показником системи соціальних зв'язків, що ґрунтується на ступені співпадання оцінок, установок і позицій щодо найактуальніших суспільних питань.

Події та актуальні завдання виконують функцію системи загально визнаних, консенсусних базових цінностей, які регулюють соціальне життя. Якщо сукупність цінностей окремої особи формує її особистісну ціннісну систему, то сукупність цінностей усього населення створює ціннісну систему суспільства. Безумовно, ця система не є однорідною, проте домінуючі цінності визначають основний напрямок і зміст її розвитку, а також суспільні пріоритети. Таким чином, ціннісно-орієнтаційна система з одного боку взаємодіє із суспільно-політичними змінами, а з іншого — самостійно впливає на них, оскільки пріоритети громадян можуть змінюватися під впливом зовнішніх факторів — подій, явищ та обставин [1].

Історія розвитку суспільства свідчить, що національна єдність зазвичай зміцнюється в періоди екзистенційних криз, коли суспільству та державі загрожують серйозні виклики, які ставлять під сумнів основи його цінностей. Яскравими прикладами таких моментів є загальнонаціональний референдум 1 грудня 1991 року, коли громадяни України висловили підтримку незалежності країни, боротьба за демократичний вибір під час Помаранчевої революції, захист цивілізаційного шляху розвитку під час Революції гідності, а також протистояння російській агресії в Криму та на сході України. Однією з найсерйозніших екзистенційних загроз стало повномасштабне вторгнення Росії в Україну в 2022 році. Ця агресія суттєво вплинула на рівень єдності українського суспільства та його ціннісну орієнтацію, ґрунтуючись на спільних людських цінностях.

Під ціннісними пріоритетами розуміються ті цінності, які мають більшу значущість у порівнянні з іншими. Вони формуються під впливом соціальних умов, потреб, оцінок процесів і явищ, а також уявлень про те, що є правильним. Ці оцінки та уявлення слугують основою для визначення пріоритетних цінностей. Якщо ціннісні орієнтації дорослої людини зазвичай залишаються стабільними протягом життя, то ціннісні пріоритети можуть змінюватися під впливом об'єктивних факторів [2].

Війна змусила нас переосмислити наші цінності та життя в цілому. Для більшості українців сьогодні найважливішими стали життя, сім'я та близькі. Ми почали по-іншому цінувати навіть те, що раніше вважали звичайним — наше житло, наш дім, незалежно від його стану. Збройні Сили України та Президент здобули значно більше поваги, і це стосується не лише нашої країни, а й міжнародної спільноти. Ми також усвідомили, наскільки важливим стало мирне небо, яке раніше залишалося непоміченим. Війна зміцнила нас як націю, зробила ще сильнішими та єдинішими. Ми стали більш згуртованими, ніж будь-коли, допомагаючи один одному та підтримуючи людей на сході і в центрі країни. Світ пишається нами. Адже ми — українці, і це є нашою найбільшою цінністю [3.2].

Однією з ключових цінностей українського суспільства в умовах війни є єдність народу. Лише спільними зусиллями ми можемо досягти перемоги і подолати будь-якого супротивника, навіть найпотужнішого. Наша справжня сила полягає в єдності. Війна показала, наскільки ми можемо бути згуртованими, цілісними та непохитними. Це те, що неможливо знищити.

Під час повномасштабного військового вторгнення Росії пріоритетними цінностями для громадян стали безпека, свобода, територіальна цілісність, соборність і суверенітет держави, її незалежність та самостійність, а також майбутнє держави та особисте майбутнє, а також майбутнє рідних і близьких. Прагнення до матеріального добробуту відійшло на другий план, поступившись прагненню зберегти демократичний шлях розвитку України та її державну незалежність [2].

Також з перших днів повномасштабної війни українці продемонстрували вражаючий рівень самоорганізації та здатність до ефективної колективної дії. Це проявилось у створенні добровольчих батальйонів, активній участі у волонтерських ініціативах, а також у всенародному зборі фінансової підтримки для Збройних Сил України. Окрім того, люди активно надавали допомогу тим, хто через російську агресію був змушений залишити свої домівки. В умовах екзистенційної загрози для країни, її незалежності, територіальної цілісності, свободи та демократичного розвитку, саме завдяки самоорганізації та громадській мобілізації вдалося активізувати громадян і забезпечити їх єдність у боротьбі з викликами війни.

Водночас, необхідно визнати, що події останніх років виявили суттєві проблеми у взаємодії держави з громадськістю. Першими, хто активно включився в організацію волонтерської допомоги Збройним Силам України, стали неформальні об'єднання громадян, які діяли поза межами офіційних і «легалізованих» структур громадянського суспільства. У критичні моменти боротьби з російською агресією саме ці самоорганізовані громадяни, часто долаючи бездіяльність чиновників, взяли на себе роль консолідації суспільства. Без офіційних державних програм була створена ефективна система збору коштів, забезпечення армії продуктами, медикаментами, військовим обладнанням та навіть зброєю.

Практика свідчить, що в умовах реальної загрози державності громадська активність все більше проявляється поза межами формальних інститутів. Вона набуває неформального характеру і стає соціально корисною, орієнтуючись на вирішення актуальних проблем. Такі ініціативи часто виникають спонтанно і зосереджуються на досягненні конкретних цілей. Крім того, завдяки розвитку соціальних мереж та нових комунікаційних можливостей, стає популярним створення неформальних громадських об'єднань, організованих за принципами мережових структур, які ефективно взаємодіють між собою.

Героїзм військових та єдність українців у боротьбі з агресором, а також підтримка міжнародної спільноти — як фінансова, так і моральна — наближають перемогу та зміцнюють віру в успіх. Для українців перемога не лише означає зупинку російських атак, але й повернення всіх українських територій у межах міжнародно визнаних кордонів 1991 року [2].

Отже, суспільна консолідація в боротьбі з російською військовою агресією є не лише процесом, а й наслідком зміни пріоритетів цінностей. Ці зміни стали результатом усвідомлення українцями важливості держави, її суверенітету та територіальної цілісності, а також загальнолюдських і демократичних цінностей. Серед основних цінностей – захист країни зі зброєю в руках, волонтерська підтримка Збройних Сил України та постраждалих від агресії, а також інформаційна та морально-психологічна підтримка боротьби.

У сучасних умовах зростає значення факторів, які впливають на масову свідомість та формування єдності ціннісних орієнтацій. Воєнна загроза суттєво змінила пріоритети цінностей серед населення України, викликавши трансформацію його поведінкових моделей і морально-етичних засад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шайгородський Ю. Ж. Суспільна мобілізація як зміна ціннісних пріоритетів. Політичне життя Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. Київ. 2023.С.1

2. Шайгородський Ю. Ж. Зміна ціннісних пріоритетів громадян України в умовах екзистенційних загроз. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ. 2023. С. 2 - 6.

3. Христенко. О. М. Цінності української молоді в часі війни: до питання громадянського виховання майбутніх лікарів. Медична освіта Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського МОЗ України. Тернопіль. 2022. С. 2.

ЛЮДИНА ЇЇ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЯК НАЙВИЩА СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Карина ЧАБАНЕНКО, ННІ управління і безпеки населення, група ПРс-23

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, к.е.н., доц.

Національний університет цивільного захисту України

У ці складні часи для кожного громадянина України та всіх, хто перебуває на нашій території, надзвичайно важливими є внутрішня згуртованість, надійна підтримка з боку державних органів, а також правозахисних національних і міжнародних організацій. Особливу роль відіграють конституційні гарантії та правові механізми, які забезпечують ці права.

Права і свободи людини та громадянина є основними цінностями, які забезпечують гідність, автономність і розвиток кожної особи. Вони слугують основою для формування та соціалізації індивіда, надаючи йому можливість вільно висловлювати свої думки, переконання та ідеї, а також обирати життєві цілі і способи їх досягнення. З моменту проголошення незалежності наш народ постійно бореться за свободу, а також за створення правової, демократичної та соціальної держави, де права і свободи людини є найвищою цінністю [1].

Питання прав людини в умовах воєнного стану є надзвичайно складним і багатогранним. Воєнний стан запроваджується, коли країна стикається з серйозними загрозами безпеці або зазнає агресії ззовні чи всередині. У таких умовах постає питання, як забезпечити безпеку нації, не порушуючи основні права і свободи громадян. Війна, розпочата Росією проти України 24 лютого 2022 року, стала визначальним моментом для українського народу і суттєво вплинула на всі аспекти суспільного життя, включаючи забезпечення справедливості, розвиток демократії та відновлення миру в Україні. У цей період Україна вперше за часи своєї незалежності опинилася в умовах воєнного стану, який охопив всю територію країни та призвів до обмеження прав і свобод людини. У ситуації воєнного стану пріоритети змінюються, виникають нові виклики та обставини, що вимагають адаптації та створення ефективних механізмів захисту прав людини. Розробка та активне обговорення таких механізмів є вкрай важливими для забезпечення справедливості, розвитку демократії та відновлення миру в Україні [2].

Без гарантування прав людини жодна країна не може функціонувати в сучасному світі, оскільки ці права неможливі без розвитку громадянського суспільства, яке відображає потреби – індивідуальні, політичні, соціальні, культурні, економічні, екологічні, інформаційні, колективні та духовні. Тому, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнані нею найвищою соціальною цінністю, а права і свободи людини та їх гарантії є саме тим, що визначає зміст і спрямованість діяльності держави.

Стаття 19 Конституції України забезпечує, що громадяни можуть діяти в межах, які не заборонені законом. Держава виступає головним гарантом свободи в демократичному суспільстві. Конституція проголошує рівність прав і свобод, а також рівність перед законом. Конституційні права і свободи людини в Україні є основними правами, які забезпечують розвиток особистості та задоволення її потреб. Вони відображають можливість користуватися соціальними благами, визначеними законодавством, і закріплені в міжнародних договорах, ратифікованих Україною. Захист прав і свобод є основою правової держави [1].

Захист прав людини є однією з найважливіших завдань для управлінських кадрів на всіх рівнях. Досвід демократичних країн свідчить, що забезпечення прав і свобод особи, а також ставлення держави, її органів і службовців до громадян є ключовим показником соціальної справедливості та законності. Сучасні виклики вимагають поступового вдосконалення механізмів захисту прав людини, зокрема через:

- 1) спрощення процедур розгляду скарг громадян щодо порушення їхніх прав і свобод, які не підлягають обмеженню;
- 2) підвищення незалежності органів, що займаються правотворчістю та правозахистом в Україні;
- 3) забезпечення безкоштовної юридичної допомоги в рамках правозахисної діяльності;
- 4) надання безкоштовних інформаційних та психологічних послуг у сучасних умовах.

Захист прав людини є найвищою цінністю, що підкреслює необхідність підтримки особи в складних обставинах, а також обмеження впливу громадян на стратегії та тактики вирішення збройних конфліктів, щоб уникнути прийняття суб'єктивних або неефективних рішень. Права людини є невід'ємними та незаперечними, і держава може їх обмежувати лише в межах, визначених Конституцією України та міжнародними угодами.

Отже, взаємодія між державою та громадянами може зазнавати змін під впливом глобальних соціально-економічних тенденцій, а також зовнішніх і внутрішніх факторів, включаючи введення надзвичайного або воєнного стану. Важливо усвідомлювати необхідність забезпечення прав людини в будь-яких умовах, особливо коли такі основоположні права, як право на життя, здоров'я, честь і гідність, опиняються під загрозою через агресію Російської Федерації, яка грубо порушує міжнародні норми. Україні слід докласти всіх зусиль для захисту прав і свобод своїх громадян та забезпечення ефективної роботи органів влади для виконання своїх обов'язків у цій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цуркан-Сайфуліна Ю.В. Забезпечення прав людини як найважливішої конституційної категорії в умовах воєнного стану. Наукова стаття. Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія». Чернівці. 2023. С. 5. Електронний ресурс URL: 31.pdf
2. Маркович Х.М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: Фокус пріоритетів. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Національного університету «Львівська політехніка». Львів. 2023. С. 5. Електронний ресурс URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/287204/281124>
3. Назарчук О. Захист прав людини: сучасний стан та проблеми реалізації. Наукова стаття. Юридичного Інституту ДВНЗ Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана. Київ. С. 5. Електронний ресурс URL: <https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1374/1421>

Секція 3. Роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти. Психолого-педагогічні проблеми професійної підготовки фахівців у ЗВО.

РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

*Софія БАРМІНА, факультет цивільного захисту, група ЕКПс-22-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Поняття емоційного вигорання є актуальним для процесу професійної підготовки студентів і викладачів, через велике зростання рівня стресу у сфері вищої освіти. Негативний вплив на ефективність освітнього процесу часто зумовлене інтенсивним навчальним навантаженням, високими вимогами до професійного розвитку та академічної успішності, а також емоційна напруга викладацької діяльності, саме ці чинники призводять до емоційного вигорання особистості. Дослідження цього явища є важливим для розробки ефективних стратегій профілактики та подолання вигорання, що сприятиме підвищенню якості освіти, збереженню психологічного здоров'я та формуванню стійких професійних навичок.

Вперше поняття «синдром емоційного вигорання» з'явилося у роботах амереканського психіатра Г. Фрейденбергера, що трактувався як стан деморалізації, розчарування та критичного стану особистості. Його клінічна концепція емоційного вигорання була розроблена під час роботи у безкоштовних клініках і терапевтичних спільнотах, тому зосереджувалась на працівниках психіатричних установ. З часом, Г. Фрейденбергер припустив, що подібний стан характерний не лише для професії лікаря чи психіатра [1].

Як зазначається в Міжнародному класифікаторі хвороб (ICD-11), термін «вигорання» є синдромом, який визначається як результат хронічного стресу на робочому місці, з яким не вдалося впоратися. Характеризують його за трьома аспектами:

- 1) почуттям виснаження;
- 2) підвищеною психічною віддаленістю від роботи або почуттям негативізму чи цинізму, пов'язані з роботою;
- 3) відчуття неефективності та відсутності досягнень [2].

Загалом, емоційне вигорання – це стан зростаючого емоційного, мотиваційного, а також фізичного виснаження, яке супроводжується почуттям спустошення та безпорадності, цинічним ставленням до роботи та оточуючих людей. Це захисна психологічна реакція, за якої «виключаються» прояви емоцій. Такий стан – це захист від надмірного перевантаження, який створює особистості «дозування праці» та економить енергетичні ресурси [1].

На зараз, дослідження показують, що є безліч симптомів, які є сигналами розвитку синдрому емоційного вигорання, наприклад: погіршення відносин з однокласниками або колегами й родичами; наростаючий негативізм стосовно оточуючих; зловживання алкоголем, нікотиним, кофеїном; втрата почуття гумору; постійне почуття невдачі й провини; підвищена дратівливість – під час навчання чи роботи, а також вдома; завзяте бажання змінити рід занять; неуважність; порушення сну; загострена сприйнятливості до інфекційних захворювань; підвищена стомлюваність, почуття втоми протягом усього дня [6].

Досить часто синдром емоційного вигорання прослідковується саме у студентів. Адже нове оточення, період входження в інше соціальне середовище, труднощі у навчанні, вплив комунікативної сфери слугують психологічними аспектами у формуванні даного синдрому. В період студентства формується майбутній професіонал, стан психічного здоров'я якого безпосередньо впливатиме на успішність його професійної діяльності та стиль життя в цілому. Враховуючи дані умови студент набуває високого становища у суспільстві та пильної уваги до себе [4].

Є низка чинників включаючи вищесказані, які сприяють розвитку цього синдрому, а саме: надмірне навантаження та стрес, пов'язані з академічними вимогами, щодо виконання різних завдань, іспитів, контрольних робіт та проектів можуть перевантажувати студентів, викликаючи втрату мотивації та втоми. Недостатня соціальна підтримка також є важливим фактором емоційного вигорання. Відсутність підтримки з боку родини, друзів, викладачів та колег може призводити до почуття самотності, відчуженості та стресу, а також впливати на відсутність відчуття емоційної винагороди. Також, відсутність тайм-менеджменту та невміння поєднувати навчання, роботу та особисте життя є додатковим чинником, що сприяє емоційному вигоранню студентів.

Студенти, які намагаються впоратися з великою кількістю обов'язків одночасно, можуть відчувати постійний стрес і втому, що сприяє появі вигорання. Перфекціонізм і високі очікування від себе також впливають на емоційне вигорання студентів. Намагання досягти недосяжних стандартів і страх невдачі можуть призводити до виснаження та розчарування. Останнім та одним з головних чинників, слугує відчуття нестабільності та ряд зовнішніх обставин, які спричинені воєнними діями на території України [7].

Також, в групі ризику появи емоційного вигорання є викладачі вищих навчальних закладів. Емоційне вигорання педагогів обумовлене трьома групами факторів: комунікативними, особистісними та середовищними. Емоційно насичене спілкування з учасниками освітнього процесу, часті конфлікти та необхідність соціальної взаємодії сприяють розвитку синдрому. «Вигорілі» педагоги демонструють домінантні моделі поведінки та ігнорують потреби опонентів.

Особистісні чинники включають внутрішні конфлікти між роботою та сім'єю, необхідність постійного підтвердження професійної компетентності, а також певні психологічні особливості, такі як інтровертність, педантизм і схильність до глибокого переживання стресових ситуацій. Особливо вразливими є педагоги віком 50+, які відчувають страх втрати роботи через складнощі працевлаштування.

Середовищні фактори пов'язані з високим рівнем стресу в умовах інтенсивної роботи, тривалого робочого дня та необхідності виконання великих обсягів завдань у стислі терміни. Хронічне нервово напруження поступово виснажує фізичні та психологічні ресурси педагога, що проявляється у втомі, порушеннях сну, дратівливості та агресивності в комунікації. На пізніх етапах посилюються конфлікти, знижується задоволеність роботою, загострюються хронічні захворювання та формується байдужість до професійної діяльності [5].

Враховуючи вищесказані наслідки емоційного вигорання, можна зробити висновок, що дуже важливим є попередження появи синдрому, як в студентів, так і у викладачів ЗВО. Тому, для запобігання синдрому емоційного вигорання пропонуються ряд методів, спрямованих на збереження балансу між роботою та особистим життям. Зокрема, розвиток інтересів, не пов'язаних з професійною діяльністю, урізноманітнення повсякденної рутини, дотримання здорового режиму сну та харчування, а також практика медитацій та дихальних технік для розвантаження мозку. Важливим є випробування нових видів діяльності, вміння планувати завдання без поспіху та погоджуватися лише на реалістичні обсяги роботи.

Додатковими заходами можуть бути читання художньої літератури для розвитку уяви, участь у конференціях та професійних групах для обміну досвідом і підтримки. Збереженню емоційної рівноваги сприяє наявність улюбленого хобі, яке допомагає переключитися після роботи, а також регулярна фізична активність, така як спортзал, пробіжки чи зарядка. Дотримання цих рекомендацій допомагає зберегти внутрішній ресурс і запобігти емоційному виснаженню [3].

Отже, емоційне вигорання у сфері вищої освіти є наслідком інтенсивного навчального та професійного навантаження, хронічного стресу й емоційного виснаження. Його профілактика передбачає комплексний підхід, що включає підтримку психологічної рівноваги, регулювання робочих і навчальних навантажень, розвиток позапрофесійних інтересів, фізичну активність та впровадження стратегій управління стресом. Застосування цих заходів сприятиме підвищенню стійкості до професійних викликів, збереженню працездатності та покращенню якості освітнього процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вовченко О. А. Особливості психологічної допомоги освітянам за умов емоційного вигорання у воєнний період. 2022. С. 119–123.
2. ICD-11. Coding Tool. URL: https://icd.who.int/ct/icd11_mms/en/release.
3. Льошенко О., Кондратьєва В. Діагностика, профілактика, корекція синдрому «емоційного вигорання». Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2021. Вип. 10. С. 105–112.
4. Морочило Н. М. Дослідження та профілактика емоційного вигорання у студентів університету. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. Вип. 1.12. С. 237–241.
5. Плахотнюк Н. П., Іванова О. М., Ковальчук А. В. Емоційне вигорання сучасного викладача ВНЗ: проблематика і шляхи подолання. Академічні візії. 2024. Вип. 31. С. 5.
6. Помиткіна Л., Ковалькова Т. Проблема емоційного вигорання студентів. Соціальна психологія. 2008. Вип. 6. С. 97.
7. Раєвська А., Боднар А. Особливості емоційного вигорання у студентів. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Конфліктологічна експертиза: теорія та методика». Київ, 15 листопада, 2024.

EDUCATION AS A FACTOR FOR HARMONIZATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION

Tymofii BILYK, National Institute of Applied Sciences (Université de Rouen-Normandie), Rouen Normandy, France

The study of intercultural communication is not possible without identifying cultural models, issues, common tools of activity in a cross-cultural context, and getting acquainted with ethno-political processes that occur on the verge of a clash of different ethnicities. A significant share of political practices is determined by a tolerant attitude, without stereotypes, prejudices, but only with opposition to violence, maintaining long-suffering. Taking into account the idea of multiculturalism, state institutions must be aware of the sustainability of this phenomenon, government officials must take into account the rooting of immigrants in new countries, the transfer of specific cultural and religious values to descendants, etc. Since migration phenomena form a high potential

for international cooperation and are carriers of certain values of their ethnic or national groups, each host European state is obliged to profess the goal of preserving peace, combining the diversity of cultures and confessions. In Ukraine, we are increasingly observing an innovative approach aimed at conducting intercultural dialogue and international cooperation between representatives of the authorities, non-governmental organizations and the business sector, as well as educational institutions. I. Bakhov noted that without developed intercultural competence, a modern person cannot be considered truly educated [1]. Thus, thanks to the higher education system, pan-European ethical and cultural values are being popularized.

An examination of the issue shows that the multicultural competence of a modern teacher is the key to successful prevention of aggressive nationalism, intra-school discrimination on racial, confessional and ethnic grounds. Actually, education should be the factor that will overcome borders, deepen knowledge about cultural norms, values, patterns, and form mutual recognition, tolerance and solidarity between peoples and individuals.

A purposeful systematic approach of state and public institutions to educational innovations, the introduction of intercultural components into educational processes, and the improvement of the regulatory and legal framework will become a significant factor in influencing the political culture and ideology of citizens and migrants, and accordingly, will ensure intercultural consolidation in society.

We believe that national authorities should ensure the implementation of such strategic measures as: unification of communities, the use of education to familiarize themselves with cultural and religious diversity, guaranteeing the right to education, humane treatment of migrants and asylum seekers, etc. Numerous European and international institutions are trying to direct their activities precisely to the elimination of all manifestations of discrimination and the support of multiculturalism and mutual understanding. The greatest challenge in recent times is ensuring a balance between diversity and unity, harmonizing universal principles and norms. Therefore, government structures and public institutions should warn representatives of any minorities against violence, exploitation, unequal treatment in employment, education, or access to housing, public institutions, etc.

The consequence of the presence of intercultural communication will be the leveling of the feeling of 'friendship'; the foreign culture should become an object of interest, creative and stimulating. The gradual development of education abroad and the inclusion of teachings about the international cultural environment in public education form many modern phenomena - the so-called 'intercultural education', 'multicultural education', 'intercultural pedagogy', 'multicultural upbringing', etc. We believe that the emphasis should be on the first phrase - intercultural education. Ch. Kupisevich interprets it as a concept of teaching children, youth and adults in the spirit of understanding and tolerant attitude towards other cultures, races, religions, views and customs [3]. The main goals of such training are: forming awareness of the equality of all cultures, eliminating the feeling of cultural superiority in favor of intercultural dialogue, eliminating stereotypical thinking and marginal views, etc. Preparing pupils or students for foreign language communication consists of a changed approach to the educational process, such as: transition from theoretical knowledge to practical international projects; teaching foreign languages, foreign literature, regional studies, etc.

An in-depth study of the results of the implementation of intercultural education in international practice highlights this process as an important element of global education. The purpose of involving education in intercultural communication is to awaken interest in mutual knowledge of differences, a more detailed study of one's own culture and the foreign cultural environment. The methodology of educational influence on intercultural communication can be described by generally accepted methods -

searching for (common roots of origin, knowledge of another culture, diplomatic measures), decision-making, writing scenarios for the future, etc. Intercultural education contains two terms, the functionality of which must be determined first of all. One of them is "education", the interpretation of which is widespread in numerous scientific works. Let us take a generalized interpretation of education as a method of influencing a person, which provides him not only with knowledge and skills, but also forms the foundation for the further destruction of barriers. Z. Yasinsky informs about four categories of education: learning in order to know (the main focus is on the educational aspect); learn to act (development of creative competencies of those who learn); learn to live together (stimulation of the desire to cooperate with others); learn to be (the goal of education is the development of human individuality) [4].

The second term is 'culture', many definitions of which can be found in various sources. Let us dwell on the most relevant, in our opinion, interpretations of culture by J. Didier as: a certain form of civilization, which outlines the social and intellectual basis of the individual. B. Dobrovolskaya interprets culture as a set of material and spiritual well-being of humanity, which is collected, consolidated and enriched throughout its history and transmitted from generation to generation. J. Nikitorovych believes that culture forms a certain horizon that closes the understandings defined in consciousness and opens the way to differences, to development through borrowings [4]. Accordingly, intercultural education consists primarily of exchanges of subjects of learning, leadership management of this process. And procedurally it includes intercultural game situations, creates situational tasks, teaches methods of destroying language and religious barriers, categorizes the personal needs of participants from different countries, reveals identities and focuses on differences, etc. Dzyarmag-Tchaikovskaya defines intercultural education as 'education of minorities (national, ethnic groups, emigrants, immigrants), which takes place in the environment of the majority'. The following explanation of the phrase 'intercultural education' is 'the study of various groups living in a given country or in a given space, and its task is mutual knowledge and development of the ability to coexist' [5].

Research into the institutional and procedural aspects of the impact of education on the success of intercultural communication will contribute to understanding cultural diversity, which is observed in the active influence of the activities of the mass media, educational institutions, public organizations and enterprises, training groups and public debates, etc. Intercultural education provides an understanding of the foundations of cultural integration, the provisions of cooperation agreements, agreements between twin cities, the patterns of manifestation of the integrating activities of representatives of cultural, image and public diplomacy. Important recommendations for supporting the idea of multiculturalism for state and public institutions are proposals for the creation of professional methodological associations, the establishment of international youth exchanges, the activation and establishment of new school Euroclubs among educational institutions, the involvement of non-governmental organizations, trade unions and associations of scientists, etc.

Thus, many institutions of the administrative, political or social level are trying to take into account the main ideas of intercultural communication in their work. The key to success in international practice is the knowledge and understanding of other cultures, the spread of new forms of interaction, such as intercultural education. Information saturation among representatives of European institutions, international corporations, state institutions in the country and abroad is aimed at ensuring the consolidation of society. After all, the cultural identification of an individual originates not only from lifestyle, territorial affiliation, but also from political ideology and religion.

Harmonization of intercultural communication will make administrative functioning, subjects of cultural studies, anthropology and local history transparent. Numerous recommendations of specialists in the field of international cooperation on improving intercultural communication primarily emphasize the needs: facilitating the mobility of students and educational workers, simplifying socio-political restrictions for foreign representatives and regulating social support. Research shows that the most optimal sphere of harmonization of intercultural interaction is educational and scientific. After all, starting from secondary schools and universities, the young community will receive the necessary awareness of existing international pilot projects, intercultural dialogue activities and tolerant manifestations of multicultural ideas.

The prospect of further research lies in the development of practical recommendations for improving intercultural communication through the educational process and in experimental verification of their effectiveness.

REFERENCES

1. Bakhov I.S. Osnovni napriamky realizatsii polikulturnosti u profesiinii pidhotovtsi pedahohiv SShA i Kanady. Zbirnyk naukovykh prats «Pedahohichni nauky» № 77, Vydavnytstvo KhDU. Kherson. 2017. S. 56-67.
2. Ziazun I. Kultura v konteksti polityky y osvity. Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity. 1997. № 3-4. Ch. 1. S. 5-16.
3. Kupysevych Ch. Maibutnie system osvity v svitli zakhidnoievropeiskyykh prohnoziv i propozytsii komiteta eksperiv u spravakh narodnoi osvity PNR: naukove vydannia. Such. vyshch. shk. 1989. N 1. S. 23-31.
4. Podolska Ye.A. Kredytно-modulnyi kurs kulturolohii: navch. posib. Podolska Ye. A., Lykhvar V. D., Pohorilyi D. Ye. K.: Tsentр navchalnoi literatury. 2006. 368 s.
5. Snitsa T.Ie. Mizhkulturna komunikatsiia yak suspilnyi fenomen. Naukovi zapysky Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. 2014. Vypusk III. S. 146-153.
6. Hinner M.B. The importance of intercultural communication in globalized world. 1998. <http://www.bwl.tuFreiburg.de/english/forschung/Global/pdf>

PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSONALITY PROBLEMS

Viktoriia BOIKO, University of Potsdam, Germany

Since personality, both as a socio-historical phenomenon (phylogenesis) and as a certain quality of self-awareness and experience (ontogenesis), is actually the object of many, if not all, branches of anthropology, it is advisable to highlight and focus on its psychological aspect, although it is difficult to be consistently correct in drawing the appropriate 'demarcation line' for its cognition, taking into account the introjectivity and complementarity of some anthropological approaches with others, and the presence of mutually contradictory concepts among them. These circumstances force the researcher of personality phenomena and the psychologist who intends to use the research materials in the practical field to consult the methodological canons of psychological knowledge. According to their requirements, he must, at least in a thought experiment, compare specific situations of personal existence, where the features of their experiences are associated with the microcontext of human uniqueness. The latter, moreover, is dynamically (from one act to the next) updated due to the enrichment of the social experience of the "I". In it, relationships with other 'I' accumulate and refract,

in order to objectify at some point the assessments of a certain situation of social existence, turning into the methods of action of the individual. Given the multifaceted nature of these theoretical and applied issues, in order to take place, psychological personology must find its own specificity, outlining it as one of the components of the subject of psychology: to highlight its subject and make it the subject of truly scientific study. This should be realized as an important cognitive and social goal, and also - a real chance to take another step towards overcoming the methodological crisis of modern psychological science [1; 2; 3].

Thus, in a practical, applied plane, the goal of analyzing personality problems is to formulate a psychologically reliable orientational basis for determining social, as well as individual priorities and values, an appropriate life credo in the intricate labyrinths of group passions and the enslaving pressure on the self-consciousness of modern researchers of the conditions, circumstances of technified existence. The task, if we proceed from the populist guidelines of the ideologists of the market present, is banally simple: if you want to be happy, be so, because the society of equal starting opportunities is in front of you [29]. But the deceptive brilliance of the struggle of political ideas is beyond the competence of the psychologist-researcher. He, as a rule, deals with the spiritual results and consequences of victories and defeats in this struggle.

Scientific and psychological understanding of the issues raised is not reduced to their analysis in the format of 'social existence – ideology and behavior of the individual'. Unfortunately, although they have significant social significance, they still do not bring us closer to revealing those patterns of personality formation that are directly related to the illustrated picture of social existence. Let us treat them as facts. But those that are information for reflection, which encourage us to trace the relevant patterns. Moreover, in their factual format, they once again convince us that the urgent task of modern science is not so much the development of ever more sophisticated means of satisfying permanently growing human needs, but the analysis and prevention of avalanche-like growing social ailments (sadism, piracy, terrorism, poverty, etc.) and increasingly complex and deep psychological problems inherent in the society of civilized people. Among the system-forming tasks of scientific humanities, a prominent place should be given to the comprehensive study of personality as a phenomenon of special importance. It consists primarily in the fact that being a personality means being a conscious participant in social processes, taking responsibility before society for their results and consequences [4, 130].

Studying a person, in particular as a personality, various branches of science find specific aspects in this epistemological object, highlighting their subject. Personality behavior, patterns of formation and modification of moral consciousness, as is known, belong to the field of research of ethics, and the practical aspect of personality formation, the use of laws, technologies of educational influence, is of interest to pedagogy. The analysis of personality in sociology, jurisprudence, social work is specific. So, even from this context, we note that in 'psychology the problem of personality becomes leading and in a certain sense its place in this science in comparison with other sciences is unique' [1, 23]. Indeed, synthetic humanities cannot do without using the data of personality psychology. Only through psychology with its approaches to solving personality problems can social and natural sciences enter into practical contact, unite around humanitarian tasks.

The starting point, but in terms of the sequence of events, should be considered the informative fact that, despite the divergence of approaches, the researchers' attention was attracted by the prospects of the personal dimension of the human psyche. The impetus for this step can be considered the intention to overcome the effect of "impersonal" functionalist psychology. Before that, in the last century, Freudianism,

Gestalt psychology, Spranger's 'understanding' psychology, etc. were among the first to react to the negative consequences of the penetration into psychology of the generally positive experience of using the methods and means of the natural sciences, and with them methodological tendencies of a mechanical nature. As a result of the latter, psychology was in danger of losing its purpose; it actually ceased to be a science about the whole person, due to the fact that the psyche was abstractly "divided" between separate functions, certain processes, consciousness, etc.

Personology, which was initiated with such progressive intentions, over time began to lose its constructive meaning, in particular, considering personality as some kind of self-contained higher essence of a person, his unique spiritual principle, which, moreover, if we are to be consistent, is a given and functions almost timeless, that is, independently and largely unchanged in various socio-historical conditions ('understanding' psychology, humanistic theory of personality, etc.). Reductionist attempts to reduce the psychic either to the physiological, or to the social, or to the likeness of physical constants ('field theory' of K. Lewin), as well as to the attribute of culture, did not serve personality psychology in the best way.

The vague definition of the subject of personality psychology also leads astray those researchers who, in search of its psychological origins, are satisfied with the data of differential psychology, typological differences, etc. [7; 8]. The one-sidedness that is observed in this case further complicates the understanding of personality. After all, we are dealing with two opposing types of approaches at the same time: either it is reduced only to a spiritual essence that cannot be studied by scientific means, or only its sociality is taken into account, losing in this case its qualities of autonomy and individuality.

In general, it is difficult, if possible, to single out a single characteristic by which one could classify specific theories of personality in order to harmonize them, and not only because there are many of them, but also because almost each of them proceeds from its own and often arbitrarily oriented philosophical model of man. An attempt to use the objective category of temporal orientation in the analysis of personality seems more promising. Thus, one can present both those theories that consider the past as the driving force of personality development (Freudianism and neo-Freudianism), and theories whose representatives adhere to the belief that the leading lever of development is orientation to the future (A. Maslow, G. Allport, etc.), as well as those who believe that factors of personal growth should be sought only in current conditions (interactionism, K. Lewin, etc. representatives of the field theory). Among the more general features by which it would be possible to divide existing theories of personality into at least two groups, the principle of understanding the nature of the drivers of personality formation stands out. If those are included in the 'intrapsychological' concepts, according to which such determinants are located within the personality itself, then no less a group of researchers considers interpsychological factors, in particular certain circumstances of interpersonal relationships, to be the source of a person's personal development.

Some areas of scientific psychology generally do not find a place for the subject of personality psychology: these are traditional psychology of consciousness, introspective psychology, and, of course, behavioral and non-behavioral theories of the psyche, the functional direction in psychology, indeterminism in general. Incidentally, we note that, in addition, there are attempts to transfer to psychology the content and specificity of ideas about personality from other fields (philology, sociobiology, cybernetics, pedagogy, cultural studies, etc.) and to apply the appropriate schemes for its definition for psychological theory and social practice based on it. In such cases, psychologists tend to reductionism. In this regard, the author's definitions can be considered as control, with the help of which the researcher emphasizes the personality that is essential for him in the phenomenon. According to Larry A. Hiehl and Denne J. Ziegler, such definitions contain, as a rule:

a) characteristics of those differences that distinguish people, that is, the individual uniqueness of the personality is emphasized;

b) the behavior of the individual is considered as organized by the personality;

c) the personality is presented in situations of formation, as an object of influence of internal and external factors, including biological and social;

d) the personality is highlighted as an entity that is distinguished by super-situationality in the organization of behavior and is responsible for a certain immutability and continuity of being in time and changing surrounding situations [1, 24].

In our opinion, the facets of the subject should be considered personality:

1) as a phenomenon, through the study of which its essence can be revealed;

2) as a result and at the same time a condition of the process, which reflects the dynamics of mental formation from its initial phases to the highest forms of functioning (phylogenesis), as well as the development of a specific personality (ontogenesis);

3) as a concept that only with adequate content and volume will become an ideal (and not materialized) means of psychological research.

We note, in conclusion, that this outline of the subject of personality psychology only partially outlines this problem. We have made another attempt to indicate the methodological value of a clear awareness of it for modern personology. We are talking, in particular, about those guidelines that in the study of personality should focus it on the psychological objectivity of the phenomenon, highlighting for analysis the reflection of the latter in consciousness, where simultaneously (but causally) both facts - events in their dynamics, and their experiences and attitudes towards them are presented. Hence the need to eliminate metapsychological components in the assessment of facts that the researcher interprets. The path to objectivity also lies through the definition of the nature of the individual in its objective completeness, namely: the delineation of its place, role and actual significance in human psychology, the disclosure of properties and qualities that differentially characterize personal existence, distinguishing it among other entities of modern man. It is also a hypothesis according to which the researcher is dealing with a specific, in a certain way concentrated in its manifestations, sociality. This is the human ability to intention of a social type, which functions through the use of specialized abilities, although it cannot be reduced to them in the interpretation of the drivers of personal existence.

REFERENCES

1. Katsavets R. Psykholohiia osobystosti. Navchalnyi posibnyk. Vyd-vo «Alerta». 2021. 134 s.
2. Kostiuk H.S. Pro predmet i zavdannia psykholohii /H.S. Kostiuk// Naukovi zapysky NDI psykholohii MO URSR. – K., 1956. - S. 5-42.
3. Musatov S.O. Peredumovy kryzovykh yavyshch u psykholohii /S.O. Musatov// Pedahohika i psykholohiia. Visnyk APN Ukrainy, 2005. №3 (48). – S. 5-17.
4. Serhiienko N.P. Zahalna psykholohiia. Vstup do spetsialnosti. Tekst lektsii. – Kh.: NUTsZU, 2018. – 41 s.
5. Tkachenko O.M. Pryntsypy ta katehorii psykholohii. /O.M. Tkachenko// – K.: Vyshcha shkola, 1979. – 199s.
6. Trach R. Nihilizm yak vyklyk (Suchasna dukhovna kryza i psykholohiia) /R.Trach// Humanistychna psykholohiia: Antolohiia: v 3-kh T. – T. 2 /Uporiadnyky H.O. Ball, R. Trach. - 2005. – S. 9-35. Eysenck N.Y. Classification and the Problem of Diagnosis in Handbook of Abnormal Psychology. London, 1960.
7. Sheldon W.H. Varieties of delinquent youth: an introduction constitutional psychiatry. – N.Y., 1949.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ

*Поліна БОЙЧЕНКО, ННІ цивільного захисту, група ЦЗк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

У Чехії якісна та доступна вища освіта. Чеські університети – одні з найстаріших та найшанованіших у Європі – входять до списків найкращих ЗВО світу. При цьому навчання у них чеською мовою безкоштовне для всіх – і для чехів, і для іноземців. У чеських закладах вищої освіти зараз навчається близько 45 тисяч іноземних студентів, з них безкоштовно чеською мовою – 38 тисяч. Це дані Міністерства освіти Чеської Республіки. Причина великого інтересу студентів до освіти в Чехії добре зрозуміла. Чехія – одна з небагатьох країн Європи, де абітурієнти з країн, які не входять до ЄС, вступають до ЗВО на рівних умовах із громадянами ЄС. Іноземні абітурієнти в Чехії мають вибір – навчатися чеською мовою безкоштовно або навчатися однією з міжнародних мов, але вже на платній основі. Українці завдяки близькості із рідною мовою, вони можуть всього за рік інтенсивного вивчення освоїти чеську мову на необхідному для навчання в університеті рівні.

Чехію від інших країн відрізняє саме доступність освіти – вивчити національну мову можна лише за рік, ціни на проживання та харчування тут набагато нижчі, ніж в інших європейських країнах, а вступати до вишу можна одразу після освоєння мови. Одна з найпопулярніших спеціальностей іноземних студентів у Чехії – медицина. На 1-му медичному факультеті Карлового університету в Празі навчається 1430 іноземців. Студенти з Великобританії, Німеччини, Ізраїлю, країн Скандинавії, Північної Америки навчаються англійською мовою (навчання коштує 14 400 євро на рік) [1].

Студенти з України після року інтенсивного вивчення чеської мови можуть вступати на програми чеською мовою та навчатися безкоштовно. У Чехії у всіх державних університетах навчання на спеціальностях чеською мовою безкоштовне. Тобто в Чехії немає як такого поділу на «бюджетну» та «контрактну» форму навчання. Усі місця на спеціальності з навчанням чеською мовою у державних вузах – безкоштовні. До речі, навчаючись на програмі чеською мовою, студенти мають можливість вибрати предмети, викладання яких ведеться англійською. Зазвичай є можливість писати випускні кваліфікаційні роботи англійською мовою. Само собою у процесі навчання активно використовується література англійською. Платне навчання англійською мовою в Чехії пропонується за обмеженим колом найпопулярніших спеціальностей. За більшістю напрямків у Чехії навчання ведеться лише чеською мовою.

Безкоштовна освіта в Чехії є на всіх рівнях – на бакалавратурі, магістратурі та докторантурі. При цьому безкоштовним є навчання в період стандартного терміну плюс 1 рік. Стандартний термін навчання у бакалавраті – 3 або 4 роки (залежно від спеціальності), у магістратурі (1,5–2 роки), у докторантурі (3–4 роки). Якщо студент не справляється з навчальною програмою вчасно та продовжує термін свого навчання більше, ніж на рік, то він має сплатити продовження навчання (від 20 до 50 тисяч чеських крон за рік залежно від факультету та спеціальності) [2].

Вища освіта в Чехії відповідає Болонському процесу, тобто кредитній системі навчання (ECTS – European Credit Transfer and Accumulation System), що надає студентам мобільність. У студентів у Чехії максимально можлива свобода і у виборі предметів, і у розподілі свого навантаження, і у формуванні розкладу. Навчання в Чехії передбачає високу частку самостійності студента. Студент чеського ЗВО сам складає свій навчальний план [1]. Предмети поділяються на обов'язкові, обов'язкові на вибір (коли з групи предметів треба вибрати декілька), а також предмети на вибір (будь-які предмети, які не включені до плану спеціальності). За бажанням студент може записувати у свій навчальний план цікаві йому предмети інших факультетів.

За задачу кожного предмета студент отримує встановлену кількість кредитів (наприклад, 3 кредити за 1 предмет). Обсяг роботи, яку має виконати студент, обчислюється кредитами. Як правило, за семестр студент має отримати 30 кредитів. За всю програму бакалавра – 180 кредитів, а за всю програму магістратури – 120 кредитів. Кредитна система дозволяє чеським студентам брати активну участь у програмах обміну – їхати на семестр або рік на навчання до закордонних ЗВО у рамках свого навчання. У чеському академічному середовищі насамперед цінується здатність студентів висловлювати свою думку і критично мислити. Тут не прийнято писати курсові роботи в знеособленій формі, навпаки, важливо не лише освоїти матеріал, що вивчається, а й мати щодо нього свою позицію [3]. Також варто зауважити, що в чеській академічній спільноті з повагою ставляться до іноземних студентів.

В Чехії всі студенти – самостійні. Вони самі складають свій розклад та регулюють навчальне навантаження. У Чехії немає заочної форми навчання. Є очна (денна) форма навчання та (за невеликою кількістю спеціальностей) так звана комбінована форма. Навчання в Чехії на комбінованій формі передбачає поєднання денної та дистанційної форми навчання, підходить для працюючих студентів. Заняття з комбінованої форми проходять раз на 3 тижні по п'ятницях та суботах. Безкоштовна освіта в Чехії і на очній, і на комбінованій формі. Але іноземним студентам варто знати, що тільки навчання на очній формі є підставою для перебування в країні.

У Чехії 26 державних університетів. Найвідоміший у світі чеський університет – Карлів університет у Празі. Це один із найстаріших закладів вищої освіти у світі (заснований у 1348 році) з унікальними традиціями. Більшість іноземних студентів, які приїжджають до Чехії, обирають саме навчання в Празі. Природно, Карлів університет на першому місці за популярністю (8630 іноземних студентів). Це класичний університет з великою кількістю факультетів: філософський, гуманітарний, соціальних наук, юриспруденції, фізико-математичний, природознавства, спорту, педагогічний, медичні та теологічні факультети. Карлів університет пропонує найширший набір спеціальностей, у тому числі унікальні програми, наприклад «Єгиптологія» (чеські єгиптологи – фахівці світового рівня).

В іншому місті Чехії – Брно – також є великий класичний університет. Масаріков університет у Брно знаходиться на другому місці за популярністю у іноземних студентів. Масаріков університет вважається одним із найрозвинутіших ЗВО Європи. Тут ведеться навчання з широким спектром традиційних та нових спеціальностей. В Чехії сильні технічні університети, насамперед – Чеський технічний університет у Празі та Технічний університет у Брно. У чеських технічних вишах багато місць, невеликий конкурс під час вступу, а випуск гарантує затребуваність на ринку праці [1].

У Чехії знаходяться творчі вузи у сфері дизайну, вільних та прикладних мистецтв, кіно та аудіовізуального мистецтва. Найвідоміші – Вища школа прикладного мистецтва у Празі, Академія образотворчих мистецтв у Празі та Академія виконавчих мистецтв у Празі. Вступити на творчий напрямок складно через великий конкурс і маленький набір. Натомість студенти, які пройшли серйозний відбір, отримують унікальну підготовку, побудовану на роботі в ательє та індивідуальних консультаціях з педагогами-майстрами. Для іноземців процес вступу до державного університету Чехії відрізняється низкою нюансів. По-перше, необхідно володіти чеською мовою на рівні B2. Це завдання, як правило, вирішується проходженням річних курсів чеської мови вже в Чехії. По-друге, потрібно підтвердити в Чехії попередній документ про освіту (при вступі до бакалаврату – атестат за 11 класів або диплом коледжу; при вступі до магістратури – диплом бакалавра; при вступі до докторантури – диплом магістра). Ця процедура називається нострифікацією і в у разі визнання шкільного атестата супроводжується складанням кількох іспитів за шкільною програмою. По-третє, на момент проходження процесу нострифікації та складання вступних іспитів потрібно перебувати в Чехії на законних підставах. Як правило, першу довгострокову візу студенти з країн СНД отримують за річними курсами чеської мови. Навчаючись на курсах, студенти паралельно вирішують питання нострифікації попередньої освіти, подання заяв до університетів та складання вступних іспитів.

У разі успішного складання вступних іспитів студент повинен прийти на офіційну процедуру запису до навчання, що проходить у липні чи вересні. У чеських ЗВО навчання в зимовому семестрі починається в жовтні і триває до кінця грудня. Зимові сесії проходять у січні. З лютого по травень тривають заняття в літньому семестрі. У червні починається літня сесія, яка переривається літніми канікулами і потім продовжується в першій половині вересня. Знання предметів оцінюється за шкалою ECTS A-F, де A (1) – «відмінно», вища оцінка. Далі йдуть B (1,5) – «дуже добре», C (2) – «добре», D (2,5) – «задовільно», E (3) – «задовільно», нижча оцінка, F (4) «Незадовільно». У деяких ЗВО використовується шкала 1 – «відмінно», 2 – «дуже добре», 3 – «задовільно», 4 – «незадовільно». Студенти, які здають предмети на 1 і 2, мають можливість отримувати стипендію за відмінне навчання (близько 30 000 чеських крон щорічно) [2].

Навчання в Чехії може бути дуже цікавим та ґрунтовним, але для цього доведеться прикладати зусилля. Також цінним може бути досвід чеської освіти для його впровадження в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Все що потрібно знати про безкоштовну освіту в Чехії. URL: <https://www.gostudy.cz/uk/blog/sovety-eksperta/navchannya-ta-osv-ta-v-chekh> (дата звернення: 07.02.2025).
2. Особливості системи освіти в Чехії. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/chehija/systema-osvity-v-chekhii.html> (дата звернення: 07.02.2025).
3. Вища освіта в Чехії, навчання в Чехії для українців. URL: <https://atlasedu.com.ua/ua/programmy/vysshee-obrazovanie/vysshee obrazovanie-chehiya/> (дата звернення: 07.02.2025).

**СОЦІАЛЬНІ СЕРВІСИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА
ДЛЯ РОМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УКРАЇНІ)**

Леся БОНДАРЕНКО

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Головним принципом інклюзивної політики держави є створення можливостей рівного доступу до соціальних процесів усіх груп людей, що історично були «виключені» з громадського життя. Інклюзивна політика держави має бути орієнтована на усіх членів суспільства, надаючи кожному та кожній рівні права та можливості з метою проявити свій потенціал і удосконалити своє життя. Практичні аспекти «включення» окремих соціальних груп, які стикаються з певними труднощами інтеграції у суспільство, можливістю повноцінно брати участь у політичному, економічному та соціальному житті суспільства, потребують додаткового дослідження.

Проблема інклюзивності була, є і залишається актуальною у суспільстві. Але інклюзія – це не лише про «включення» людей з інвалідністю у суспільне життя, що є дуже важливим, це й про «включення» різних соціальних груп, наприклад, національних меншин, внутрішньо перемішених осіб, людей, які перебувають у несприятливих умовах, жінок, які постраждали від домашнього насильства, ветеранів/-ок та інших соціальних груп.

Україна знаходиться в умовах глобального конфлікту, питання інклюзивності стає ще більш актуальним. Суспільство стикнулось з новими викликами, а саме з великою кількістю внутрішньо переміщених осіб, які також розглядаються через призму інклюзивності.

Науковці новітнього часу стверджують, що інклюзивність має ґрунтуватися на принципах соціальної справедливості та рівності [7]. Це означає створення середовища, яке є доступним, дружнім і сприятливим для усіх членів суспільства, незалежно від їхніх здібностей.

Науковці, які вивчають проблеми інклюзивності, відмічають важливу роль держави у цьому питанні, адже інклюзивною політикою має вважатися така державна політика, головним принципом якої є створення можливості рівного доступу до соціальних процесів усіх груп людей, які історично були «виключені» з громадського життя. Інклюзивна політика держави має бути орієнтована на усіх членів суспільства, надаючи кожному та кожній рівні права і можливості проявити свій потенціал та удосконалити своє життя [3].

Створення в Україні соціальних сервісів та інструментів для усіх членів суспільства – релевантний спосіб «включення» різних соціальних груп у суспільне життя. Основні задачі цієї інновації – розбудова мережі сервісів для різних соціальних груп.

Одним із видів імплементації таких сервісів може стати створення хабів, як осередків, де м'яко, з урахуванням індивідуальних потреб, фахівцями/-чинями за допомогою фасилітаторів створюються умови для осіб з особливими потребами.

Хаби – явище достатньо нове для України. Особливої популярності хаби набули у часи, коли люди масово почали працювати віддалено. Рішенням стало створення суспільних просторів (хабів), де люди могли б спілкуватися, обмінюватися ідеями та ефективно працювати. Завдяки хабам зміцнюється відчуття єдності спільноти, взаємодії у різних сферах, розширюються можливості.

На прикладі національних меншин спробуємо побудувати концепцію реалізації ідеї хабів, як сервісу «залучення» цієї соціальної групи у повноцінне життя суспільства.

Національні меншини є історично дискриміновані, а відтак соціально ізольовані від основного суспільства. Наприклад, ромська етнічна меншина на Закарпатті, яка у своїй більшості є маргіналізованою, ізольованою та соціально незахищеною. Згідно із соціологічними дослідженнями Центру прав людини ZMINA, у 2020 році 38% українців були готові повністю чи частково обмежувати ромів у правах.

У Закарпатській області постійно проживає найбільша кількість ромів з усіх регіонів України. За різними статистичними даними ромська спільнота налічує тут від 40 тисяч до 76 тисяч осіб. Але й така статистика не повна, адже більша частина ромів до сих пір немає паспортів. Донині у Закарпатській області є повністю закриті ромські спільноти. У таких громадах роми проживають без питної води, електрики, без доступу до медичних послуг, освіти, за повної відсутності інфраструктури та доріг [4].

Під час моніторингу місць компактного проживання ромської національної меншини (спільноти) у Закарпатській області у 2023 році моніторингова місія зафіксувала такі проблеми в реалізації прав ромів: незадовільні побутові умови та ізоляція від соціальних послуг, випадки відмови в працевлаштуванні через етнічне походження, обмежений доступ до правової допомоги, неналежне документування або повна відсутність документів у представників меншини, неефективне залучення дітей до навчального процесу або його повна відсутність.

Усі ці фактори мають дискримінаційну складову та ускладнюють або/чи унеможливають повноцінну інтеграцію ромської національної меншини у суспільство.

Незважаючи на те, що останнім часом на різних державних рівнях, у тому числі і на місцевому рівні, було ухвалено та реалізовано низку різноманітних програм з метою сприяння інтеграції ромів у суспільство. Усі ці проекти і програми не дали очікуваних результатів: значна частина ромської меншини продовжує жити у залежності від соціальної допомоги і знаходиться за межею бідності.

У сучасних умовах, у період воєнного стану та гібридних загроз, вирішенню проблем ромського населення можуть сприяти спільні програми держави та громадського сектору. У аспекті реалізації ініціатив з подолання дискримінації національних меншин ключовим може стати синергія держави та громадського сектору, у якій підтримка саме неурядових громадських організацій відіграватиме значну роль. Такі програми і заходи орієнтовані на вирішення конкретних локальних проблем, адже ініціативи громадського сектору завжди сповнені прямих інструментів, форм та методів реалізації.

Прикладом конкретних механізмів для подолання проблем ромської меншини на регіональному рівні, тобто на рівні компетенції органів місцевої влади, органів місцевого самоврядування, муніципалітетів, неурядових організацій (НУО) та ін. можуть стати інтеграційні хаби для ромського населення. Хаби – це сприятливе середовище для обміну ідеями, завдяки чому створюються нові продукти та послуги.

Створення інтеграційних хабів (колективних центрів, просторів) для ромів, проживаючих на території певної громади, на базі яких реалізовуватимуться різноманітні активності, може сприяти подальшій інтеграції національних меншин у суспільство. Мета – функціонування безпечного та мотивуючого середовища для дітей, молоді та жінок ромської національності, які опинились у складних життєвих обставинах. Наприклад, створення соціальної швейної

майстерні, соціальної пральні, соціальної перукарні, простору для жінок та дітей тощо. Таким чином, користування послугами соціальних агенцій, які функціонують на базі такого хабу, сприятиме «включенню» ромів у суспільне життя.

Соціальна швейна майстерня для ромського населення – професійна підготовка жінок основам швейної справи, де вони отримають базові знання і практичні навички у сфері крою, шиття виробів та ремонту одягу.

Реалізація таких проєктів допоможе ромським жінкам здобути необхідні навички та відкриє нові можливості для заробітку, що у свою чергу сприятиме їхньому соціальному та економічному розвитку.

Після проходження навчання для жінок відкриваються нові можливості для зайнятості у швейних майстернях, ательє, на фабриках; жінки зможуть надавати послуги з ремонту та пошиття одягу для членів ромської спільноти та інших вразливих груп населення.

Отже, основною задачею інновації щодо соціальних сервісів та інструментів інклюзивності є розбудова мережі сервісів для різних соціальних груп. На прикладі конкретної соціальної групи, а саме ромського населення, продемонстровано концепцію реалізації ідеї хабів, як інструменту розвитку інклюзивного середовища та релевантного способу «включення» різних соціальних груп у життя суспільства в умовах глобального конфлікту в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Архіпов В. І., Блага А. Б., Мартиненко О. А. Вразливі групи населення як об'єкти гендерно зумовленого насильства в умовах гібридної війни. Політикус. Науковий журнал. Видавець : Видавничий дім «Ін Юре». 2022. Вип. 1. С. 7–13.
2. Манцуров І.Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення / І. Г. Манцуров // Економіка України. – 2018. – № 10. – С. 71-87. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2018_10_6
3. Мельник М.А. Інклюзивна політика держави під час війни // Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2022. – №6. – (276). – Режим доступу: <https://doi.org/10.33216/1998-7927-2022-276-6-44-49>
4. Навроцька Є.М. Історія і культура ромів України: навчально-методичні рекомендації / Євгенія Навроцька; Навчально-методична серія «Ромські студії в УжНУ» / № 3; [Ужгород. нац. ун-т]. – Ужгород, 2018. – Режим доступу: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/2812>
5. Офіційний сайт Світового банку URL: <https://www.worldbank.org/en/topic/social-inclusion#1>
6. Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин: Закон України від 9.12.1997 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/703/97-%D0%B2%D1%80#Text>
7. Foreman, P., & Arthur-Kelly, M. (Eds.). (2017). Inclusion in action (5th ed.). South Melbourne, VIC: Cengage Learning
8. Podesta J. Inclusive Economic Growth: Increasing Connectivity, Expanding Opportunity, and Reducing Vulnerability URL: <https://www.americanprogress.org/issues/economy/report/2013/02/07>.
9. Saskia Hollander, Rojan Bolling Practice, don't preach: getting serious about inclusive development. – Режим доступу: <http://www.thebrokeronline.eu/>

ЮРИДИЧНА ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

*Дарія ВАЩЕНКО, ННІ управління і безпеки населення, група Прс-21
НК – Ольга КРІЧКЕР, кандидат історичних наук
Національний університет цивільного захисту України*

Юридична іноземна мова займає надзвичайно важливе місце в підготовці кваліфікованих юристів, що відповідає вимогам глобалізованого світу. У контексті сучасної міжнародної інтеграції та розвитку глобальних правових стандартів, зростає потреба у фахівцях, які мають не лише глибокі знання в галузі права, але й здатність вільно використовувати іноземні мови для професійної діяльності. Це дозволяє юристам ефективно орієнтуватися у міжнародних правових системах, працювати з міжнародними нормативно-правовими актами, брати участь у міжнародних судових процесах, а також забезпечувати правову підтримку в транскордонних справах. В умовах розширення міжнародних зв'язків і збільшення числа транскордонних правових питань важливість володіння іноземною мовою для юристів зростає з кожним роком [1].

Професійна компетентність юриста складається з кількох важливих компонентів. Першим є когнітивний компонент, що включає знання правових норм, принципів права, а також юридичної термінології, яка є ключовою для професійного спілкування в міжнародному середовищі. Другим компонентом є комунікативний, який включає здатність до міжкультурної комунікації, ведення переговорів, надання консультацій, підготовки правових документів на іноземній мові, а також участі в міжнародних судових процесах. Третім компонентом є практичний, який передбачає здатність застосовувати знання іноземної мови на практиці: від складання юридичних документів до ефективного спілкування з іноземними клієнтами та партнерами. Останнім є етичний компонент, що охоплює знання міжнародних правових стандартів, принципів міжнародного правозахисту та етики професійного юриста [2].

Юридична іноземна мова відіграє важливу роль у забезпеченні професійної підготовки майбутніх юристів, що працюють у галузі корпоративного права, де важливими є міжнародні угоди та співпраця з іноземними клієнтами. Знання іноземної мови дозволяє їм ефективно здійснювати правовий супровід, розробляти стратегії та надавати консультації. Важливе значення знання іноземних мов має і в правозахисній діяльності, де багато організацій, що займаються захистом прав людини, працюють на міжнародному рівні і мають потребу у фахівцях, які здатні здійснювати переклад і адаптацію міжнародних правових норм [1].

У зв'язку з посиленням інтеграції України до європейських і світових правових структур, а також зростанням ролі міжнародного права у вирішенні багатьох правових питань, необхідно вважати важливим завданням юридичної освіти вивчення іноземних мов на професійному рівні. Це дозволить майбутнім юристам ефективно працювати в умовах глобалізованого правового середовища та бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці. Знання іноземної мови відкриває для юристів нові можливості: участь у міжнародних семінарах, конференціях, участь у спільних наукових і практичних проєктах, а також робота в міжнародних правових інституціях, таких як ООН, ЄС, СОТ, Міжнародний кримінальний суд та інші [2].

Для формування іншомовної професійної компетентності застосовують методи навчання, що ґрунтуються на інтеграції традиційних і новітніх підходів. Так, наприклад, кейс-метод передбачає аналіз реальних юридичних ситуацій за допомогою іноземних правових документів, що дозволяє студентам не лише вивчити термінологію, але й застосовувати її в реальних практичних ситуаціях. Іншим ефективним методом є рольові ігри, в яких студенти моделюють судові процеси, юридичні переговори та ситуації, що дозволяє їм не лише практикувати мовні навички, але й розвивати здатність до швидкого прийняття рішень у реальних ситуаціях. Крім того, метод проєктів, у рамках якого студенти створюють юридичні документи та укладають договори іноземною мовою, є надзвичайно ефективним для розвитку практичних навичок [1].

Не менш важливу роль у навчанні юридичної іноземної мови відіграють новітні технології. Використання онлайн-ресурсів, інтерактивних платформ, відео-лекцій та курсів, створених з урахуванням сучасних вимог і стандартів, дозволяє студентам мати доступ до великої кількості матеріалів і вдосконалювати свої навички поза аудиторією. Міжнародна співпраця, участь у міжнародних освітніх програмах, академічна мобільність також сприяють підвищенню рівня володіння іноземною мовою серед студентів [2].

Попри всі переваги, існують і певні виклики в процесі навчання юридичної іноземної мови. Одним із них є недостатній рівень знань іноземної мови серед студентів на етапі вступу до вищих навчальних закладів, що може ускладнити процес навчання та вплинути на його ефективність. Крім того, наявність обмеженого доступу до спеціалізованих навчальних матеріалів та недостатня кількість кваліфікованих викладачів, які мають досвід роботи у правовій сфері, можуть бути додатковими бар'єрами на шляху до успішного навчання [1].

Однак, попри ці виклики, є безліч перспектив для розвитку юридичної іноземної мови. Інтеграція новітніх технологій у навчальний процес, активізація міжнародної співпраці між юридичними факультетами, розширення програм академічної мобільності для студентів-юристів, підвищення рівня володіння іноземними мовами на всіх етапах навчання — все це сприятиме підвищенню рівня професійної підготовки майбутніх юристів. У підсумку, ці кроки будуть мати великий вплив на успішність кар'єри молодих фахівців у міжнародному правовому середовищі [2].

Загалом, знання юридичної іноземної мови є важливим аспектом у підготовці кваліфікованих юристів, які здатні працювати в глобалізованому правовому середовищі. Для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародному ринку праці необхідно впроваджувати сучасні методи навчання, розширювати можливості для студентів отримувати міжнародний досвід, а також використовувати новітні технології для покращення навчального процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванова І. О., Микитенко І. А. "Юридична іноземна мова в сучасному правовому середовищі". Київ: Юридична книга, 2020.
2. Петренко Т. В. "Методи викладання юридичної іноземної мови". Харків: Юридична академія, 2019.

ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ

*Олена ВДОВІНА, кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент
Національний університет оборони України*

Цифрові технології докорінно змінюють способи отримання, передачі та осмислення знань у соціально-гуманітарних дисциплінах. Як зазначають дослідники: «Цифрові технології докорінно змінюють способи отримання, передачі та осмислення знань у соціально-гуманітарних дисциплінах» [1]. Традиційні методи навчання, засновані на безпосередньому викладанні матеріалу, роботі з друкованими джерелами та критичному аналізі текстів, поступово доповнюються або навіть заміщуються цифровими платформами, штучним інтелектом, великими даними та відкритими освітніми ресурсами. Як зазначається у дослідженнях, «Загальні сучасні тенденції цифровізації суспільства яскраво проявляються в освіті» [2]. Ці зміни суттєво впливають на епістемологічні основи гуманітарних наук, оскільки змінюється не лише доступ до інформації, а й способи її перевірки, структурування та використання. Автори підкреслюють, що «Цифрова людина є продуктом цифрового суспільства, яке формується під впливом інформаційно-комунікаційних технологій [3]. Ці епістемологічні зміни закономірно відображаються у зміні ролей учасників освітнього процесу.

Одним із ключових аспектів цієї трансформації є зміна ролі викладача та студента. Якщо раніше викладач був головним носієм знань, то сьогодні студенти мають широкий доступ до інформації через цифрові джерела. Це вимагає нового підходу до освітнього процесу, де викладач виступає не лише як джерело знань, а й як наставник, який допомагає розрізняти достовірну та недостовірну інформацію, розвивати критичне мислення та навчати ефективному використанню цифрових ресурсів. Водночас надмірна залежність від цифрових технологій може призвести до поверхневого сприйняття інформації, втрати аналітичного підходу та зниження рівня критичного мислення.

Ще одним важливим фактором є проблема достовірності знань у цифровому середовищі. Відкритий доступ до інформації створює ситуацію, коли поряд із якісними науковими дослідженнями студенти стикаються з псевдонауковими матеріалами, фейковими новинами та маніпулятивним контентом. Це ставить перед сучасною освітою завдання навчити студентів не лише знаходити інформацію, а й правильно її оцінювати, перевіряти джерела та розпізнавати наукові стандарти в потоці цифрових даних. Проблеми достовірності цифрових джерел також тісно пов'язані зі змінами, що відбуваються у змісті та структурі гуманітарних дисциплін.

Цифрові технології також змінюють зміст і структуру самих гуманітарних наук. Наприклад, у сфері історії використання великих даних дозволяє аналізувати тисячі документів одночасно, що дає змогу отримати нові історичні узагальнення. У лінгвістиці штучний інтелект спрощує аналіз текстів і відкриває можливості для автоматичного перекладу та глибинного дослідження мовних структур. Соціологія, філософія та культурологія стикаються з новими викликами, пов'язаними із цифровою реальністю, включаючи питання етики штучного інтелекту, інформаційних маніпуляцій та впливу цифрових медіа на суспільство.

Однак цифровізація освіти має не лише переваги, а й виклики. Один із головних ризиків – дегуманізація навчального процесу, коли спілкування між студентами та викладачами зводиться до мінімуму, а освіта перетворюється на механічний процес проходження тестів і роботи з цифровими платформами. Це

може негативно позначитися на формуванні глибоких знань і здатності до творчого мислення. Водночас цифрова освіта відкриває нові можливості для персоналізації навчального процесу, адаптації освітніх програм до індивідуальних потреб студентів та розвитку міждисциплінарних досліджень. Ці переваги й ризики цифровізації вимагають особливої уваги до етичних аспектів використання цифрових технологій в освіті.

Етика цифровізації є важливим аспектом, який необхідно враховувати у процесі впровадження цифрових технологій у соціально-гуманітарні дисципліни. Серед головних етичних викликів – захист персональних даних студентів і викладачів, дотримання академічної доброчесності у цифровому середовищі та відповідальне використання штучного інтелекту. Необхідно забезпечити прозорість алгоритмів, що використовуються для оцінювання знань, уникати упередженості в автоматизованих системах прийняття рішень, а також дбати про створення безпечного та інклюзивного цифрового освітнього середовища.

Для ефективної інтеграції цифрових технологій у соціально-гуманітарні науки можна запропонувати такі рекомендації:

1. Підвищення цифрової компетентності викладачів і студентів через регулярні тренінги та курси.

2. Використання гібридних освітніх моделей, які поєднують переваги традиційних і цифрових підходів.

3. Розвиток критичного мислення студентів через спеціальні заняття з інформаційної гігієни та медіаграмотності.

4. Впровадження етичних стандартів цифрового навчання, зокрема захисту персональних даних і прозорості використання ШІ.

5. Стимулювання міждисциплінарних досліджень і створення спеціалізованих цифрових платформ для взаємодії науковців і студентів. Отже, цифровізація соціально-гуманітарних дисциплін є невідворотним процесом, що вимагає глибокого переосмислення традиційних освітніх підходів, етичних стандартів і методів викладання. Збалансований підхід, що поєднує переваги цифрових технологій і традиційних методик, дозволить ефективно адаптувати гуманітарні науки до викликів сучасного цифрового суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Нікітенко В., Олексенко Р., Кивлюк О. Формування цінностей цифрової освіти і цифрової людини у діджиталізованому суспільстві. Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed. V.Voronkova. Zaporozhzhia : Publishing house «Helvetica», 2022. 10 (87). Р. 53–63.doi: <https://doi.org/10.26661/hst-2022-10-87> (дата звернення: 19.03.2025).

2. Биков В., Пінчук О., Гуржій А. «Українська електронна енциклопедія освіти» як інструмент інформаційної підтримки відкритих систем освіти і науки. Збірник тез звітної конференції 2023 року. Київ: НАПН України, 2023. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735054> (дата звернення: 19.03.2025).

3. Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. URL: <https://surl.li/hbkevf> (дата звернення: 19.03.2025).

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ»

*Ірина ВЛАСЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-ЗФН, ОР
«магістр»*

*НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

У складних умовах сьогодення вкрай важливою є здатність особистості справлятися із труднощами у різних життєвих ситуаціях, зокрема пов'язаними з наслідками війни.

Мета дослідження – здійснити теоретичний аналіз поняття «психологічна адаптація».

У психологічних дослідженнях поняття «психологічна адаптація» трактується як перебудова психіки особистості під впливом об'єктивних чинників середовища; зміна форми або змісту психічних реакцій зі зміною енергетичних, динамічних та інформаційних характеристик зовнішніх або внутрішніх подразників психіки тощо.

В. Острова визначає поняття «соціально-психологічна адаптація» як «процес і результат встановлення відносної взаємної відповідності між потребами особистості і вимогами соціального середовища, динамічний та нескінченний» [1, 18]. На думку Н. Сергєєвої [2, 261], важливим компонентом соціальної адаптації є узгодженість оцінок, особистих можливостей і домагань індивіда з цілями та цінностями соціального середовища. При цьому важливу роль у процесі соціальної адаптації відіграє адаптаційний потенціал людини, який можна визначити як ступінь можливостей особистості ввійти в нові умови соціального середовища або в умови, що постійно змінюються. Адаптаційний потенціал пов'язаний з адаптивною підготовкою особистості, тобто тими уміннями та навичками пристосування, які індивід набуває в процесі життєдіяльності.

Дослідники проблем адаптації (В. Гриценко, А. Єфімова, В. Каліненко, В. Кислий, С. Кулик, Г. Солдатова, Л. Шайгерова та ін.) акцентують на користі еустресу. Факторами, що сприяють переходу до еустресу, є позитивний емоційний фон, наявність позитивного досвіду вирішення схожої проблеми у минулому, достатність наявних психофізіологічних ресурсів; позитивний прогноз майбутнього, позитивне сприйняття оточенням тощо. Фактори, що сприяють переходу до дистресу, також необхідно брати до уваги. Такими факторами є тривалий вплив стрес-фактора, що може призвести до виснаження психофізіологічних ресурсів; сила стресора, що перевищує психофізіологічні ресурси; емоційно-когнітивні фактори, до яких зараховують негативний прогноз майбутнього; недостатня кількість інформації; відчуття безпомічності та самотності перед оточенням.

У вивченні адаптаційних можливостей внутрішньо переміщених осіб Н. Сергєєва [2] важливу роль відводить соціальному середовищу. Наприклад, від готовності громади прийняти переміщених осіб як нових членів громади, а не просто тимчасових мешканців, з повагою поставитись до їхнього минулого, політичних переконань, організації побуту, мови спілкування тощо залежить ефективність їхньої психологічної адаптації. Обрані адаптаційні стратегії визначають тип адаптації і, відповідно, призводять до різних наслідків. Оптимальними умовами для соціальної адаптації підлітків в умовах нового місця проживання і навчання мають бути розвиток та підтримка інтересів і здібностей, реалізація індивідуального підходу до навчання й виховання.

Процес адаптації особистості у соціальній психології досліджується як інструмент урівноважування особистості та соціуму. У соціально-психологічній площині адаптацію пов'язують з труднощами засвоєння нових соціальних норм, встановлення і підтримки певного соціального статусу в малій групі. У соціально-психологічній адаптації розділяють поняття «пристосування» і власне «адаптація»; спостерігається тенденція руху від пасивного пристосування до побудови системи продуктивної взаємодії особистості і середовища, особистості і діяльності. Пристосування є елементом процесу адаптації і відображає форму первинної взаємодії суб'єкта із об'єктами адаптації і через них із середовищем. Саме тому у соціальній психології виділяють два види адаптації, які пов'язані між собою і впливають одна на одну: професійна адаптація (визначений рівень оволодіння професійними навичками й уміннями, формування професійно необхідних якостей особистості, розвиток стійкого позитивного інтересу і відношення до обраної спеціальності) [3, 239].

Беручи до уваги механізм соціально-психологічної адаптації В. Острова [1] акцентує на встановленні рівноваги у системі «суб'єкт адаптації» ↔ «соціальне середовище». Процес соціально-психологічної адаптації вважається динамічним, безперервним та нескінченним, тому механізми соціально-психологічної адаптації діють протягом життя суб'єкта. Виокремлення процесуальних елементів «Я»-концепції – самопізнання, самостворення, самооцінки, рефлексії та структурних елементів – уявлення про себе, самооцінки, образу «Я» – є необхідним в емпіричних дослідженнях процесів соціально-психологічної адаптації. Процеси соціально-психологічної адаптації та самоактуалізації особистості є пов'язаними між собою, рівень самоактуалізації особистості може розглядатися як один з її показників соціально-психологічної адаптованості. Мотиваційні тенденції особистості пов'язані з її Я-концепцією і можуть розглядатися як один з показників соціально-психологічної адаптації за внутрішнім критерієм.

Поняття «проспективна ідентичність» досліджується як актуалізація одного з образів «можливих Я» у соціальному контексті. Проспективна ідентичність – це «динамічне, цілісне когнітивно-афективне утворення, що є компонентом “Я-концепції” особистості та представлено системою уявно-вірогіднісних смислових конструктів суб'єкта, які віднесені ним у власне майбутнє і є сукупністю рис, особистісних якостей, соціальних ролей, соціальних статусів. Проспективна ідентичність – соціокультурно обумовлений, динамічний компонент Я-концепції особистості, який забезпечує суб'єкту орієнтацію у соціальному оточенні, знаходження там власного місця і формування перспектив для подальшого саморозвитку» [Острова, 52–54].

Варто також звернути увагу, що головною адаптивною характеристикою є відкритість переживанням. Ця здатність дає можливість розуміти власні переживання, відчувати всю сферу вісцеральних, сенсорних, когнітивних переживань без переживання загрози. Всі переживання (внутрішні та зовнішні) символізуються в свідомості людини без спотворень. Також важливу роль відіграє екзистенційний спосіб життя – прагнення жити повним насиченим життям, кожен момент якого повноцінно проживається. Наступна характеристика – організмична довіра – це здатність людини приймати власні переживання і брати їх за основу, приймаючи рішення. Емпірична свобода – це аспект гарного життя, що полягає в тому, що людина може жити так, як хоче, без обмежень та заборон. Найбільш значуща адаптивна характеристика особистості – це креативність, що пов'язана з оптимальною психологічною зрілістю. Творчі люди прагнуть жити конструктивно та адаптивно в своїй культурі. Вони здатні творчо адаптуватися до змінних умов оточення, не будучи конформістами [4, 28].

Отже, у останніх дослідженнях значна увагу приділяється проблемам психологічної адаптації до різних видів діяльності, зокрема серед внутрішньо переміщених осіб. Ефективність психологічної адаптації особистості залежить від умов соціального середовища та власних можливостей психіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Острова В.Д. Проспективна ідентичність як чинник соціальнопсихологічної адаптації студентської молоді. Дис. ... канд. психол. н.: 19.00.05. Київ, 2015. 193 с.
2. Сергєєва Н.В. Проблеми соціальної адаптації підлітків із сімей вимушених переселенців. С. 259–261. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710391/1.pdf>
3. Блажівський М.І. Поняття адаптації у сучасній науковій літературі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*: збірник наукових праць. №1. Львів: ЛДУВС, 2014С. С. 233–242. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/1155/1/1-2014bmisnl.pdf>
4. Кочубинська Т. М. Особливості взаємозв'язку Я-концепції і соціально-психологічної адаптації до мирного життя учасників Операції Об'єднаних Сил: дис. ... доктора філософії: 053. Вінниця, 2021. 219 с.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ: СУЧАСНІ ВИМОГИ

*Дар'я ГАЙДАМАКА, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-3
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасний освітній процес передбачає встановлення міждисциплінарних зв'язків, що дозволяє інтегрувати зміст навчальних дисциплін з різним змістом. Міждисциплінарні освітні програми передбачають набуття компетентностей з кількох спеціальностей, що формують міждисциплінарну предметну область; мають синергетичний ефект від набуття як споріднених, так і різних за змістом, але взаємодоповнюючих компетентностей (результатів навчання). Зважаючи на зазначене важливо усвідомлювати сучасні вимоги до міждисциплінарних освітніх програм.

Мета дослідження – визначити вимоги до міждисциплінарних освітніх програм на основі аналізу нормативно-правових документів і наукових джерел.

З-поміж міждисциплінарних освітніх програм виокремлюють такі види:

- поєднані – міждисциплінарні предметні області яких об'єднують предметні області двох спеціальностей однієї або двох галузей знань;
- комбіновані – міждисциплінарні предметні області яких формуються з вибраних складових предметних областей трьох-п'яти спеціальностей однієї чи різних галузей знань;
- галузеві – міждисциплінарні предметні області яких об'єднують предметні області всіх або частини спеціальностей однієї галузі знань.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку індивідуальних освітніх траєкторій та вдосконалення освітнього процесу» (3642-IX) внесено зміни до частини третьої статті 91 Закону України «Про вищу освіту», якими, зокрема, передбачена можливість створення міждисциплінарних освітніх програм на всіх рівнях вищої освіти в межах відповідної міждисциплінарної предметної області, яка формується на перетині

широких та/або деталізованих предметних областей. Водночас, визначено, що до міждисциплінарної предметної області не можуть включатися спеціальності, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання [1].

У процесі громадського обговорення перебуває проєкт наказу «Про внесення змін до Вимог до міждисциплінарних освітніх (наукових) програм».

Міждисциплінарні освітні програми можуть створюватися на всіх рівнях вищої освіти в межах відповідної міждисциплінарної предметної області. Міждисциплінарна предметна область формується на перетині широких та/або деталізованих предметних областей. До міждисциплінарної предметної області не можуть включатися спеціальності, що передбачають доступ до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання згідно з Переліком спеціальностей, здобуття ступеня освіти з яких необхідне для доступу до професій, для яких запроваджено додаткове регулювання, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України 22 травня 2020 року № 673, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 09 червня 2020 року за № 502/34785 (із змінами).

Важливою вимогою до міждисциплінарних освітніх програм є їхній обсяг. Вони мають визначати загальний обсяг кредитів на вивчення освітніх компонентів вільного вибору здобувача вищої освіти (не менше 10 відсотків загального обсягу міждисциплінарної освітньої програми), а також можуть містити вибіркові блоки, орієнтовані на поглиблене вивчення об'єктів діяльності, що належать до предметних областей окремих галузей/спеціальностей міждисциплінарної предметної області, та/або відповідних методів, методик, технологій, інструментів та обладнання.

Міждисциплінарна освітня програма проєктується так, щоб забезпечити формування компетентностей відповідного рівня Національної рамки кваліфікацій з урахуванням можливості здобуття наступного рівня вищої освіти за будь-якою спеціальністю, крім тих, стандарти яких містять вимоги щодо спеціальності попереднього здобутого рівня вищої освіти. Випускникам міждисциплінарних освітніх програм присуджується ступінь вищої освіти із зазначенням назви освітньої програми але без зазначення в кваліфікації спеціальностей, що входять до предметної області міждисциплінарної освітньої програми.

Зауважимо, що важливою частиною ефективної міждисциплінарної освіти є «розвиток навичок критичного мислення. Критичне мислення передбачає здатність об'єктивно аналізувати інформацію, оцінювати аргументи, виявляти тенденції та робити аргументовані висновки. Воно охоплює різні когнітивні навички, зокрема інтерпретацію, аналіз, оцінку, висновки, пояснення та саморегуляцію. У контексті міждисциплінарної освіти критичне мислення є необхідним, оскільки воно дозволяє студентам орієнтуватися в складних питаннях інтеграції різних поглядів і методологій. Значення критичного мислення в освітньому процесі неможливо перебільшити. Воно дає змогу студентам вийти за межі поверхневого розуміння і заглибитися у зміст. Формуючи навички аналізу та оцінювання, викладачі можуть допомогти студентам стати досвідченішими у виявленні базових припущень, піддавати сумніву усталені норми та синтезувати інформацію з різних джерел. Цей процес є дуже важливим у міждисциплінарній освіті, де студенти повинні узгоджувати потенційно суперечливі точки зору і методології, щоб сформулювати послідовне знання. Критичне мислення сприяє не лише розв'язанню проблем, але й творчості та інноваціям. Спонукаючи студентів мислити поза межами однієї дисципліни, міждисциплінарна освіта сприяє творчому мисленню та генеруванню нових ідей. Критично думачі студенти з більшою ймовірністю кидають виклик

загальноприйнятій точці зору, досліджують невідомі території та розробляють унікальні підходи до наукових і суспільних проблем. Така творчість має важливе значення у світі, де традиційні рішення дуже часто є недостатніми для вирішення нових викликів» [2].

Таким чином, міждисциплінарний підхід в освіті передбачає поєднання знань з різних дисциплін для забезпечення цілісного розуміння складних питань, вдосконалення системи в цілому відповідно до запитів ринку праці, відповідно. Розробка міждисциплінарних програм має відбуватися із урахуванням провідного наукового й освітнього досвіду кращих вітчизняних і зарубіжних закладів вищої освіти, міжнародного співробітництва з метою розбудови в Україні сучасної системи вищої освіти світового рівня.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство освіти і науки України: офіційний портал. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-proponuie-dlia-hromadskoho-obhovorennia-proiekt-nakazu-pro-vnesennia-zmin-do-vymoh-do-mizhdystsyplinarnykh-osvitnikh-naukovykh-program>

2. Коршевніук Т.В., Абрамчук О.М., Добростан О.В. Стратегії інтеграції міждисциплінарних підходів у викладанні біології для підвищення критичного мислення здобувачів освіти. Педагогічна академія: наукові записки. Теорія та методика навчання. 2024. URL: <https://zenodo.org/records/12820105>

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ НА ЕТАПІ ЇХ ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ

*Катерина ГОНЧАРЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, 2 група
НК – Людмила МОХНАР, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Війна в Україні підняла актуальність проблеми збереження психологічного здоров'я військовослужбовців на принципово новий рівень. Адже участь у бойових діях практично завжди супроводжується стресовою реакцією організму, яка без відповідної своєчасної кваліфікованої допомоги може призвести до несприятливих наслідків, як для самого військовослужбовця, так і для суспільства в цілому [1].

Проблема соціально – психологічної підтримки та адаптації осіб, які здійснювали діяльність в екстремальних умовах стає в даний час особливо актуальною. Значно збільшилася кількість жертв військових дій і кількість військовослужбовців, які є учасниками локальних конфліктів усередині країни. Маючи своєрідний життєвий досвід, вони представляють собою таку категорію населення, яка потребує особливого підходу. На перший план виходить питання про необхідність адаптації до нових умов, про перебудову психіки на мирний лад.

У значної частини військовослужбовців Збройних Сил України, які постраждали в результаті участі в збройному конфлікті, спостерігаються психогенні розлади. Це вимагає оперативної оцінки їх стану, прогнозу розвитку розладів, проведення всіх можливих лікувальних і реабілітаційних заходів. У міжнародній реабілітології є термін “якість життя”, який пов’язаний зі станом здоров’я. Його розглядають як інтегральну оцінку і ефективність реабілітації. ВООЗ пропонує оцінювати “якість життя” за такими параметрами: - фізичні:

енергійність, втома, фізичний дискомфорт, сон, відпочинок; - психологічні: самооцінка, концентрація, позитивні емоції, негативні переживання, мислення; - ступінь незалежності: повсякденна активність, працездатність, залежність від ліків і лікування; - життя в суспільстві: повсякденна активність, соціальні зв'язки, дружні зв'язки, суспільна значимість, професіоналізм; - довкілля: житло та побут, безпека, дозвілля, доступність інформації, екологія (клімат, забруднення, густозаселеність); - духовність і особистісні переконання [2].

Основним психотравмуючим впливом бойової обстановки є досить тривале перебування військовослужбовців в умовах специфічного бойового стресу, що накладає свій негативний відбиток. У період бою дія стресу виконує певну позитивну функцію для людини, проте після закінчення війни вона стає негативним, руйнівним чинником в силу постстресових реакцій. Колишні військовослужбовці, у яких відзначаються реакції дезадаптації, потребують психологічної допомоги, в спеціальних заходах психокорекції та психотерапії. Психологічної допомоги потребують також батьки та члени сімей учасників бойових дій, які самі перебували в психотравмуючій ситуації, чекаючи щодня страшної звістки. Засобом реабілітації у таких випадках може бути створення центрів соціально-психологічної адаптації в котрих проводиться систематична робота як з учасниками бойових дій, так і з членами їх сімей, родичами.

Для вирішення даної проблеми учасників бойових дій необхідно використовувати різні форми роботи: проведення семінарів для співробітників служб по соціально-психологічній адаптації учасників бойових дій, індивідуальні психологічні та юридичні консультації для ветеранів та членів їх сімей, правовий і соціальний захист, забезпечення за допомогою органів самоврядування, військкоматів отримання соціальних благ, встановлених законодавством. Пріоритетним напрямком у вирішенні даної проблеми також є створення та сприяння роботі громадських об'єднань. За визнанням багатьох ветеранів, вони потребують у зустрічах і спілкуванні зі своїми товаришами по службі, щоб легше пережити післявоєнну психологічну травму [3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. К. : 7БЦ, 2023. – 175 с.
2. Бурлачук Л. Ф. Управління психічними станами військовослужбовців. Київ: Либідь, 1997. 112с.
3. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В. Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення: Методичний посібник. – К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017.- 4с.

ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ: СУЧАСНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЧИ АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНИХ УМОВ НАВЧАННЯ?

*Тетяна ГОНЧАРЕНКО, Ростислав НАУМЕЙКО, група ЛС 52, 222 Медицина
НК – Інна МАРУШ, доктор філософії
Черкаська медична академія*

Запровадження змішаного навчання як альтернативної форми організації та надання якісної освіти було офіційно рекомендовано 2020 року [1] для регулювання поширеності та захворюваності на COVID-19. 24 лютого 2022 року повномасштабне вторгнення на територію України російського агресора актуалізувало пошук механізмів забезпечення безпеки та збереження життя кожної людини. Це залишається актуальним і сьогодні, коли спостерігаються тривалі повітряні тривоги, обстріли, руйнування закладів освіти, пошкодження критичної інфраструктури, перебої з електропостачанням, що зумовлює потребу запровадження змішаного формату освітнього процесу.

Поняття «змішане навчання» науковці трактують по-різному: К. Бонк та Ч. Грехем – як діапазон освітніх можливостей, коли відбувається поєднання традиційного навчання в аудиторії з навчанням за її межами, керованим комп'ютерними технологіями [2]; І. Герасименко, А. Стриук, Ю. Триус – як освітній процес, який полягає в поєднанні аудиторної та позааудиторної роботи студентів із використанням технологій традиційного, дистанційного й електронного навчання з можливістю контролю тайм-менеджменту та темпу навчання [3]; В. Кухаренко – як цілеспрямований процес засвоєння знань та вмінь на основі поєднання традиційного, дистанційного й самостійного навчання під контролем викладача [4]; у документі МОН «Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання в закладах вищої та фахової передвищої освіти» змішане навчання розглядається як модель, технологія, методика, яка спирається на взаємодію викладача та здобувачів [5].

Ураховуючи рекомендації щодо організації змішаного навчання, заклади фахової вищої та передвищої освіти організували процес змішаного навчання з елементами автономності. Так, у Черкаській медичній академії більшість занять проводиться в офлайн-форматі: навчання здійснюється в навчальних кабінетах, лабораторіях, кабінетах долікарської підготовки, розташованих на території корпусів академії та закладів охорони здоров'я, на базі центру симуляційного навчання. Для дистанційної форми заклад використовує платформу Moodle, яка розміщена на сайті академії. На платформі розміщено різноманітні вкладки відповідно до переліку спеціальностей, за якими готують майбутніх медиків. Навчально методичне забезпечення, зокрема силабус, курс мультимедійних лекцій-презентацій, матеріали для практичних занять і самостійної роботи, завдання для контролю знань є завжди доступними та використовуються як в синхронному, так і в асинхронному режимах. Для проведення дистанційних занять у синхронному режимі на платформі розміщені активні покликання на Google-meet-кабінет кожного викладача академії.

Усі освітні формати мають сильні сторони та обмеження, і змішане навчання не є винятком. У дослідженнях провідних науковців продемонстровано позитивну здатність змішаного навчання покращувати сприйняття освітнього середовища, розв'язання проблем, формування критичного мислення, навички ухвалення рішень і практичні навички, а також здобувати знання шляхом стандартизації досвіду студентів у гнучкий спосіб без конкретного місця чи часу [1], [2], [3]. Одним із позитивних моментів змішаного навчання є можливість

використовувати електронний матеріал кілька разів, доки не буде отримано позитивний результат. Це формує індивідуальну освітню траєкторію, дозволяє навчатися власному темпі. Ще однією перевагою електронного навчання як частини змішаного навчання є постійність обговорень із колегами та викладачами, оскільки здобувачі можуть повернутися до них у будь-який час.

Однією з переваг змішаного навчання є можливість здобувача самостійно обирати вибіркові дисципліни або ж курси, які його цікавлять, що сприяє розширенню освітніх можливостей і вибудовує його власну освітню траєкторію та сприяє мотивації до виконання і науково-дослідної роботи, що формує клінічне мислення, і участі в міжнародних конкурсах, що дає шанс на освітню мобільність: отримання досвіду навчання у провідних ЗВО світу. До переваг також належать доступність навчальних матеріалів у будь-який зручний час, медико епідеміологічний аспект, який визначає безпеку учасників освітнього процесу щодо поширення інфекцій, використання сучасних методів, які забезпечують уміння працювати з інформацією.

Змішане навчання має поетапну організацію: на першому, підготовчому, етапі (відбувається самостійно в онлайн-формі) застосовуються конкретні інструкції до кожного заняття, щоб здобувачі знали, на чому зосередитися, зокрема перегляд відео-лекцій. Після перегляду відео-лекцій можна використати оцінювання (перед заняттям або безпосередньо на початку заняття), щоб визначити готовність здобувача перед заняттям. Це допомагає гарантувати, що студенти прийдуть підготовленими.

Наступний етап (заняття офлайн) слід використовувати для закріплення ключових навчальних цілей, контекстуалізації та застосування матеріалу, вивченого до та під час заняття, й оцінювання засвоєних концепцій. Рекомендовано зосередитися на діяльності, яка сприяє вищому порядку мислення, обов'язково пам'ятати про час відпрацювання навичок. Під час реалізації третього оцінного етапу викладачу необхідно переосмислити традиційні підходи до оцінювання знань здобувачів, використовувати формувальні, підсумкові, неформальні та формальні методи оцінювання, акцентувати на оцінюванні здатності студентів аналізувати, синтезувати та оцінювати концепції курсу [6].

Цікавим та результативним є застосування симуляційних елементів навчання. Сьогодні використовують високодеталізовані цифрові моделі – наприклад, столи анатомічної візуалізації, які дозволяють більш детально вивчити питання топографії (скелетотопії та синтопії внутрішніх органів), поширеної будови внутрішніх органів за допомогою використання тривимірних атласів. Цікавими варіантами роботи є застосування роботизованих манекенів, під час виконання маніпуляцій з якими є можливою емоційна реакція, що дає змогу зрозуміти правильність і ефективність проведених дій. Застосування таких засобів реалізоване в поглибленій віртуальній моделі змішаного навчання. Попереднє відпрацювання практичної навички на манекені готує здобувача до майбутньої роботи з пацієнтами. Це є реальним чинником, який підсилює мотивацію й лежить в основі формування досвіду обстеження та рефлексії щодо професійного розвитку.

Сучасні програмні розробки пропонують програму «віртуальний пацієнт», яка створена за допомогою штучного інтелекту. Це пласке зображення на екрані комп'ютера. Слід обрати запрограмоване ситуаційне завдання, а майбутній фахівець має опитати та обстежити «пацієнта» й поставити попередній діагноз. Тоді здобувач отримує оцінку та рекомендації щодо покращення власної діяльності.

Отже, змішане навчання є сучасною формою організації освітнього процесу, що вдало адаптує освітній до викликів сьогодення і сприяє продовженню підготовки майбутніх медичних фахівців відповідно до потреб нашої країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Щодо створення безпечних умов організації освітнього процесу : лист МОН №1-9/490 від 28 серпня 2020 р. URL: [https://mon.gov.ua/npa/shodostvorenniya-bezpechnih-umov-organizaciyi -osvitnogo-procesu-u-20202021-navchalnomu-roci](https://mon.gov.ua/npa/shodostvorenniya-bezpechnih-umov-organizaciyi-osvitnogo-procesu-u-20202021-navchalnomu-roci) (дата звернення: 12.02.2025).
2. Graham C. R. Blended learning system: Definition, current trends and future directions. Handbook of Blended Learning: Global Perspectives Local Designs / eds. Bonk C. J., Graham C. R. Pfeiffer, San Francisco, 2005. P. 3–21.
3. Стриук А. М. Теоретико-методичні засади комбінованого навчання системного програмування майбутніх фахівців з програмної інженерії. Теорія та методика електронного навчання. Кривий Ріг, 2015. Т. 6, вип. 1 (6) : спецвыпуск «Монографія в журналі». С. 3–285. URL: <http://archive.ccjournals.eu/index.php/record/view/889> (дата звернення: 12.02.2025).
4. Кухаренко В. М. Навчальний процес у масовому відкритому дистанційному курсі. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2012. № 1. С. 40–50.
5. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти / М-во освіти та науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/vishcha-osvita-ta-osvita-doroslikh/rekomendatsii-shchodo-vprovadzhennya-zmishanogo-navchannya-u-zakladakh-fakhovoi-peredvishchoi-ta-vishchoi-osviti> (дата звернення: 10.02.2025).
6. Horneffer P. Implementing a Flipped Classroom in Medical Education [Incl. Seminar] <https://www.lecturio.com/inst/pulse/implementing-a-flipped-classroom-in-medical-education> (date of access: 10.02.2025).

PROBLEME DER WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG IM BEREICH DER ÖFFENTLICHEN VERWALTUNG IN DEUTSCHLAND`

*Jana GONTCHAROWA, Private Schule Pelzl, Deutschland
WB – Liubov YURCHENKO, Doktor der Philosophie, Professorin
Nationale Universität für Zivilschutz*

Dieser Text behandelt eines der aktuellen Probleme in Deutschland, nämlich die Meinungsverschiedenheiten zwischen den Bundesländern, die mit wirtschaftlichen, politischen und kulturellen Unterschieden zusammenhängen. Trotz des einheitlichen Staates besitzt jedes Bundesland eine gewisse Unabhängigkeit, was zu Konflikten und Diskussionen über verschiedene Themen führt.

Eines der Hauptprobleme ist das wirtschaftliche Entwicklungsgefälle zwischen den Regionen. Die ostdeutschen Bundesländer (ehemalige DDR) liegen wirtschaftlich immer noch hinter den westdeutschen zurück – in Bezug auf Wirtschaftskraft, Löhne und Investitionen.

Zudem gibt es Unterschiede zwischen den südlichen und nördlichen Bundesländern. Bayern und Baden-Württemberg florieren dank ihrer starken Industrie, während Mecklenburg-Vorpommern und Sachsen-Anhalt mit wirtschaftlichen Schwierigkeiten zu kämpfen haben.

Ein weiterer Streitpunkt ist der Länderfinanzausgleich. Wohlhabende Bundesländer wie Bayern, Hessen und Baden-Württemberg müssen mehr Steuern in den gemeinsamen Haushalt einzahlen, als sie zurückerhalten. Dies sorgt für Unmut, insbesondere in Bayern, das 2023 sogar Klage gegen das bestehende System einreichte – jedoch ohne endgültige Lösung des Problems.

Auch im sozialen Bereich gibt es Unterschiede zwischen den Bundesländern. Das Bildungssystem in Deutschland wird auf Landesebene geregelt, was zu erheblichen Unterschieden bei Lehrplänen und Abschlussprüfungen führt. Besonders streng sind die Anforderungen an Schulabschlüsse in Bayern, wo Absolventen aus anderen Bundesländern oft zusätzliche Prüfungen ablegen müssen, um ihr Zeugnis anerkennen zu lassen.

Die politischen Einstellungen variieren ebenfalls zwischen den Bundesländern. In Sachsen und Thüringen ist die Partei „Alternative für Deutschland“ (AfD) besonders populär, während in den westlichen und südlichen Bundesländern gemäßigte Parteien wie CDU, SPD und Grüne dominieren.

Diese Unterschiede führen zu ständigen Diskussionen über die Verteilung finanzieller Ressourcen und Zuständigkeiten zwischen den Bundesländern. Ich bin der Meinung, dass mit dem Fortschreiten Deutschlands der Bedarf an Reformen immer offensichtlicher wird.

Die Analyse der Probleme hat gezeigt, dass die Hauptaufgabe der öffentlichen Verwaltung in Deutschland nicht nur darin besteht, die regionalen Unterschiede zu verringern, sondern auch ein System zu schaffen, in dem sich alle Regionen stabil entwickeln können.

Jedes der 16 Bundesländer verfügt im Rahmen des deutschen Grundgesetzes über eigene gesetzgeberische und gerichtliche Befugnisse.

Diese Struktur ermöglicht es, regionale Besonderheiten zu berücksichtigen, kulturelle Vielfalt zu erhalten und das Land effizient zu verwalten. Gleichzeitig koordiniert die Bundesregierung zentrale Fragen wie Außenpolitik und Verteidigung, um die staatliche Einheit zu gewährleisten.

Das föderale Selbstverwaltungssystem stärkt zudem die Demokratie, indem es den Bürgern ermöglicht, sich aktiver an der regionalen Verwaltung zu beteiligen. Es ist wichtig zu betonen, dass dies einer der Gründe für die politische Stabilität und wirtschaftliche Widerstandsfähigkeit Deutschlands ist, da die Machtverteilung das Risiko einer übermäßigen Zentralisierung verringert und die regionale Verantwortung stärkt.

ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

*Марія ГОНЧАРУК, ННІ управління і безпеки населення, група ОПс-21-2
НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

У світлі сучасних глобальних викликів, таких як міжнародні конфлікти, економічні кризи та глобальні проблеми, ефективна комунікація між державами та міжнародними організаціями стала критично важливою. Використання іноземних мов сприяє розвитку дипломатії та стабільності, даючи можливість країнам взаємодіяти без бар'єрів, що виникають через різні національні мови.

Концепція «м'якої сили», розроблена Джозефом Наєм, акцентує увагу на здатності держави впливати на міжнародні відносини через культуру, політичні цінності та зовнішню політику без застосування примусу [1]. У цьому контексті володіння іноземними мовами відіграє ключову роль як ефективний дипломатичний інструмент, особливо в діяльності міжнародних організацій.

Іноземні мови є засобом комунікації, що сприяє міжкультурному порозумінню та інтеграції. У міжнародних організаціях, таких як ООН, ЄС, НАТО, ОБСЄ, мови офіційного спілкування визначають не лише ефективність роботи, а й вплив окремих держав. Знання іноземних мов дозволяє дипломатам та представникам держав просувати національні інтереси, брати активну участь у переговорах та формувати позитивний імідж країни [2,1-48]. Згідно з дослідженням Джозефа С. Нея у книзі "Soft Power: The Means to Success in World Politics"[2, 2-55], мови, зокрема англійська, є не лише засобом для налагодження міждержавних відносин, але й інструментом м'якої сили, що дозволяє країнам формувати імідж і культурне впливання

Окрім комунікативної функції, володіння мовами сприяє адаптації та інтеграції в міжнародне співтовариство, допомагає зміцнювати довіру між державами та зменшувати можливі конфлікти, що підтверджується дослідженнями впливу мовної політики на міжнародну безпеку [3,112]. Завдяки мовній дипломатії країни можуть досягати стратегічних цілей без використання примусу або економічного тиску, що є основою м'якої сили. Крім того, важливу роль відіграє мовна дипломатія як частина загальної стратегії м'якої сили. Згідно з дослідженням Олександра Балануци [4, 78], міжнародні організації активно використовують мови для зміцнення власного іміджу та створення довготривалих культурних зв'язків. Навчання іноземним мовам, освітні програми та культурні обміни дозволяють державам розширювати свій вплив без застосування сили, що є основною характеристикою м'якої дипломатії

Таким чином, іноземні мови не лише служать для повсякденної дипломатичної комунікації, але й є важливим інструментом м'якої сили, сприяючи розвитку міжнародної співпраці, культурному обміну та вирішенню глобальних проблем.

ООН – Організація Об'єднаних Націй.

ЄС – Європейський Союз

НАТО – Організація Північноатлантичного договору

ОБСЄ – Організація з безпеки і співробітництва в Європі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Nye, J. S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs.
2. Цюрупа, І. В. (2018). Поняття «м'яка сила» у міжнародних відносинах. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 1- 48, 2- 55;
3. К. В. Савон. «Вплив політики «м'якої сили» на імідж держави», с.112.
4. Балануца О. (2023). Родзинки дипломатії. Доступно. с.78.

РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ

*Наталія ГРЕЧКА, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-21-2
НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

У сучасному світі знання іноземних мов стає не просто перевагою, а необхідною умовою успішного професійного розвитку фахівців різних галузей. Особливої актуальності це набуває для представників соціально-гуманітарної сфери, діяльність яких безпосередньо пов'язана з комунікацією, міжкультурною взаємодією та роботою з різноманітними джерелами інформації. Психологи, соціологи, політологи, культурологи, соціальні працівники, журналісти та інші фахівці гуманітарного профілю щодня стикаються з необхідністю обробки значних обсягів міжнародної інформації, встановлення професійних контактів із закордонними колегами та участі у міжнародних проєктах [1, с.276].

Володіння іноземними мовами для фахівців соціально-гуманітарної сфери є не лише інструментом комунікації, але й засобом розширення професійних горизонтів, поглиблення фахових знань та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці [2, с.5-11].

Сучасні фахівці соціально-гуманітарної сфери активно включені в міжнародне професійне середовище, що передбачає постійний обмін досвідом, участь у конференціях, симпозіумах, спільних дослідницьких проєктах. Знання іноземних мов, насамперед англійської як мови міжнародного спілкування, забезпечує можливість безпосередньої участі у таких заходах без посередників у вигляді перекладачів [3, с.87-94].

Згідно з дослідженням Костенко [4, с.111-123], близько 76% українських фахівців соціально-гуманітарної сфери відзначають, що саме знання іноземної мови дозволило їм встановити важливі професійні контакти з іноземними колегами. Більше того, як зазначає Петренко [5, с.129-134], міжнародна співпраця стає все більш вагомим фактором професійного зростання, оскільки дозволяє ознайомитися з найновішими методиками та підходами, які використовуються у соціально-гуманітарній сфері за кордоном.

Знання іноземних мов відкриває доступ до міжнародних освітніх програм, стажувань, тренінгів та інших форм професійного розвитку. За даними дослідження Іваненко [6, с.143-151], близько 65% українських фахівців соціально-гуманітарного профілю визначають недостатнє володіння іноземною мовою як основну перешкоду для участі у міжнародних програмах підвищення кваліфікації.

Сьогодні популярними є міжнародні програми обміну, стипендіальні програми та грантові можливості для фахівців соціально-гуманітарної сфери, які дозволяють отримати цінний міжнародний досвід та підвищити свою професійну компетентність. Такі програми не лише сприяють професійному зростанню, але й розширюють світогляд фахівця, формують глобальне мислення та здатність адаптуватися до різних професійних контекстів.

Особливу роль відіграють онлайн-курси та вебінари від провідних міжнародних експертів та організацій, які часто проводяться іноземними мовами. Фахівці, що володіють англійською мовою, мають можливість обирати з набагато ширшого спектру освітніх можливостей, ніж ті, хто обмежений лише матеріалами рідною мовою.

Тому, іноземні мови виконують декілька ключових функцій у професійній діяльності спеціалістів соціально-гуманітарного профілю, а саме:

- забезпечують безпосередню міжнародну професійну комунікацію та інтеграцію у світове професійне співтовариство;
- надають доступ до оригінальних джерел актуальної професійної інформації;
- розширюють можливості професійного навчання та підвищення кваліфікації;
- суттєво підвищують конкурентоспроможність фахівця на ринку праці;
- сприяють формуванню міжкультурної компетентності як важливої складової професіоналізму в соціально-гуманітарній сфері.

Таким чином, іноземна мова для сучасного фахівця соціально-гуманітарної сфери є не просто засобом комунікації, а інструментом професійного розвитку, що відкриває нові горизонти для самореалізації, підвищення якості професійної діяльності та інтеграції у світовий професійний простір. Інвестування часу та зусиль у вивчення іноземних мов є стратегічним рішенням, що має довгострокову віддачу протягом усієї професійної кар'єри фахівця.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гридюшко О. О. Міжнародна співпраця в соціально-гуманітарній сфері: виклики та перспективи. Київ: Наукова думка, 2023. 276 с.
2. Андрущенко В. П. Сучасні стратегії розвитку вищої гуманітарної освіти в Україні. Вища освіта України. 2022. № 2. С. 5-11.
3. Мішеніна Т. М. Іншомовна професійна підготовка майбутніх фахівців гуманітарної сфери. Педагогіка вищої школи. 2021. № 3. С. 87-94.
4. Костенко І. В. Професійна комунікація фахівців гуманітарного профілю: мовний аспект. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2019. Вип. 84. С. 111-123.
5. Петренко О. Б. Міжнародна співпраця як фактор професійного зростання фахівців соціальної сфери. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2020. Вип. 2 (47). С. 129-134.
6. Іваненко В. В. Міжнародна академічна мобільність фахівців соціально-гуманітарного профілю: бар'єри та шляхи їх подолання. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2021. Вип. 36. С. 143-151.

ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ФАХІВЦЯ РЯТУВАЛЬНИКА

*Даніела ГРИВА, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-2
НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Людина народжується як індивід, як суб'єкт суспільства з притаманними їй природними нахилами, формується як особистість у системі суспільних відносин завдяки цілеспрямованому вихованню. В процесі становлення особистості у людини зароджуються моральні якості, такі як доброта, милосердя, любов і відповідальність.

Сучасне суспільство характеризується домінуванням новітніх інформаційних технологій. Тому суттєвою ознакою в процесі формування сучасної особистості стає не безпосереднє спілкування з іншими людьми, а перебування її у віртуальному світі [1, 203]. Раніше світ пізнавався дитиною за допомогою гри: хлопчики гралися кубиками, конструктором і машинками, дівчатка гралися ляльками. На сьогодні становлення сучасної молоді людини

відбувається під впливом віртуального світу, який і впливає на його особистісні якості і формує його моральні принципи. По суті йдеться про віртуалізацію життєдіяльності індивіда як суб'єкта культури. Різноманітні інтернет-ресурси, засоби масової інформації: газети, журнали, книги, телебачення, кінематограф, звукозаписи та відеозаписи дозволяють швидко отримувати будь-яку інформацію. В наш час можна казати про формування особистості за типом Homo virtus – Людини віртуальної. Навіть хоробрість, совість та інші морально-етичні норми дитина пізнає та переживає з точки зору віртуального світу, де все так легко змінюється. Однак, саме ці якості спонукають людину усвідомлювати суспільство як форму людського буття, яке являє собою досить складне утворення.

В сучасний період воєнних дій особливо важливими в становленні особистості стають високоморальні якості, такі як хоробрість, відвага, мужність, людяність. Навчитися їм у віртуальному світі неможливо. Особливо актуальною ця проблема стоїть перед спеціальними вищими закладами, що готують рятувальників. Важливо зазначити, що використання електронних ресурсів в процесі навчання фахівця рятувальника не замінює використання традиційних носіїв інформації – книг, довідників, методичних розробок, спілкування з викладачами тощо. Розширення доступу до електронних ресурсів повинно доповнювати, а не замінювати роботу з традиційними носіями інформації [2, 26]. Інформаційно-комунікативні технології можуть стати джерелом професійних знань та навичок, що стануть в майбутньому основою професійної діяльності здобувачів вищої освіти.

Професія рятувальника вимагає сумлінного навчання та підготовки, тому що вона пов'язана з роботою в складних, а іноді і екстремальних умовах. Все це вимагає від рятувальника розвитку професійних якостей, таких як: спритність, сила, витривалість, швидкість, в тому числі й швидкість реакції, а також вміння швидко аналізувати та оцінювати надзвичайну ситуацію, приймати швидкі рішення, від яких можуть залежати долі інших людей тощо. Названі якості необхідно формувати у курсантів-рятувальників. Саме за роки служби і навчання вони набираються досвіду і набувають необхідних професійних навичок, стикаються з труднощами, вчать їх долати не тільки в теорії, але й на практиці, щоб стати гідними фахівцями в своїй професійній сфері.

Таким чином, необхідність використання інформаційних технологій вже не викликає ніяких сумнівів. Вони дозволяють підвищити ефективність процесу навчання, сприяють здійсненню переходу до неперервної освіти, вирішують проблему доступу до нових джерел різноманітної інформації. Це особливо важливо для отримання професії рятувальника – однієї з найнеобхідніших, найцінніших і відповідальних професій світу. Особливо її значення зростає під час катастроф та воєнних дій, з якими пов'язано необхідність проведення оперативно-рятувальних дій або розмінування. Ця професія потребує від фахівця наявності таких морально-етичних норм як сила волі, бойовий дух, відповідальність за доручену справу та дисциплінованість. Основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожному здобувачу вищої освіти на засадах широко використання ІТ технологій створювати інформацію та отримувати нові знання, користуватися та обмінюватися ними, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя та працюючи на користь нашої держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Рябініна О.В. Динаміка ціннісних орієнтацій курсантів – майбутніх рятувальників і деонтологія шкільного виховання. Матеріали науково-практичної конференції 21-22 березня 2013 року. Чернігів, 2013. С. 202–206.

2. Козяр М.М., Зарічанський О.А. Формування правової культури у курсантів-рятувальників засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2011. № 2. С. 23-28.

UZALEŻNIENIE OD JEDZENIA JAKO RODZAJ UZALEŻNIENIA BIOLOGICZNEGO

Natalia DANYLCZENKO, studentka

*Tetiana CZUBINA, doktor nauk historycznych, profesor
Narodowy Uniwersytet Obrony Cywilnej Ukrainy*

Uzależnienie od jedzenia – szczególny typ uzależnienia. Jedzenie jest nie sposobem na zaspokojenie potrzeb biologicznych, a środkiem ochrony przed problemami.

Nadmierne zużycie – wskazuje, że jedzenie staje się czynnikiem uzależniającym, a przejadanie się pomaga mu uciec od rzeczywistości. Jest to raczej rozpowszechnione uzależnienie, ponieważ podczas jedzenia istnieje fiksacja na przyjemnych odczuciach smakowych, wydzielają się określone endorfiny. Jest poczucie komfortu, haju i nieprzyjemna psychicznie treść jest przemieszczana w podświadomości. W chwilach irytacji, niezadowolenia, porażki i nudy powstaje potrzeba jedzenia czegoś. Na pewnym etapie wraz z psychologicznymi mechanizmami używania jedzenia jako środek ucieczki nadmiernie aktywowanych mechanizmów fizjologicznych, a osoba je, ponieważ odczuwa potrzebę jedzenia.

Odmowa jedzenia - istnieją dwa warianty:

odmowa jedzenia i jadłowstręt psychiczny (anoreksja).

Odmowa jedzenia charakteryzuje się utratą głodu. Anoreksja - choroba związana z utratą apetytu na pokarm, zaburzenia metaboliczne, zmiany hormonalne, krytyczna, zagrażająca życiu utrata masy ciała i zniekształcone formy zachowania.

W przypadku odmowy jedzenia i anoreksji, zaburzenia żywieniowe są nieodłączne na poziomie biologicznym, które mają raczej podobne przejawy i różne pochodzenie; na psychologicznym - zniekształcona idea własnego ciała i zmieniony stosunek do jedzenia.

Mechanizm odmowy jedzenia przy uzależnieniu jest z dwóch powodów. Pierwsza opcja jest medyczna, determinuje stosowaniem terapii dietetycznej. Wchodząc w strefę głodu trzeba radzić sobie z apetytem. Po pewnym czasie zmienia się stan: pojawiają się nowe siły, apetyt znika (w pierwszym znaczeniu tego słowa), poprawia się nastrój, zwiększa aktywność ruchową, zmniejsza apetyt. Niektórzy próbują odtworzyć lub utrzymać takie uczucie, ponieważ jest przez nich subiektywnie lubiane. Na tle głodnej euforii traci kontrolę nad ich stanem i osoba nadal głoduje, nawet jeśli głód staje się niebezpieczny.

Inna opcja jest niemedyczna, powszechne w krajach wysoko żyjących. Głód jest zwykle rejestrowany przez nastoletnie dziewczęta z rodzin zamożnych i szczęśliwych rodzinach. Głód zaczyna się od ograniczonej ilości pożywienia, często w ramach specjalnego schematu. Mechanizmem psychologicznym, który wywołuje głód, jest chęć fizycznego zmieniania się, aby lepiej wyglądać.

Niemedyczna opcja czasem początkiem jadłowstrętu psychicznego. Ograniczenie jedzenia w tym przypadku jest połączone z używaniem środków przeczyszczających, leków moczopędnych, hamujących apetyt i wymioty. Osoba ciągle postrzega siebie jako zbyt grubego, nawet na ostatnim etapie choroby. Przyczyną poważnych zaburzeń i śmierci jest stan ciągłego głodu, który działa prawie tak samo jak zatrucie narkotyczne. Pod jego wpływem osoba nieadekwatnie ocenia sytuację, nie reaguje na środowisko, odmawia leczenia, się zamyka.

Nie ma jednego uzależnionego typu osobowości. Tendencja do uzależnienia zależy od wspólnego determinowane przez wspólne działanie określonych czynników etnicznych, rodzinnych, osobistych, grupowych, środowiskowych, konstytucyjnych i genetycznych. Negatywne cechy charakteru uzależnionych (kłamstwo, manipulowanie, skłonność do obwiniania wszystkich innych, niewrażliwość, nieodpowiedzialność, wyolbrzymianie ich cnót itp.) mogą spowodować proces lub być jego produktem.

Uzależnione osoby – są to ludzie o niskiej odporności na stresy psychospołeczne, przystosowanie się do gwałtownych zmian w warunkach życia, próba w tym zakresie znalezienia niedrogiego sposobu na osiągnięcie komfortu psychofizjologicznego. Uzależnienie staje się uniwersalnym sposobem ucieczki od prawdziwego życia.

SPIS LITERATURY

1. Czubina T. Socjologia: adaptacyjny kurs wykładów w ramach programu Erasmus+. Czerkasy: CIBP imienia Bohaterów Czarnobyla NUOCU, 2021.
2. Чубіна Т. Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ZOOM У ВИКЛАДАННІ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Олена ДЯГИЛЕВА, кандидат педагогічних наук, доцент

Херсонська державна морська академія

Олена КОНОНОВА,

Морський фаховий коледж Херсонської державної морської академії

Альона ЮРЖЕНКО, кандидат педагогічних наук

Херсонська державна морська академія

Zoom — популярний сервіс для відеодзвінків, онлайн-зустрічей (записування їх і перегляд пізніше), вебінарів і співпраці. Завдяки зручному інтерфейсу та високій стабільності підключення він широко використовується в бізнесі, освіті та особистих умовах. Zoom підтримує роботу на комп'ютерах, планшетах і мобільних пристроях і інтегрується з різними платформами, такими як Google Workspace, Microsoft Teams і Slack.

Zoom Notes — це вбудована функція Zoom, яка дозволяє користувачам створювати, редагувати та ділитися нотатками під час відеоконференції. Це робить зустрічі більш продуктивними, оскільки користувачі можуть записувати важливі моменти обговорення прямо в Zoom, не переходячи на сторонні програми.

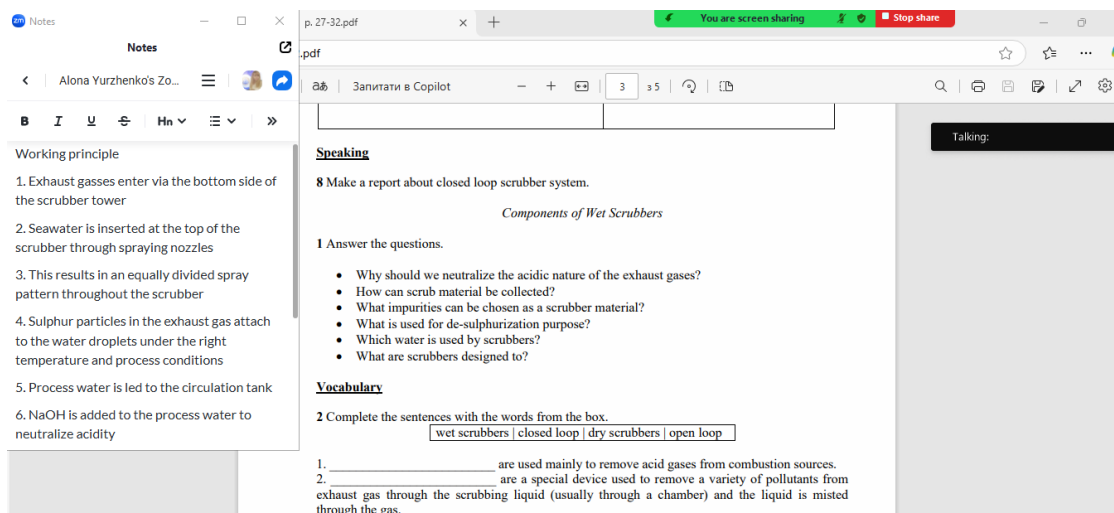

Рисунок 1. Використання Zoom Notes під час викладання морської англійської мови онлайн.

В останні роки штучний інтелект (ШІ) активно впроваджують в освітні процеси, допомагаючи викладачам та здобувачам освіти економити час, систематизувати інформацію та працювати ефективніше [1]. Zoom використовує новітні технології ШІ для покращення співпраці під час відеоконференцій.

Інструмент Zoom AI Companion — це інтелектуальний помічник, вбудований у Zoom, який допомагає автоматично фіксувати, аналізувати та організовувати ключові моменти зустрічі. Він працює на основі штучного інтелекту та технологій машинного навчання, що робить зустрічі більш продуктивними [2]. Цей інструмент особливо корисний для здобувачів та викладачів, оскільки він допомагає їм швидко фіксувати ключові моменти, робити нотатки та підсумовувати без необхідності вручну записувати все, що було сказано. Якщо здобувач освіти щось пропустив, він може поставити запитання AI Companion, наприклад: «Які основні теми обговорювалися?» «Які ключові висновки?» У відповідь AI сформулює коротке резюме, яке допоможе швидко зорієнтуватися в змісті дискусії, без необхідності перемотувати запис і прослуховувати всю розмову.

Але Zoom AI Companion доступний тільки в платних версіях Zoom, але компанія активно працює над розширенням його функціональності.

Інший інструмент Zoom Whiteboard — це віртуальна інтерактивна дошка, вбудована в Zoom. Це дозволяє створювати діаграми, записувати ідеї, малювати, розміщувати наліпки та співпрацювати в реальному часі. Кілька учасників можуть писати, малювати, коментувати та редагувати дошку одночасно. Усі зміни миттєво синхронізуються, що робить цей інструмент ідеальним для онлайн-навчання та командної роботи, тренінгів та мозкового штурму, спільного планування, оскільки він допомагає візуалізувати інформацію та зробити її більш зрозумілою.

На відміну від традиційних фізичних дошок, Zoom Whiteboard не зникає після завершення зустрічі, учасники можуть продовжити редагування або завантажити зображення дошки для подальшого використання. Також Zoom Whiteboard дозволяє вставляти файли, зображення, посилання та діаграми, що робить його дуже гнучким інструментом для роботи [3].

Zoom підтримує автоматичне розпізнавання мови і навіть переклад на інші мови під час відеоконференцій. Ця функція особливо корисна для іноземних здобувачів і багатомовних команд!

Також Zoom може автоматично записувати зустрічі, а потім створювати текстову стенограму, щоб користувачі могли швидко переглядати вміст обговорень. Після зустрічі потрібно відкрити текстову версію розмови та швидко знайти потрібну інформацію, не прослуховуючи весь запис.

Інструмент Share Screen дозволяє учасникам показувати презентації, документи та програми під час зустрічі. За потреби організатор може дозволити іншим учасникам керувати екраном, що особливо корисно для технічної підтримки чи спільної роботи над файлами.

Така функція як Breakout Rooms дозволяє розділяти здобувачів на окремі віртуальні кімнати для роботи в невеликих групах. Це дуже корисно для навчальних занять, так як викладач може розділити на підгрупи, а потім знову збирати їх у загальному чаті. Викладач може переміщати учасників навчального процесу між кімнатами та слідкувати за їх роботою.

В Zoom можна заздалегідь запланувати дату та час проведення конференції, що спрощує організацію навчального процесу. Учасники отримують нагадування та можуть приєднатися до зустрічі у визначений час.

Щодо недоліків Zoom можна назвати обмежену тривалість безкоштовної сесії тобто 40 хвилинами (у деяких випадках – 30 хвилин), що може бути незручним для проведення тривалих лекцій або обговорень. Якщо потрібно збільшити тривалість конференції або кількість учасників, доведеться придбати платну підписку. Учасники можуть записувати конференцію без дозволу інших та зберігати її на свої пристрої. Це створює ризики витоку інформації, оскільки записані зустрічі можуть бути поширені без згоди всіх учасників.

Висновок. Zoom активно використовує штучний інтелект і сучасні технології, щоб зробити онлайн-спілкування зручнішим. Додаткові функції, такі як автоматичні субтитри, запис зустрічі, демонстрація екрана та кімнати для групових обговорень, роблять Zoom потужним інструментом для роботи та навчання. Попри певні недоліки, Zoom залишається одним із найзручніших інструментів для дистанційного навчання. Він поєднує простоту використання, доступність та широкий набір функцій, що робить його корисним як для викладачів, так і для студентів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Yurzhenko A. Pedagogical conditions for training of future ship engineers in the process of English for specific purpose learning. Engineering and Educational Technologies. 2018. Vol. 6, no. 4. P. 48–57. URL: <https://doi.org/10.30929/2307-9770.2018.06.04.05> (date of access: 25.02.2025).

2. Diahyleva, O. S., Gritsuk, I. V., Kononova, O. Y., & Yurzhenko, A. Y. (2020). Computerized adaptive testing in educational electronic environment of maritime higher education institutions. CTE2020 - 8 th Workshop on Cloud Technologies in Education, CEUR Workshop Proceedings, 2879 (pp. 411-422). Kryvyi Rih, Ukraine. www.scopus.com

3. Кононова О. Ефективність використання інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях англійської мови при дистанційному навчанні. Особливості підготовки фахових молодших бакалаврів в умовах сьогодення. Збірник матеріалів V Всеукраїнської науково-практичної конференції / Редак. кол.: Г.Л. Губарев та ін. – Житомир, 2023. С.34-37

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ»

*Тетяна ЗІНІЧ, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-3 група
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Страх, тривожність, стрес, пригнічення мають деструктивний вплив на психологічне благополуччя і призводять до значного погіршення її психічного здоров'я та самопочуття. Збереження ментального здоров'я українців в умовах затяжної війни, підвищення психологічної стійкості та гнучкості є актуальною проблемою, що потребує комплексного підходу.

Мета дослідження – визначити сутність поняття «психологічна резильєнтність особистості» на основі аналізу наукових джерел.

У сучасних психологічних дослідженнях термін «резильєнтність» використовують на позначення здатності особистості протистояти складним життєвим обставинам та знаходити ресурси для відновлення після травмуючої або стресової події.

Когорта науковців трактує поняття «резильєнтність» як «динамічна риса особистості, яка охоплює комплекс когнітивних, емоційних, адаптивних та особистісних рис, що гарантують здатність людини витримувати стрес і протистояти негативному впливу стресорів з метою збереження свого психічного здоров'я» [1].

На думку О. Чиханцової [2, 36], концепція резильєнтності передбачає і позитивний результат, який досягається попри високий ризик, і збереження основних властивостей особистості під час небезпеки, і повне відновлення після травмування та досягнення успіху згодом. Розвиток резильєнтності залежить від пошуку внутрішніх ресурсів особистості, які відкривають нові можливості. Дослідниця зазначає, що резильєнтні люди в ситуації невизначеності зміцнюють гнучке мислення, емоційну регуляцію та розкривають власні сильні сторони.

Резильєнтність є складним, багатовимірним і динамічним за своєю суттю комплексом особливостей людини. Людина, яка зазнала впливу надзвичайної події (наприклад, смерть близької людини або ситуація, що загрожує життю), здатна утримувати відносно стабільні, здорові рівні психологічного та фізичного функціонування, а також здатність відчувати позитивні емоції та навчатись на власному досвіді.

У праці, присвяченій вивченню резильєнтності особистості в ситуаціях невизначеності О. Чиханцова [2] пропонує модель резильєнтності особистості, що становить систему стійких позитивних рис особистості, що розуміється як ресурс особистості, який сприяє успішному поверненню людини до нормального психічного та фізичного станів після стресових та травматичних подій. Компонентами цієї моделі є оптимізм, соціальні контакти (оточення), самопроектування, самоствавлення, цілі, смисли

У психології резильєнтність означає стійкість, пластичність, пружність. До основних ознак резильєнтності зараховують:

- менталітет особистості,
- ефективну емоційну регуляцію;
- відчуття контролю;
- навички вирішення проблем;
- співчуття до себе;
- соціальну підтримку [2, 601].

Набуття резильєнтності є індивідуальним процесом. Людина не може бути готовою до стресових чи невизначених ситуацій, проте може сформувати в собі відносно оптимальну реакцію на події.

Модель резильєнтності особистості становить систему стійких позитивних рис особистості, що розуміється як ресурс особистості, який сприяє успішному поверненню людини до нормального психічного та фізичного станів після стресових та травматичних подій. Зазначимо, що людина з високим рівнем резильєнтності добре пристосовується до стресових факторів, які виникають на роботі, в особистому житті, в умовах пандемії, а особливо в воєнних умовах. [2]

Таким чином, у результаті аналізу наукових джерел можемо зробити висновок, що психологічна резильєнтність особистості є багатовимірним явищем, що визначається здатністю індивіда адаптуватися до стресових ситуацій, ефективно справлятися з труднощами та зберігати емоційну рівновагу. Вона формується під впливом як внутрішніх чинників (когнітивні здібності, емоційний інтелект, рівень саморегуляції), так і зовнішніх (соціальна підтримка, культурні та економічні умови). Розвиток резильєнтності сприяє підвищенню стресостійкості та загального благополуччя особистості, що робить її важливим компонентом психологічного здоров'я.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Медянова О., Дворніченко Л., Любіна Л. та ін. Психологічна резильєнтність особистості в умовах війни. *Перспективи та інновації науки*. (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). № 10(28) 2023. С. 601–611. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10\(28\)-601-611](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-10(28)-601-611)

2. Чиханцова О.А. Розвиток резильєнтності особистості в ситуаціях невизначеності. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія. Том 34 (73). № 1 2023. С. 35–40. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/735244/1/.pdf>

ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Дмитро ЗІНЧЕНКО, факультет соціально-педагогічних наук та іноземної філології, група 11 ср

*НК – Валентина АНГОЛЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»*

Внаслідок збройної агресії російської федерації в Україні та окупації українських територій з 2014 року з'явилася нова категорія громадян України зі статусом внутрішньо переміщених осіб. Втручання росії в Україну у 2022 році розширило чисельність цієї категорії громадян. Через небезпеку мільйони українців були змушені залишити свої домівки або покинути батьківщину. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» № 1706-VII від 20 жовтня 2014 року внутрішньо переміщена особа – це особа, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [2].

Діти з числа внутрішньо переміщених осіб – це діти, які потребують особливої соціальної уваги та підтримки. Тривоги, вибухи, окупація, воєнні дії відбиваються на вразливій психіці дітей, травматичних переживаннях та їхній поведінці.

Соціальна адаптація дітей внутрішньо переміщених осіб – процес активного пристосування до умов соціального середовища в умовах війни, що проявляється у формуванні самосвідомості та рольової поведінки, самоконтролю, здатності до адекватних зв'язків до оточуючих та тісного зв'язку адаптації з інтеграцією.

Зважаючи на умови воєнного стану, гра актуалізується як засіб гармонізації емоційного благополуччя в соціалізації дитини. Розуміння гри як діяльності лежить в основі багатьох досліджень сучасних прогресивних зарубіжних учених таких як: А. Валлон, І. Лаунер, Р. Пфютце, Н. Христензен та ін. Науковці стверджують, що гра є природнім інструментом у забезпеченні актуалізації внутрішніх ресурсів дітей як в освітньому середовищі так і в соціумі в кризових умовах життя.

Гра є універсальною, багатофункціональною, провідною діяльністю людини на всіх етапах її життя, що забезпечує цілісний розвиток людини, її фізичну, емоційну, когнітивну, креативну та соціальну сфери. Вчена вважає, що саме завдяки грі людина «долає стрес, психологічно відновлюються, підвищує свою психоемоційну стійкість, розвиває рефлексію, мотивацію, саморегуляцію тощо» [3].

Оскільки гра водночас дає змогу дитині переживати, осмислювати три часові виміри: теперішнє (дарує актуальні емоції, задовольняє актуальні потреби); минуле (відтворюються минулі ситуації, враження, почуття, поведінка та ін.); майбутнє (моделюються майбутні ситуації, проєктується поведінка) у площині реального та умовного, створеного в уяві, вона має величезний психоемоційний, психотерапевтичний ресурс для дитини, створює їх безпечне життєве середовище – ігровий освітній простір [4].

Гра дуже впливає на психіку дітей, а головним чином на розвиток особистості. Тут формується ієрархія мотивів, тобто вміння підкорюватися вимогам «потрібно», а не «хочу», подавляти свої миттєві бажання. У грі встановлюються взаємини з однолітками, плануються дії, оцінюється своя поведінка та поведінка партнера, його контроль.

Гра – це змагання чи змагання між учасниками (дітьми та дорослими) заздалегідь узгодженими, суворо визначеними правилами (умовами), спрямованими на досягнення певних загальноприйнятих цілей: від потреби дорослих до повного їх усвідомлення та виконання. Гра є одним із видів діяльності, значимість якої полягає не від самих результатів, а в самому її процесі. Сприяє психологічній розрядці, зняттю стресових ситуацій, гармонійному включенню у світ людських відносин.

Ігри можна поділити на експериментальні (сенсорні, моторні, інтелектуальні, афективні ігри, вправи для формування волі тощо) та спеціальні ігри для розвитку емоційного інтелекту та почуттів.

Сучасна американська дослідниця Катрін Гарвей класифікувала ігри на: рухові, предметні, мовні, тематичні або драматичні.

В сучасній же педагогіці прийнята така класифікація:

- творчі ігри: сімейні, побутові, театралізовані, режисерські;
- ігри за правилами: рухливі, дидактичні, музикально-дидактичні, настільно-друковані, розвиваючі;
- народні: ігри-забави, рухливі, дидактичні, обрядові.

Ігрова діяльність, впливаючи на мотивацію та сфери потреб, задовольняє потреби в самовираженні, забезпечує вихід із стресових соціальних ситуацій і підтримує соціальні стосунки та складає практичну основу особистісного розвитку психологічних особливостей, формування компетентностей, від яких згодом буде залежати успішність навчальної, трудової діяльності та відносин з соціумом [5].

У грі проявляються особливості мислення та уяви дитини, емоційність, активність, потреба у спілкуванні, почуття колективізму, цілеспрямованість, гуманність тощо. Впливаючи на мотиваційну сферу, ігрова діяльність задовольняє потреби в самовираженні, у виході з напруженої соціальної ситуації, у підтриманні соціальних зв'язків [1].

Ігрову діяльність можна використовувати як засіб навчання та розвитку, як засіб навчання моральним цінностям і як засіб соціальної адаптації.

Отже, гра є найбільш доступним для дітей внутрішньо переміщених осіб видом діяльності і засобом освоєння соціальної дійсності, в якому виражається зв'язок дитини з суспільством, відбувається опанування соціальних ролей, цінностей та моделей поведінки, надається можливість виконувати широкі соціальні функції, виявити самостійність, бажання спілкуватися з однолітками, переробляти отримані з навколишнього світу враження і уявлення, поглиблювати свої знання та вміння, виявляти особливості мислення і уяви, емоційність, активність, потребу в спілкуванні, реалізувати свої наміри та досягати благополуччя в процесі соціальної адаптації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Журавльова Л. С. Соціальна адаптація молодших школярів із особливостями психофізичного розвитку. Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки : зб.наук.праць. Випуск №5 (2015). Кам'янець-Подільський: Медобори, 2015. С. 109–117. URL: <https://surl.li/mdccwf> (дата звернення 15.02.2025).

2. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://ukc.gov.ua/knowledge/ponyattya-vnutrishno-peremishhenoyi-osoby/> (дата звернення 13.02.2025).

3. Рома О. Ю. Гра як дієвий інструмент підтримки благополуччя дітей і педагогів в освітньому процесі. Неперервна освіта нового сторіччя: ВИКЛИКИ ТА ПРІОРИТЕТИ : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (07-14 листопада 2022 р.). URL: https://ele.zp.ua/conference2022/?page_id=12483 (дата звернення 15.02.2025)

4. Рома О. Ю., Гура Т. Є. Підготовка вчителів початкових класів Запорізької області до впровадження ігрових методів навчання: від діагностики до розвитку ігрової компетентності. Упровадження концепції Нової української початкової школи в Запорізькій області: перші кроки : колективна монографія / відп. ред. Т. Є. Гура. Запоріжжя : ФОП К. С. Советнікова, 2019. С. 42–64.

5. Рудкевич Н.І. Методика соціально-педагогічної роботи : навчально-методичний посібник. Львів: Растр-7, 2021. 324 с.

DEVELOPMENT OF STRESS RESISTANCE AND PSYCHOLOGICAL BALANCE IN STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALTIES

Sofia ZORINA, Faculty of Law and Humanities, group UR-11

SA – Svitlana KUPRIKOVA, PhD in Educational Sciences, associate professor

Rauf Ablyazov East European University

Student youth, an age group that was already regularly exposed to stressful factors (admission, exams, retakes, etc.), now, like others, is faced with the problem of war, faced with such a problem as military operations, which entails a number of unpleasant experiences, such as anxiety, fear of uncertainty and apathy. In extreme

situations, psychological readiness is of particular importance for successful adaptation - a set of qualities that creates a state of mental mobilization, a mood for expedient, active and decisive actions in difficult working conditions.

Stress theory was first proposed by Hans Selye in 1936, published in 1950, and the most complete representation and development was reproduced in the author's later works. The scientist for a long time avoided using the term "stress" and only since 1946 he began to systematically use it to denote general adaptive tension [3]. So, stress is a nonspecific reaction of the body to an impact (physical or psychological); (general) reaction of the body to an impact (physical or psychological) that disrupts its homeostasis, as well as the corresponding state of the nervous system of the body (or the body as a whole) [5]. Stress is characterized by tension that mobilizes and activates the body to further combat the factors of negative emotions.

Psychological training is a holistic and organized process of forming mental stability and psychological readiness to act in difficult and dangerous conditions, in situations of uncertainty, during prolonged nervous and mental stress among students of humanitarian specialties.

In terms of content, psychological training is a system of measures aimed at the early formation and consolidation of the mental qualities necessary for rescuers to perform their professional tasks. It should be carried out at the stage of preparing specialists to perform their functional duties and official tasks to successfully overcome any difficulties.

Psychological readiness includes conscious responsibility for the performance of professional duties and tasks, a deep understanding of the specifics of the activity and the requirements it places on a person. It also implies the possession of the necessary skills and methods of work, the ability to self-control, mobilization and the ability to regulate one's own actions in difficult situations. An important aspect is a critical attitude to one's own preparedness, objective self-assessment and the ability to analyze the effectiveness of professional tasks [2].

In extreme conditions, the psyche of young people is affected by various factors of the operational situation. Some of them contribute to the mobilization and concentration of physical and psychological resources, increase activity, courage and dedication. Others, on the contrary, disorganize their work, and have a negative impact on the nervous system and psyche. Some factors do not have a significant impact on the behavior during the performance of tasks.

In this case, it is necessary to clarify the meaning of the terms "extreme conditions" and "emergency situation". Extreme conditions include those under which a specialist is able to prevent an emergency from occurring and, if necessary, provide assistance to himself or herself and other people, thanks to his or her own experience, training, personal resources and technical equipment. An extreme (emergency) situation is an event that exceeds a person's normal experience and requires an emotional and intellectual response to find a creative solution and get out of this situation at the moment of its occurrence [2].

In an extreme situation, under the influence of intense external stimuli associated with a violation of normal living conditions, the fact or threat of death, bodily injury, as well as a result of what a person has seen, heard, realized on the basis of previous experience, all reserve capabilities are immediately mobilized, and a stress reaction occurs - a nonspecific reaction of the body that ensures its protection against threatening influences by mobilizing primarily the body's physical resources [1].

When a person is in serious danger, he or she reacts instinctively, regardless of will and desire. This reaction is sometimes called the "fight or flight" response. This reaction prepares the human body for significant physical activity by releasing

adrenaline, and leads to an acceleration of metabolism, increased heart rate and blood pressure, and increased sweating. It is a completely normal protective reaction and indicates that a person is in a certain state aimed at counteracting dangerous influences [1].

In the process of psychological training, various mental processes are developed in students' minds, such as: imagination, perception, sensation, representation, attention, memory, thinking and speech, as well as intellectual qualities: breadth, depth, logic and mobility of the mind, ingenuity, intuition; volitional characteristics: purposefulness, determination, discipline, courage, resilience; psychological reliability: emotional and volitional stability, ability to maximize the exertion of strength, optimism; socio-psychological qualities: collectivism, military brotherhood, friendship, complicity, and readiness to act in extreme conditions.

Ultimately, it is necessary to ensure that our youth clearly understands that any danger in an extreme situation that causes internal tension will necessarily affect his or her further actions. The theoretical analysis shows that the mechanism of psychological training works effectively, and the methods and techniques that can be used in the process of training of students of all humanitarian specialties are highlighted. In today's environment, the presence of stress in all spheres of life is undeniable. Stress in the life of students is associated with the need to creatively assimilate a large amount of knowledge, the acquisition of skills and abilities necessary for the future profession, adaptation to the conditions of educational and social life. Educational standards in universities that high requirements for students' knowledge, have a negative impact on their psycho-emotional state. Intensification of workloads is not always adequate to the physiological capabilities of a young organism. That is why for the successful to successfully acquire knowledge, future specialists must have a sufficient level of stress resistance especially in humanitarian specialties.

REFERENCES

1. Збірник стандартів психологічної підготовки у Збройних Силах України: метод. посіб./ За редакцією генерал-майора В. Ключкова. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 337 с.
2. Психологія: підруч. для студ.вищ. навч. закл./ за ред. Ю. Л. Трофімова. 3-тє вид. К.: Либідь, 2001. 560 с.
3. Daev, E. V. About stress, ... Or about Hans Selye's two errors, conquered the world. Ecological genetics, 17(4), 2019 103-111.
4. Dantzer, Robert & Cohen, Sheldon & Russo, Scott & Dinan, Timothy. Resilience and immunity. Brain, Behavior, and Immunity, 2018. Pp. 28-42.
5. Listiagfiroh, W., Ellianawati, E. A Problem Based Learning: Practicing Students' Critical Thinking Skills with Cognitive Style Dependent Fields and Independent Fields. Journal Penelitian & Pengembangan Pendidikan Fisika, 5(2), 81 2019, 169-176.

СОЦІАЛЬНА ТА ОСВІТНЯ РОЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ

*Сергій ЗУБЕНКО, факультет гуманітарних технологій, група ПР-26
НК – Людмила ТЕПТЮК, кандидат історичних наук, доцент
Черкаський державний технологічний університет*

Підготовка кваліфікованих фахівців у галузі права вимагає впровадження в освітній процес сучасних методів викладання. Одним із таких методів є залучення студентів старших курсів до практичної підготовки у юридичній клініці.

Перші юридичні клініки в незалежній Україні починають з'являтися впродовж 1996–1999 років. за безпосередньої участі молодіжних, студентських та інших громадських організацій (у містах Києві, Донецьку, Львові, Одесі, Луцьку та ін.).

Завдяки фінансовій підтримці міжнародних грантодавців у 2002 році в нашій державі вже налічувалося 18 юридичних клінік у чотирнадцяти областях.

У зв'язку із цим, а також для збереження та подальшого примноження здобутків юридичного клінічного руху у 2003–2004 роках національну мережу юридичних клінік було об'єднано в Асоціацію юридичних клінік України. В цей період нею було створено власну правову базу, яка була направлена на узагальнення діяльності юридичних клінік [1].

В результаті співпраці Асоціації юридичних клінік України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України, а також Міжнародного фонду «Відродження» з'явився наказ Міністерства освіти і науки України від 3.08.2006 р. № 592 «Про затвердження Типового положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України», завдяки чому відбулося закріплення на загальнодержавному рівні правового статусу юридичних клінік. Також були розроблені і прийняті Стандарти юридичних клінік України та Етичний кодекс діяльності юридичних клінік в Україні.

Основними цілями юридичної клініки є:

Навчальна - працюючи у юридичній клініці, студент має можливість застосувати отримані теоретичні знання на практиці без відриву від навчання.

Соціальна - надання безоплатної юридичної допомоги та правової інформації малозабезпеченим верствам населення.

Пріоритетною ціллю у юридичних клініках є навчальна мета. Діяльність студентів у юридичних клініках може включати у себе наступні напрями навчання: надання юридичної допомоги, проведення членами юридичної клініки право-просвітницьких заходів, моделювання.

При цьому, юридична клініка виконує й соціальну роль. Незважаючи на велику кількість фахівців з базовою чи повною вищою правничою освітою та зростаючою кількістю сертифікованих адвокатів та юрисконсультів, багато людей в Україні все ще мають обмежений доступ до правової допомоги через відсутність коштів на оплату відповідних послуг. До запровадження мережі установ з надання безоплатної первинної та вторинної правничої допомоги, юридичні клініки докладали значних зусиль для надання достатньо якісної та, водночас, безоплатної правової допомоги [2].

Згідно Типового положення, юридична клініка, як правило, створюється як структурний підрозділ юридичного факультету навчального закладу. Вона постійно взаємодіє у своїй діяльності з відповідними кафедрами права свого навчального закладу.

До структури юридичної клініки входять керівник, викладачі-куратори, координатори та консультанти. Загальне керівництво юридичною клінікою здійснює керівник. Також керівник юридичної клініки може обіймати за сумісництвом посаду викладача-куратора клініки за певною спеціалізацією. Викладачами-кураторами призначаються найдосвідченіші фахівці, як правило, особи з науковими юридичними ступенями та практикою правозастосовної діяльності. Вони залучаються до роботи юридичної клініки протягом навчального року, згідно з планом роботи клініки. Викладачі-куратори надають необхідну методичну і теоретичну підтримку студентам-консультантам: вирішують питання про прийнятність справи, її направлення до студента, виступають у ролі куратора за кожним зверненням, а також забезпечують теоретичну підготовку, яка є складовою програми клінічної освіти студента, здійснюють контроль за

діяльністю студентів на відповідність правової допомоги вимогам законодавства і професійної етики. Координатори юридичної клініки — особи, що відповідають за певний напрям діяльності або групу отримувачів послуг клініки. Вони виконують управлінські функції під загальним керівництвом керівника юридичної клініки. Залежно від організаційної здатності координаторами юридичної клініки є співробітники вищого навчального закладу або студенти.

Основну роботу в клініці здійснюють консультанти. Це студенти-юристи старших курсів напряму підготовки «Право», які надають допомогу під керівництвом викладачів-кураторів у відповідних галузях права. Прийом студентів до юридичної клініки здійснюється на основі конкурсного відбору. Умови конкурсу встановлюються юридичною клінікою відповідного навчального закладу.

В Черкаському державному технологічному університеті працює юридична клініка «Gratis». Вона діє на основі Положення про юридичну клініку «Gratis» і є структурним підрозділом факультету гуманітарних технологій, створеним як база для практичного навчання та проведення практики студентам старших курсів [3].

У своїй діяльності юридична клініка керується законодавством України, Статутом Університету, Положенням про юридичну клініку, затвердженим ректором Університету та іншими локальними актами.

До команди юридичної клініки входять керівник, викладачі-куратори та студенти старших курсів.

Консультантами юридичної клініки є студенти старших курсів кафедри історії та права Університету.

Участь студентів у діяльності юридичної клініки ґрунтується на самодисципліні та самоорганізації, що передбачає свободу студента як у виборі діяльності, так і у пропозиції нових напрямків навчання та роботи.

Студенти-консультанти юридичної клініки відповідно до вимог чинного законодавства надають громадянам безоплатну правову допомогу за всіма галузями права.

Студенти, які проходять навчання в юридичній клініці мають змогу набувати практичні навички та компетентності протягом всього свого навчання в Університеті одночасно за різними напрямками юридичної діяльності:

- Консультувати клієнтів та розв'язувати їх правові проблеми;
- Освоювати та практикувати навички ораторського мистецтва шляхом публічних виступів на науково-практичних конференціях та проводячи інтерактивні заняття для школярів, студентів та населення;
- Проявляти та удосконалювати свої організаторські навички шляхом супроводу заходів та розроблення програм їх проведення;
- Напрацьовувати вміння та навички роботи у колективі: навички взаємопідтримки, взаємовиручки, переговорів та управління командою.

Для надання методичної та іншої допомоги студентам-консультантам залучаються викладачі-куратори, які є практикуючими адвокатами.

Відповідно до Положення про юридичну клініку «GRATIS» основними завданнями Юридичної клініки є:

- надання здобувачам вищої освіти можливості набуття в Юридичній клініці навичок практичної діяльності за фахом;
- створення додаткових місць для проходження здобувачами вищої освіти навчальної та виробничої практик;
- надання громадянам соціально вразливих груп населення безоплатних юридичних консультацій;
- проведення заходів спрямованих на правову освіту населення;

- забезпечення можливості спілкування здобувачів вищої освіти під час освітнього процесу з фахівцями-практиками судових і правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності;
- створення ефективного механізму обміну інформацією між населенням за сприяння засобів масової інформації та юридичної клініки;
- оперативне реагування на потреби громадян щодо надання правової допомоги.

Отже, розвиток правничого клінічного руху в Україні має позитивне значення як на навчальному рівні, так і на соціальному. Важливою метою діяльності юридичної клініки є підвищення якості практичної підготовки майбутнього юриста. Збільшення можливостей для громадян, які не можуть звернутися за платними юридичними послугами, отримати кваліфіковану безоплатну допомогу сприяє підвищенню захищеності прав людини в Україні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пікуля Т.О. Юридична клінічна освіта як соціально орієнтована навчальна діяльність у галузі права // Юридична Україна. 2021. №4. С. 56-59.
2. Москалюк Н.Б., Слома В.М. Роль юридичних клінік у механізмі захисту прав людини // Прикарпатський юридичний вісник. 2022. Вип. 1(42). С. 50-53.
3. Положення про юридичну клініку «GRATIS» Черкаського державного технологічного університету URL: https://drive.google.com/file/d/11P_8RHICOrR57CeujHRqTf4MxEj-uuDr/view
4. Міловська Н.В. Юридичні клініки у системі практичної підготовки фахівців у галузі права // Нове українське право. 2021. Вип. 4. С. 144-150.

FEATURES OF HIGHER EDUCATION IN THE UNITED KINGDOM

*Kateryna KARPENKO, Institute of Fire Safety, Group ПБк-23-1
Scientific Supervisor – Mykhailo KHARLAMOV, Doctor of Sciences in History (DSc), Professor
National University of Civil Protection of Ukraine*

The United Kingdom is one of the most attractive countries for higher education. Its educational system has developed over centuries and meets strict quality standards. Diplomas obtained from British institutions are recognized worldwide. Researchers highlight that UK universities represent large-scale scientific and educational complexes, including colleges, postgraduate programs, doctoral studies, research institutes, centers, observatories, and other institutions.

According to P. Brytskyi, there are many similarities between the educational systems of England and Ukraine. It is worth noting that England was one of the first countries to officially recognize Ukraine's independence. Since August 24, 1991, a new stage of cooperation between the two countries has begun, particularly in higher education.

England is the largest administrative part of the UK, where an effective multi-level system for training highly qualified specialists in technological and pedagogical education has been established. Research on the development of higher education in England, which has significant experience in reforming this sector, is highly relevant for the Ukrainian educational community. O. Shevchuk notes that numerous educational reforms and innovations in the UK are based on the country's centuries-old history and contribute to its continued development.

The development of higher education in England dates back to the 12th century when the first universities emerged. Oxford (1096) and Cambridge (1209) were the first institutions that defined the structure of British education. Over the following centuries, new universities were established to train specialists in various fields. In medieval universities, education was based on seven humanities disciplines, and obtaining a master's degree allowed graduates to teach or continue studies in law, medicine, and theology.

Craft guilds significantly influenced the formation of professional education. In 1562, the right to independently train future specialists directly in the workplace was established. Masters not only taught professional skills but also engaged in the moral education of apprentices. This became the foundation of a practice-oriented approach, which still plays a crucial role in training specialists today.

By the late 19th century, education began focusing on the comprehensive development of individuals. The educational process was enriched with knowledge from philosophy, pedagogy, and other sciences, promoting a deeper understanding of teaching and learning methods. In the second half of the 20th century, the need to train a large number of specialists for the rapidly developing economy and culture led to significant changes in England's education system. The state actively participated in modernizing teacher training programs, marking an essential step in the reform of pedagogical education.

The Education Reform Act (1998) introduced new teaching principles, emphasizing the spiritual, moral, and cultural development of young people. By the late 20th and early 21st centuries, research into moral values in higher education, teachers' professional activities, and their relationships with students gained significant interest. Researchers note that the quality of teacher training directly impacts positive societal changes and determines a nation's level of development [1].

Higher education in the UK is distinguished by its structure, high-quality standards, and broad opportunities for students. The system consists of three main levels: undergraduate (bachelor's degree), postgraduate (master's degree), and doctoral studies (PhD). A bachelor's degree typically takes 3–4 years, a master's degree 1–2 years, and a PhD 3–4 years.

British universities are known for their high teaching standards, modern teaching methodologies, and strong scientific infrastructure. This allows them to maintain leading positions in global rankings. Diplomas from these universities are highly valued in the international labor market, providing graduates with extensive career opportunities.

In addition to high-quality education, British universities offer a diverse range of specialties, including humanities, technical, and medical fields. This ensures students can obtain European-standard diplomas. Numerous grants and scholarships are available for international students, helping cover tuition and living expenses.

In the UK, most universities independently develop their academic programs, which are not subject to government or other regulatory oversight. The only exception is teacher training programs, where the government plays an active role. To maintain high educational standards, the Office for Standards in Education, Children's Services and Skills (Ofsted) was established. Many countries impose specific requirements on educators, and the UK is recognized as a leader in this field due to its high professional standards in teacher training.

Although universities determine their academic programs, the admission process is regulated by the Office for Fair Access (OfFA). This organization ensures equal opportunities for all applicants, regardless of their social or national background. Particular attention is given to making higher education accessible to international students, individuals from diverse cultural and national backgrounds, and people with disabilities [2].

Thus, higher education in the UK offers not only high-quality education but also numerous opportunities for professional development and social integration, making it attractive to students from all over the world.

REFERENCES

1. Макогончук Н., Калмиков О., Скоренок О. Використання досвіду Великої Британії в процесі реформування вищої професійної та педагогічної освіти. *Comparative Professional Pedagogy*, 2024. 14(1), С. 134–142. [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14\(1\)-16](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2024-14(1)-16)
2. Вища освіта в Англії для українців. URL: <https://bg-education.com/highereducation#consultation> (дата звернення: 14.02.2025)

ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ

Ольга КІСЬ, ННІ пожежної безпеки

НК – Кирило ПАСИНЧУК, к. пед. н., доцент

Національний університет цивільного захисту України

Найважливішими умовами поліпшення якості професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах як в Україні, так і за кордоном, є розвиток і вдосконалення форм і методів управління якістю навчання та викладання, виявлення тенденцій їх динаміки методами науково-технічного прогнозування у відповідності до вимог роботодавців.

Проблеми оцінювання якості підготовки фахівців, методики розроблення складових комплексного оцінювання готовності випускників вищих навчальних закладів до здійснення професійної діяльності, створення вищими навчальними закладами системи оцінювання розглядаються у працях В. Базелюка, В. Вікторова, Л. Віткіна, О. Дейнеги, А. Зубко, О. Лещинського, Є. Мелешко, Г. Хімічевої, Ю. Якименко та інших. Професійній підготовці майбутніх фахівців із пожежної безпеки присвятили свої наукові розвідки В. Биков, М. Варій, Ю. Голіков, І. Гуріненко, О. Островерх, В. Покалюк та інші. Однак слід зауважити, що в теорії і методиці управління освітою ще недостатньо розроблені підходи до управління якістю професійної підготовки, виявлення критеріїв якості вищої освіти, механізмів моніторингу і процесів його використання, відсутні компактні аналітико-діагностичні технології здійснення зворотного зв'язку.

У сучасних умовах розвитку нашого суспільства вищий навчальний заклад надає різноманітні послуги, замовниками яких є:

- по-перше, особистість, яка здобуває освіту;
- по-друге, виробництво, для якого готуються кваліфіковані фахівці;
- по-третє, держава, яка виступає як гарант освітнього процесу [1].

Важливим кроком є створення вищим навчальним закладом власної системи, яка б дала можливість оцінити якість підготовки випускників. Для цього необхідно використати комплекс показників, завдяки яким можна об'єктивно оцінювати підготовку майбутнього фахівця, його здатність виконувати професійну діяльність. Така система якості повинна ґрунтуватися на устояних традиціях, результатах наукових досліджень і сучасного досвіду.

Для об'єктивного оцінювання якості підготовки майбутнього фахівця з пожежної безпеки необхідна сукупність відповідних методів і технологій.

Відсутність адекватної системи контролю якості ускладнює можливість порівняння стандартів освіти з реальними потребами ринку праці. У зв'язку з цим стає нагальною необхідність розроблення критеріїв і показників якості підготовки майбутнього фахівця з пожежної безпеки, методики аналізу показників якості та формування рейтингів викладачів, курсів, навчальних планів тощо. За відсутності постійно діючих механізмів оцінювання, аналізу і прогнозування показників якості підготовки фахівця, використання їх при вивченні профільних дисциплін, а також при проектуванні інформаційних технологій можливі стратегічне запізнювання системи підготовки та порушення принципу єдності і наступності системи освіти.

Кожен майбутній фахівець із пожежної безпеки повинен володіти системою знань і вмінь, яка відповідає освітньо-кваліфікаційній характеристиці та вимогам освітньо-професійної програми. Вважаємо, що діагностичні методики оцінювання якості підготовки майбутнього фахівця з пожежної безпеки можуть бути представлені двома групами:

- 1) оцінювання професійної компетентності майбутнього фахівця з пожежної безпеки на основі кваліфікаційного стандарту;
- 2) оцінювання професійної компетентності майбутнього фахівця з пожежної безпеки як особистості [2].

У працях В. Бузька, В. Вербицького [3; 4], які досліджують якість управління навчальним процесом у ВНЗ, визначено критерії економічної та педагогічної ефективності, гнучкості та культурної релевантності.

Зазначимо, що знання, уміння і навички курсантів/студентів є критеріями управління якістю підготовки майбутніх фахівців із пожежної безпеки. Це дає нам підстави сформулювати такі основні критерії ефективності управління якістю підготовки майбутніх фахівців із пожежної безпеки:

- якість освіти майбутніх фахівців із пожежної безпеки (показники: навчальні рейтинги курсантів/студентів як внутрішні, так і зовнішні (результати зовнішньої перевірки));
- якість підготовки фахівців із пожежної безпеки (показники: професійні рейтинги випускників ВНЗ цивільного захисту як внутрішні, так і зовнішні).

Отже, якість підготовки майбутніх фахівців із пожежної безпеки безпосередньо залежить від стану розвитку сучасного суспільства, характеризується моральністю управління, вимірюється готовністю особистості до впровадження в соціум власних можливостей, спрямованістю на стратегічну розбудову освітнього простору. Якість освіти визначає компетентність особистості в обраній сфері діяльності, мотивацію до самореалізації як конкурентоспроможного фахівця на ринку праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Йовановіч М.І. Теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми професійної компетентності в екстремальних видах діяльності / М.І. Йовановіч // Проблеми екстремальної та кризової психології. – 2010. Вип. 8. – С. 400–405.
2. Полякова Г. А. Педагогіка : навч. посібник / Г.А. Полякова, Т.А. Борова. – Харків : ВД «ІНЖЕК», 2011. – 374 с.
3. Бузько В.І. Проблеми різнорівневого управління навчальним процесом у вищих навчальних закладах цивільного захисту / В.І. Бузько // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : збірник наукових праць Класичного приватного університету. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 35 (88). – С. 458–464.

4. Вербицький В.В. Сутність управління навчальним закладом [Електронний ресурс] / В. В. Вербицький // Науковий вісник Донбасу. – 2010. – № 3. – Режим доступу до журналу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/nvdd_2010_3_3.pdf.

ОСВІТНІ ВТРАТИ НА РІВНІ ЗДО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

*Юлія КЛИМЕНКО, вихователь-методист, психолог
Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 238
Дніпровської міської ради*

Дошкільна освіта є ключовою ланкою в системі освіти і розвитку дитини. Вона закладає основи для подальшого навчання, соціалізації та формування особистості.

Але, нажаль, збройна агресія російської федерації проти України призвела до значних змін і викликів у організації навчального процесу в країні. Навчальні структури, зокрема і підрозділ дошкільної освіти, відчули негативний вплив конфлікту на рівень навчання, що придбало термін «освітні втрати». Це термін, який описує зниження рівня знань, навичок та компетенції здобувачів освіти у результаті таких факторів:

- психологічний стрес (є одним з ключових факторів та включає зниження концентрації уваги, що ускладнює засвоєння матеріалу та виконання завдань);
- погіршення пам'яті (психологічний дискомфорт може вплинути на короткочасну і довготривалу пам'ять, що утрудняє запам'ятовування важливої інформації);
- труднощі в комунікації (діти, які переживають стрес, можуть мати проблеми в спілкуванні, що призводить до соціальної ізоляції);
- втрата доступу до світи (закриття закладів освіти через бойові дії, загрозу безпеки або евакуацію);
- переміщення населення (внутрішня міграція та біженство призводять до того, що діти втрачають можливість відвідувати свої звичайні навчальні заклади);
- нестабільна ситуація (постійні обстріли та небезпека змушують батьків забрати дітей з навчальних закладів, навіть якщо формально вони залишаються відкритими);
- перерване навчання (ситуація, коли учні не можуть продовжувати освіту з причин економічних труднощів, соціально-політичних або психологічних причин);
- перехід на дистанційне навчання (багато навчальних закладів були змушені перейти на онлайн-формати навчання, що вимагало від всіх учасників освітнього процесу вкрай швидкої адаптації);
- відсутність мотивації (психологічний стрес може знизити бажання дітей брати участь у навчальному процесі, що призводить до зниження академічних результатів);
- зниження якості освіти (навчальні програми не відповідають потребам сьогодення або педагоги не мають можливості якісно готуватися до занять);
- втрата кваліфікаційних кадрів (деякі педагоги припинили свою діяльність та були вимушені залишити країну, що призвело до нестачі кваліфікованих спеціалістів у навчальних закладах);

– неактивні батьки (складна й нестабільна ситуація в країні вплинула на поведінку батьків і їхню активність у вихованні дітей. Це відчувається в емоційній відстороненості, відсутності підтримки й комунікації тощо).

Освітні втрати саме в закладах дошкільної освіти (ЗДО), порівняно зі школою, мають свої особливості, які обумовлені віком дітей, формами навчання та виховання, а також специфікою навчальних програм.

У ЗДО діти здебільшого віком від 3 до 6 років, тому освітні втрати можуть стосуватися розвитку базових навичок, соціалізації, емоційного інтелекту. Тоді, як у школі учні старшого віку втрачають можливості для засвоєння академічних знань та навичок, які є основою для подальшого навчання.

Різняться і форми навчання. У ЗДО навчання відбувається через гру, що є природним способом засвоєння інформації для малюків. Втрата можливостей може вплинути на їхню здатність грати і взаємодіяти з однолітками, що негативно відображається на комунікативних здібностях. У школі навчання більш структуроване і формальне, тому освітні втрати можуть проявлятися у формі пропусків у знаннях з предметів. У ЗДО акцент на формуванні основних понять про навколишній світ, розвиток моторики, творчих здібностей. У школі акцент на предметних знаннях, критичному мисленні та підготовці до майбутньої професії.

Виходячи з цього, ми розуміємо, що освітні втрати в ЗДО впливають на готовність дитини до шкільного навчання, її адаптацію в новому середовищі та можуть мати серйозні наслідки для особистісного розвитку, академічної успішності й майбутніх можливостей у житті [1,2].

В умовах сьогодення, для підтримки всіх учасників освітнього процесу та подолання освітніх втрат, важливо у повній мірі зосередитися на інноваційних підходах до навчання, інтеграції сучасних технологій та адаптації освітніх програм.

Ось кілька шляхів, які допоможуть у цьому:

– індивідуальне навчання (важливо враховувати індивідуальні потреби та можливості кожної дитини. Використання персоналізованих програм навчання допоможе дітям відновити втрачені знання та навички);

– адаптація навчальних програм (перегляд та корегування навчальних планів з урахуванням освітніх втрат може допомогти дітям швидше наздогнати однолітків. Включення інтерактивних ігор, практичних занять та творчих завдань може зробити навчання більш привабливим);

– професійний розвиток педагогів (проведення навчальних тренінгів, семінарів та інших форм роботи для працівників освіти щодо нових методів викладання в умовах змін);

– співпраця з батьками (активне залучення батьків до освітнього процесу через інформаційні сесії, семінари допоможе створити підтримуюче середовище для дітей);

– психологічна та соціально-емоційна підтримка (важливо забезпечити дітям психологічну підтримку, особливо якщо вони пережили стресові ситуації. Організація групових занять, що сприяють розвитку соціальних навичок і емоційної грамотності, може бути корисною);

– забезпечення доступу до ресурсів (надання дітям доступу до різноманітних навчальних матеріалів, ігор та технологій може допомогти їм у відновленні освітніх втрат);

– організація додаткових занять (проведення гуртків, секцій або літніх таборів може стати додатковою можливістю для дітей отримати нові знання і навички);

- моніторинг процесу (регулярна оцінка навчальних досягнень дітей дозволить своєчасно виявити проблеми та корегувати підходи до навчання);
- створення підтримуючого середовища (формування позитивної атмосфери в закладі освіти, де діти відчують себе комфортно та безпечно, сприятиме їхньому розвитку і навчанню);
- формування партнерства (співпраця з місцевими громадами, бізнесом та неурядовими організаціями для забезпечення ресурсами та підтримкою) [3].

Таким чином, комплексний підхід до вирішення проблем освітніх втрат допоможе створити сприятливе середовище для навчання та розвитку всіх учасників освітнього процесу. Застосування пропонованих стратегій може значно поліпшити ситуацію в закладах дошкільної освіти та допомогти дітям дошкільникам подолати труднощі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Варяниця Л.О. Шляхи подолання освітніх втрат у закладах дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка. Випуск 64. Том 2. 2023. С. 148. – Режим доступу: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/64/part_2/28.pdf
2. Майстерність відновлення: методичні рекомендації щодо подолання освітніх втрат / За заг. ред. В. І. Шуляра. – Миколаїв : Центр редакційно-видавничої діяльності ОІППО, 2023. – 100 с.
3. Рекомендації МОН щодо організації програм з надолуження освітніх втрат. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2023/07/31/Unicef.Immmediate.actions.frame.proofreading.ua.1-31.07.2023.pdf>

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВЛИВАЮТЬ НА УСПІШНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ

*Анастасія КОВАЛЬОВА, факультет підготовки фахівців для органів
досудового слідства Національної поліції України
НК – Катерина МІТЧЕНКО
Дніпровський державний університет внутрішніх справ*

Професійний розвиток курсантів є важливим етапом їх підготовки до виконання обов'язків у різних сферах діяльності. Процес становлення майбутнього професіонала залежить не лише від академічних знань та практичних навичок, а й від низки психологічних чинників, які впливають на ефективність діяльності курсанта, його адаптацію до умов праці та готовність до виконання професійних завдань. Психологічні чинники визначають здатність курсанта самовизначатися, мотивувати себе та оточуючих, розвивати лідерські якості та зберігати емоційну стійкість у стресових ситуаціях. У процесі професійного розвитку курсантів такі психологічні аспекти, як психологічна зрілість, самооцінка, стресостійкість, комунікативні навички та готовність до командної роботи, мають вирішальне значення для формування майбутніх фахівців, здатних успішно виконувати свої функції в умовах високих вимог і постійного стресу. Важливу роль у цьому процесі відіграє психологічна підготовка, яка допомагає курсантам не лише адаптуватися до навчального середовища, а й ефективно справлятися з труднощами, з якими вони стикаються у своїй професійній діяльності.

З-поміж складових груп психологічних якостей, важливих для майбутньої професійної та становлення діяльності курсантів, виокремлюють наступні:

- інтелектуальні (варіативність мислення як здатність швидко обирати та оцінювати ефективність можливих шляхів і способів розв'язання ситуації; вміння відтворити візуальний образ зі словесного опису; здатність до аналізу ситуації та прийняття рішення в умовах обмеженого часу та ін.);

- емоційно-вольові якості (врівноваженість, емоційна стійкість, вміння брати на себе відповідальність);

- мнемонічні (зорова пам'ять для збереження візуального образу та поведінки людини; моторна пам'ять; здатність утримувати в пам'яті протягом тривалого часу великий обсяг інформації);

- моторні або реакційні якості (як здатність до швидких дій в умовах обмеженого часу; швидка і раціональна поведінкова реакція на непередбачувані звукові подразники);

- уважність і спостережливість (високий рівень стійкості, розподілу уваги; переключення уваги, вміння помічати деталі та незначні зміни об'єкта) [1, с. 57];

- психологічна зрілість (багатогранна характеристика особистості, яка виражається soft-skill-ами особистості як відповідальність, самостійність, цілісність, активність, проактивність, здатність до конструктивної взаємодії з іншими людьми (контактність, співпраця, толерантність), здатність до саморегуляції (емоційної, поведінкової), гумор та високий розвиток когнітивних здібностей, сформованість ціннісних орієнтацій, цілеспрямованість, вмотивованість, результативність, здатність до самопізнання, саморозвитку, самоактуалізації, креативності) [3, с.60];

- комунікативні властивості (вміння підібрати доречну форму спілкування, інтонацію зважаючи на психологічний стан та індивідуальні особливості співрозмовника, здатність погоджувати власні дії з діями інших);

- психологічна підтримка (підтримка від керівництва, наставників, співробітників відділу психологічного забезпечення, психологічна атмосфера в навчальній групі здатні як сприяти, так і шкодити мотивації та ефективності);

- мотивація (важливий чинник для професійного розвитку, курсанти з сильною внутрішньою мотивацією мають більшу готовність до навчання та складних випробувань в службовому житті).

Для розвитку психологічних чинників, які впливають на успішність професійного розвитку курсантів, необхідно застосувати різноманітні підходи та методи, що сприяють формуванню важливих якостей особистості, здатних підтримати курсантів у їхній професійній діяльності.

Психологічні аспекти мають ключове значення у професійному зростанні курсантів, бо безпосередньо впливають на успішність їх навчання, пристосування до реалій майбутньої професії та здатність виконувати службові завдання. Психологічні характеристики, як-от мотивація, емоційна стабільність, інтелектуальні та комунікативні вміння, вміння швидко реагувати, а також розвиток уваги та пам'яті, є важливими компонентами для успішного професійного розвитку. У своїх наукових розвідках Мітченко К. відмічає, що для засвоєння теоретичних знань та практичних навичок курсантів, важливу роль відіграє розвиток психологічної зрілості, що імперічно підтверджено інтеграцією міждисциплінарних знань, активною участю у навчальних та позанавчальних заходах [3, с. 99].

Слід відмітити, що важливою умовою для досягнення високих результатів є психологічна підготовка курсантів, яка сприяє як адаптації до навчального процесу, так й ефективному подоланню труднощів та стресів у майбутній роботі. Психологічна підтримка з боку наставників та керівництва також є важливим чинником, що сприяє підвищенню мотивації та продуктивності курсанта.

Таким чином, для досягнення успіху в професійному становленні курсантів потрібно інтегрувати психологічні фактори в навчальний та підготовчий процес, що дозволить майбутнім фахівцям бути підготовленими до високих вимог професійної діяльності та досягати високих результатів у кар'єрі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дячкова О. Морально-психологічні якості особистості курсанта, особливості їх формування. Вісник Національного університету оборони України. 2 (52), 2019. С. 56-62
2. Мітченко К. В. Психологічна зрілість майбутніх поліцейських: траєкторії розвитку протягом навчання. Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки. (Лис 2024), 2024. С. 92-100. DOI:[https://doi.org/10.31558/2786-8745.2024.1\(4\).10](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2024.1(4).10).
3. Мітченко К. В. Характеристики психологічної зрілості як soft-skill сучасної особистості. Теоретичні основи корекційної педагогіки та освіти. 2024. С. 58-64.

ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ МЕТОДІВ САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

*Катерина КОВАЛЬОВА, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-3
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Політика держави у сфері освіти визначає низку актуальних завдань з метою забезпечення оптимального розвитку та адаптації особистості у сприятливих соціальних умовах, стимулювання її до самореалізації. Зазначене актуалізує необхідність детального вивчення сучасних методів самовиховання особистості.

Мета дослідження – охарактеризувати окремі методи самовиховання особистості.

У сучасних психолого-педагогічних дослідження [1; 2; 3] виокремлюють низку методів, спрямованих на самовиховання особистості, до яких зараховують: метод дії на особистість, метод позитивного підкріплення, метод розумного самовимушення, метод самоаналізу методи захисних блокувань психіки людини від перевантажень тощо.

Сутність методу впливу на особистість полягає у тому, що особистість має бути завжди готовою до змін, завдяки постійному підвищенню кваліфікації, участі в освітніх проєктах тощо; розвивати й удосконалювати свої професійні компетенції та теоретичні знання; здобувати нові знання та навички і застосовувати їх на практиці; самостійно або разом з іншими критично аналізувати та оцінювати власну роботу та роботу інших.

Оскільки розвиток особистості ґрунтується на глибокому аналізі її функціональних особливостей і визначенні цілей, напрямів її вдосконалення – цілеспрямоване порівняння власної поведінки з критеріями совісті і честі,

самооцінка адекватності вчинків своїм цілям і можливостям, створення власної системи цінностей є обов'язковими умовами цього процесу. Самовиховання – це процес розвитку кращих, соціально цінних властивостей особистості, критичний аналіз негативних дій і вчинків, їх обмеження у майбутньому.

Метод позитивного підкріплення є ефективним способом стимуляції діяльності особистості. Цей метод застосовується як в повсякденному, так і в професійному житті – слова подяки, потиск руки, усмішка, ласка, премія, орден є реакцією на хороший вчинок, особливо відзначають його, підкріплюють і цим стимулюють діяльність людини. Звичайне позитивне підкріплення хорошого і негативна, засуджуюча реакція на погане здійснюються не усвідомлено, майже рефлекторно.

Позитивне підкріплення як метод, направлений на досягнення певної мети, застосовується глибоко продумано і стає тактикою поведінки людини. Особистість повинна уміти зводити метод позитивного підкріплення в ранг життєвої стратегії своїх оточуючих. Кращий спосіб позитивного підкріплення при успіху, правильному рішенні, творчій знахідці – зробити те, що сподобається самому собі й іншим, підкріпити радість звершення своїм схваленням. Однак позитивне підкріплення не завжди повинне бути регулярним, епізодичне (варіабельне) підкріплення ефективніше.

Метод розумного самовимушення підтверджує свою дієвість, значно спрощує ритм життя, робить його чіткішим й ємким.

Метод самоаналізу (самоспостереження) вимагає підготовки й глибокого, всебічного обдумування. Для особистості важливо вести постійний контроль за своєю поведінкою не тільки в суспільстві, але й наодинці з собою. Метод самоаналізу дозволяє особистості провести діагностику своїх фізіологічних даних, здійснити облік суб'єктивних особливостей інтелектуального і морального потенціалу, уникнути ідеалізації тощо.

Виокремлюють ще один метод самовиховання – методи захисних блокувань психіки людини від перевантажень. Оскільки навколишній світ постійно впливає на життя людини – у людини весь час працюють всі п'ять його органів чуття: зір, слух, дотик, смак й нюх. Всю інформацію, що надходить, основний об'єм котрої становить близько 90%, йде через зір; мозок повинен обробити і оцінити в найкоротші терміни. Зважаючи на це у багатьох людей особливо в умовах воєнного стану виникають труднощі з обробкою і трансформацією почуттів, важливих і другорядних відомостей, з емоційною напругою. Складна систему обмежень, захист від надмірної інформації, яка допомагає людині не тільки відокремити важливе від неістотного, але і врятувати психіку від перенапружень. Проте більшість людей не можуть швидко звільнитися від негативних вражень, гостро й довго переживають і вишукують причини життєвих невдач. Безсоння, неврози, стресові стани можуть привести до порушень психічного здоров'я й викликати функціональні зрушення в організмі.

На додаток до природної системи обмежень (сон, невелика ємкість пам'яті, короткочасне зберігання в ній інформації) розроблені різні методики, що дозволяють захистити психіку людини від негативних дій навколишнього середовища. Методи захисних блокувань психіки людини від перевантажень вибираються й освоюються людиною індивідуально.

Як зазначає С. Марчук, «провідною у самовиховному процесі є волева сфера, яка забезпечує саморегуляцію внутрішнього світу людини згідно з оточуючою дійсністю. Провідні функції волі – забезпечення психічної саморегуляції поведінки і діяльності, керування психічними станами, зміна діяльності у зв'язку з обставинами, зв'язок між внутрішнім станом і середовищем – у цьому випадку повністю знаходять своє самовираження. Воля активізує

особистість у зв'язку з її цілями, установками, мотивами поведінки, завданнями практичної діяльності. Воля виступає як основний механізм процесу самовиховання, у поєднанні з емоціями виконує в духовному світі особистості регулятивні функції і завжди пов'язана з моральністю та інтелектом» [2, 161].

Отже, можемо зробити висновок, що у становленні всебічно розвиненої особистості найважливіше значення мають власні зусилля і, спрямовані на самовиховання. Чітке розуміння сутності і механізмів застосування оптимальних методів самовиховання сприяють швидшому отриманню бажаних змін в характері, способі мислення, діях тощо особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мося І.А. Організація професійного саморозвитку викладачів закладів фахової передвищої освіти. 2024. С. 22–26. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743226/1/202024.pdf>
2. Марчук С.С. Самовиховання як модель формування здорової особистості в педагогіці Костянтина Ушинського. Вісник №122. Серія: Педагогічні науки. 2014. С. 160–164. URL: <https://zenodo.org/records/12820105>
3. Кравченко О.В. Самовиховання як основна категорія самовиявлення педагога. Педагогічні науки: збірник наукових праць. Херсон, 2017. С. 196–200. URL: <https://ps.journal.kspu.edu/index.php/ps/article/download/2079/1890/>

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ЗДО: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД

Арсен КОНОПЛЯ,

Віталіна ЛЮБИВА, кандидат педагогічних наук, доцент

Глухівський національний педагогічний університет імені О. Довженка

Булінг у закладах дошкільної освіти є серйозною проблемою, яка може мати довготривалі негативні наслідки для дитини. Незважаючи на те, що ця квестія частіше асоціюється зі школою, його прояви можна спостерігати й серед дошкільнят. Важливо вчасно виявляти такі випадки та застосовувати ефективні методи протидії. Відповідно до статті 1734 Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» булінг – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

Феномен «булінгу» як насильницької поведінки в освітньому середовищі є серйозним бар'єром для гармонійного психосоціального розвитку особистості. Молодь на різних етапах онтогенезу потребують підтримки з боку дорослих, особливо в умовах, коли агресивні дії суб'єктів соціальної взаємодії можуть спричинити суттєві деструктивні наслідки для їхнього соматичного та психоемоційного стану.

Створення безпечного освітнього середовища [2] задля взаємодії учасників освітнього процесу та захист дітей від насильницьких проявів і девіантної поведінки з боку однолітків чи дорослих (батьків, опікунів, працівників освітніх установ) є пріоритетним завданням сучасної освіти. У цьому контексті ключову

роль у запобіганні булінгу відіграють педагоги, адже саме вони формують в подальшому соціокультурне середовище, що сприяє розвитку адаптивних стратегій поведінки та ненасильницької комунікації. Водночас ефективність коректних дій значною мірою залежить від комплексного міждисциплінарного підходу, який передбачає координацію зусиль адміністрації ЗДО, сім'ї (осіб, що їх замінюють), представників місцевих органів влади та громадськості.

Заклад дошкільної освіти має створювати умови для безпечного освітнього середовища, сприяючи здобуттю дітьми дошкільного віку знань, формуванню цінностей та навичок, необхідних для запобігання проявам насильства, розвитку «trouble-free спілкування» та ненасильницької поведінки. Підкреслюємо, що особливого значення набуває підвищення рівня обізнаності педагогів щодо проблеми булінгу, вдосконалення їхньої професійної майстерності та формування єдиного підходу до вирішення цієї проблеми.

Для досягнення цих цілей за доцільне вважаємо проведення циклу тематичних зустрічей, які охоплюватимуть такі поінти:

а) сутність та види булінгу – розгляд соціально-психологічних факторів, форм прояву та наслідків булінгу;

б) методи попередження та виявлення булінгу – інструменти діагностики та моніторингу ситуації в освітньому середовищі;

в) психолого-педагогічні стратегії подолання булінгу – розробка ефективних підходів для реагування на випадки булінгу;

г) педагогічний такт і культура спілкування – вплив демократичного стилю комунікації на формування толерантного середовища;

г) роль міжвідомчої співпраці ЗДО, сім'ї та громади у подоланні булінгу – налагодження взаємодії між освітянами, батьками, соціальними службами та правоохоронними органами для ефективного виявлення та запобігання випадкам булінгу, створення полівекторної системи підтримки дітей дошкільного віку.

Перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі передбачають дослідження впливу е-середовища на поширення булінгу, аналіз ефективності різних методів профілактики та розробку інноваційних підходів до виховання культури ненасильницької поведінки серед дітей і підлітків. Зокрема, варто продовжити аналіз того, як соціальні мережі, анонімність online-комунікацій і доступ до них можуть сприяти превенції вищезокресленої тематики.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України від 18.12.2018 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення: 16.02.2025).

2. Любива В. В., Конопля А. І. Огляд чинників забезпечення якості дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2024. № 2 (11). С. 43–52. URL: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-7> (дата звернення: 15.02.2025).

РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ

*Микола КОРДИШ, факультет технологічної і математичної освіти, група Оп-3
НК – Сергій ЛАУН, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Університет Григорія Сковороди в Переяславі*

Сучасні соціально-економічні умови вимагають підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних швидко адаптуватися до змін у професійному середовищі. Важливим фактором у цьому процесі є педагогічне наставництво, яке сприяє не лише професійному розвитку студентів, але й формуванню їхньої особистісної зрілості, соціальної відповідальності та активної громадянської позиції.

Педагогічне наставництво – це процес цілеспрямованої взаємодії між педагогом-наставником і студентом, який сприяє передачі професійного досвіду, формуванню навичок самостійного прийняття рішень та адаптації до професійної діяльності. Основними завданнями наставництва є:

- підтримка студента у процесі засвоєння професійних компетенцій;
- формування навичок критичного мислення та аналізу професійних ситуацій;
- розвиток комунікативних і лідерських якостей;
- сприяння інтеграції студента в професійне середовище.

Професійна соціалізація – це процес засвоєння студентами професійних знань, норм, цінностей та установок, які забезпечують ефективне входження в професійне середовище. Цей процес охоплює:

- ознайомлення з професійною етикою та стандартами діяльності;
- формування професійної ідентичності;
- адаптацію до вимог ринку праці та корпоративної культури.

Важливим аспектом професійної соціалізації є наставницькі програми, що реалізуються у вищих навчальних закладах. Учасники таких програм отримують можливість працювати з досвідченими фахівцями, що значно прискорює процес адаптації та входження в професійне середовище. Наставник сприяє розвитку студентських ініціатив, надає підтримку у виборі кар'єрного шляху та формує цінності, необхідні для успішної роботи в обраній сфері.

Педагогічне наставництво відіграє ключову роль у процесі професійної соціалізації студентів. Воно здійснюється через:

- індивідуальні консультації та наставницькі зустрічі;
- участь у проєктній діяльності та практичних заняттях;
- залучення студентів до професійних спільнот та стажувань;
- проведення тренінгів, семінарів та майстер-класів від практиків;
- організацію дуального навчання, що поєднує теоретичну підготовку з практичним досвідом.

Наставники допомагають студентам зрозуміти особливості майбутньої професійної діяльності, формують навички командної роботи та стратегічного мислення, що сприяє успішному входженню в професійне середовище. Завдяки наставництву студенти отримують можливість налагоджувати контакти з майбутніми роботодавцями, що збільшує їхні шанси на працевлаштування після завершення навчання.

Незважаючи на значну роль наставництва у професійній соціалізації студентів, існують певні виклики, серед яких:

- недостатня мотивація студентів до участі в наставницьких програмах;
- обмеженість ресурсів для організації ефективного наставництва;
- необхідність підготовки наставників до виконання їхньої ролі;
- низький рівень інтеграції бізнес-середовища у процес наставництва;
- потреба у створенні сучасних методичних матеріалів для наставників.

Для подальшого розвитку педагогічного наставництва необхідно:

- впроваджувати інтерактивні методи навчання та наставництва;
- розвивати співпрацю між навчальними закладами та роботодавцями;
- створювати мотиваційні програми для педагогів-наставників;
- запроваджувати системи оцінювання ефективності наставницької діяльності;
- використовувати цифрові технології у наставницькій діяльності (онлайн-платформи, вебінари, менторські чати та форуми).

Педагогічне наставництво активно розвивається у багатьох країнах світу. У розвинених освітніх системах, таких як США, Великобританія, Німеччина та Фінляндія, наставництво є невід'ємною частиною підготовки студентів до професійної діяльності. Наприклад:

- У США широко застосовуються менторські програми в університетах, які поєднують студентів із досвідченими професіоналами у відповідній галузі.
- У Фінляндії значна увага приділяється наставництву під час дуальної освіти, коли студенти паралельно навчаються в університеті та працюють за спеціальністю.
- У Німеччині програми наставництва реалізуються у рамках професійної підготовки на виробництві, що дозволяє студентам безпосередньо адаптуватися до реальних умов праці.

Впровадження успішних міжнародних практик у систему вищої освіти України сприятиме підвищенню ефективності наставництва та професійної соціалізації студентів.

Педагогічне наставництво є важливим чинником професійної соціалізації студентів. Воно сприяє не лише їхньому професійному розвитку, але й формуванню особистісних якостей, необхідних для успішної інтеграції в професійне середовище. Ефективна організація наставницької діяльності потребує комплексного підходу, що включає залучення досвідчених фахівців, активізацію співпраці з роботодавцями та розвиток наставницьких програм у закладах освіти. Використання світового досвіду та сучасних технологій дозволить удосконалити систему наставництва, зробивши її ефективним інструментом професійної підготовки студентів.

ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

*Анастасія КОСТИВ, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-3
НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Одна з основних ознак інформаційного суспільства – це впровадження дистанційної вищої освіти. В сучасних умовах користувачів Інтернету стає все більше, збільшується та розповсюджується велика кількість сервісів, з'являються нові технології [1, 74].

На відміну від традиційних, дистанційні заняття відрізняються як за формою надання навчального матеріалу (друковані освітні видання перетворюються на електронні носії інформації), так і методикою проведення. Використовується низка наступних методів:

- навчання з використанням технічних ресурсів, що неминуче підвищує самоконтроль здобувача вищої освіти;
- метод віртуальної лекції, який здійснюється з використанням спеціального програмного забезпечення, що дозволяє створити відеоконференцію, а також програм, які дозволяють представити презентацію. Викладач надає після лекції її електронний варіант, що дозволяє здобувачеві вищої освіти самостійно опрацювати та закріпити наданий матеріал;
- метод колективних онлайн-семінарів з використанням голосових та відеозасобів електронного зв'язку;
- метод індивідуального навчання, який дозволяє проводити дистанційне заняття навіть з одною особою, за індивідуальним планом, , що також сприяє оптимізації освітнього процесу.

В дистанційному навчанні використовуються різноманітні платформи, а також методики та методи, які дозволяють вирішувати академічні задачі на різних рівнях. Вивчити теорію можна завдяки лекціям, вебінарам, електронним підручникам, презентаціям. Практичні навички тренують проектні завдання, тести, практикуми, контрольні та модульні роботи, веб-конференції, чати, персональні консультації тощо.

До переваг дистанційної освіти можна віднести наступні:

- технологічність, використання сучасних апаратних та програмних засобів сприяє ефективності та інноваційності навчання;
- відкритість та доступність, що дозволяє навчатися в будь-якому місці земної кулі, якщо маєш комп'ютер та доступ в інтернет-простір;
- дистанційне навчання має індивідуальний характер, здобувач сам регулює свій темп навчання та в будь-який час може повернутися до окремих тем;
- відкриваються нові можливості для підвищення професійної кваліфікації спеціаліста, для отримання другої вищої освіти, тобто процес навчання стає безперервним.

Рівень розвитку інформаційних технологій в системі вищої освіти є важливим показником економічного та соціального стану суспільства. Однак при переході до дистанційної освіти спочатку з весни 2020 року в зв'язку з пандемією Covid-19, а потім з лютого 2022 року у зв'язку з воєнними діями, було виявлено і ряд проблем. Це й технічні помилки, знеструмлення, неготовність обладнання до роботи в онлайн форматі, відсутність необхідної технічної підтримки тощо. Тому відбулося суттєве зростання навантаження як на здобувачів вищої освіти, так і на викладачів. Для збереження якості освіти знадобилося більше часу для підготовки до занять. Слід наголосити, що з початку частина учасників освітнього

процесу не мали необхідного досвіду роботи у віртуальному середовищі, не всі, як здобувачі вищої освіти, так і викладачі, мали достатні цифрові компетентності. Всі ці проблеми вирішувалися в самому освітньому процесі. Однак поряд з проблемами переходу на онлайн-освіту стоїть проблема недостатньої цифрової компетентності населення. Так, віце-прем'єр міністр цифрової трансформації Михайло Федоров повідомив, що на грудень 2023 року, частка дорослих громадян, що володіють цифровими навичками на базовому рівні в Україні складає 59,6%. На високому рівні цифровими навичками володіє лише 38% громадян [2, 6]. Передбачається, що у зв'язку з переходом на дистанційне навчання, цей показник буде невпинно зростати.

Таким чином, одна з основних ознак сучасного суспільства – це застосування дистанційної вищої освіти. Вона має як свої беззаперечні переваги, так і певні ризики. Однак повний перехід на дистанційну освіту навряд чи можливий. Скоріш за все, з часом буде домінувати модель змішаної освіти, яка поєднає в собі як традиційну очну, так і дистанційну освіту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році: методичні рекомендації. Миколаїв: ОІППО, 2020. 108 с.

2. Дослідження «Цифрова грамотність в Україні 2023». Міністерство цифрової трансформації України. URL: https://osvita.dia.gov.ua/uploads/1/8800-ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf

СПОРТ ЯК ЗАСІБ ПРОТИ ДЕПРЕСІЇ

*Володимир КРАДОЖОН, ННІ пожежної безпеки, ДФЦБ-24
НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Депресія є одним з найпоширенішим психічних розладів у світі. Мільйони людей стикаються з депресією, і її поширеність зростає особливо серед молоді. Спостереження серед курсантів і студентів виявили певні проблеми з їх психологічним станом, який може перерости в серйозну депресію. Зміна умов життя, пристосування до нового статусу, розлука з близькими людьми, страх незадовільних оцінок, складання іспитів, все це і ще багато інших факторів негативно впливають на психоемоційний стан людей, що навчаються. Депресія супроводжується почуттям пригнічення, втрати інтересу до життя і емоційним виснаженням.

Такий стан негативно впливає на якість життя людини, її настрій, бажання розвиватися та досягати нових висот, а найголовніше на психологічне та фізичне здоров'я людини.

Одним з важливим методом подолання депресії є фізична активність. Спорт – це те що потрібно для фізичного та психологічного здоров'я людини. Під час заняттям спортом покращується самопочуття, імунітет, прискорюється кровообіг, до мозку потрапляє більше кисню, поліпшується обмін речовин, що є корисним фактором для активізації мозкової діяльності.

Досить важливо є те, що фізична активність сприяє виділенню багатьох гормонів, які допомагають у боротьбі з депресією. Виділення ендорфінів відомих як «гормонів щастя» покращують настрій та сприяють відчуттю радості, а гормон

дофамін збільшує мотивацію та відчуття задоволення від досягнення цілей, збільшення рівня серотоніну впливає на передавання сигналів у мозку та може полегшити стрес та тривожність, підвищити тонус і бадьорість [1–3].

Регулярні фізичні навантаження сприяють покращенню регулярності та якості сну, зокрема збільшенню глибокого сну, що має важливе значення для людей, які страждають від депресії.

Спорт допомагає знизити рівень стресу та тривожності, знімає емоційне напруження і розумову втому, позбавляє від негативних думок, що заважають здоровому сну. Після тренування м'язи розслабляються, що може викликати релаксаційний ефект і полегшити засинання. За рахунок цього людина отримує повноцінний і якісний відпочинок, що надає сил та повного відновлення організму [1].

Проте важливо дозувати фізичні вправи, не доводити себе до виснаження, займатися фізичною активністю не менше ніж за 1-2 години до сну, оскільки інтенсивні навантаження безпосередньо перед сном можуть призвести до незручностей зі сном.

Соціальна взаємодія як метод подолання депресії може відбуватися через заняття спортом у групах. Групові заняття об'єднують людей, які мають спільні інтереси та цілі, надають можливість ділитися досвідом та відчуттями з іншими учасниками, надихати та мотивувати, що допомагає подолати психологічні труднощі, знизити відчуття самотності та підвищити загальний рівень психічного благополуччя.

Спорт допомагає не лише фізично, але і психологічно. Він є потужним засобом для боротьби з депресією та поліпшенням психічного стану. Його вплив на фізичне та емоційне благополуччя підкреслює важливість включення фізичної активності до щоденного життя для всіх тих, хто шукає спосіб подолати депресію та зберегти психічне здоров'я.

Зважаючи на особистий досвід та певні спостереження, важливо вибирати фізичну активність, яка подобається суб'єкту та відповідає його потребам. Оскільки кожна людина може знаходити психічне поліпшення у різних видах спорту чи різному режимі тренувань.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Мелешенко М.О. Спорт як дієвий засіб зняття стресу / М.О. Мелешенко // Вісник Сковородинівської академії молодих учених : зб. наук. пр. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків: ХНПУ, 2021. С. 301–304.
2. Подгорна, В.; Апенько, Д. Антидепресійний вплив силових навантажень. Aktual. probl. fiz. vihov. rìznh verstv nasel. 2021, 127-`133.
3. Сорокін Д.О. Вплив фізичних вправ на психічний стан людини / Д.О. Сорокін ; наук. кер. Т. В. Захлевська // Проблеми формування здорового способу життя у молоді : зб. матеріалів XII Всеукр. наук.-практ. конф. / Одес. нац. акад. харч. технологій. Одеса : ФОП Бондаренко М. О., 2019. С. 40–42.

ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ПЕРЕГОВОРНОГО ВИДУ ДІЯЛЬНОСТІ

*Андрій КРИВОРУЧКО, ННІ управління та безпеки населення
НК – Микола ФОМИЧ, кандидат психологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Дослідження науковців [1–3] показують, що провідною складовою ланкою формування професійно-комунікативної компетентності фахівців переговорного виду діяльності виступають комунікативні якості.

Аналіз наукових підходів щодо дослідження дефініції «комунікативні якості» показав, що серед як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників існують різні підходи до визначення їхньої сутності.

У науковій літературі виокремлюють три підходи у трактуванні комунікативних якостей: психологічний, соціально-психологічний, психолого-педагогічний, кожен з яких дає своє розуміння сутності цього феномену [3].

Узагальнюючи наукові підходи дамо своє визначення комунікативним якостям фахівців переговорного виду діяльності – це сукупність властивостей фахівців-переговорників, що забезпечують встановлення ефективної взаємодії на всіх етапах ведення переговорного процесу.

Комунікативні якості не є сталим утворенням, вони є динамічною системою, яка, за наявності сприятливих індивідуально-особистісних та соціальних передумов, піддається розвитку [1].

З метою визначення структури комунікативних якостей фахівців переговорного виду діяльності нами використано соціально-психологічний підхід, який виокремлює соціально-перцептивний, комунікативний та інтерактивний аспекти ведення переговорів. Такими структурними компонентами, на нашу думку, можуть виступати: інформаційно-комунікативний, емоційно-перцептивний та міжособистісний.

Інформаційно-комунікативний компонент – відображає комунікативно-смісловий аспект взаємодії під час ведення переговорів, включає здатності до активного слухання та швидкого реагування в ситуації інформаційної новизни.

Емоційно-перцептивний компонент, пов'язаний з афективно-комунікативною функцією спілкування, включає здатність встановлювати та підтримувати емоційні контакти, реагувати на зміни стратегій поведінки опонента по переговорах.

Міжособистісний компонент спілкування в процесі переговорів, який пов'язаний із взаємодією між учасниками переговорного процесу, включає якості, що базуються на культурі ділового спілкування, наприклад здатність обирати стратегії спілкування, залежно від характеру міжособистісної взаємодії.

Таким чином, вищезначені компоненти складають свого роду систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених складових структури комунікативних якостей фахівців переговорного виду діяльності необхідних для ефективної взаємодії на всіх етапах переговорного процесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Блінов О. А. Психологічне забезпечення переговорного процесу : навч. посібн. Київ : НАУ, 2013. 248 с.
2. Водолазська О.О., Хома А.О. Комунікативні якості як чинник професійного самоздійснення особистості майбутніх психологів. Теорія і практика сучасної психології. 2020. №1, Т.1. С. 22-26.

З. Шатило Ю. П. Комунікативні навички ведення переговорів як важливий компонент формування професійно-комунікативної компетентності студентів-міжнародників. Актуальні проблеми психології. Київ, 2014. С. 191-194.

СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ

*Сергій КРУПСЬКИЙ, ННІ оперативно-рятувальних сил, група ХТк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

За рівнем освіти Канада не поступається ні Сполученим Штатам, ні Великій Британії, ні будь-якій іншій європейській країні. При цьому в порівнянні з Великою Британією і США рівень цін за навчання в Канаді нижче. Незважаючи на свою молодість, Канада веде традицію вищої освіти із XVII століття. Найстаріший франкомовний університет Université Laval був відкритий у 1663 році, а перший англomовний – University of New Brunswick – у 1785-му. Те, що Канада – більш молода країна, має позитивний вплив на сферу освіти, оскільки ЗВО більш відкриті до нововведень та інновацій. Тут дуже хороші дружні відносини між викладачами та студентами, що також сприяє ефективності навчання.

Канада – країна емігрантів, і люди, які в цій країні навчаються, відчувають себе як удома. Тут усі рівні, немає жодної дискримінації і зверхнього ставлення, що забезпечує дуже хорошу моральну обстановку для навчання. Крім того, Канада вже не перший рік визнається однією з найбільш безпечних і привабливих для проживання країн у світі. У минулому році з десяти міст світу, визнаних найбільш сприятливими для проживання, чотири міста виявились канадськими: Торонто, Ванкувер, Монреаль і Калгарі. Вища освіта в Канаді пропонується університетами та коледжами. Основна відмінність коледжів від університетів у тому, що в коледжах немає програм магістратури [1].

У нас в Україні до сьогодні існує думка, що без ступеня магістра вища освіта вважається незакінченою. У Канаді навпаки: люди, які хочуть здобути вищу освіту, часто обмежуються ступенем бакалавра й пишаються цим. У магістратуру йдуть в основному випускники, які збираються присвятити себе науці або викладанню. Навчальні заклади в Канаді переважно державні. Якщо порівнювати зі Сполученими Штатами, то там значну частину навчальних закладів складають приватні коледжі та університети. У Канаді інша ситуація, і серед сотні університетів приватних буде менше трьох десятків. Приватні університети в основній своїй масі релігійні – засновані християнськими громадами. Це не означає, що учні в цих університетах отримують виключно релігійну освіту. Ці навчальні заклади переорієнтувались у відповідності із сучасними вимогами і пропонують програми, затребувані на ринку праці.

Особливість канадської системи освіти – наявність великої кількості програм, орієнтованих на отримання практичних професійних навичок. Це програми від одного до трьох років, які дають конкретну спеціальність і документ про освіту. Відмінна риса цих програм у тому, що вони фактично орієнтовані на існуючий попит ринку праці та дають практичні навички й досвід завдяки стажуванню, яке включається у програму навчання. 2-3-річні програми дають можливість отримати за більш короткий період освіти, з якою вже можна працювати. Це унікальна пропозиція Канади – вища освіта, але не бакалавріат: 2-річна програма називається «Diploma», 3-річна «Advanced diploma», 4-річна

(бакалавр) – «Degree» [3]. Навчання в коледжах має більш практичний нахил і дозволяє краще адаптуватись після школи. В університеті, як правило, навчаються тисячі студентів, і коли дитина потрапляє до університету, їй складніше вписатись в іншу систему освіти. А в коледжах групи менше, викладачі приділяють кожному більше уваги, і тому дитині легше адаптуватись. Провчившись 2-3 роки в коледжі, вона сміливо може продовжувати навчання в університеті, уже розуміючи, що від неї хочуть, і заощаджуючи кошти, тому що в університетах навчання коштує дорожче.

Велика перевага Канади – можливість зміни спеціальності в postgraduate-програмах. Людина, маючи освіту в одній сфері (мінімум бакалавра), може освоїти іншу спеціальність на післядипломних програмах (але це не магістратура) у коледжах і в деяких університетах. Одні з найпопулярніших напрямів навчання в Канаді - бізнес та економіка, IT-спеціальності, анімація, 3D-графіка, інженерні, природничі науки. Дуже затребувані спеціальності, пов'язані з видобутком і переробкою нафти, а також з охороною навколишнього середовища[1]. Канада також традиційно сильна в туризмі й у готельній сфері, тому що має велику кількість туристичних центрів, куди приїжджають багато туристів: і Ніагарський водоспад, і Торонто, й Монреаль, і Ванкувер. Усе це вимагає кваліфікованих фахівців, які б задовольняли попит у сфері туризму й готельній сфері.

Навчання в коледжах коштує від 10 до 18 тисяч канадських доларів на рік, в університетах - від 12 тисяч і вище – у середньому до 25, а то й до 30-ти тисяч на рік.

Канадці платять за освіту набагато менше, ніж іноземні студенти. Але така політика держави. Для іноземних студентів безкоштовного навчання практично не існує. Проживання та повсякденні витрати орієнтовно можуть скласти 800-1000 канадських доларів на місяць. Студенти можуть жити в резиденціях при кампусах, проживати в сім'ях, знімати апартаменти. Як правило, проживання в резиденціях виходить трохи дорожче, ніж у сім'ях. Університети в Канаді – це багатотисячні організації, розраховані на людей досить самостійних і дорослих [2].

У державних і приватних школах Канади також викладаються спеціалізовані програми підготовки до вступу – Advanced Placement та International Baccalaureate (IB). У приватних школах навчання може коштувати від 13 до 15-ти тисяч доларів на рік. Вартість навчання разом із проживанням і всіма послугами школи-пансіону складе 28-32 тисячі канадських доларів на рік. У державних школах вартість навчання складе 10-12 тисяч доларів на рік. Проживання в сім'ях буде коштувати 9-10 тисяч на рік [1].

Чимала проблема полягає також у тому, що за законодавством Канади всі іноземні громадяни до 18-ти років повинні мати офіційного опікуна на території країни. Багато університетів і коледжів не надають таку послугу, тобто їй треба замовляти окремо, а школи цю проблему вирішують. Крім усього іншого, у Канаді є підготовчі програми при самих університетах. Наприклад, при університеті Торонто існує підготовча програма «Foundation», вартість якої складає 25000 доларів на рік.

За студентською візою студенти мають право працювати 20 годин на тиждень у навчальний період і цілий робочий день на канікулах. Дуже часто навчальні заклади пропонують стажування, у тому числі й оплачуване. Стажування пропонується також у деяких коротких післядипломних програмах, що є великим плюсом при подальшому працевлаштуванні [2]. Дуже привабливий момент для іноземних студентів полягає в тому, що, отримавши канадський диплом, вони мають можливість легально працевлаштуватись у Канаді на строк від одного до трьох років. Студент, який навчався в Канаді рік, отримує дозвіл на працевлаштування строком на один рік. Якщо він навчався два роки, то може

отримати дозвіл або на рік, або на два роки. Якщо ж казати про бакалаврську програму, яка триває чотири роки, то тут можна розраховувати на працевлаштування строком до трьох років.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Особливості канадської системи вищої освіти. URL: https://osvita.ua/abroad/higher_school/canada/35397/ (дата звернення: 11.02.2025).
2. Освіта за кордоном. Безкоштовне навчання в Канаді: міф чи реальність. URL: <https://edusteps.com.ua/posts/canada/1352-osvta-za-kordonom-bezkoshtovne-navchannya-v-kanad-mf-chi-realnst.html> (дата звернення: 11.02.2025).
3. Навчання в Канаді для українців 2025. URL: <https://canadacc.com.ua/uk/navchannya-v-kanadi.html> (дата звернення: 11.02.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

*Ігор КУДРИК, ННІ управління та безпеки населення, група ПБс-23-4
НК – Олесь МІНЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Пандемія Covid-19 та повномасштабна війна зумовили більш активне використання цифрових технологій у всіх сферах життя. Тому на сьогодні, дистанційне навчання стало вимушеною потребою нашого суспільства. Питання щодо використання штучного інтелекту в освіті є досить дискусійним. Його ефективне використання потребує глибшого дослідження, адже однозначно є світла та темна сторона.

Дедалі більше штучний інтелект набуватиме широкого застосування в закладах освіти, а тому виникають проблеми стосовно креативності та критичного мислення, дотримання доброчесності під час виконання робіт, об'єктивності оцінювання тощо [1, 416]. Важелем спонукання використання штучного інтелекту є також і особисті якості студентів. Лінь, економія часу, простий алгоритм використання штучного інтелекту значно переважає над самостійним опрацюванням, критичним мисленням та доброчесністю. До того ж, багато студентів помилково вважають, що штучний інтелект здатен знайти рішення для будь-якої задачі, але для розв'язання математичних завдань штучний інтелект має низку суттєвих недоліків, оскільки далеко не всі задачі йому під силу, а деякі взагалі потребують нестандартного підходу [1, 416].

Проте незважаючи на такі недоліки, на мою думку, штучний інтелект може стати важливим інструментом у освітньому процесі. Наразі триває воєнний стан, а разом з тим є проблеми з відключенням світла, доступом до Інтернету, ракетними небезпеками і багато інших перешкод. Штучний інтелект може стати ключовим інструментом для забезпечення доступу до освіти, навіть у складних умовах, оскільки він здатен забезпечувати можливість мобільним додаткам або веб-платформам, підтриманим штучним інтелектом, забезпечувати освітній процес із можливістю офлайн доступу, що дозволяє забезпечити максимальну доступність для здобувачів у будь-яких умовах [2].

Також є багато думок, що штучний інтелект може стати гарним помічником для викладачів. Роль викладача в умовах дистанційної освіти значно ускладнюється, на шляху стають нові виклики, створення та використання ефективних методів навчання в таких умовах. Під час дистанційного навчання викладачі повинні добре орієнтуватися в новітніх технологіях та інструментах, зокрема і використовувати штучний інтелект, щоб забезпечити ефективну комунікацію зі студентами та організувати навчальний процес в онлайн середовищі [3, 576]. Викладачі витрачають багато часу на рутинні, монотонні завдання, в той же час штучний інтелект може полегшити ці завдання та сприяти персоналізації навчання різними способами, може допомогти створити краще професійне середовище для викладання [3, 571].

Як підсумок, можна зробити висновок, що використання штучного інтелекту в умовах дистанційного навчання має і переваги і недоліки. Застосування штучного інтелекту під час дистанційного навчання дає змогу покращити якість освіти, забезпечуючи індивідуальний підхід до кожного учня, автоматизоване оцінювання. Може стати гарним помічником всіх учасників навчального процесу. На противагу використанню штучного інтелекту може призвести до втрати живої комунікації між учителями та учнями, а також штучний інтелект не завжди здатний правильно зрозуміти та виконати ті чи інші завдання.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Репета Л., Кудзіновська, І., Репета В. Засоби об'єктивного оцінювання навчальних досягнень здобуття вищої освіти під час дистанційного навчання аналітичної геометрії. Дистанційна освіта в Україні: інноваційні, нормативно-правові, педагогічні аспекти. 2024. 1 (4). С. 412–421.
2. Шарова Т. М., Землянська А. В. Дистанційне навчання в умовах війни: використання штучного інтелекту в освіті. Вісник науки та освіти. 2024. № 4(22) С. 1626-1635.
3. Крупенина Н. А., Федорчук А. Л., Сабадош В. І. Роль викладачів у нову епоху дистанційного навчання та штучного інтелекту. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 10(16). С. 565-578 .

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГНІВУ ЗА ТЕСТОМ ДЖУДІТ М. СІГЕЛ

*Ольга ЛАВРІНЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-22-2 групи
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

У сучасних умовах життя, що характеризується постійним стресом, напругою та зростанням кількості міжособистісних конфліктів, дослідження гніву є надзвичайно актуальним. Гнів – це емоційний стан, що виражається у формі афекту і виникає як реакція на раптові значні перешкоди на шляху до задоволення важливої для суб'єкта потреби, а також має стенічний характер. Гнів може викликати бажання чинити неправомірні і невиправдані вчинки, або ж, навпаки, може сприяти мобілізації сил, додати впевненості щодо правильності власних дій.

Мета дослідження – визначити рівень гніву та його окремих аспектів серед групи досліджуваних осіб, а також аналіз впливу вікових факторів на різні прояви гніву.

Відомо, що людська агресія є складним соціальним явищем, поява якого зумовлена багатьма чинниками, які діють протягом усього життя та здатні впливати на поведінку людини. Прояви агресії є досить обговорюваною науковою проблемою, однак ми вирішили дослідити дане питання через складне українське сьогодення та тяжкі психологічні навантаження на особистість, спричинені військовими діями [1].

Науковці співвідносять високий рівень гніву з такими проблемами, як підвищений ризик серцево-судинних захворювань, психосоматичні розлади, агресивна поведінка, конфлікти на роботі або в сім'ї. Тому своєчасне діагностування рівня гніву допомагають визначити емоційний стан людини і попередити можливі наслідки.

У рамках даного дослідження було проведено опитування 10 осіб різного віку (6 молодих людей віком від 18 до 21 року, 2 людини зрілого віку та 2 особи похилого віку) з використанням тесту Джудіт М. Сігел [2], що дозволяє проаналізувати різні аспекти гніву, оцінити його інтенсивність і визначити різні форми прояву.

За допомогою тесту можливо оцінити такі аспекти гніву:

- 1) запальність – схильність до швидкого виникнення гніву;
- 2) спектр гніву – різноманіття ситуацій, у яких виникає гнів;
- 3) ворожість – ступінь агресивних почуттів до інших людей;
- 4) зовнішній гнів – прояви гніву в поведінці назовні;
- 5) внутрішній гнів – пригнічений гнів, який не проявляється назовні;
- 6) загальний рівень гніву – узагальнений показник інтенсивності емоцій.

Таким чином, тест IDR-MAT є важливим інструментом для комплексного оцінювання гніву, його різних проявів та впливу на емоційний і фізичний стан людини.

Отримані результати свідчать про такі тенденції у групі досліджуваних:

1. Високий рівень ворожості (64%). У багатьох досліджуваних спостерігається значний рівень агресивних почуттів, що може вказувати на напружені міжособистісні взаємини або підвищену чутливість до конфліктних ситуацій.

2. Зовнішній гнів (60%) перевищує внутрішній (37%), що свідчить про те, що більшість респондентів схильні відкрито проявляти свій гнів, замість його пригнічення.

3. Загальний рівень гніву (82%) є досить високим і вказує на інтенсивну емоційну реакцію у більшості досліджуваних.

4. Запальність (44%) та спектр гніву (33%) знаходяться на середньому рівні, що може свідчити про здатність учасників до контролю емоційних реакцій у певних ситуаціях.

Окрім цього, дослідження має на меті з'ясувати, наскільки виражені емоційні реакції гніву залежно від віку респондентів:

– особи молодого віку (18–21 рік) – в цій віковій групі показники запальності та зовнішнього гніву були вищими, що може бути пов'язано з менш розвиненими механізмами контролю емоцій;

– особи середнього віку демонстрували нижчий рівень запальності, але вищий рівень внутрішнього гніву, що свідчить про схильність до накопичення негативних емоцій без їх вираження;

– особи похилого віку показали найнижчі показники за всіма категоріями, що може бути результатом життєвого досвіду та кращої здатності справлятися з емоціями.

Отже, дослідження показало, що рівень гніву в групі досліджуваних є високим, особливо у категоріях ворожості та зовнішнього прояву гніву. Це вказує на необхідність розвитку навичок контролю емоцій, особливо у молодих людей. Група осіб похилого віку продемонструвала найбільш помірковані емоційні реакції, що свідчить про важливість вікового впливу на управління емоціями.

Зважаючи на зазначені результати, можемо запропонувати рекомендації для кожної вікової категорії. Особам молодого віку рекомендується удосконалити навички саморегуляції та конструктивного вирішення конфліктів (наприклад, освоїти техніки управління стресом, медитації, розвитку емоційного інтелекту тощо). Особам середнього віку пропонуються методики роботи з пригніченими емоціями, навчання технік вираження емоцій у конструктивній формі та методи управління гнівом у соціальних і робочих ситуаціях. Рекомендаціями для осіб похилого віку є підтримка емоційного балансу, запобігання ізоляції та розвиток навичок спілкування у безконфліктному середовищі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білюченко Ю.М. Емпіричне дослідження агресивності в різних статеві-вікових групах. *Habitus: науковий журнал з соціології і психології*. Вип. 47. Одеса: Габітус, 2023. С. 158–163. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.47.28>
2. Кириленко Т.С. Психологія: Емоційна сфера особистості. Київ: «Либідь», 2007. С. 256.

РИЗИКОВАНА ГРА І РИЗИКОВАНА БЕЗПЕЧНІСТЬ

*Ульяна ЛЕОНІДОВА, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-21-2 групи
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Професійна діяльність фахівців багатьох професій (медиків, рятувальників, поліцейських, моряків, військових та ін.) пов'язана з впливом екстремальних чинників, що не завжди є передбачуваними і чітко прогнозованими, що, у свою чергу, становить труднощі у досягненні заданої мети, а також значні ризики для життя та здоров'я. Однак останнім часом спостерігається тенденція серед дітей та підлітків, пов'язана із навмисним створенням або долученням до ризикованих активностей.

Мета дослідження – визначити особливості ризикованої гри і ризикованої безпечності у контексті профілактики суїцидальної поведінки.

Суїцидальна поведінка – це аутоагресивні дії людини, що свідомо спрямовані на позбавлення себе життя. Суїцидальна поведінка не обмежується медичними, біологічними і психологічними чинниками. Причинами такої поведінки є соціальні, економічні, психологічні, культурні, релігійні тощо фактори ризику.

Профілактика суїцидальних дій є комплексним завданням, виконання якого можливе за ефективної взаємодії різних прошарків суспільства, має бути забезпечено комплексним підходом та виробленням конкретної превентивної стратегії.

Окремі суб'єкти схильні до екстремальних розваг із ризиком для життя і здоров'я. Такі ігри можуть завершитися фатально. Особи, які грають зі смертю, усвідомлюючи наслідки, очікують на захоплення, повагу інших людей, нерідко

отримують задоволення від страху, який супроводжує їх екстремальну поведінку. Особливості функціонування мозкових центрів «раю» (відчуття насолоди при подразненні) і «пекла» (подразнення зумовлює страждання) таких осіб спричиняють появу задоволення опосередковано через активізацію «пекла».

Як зазначає С. Предко, «окрім невизначеності необхідним емпіричним референтом ризику є альтернативність – можливість вибору з двох або декількох можливих варіантів, рішень, напрямів, дій. Відсутність можливості вибору спростовує ситуацію ризику» [1, 11].

У сучасних психологічних дослідженнях (О. Вдовіченко, В. Кривошеїн, С. Предко, Т. Ріктор, О. Савченко, Ю. Саєнко, О. Саннікова, Фішхоб та ін.) ризик визначають як:

- ситуативна характеристика дій (діяльності) суб'єкта, що віддзеркалює невизначеність результату для особи і можливість негативних наслідків в ситуаціях неуспіху (ризик розглядається в межах концепції надситуативної активності і теорії мотивації досягнення. В межах надситуативної активності ризик завжди розрахований на «ситуативні переваги»; ризик мотивований, доцільний (для самоствердження, заради грошей, з метою досягнення певної мети тощо));

- ситуація вибору між альтернативними або можливими варіантами дій (ця позиція пов'язана із дослідженням імовірності похибки або неуспіху прийняття рішення в ситуації з декількома альтернативами. Сутність ризику полягає у з'ясуванні критеріїв прийняття рішення (значущість успіху або ціна невдачі майбутньої дії, суб'єктивна оцінка витрат на досягнення бажаного результату та індивідуально-психологічні особливості людини). Якщо значущість висока, суб'єкт готовий ризикувати, тобто «знижити критерій прийняття рішення і приступити до дій». В ситуаціях, де небажані наслідки мають високу ціну, критерії прийняття рішення підвищуються, дії суб'єкта стають більш обережними);

- суб'єктивна оцінка ризику людини визначається двома основними моментами: ступенем небезпеки, тобто фізичної або соціальної загрози при невдалому фіналі і значущості виграшу при вдалому завершенні. Оцінка програшу та виграшу пов'язана з «боротьбою мотивів» переваги або відмови, а оцінка ймовірностей - із «боротьбою альтернатив» у свідомості суб'єкта.

У дослідженні ризику О. Вдовіченко звертає увагу на активність особистості на рівні поведінки та діяльності. Якщо на поведінковому рівні ризик відображає спонтанну активність людини, яка реалізується переважно неусвідомлено, і не піддається рефлексії, то на діяльнісному рівні провідними є мотиваційно-цільовий та чинник готовності [2, 139]. Варто також враховувати ситуаційний характер ризику.

Мотивація, що лежить в основі ризикованої дії, дозволяє виокремити немотивований і мотивований види ризику. «Немотивований ризик має місце у тих випадках, коли людина йде на ризик не заради ситуативної винагороди, а задля вирішення певної «надзадачі». Ідучи на зустріч небезпеці людина прагне здолати її, розширити свої можливості. Небезпечна дія при цьому набуває ціннісного сенсу. Мотивований ризик поділяється на виправданий і невинуватий. Ризикована дія вважається виправданою у тому випадку, коли вона спрямована на досягнення суспільно-значущої мети. Причому величина і імовірність сприятливих наслідків перевищує відповідні показники несприятливих наслідків, в іншому випадку має місце невинуватий ризик, що детермінується афективними моментами: задоволенням самолюбства,

схильністю до гострих відчуттів. Спільним у вищеперерахованих концепціях є те, що вони однотайно вважають ситуацію ризику – ситуацією оцінки» [1, 13].

Відповідно до ситуаційного підходу О. Вдовіченко виокремлює такі особливості ризику:

а) суб'єктивна оцінка ризику, здійснена особистістю, пов'язана з дефіцитом інформації про наслідки ризику та ймовірністю успіху чи невдачі у результаті ризикової поведінки;

б) суб'єктивна оцінка ситуації небезпеки та невизначеності залежить від соціокультурного розвитку особистості, соціально-психологічних і особистісних чинників та характеризується різною мірою динамічності, емоційності, прогностичності, усвідомленості сприймання процесу розгортання ситуації;

в) суб'єктивна оцінка особистістю ситуації невизначеності та небезпеки формує ставлення до ситуації як до ситуації ризику, що зумовлює розгортання поведінки і приводить до рефлексії та вибору її моделі;

г) реалізація ризикових дій у конструктивній або деструктивній формі (формується цілісна стратегія ризикової поведінки) [2, 139].

Ризиковану гру і ризиковану безпечність можуть провокувати алкоголь, наркотики, психотропні речовини тощо. Нерідко, наприклад, під їх дією реалізуються намагання перелізти з балкона на балкон висотного будинку, перевищення швидкості автомобіля на складній для управління трасі, стрибок з високого моста у неглибоку річку, ігри з вибухівкою тощо. Все це здебільшого призводить до нещасних випадків, хоча за кожним із них може приховуватись і замаскований під нещасний випадок суїцид, і неусвідомлюване прагнення до самогубства. Але за відсутності достатніх психологічних підстав для суїцидальних версій немає жодних причин для трактування таких вчинків як самогубства.

Що стосується підлітків – процес статевого дозрівання характеризується нестійкістю самооцінки та загального емоційного фону, тому схильність до ризику проявляється у контексті самовираження і самопрезентації у референтних групах. Зважаючи на це, активне поширення у соціальних мережах «ігор», становить реальну загрозу для дітей і підлітків. Такі «ігри», що лише частково нагадують гру (квести, виконання нескладних завдань на першому етапі залучення, інтерес тощо), насправді мають глибоко прихований психологічний вплив. «Синій кит», «Момо», «Червона сова» тощо – лише окремі приклади таких небезпечних ігор, що мають на меті схилити учасників до суїциду.

Ще одним аспектом ризикованої гри може бути маскування суб'єктом власного суїциду, спричинене прагненням відвести суспільне неприйняття, несхвалення, осуд, ганьбу від своїх рідних і від пам'яті про себе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Предко С.В. Особистісні детермінанти ризикованої поведінки в екстремальних видах спорту (на прикладі підводного плавання): дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2009. 185 с.

2. Вдовіченко О.В. Психологічні основи ризику особистості в онтогенезі. Дис. ... доктора психол. наук: 19.00.07 / ПНПУ імені К. Д. Ушинського Одеса, 2019. 611 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В США

*Каміла ЛИСЕНКО, ННІ цивільного захисту, група ЦЗк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Система освіти в США унікальна, тому що не є державною. Всі навчальні заклади контролюються владою того штату, де вони знаходяться, а акредитують їх спеціальні недержавні організації. В США не можна з певністю сказати, що державні виші краще приватних або навпаки. Серед популярних вишів є і ті, і інші. Наприклад, Ліга Плюща, куди входять одні з найстаріших навчальних закладів Сполучених Штатів, включає приватні ЗВО (Йель, Принстон). Головна різниця між ними – це форма фінансування. Державні фінансуються з держбюджетів, а приватні – з різних фондів, пожертвувань і, звичайно ж, оплати за навчання. Завдяки цьому, приватні ЗВО мають більше можливостей залучати до себе кращих професорів і мати краще обладнання. Навчання в американському університеті, незалежно від форми власності, платне. Приватні виші можуть бути незначно дорожчі, ніж в державні, але й можливостей отримати стипендію там більше.

Навчання в США не висуває єдиних вимог до абітурієнтів, вікового цензу також немає. Правила прийому студентів формують самі виші. Абітурієнтам необхідно пройти конкурсні іспити, тестування або співбесіди. Обов'язковим є наявність шкільного атестата або диплома бакалавра. Освіта в Америці вимагає вільного володіння англійською мовою, що підтверджується сертифікатом TOEFL або IELTS [1]. Часто для вступу необхідно додатково пройти додаткову програму підготовки.

Вступні вимоги (приклад):

- шкільний атестат/диплом бакалавра;
- сертифікат підтверджуючий знання англійської мови IELTS/TOEFL;
- резюме;
- мотиваційний лист.

Американські ЗВО практикують 2 етапи прийому документів: ранній (Early Decision) і основний (Regular Admission). Хоча виші стверджують, що різниці ніякої немає, на практиці кількість зарахувань при ранній подачі може бути більша. При достроковому зарахуванні існує поняття «early action», при якому студент подає документи в один заклад освіти і чекає рішення. До отримання рішення він не може подавати документи ще кудись. Дедлайн ранньої подачі – до 1 листопада. Дедлайн основної подачі – до 1 січня. У багатьох приватних навчальних закладах дедлайни можуть бути зміщені. Всі студенти академічних програм отримують візу категорії F1. Вона передбачає навчання в коледжах, університетах, підготовчі програми і довгострокові мовні курси з інтенсивністю не менше 20 годин на тиждень. Віза F1 дозволяє трансфер між університетами. Перевага візи F1 – це дозвіл працювати до 20 годин в тиждень під час навчання і до 40 годин в тиждень під час канікул [1].

Термін дії візи F1 визначається тривалістю навчальної програми. Максимальний термін дії візи 3 роки. Але студенти, які закінчили програми STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) мають шанс залишитися в Штатах ще на 24 місяці за програмою OPT. Для отримання візи потрібна форма I-20, яку видає навчальний заклад. З нею ви заповнюєте всі інші анкети і записуєтесь на подачу. Також необхідно сплатити збір SEVIS, який становить 350 доларів.

Система освіти в США є унікальною. Навчання в США не має загальних для всієї країни стандартів, оскільки питання освіти знаходяться під управлінням урядів штатів. Вища освіта в США передбачає, що студенти два перших роки

повинні вивчити загальноосвітні предмети і лише потім визначаються з майбутньою спеціальністю. Навчання в США може стати дешевшим, якщо спочатку вступити в 2-х або 4-х річний коледж, а потім перевестися в університет [2].

Навчання в США на підготовчих програмах розраховане на удосконалення навичок володіння англійською мовою. Після закінчення, для подальшого зарахування, студент повинен здати тест TOEFL. Результати цього тесту мають вирішальне значення при зарахуванні. Навчання в Америці передбачає отримання ступеня бакалавра після завершення чотирьох - або п'ятирічної програми навчання. Найпоширенішими ступенями є бакалавр мистецтв і бакалавр наук. Навчання в США на бакалавраті досить гнучке, дозволяє створити свою власну програму.

Навчання в Америці на магістратурі призначене для додаткового вдосконалення знань і навичок по вже наявній спеціальності. Після двох років навчання може бути присуджено науковий ступінь магістра мистецтв або магістра наук. Найвищий науковий ступінь – доктор філософії, присвоюється після трьох років навчання і захисту дисертації. На програмах докторантури готують майбутніх викладачів, а також вчених-дослідників. Найпоширеніша ступінь – доктор філософії, може бути присвоєна студентам, які проводять власні дослідження і успішно захистили наукову роботу. Навчання зазвичай займає 2-3 роки [2].

Важко придумати спеціальність, якої немає в навчальних закладах Сполучених Штатів. Але вже багато років поспіль там лідирують: інженерія, бізнес, комунікації, біля медичні спеціальності (підготовка медсестер), дизайн.

Американська вища освіта має свої плюси та мінуси. До плюсів можна віднести: рейтинговість університетів, можливість залишитися в США до 3 років після навчання, можливість отримати стипендію, можливість працювати паралельно з навчанням. Мінусами вищої освіти в США є ціна (можна зменшити за допомогою стипендії), можливість отримати відмову у візі, мовний бар'єр. Ціни на вищу освіту в США стартують від \$15000 за рік коледжу і \$25000 за рік університету. Цю суму можна зменшити завдяки стипендії. Крім вартості навчання обов'язково варто закладати додаткові витрати (приклад): проживання – \$600-2000 за квартиру, харчування – \$250, транспорт – \$120-150, медична страховка – \$160-180, особисті витрати.

Студенти можуть отримати стипендію в США. Найпопулярніші стипендії серед наших студентів це need-based scholarships і merit-based scholarships. Need-based scholarships – допомога нужденним. Її можна отримати, якщо у сім'ї немає грошей. Але не все так просто. Для отримання need-based scholarship потрібно буде зібрати всі документи про доходи сім'ї, щоб довести чому саме вам потрібне навчання в американському університеті. Merit-based scholarships – стипендії за заслуги. Їх присвоюють студентам з дуже високими академічними результатами, хто має наукові публікації і брав участь в різних конференціях. Отримати merit-based scholarship легше на 2-й або 3-й рік навчання, коли університет бачить ваші заслуги на благо альма-матер. Стипендії можуть бути різного розміру – 10%, 25%, 50% від вартості навчання. Їх виплачують університети, приватні фонди і держава. Стипендії на навчання за кордоном це знижка на навчання, а не грошові виплати. Це означає, що при повній вартості навчання \$25000 і отриманні знижки \$5000 ви заплатите \$20000 [3].

Окремо відзначимо спортивні стипендії, які можуть покривати до 100% вартості навчання. Їх видають самі виші, коли хочуть до себе конкретного студента. Для отримання спортивної стипендії студент повинен мати видатні досягнення (перемоги на міжнародних олімпіадах та інших змаганнях високого рівня). Для того, щоб податися на стипендію потрібно мати високі академічні результати (відмінний шкільний атестат або диплом бакалавра) та мотиваційний лист, що пояснює приймальної комісії чому стипендію потрібно дати саме вам.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Освіта в США. Вища освіта в Америці для українців. URL: <https://karandash.ua/ua/countries/us/> (дата звернення: 07.02.2025).
2. Вища освіта в США зблизька. URL: <https://kpi.ua/usa-education> (дата звернення: 07.02.2025).
3. Вища освіта в США. URL: <https://www.tower.ua/study-abroad/higher-education/usa/> (дата звернення: 07.02.2025).

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

*Юрій ЛІННІК, кандидат філософських наук
КЗВО «Рівненська медична академія»*

Критичне мислення є однією з ключових компетентностей сучасної людини, яка визначає її здатність до аналізу, оцінки та інтерпретації інформації. Воно дозволяє не лише запам'ятовувати факти, а й осмислювати їх, формувати власні аргументовані висновки та ухвалювати раціональні рішення. Основними характеристиками критичного мислення є аналіз, оцінка, аргументація, рефлексія та креативність. Аналіз передбачає здатність розділяти інформацію на складові, розглядати її з різних точок зору та виявляти логічні зв'язки. Оцінка допомагає визначати достовірність та обґрунтованість інформації, розпізнавати маніпуляції та фейки. Аргументація є важливою складовою критичного мислення, оскільки дозволяє формувати власну позицію на основі доказів, а рефлексія забезпечує можливість усвідомленого перегляду власних переконань та суджень. Креативність, у свою чергу, сприяє пошуку нових підходів до вирішення проблем і генеруванню оригінальних ідей.

У сучасній освіті критичне мислення відіграє важливу роль, оскільки сприяє формуванню незалежності мислення, інформаційної грамотності, здатності до конструктивного діалогу, академічної успішності та готовності до викликів сучасного світу. Студенти, які володіють критичним мисленням, не просто засвоюють навчальний матеріал, а вчаться аналізувати його зміст, ставити запитання, знаходити альтернативні підходи та аргументовано відстоювати власну точку зору. Вони стають більш стійкими до інформаційних маніпуляцій, оскільки здатні критично оцінювати джерела та розрізняти правдиві факти від дезінформації. Окрім того, критичне мислення допомагає налагоджувати ефективну комунікацію, сприяє толерантному сприйняттю різних точок зору та розвитку навичок ведення конструктивного діалогу.

Соціально-гуманітарні дисципліни відіграють ключову роль у розвитку критичного мислення, оскільки вони формують у студентів навички аналізу, оцінки та осмислення інформації. Такі науки, як філософія, соціологія, історія, політологія, психологія та культурологія, сприяють не лише засвоєнню теоретичних знань, а й навчають працювати з аргументами, ставити запитання, розпізнавати маніпуляції та вибудовувати власну позицію на основі фактів. У сучасному інформаційному суспільстві, де велика кількість даних потребує перевірки та критичного осмислення, ці дисципліни допомагають формувати усвідомлений підхід до сприйняття реальності [3, с.125].

Одним із важливих механізмів розвитку критичного мислення є аналіз історичних подій та соціальних явищ. Вивчаючи історію, студенти вчаться порівнювати різні інтерпретації фактів, розуміти причинно-наслідкові зв'язки та уникати стереотипного мислення. Соціологія та політологія сприяють усвідомленню закономірностей розвитку суспільства, дозволяють критично оцінювати соціальні процеси, політичні рішення та суспільні конфлікти. Філософія формує навички логічного мислення, допомагає розрізняти аргументи та софізми, що є особливо важливим для раціонального аналізу інформації. Психологія, у свою чергу, дає розуміння того, як працює свідомість, як формується сприйняття та якими є механізми когнітивних упереджень, що дозволяє студентам критично оцінювати як власні судження, так і думки інших людей.

Методи викладання соціально-гуманітарних дисциплін значно впливають на розвиток критичного мислення. Використання дискусій, дебатів, аналізу першоджерел, написання есе та робота з кейсами стимулюють студентів до самостійного осмислення матеріалу та формування аргументованої позиції. Інтерактивні методи навчання сприяють розвитку вміння працювати з альтернативними точками зору, що формує толерантність до різноманітності думок та зміцнює навички аргументованої полеміки.

Розвиток критичного мислення у студентів неможливий без використання ефективних освітніх методів і підходів, особливо у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін. Саме ці дисципліни формують здатність до аналізу, логічного мислення, аргументації та оцінки інформації, тому важливо використовувати інтерактивні методики, які сприяють активному залученню студентів у навчальний процес [5, с.99].

Одним із найбільш ефективних методів є проблемно-орієнтоване навчання, яке передбачає аналіз реальних чи змодельованих проблемних ситуацій. Студенти не отримують готових відповідей, а самостійно шукають шляхи вирішення, критично оцінюючи інформацію, аргументуючи власну позицію та працюючи в команді. Такий підхід стимулює розвиток навичок аналізу та синтезу даних, що є важливим для критичного мислення.

Важливим інструментом є метод дискусій та дебатів, який сприяє формуванню вміння аргументовано відстоювати власну позицію, оцінювати контраргументи та розвивати комунікативну компетентність. Проведення дебатів за методикою британського парламенту чи формування «круглих столів» дозволяє студентам опрацьовувати складні суспільні теми, аналізувати різні точки зору та логічно вибудовувати власні думки [1, с.158].

Ефективним є також аналіз першоджерел і критична оцінка інформації. Використання документальних матеріалів, історичних джерел, соціологічних досліджень чи політичних маніфестів допомагає студентам навчитися відокремлювати факти від інтерпретацій, розпізнавати маніпулятивні техніки та будувати власні висновки. Особливо актуальним це стає в умовах інформаційної війни та поширення дезінформації в медіапросторі.

Ще одним важливим підходом є кейс-метод, що базується на розгляді конкретних життєвих ситуацій, які потребують аналізу та ухвалення рішень. Робота з кейсами сприяє розвитку логічного мислення, формуванню навичок прогнозування можливих наслідків та обґрунтованого прийняття рішень.

Не менш ефективними є інтерактивні письмові завдання, зокрема написання аналітичних есе, рецензій та критичних оглядів наукових або публіцистичних текстів. Такі вправи допомагають студентам формулювати власні думки, структурувати аргументи та вдосконалювати навички рефлексії.

Отже, соціально-гуманітарні дисципліни є потужним інструментом розвитку критичного мислення, що необхідне для формування свідомих, компетентних та незалежних особистостей. В умовах сучасного інформаційного суспільства, де поширення дезінформації та маніпуляцій набуває все більшого значення, саме критичне мислення стає основою для прийняття зважених рішень та успішної інтеграції людини в суспільне життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Губенко М. І. Основи критичного мислення: методичний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2018. – 240 с.
2. Лещенко О. В. Формування критичного мислення у студентів через гуманітарні дисципліни. – Харків: Видавництво Харківського університету, 2019. 198 с.
3. Макаренко В. І. Гуманітарні науки як інструмент розвитку критичного мислення. – Львів: Видавництво "Світ", 2021. 215 с.
4. Сидоренко І. О. Соціально-гуманітарні дисципліни в освітньому процесі: теорія та практика. Київ: Наукова думка, 2017. 300 с.
5. Шевченко О. М. Методика викладання гуманітарних дисциплін: критичне мислення як основа. Одеса: Одеський національний університет, 2020. 172 с.

ОСОБИСТІСНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

*Анна ЛЯПКАЛО, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-22-2 групи
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Проблема суїцидальної поведінки серед підлітків, на превеликий жаль, актуальна для більшості країн, не зважаючи на рівень їхнього економічного та культурного розвитку.

Мета дослідження – визначити особистісно-психологічні чинники суїцидальної поведінки у підлітків.

Соціально-психологічні дослідження (Л. Димитрова, Є. Змановська, І. Іванюк, Г. Кіхтан, В. Синишина, Л. Федоришина, Л. Шевчук, Л. Шнейдер та ін.) свідчать, що найпоширенішими видами суїцидів серед підлітків є суїцид-протест і суїцид-заклик.

Протестні форми суїцидальної поведінки мають на меті негативно вплинути на значущих для суїцидента осіб (групи), які вороже, агресивно ставляться до нього. Підліток передбачає, що карою для кривдників будуть каяття, муки совісті, громадські, правові санкції. Цей тип суїцидальної мотивації базується на високій самооцінці її суб'єкта.

Самогубство-заклик покликане активізувати допомогу, втручання з метою радикальної зміни ситуації. Самопокарання є наслідком почуття провини перед ким-небудь, відмова ж проявляється рідко, насамперед у ситуаціях філософсько-песимістичного ставлення до світу в цілому.

Здебільшого підлітковий суїцид зумовлений віковими психологічними особливостями, серед яких домінують егоцентризм, негативізм, емоційна нестійкість, інфантилізм.

Передумовами до самогубства підлітків виступають:

- невміння підлітка розуміти та проявляти свої почуття, пояснювати свої переживання;

- особливість відчуття свого місця у світі: з одного боку – вже не дитина (переживає дорослі бажання), а з іншого – індивід, який залежить від сім'ї (яка, в свою чергу, стає менш значимою, ніж однолітки);

- нестійкість самооцінки, неадекватне уявлення про власну компетентність;

- максималізм у оцінюванні себе та інших, нездатність прогнозувати наслідки своїх дій.

Особистісно-психологічною основою суїцидальності неповнолітніх є депресивні розлади, насамперед імпульсивність, емоційна незрілість і нестійкість [1].

Імпульсивність у підлітків із суїцидальною поведінкою виявляється у нездатності осмислювати, критично зважувати своє рішення, передбачати наслідки свого вчинку, шукати несуйцидальні можливості ефективно захистити себе, свої інтереси тощо. Підліток не може тривалий час обмірковувати прийняття рішення.

Емоційна нестійкість, нестриманість провокує різноманітні конфліктні ситуації. Емоційна незрілість підлітків як нерозвинене співпереживання, співчуття до страждань інших людей, відсутність самовідданої прихильності, любові, емоційний егоцентризм, а також сугестивність (навіювання) є важливою передумовою суїцидальності. Вона проявляється в тому, що неповнолітній некритично переносить у сферу свого «Я» душевні переживання як реальних суїцидентів, так і героїв художніх творів, які справили на нього сильне «привабливе» враження.

Підлітки часто мають виражену здатність до самоспівчуття, при цьому вони часто залежать від думки оточуючих. Ці особливості обумовлюють певні типи суїцидонебезпечних реакцій підліткового періоду: реакція депривації, експлозивна реакція, реакція самоусунення [2].

Реакція депривації спостерігається, як правило, у підлітків молодшого та середнього пубертатного періоду, характеризується пригніченням емоційної активності, втратою інтересу до захоплень та занять. Підліток усамітнюється, стає мовчазним, залишається наодинці з негативними переживаннями. Основним змістом переживань стає страх покарання за академічну неуспішність чи за порушення дисципліни тощо. Підліток упевнений, що він дійсно винний та чекає публічного покарання. Такі реакції спостерігаються у підлітків з сімей «зовні благополучних», де є двоє батьків, задовольняються матеріально-побутові потреби, відсутні асоціальні прояви тощо. При цьому в сім'ї панують авторитарний стиль виховання, покарання, відсутні емоційні контакти, тобто фактори, що сприяють тривалій депривації дітей та підлітків в умовах сім'ї. Прагнення до самогубства характеризується стійким, вираженим бажанням померти, спосіб вибирається ретельно, все робиться для того, щоб ніхто не завадив спробі. У постсуїцидальному періоді швидко формується критичне ставлення до самогубства як до способу вирішення конфлікту. Для попередження повторних спроб важливим є емпатійний контакт, довіра до дорослих.

Експлозивна реакція спостерігається у підлітків середнього пубертатного віку. Характеризується афективною напругою, агресивністю, ворожістю не тільки до учасників конфлікту, а й до усіх оточуючих. Проявляється різноманітними порушеннями поведінки. Такі реакції формуються у підлітків, що прагнуть до лідерства. Вони виховуються у сім'ях, де подібні реакції на ситуаційні труднощі традиційні для дорослих членів сім'ї. Конфлікти, сварки із взаємними обвинуваченнями, вживання алкогольних речовин створюють ситуацію напруги, сприяючи формуванню відповідної поведінки і в молодших членів сім'ї.

Суїцидальні дії в даному випадку трактуються як прагнення помститися тим, хто ображав, довести свою правоту. Для таких підлітків характерні висловлювання типу: “Навіть ціною свого життя я доведу, що зі мною вчинили несправедливо”, “Нехай я помру, але її (наприклад, класного керівника) звільнять з нашого класу”. Самогубства в цих випадках здійснюються у стані афекту, у момент найвищого загострення конфліктної ситуації, часто на очах у тих, хто ображав. Суїцидальні дії не плануються завчасно. У постсуїцидальному періоді зберігається відсторонене ставлення до оточуючих, критика до самогубства відразу не формується, особливо якщо підлітку вдалося за допомогою суїцидальної спроби змінити ситуацію на свою користь. Основним завданням реабілітації у таких випадках поряд з соціально-психологічною допомогою є педагогічна корекція.

Реакція самоусунення спостерігається у підлітків середнього пубертатного віку, а також у підлітків старшого пубертатного віку з рисами соціальної та емоційної незрілості. Усі вони часто хворіли в дитинстві, фізично ослаблені, з ознаками соціальної занедбаності. Реакція характеризується прагненням втекти від проблем у побуті та навчанні, витіснити із свідомості думки про конфлікти з оточуючими, звертає на себе увагу крайня емоційна нестійкість підлітків даної групи. Вони легко впадають у відчай при невдачах і занадто радіють найменшому успіху. Ці підлітки несамотійні у прийнятті рішень, часто знаходяться під впливом однолітків, рано починають палити, вживати алкогольні речовини. Такі порушення у поведінці сприяють виникненню конфліктів з оточуючими, ситуацій загрози покарання. Суїцидальні дії є проявом бажання усунути себе з конфлікту, по можливості вийти з нього, при цьому як вихід передбачається не обов’язково смерть, а можливість хвороби. З аутоагресивною метою підлітки вживають небезпечні для життя засоби і не демонструють імітації самогубства. У тих випадках, коли спроба самогубства викликана бажанням померти, це бажання у період реалізації стає нестійким. При спробі самогубства підлітки активно шукають допомоги. Вони самі викликають “швидку”, повідомляють про самогубство дорослим, прохають їх врятувати. Критичне ставлення до самогубства формується відразу після спроби, супроводжується почуттям провини та сорому за свій вчинок. Допомога суїцидентам даної групи включає соціально-психологічну допомогу у подоланні конфлікту та психотерапевтичній корекції поведінки.

З метою визначення ризику суїцидальної поведінки у підлітків застосовують поведінкові та комунікативні індикатори. Поведінковими індикаторами суїцидального ризику є: обмеження контактів з оточенням або самоізоляція; недбале ставлення до своєї зовнішності та недотримання правил особистої гігієни; домінування теми смерті та самогубств у творчості; прослуховування тематичної музики; підвищена тривожність, перепади настрою; втечі з дому; здійснення різних ритуалів прощання (складання заповіту, роздавання власних речей); відсутність проявів емоційності; самоушкодження. До комунікативних індикаторів зараховують: прямі або непрямі висловлювання дитини про суїцидальні наміри; повідомлення про конкретний план суїциду; низька самооцінка; амбівалентна оцінка важливих подій; сповільненість мови, заповнення мовних пауз глибокими вдихами, монотонність інтонації; ознаки агресії, спрямованої на себе, систематичне самозвинувачення; відсутність планів на майбутнє; запевнення у безпорадності та залежності від інших. Наявність хоча б одного індикатора у поведінці і розмові підлітка вказує на необхідність діагностування на рівень суїцидальної поведінки [1, 68].

Таким чином, до суїцидальної поведінки схильні підлітки з низьким рівнем соціально-психологічної адаптивності, високим рівнем нервово-психічної напруженості, конфліктності. Суїцидальна поведінка у підлітків визначається провідним мотивом, від якого залежить тип суїцидальної поведінки.

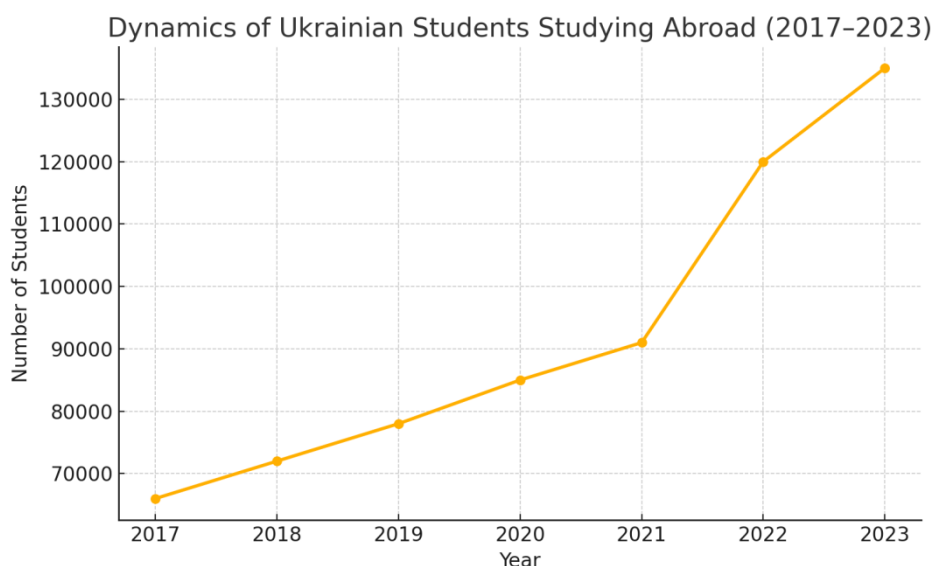
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Іванюк І., Соловійова В. Створення безпечного шкільного середовища: протокол безпеки при суїцидальній поведінці підлітків. *Молодь і ринок*. №7-8, 2021. С. 67–72. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727588/1/237585.pdf>
2. Попова О. Б. Підлітковий суїцид. Види профілактики. Київ: Редакції загальнопедагогічних газет, 2014. 104 с.

CHALLENGES OF ADAPTATION OF UKRAINIAN STUDENTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF CANADA

Anna MELNYK, Durham College, Canada

Due to significant changes in society caused by the full-scale war in Ukraine, many young Ukrainians have found themselves abroad, including those continuing or starting higher education. Canada, as one of the leading countries in the English-speaking world with an open attitude towards international student mobility, has become a destination for thousands of Ukrainian students. However, access to education alone does not guarantee successful inclusion in academic and cultural environments.

From a sociological point of view, adaptation is a multi-level process that involves social, academic, emotional, and institutional adjustment. The adaptation process depends on the student's cultural background, language skills, presence of social support, and the university's ability to create a friendly atmosphere for new students.

One of the key issues is cultural integration. Even with sufficient academic English, students from Ukraine often face difficulties in building informal connections. Different communication styles, unfamiliar norms in interactions with professors, and a lack of social cues can make it harder to adapt.

Academic adaptation also presents challenges. The Canadian education system emphasizes critical thinking, individual responsibility, and a flexible approach to learning. Students from more structured systems may find this transition stressful and confusing. Differences in grading, expectations, and rules of academic honesty can lead to uncertainty and mistakes.

Language challenges go beyond grammar. Students need to use academic vocabulary, participate in discussions, and understand cultural references or local expressions. Language is not only a communication tool but also a gateway to social inclusion.

Emotional adaptation is often overlooked. Many students come from war-affected areas or are separated from their families. Their mental well-being can significantly affect their academic success. The feeling of isolation, stress, and internal conflict between learning and collective trauma can complicate their adjustment.

Some Canadian universities offer language support, psychological services, and mentoring programs. However, such initiatives are sometimes fragmented or designed for international students in general, without addressing the specific needs of students affected by war.

Therefore, the adaptation of Ukrainian students in Canada requires not only administrative support but also a comprehensive approach that includes sociological understanding. Overcoming adaptation barriers will help build a more inclusive academic environment where students are active participants rather than passive recipients of support.

REFERENCES

1. Altbach, P. G., & Knight, J. (2007). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*, 11(3–4), 290–305.
2. Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5–34.
3. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. In Richardson, J. (Ed.), *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood.
4. Canadian Bureau for International Education (CBIE). (2023). *International Students in Canada: Key Data Highlights*.
5. OECD. (2022). *Education at a Glance: OECD Indicators*.
6. Стельмах, Л. В. (2021). Адаптація іноземних студентів в умовах міжкультурної взаємодії. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, №1, 45–52.
7. ЮНЕСКО (2023). *Global Flow of Tertiary-Level Students*. Institute for Statistics.

СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ЇЇ РЕГУЛЯЦІЯ

Карина МІЛЯКОВА, ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Соціальна поведінка за спрямованістю активності може бути просоціальною, асоціальною чи антисоціальною. І те й інше залежить, по-перше, від соціальної структури суспільства; по-друге, від нормативної культури і ціннісних орієнтації, які формують нормативний канон особи – уявлення, якою людина повинна або не повинна бути; по-третє, від установок, стилю мислення і самосвідомості конкретних індивідів.

Соціальна поведінка – це сукупність вчинків і дій індивіда або групи в суспільному бутті, обумовлених соціальними чинниками та пануючими нормами.

Мета соціальної поведінки полягає у перетворенні навколишньої дійсності (світу), здійсненні соціальних змін в суспільстві, розвитку соціально-психологічних феноменів у групі, особистісних перетворень самої людини.

Соціальна регуляція поведінки забезпечена складною системою, функціями якої виступають: формування, оцінювання, підтримка, захист і відтворення необхідних суспільству й соціальним групам норм, правил, механізмів, засобів, забезпечення існування і відтворення певних типів взаємодії, взаємин, спілкування, діяльності, свідомості та поведінки особи як члена суспільства.

До чинників загальнолюдської детермінації соціальної поведінки відносять спосіб, стиль життя, рівень добробуту, соціальний контекст; працю, спорт, соціальні цінності, екологічну ситуацію, етноси, соціальні установки, побут, сім'ю.

Існує безліч об'єктивних регуляторів соціальних відносин: суспільне виробництво, суспільні відносини, соціальні рухи, громадська думка, соціальні потреби, суспільні інтереси, суспільні настрої, суспільна свідомість, соціальна напруженість, соціально-економічна ситуація.

У сфері духовного життя суспільства регуляторами соціальної поведінки виступають: мораль, етика, менталітет, культура, субкультура, ідеал, цінності, освіта, ідеологія, засоби масової інформації, світогляд, релігія.

У сфері політики – влада, бюрократія, соціальні рухи, партії.

У сфері правових відносин – право, закон.

Соціально-психологічними трансляторами цих впливів є:

– великі (етнос, класи, прошарки, професії, когорти), середні і малі соціальні групи (спільноти, співтовариства, колективи, організації, групи);

– динамічні групові явища (соціально-психологічний клімат, соціальні уявлення, групова думка, конфлікт, настрої, напруженість, міжгрупові і внутрішньогрупові стосунки, традиції, групова поведінка, згуртованість, референтність, рівень розвитку групи).

До культурних регуляторів відносять: знак, мову, символи, традиції, ритуали, обряди, забобони, звичаї, звички, стереотипи, стандарти, моду, смаки, комунікацію, чутки, рекламу. Особистісними регуляторами виступають: соціальний престиж, позиція, статус, роль, авторитет, переконання, установка, соціальна бажаність.

Універсальною формою регуляції соціальної поведінки є соціальні норми, норми моралі і моральність, закони.

До розряду недирективних норм соціальної поведінки особистості відносять традиції (поняття, яке охоплює об'єкти соціальної спадщини – матеріальні та духовні цінності), звичаї (встановлений спосіб поведінки, пов'язаний з певними моральними цінностями, порушення яких викликає негативні санкції групи чи суспільства), конвенціональні норми поведінки.

Разом із соціальними нормами суспільства: політичними, правовими, етнічними, культурними, моральними, етичними – існують норми як численних реальних груп організованих або неформальних, так і номінальних. Ці норми не набувають всезагального характеру, вони відображають характер, зміст і форму більш загальних норм та специфіку спільноти, групи: характер, форму, зміст стосунків, взаємодій, залежностей між її членами, їх особливості, специфіку умов і цілей.

Групові норми соціальної поведінки можуть бути формалізованими і неформалізованими. Формалізований (оформлений, фіксований, зовні) характер нормативної регуляції існує у формальних соціальних об'єднаннях. Всі організації використовують різноманітні стандарти, моделі, шаблони, зразки, правила, імперативи поведінки, дій, стосунків. Вони регулюють, санкціонують, оцінюють, примушують, спонукають людей здійснювати ті чи інші дії в системі взаємин людей, в діяльності організації.

Регулювання соціальної поведінки безпосередньо здійснюється у межах малих груп під час спільної діяльності людей, спілкування, суспільної практики.

Соціально-психологічні механізми регуляції включають навіювання, наслідування, підкріплення, приклад, зараження; вплив реклами і пропаганди у ЗМІ; методи і засоби соціальних технологій та соціальної інженерії; соціальне планування й соціальне прогнозування; механізми психології управління. Загальним підсумком дії механізмів соціальної регуляції є модифікація поведінки особи, соціальний контроль за її поведінкою.

Система соціального контролю включає уособлені спеціалізовані інституції, що займаються певним типом соціального контролю (комісії, комітети контролю, адміністративний апарат), а також громадську думку й інтеріоризовані норми поведінки групи, які індивіди усвідомлюють й переживають як власні вимоги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ НАЧАЛЬНИКІВ КАРАУЛІВ ОРС ЦЗ

*Світлана МОРОЗ, ННІ управління і безпеки населення, група ПС/м 1-23
НК – Яна АМУРОВА, доктор філософії зі спеціальності 053 Психологія
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасні умови професійної діяльності вимагають від начальників караулів ОРС ЦЗ не лише високої професійної підготовки, а й здатності до саморозвитку, швидкого прийняття рішень та психологічної стійкості. Умови екстремальних ситуацій, у яких вони працюють, сприяють як прискоренню їхньої самоактуалізації, так і виникненню психологічних бар'єрів на цьому шляху. Високий рівень психологічної готовності цих фахівців є запорукою ефективності роботи всієї команди, оскільки їхня здатність до саморозвитку безпосередньо впливає на ухвалення рішень у кризових ситуаціях. Однак процес самоактуалізації може бути ускладнений різноманітними внутрішніми та зовнішніми бар'єрами, що потребує аналізу та розробки відповідних стратегій їх подолання.

Одним із ключових аспектів професійної самоактуалізації начальників караулів є наявність певних особистісних якостей, які визначають їхню ефективність у роботі. Передусім це лідерські здібності, що включають вміння організовувати роботу команди, мотивувати підлеглих та підтримувати високий рівень дисципліни. Важливу роль відіграє також стресостійкість, оскільки робота в умовах екстремальних ситуацій вимагає здатності швидко приймати рішення без втрати самоконтролю. Крім того, наявність внутрішньої мотивації до розвитку та вдосконалення професійних навичок є визначальним чинником, що впливає на рівень самоактуалізації [2].

Фактори, що впливають на процес професійної самоактуалізації начальників караулів, можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать психологічні характеристики особистості, такі як рівень стресостійкості, самооцінка, впевненість у собі, емоційна інтелектуальність. Начальник караулу повинен не лише керувати колективом, але й бути прикладом для підлеглих, що потребує постійної роботи над собою. До зовнішніх факторів відносяться соціальне середовище, підтримка колективу, кар'єрні можливості та загальні

умови праці. Наявність сприятливого мікроклімату в команді позитивно впливає на розвиток особистості керівника, тоді як часте перебування у стресових ситуаціях може сприяти як розвитку адаптивних навичок, так і виникненню емоційного виснаження [3].

Попри те, що самоактуалізація є природним процесом розвитку особистості, на її шляху можуть виникати певні бар'єри. Основними серед них є професійне вигорання, що виникає через високе емоційне та фізичне навантаження, брак мотиваційних стимулів та конфліктні ситуації в колективі. Психологічне виснаження може знижувати ефективність виконання обов'язків, що, у свою чергу, негативно впливає на роботу всієї команди. Крім того, відсутність чітких перспектив кар'єрного зростання або системи заохочень може демотивувати керівника до подальшого професійного розвитку.

Подолання означених бар'єрів можливе за допомогою різних психологічних механізмів, спрямованих на розвиток особистості та підвищення рівня професійної мотивації. Одним із ефективних підходів є розвиток емоційного інтелекту, який дозволяє краще розуміти власні емоції, контролювати їх та ефективно комунікувати з оточенням. Важливу роль відіграє також психологічна підтримка, яка може включати участь у тренінгах, консультування з фахівцями та впровадження програм з професійного розвитку. Додатково до цього, формування мотиваційної стратегії, що передбачає встановлення професійних цілей, підвищення кваліфікації та створення системи заохочень, сприяє активізації процесу самоактуалізації [1].

Таким чином, професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ є багатокомпонентним процесом, що включає розвиток особистісних якостей, подолання психологічних бар'єрів та формування сприятливого середовища для професійного зростання. Високий рівень самоактуалізації сприяє ефективному виконанню обов'язків, підвищенню продуктивності команди та зниженню рівня професійного вигорання. Професійна самоактуалізація начальників караулів ОРС ЦЗ в умовах воєнного стану є складним і багатофакторним процесом, що залежить від рівня стресостійкості, мотивації та підтримки з боку колективу. Війна створює додаткові загрози для психологічного здоров'я рятувальників, але водночас може стати поштовхом для їхнього професійного та особистісного зростання. Запобігання емоційному вигоранню, впровадження психологічної підтримки та розвиток лідерських якостей є ключовими чинниками, які сприяють самореалізації в екстремальних умовах [2]. З огляду на важливість цієї проблематики, подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку методик розвитку стресостійкості та оцінку впливу професійного середовища на особистісний ріст начальників караулів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Афанасьєва Н. Є. Особливості професійної мотивації рятувальників у кризовий період професіогенезу. Особистість, суспільство. Харків, 2019. С. 18-21.
2. Дії підрозділів ДСНС України в умовах воєнного стану: навчальний посібник / за ред. М. Ковалю. Львів: ЛДУБЖД, 2023. 308 с.
3. Приходько І. І. Сучасна система психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців екстремального профілю в Україні. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 22. С. 214-227.

КОНФЛІКЦІОНІСТСЬКА МОДЕЛЬ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Віталій НЕСПЛЯК, ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Соціально-психологічні моделі відхильної поведінки включають широкий спектр різних точок зору на механізми формування девіантної поведінки, серед них і конфлікціоністська модель

Конфлікціоністська модель звертає увагу на те, що інтереси основних соціальних груп часто вступають у протиріччя між собою. Якщо група належності людини не збігається з її референтною групою, вона може відчувати відносну депривацію.

Почуття відносної депривації сприяє соціальному відчуженню. Е. Фромм зауважив, що головною ознакою нашого суспільства стає тотальне відчуження. М. Симен виділив шість ступенів розвитку відчуження:

- безсилля, нездатність контролювати події;
- відсутність сенсу життя, незрозумілість, непрозорість соціальних відносин;
- нормативна дезорієнтація, необхідність застосовувати соціально неприйнятні засоби для досягнення індивідуальних цілей;
- культурне знехтування – усунення від прийнятних у суспільстві культурних цінностей;
- самоусунення – участь у суспільних діях сприймається як зовнішня необхідність;
- соціальна ізоляція – почуття свого знецінення, відокремлення від суспільства.

Об'єктивно у перебігу цього процесу спостерігається:

- зниження емоційного реагування;
- порушення комунікативного процесу, що приводить до стану постійної фрустрованості;
- зростання напруги, тривоги, агресивності;
- прийняття контркультури чи субкультури.

Соціальне відчуження створює передумови для колективних дій та революційних соціальних рухів, формування контркультури та асоціальних груп. Р. Квінні вважав, що правнича система робить протиправною поведінку, яка загрожує привілеям і власності. Навіть азартні ігри, недозволений секс, пияцтво, неробство, гульцтво, прогули загрожують інтересам можновладних груп, тому що ставлять під сумнів основні цінності, такі як врівноваженість, особиста відповідальність, відстрочене винагородження, старанність, працьовитість, працелюбність. Інші форми відхилень – насильство, крадіжки, вбивства – розглядаються як наслідки соціального устрою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.
2. Czubina T. Socjologia: adaptacyjny kurs wykładów w ramach programu Erasmus+. Czerkasy: CIBP imienia Bohaterów Czarnobyla NUOCU, 2021.

ОСНОВНІ ТОЧКИ ЗОРУ НА ПРИЧИНИ ДЕВІАЦІЇ

Дмитро ПАНАСЮК, ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

У перекладі з латинської «девіація» означає відхилення. Початковим для розуміння сутності девіантної поведінки є поняття «норма». Соціальні норми – це засновані на цінностях правила поведінки, очікування і стандарти, які регулюють дії та вчинки людей, соціальних груп, зміцнюючи стабільність та єдність суспільства. Норми втілюються в юридичних законах, моралі, етикеті. Вихід за ці норми розцінюється суспільством як девіантна поведінка. У більшості випадків вона підлягає соціальним санкціям – від суспільного осуду до кримінального покарання.

Соціальні відхилення – це не випадкові факти, а процеси, що набули певного поширення в суспільстві. Для того щоб індивідуальні негативні відхилення набули якості соціальних, потрібні такі умови: однакова спрямованість таких відхилень у подібних груп людей в однакових умовах; близькість причин, які викликають ці відхилення; повторюваність, стійкість зазначених явищ.

Слід зауважити, що не завжди просто кваліфікувати той або інший вчинок як девіацію. Справа в тому, що норми, стандарти в суспільстві рухливі, відносні, по-різному сприймаються різними групами.

У будь-якому суспільстві є поведінка, яка відхиляється від суспільних норм. Причому вона буває не тільки зі знаком «—», а й зі знаком «+», як прогресивна, що випереджає цей стан суспільства. В останньому випадку вона виступає як засіб розвитку суспільства (наприклад, дисидентство).

Негативні форми відхилень – це соціальна патологія (злочинність, наркоманія тощо). Ці вияви відхилень – дисфункціональні, завдають шкоди суспільству і особистості.

Найбільше девіація виявляється в періоди перетворень суспільних систем, коли руйнуються старі норми, цінності, стереотипи, і люди втрачають орієнтири. Саме через це ця галузь соціології дуже актуальна для сучасного стану нашого суспільства. Вона має встановлювати загальні причини тих або інших видів девіації, щоб допомогти суспільству відновити контроль за поведінкою, запобігти розпаду суспільства, нейтралізувати центробіжні тенденції.

Загальноприйнятої точки зору на причини девіації немає. Є кілька теоретичних підходів у поясненні цього феномена.

Біологічний підхід. Наприкінці XIX ст. італійський лікар Чезаре Ломброзо (1835–1909 рр.) встановив зв'язок між кримінальною поведінкою і специфічними анатоμο-фізіологічними ознаками злочинця. На основі антропологічних вимірювань засуджених він дійшов висновку щодо існування «природжених злочинців», які становлять до 40 відсотків загальної кількості засуджених (інші – це випадкові злочинці), їм властиві особливі фізичні риси: сплющений ніс, рідка борідка, низький лоб, великі щелепи, високі вилиці («атавістичні» риси особистості, повернення до більш ранньої стадії еволюції людини). Ця теорія була популярною на початку XX ст., але згодом її витіснили інші теорії (таблиці, складені Ломброзо, не підтвердилися подальшими дослідженнями).

Відомий американський лікар і психолог У. Шелдон встановив зв'язок між будовою тіла і характерними особистими рисами. Ендоморфу (людині помірної повноти з м'яким і дещо округлим тілом) властиві товариськість, уміння жити в злагоді з іншими людьми і потурання своїм бажанням. Мезоморф (той, чие тіло

відрізняється силою і стрункістю) виявляє схильність до неспокою, активний і не дуже чутливий. Ектоморф (відрізняється тонкістю і крихкістю будови тіла) схильний до самоаналізу, наділений підвищеною чутливістю і нервозністю. З цих трьох типів найбільш схильними до девіації вважали мезоморфів.

Останнім часом біологічний підхід виявляється в спробах пояснення девіації аномаліями статевих хромосом девіанта.

Активно розроблявся психологічний напрям у поясненні девіації. Вже в XIX ст. зверталася увага на значення таких станів і характеристик особистості, як «розумові дефекти», «дегенеративність», «дебільність», «психопатія». З. Фрейд запропонував гіпотезу, згідно з якою девіація зумовлюється внутрішньою конфліктністю, властивою самій особистості. Він ввів поняття «потенційний злочинець з почуттям провини». Є люди, які хочуть, щоб їх піймали і покарали, оскільки вони відчувають себе винними. Проте навряд чи серед злочинців знайдеться багато таких, які по своїй волі прагнули б потрапити до в'язниці.

Тепер психологи стверджують, що особливості особистості та мотиви її дій впливають на всі види девіації (хоч є і тісний зв'язок з соціальними чинниками). Одним із механізмів формування девіації є аддиктивна модель поведінки (аддикція – згубна пристрасть до чого-небудь). Сутність її в тому, що людина прагне змінити свій психічний стан, приймаючи деякі речовини або фіксуючи увагу на якихось предметах, видах діяльності. Процес вживання таких речовин (алкоголь, наркотики), пристрасть до якогось предмета чи діяльності (азартна гра тощо) супроводжується розвитком інтенсивних емоцій і набуває таких розмірів, що починає керувати життям людини, позбавляє її волі до протистояння аддикції. Така форма поведінки характерна для людей з низькою здатністю переносити психологічні труднощі, таких, котрі важко адаптуються до швидкої зміни обставин. У такий спосіб вони прагнуть просто і швидко досягти психофізичного комфорту. Адикція для таких людей – універсальний засіб втекти від реального життя. Для самозахисту люди з адиктивним типом поведінки використовують механізм, який у психології називається «мислення за бажанням»: усупереч логіці причинно-наслідкових зв'язків вони вважають реальним лише те, що відповідає їхньому бажанню. В результаті порушуються міжособові відносини, люди відчужуються від суспільства.

Найбільш різноманітним і поширеним є соціологічний напрям у поясненні девіації.

Велику увагу девіації приділяв класик соціології Е. Дюркгейм (його праця «Самогубство» з'явилась у 1897 р.). Він ввів в соціологію поняття «аномія», яке означає: стан суспільства, за якого для його членів втратили значущість соціальні норми і цінності; старі норми вже не працюють, а нові ще не склалися; як наслідок цього для членів такого суспільства не існує еталонів, стандартів порівняння з іншими людьми, які б дали можливість оцінити своє соціальне становище і вибрати взірці поведінки; індивід не відчуває солідарності з конкретною групою, перебуває у невизначеному стані; невідповідність, розрив між універсальними цілями і очікуваннями (які схвалюються в цьому суспільстві) та соціально прийнятними, «законними» шляхами досягнення їх; внаслідок практичної недосяжності таких цілей для всіх членів суспільства це штовхає багатьох людей на незаконні шляхи їх досягнення.

«Промислове суспільство» (капіталізм), на думку Е. Дюркгейма, заохочує однакові для всіх цінності індивідуального успіху. Проте більшість людей, позбавлених багатства, високого престижу, неминуче виявляються в конфлікті з соціальними нормами або розцінюють своє життя як невдале. Останній аспект розуміння аномії активно розробляв американський соціолог Р. Мертон.

У соціологічній теорії конфлікту є пояснення, згідно з яким девіація – результат того, що ця поведінка заснована на нормах іншої культури (автор американець А. Коен). Злочинець розглядається як носій певної субкультури, конфліктної по відношенню до домінуючого в цьому суспільстві типу культури.

Деякі вчені як головне джерело девіації розглядають наявність у суспільстві соціальної нерівності, високий ступінь відмінностей у можливостях задоволення потреб для різних соціальних груп.

Як бачимо, спектр точок зору на цю проблему широкий. Найімовірніше, девіацію зумовлює комплекс соціальних і психологічних чинників, тому жодна окрема теорія не може пояснити ці явища в суспільстві. Ці теорії слід розглядати як такі, що взаємодоповнюють одна одну.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.
2. Czubina T. Socjologia: adaptacyjny kurs wykładów w ramach programu Erasmus+. Czerkasy: CIBP imienia Bohaterów Czarnobyla NUOCU, 2021.

СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІТАЛІЇ

*Павло ПАСІЧНИК, ННІ цивільного захисту, група ЦЗк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Італія – дуже популярна країна, в тому числі, й серед абітурієнтів. Саме тут розташований найстаріший університет Європи – Болонський, заснований на початку XI століття. У міжнародному рейтингу QS World University Rankings 12 закладів вищої освіти Італії входять в ТОП-500, а це чимало. Помірні розцінки, висока якість і загальна доступність вищої освіти, старовинні академічні традиції, можливість поєднувати навчання з періодичними туристичними «забігами» по численних визначних пам'ятках цієї країни, комфортність її для молоді – все це заохочує до Італії близько 35 тисяч іноземних студентів на рік. Найбільш популярні ЗВО та факультети за напрямками, пов'язаними з дизайном, архітектурою, модою та мистецтвом.

В Італії розташовано багато старовинних університетів, які зробили великий вплив на розвиток європейської культури в цілому. Це і Болонський, і Пізанський, і римські Тор Вегата і Ла Сап'єнца, і Туринський, і Флорентійський заклади освіти. Мають велику популярність університет і політехнічний інститут в Мілані, що входить у десятку найкращих вишів в галузі архітектури та дизайну. До того ж, університети в Падуї, Брешії, Трієсті, Бергамо та інших містах теж надають студентам належний рівень освіти [1].

Організація вищої освіти відповідає положенням Болонського процесу. Вона є тріступеневою: бакалаврат, магістратура, докторантура. Навчання на бакалавраті триває 3-4 роки, ще два роки доведеться присвятити магістратурі. За деякими галузями право на роботу за фахом надає лише закінчення магістратури: це, наприклад, медицина, архітектура, фармацевтика. Також існують професійні галузі, де навчання в магістратурі спрямоване на науково-дослідну роботу. Для академічної кар'єри та найбільш успішного працевлаштування слід написати

дисертацію і отримати звання доктора наук. Навчальний рік в одних ЗВО складається з двох семестрів, інші університети ділять рік на 3 або 4 семестри.

Система освіти побудована таким чином, що кількість навчальних місць не обмежується зовсім, а це означає, що вступити до італійського вишу досить нескладно. Вартість вищої освіти в Італії становить у середньому 2,500 євро за один навчальний рік. Крім цього, в країні велика кількість стипендій, які може отримати іноземний студент. Наприклад, соціальна державна стипендія (до €14,000 за один навчальний рік) цього вистачить, щоб покрити не лише витрати на навчання, а й на оренду житла. В Італії також популярними є стипендії університетів (€1,000 до €10,000 за один навчальний рік) [2]. Робиться це для запрошення до країни якомога більшої кількості студентів.

Країна, в якій кожне місто можна назвати колискою мистецтва – Італія – ідеальне місце для навчання музиці, живопису та, звичайно ж, дизайну (одягу, інтер'єрів, меблів, автомобілів тощо). Програми у сферах дизайну й моди пропонуються приватними італійськими вищими школами, навчання в яких є платним і досить дорогим (від 14 тис євро на рік на бакалаврських програмах і від 20 тис євро на магістерських та післядипломних програмах). Проте кількість охочих вступити на подібні програми зростає з кожним роком: затребувана спеціальність, підтверджена дипломом міжнародного зразка, забезпечує майже стовідсоткові гарантії успішного працевлаштування в будь-якій країні світу. Більш того, багато хто зі студентів, які навчаються на професійних програмах творчого спрямування, найчастіше починають кар'єру в престижних дизайнерських студіях і будинках моди ще до отримання диплома [3].

Особливості вищої освіти в Італії передбачають самостійний вибір навчальних предметів та лекцій (програми навчання практично відсутні). Предмети викладають італійською та англійською мовами. Щорічно 2 сесії (у лютому та липні), іспити частіше усні. Результати вимірюються за шкалою 0 – 30 балів, де 18 – це прохідний бал.

В Італії приймають абітурієнтів після 12 років навчання, тому доведеться «дібрати» рік, якого бракує, в будь-якому місцевому закладі вищої освіти або середньо-спеціальному освітньому закладі. Крім того, слід дізнатися, які саме вимоги до абітурієнтів висуває конкретний ЗВО, оскільки кожен освітній заклад має власну специфіку. В Італії студенти почуваються досить вільно. Вступні іспити у більшості вузів відсутні, скласти потрібно тільки іспит з мови (італійської або англійської), але не для всіх. Якщо у вас є сертифікат CILS про володіння мовою на рівні B2, від складання іспиту ви звільняєтесь. Студентам дозволено працювати до 20 годин на тиждень, облік або контроль відвідування лекцій відсутній. Кожен студент самостійно обирає, який іспит в яку сесію скласти. Здавалося б – за таких умов вчитися дуже просто, але іноді ця воля обертається проти студента, це помітно у статистиці: ЗВО закінчує лише близько 70 відсотків студентів [1]. Вважається, що навчання потрібне власне студенту, до того ж, в Італії престиж вищої освіти надто високий.

Ще одна особливість італійської вищої освіти – організація іспитів. Вони складаються частіше в усному форматі та без білетів, але студент має бути готовим відповісти на будь-яке запитання. Деяких абітурієнтів бентежить необхідність знання італійської. Але майже всі вузи Італії проводять навчання двома мовами – італійською та англійською, тобто, це не проблема. Якщо ж ви не знаєте жодної з цих мов, при кожному вузі є спеціальні курси. Репутація і переваги численних італійських закладів вищої освіти привертають безліч вступників. Головні «магніти» для абітурієнтів – це: відносно низька вартість навчання (приблизно до 10 000 євро на рік в приватних вузах), стипендії для студентів,

високий рівень викладання, висока самостійність студентів, які можуть обирати і додаткові предмети, і періодичність складання іспитів, можливість навчатися як італійською, так і англійською, гнучкість і варіативність навчальних програм, можливість підробляти, безпечне життя, сприятливий клімат і велика кількість туристичних пам'яток Італії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта в Італії. URL: <https://www.tower.ua/study-abroad/higher-education/italy/> (дата звернення: 09.02.2025).
2. Вища освіта та навчання в Італії. URL: <https://cac-edu.com.ua/ua/italy> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Освіта в Італії. URL: <https://karandash.ua/ua/countries/italy/> (дата звернення: 09.02.2025).

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ ТА ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ

*Вадим ПЕРЕПЕЛИЦЯ, здобувач вищої освіти другого магістерського рівня
Валентин МЕЛЬНИК, кандидат технічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Навчання дітей і молоді має свої особливості. Ці особливості повинні враховуватися особами, що проводять навчання з такою віковою групою, як діти. Психіка дитини значною мірою різниться від психіки дорослої людини. Психологія та педагогіка пропонує звертати увагу на наступні вікові особливості розвитку психіки і пізнавальної діяльності у контексті навчання дітей правил пожежної та власної безпеки.

Класифікація вікових груп дітей та поради, щодо методик донесення інформації:

від одного до трьох років – молодший дошкільний вік. Діти у цей період виявляють найбільшу допитливість, серйозне ставлення дорослих допомагає їм вчитися, мислити, запам'ятовувати, здобувати нові знання про властивості предметів кількісні відношення, причинні зв'язки, відкривати для себе властивості об'єктів не просто на власному досвіді, а в процесі практичного і мовного спілкування з батьками, вихователями. Вони охоче слухають оповідання, казки, вірші, які збагачують необхідною інформацією, ситуаціями й оцінками, що сприяють початковому вихованню правильного ставлення до безпеки. Важлива роль у набутті знань і певних умінь пожежної безпеки відводиться рухливим іграм, які проводяться спільно з дітьми

– від 3-5 до 6-7 років – середній дошкільний вік. При проведенні занять слід звертати увагу що спілкування з дорослими переходить з практичної сфери (спільного виконання дій) у пізнавальну. Дорослі стають джерелом різноманітних знань про навколишнє середовище. Цей зв'язок розширюється за допомогою дорослих, розвивається мислення, пам'ять, уява, увага. Даний період називають «віком гри». В ній діти виконують ролі дорослих. Гра набуває рольової форми, між учасниками виникають реальні стосунки. У навчанні дітей рекомендується використовувати дидактичні ігри, ігри-драматизації, ігри-фантазії. Важливо використовувати літературні твори, наочність (дитячі малюнки, цікаві

зображення тих чи інших предметів, ілюстрації виникнення різних життєвих ситуацій).

– від 6 - 7 до 11 років – молодший шкільний вік. Слід пам'ятати про те, що мислення дитини в такому віці стає конкретно-образним, школярі оволодівають уміннями робити умовиводи, розкривати причини різних явищ, мотиви здійснення вчинків людиною. Дітям властиве наслідування, підвищене навіювання, що як позитивно так і негативно впливає на засвоєння норм і правил безпечної життєдіяльності. Важливе місце у навчанні правилам пожежної безпеки відводиться дорослим, їх особистому прикладу. Вчитель повинен подати навчальний матеріал цікаво, образно, емоційно-насичено. Методи проведення занять з цією віковою групою можуть бути різноманітними: читання художньої літератури, перегляд телепередач, кінофільмів, інтелектуально-розважальні ігри тощо. Шляхом створення різних ігрових ситуацій та проведення інших форм активної діяльності у молодших школярів формується уявлення про небезпеки, що можуть виникати навколо них та за їх участю, навчають правильно поводити себе в різноманітних складних життєвих ситуаціях.

– від 11 до 15 років – середній шкільний вік. Навчання підлітків потрібно побудувати акцентуючи увагу на тривалості та систематичності викладання матеріалу. Дітей у цьому віці приваблює робота, в якій можна виявити певну ініціативу і творчість. Ігрова діяльність повинна набувати якісно іншого характеру за змістом і способами здійснення у порівнянні з ігровими програмами, розробленими для дітей молодшого шкільного віку. Доцільно застосовувати наступні види навчання в ігровій формі: творчі ігри (драматизація, ігри – походи, імпровізації і фантазування при відтворенні подій, конкретних ситуацій, інтелектуальні, спортивні ігри, комп'ютерні, військові ігри тощо). Особливо підлітків захоплюють колективні ігри, та ігри, де потрібна творча ініціатива. Особливості роботи з цією віковою групою полягають у поглибленні і вдосконаленні вже відомих знань та набутті нових. Учні повинні зрозуміти, що на людину протягом її життя покладається багато обов'язків, головним із яких є збереження людини як невідривної частки природи, а також те, що й сама діяльність людини є джерелом багатьох небезпек. Отже, всі форми та методи навчання, що використовуються вчителями на заняттях, мають бути спрямовані на формування в учнів моделі безпеки при виникненні надзвичайних ситуаціях у побуті, в школі, в лісі, в громадських місцях, тощо.

– від 15 до 18 років – старший шкільний вік. Юнаки у цьому віці потребують надання їм необхідних умов для застосування на практиці отриманих раніше знань, їм цікаво вирішувати задачі на застосування абстрактного й узагальненого мислення, науково обґрунтовувати свою точку зору при проведенні дискусій, доводити до оточуючих власні думки, висновки щодо тої чи іншої життєвої ситуації, а також намагаються критично оцінювати істинність інформації, що надходить до них. Методами навчання правил пожежної безпеки з цією віковою групою можуть виступати колективні ігри, дискусії з посиленням на наукову літературу, психологічні тренінги, різноманітні конкурси, вікторини, комп'ютерні програми відповідно до тематики заняття виду і т. ін.

Отже, вибір форм і методів навчання залежно від віку тих, хто навчається, являється запорукою успішного засвоєння ними навчального матеріалу та використання здобутих знань і умінь в повсякденному житті.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Зіміна Т. Все починається з малого. Пожежна безпека. 2000. №4. С. 16-17.
2. Пікож А. Навчаємо дітей правил пожежної безпеки. Пожежна безпека. 2000. №4. С. 18-20.
3. Рожков А. Концептуальні засади навчання з питань пожежної безпеки. Пожежна безпека. 2001. №1. С. 44-45.
4. Романчик О. Про пожежну безпеку – змалку. Пожежна безпека. 2002. №5. С. 46.
5. Скобелєв О. Як запобігти пожежам у дитячих дошкільних закладах. Пожежна безпека. 2000. №4. С. 20.

СУЇЦИДАЛЬНА ПОВЕДІНКА ПРИ ЗАЛЕЖНОМУ РОЗЛАДІ ОСОБИСТОСТІ

*Яна ПЕТРУК, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-3 група
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Залежний розлад особистості (ЗРО) є важливим об'єктом досліджень у клінічній психології та психіатрії через значний вплив на емоційну стабільність і соціальну адаптацію особистості. Суїцидальна поведінка серед осіб з ЗРО є серйозною проблемою, пов'язаною з підвищеним ризиком емоційних криз та відчуттям безнадійності. Зрозуміння механізмів розвитку цієї поведінки є необхідним для розробки ефективних методів профілактики, психотерапевтичної підтримки та лікування, що сприятиме зниженню рівня суїцидальних проявів серед таких пацієнтів.

Метою дослідження є вивчення суїцидальної поведінки при залежному розладі особистості.

Залежний розлад особистості – це психічний стан, що характеризується надмірною потребою в підтримці, страхом самотності та труднощами у прийнятті самостійних рішень. Люди з цим розладом часто почуваються безпорадними та шукають опору в інших, що може призводити до серйозних емоційних переживань. Одним із найнебезпечніших проявів ЗРО є суїцидальна поведінка, яка виникає через страх втрати значущої людини, низьку самооцінку та відчуття безнадійності. Дослідження цієї проблеми допомагає зрозуміти механізми її виникнення та знайти ефективні шляхи профілактики й допомоги таким людям.

За ЗРО характерна повна відсутність самостійності, залежність від оточення в задоволенні власних потреб, а також страх, що людиною знехтують, покірна поведінка, уникнення відповідальності за прийняття рішень або життя, страх самотності, некомпетентність, безпорадність, підпорядкування власних потреб під потреби того, від кого залежна людина [1].

Причини суїцидальної поведінки при ЗРО [1; 2]:

- страх самотності – людина може вдаватися до суїцидальних думок або спроб після розриву стосунків.
- відсутність впевненості у власних силах – залежні особистості переконані, що не можуть вижити без іншої людини.
- низька самооцінка – почуття непотрібності або безпорадності може штовхати до самознищення.
- маніпулятивні суїцидальні загрози – іноді суїцидальні заяви можуть використовуватися як спосіб утримати партнера або близьку людину.

- фактори ризику :
- дитячі психологічні травми (гіперопіка, жорстоке поводження, нехтування).
- співіснуючі розлади (депресія, тривожні розлади).
- відсутність підтримки з боку соціального оточення.
- прояви суїцидальної поведінки:
- суїцидальні думки після розриву стосунків.
- навмисне нехтування власними потребами, що може призводити до самоушкодження.
- часті загрози суїциду з метою утримати партнера.
- профілактика та лікування
- психотерапія (когнітивно-поведінкова терапія, діалектична терапія).
- фармакотерапія (антидепресанти, транквілізатори при необхідності).
- соціальна підтримка (робота над самостійністю та підвищенням самооцінки).

Отже, залежний розлад особистості є серйозним психічним станом, що підвищує ризик суїцидальної поведінки через надмірну емоційну прив'язаність та страх самотності. Важливо вчасно розпізнати симптоми, щоб запобігти можливим наслідкам. Психотерапія, соціальна підтримка та, в деяких випадках, медикаментозне лікування можуть значно покращити стан людини. Усвідомлення проблеми та її своєчасне вирішення допомагають зменшити кількість суїцидальних випадків і покращити якість життя пацієнтів із цим розладом.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Спицька Л.В. Психічні розлади особистості: сучасний стан постановки проблеми. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психо-логія» : науковий журнал*. Острог : Вид-во НаУОА, 2023. № 16. С. 84–89.
2. Koval I.A. Personality and personality disorders in a current practice of treatment. *Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine*. Issue 29. Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. P. 286–294.

ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Яна ПЕТРУК, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-23-3 група
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України

У сучасних умовах військової агресії РФ проти України важливим завданням національного рівня є забезпечення фізичного та психічного здоров'я дітей і підлітків. Війна має довготривалі наслідки для молодого покоління, зокрема – порушення емоційного стану, фізичних показників здоров'я та соціальної адаптації. Зважаючи на зазначене, виховання здорового способу життя стає пріоритетним напрямом для держави, суспільства та кожної окремої родини.

Метою дослідження є визначення основних підходів до формування здорового способу життя у дітей та підлітків в умовах воєнного стану.

Здоровий спосіб життя – це система поведінки людей, яка спрямована на підтримання фізичного та психічного здоров'я, що передбачає правильне харчування, фізичну активність, особисту гігієну, відмову від шкідливих звичок, а також самоконтроль за станом здоров'я [1].

Спосіб життя безпосередньо впливає на здоров'я людини, а також на її загальне благополуччя. Від стану здоров'я людини залежить її успіх у навчанні, професійній та творчій діяльності. Серйозні захворювання і неправильний спосіб життя заважають людині повною мірою реалізувати свої потенційні фізичні та інтелектуальні можливості. На жаль, серед усіх потреб, задоволення яких лежить в основі людської поведінки, здоров'я часто не є пріоритетним, хоча саме воно повинно бути головною потребою. Особливо це стосується підлітків, які на ранніх етапах життя не замислюються над необхідністю збереження та зміцнення здоров'я, і лише пізніше починають усвідомлювати важливість проблеми. Надзвичайно важливо, починаючи з самого раннього дитинства, виховувати у дітей свідоме ставлення до здоров'я, розуміння того, що здоров'я є найбільшою цінністю [2].

Відповідно до результатів численних досліджень [1; 3; 4; 5] стан здоров'я залежить від спадковості на 20 %; умов навколишнього середовища на 20 %; рівня розвитку галузі охорони здоров'я на 10 %; способу життя людини на 50 %.

О. Єжова зазначає [3], що важливо навчитися керувати своїми почуттями, емоціями та настроєм, а також жити у злагоді з оточуючим світом. Проблема здорового способу життя серед студентської молоді має значну соціально-політичну вагу. Дослідження, проведені як вітчизняними, так і зарубіжними вченими, показують, що в умовах демократії молоді люди мають змогу обирати той спосіб життя, який їм найбільш підходить. Водночас важливо, щоб цей вибір не суперечив моральним нормам, а сприяв фізичному та духовному розвитку, самовдосконаленню, а також допомагав стати відповідальним громадянином своєї країни.

Всесвітня організація охорони здоров'я закликає до захисту дітей у збройних конфліктах. Згідно з її даними, 10 % осіб, які пережили травматичні події, з часом матимуть симптоми психологічної травми, а ще 10 % продемонструють поведінкові зміни або психологічні розлади, що стануть перешкодою для повноцінної участі в повсякденному житті. Серед найпоширеніших розладів – тривожний розлад, депресія та психосоматичні розлади.

Д. Сміт [1] вказує, що основними чинниками, які визначають ступінь впливу війни на психічне здоров'я дітей, є: відсутність базових ресурсів, таких як притулок, вода, їжа, освіта, охорона здоров'я; розрив сімейних стосунків через втрату, розлуку чи переміщення; стигматизація і дискримінація, що значно впливають на ідентичність; песимістичний погляд на життя, що характеризується постійним відчуттям втрати та горя, а також нездатністю уявити світле майбутнє; і нормалізація насильства.

О. Хаустова підкреслює, що під час війни діти зіштовхуються з двома типами травматичних подій: несподіваними травмами та довготривалими несприятливими подіями, які можуть призвести до формування непродуктивних стратегій подолання труднощів. Як наслідок, діти, що пережили війну, значно частіше, ніж їх однолітки, які не мали такого досвіду, страждають від тривожного розладу, посттравматичного стресового розладу (ПТСР), депресії, дисоціативних розладів (соціальна ізоляція, деперсоналізація, дереалізація, небажання

спілкуватися, кататонічний синдром), а також від поведінкових розладів, таких як агресія, асоціальна поведінка, схильність до насильства та зловживання алкоголем і наркотичними засобами.

У своїй праці П. Джоші та К. О'Доннелла звертають увагу, що психічні розлади є реакцією на ненормальні події, тому довготривалий вплив насильства на дітей підвищує «ризик розвитку багатьох і нерідко тривалих форм фізичної, психологічної та соціальної дезадаптації» [4].

Формування здорового способу життя передбачає забезпечення високого рівня фізичної активності, раціонального харчування, попередження хвороб, а також психологічне та соціальне благополуччя особистості. Цей процес також включає розвиток фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни, що сприяють посиленню відповідальності молоді за збереження та зміцнення власного здоров'я. Окрім цього, важливо зосередитися на профілактиці негативних факторів, зокрема на запобіганні соціально ризикової поведінки [2].

Для ефективного формування навичок здорового способу життя необхідно:

- проводити психопрофілактику факторів стресу та психотравмуючих ситуацій, зокрема тих, що пов'язані з тимчасовою окупацією території України, бойовими діями, вимушеним переміщенням молоді та іншими соціально негативними подіями;
- популяризувати здоровий спосіб життя, збереження репродуктивного здоров'я, принципи здорового харчування, а також знання і навички щодо соціально безпечної поведінки;
- розширювати медичні послуги для молоді, зокрема консультування з питань фізичного та психічного здоров'я, вакцинації, запобігання інфекційним і неінфекційним захворюванням;
- підвищувати якість надання медичних послуг для молоді через лікарів загальної практики та клініки, дружні до молоді;
- підтримувати наукові розробки в удосконаленні системи фізичного виховання за співпраці фахівців у сферах охорони здоров'я, освіти, фізичної культури та спорту;
- діагностувати та запобігати вживанню психоактивних речовин, різних форм залежності, а також палінню;
- сприяти розвитку неформальних спортивних рухів, таких як брейкданс, паркур, бітбокс, діджеїнг, стрітбол, ролерблейдинг, скейтбординг, сноубординг та інші форми вуличних тренувань тощо.

Національна молодіжна стратегія до 2030 року передбачає запровадження нових підходів для розвитку молоді в Україні, що враховує важливі аспекти, передбачені Цілями сталого розвитку України, молодіжними стратегіями та документами, що регулюють розвиток молодіжної політики ООН, Ради Європи та Європейського Союзу. Вона також відповідає на демографічні, безпекові та економічні виклики. Дії та зусилля держави, суспільства, політичних і громадських організацій, підприємств та установ мають бути консолідовані для того, щоб врахувати погляд молоді на життя та підтримати її розвиток [2].

Отже, забезпечення здоров'я молоді в умовах війни є критично важливим завданням. Вплив конфлікту на психічне здоров'я дітей і підлітків вимагає впровадження ефективних підходів до формування здорового способу життя, включаючи фізичну активність, правильне харчування та психогігієну. Важливим є також підвищення громадянської активності молоді, популяризація здорових звичок та покращення медичних послуг. Особливо необхідною є підтримка молоді на тимчасово окупованих територіях і внутрішньо переміщених осіб. Держава та

громадянське суспільство повинні враховувати ці виклики та сприяти розвитку молоді.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сміт Д. Вплив збройного конфлікту на психічне здоров'я дітей. *Журнал охорони здоров'я та прав людини*. №7(2). 2001. С. 132–140.
2. Національна молодіжна стратегія до 2030 року затв. Указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/942021-37337>
3. Єжова О.О. Здоровий спосіб життя. № 28(2). 2021. С. 45–52.
4. Джоші, П., О'Доннелл, К. Психічні розлади у дітей, які пережили війну. *Журнал травми та стресу*. № 16(3). 2003. С. 288–297.
5. Чабан О.С., Хаустова О.О. Практична психосоматика: Депресія. 2021.

FEATURES OF INCLUSIVE EDUCATION IN PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Olena POHODINA, Olena HOLUB

Cherkasy Applied College of Food Technology and Business

The introduction of inclusive education in Ukraine is an important stage in the reform of the national education system. Inclusive education involves the education of adolescents with special needs together with other students, which contributes to the development of equal opportunities for all students, regardless of their physical or intellectual limitations. This requires a change in approaches to the educational process, adaptation of curricula, training of teachers and the creation of specialized infrastructure. Taking into account social changes and the integration of Ukraine into the international community, inclusive education has become an important component of education and human rights policy. Given the short experience of implementing inclusive education in our country, the works of scientists devoted to understanding various aspects of this phenomenon are relevant for us. The conceptual foundations, philosophy and historical and pedagogical features of the formation and development of inclusive education are highlighted in the works of V. Zasenka, A. Kolupaeva, V. Synyov, D. Talanchuk, Yu. Nayda, L. Chernichenko, L. Levchenko, I. Zozuly, I. Orlovskaya. Despite the large number of works devoted to various aspects of inclusive education in Ukraine and abroad, there are no studies that would analyze the modern challenges of inclusive education in the context of international experience.

Inclusive education is a system of educational services based on the principle of ensuring the fundamental right of children to education and the right to study at the place of residence, which involves the education of a student with special educational needs in a professional pre-higher education institution.

According to the regulatory framework, inclusive education in Ukraine received significant support after the adoption of laws regulating the rights of adolescents with special educational needs to access education. One of the important stages was the adoption of the Law of Ukraine "On Inclusive Education" (2017), which obliged educational institutions to ensure equal access to education for children with various types of disabilities. This laid the foundation for changing educational practices, implementing specialized programs and tools to adapt the educational process to the needs of students with disabilities.

Pedagogical support is an important component of inclusive education. Unfortunately, the problem of insufficient training of teachers to work with children with special educational needs remains relevant. Many teachers do not have sufficient knowledge and skills to adapt the educational process, which reduces the effectiveness of inclusive education. In this regard, it is important to develop professional standards for teachers and create curricula that include specific methods of working with students with various types of disabilities.

In addition, a significant barrier to the implementation of inclusive education is the insufficient resource provision of vocational pre-higher education institutions. Many educational institutions do not have adequate technical equipment, specialized training and support tools, such as assistive technologies or correctional psychologists, which complicates the educational process for students with special educational needs.

The inclusive education system also requires more active social support and involvement of parents, who should be included in the process of adaptation and development of the curriculum for their children.

One of the important aspects is the integration of children with special needs into society. Inclusion is not limited only to the educational process, but also includes the socialization of students in society. This requires changes in the culture of attitude towards people with disabilities at all levels: from teachers to students and their parents. An important factor is the implementation of information and educational work among the population aimed at raising awareness of the rights of persons with disabilities and creating a barrier-free environment.

Unfortunately, some regions of Ukraine face difficulties in implementing inclusive education due to the lack of necessary resources and qualified personnel. This is especially true in rural areas, where colleges often do not have specialized teachers or correctional offices. In addition, in large cities, inclusion encounters social and psychological barriers, manifested in stereotypes and prejudices against students with special educational needs.

It should be noted that inclusive education in Ukraine is not static, and the process of its improvement is ongoing. The implementation of inclusive practices requires constant monitoring and adjustment of approaches to learning depending on the specific needs of students. Thus, it is important to develop mechanisms for assessing the effectiveness of inclusive programs in order to identify best practices and identify problems that need to be solved.

Important areas of further research are the analysis of specific results of the implementation of inclusive practices in different regions of Ukraine, the study of social and cultural aspects of the impact of inclusion on attitudes towards people with disabilities, and the development of recommendations for improving staffing and resource provision for inclusive education.

It is also important to take into account the experience of other countries, where inclusive education is much more developed, in order to adapt best international practices to Ukrainian realities. Particular attention should be paid to the study of methods used for effective teaching of students with various types of disabilities, as well as mechanisms for integrating adolescents with special educational needs into social life. In general, inclusive education in Ukraine is a complex and multifaceted process that requires an integrated approach, including improving legislation, training teachers, improving resource provision and social support at all levels.

REFERENCES

1. Bilyk, N.M. (2016). Teoretyko-metodychni zasady mediatsii yak sotsialno-pedahohichnoi tekhnolohii vrehuliuvannia shkilnykh konfliktiv [Theoretical and

methodological principles of mediation as a socio-pedagogical technology of school conflict resolution]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriiia «Pedahohika. Sotsialna robota»* - Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series «Pedagogy. Social work», 1(38), 41–44 [in Ukrainian].

2. Gazizova, O. (2019). Shliakhy podolannia sotsio-kulturnykh konfliktiv u protsesi intehtatsii vnutrishnoperemishchenykh osib u novi terytorialni hromady [Ways of overcoming socio-cultural conflicts in the process of integration of internally displaced persons into new territorial communities]. *Ukrainoznavchyi almanakh – Ukrainian Studies Almanac*, 25, 44–48. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2019.25.7> [in Ukrainian].

3. Kramarenko I.S., Buhrovska Yu. V., Povkh O.M. (2014). Innovatsiini pidkhody vdoskonalennia osvithnio-reabilitatsiinoho protsesu navchalnykh zakladiv v umovakh sotsializatsii ekonomiky rehionu [Innovative approaches to improving the educational and rehabilitation process of educational institutions in the context of socialization of the regional economy]. *Kharkiv*, 12 (14), 207–219 [in Ukrainian].

4. Sofii N. Z. (2012). Indeks inkliuzii: profesiino-tekhnichnyi navchalnyi zaklad [Inclusion index: vocational educational institution]. Kyiv: TOV Vydavnychii dim «Pleiady», 92 [in Ukrainian].

5. Zaierkova N.V., Treitiak A.O. (2016). Inkliuzyvna osvita vid A do Ya: poradnyk dlia pedagogiv i batkiv [Inclusive education from A to Z: a guide for teachers and parents]. Kyiv, 68 [in Ukrainian].

6. Zhdanovich, Yu.M. (2017). Osoblyvosti adaptatsii ditei vymushenykh pereselentsiv [Peculiarities of adaptation of children of forced migrants]. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi – Theoretical and methodological problems of raising children and student youth*, 21(1), 204–214 [in Ukrainian].

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ВІДЧУТТЯ ТРИВОГИ В ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, ПІСЛЯ ПЕРЕЖИТОГО ПСИХОТРАВМУЮЧОГО ДОСВІДУ

Малена ПОЛТАВСЬКА

Марія ДМИТРЕНКО, д. філос. н., проф.

Національний університет цивільного захисту України

Війна в Україні триває вже 11 років, що свідчить про велику кількість внутрішньо переміщених осіб через окупацію українських територій. Особливо ситуація в країні погіршилась після 2022 року, коли відбулося повномасштабне вторгнення та постраждала більша кількість територій, ніж під час ООС(АТО). Відбулась масштабна внутрішня міграція, багато родин були змушені змінити постійне місце проживання, що призвело до негативних наслідків та закарбувало в свідомості кожного постійне відчуття тривоги. Поведінка батьків, а також пережитий травмуючий досвід змушують дітей відчувати негативний спектр емоцій, пов'язаний як з внутрішніми особистими переживаннями, так і з навколишньою ситуацією, яка відбувається в країні. Щодня лунають тривоги, діти чують вибухи та стають свідками жакливих подій. Емоційний стан погіршується, що призводить до відчуття тривоги, особливо в дітей, які мають статус внутрішньо переміщених.

Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру[1].

Психотравмуючий досвід дитини – це ситуація або подія, яка завдає серйозного емоційного, психологічного чи фізичного травмування дитині і може впливати на її подальший розвиток та соціалізацію. Психотравма, пережита в дитинстві, може глибоко змінити сприйняття світу та спосіб взаємодії дітей з ним[2].

Травматичні події можуть викликати у дітей різні поведінкові особливості, почуття, які важливо відслідковувати та адекватно допомогти дитині пережити, проявити й пропрацювати їх. Це можуть бути почуття незахищеності, страх майбутнього, гнів, агресія, сором і відчуття провини, відчуженість та ізоляція від оточуючого середовища, сум. У дітей можуть виникнути проблеми з навчанням, увагою, можливістю запам'ятовувати інформацію, психосоматичні порушення (такі, як логоневроз (заїкання), енурез (нетримання сечі), бронхіальна астма, нейродерміти та ін.)[3].

Діти, які пережили психотравмуючий досвід відчувають труднощі з адаптацією до нових умов життя. Для того, щоб знизити тривожні прояви та допомогти адаптуватись дітям до нових умов життя, а також налагодити контакт з соціумом необхідно дотримуватись деяких порад.

- Доцільно знати та використовувати в розмові з дітьми на тему ситуації в країні виважені, емоційно нейтральні слова та вирази. До таких слів та виразів належать ті, які не є оцінювальними, не несуть погрози й не навіюють страх, а просто констатують сам факт подій.

- Щоб раптом не спровокувати конфлікт, потрібно враховувати, що діти в колективі можуть мати різні погляди на те, що відбувається, бо вони мають сім'ї й на їх світогляд впливає позиція членів сім'ї.

- Доцільно заздалегідь обмірковувати, як саме ті чи інші ситуації, запитання, завдання можуть вплинути на дітей, чиї батьки або родичі брали участь у конфліктах та/або постраждали або навіть загинули внаслідок таких подій. Недоцільно ігнорувати дитячі зауваження або конфлікти, пов'язані з втратами близьких людей. Краще демонструвати дітям розуміння та повагу до почуттів інших людей, вчити дітей того, що кожна людина має невіднятну внутрішню цінність[4].

Зважаючи на вище перераховані поради, насамперед головним критерієм поліпшення емоційного стану дитини, а також зменшення тривожних переживань є налагоджений зв'язок з батьками. Найголовніший інститут в житті кожної людини це родина. Родина в свою чергу впливає на подальше сприйняття навколишнього світу дитиною.

Дитина може розвиватися відповідно до свого віку в стабільних безпечних умовах. У ситуації війни та вимушеного переселення цей процес порушується. І для його відновлення необхідно подбати про безпеку та емоційну стабільність, насамперед на сімейному рівні. Адже справжнє відчуття безпеки дитині дають лише близькі довірливі стосунки з її дорослим, який відповідає за існування дитини. Але часто ми стикаємося зі ситуацією, коли самі дорослі переживають дезадаптацію (повна або часткова втрата здатності пристосуватися до середовища) та стрес і не можуть або не знають, як бути ресурсом для дітей та допомогти їм упоратися з пережитим. Якщо дитина не має належної підтримки в сім'ї, не відчувається безпечно – тоді в поведінці та стані дитини можуть виникати певні порушення[4].

Для того, щоб знизити прояви тривоги в дитини потрібно діяти в кількох напрямках: по-перше, налагоджений сімейний зв'язок є запорукою стабільного емоційного стану дитини; по-друге, вчасне втручання допоможе запобігти впливу негативних аспектів життєдіяльності на емоційний стан; по-третє, дотримання поваги та кордонів, щодо питань та уточнень щодо участі в військовому конфлікті є не менш важливим для запобігання подальшого травмування дитячої психіки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: ЗАКОН УКРАЇНИ (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 14.03.2025).
2. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія УДК 159.9 Наукова стаття. Том 34 (73) № 5 2023.
3. Психосоціальна допомога внутрішньо переміщеним дітям, їхнім батькам та сім'ям з дітьми зі Сходу України: посіб. для практиків соціальної сфери / Мельник Л.А. та ін. ; за ред. Волинець Л.С. – К. :ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2015. – 72 с.
4. Соціально-педагогічна та психосоціальна підтримка дітей із числа внутрішньо переміщених осіб у період літнього оздоровлення в умовах воєнного часу / Т. Спіріна та ін.; ред. С. Сапіга. Київ: ФОП Буря О.Д., 2023. 182 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ: ЯК НАВЧИТИ РОЗУМІТИ ІНШІ КУЛЬТУРИ

*Анастасія ПРИВАЛА, факультет харчових технологій та
управління якістю продукції АПК, група ХТ-240016
НК – Оксана ТЕПЛА, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Поняття «міжкультурної комунікації» використовуване в різних галузях науки, а його загальноприйнятим тлумаченням є процес вербального та невербального спілкування між людьми (групами людей), що є представниками різних лінгвокультурних спільнот та відзначаються різним рівнем сформованості міжкультурної компетентності. Міжкультурна комунікація ґрунтується на принципі діалогічності, що є мірилом поступу демократичного суспільства, оскільки побудова діалогічної взаємодії під час міжкультурної комунікації визначається етнічною, релігійною та соціальною терпимістю до представників інших культур. Важливим є розуміння міжкультурного діалогу як відкритого та шанобливого обміну поглядами, що ґрунтується взаєморозумінні та повазі. Основоположними потулатами в цьому контексті є свобода вибору, можливість самовираження, рівність, толерантність і повага до людської гідності. Успішний міжкультурний діалог передбачає наявність якостей, властивих демократичній культурі: неупередженості, уміння висловлюватися і чути чужі думки, здатність вирішувати конфліктні ситуації і сприймати обґрунтовані аргументи інших.

Роглянемо більш детально ключові принципи міжкультурної комунікації (свобода вибору, свобода самовираження, рівноправність, толерантність і взаємна повага до людської гідності), що їх покладено в основу освітнього процесу й демократизації суспільства. Свобода освітнього вибору визначається креативністю учасників освітнього процесу. Для цього заклади освіти повинні

створити середовище, що толерує творчість, конструктивну основу й взаємодію. Крім того, у процесі навчання принцип свободи вибору надає викладачеві можливість обирати форми і методи навчання відповідно до індивідуальних особливостей, схильностей та уподобань студентів.

Отже, демократичні процеси в освіті можуть бути зреалізовані на основі науково-методичного забезпечення проблем навчання, виховання і розвитку учнів у закладах освіти.

СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІСПАНІЇ

*Данііл РИЛЄЄВ, ННІ оперативно-рятувальних сил, група ХТк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Освіта в Іспанії приваблює людей з багатьох країн світу. Більше 10 іспанських університетів входять в топ-500 світового рейтингу QS, що говорить про високий рівень системи вищої освіти. А низькі витрати на навчання і проживання роблять освіту в Іспанії доступною для більшості студентів. Перевагами навчання в Іспанії є: 1. Неформальна атмосфера на заняттях. В іспанських ЗВО не суворо відносяться до багатьох формальностей. Якщо студент не встиг здати роботу вчасно, він спокійно може донести її протягом тижня. Відсутні жорсткі критерії до курсових робіт, наприклад, немає обмежень за обсягом тексту. Під час занять студенти не соромляться висловлювати свою думку, а викладачі завжди відкриті для дружнього спілкування. З одного боку, це полегшує навчальний процес, з іншого – допомагає захопитись досліджуванним предметом. 2. Міждисциплінарні програми. Взаємодія між університетами, дослідницькими центрами та комерційними організаціями – повсякденна практика в Іспанії. Часто в результаті їх співробітництва утворюються інститути, які пропонують магістрантам і аспірантам міждисциплінарні програми. Сьогодні саме в областях, що існують на стиках наук, проходять найпередові дослідження. Так що студентам, зацікавленим в нових відкриттях науки і техніки, слід звернути увагу на ці програми. 3. Проживання в країні. Іспанія вигідно відрізняється від багатьох країн невисокими цінами на оренду квартири, харчування і транспорт. Оренда однокімнатної квартири в центрі міста в не туристичних містах обійдеться приблизно в € 550 на місяць, на околиці – в € 400. Крім того, студентам представляють знижки в музеях, кафе і магазинах, а також пільговий проїзний на транспорт. 4. Дипломи іспанських університетів визнаються всіма країнами Євросоюзу [1].

Навчання на бакалавраті займе 4 роки, що відповідає 240 ECTS. Щороку студенти пишуть курсові роботи, а на останньому курсі – випускню дисертацію, яка оцінюється в 30 ECTS. Додаткові освітні кредити можна набрати за факультативи та участь в університетських заходах. Курсів за вибором досить багато, але все ж їх менше, ніж обов'язкових предметів. Магістратура в Іспанії триває стандартно 1-2 роки і дорівнює 180 ECTS. Залежно від програми навчання, її ділять на професійну, академічну і дослідницьку. Якщо магістратура орієнтована на отримання компетенцій у певній спеціальності, то її називають професійною. Академічні та дослідницькі магістерські програми слід вибирати майбутнім вченим. Один від одного вони відрізняються тим, що перша пов'язана більше з теорією, друга ж – з роботою в лабораторії. Для отримання ступеня Ph.D.

знадобиться 3 роки. Аспірантура ділиться на два періоди (ciclos): перший рік віддається лекціям та семінарам, два наступних – написанню дисертації. Після закінчення навчання студент повинен захистити своє дослідження перед комісією. Докторські програми зазвичай викладають в аспірантських коледжах (doctoral colleges), існуючих при університетах, але також вони бувають в дослідних інститутах [2].

Іспанія пропонує найбільше число освітніх курсів англійською мовою в Європі, особливо вони поширені в магістратурі. Також в іспанських ЗВО досить багато двомовних програм, де частина курсів викладається іспанською, інша – англійською. Мінімальне знання англійської мови – IELTS 6.0. Студентська віза дозволяє студенту працювати 4 години на день. Після отримання пропозиції на роботу для офіційного працевлаштування необхідно подати документи в префектуру (Subdelegación del Gobierno): це паспорт, довідка про часи навчання та копія контракту, де зазначено час роботи. Для згоди префектури важливо, щоб час навчання і роботи не перетиналися. Розгляд проходить протягом п'яти тижнів. Знайти роботу з гнучким графіком в Іспанії досить складно. Роботодавці більш охоче наймають співробітників, готових працювати повний робочий день. Більшість студентів обирають фріланс, що дозволяє їм працювати у зручний для них час з дому [1].

Система навчання (британська або американська) орієнтована на професійну спеціалізацію та здобуток практичних навичок. При цьому вартість програм набагато нижча, ніж у вищезазначених англійських країнах. Дуже слушною є можливість навчатися як іспанською, так і англійською мовами. При цьому нагода добре вивчити іспанську – сама по собі є приємним бонусом, оскільки мова Сервантеса є третьою в світі за поширеністю (приблизно 450 мільйонів користувачів) і в 20 країнах має статус офіційної. Традиційно на дуже високому рівні викладаються мистецькі дисципліни: графіка, дизайн, архітектура. І, безумовно, добра можливість отримати практику в сфері туристичного бізнесу, оскільки це також традиційно добре розвинена галузь – велика кількість курортів та чудовий клімат сприяють її розвитку. До того ж, протягом навчання в Іспанії ви будете мати можливість напрацювати корисні міжнародні контакти, які посприяють в подальшій кар'єрі [3].

Навчання в Іспанії дуже схоже з характером і менталітетом самих іспанців – педантичність і скрупульозність здачі лабораторних та інших підсумкових робіт тут не сильно поширені. Для закриття «хвостів» в Іспанії студент отримає додатковий тиждень. Приблизно така ж ситуація і з курсовими, і дипломними роботами. Освіта в Іспанії акцентує увагу не на кількості списаних сторінок, а на їх якості та змістовності матеріалу. Тут викладачі старанно уникають догматичного сприйняття світу і підштовхують студентів до того, щоб навчання в Іспанії дозволило їм сформулювати власну точку зору. Досліджуваний матеріал тут роз'яснюють, а таке поняття, як заучування, і зовсім відсутнє.

Серед переваг іспанської освіти – мовне середовище. Незважаючи на те, що по більшій частині навчання в Іспанії проходить на національній мові, багато програм магістратури дозволяють проходити навчання англійською. Певні галузі науки (особливо сфери технічної освіти і точних дисциплін) дозволяють отримувати освіту в Іспанії англійською та іспанською мовами. Як і в багатьох інших країнах, вартість навчання в Іспанії буде залежати відразу від декількох параметрів: розташування ЗВО, типу закладу вищої освіти (приватний або державний), обраного напрямку навчання. В середньому, навчання в Іспанії в державному ЗВО обійдеться від 250 євро за семестр. У приватних вузах ситуація кардинально інша - аж до 8 000 євро за семестр. Разом з тим, навчання в Іспанії

дозволяє отримувати гранти і стипендії. Вони значно спростять процес навчання, зроблять його більш доступним і бажаним. Проводити оплату можна як одноразовим платежем за весь навчальний рік, так і розбивати її на 3 платежі [2].

Дорослі дуже часто приїжджають в Іспанію, щоб пройти мовні курси, батьки відправляють дітей на спеціальні мовні канікулярні програми. Однак найбільшим попитом продовжує користуватися вища освіта в Іспанії. Причина тому – висока конкурентоспроможне якість освітніх програм, прийнятна цінова політика країни і широкий вибір англомовних програм. Як і в багатьох європейських країнах, в Іспанії можна пройти навчання за двома типами академічних програм – бакалаврат і магістратура. У деяких ЗВО країни ви можете отримати ступінь магістра ділового адміністрування. Навчання в Іспанії активно і в сфері бізнес-шкіл. Тут вони представлені у вигляді серйозних підготовчих програм для майбутніх бізнесменів і підприємців, маркетологів, фахівців в сфері менеджменту та торгівлі.

Підготовчі курси для більшості вступників є гарантією успішного складення вступного іспиту в університет. Переваги проходження підготовчих курсів в даному випадку очевидна: професійна допомога від кваліфікованих педагогів, поглиблене вивчення профільних дисциплін, адаптація до країни, вдосконалення мовних навичок [1].

Мовні курси в Іспанії також дуже розповсюджені. В Іспанії велика кількість діалектів. Вивчення іспанської національної мови в домашніх умовах може бути складним. Тому багато хто воліє пройти навчання іспанської мови безпосередньо серед його носіїв. Для дітей це можуть бути мовні літні або зимові програми в тематичних таборах. Для дорослих і підлітків система вивчення мови також чимось нагадуватиме табір, але тільки вже з іншими умовами проживання і, відповідно, вимог. Така освіта в Іспанії, незалежно від типу, буде включати в себе повне занурення в мовне середовище, виключення контактів з носіями не іспанської мови, часті прогулянки, поїздки, екскурсії тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта в Іспанії, навчання для українців. URL: <https://atlasedu.com.ua/ua/programmy/vysshee-obrazovanie/vishha-osvita-v-ispanii/>
2. Навчання в Іспанії. URL: <https://study.ua/uk/country/osvita-v-ispaniyi/>
3. Освіта в Іспанії. Навчання в Іспанії. URL: https://eduterra.com.ua/spain?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=he_spain&gad_source=1&gclid=Cj0KCQiA

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КУРСАНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Олексій СЕРГІЄНКО, ННІ оперативно-рятувальних сил, ХТК-24-1

НК – Любов ЮРЧЕНКО, доктор філософських наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Психологічний клімат у курсантському колективі характеризується як сукупність соціально-психологічних умов, що визначають емоційний стан, взаємовідносини, мотивацію та продуктивність курсантів. Від нього залежить ефективність навчання та професійного розвитку курсантів.

До основних факторів, що впливають на формування психологічного клімату у курсантському колективі, належать лідери, що відіграють ключову роль у формуванні психологічного клімату. Вони визначають основні цінності та норми поведінки.

Комунікація є основним засобом взаємодії в колективі. Важливо, щоб курсанти могли відкрито висловлювати свої думки, обговорювати проблеми та спільно вирішувати завдання. Це сприяє створенню позитивного клімату.

Наявність дружніх відносин та готовність допомагати один одному є важливими для підтримки психологічного комфорту. Підтримка з боку колег дозволяє краще справлятися зі стресом та викликами навчання.

Ефективні механізми мотивації та підтримки дисципліни також є критичними для формування позитивного психологічного клімату. Курсанти повинні розуміти, що їхні зусилля та досягнення будуть визнані та заохочені.

Лідер відіграє вирішальну роль у формуванні психологічного клімату колективу. Лідер, який підтримує відкрити та чесну комунікацію, сприяє формуванню чесності, щирості, впевненості в своїй правоті. Його завдання полягає у створенні атмосфери довіри та взаємопідтримки. Лідер повинен бути прикладом для інших, показувати, як досягати цілей разом, вирішувати конфлікти та підтримувати один одного.

Позитивний психологічний клімат сприяє зростанню бажання вчитися та працювати на досягнення спільних цілей. Коли курсанти відчують себе комфортно в колективі, вони більш мотивовані до навчання та професійного розвитку. Сприятлива атмосфера знижує рівень тривоги та конфліктних ситуацій. Курсанти, які відчують підтримку з боку колег та керівників, легше справляються зі стресом та викликами навчання. Позитивний клімат сприяє формуванню згуртованої команди, де курсанти відчують себе частиною єдиного цілого. Це сприяє взаємній підтримці та співпраці у досягненні спільних цілей.

Методи поліпшення психологічного клімату полягають у наступному. Командні тренінги та тимбідлінги допомагають зміцнити взаємодію та співпрацю між курсантами. Це дозволяє краще зрозуміти одне одного та спільно вирішувати завдання.

Моніторинг та підтримка емоційного здоров'я курсантів є важливим елементом для забезпечення сприятливого психологічного клімату. Курсанти повинні мати можливість звертатися за допомогою до психологів та соціальних працівників. Проблеми та виклики: Надмірне суперництво може негативно вплинути на взаємовідносини між курсантами. Важливо знайти баланс між стимулюванням досягнень та підтримкою дружніх відносин.

Відкриті та зрозумілі комунікаційні канали є критичними для обговорення проблем та обміну інформацією. Курсанти повинні мати можливість відкрито висловлювати свої думки та пропозиції. Збалансування вимог та підтримки є критичним для збереження здорового психологічного клімату. Курсанти повинні відчувати, що їхні зусилля цінуються та підтримуються.

Аналізуючи інформацію за даною темою можна зробити такі висновки: психологічний клімат у курсантському колективі відіграє критичну роль у формуванні емоційного стану, мотивації та продуктивності курсантів.

Ключові фактори, що впливають на клімат, включають стиль керівництва, взаємодію та комунікацію між курсантами, а також рівень підтримки та співпраці. Позитивний клімат сприяє зменшенню стресу, підвищенню мотивації та збільшенню згуртованості команди. Ефективні механізми мотивації, проведення командних тренінгів та залучення психологів можуть значно покращити клімат. Основними викликами залишаються конкуренція, тиск з боку керівництва та нестача комунікаційних каналів, проте розвиток самодисципліни та самовдосконалення можуть сприяти створенню позитивної атмосфери в колективі.

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ ДСНС УКРАЇНИ

Алевтина СКЛАДАНА, ННІ пожежної безпеки, ПБк-22-4 група

НК – Валентина ПОДЛЕСНА

Національний університет цивільного захисту України

Напрямок підготовки фахівців ДСНС поєднує як технічні, так і гуманітарні дисципліни, пожежники-рятувальники мають справу з інженерними розрахунками, фізичними процесами, технологіями порятунку, тому значна частина навчання базується на точних науках. Зокрема, це пожежна безпека та протипожежні системи (закони горіння, методи гасіння, проектування систем пожежогасіння); інженерний захист територій (будівництво укриттів, моделювання ризиків обвалів, землетрусів); хімічна та радіаційна безпека (виявлення небезпечних речовин, методи дезактивації); рятувальна техніка та обладнання (використання спецтехніки, гідравлічних інструментів, дронів для пошуково-рятувальних операцій).

Однак в системі освіти присутній також і гуманітарний компонент, а саме: правові основи цивільного захисту (закони України та міжнародні норми щодо надзвичайних ситуацій); психологія екстремальних ситуацій (робота з постраждалими, подолання стресу, психологічна реабілітація рятувальників); комунікація та управління персоналом (координація рятувальних операцій, взаємодія з іншими службами); соціальні аспекти безпеки (евакуація, робота з населенням під час катастроф).

Хоча технічні та природничі спеціальності зосереджені на точних розрахунках, експериментах і аналітиці, гуманітарні науки відіграють важливу роль у формуванні компетентного та гармонійно розвиненого фахівця. Варто зазначити кілька ключових аспектів, на що саме впливають гуманітарні науки.

1. Розвиток критичного мислення та аналітичних навичок. Критичне мислення як навичка передбачає вміння аналізувати процес мислення на предмет його відповідності критеріям раціональності [2]. Філософія розвиває вміння ставити глибокі запитання, логічно аналізувати проблеми та аргументовано будувати свої висновки. Історія вчить порівнювати різні точки погляди, аналізувати причинно-наслідкові зв'язки, оцінювати джерела інформації. Література допомагає зрозуміти складність людських стосунків, мотивації, викривати маніпуляції. Соціологія та політологія дозволяють усвідомити механізми формування суспільної думки та впливу медіа. Критичне мислення особливо важливе в сучасному світі, де фейки та пропаганда поширюються дуже швидко і мають негативний вплив на особистість, що може спричинити фатальні наслідки (наприклад, вербування спецслужбами країни-агресора молоді для виконання диверсійних дій).

2. Ефективна комунікація та командна робота. Переважно, фахівці ДСНС працюють у командах, постійно взаємодіючи один з одним. Комунікативна професійно орієнтована компетенція – це система знань, умінь і навичок, потрібних для ефективного спілкування: передавати інформацію, аргументувати свою думку, вести дискусію, переконувати, під час взаємодії в команді [5, 17–19]. Риторика вчить виступати перед аудиторією, впевнено доносити свої думки [5, 180]. Лінгвістика та іноземні мови допомагають краще розуміти різні культурні контексти, будувати діалог із людьми з інших країн. Психологія дає розуміння людської поведінки, невербальної комунікації, методів переконання. Широкий спектр видів професійної діяльності майбутнього офіцера повинен знаходити

відображення, зокрема, й у професійно орієнтованій комунікативній підготовці, результатом якої є сформованість готовності майбутніх офіцерів до професійно орієнтованої комунікативної діяльності [3].

3. Формування моральних цінностей. Моральні цінності – це принципи, які допомагають людям відрізнити добро від зла, приймати етичні рішення та жити в гармонії з іншими [4]. Етика безпосередньо розглядає питання добра і зла, моральних дилем та суспільних норм. Література через аналіз персонажів і сюжетів допомагає зрозуміти людські переживання, емоції, моральні конфлікти. Історія вчить, до чого призводять аморальні вчинки (диктатури, геноциди, війни) і які цінності допомагають будувати справедливе суспільство. Релігієзнавство знайомить із різними моральними системами, допомагає зрозуміти світогляд інших людей. Людина без моральних цінностей може бути геніальним інженером, однак створити щось небезпечне (наприклад, використати штучний інтелект для контролю над суспільством, а не для його розвитку).

4. Етична відповідальність. Гуманітарні дисципліни допомагають майбутнім фахівцям усвідомити соціальну відповідальність за свої рішення. Працівники ДСНС повинні мати не лише високий рівень технічної підготовки, а й розвивати розуміння та дотримання суворих морально-етичних принципів. Їхня робота пов'язана із порятунком людей, ліквідацією наслідків катастроф та запобіганням надзвичайним ситуаціям. Принцип «життя людини – найвища цінність» є основним в роботі пожежників-рятувальників. Неупередженість та рівний підхід до всіх постраждалих – головні критерії для виконання службових обов'язків: допомога надається всім, незалежно від національності, соціального статусу, релігії чи інших факторів, отже в ситуації надзвичайного стану немає «важливих» і «менш важливих» людей – кожне життя має значення. Рятувальники мають діяти оперативно та ефективно, навіть ризикуючи власним життям [1].

5. Соціальна свідомість. Фахівці ДСНС є не просто виконавцями завдань, а й активними членами суспільства. Робота рятувальників – це не лише реагування на катастрофи, а й профілактика ризиків. Вони організовують навчання, проводять профілактичні заходи серед населення, таким чином змінюють ставлення громадян до безпеки [1].

Отже, підготовка фахівців ДСНС є багатогранним процесом, що поєднує технічні та гуманітарні дисципліни, які разом формують комплексний підхід до вирішення завдань в сфері цивільного захисту та пожежної безпеки. Гуманітарні науки відіграють важливу роль у розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, моральних цінностей, етичної відповідальності та соціальної свідомості. Це дозволяє рятувальникам не лише ефективно виконувати свої професійні обов'язки, але й діяти з урахуванням людських цінностей та етики, що своєю чергою підвищує їхню здатність до взаємодії з громадськістю та реагування на надзвичайні ситуації. Таким чином, гармонійна інтеграція технічних і гуманітарних знань є запорукою професійної підготовки фахівців, готових до викликів сучасності та здатних забезпечити безпеку суспільства в умовах різноманітних ризиків.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба з надзвичайних ситуацій України. Офіційний вебсайт. URL: <https://dsns.gov.ua/news/ostanni-novini/132355>.

2. Надурак В. Критичне мислення: поняття та практика. Філософія освіти / Philosophy of Education: науковий журнал. 2022, т. 28, № 2 // Інститут вищої освіти НАПН України, НПУ ім. М.П. Драгоманова, Київ, 2022. С. 129–147. URL:

file:///C:/Users/%D0%92%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0/Downloads/739-Article%20Text-1194-1-10-20230205.pdf.

3. Ненько Ю. Педагогічні умови забезпечення ефективності професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Освітній простір України, 11 (2017). С. 87–93. <https://doi.org/10.15330/esu.11.87-93>.

4. Полухтович Т. Моральні цінності в житті людини. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки / Луцьк, 2013. С. 54–59. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6447/1/10.pdf.pdf>.

5. 3. Шевчук С. В., Клименко І. В. Українська мова за професійним спрямуванням : Підручник – 2-ге вид., виправ. і доповнене – К, Алерта, 2011. 696 с.

ZACHOWANIA UZALEŻNIONE: PODSTAWOWE POSTANOWIENIA

*Vladyslav SOMKIN, student
Akademia Pożarnicza, Warszawa*

Uzależnione zachowanie powstaje stopniowo. Najpierw powstają wzruszenia intensywniej, ostrej zmiany stanu psychicznego w związku z określonymi działaniami, pewnymi formami zachowania lub stosowaniem niektórych substancji i pojawienie się zrozumienia, że istnieje sposób na zmianę twojego stanu psychicznego, odczuwać wznieśłość, radość, euforię, ekstazę.

Trudne sytuacje życiowe, stany umysłowego dyskomfortu powodują takie zachowanie, powstaje stabilna zależność i ucieczka od rzeczywistości poprzez zmianę ich stanu psychicznego staje się powszechnym rodzajem reakcji na potrzeby prawdziwego życia.

Rozwój intensywnych reakcji emocjonalnych przybiera takie rozmiary, które zaczynają rządzić ludzkim życiem, pozbawia go wolności, podporządkowuje jego zachowanie czynnikowi uzależniającemu. Na ostatnim etapie zachowanie uzależnione staje się integralną częścią osoby, to znaczy, jest inna osoba, która wypiera i niszczy pierwszą. Osoba odczuwa nieodparte pragnienie lub stałą potrzebę substancji, obiektu, działania lub interakcji, wyobraźni i środowisku, które powoduje psycho-fizjologiczny "haj". Pożądanie pojawia się wielokrotnie, jest impulsywne i nie do powstrzymania ze względu na swój charakter.

Z biegiem czasu intensywność przyjemności maleje, zwiększa niewrażliwość na obiekt uzależnienia, bardziej widoczne są zjawiska abstynencji. Na końcowych etapach procesu nie ma dalszej ulgi lub pozbycie się bólu i cierpienia a osoba otrzymuje jedynie szczątkową (zwierzęcą) przyjemność.

Procesowi uzależnienia towarzyszą konflikty intrapersonalne, trwałe poczucie niepokoju. Jednocześnie działają mechanizmy ochronne, które przyczyniają się do zachowania iluzorycznego poczucia komfortu psychicznego. Wzory ochronne są następujące: "Nie potrzebuję ludzi", "Robię to tak, jak lubię" "Jeśli zechcę, to wszystko można zmienić." W rezultacie zależna część osobowości całkowicie determinuje zachowanie osoby.

W osobie z pewnym nałogiem następuje przejście od ponownej oceny własnych cnót do samooskarżenia jako obrony przed reakcją społeczeństwa na uzależnioną praktykę. Relacje z otoczeniem stają się coraz bardziej bolesne, w przypadkach

provokacji, warunkowego lub całkowitego odrzucenia. Nie jest łatwo ustalić, co powstało jako pierwsze: niszczące relacje interpersonalne i niska samoocena czy uzależnienie. W każdym przypadku proces obejmuje i destrukcyjne zmiany w relacjach, i zniekształcenie w postrzeganiu siebie.

Zgodnie z cechami uzależniającego, można rozróżnić: chemiczne, biologiczne i behawioralne uzależnienia.

Chemiczne uzależnienia związane ze stosowaniem chemikaliów, które zmieniają stan psychiczny. Większość z nich bierze udział w metabolizmie i powoduje zjawisko fizycznego uzależnienia. Uzależnienia te są klasyfikowane zgodnie z substancją chemiczną, do której powstaje przyzwyczajenie, na przykład palenie tytoniu (nikotynizm).

Uzależnienia biologiczne obejmują zależność od jedzenia (objadanie się i głód).

Uzależnienia behawioralne opracowanej ostatecznie klasyfikacji nie mają. Najbardziej rozpowszechnionym w naszym kraju jest klasyfikacja Pana Korolenko:

- gry losowe (hazard),
- uzależnienie emocjonalne,
- seksualne, uzależnienie od miłości, uzależnienie do unikania,
- pracoholizm,
- zakupoholizm (kompulsywne zakupy, kupnoholizm)
- pilne uzależnienie.

Potem lista ta znacznie się rozszerzyła, głównie ze względu na różne uzależnienia technologiczne (uzależnienie online, uzależnienie od telefonów komórkowych, urządzeń rozrywkowych, telewizji itp.). Proponuje się następujące kryteria diagnozowania uzależnień behawioralnych:

- Impuls dla nieproduktywnej aktywności behawioralnej.
- Wzrost stresu spowodowany brakiem zależnej formy zachowania.
- Usuwanie napięcia podczas realizacji uzależnienia.
- Stałe przyciąganie do uzależniających zachowań i napięcia.
- Zmiana zachowania związanej z tą formą uzależnienia.
- Dalsze istnienie determinowane jest przez zmiany w sferze emocjonalnej (np. smutek).

Zgodnie ze specyfiką można rozróżnić: ciągłe, cykliczne, sporadyczne (losowe) lub okresowe uzależnienia.

Ich przebieg zależy od określonych czynników psychodynamicznych i środowiskowych. Jedno uzależnienie może przejść do innej lub może istnieć kilka uzależnień naraz.

W rozwoju uzależnienia ważną rolę pełni uzależniający prowokator (prowokator uzależnienia) – jakakolwiek osoba, grupa lub środowisko, które utrzymuje nawyk uzależnienia. Na przykład stale pracujący, niespokojny, niezadowolony ojciec staje się prowokatorem dla dziecka, w którym powstaje pociąganie do narkotyków lub hazardu.

Wiele osób uzależnionych znajduje innych ludzi, których uzależnienie staje się usprawiedliwieniem ich własnych uzależnień. Uzależnieni potrzebują ludzi, którzy albo dają im to, czego im brakuje, albo odzwierciedlają własne wady. Oni przywiązują się do takich osób - krewnych, małżonków, kochanków, rówieśników, a zależna substancja lub zawód stają się katalizatorami tej zależności. Takie grupy są nosicielami odpowiedniej subkultury, nie tylko utrzymują uzależnienie, ale stają się stałym źródłem tworzenia uzależniających prowokatorów.

Uzależnienia mają w zasadzie jedyne źródło – dezaprobatę społeczną, której korzenie tkwią głównie w rodzinach. Rodziny, które charakteryzują się najgłębszymi

defektami socjalizacji, celowo lub mimowolnie prowokują swoich członków. Wyróżniają się następujące rodzaje dysfunkcyjnych rodzin:

Pseudo-szczęśliwa rodzina charakteryzuje się okrutnymi relacjami, bezwarunkową dominacją jednego z rodziców – osoby o wyraźnych despotycznych cechach charakteru, pełnym podporządkowaniem mu innych członków rodziny, stosowanie kary fizycznej.

Rodzina niepełna może być czynnikiem negatywnym, ze względu na brak jednego z rodziców i wpływać na kształtowanie się osobowości dziecka, nastolatka, promować jego desocjalizację.

Rodzina problemowa charakteryzuje się rywalizacją między rodzicami o dominującą pozycję w rodzinie, brak współpracy między członkami rodziny, izolacja między rodzicami i dziećmi.

Amoralna rodzina charakteryzuje się pijaństwem i alkoholizmem, systematycznymi konfliktami napływającymi do skandali i walk, frustrujące zachowanie rodziców i innych członków rodziny.

Rodzina kryminalna – rodzina, której członkowie popełnili zbrodnie. Czasami konieczne jest stwierdzenie, że działalność przestępcza jest głównym rodzajem działalności konkretnej osoby lub rodziny jako całości.

Czynniki społeczne, które zachęcają do uzależnienia powinna zawierać:

- niestabilność społeczeństwa,
- dostępność obiektów uzależnienia,
- brak pozytywnych tradycji społecznych i kulturowych,
- kontrast poziomów życia,
- wysoki poziom migracji itp. (co jest dziś szczególnie charakterystyczne dla ukraińskiego społeczeństwa).

Prowadzi to do rozwoju wysokiego poziomu niepokoju grupowego i masowego; pogwałcenie więzi rodzinnych i innych pozytywnie znaczących grup; neutralny lub obiecujący związek z pewnymi formami uzależnienia w świadomości masowej; brak alternatywnych form zachowań atrakcyjnych dla dzieci i młodzieży.

Grupa rówieśnicza może być ważnym czynnikiem w tworzeniu uzależnienia. Potrzeba akceptacji w określonym środowisku lub ustalenie jego statusu często przyczynia się do nieprzewidywalnego cofnięcia się w procesie uzależnienia. Uzależnienie jest wynikiem próby zdobycia pozycji lidera wśród rówieśników, gdy nastolatek nie jest w stanie uzyskać statusu lidera w inny sposób. Zależne zachowanie w tych przypadkach jest formą pseudo-przywództwa.

Głównym prowokatywnym czynnikiem uzależnienia może być niezdolność nastolatka do określenia norm akceptowalnych społecznie i wdrożenie w zachowaniu typowym dla społeczeństwa płciowo-erotycznej roli i modelu zachowań seksualnych. Nic dziwnego, że dana osoba jest wciągnięta w obelżywą praktykę, aby poradzić sobie ze strachem, poczuciem winy lub lękiem.

Na pierwszym miejscu na liście czynników ryzyka – doświadczanie trwałych porażek w szkole i konfliktów z rodzicami, nauczycielami, rówieśnikami, poczucie samotności, braku sensu życia, braku popytu w przyszłości i osobistej niezdolności do pewnych rodzajów działalności, niedojrzałość identyfikacji osobowości, niska odporność na stres i ograniczone strategie behawioralne. W konsekwencji istnieje potrzeba zmiany stanu świadomości jako środka rozwiązywania konfliktów wewnętrznych.

Do czynników ryzyka zalicza się i urazy psychiczne, uzyskane w różnych okresach życia, zaburzenia psychiczne, niektóre akcentowanie charakteru, reakcje behawioralne grupowania, emancypacji, zainteresowania (hobby) i tworzenie pociągów seksualnych.

Uzależnienie powstaje na różnych etapach życia jednostki przez różne czynniki, które są niedostępne do analizy w czasie, gdy już istnieje. Uzależniający proces ma tendencję do autonomii, samoodtwarzania i przez krótki czas staje się

samowystarczalny, więc główne przyczyny często pozostają niezidentyfikowane praktycznie niemożliwe jest znalezienie związku między nimi a procesem uzależnienia.

SPIS LITERATURY

1. Czubina T. Socjologia: adaptacyjny kurs wykładów w ramach programu Erasmus+. Czerkasy: CIBP imienia Bohaterów Czarnobyla NUOCU, 2021. – 120 s.
2. Marlatt G. A., Baer J. S., Donovan D. M., Kivlahan D. R. Addictive Behaviors: Etiology and Treatment. Annual Review of Psychology. 1988. Vol. 39. P. 223–252. URL: <https://goo.su/38fM>.
3. Капталан Н. М. Залежна поведінка особистості як проблема сучасної психології. URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/31627/1/102-112.pdf>

ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

*Анастасія ТЕНІЦЬКА, ННІ управління і безпеки населення, група Прс-21
НК – Ольга КРІЧКЕР, кандидат історичних наук
Національний університет цивільного захисту України*

В умовах глобалізації та розвитку міжнародних правових відносин значення міжкультурної комунікації у професійній діяльності юристів постійно зростає. Сучасний юрист має не лише володіти ґрунтовними правовими знаннями, а й бути спроможним ефективно взаємодіяти у міжнародному професійному середовищі. Для цього необхідно не тільки вільне володіння іноземною мовою, але й глибоке розуміння культурних особливостей інших країн. Ця проблема є актуальною через процеси євроінтеграції в Україні, які вимагають від українських юристів високого рівня іншомовної професійної комунікації для ефективної співпраці на міжнародному рівні. Метою цього дослідження є визначити роль міжкультурної комунікації у підготовці юристів і пояснити, чому іноземна мова є важливим інструментом для такої комунікації в юридичній професії.

Міжкультурна комунікація як невід'ємний компонент професійної підготовки юристів набуває особливого значення в умовах правової глобалізації та інтернаціоналізації правової системи України. Правова глобалізація характеризується розширенням міжнародних правових зв'язків, гармонізацією та уніфікацією національних правових систем, що зумовлює необхідність підготовки юристів, здатних ефективно функціонувати в мультикультурному правовому середовищі [1]. Сучасна юридична практика все частіше включає міжнародно-правові питання, виходячи за межі національного законодавства. Це зумовлює необхідність для юристів не лише досконало володіти іноземною мовою, а й глибоко розуміти культурні особливості, правові традиції та етичні норми інших країн.

Знання іноземної мови у процесі підготовки юристів є не лише засобом спілкування, але й важливим інструментом для розвитку міжкультурної компетентності. Це включає вміння ефективно взаємодіяти з представниками різних правових систем, а також правильно розуміти та тлумачити їхню вербальну і невербальну поведінку. Володіння іноземною мовою дає юристам змогу користуватися міжнародними правовими джерелами, брати участь у міжнародних конференціях, симпозіумах і семінарах, що сприяє обміну досвідом та інтеграції національної правової системи в європейський і світовий правовий простір.

Дослідження показують, що ефективна модель навчання іноземної мови професійного спрямування для майбутніх юристів повинна базуватися на інтегративному підході, який передбачає поєднання мовної підготовки з формуванням міжкультурної компетентності [3]. Такий підхід здійснюється через використання реальних юридичних матеріалів іноземною мовою, створення ситуацій для практики міжкультурної взаємодії та вивчення особливостей правових систем різних країн, що допомагає студентам-юристам краще зрозуміти міжнародну правову практику.

Зокрема, іноземна мова відіграє важливу роль у процесах євроінтеграції в Україні, які вимагають приведення національного законодавства у відповідність до стандартів і норм Європейського Союзу. Юристи, які працюють у цьому напрямку, повинні не тільки знати термінологію, але й добре розуміти основні принципи європейського права, що неможливо без володіння іноземною мовою та розуміння культурного контексту. Євроінтеграційні процеси створюють нові можливості для співпраці українських юристів з європейськими колегами, участі у спільних правових проектах, що вимагає високого рівня іншомовної компетентності [2].

Розвиток навичок міжкультурного посередництва є важливою складовою підготовки юристів, адже він передбачає здатність фахівця ефективно виступати посередником між представниками різних правових систем, сприяючи взаєморозумінню та успішному вирішенню правових питань. У цьому контексті іноземна мова виконує не лише функцію засобу комунікації, але й стає інструментом налагодження міжкультурного діалогу, забезпечуючи атмосферу довіри та взаємоповаги між представниками різних правових традицій.

Сучасні підходи до викладання іноземної мови у юридичній сфері орієнтовані на формування навичок професійної комунікації, зокрема засвоєння юридичної термінології, вміння вести фаховий діалог та складати правові документи іноземною мовою. Водночас для ефективної міжкультурної взаємодії недостатньо лише знання мови — необхідно враховувати культурний контекст функціонування правових систем, розуміти відмінності у правовому мисленні та правозастосуванні, що обумовлені національними традиціями та правовою культурою.

Дослідження Кушнір О.А. свідчать, що важливою складовою міжкультурної компетентності юристів є також психологічна готовність до взаємодії з представниками інших культур, що передбачає відкритість до нового досвіду, толерантність до культурних відмінностей, гнучкість мислення [4]. Формування такої готовності відбувається у процесі вивчення іноземної мови шляхом ознайомлення з культурою, традиціями та ментальністю народу, який є носієм цієї мови. Це сприяє подоланню етноцентризму та формуванню емпатії до представників інших культур, що є важливим аспектом у забезпеченні ефективної міжкультурної комунікації.

Досвід підготовки юристів за кордоном свідчить про високу ефективність інтегрованого підходу до вивчення іноземної мови та розвитку міжкультурної компетентності. У європейських та американських юридичних школах активно застосовується метод case-study, що полягає в аналізі реальних правових ситуацій іноземною мовою, моделюванні міжнародних судових процесів та участі у програмах обміну. Це дозволяє студентам здобути практичний досвід міжкультурної взаємодії у професійному середовищі.

В юридичних закладах вищої освіти України також спостерігається поступова трансформація підходів до викладання іноземної мови, яка орієнтована на розвиток комплексної міжкультурної комунікативної компетентності майбутніх правників. Проте, як зазначає Демченко Д.І., існує ряд проблем, що

ускладнюють цей процес, зокрема, недостатня кількість годин, відведених на вивчення іноземної мови, обмежений доступ до автентичних матеріалів, недостатня увага до формування міжкультурного аспекту комунікативної компетентності [3].

Отже, міжкультурна комунікація є невід'ємною складовою професійної підготовки сучасних юристів, а знання іноземної мови виступає ключовим засобом забезпечення такої комунікації в умовах глобалізації правового простору та інтеграційних процесів України в європейську спільноту. Ефективна модель розвитку міжкультурної комунікативної компетентності юристів повинна базуватися на комплексному підході, який включає мовну підготовку, формування міжкультурної свідомості, оволодіння знаннями про правові системи інших держав та розвиток навичок міжкультурного посередництва.

Серед перспективних шляхів удосконалення іншомовної підготовки юристів в Україні можна виділити запровадження інноваційних методик навчання, збільшення кількості годин для вивчення іноземної мови та розширення участі студентів у міжнародних програмах обміну. Це сприятиме формуванню високого рівня міжкультурної комунікативної компетентності та підготовці конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно функціонувати в умовах глобалізованого правового середовища. Успішна реалізація цих заходів підвищить якість юридичної освіти в Україні та сприятиме інтеграції вітчизняних правників у європейське та світове правове співтовариство.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бігич О.Б. та ін. Кейсова і подкаст технології формування міжкультурної компетентності : колективна монографія / О. Б. Бігич, Д. А. Руснак, В. В. Стрілець, Т. І. Коробейнікова, О. В. Ярошенко, В. Д. Ігнатенко / заг. і наук. ред. О.Б. Бігич. Київ: Вид. центр КНЛУ, 2017. 160 с. URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/165>
2. Ніколаєва С.Ю. Сучасні тенденції формування іншомовної комунікативної компетентності в європейському освітньому просторі. Київ: Ленвіт, 2020. 168 с.
3. Демченко Д.І. Формування професійної іншомовної компетентності майбутніх юристів засобами іноземної мови у фаховій підготовці: монографія. Харків, 2020. 384 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5892/1/Demchenko_mon_2014.pdf

ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИТАЇ

*Катерина ТРИПОЛЬСЬКА, ННІ пожежної безпеки, група ПБк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасна система освіти в КНР має ряд специфічних рис, якщо порівнювати її із зарубіжними аналогами. Так, на відміну від ще одного азіатського велетня - Індії, Китай є країною з високим і швидко зростаючим рівнем грамотності населення. Китайська вища освіта має 100-річну історію. За новітніми статистичними даними, в цей час в Китаї налічується 3 тисячі вузів, у тому числі дві третини є державними, решта - приватними. У вузах навчаються 20 млн. студентів. Імовірність дістатися до більш високих ступенів освіти для середнього

китайця невелика: у результаті цю можливість реалізують, як правило, лише найдібніші учні. Вступ до ВНЗ – справжнє свято для талановитого випускника середньої школи вищого ступеня: конкурси в окремі університети досягають 200-300 чоловік на місце. Обдаровані діти і молоді люди в Китаї, як правило, користуються різними пільгами при просуванні освітньою «драбиною» - до їхніх послуг державні стипендії, субсидії підприємств, організацій тощо.

ВНЗ Китаю пропонують відносно недорогі програми. Вони доступні багатьом. Мовні курси, програми бакалавра, наприклад, обійдуться в 2-6 тисяч доларів на рік. Китайські університети встановлюють вартість в залежності від власної престижності. При формуванні ціни враховується і популярність конкретної спеціальності. Вартість навчання в магістратурі становить 2,5-7,5 тисяч доларів на рік. Докторські програми обійдуться вам в 3-8 тисяч доларів на рік. Відзначимо, що магістратура в Китаї англійською є більш дорогою, ніж китайською.

Мати вищу освіту в Китаї дуже престижно. У системі національних цінностей і пріоритетів освіта займає, мабуть, провідне місце. Вищу освіту мають шанс отримати випускники середніх шкіл з академічним профілем і випускники спеціальних технічних шкіл. Залежно від результатів, отриманих на випускному шкільному іспиті, який проводиться у травні одночасно по всій країні, абітурієнт може претендувати на допуск до вступних іспитів лише в той вуз, категорія якого відповідає набраним балам.

Для вступу до вузу абітурієнти зобов'язані здати спеціальний іспит з семи предметів. У Китаї переважає платна вища освіта, а й на «комерційну основу» поступити не так-то легко - всі абітурієнти йдуть на загальних підставах. У обдарованих молодих людей є шанс отримати вищу освіту безкоштовно. Крім того, в деяких випадках за навчання платить підприємство, на якому працював студент. Обдаровані студенти користуються і деякими пільгами у вигляді державної стипендії або субсидій від підприємств і організацій [1].

Сьогоднішня система вищої освіти в Китаї представлена більш ніж 2,8 тис. вищих навчальних закладів, що становить величезний потенційний ринок для навчання іноземних студентів. Така кількість вузів пропонує різні програми, які за невеликими винятками представляють ті ж напрямки навчання, що і в Європі, – бакалаврат, магістратура, програми для отримання докторських ступенів і програми без ступенів. Серед такої кількості вузів близько 2,5 тис. – це національні коледжі та університети, інші вищі навчальні заклади – так звані дорослі вузи, діяльність яких спрямовано на внутрішнього споживача з метою підвищення рівня освіти населення країни.

Кількість іноземних студентів в Китаї останнім часом неухильно зростає, займаючи сьогодні третій рядок за кількістю прийнятих іноземних громадян на навчання в світі, пропустивши перед собою США і Великобританію. Однак амбіції китайського уряду вельми великі і спрямовані на збільшення кількості іноземців. Сьогодні в Піднебесній навчаються жителі практично всіх країн світу, в тому числі і українські громадяни. Звичайно, тут варто звернути увагу на те, що переважна більшість іноземних студентів все-таки не європейці. Це представники Південної Кореї, Японії, В'єтнаму, Таїланду. Багато в Китаї студентів з Росії та США. Хоча найбільш вражаюча динаміка збільшення кількості іноземних студентів стосується країн Африки і Океанії.

Ще одна із важливих відмінностей китайських вузів від європейських полягає в тому, що здебільшого вузи Піднебесної пропонують вузьку спеціалізацію. Для іноземців в вузах Китаю існують програми англійською мовою, проте знати тільки англійську, не знаючи китайської мови, тут не можна. Навіть незважаючи на те, що багато молодих китайців активно вивчають і знають

англійську мову, уявити рівень побутової комунікації тільки англійською тут неможливо. У вузах Китаю навчаються студенти з різних країн світу – з Кореї, США, Великобританії, Німеччини, Франції, Швеції, Японії, Єгипту, Росії, України. Зараз кожен десятий студент в Пекіні – іноземець. Багато з них в подальшому залишаються на роботу в Китаї в ролі перекладачів, менеджерів і різних фахівців. Приблизно половина іноземних студентів навчається за гуманітарними спеціальностями «китайська мова і культура», «міжнародний бізнес», «міжнародна економіка і торгівля», «китайська філософія» тощо.

Університети Китаю, як правило, мають спеціалізацію – гуманітарні, педагогічні, технічні, а також класичні. Навчання за фахом з метою отримання академічного ступеня включає наступні етапи: навчання на бакалавраті (гуманітарні, технічні програми – 4 роки, медицина – 5 або 6 років), на магістратурі – 2-3 роки. І, нарешті, навчання в докторантурі – 3-5 років – вінчається ступенем доктора. Якщо студент раніше не вчив китайську мову, перед вступом до університету йому пропонується пройти 1-2 річний курс вивчення мови, а потім почати навчання за обраною спеціальністю [2].

Університети в Китаї являють собою окремі території – кампуси. Усередині них розташовуються навчальні будівлі, гуртожитки, мініатюрні парки, спортивні споруди, їдальні, ресторани, магазини та інші заклади сфери послуг. Кількість студентів і викладачів, які постійно живуть на їх території, може становити від кількох тисяч до двох-трьох десятків тисяч чоловік. Китайські студенти найбільшу частину свого часу проводять на території кампусів. Гуртожитки для іноземців відрізняються підвищеною безпекою і комфортабельністю. Студенти, як правило, проживають в кімнатах по одному або в двох, іноді по три-чотири людини. У кімнатах є все необхідне для життя і навчання – інтернет, кухня, ванна, телевізор і побутова техніка.

Вартість проживання для студентів на місяць –150 – 200 доларів. У Пекіні більше 50 ВНЗ, які можуть навчати іноземних студентів. Чим Китай цікавий для студентів? Відсутність вимог до початкового рівня знання мови. Китайська вивчається протягом першого року навчання. При вступі не потрібно складати іспити. Можливість отримувати стипендію. Окремі групи для іноземців. Покращені умови проживання, оплата яких входить у загальну суму за навчання. Можливість навчатися та працювати, як правило після закінчення 1 – 2 курсу. Можливість отримати досвід однієї з найбільш розвинутих країн світу в сферах економіки, торгівлі, бізнесу, винаходів та іншого. Перспективи співпраці з китайськими фірмами, організаціями, налаштування власного бізнесу

Навчання у школах, коледжах, вищих навчальних закладах починається з вересня і триває до 20 червня. З початку січня і до кінця лютого – зимові канікули. Система оцінювання у навчальних закладах – американська, 100 бальна. Прохідний – в залежності від вимог по спеціалізації – від 50 до 85 балів.

Іноземні студенти, які обрали сферу торгівлі, економіки, бізнесу, за умов успішного навчання та хорошої дисципліни, отримують стипендію. Розмір коливається від 1500 \$ до 4000 \$. Як правило, покриваються витрати на навчання, проживання, харчування, придбання навчальних матеріалів та медичне страхування. Але, можуть тимчасово утримати або знизити розмір стипендій у разі порушення дисципліни, відсутності на заняттях чи низького рівня навчання. Групи для навчання іноземців окремі, до часу, доки студент не оволодіє китайською мовою на достатньому рівні. Але за умов успішної міжнародної сертифікації HSK (Чизкейк) – 4 чи 5 балів, можливе навчання разом із громадянами Китаю на різних спеціальностях (включаючи інженерні). Іноземні студенти можуть вступати без знання китайської мови [3].

Коледжі, куди вступають після 9 класу, є відкритого і закритого типів. В останніх, батьки повинні написати заяву про можливість дітям покидати територію навчального закладу, чітко вказується час відсутності. Підтримується постійний зв'язок з батьками. Для неповнолітніх, які навчаються у вищих навчальних закладах, діє система опікунства, яка оформляється окремо. На початку оформляють від 30 днів перебування. В подальшому візу можна отримати у Китаї.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вища освіта в Китаї URL: <https://dec-edu.com/countries/china/>
2. Навчання в Китаї URL: <https://felisiya.com.ua/navchannya-v-kytai/>
3. Освіта в Китаї URL: <https://interavers.com/uk/vishha-osvita-v-kitayi/>

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ

Євгеній ФІЛІПЧУК, ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Соціально-психологічний тренінг є прикладом однієї з форм інтерактивних методів навчання, метою якого є формування поведінкових навиків і умінь. Ця форма групової роботи дозволяє працювати з життєвими ситуаціями.

Тренінг як форма групової роботи дозволяє використовувати різноманітні інтерактивні технології. Об'єднують активні групові методи, вживані в тренінгу, в три блоки:

- дискусійні методи (групова дискусія, розбір ситуацій з практики, моделювання практичних ситуацій, метод кейсів і таке ін.);
- ігрові методи (імітаційні, ділові, ролеві ігри, мозковий штурм та ін.);
- сенситивний тренінг (тренування саморозуміння, емпатії тощо).

У перебігу тренінгу група впливає на кожного члена групи в трьох площинах:

- пізнавальній – учасник групи усвідомлює, як його звична поведінка і способи відносин дозволяють вирішувати ситуації, осмислює причини своєї поведінки і розуміє, як надалі ефективніше поводитися в подібних ситуацій;
- емоційній – учасник тренінгу, підтриманий іншими членами групи, усвідомлює свої психологічні захисні механізми, коректує відносини з іншими, змінює емоційне відношення до себе, і, як результат, підвищується його самоповага, стабілізується самооцінка;
- поведінковій – учасник групи виробляє адекватні ситуації, способи поведінки.

Тренінг – це активний метод групової роботи з метою розвитку певних компетенцій. Група для тренінгу, як правило, складається з 7–15 осіб, що забезпечує необхідний рівень різноманітності досвіду і залишає достатньо часу для того, щоб всі учасники сформували потрібний або необхідні навики. До таких універсальних навиків відносять:

- навики соціальної перцепції – здатність адекватного повного пізнання себе й інших людей і стосунків;
- навики ділового спілкування;

– комплекс навиків, з соціально-психологічної компетентності - здатність ефективно взаємодіяти з людьми;

– навички роботи з інформацією й документами; навички управління та «самоменеджменту».

Лі Девід вважає, що «тренінг – це тривалий процес, а не обмежена у часі подія подія».

Тренінги можна класифікувати за типологією дій, що розгортаються в тренінговій реальності:

– метод регресії – активізація події, що вже відбулися в професійній діяльності;

– метод обміну досвідом – активізація події, що вже відбулася, та її активне обговорення в групі;

– метод прогресії – програвання події, яка вірогідна у майбутній професійній діяльності.

Кожен тренінг повинен бути направлений на актуалізацію позиції активного суб'єкта навчальної діяльності в спеціально створених психолого-педагогічних умовах. Ефект при цьому виникає:

– завдяки систематичності вказаної актуалізації;

– завдяки специфічності створюваних умов, що знижують, наприклад, ризик отримання курсантом чи студентом психологічної травми.

У кожному навчальному тренінгу крім навчальної мети присутні дидактична та розвиваюча мета, які сприяють засвоєнню позиції активного суб'єкта навчальної діяльності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Оніщенко О. Тренінг як інноваційна методика навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Режим доступу: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/0.pdf>

2. Писклярова А., Мацко Л. Гсихологічний тренінг як інноваційний метод виховної роботи у вищому навчальному закладі. Режим доступу: http://conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Pysklyarova_Matsko.php

ПЕРЕВАГИ ЛОГОТЕРАПІЇ ВІКТОРА ФРАНКЛА

*Іванна ФРЕЙТЕШ, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-21-2 групи
НК – Аліна КРИШТАЛЬ, кандидат педагогічних наук, доцент
Національного університету цивільного захисту України*

Дослідження ефективності логотерапевтичного підходу наразі актуальне у зв'язку з пошуком ефективних методів подолання викликів, зумовлених війною та соціальними змінами, такими, як тривога, депресія, втрата сенсу життя, посттравматичний стрес тощо.

Мета дослідження – проаналізувати переваги логотерапії Віктора Франкла у вирішенні актуальних психологічних проблем в сучасній Україні.

Логотерапія була розроблена відомим австрійським психотерапевтом і філософом Віктором Франклом у 30-х роках XX століття. Вона є своєрідною психотерапевтичною стратегією, що передбачає лікувальний вплив на людину. У її основу закладено ідеєю щодо визнання того, що особистість постійно прагне до пошуку та реалізації сенсу життя. Власне сенс життя дозволяє не лише

презентувати багатство людських можливостей, а й докорінно визначає запити та інтереси людини у лініях основного стрижня ціннісних орієнтацій. Самореалізація особистості можлива за умови усвідомлення власної цінності і прагнення до творення власного «Я» навіть за несприятливих життєвих умов.

Аналіз психологічних проблем в Україні, що пов'язані з повномасштабним вторгненням у 2022 році, свідчить про значне погіршення психічного здоров'я населення. Для українців в умовах війни тривога і хвилювання перетворилися на колективний ПТСР, що став частиною нашого життя – розлади сну, нічні жахи, панічні атаки, страх, біль, смуток та інші деструктивні прояви.

Відповідно до статистичних даних Міністерства охорони здоров'я України у 2021 році діагноз ПТСР був поставлений 3 167 пацієнтам, у 2022 році – 7 051 особі, у 2023 році кількість українців з ПТСР зростає до 12 494, а за два місяці 2024 року (станом на 6.03.2024 р.) діагностовано 3 292 випадки. 18 % демонструють ознаки посттравматичного стресового розладу (ПТСР) [1]. Загалом понад 70 % населення України перебуває у стресовому стані і причинами такого значного погіршення психічного здоров'я є:

- безпосередня загроза життю та здоров'ю у зв'язку з бойовими діями;
- масштабні вимушені переміщення населення;
- втрата близьких, домівки, роботи, засобів до існування;
- постійний стрес, спричинений повітряними тривогами, атаками БПЛА та ракетними обстрілами;
- економічна нестабільність і невпевненість у майбутньому.

Однією з найефективніших особливостей логотерапії є її здатність розширювати можливості людей, дозволяючи їм звільнитися від симптомів і підвищити їхню здатність до проактивної поведінки. Оскільки логотерапія була заснована на стражданнях, вона є природною терапією для лікування травматичного досвіду та гострого стресу. Г. Ширальді у праці 'The Post-traumatic Stress Disorder Sourcebook' вказував на те, що логотерапевтичний підхід В. Франкла призводив до значного зменшення симптомів стресу, тривоги і депресії у клієнтів з ПТСР. Окрім цього, доктор медичних наук С. Саутвік разом зі своїми колегами описували три випадки застосування логотерапії для лікування хронічного ПТСР у ветеранів бойових дій. За допомогою таких методів, як сократівський діалог, тематичні дискусії з використанням цитат, групова терапія, логотерапія допомогла цим пацієнтам знайти нову мету і сенс, незважаючи на їхню травму. групова терапія, логотерапія допомогла цим пацієнтам знайти нову мету і сенс, незважаючи на їхню травму [2].

Відповідно до вчення В. Франкла у процесі допомоги людям у вирішенні проблем пропонується два основні підходи:

- парадоксальний намір – техніка, за якої клієнт навмисно перебільшує або провокує симптом чи поведінку, яку хоче змінити, що допомагає зменшити тривогу або подолати проблему через пряме зіткнення з нею (техніка особливо ефективна у лікуванні обсесивно-компульсивних розладів, фобій та тривожності);
- дерефлексія – метод, спрямований на протидію надмірному самоспостереженню (гіперрефлексії), що передбачає навмисне ігнорування симптомів та формування здатності довіряти природним процесам організму (метод ефективний у лікуванні безсоння, сексуальних розладів та тривожних станів; ключовим є переспрямування уваги на позитивні аспекти життя та пошук сенсу) [3].

Позитивні результати також демонструє метод «сократівський діалог», що також використовується в логотерапії – це розмовний метод, мета якого допомогти особистості знайти сенс свого життя через розмову. Вважається, що

цей процес допомагає людині усвідомити власні відповіді, які часто лежать на поверхні і просто чекають, щоб їх відкрили. Питання, передбачені методом «сократівський діалог», розширюють мислення клієнта. Зазначене потребує навичок уважного слухання, щоб визначити периметр думок клієнта.

Слід зауважити, що праці В. Франкла – це поради людини, яка сама зазнала нелюдських випробувань й віднайшла власний підхід до пошуку сенсу життя. В. Франклу вдалося пережити нестерпний голод, постійні приниження і знущання, холод, хвороби, тяжка праця, постійна загроза життю у концтаборах під час Другої світової війни. Аналізуючи свою поведінку та поведінку інших в'язнів, дослідник окреслив стратегії, що утримують людину над прірвою, захищають розум від божевілья та дають сенс життю. Свій досвід виживання дослідник виклав у працях, що у подальшому допомогли мільйонам людей віднайти себе та змінити життя.

На основі проведеного теоретичного аналізу, можемо зробити висновок, що метод логотерапії спрямований на:

- пошук цінностей буття, що викликають щирий душевний відгук;
- налагодження діалогу із самим собою і своєю долею;
- формування навичок знаходити сенс у різних життєвих ситуаціях;
- розвиток гнучкості і творчого погляду, попри обмеження й непередбачуваність життя;
- розвиток уміння проявляти активність у потрібний момент;
- підвищення ясності розуму;
- усвідомлення суті свободи і уміння переживати її;
- закріплення навичок брати відповідальність за себе і за власне життя, а також нести адекватну міру відповідальності за інших;
- формування відкритості і позитивного ставлення до життя.

Цінність нашого дослідження полягає у виокремленні переваг логотерапії як способу подолання психологічних викликів, що, зіткнувшись з війною та її наслідками, переживає український народ. Логотерапевтичний підхід підкреслює, що духовність людини, хоч і може бути зумовлена зовнішніми факторами, не детермінована ними повністю, що відкриває шлях до особистісного зростання навіть у найскладніших обставинах.

Отже, застосування логотерапії в українському суспільстві може допомогти різним верствам населення не лише впоратися з травматичним досвідом, але й трансформувати його у джерело сили та особистісного розвитку. Це особливо важливо в контексті відновлення психологічної стійкості та знаходження нових життєвих сенсів в умовах невизначеності та кризи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Міністерство охорони здоров'я України: офіційна веб-сторінка. URL: <https://moz.gov.ua/uk/kilkist-pacientiv-zi-vstanovlenim-diagnozom-ptsr-v-ukraini-zrostaе-scho-treba-znati-pro-posttravmatichnij-stresovij-rozlad>
2. Котигорошко В. Логотерапія Віктора Франкла: Теорія Смислу Життя від В'язня Концтаборів. *Теорії психології, Гуманістична психологія*. 2023. URL: <https://www.gasformind.com/logoterapiya-viktora-frankla/#doslidzhennya>
3. Франкл В. Лікар та душа. Основи логотерапії. Київ: КСД, 2023. 320 с.

ГРА ЯК МЕТОД АУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Ростислав ХАЯСЯН, ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Гра як метод аудиторної самостійної роботи слугує дієвим методом моделювання ситуацій, що дозволяє ефективно сприяти соціалізації та адаптації, нейтралізації стресів. Найважливіша функція гри полягає, таким чином, в можливості програти ситуацію в достатньо безпечних в психологічному відношенні обставинах і не тільки пережити (а значить – прожити) її, набувши унікального досвіду подолання негативних впливів, але і шляхом перебору й аналізу знайти оптимальний або прийнятний поведінковий патерн, що дозволяє впоратися з певною ситуацією як в умовах ігрового моделювання, так і в реальних життєвих умовах.

Ступінь участі в навчальній грі оцінюють за «глибиною занурення»:

- пасивна участь («Екскурсант»). На цьому етапі учасники не приймають активної участі, а лише спостерігають за розвитком сюжету, що розігрується іншими студентами;

- обмежена участь («Учасник»). Учасники безпосередньо включені в гру. Вони поділені на команди або мають індивідуальні ролі, але їх ініціатива обмежена викладачем. Група осіб, згідно з гнучким сценарієм, в якому заздалегідь розписані ключові моменти, розіграє театралізовані фрагменти за допомогою яких пояснюється певна професійна ситуація і дається поштовх подальшому ходу гри;

- необмежена участь («Гравець»). Для проведення таких ігор необхідна наявність досвіду в її учасників і чітка робота викладача. Гравці самостійно визначають свої дії у грі. Вони самі розробляють особисті та командні легенди на основі установок викладача. У таких іграх викладачі стежать за дотриманням правил і регулюють хід гри.

Ролеві ігри базуються на теорії ролей, яку розробляли Дж. Мес, Дж. Моренно, Р. Лінтон тощо. Зараз ролеві ігри застосовуються дуже широко в психотерапії (психодрама, гештальт-терапія, групи зустрічей, первинна терапія Янова тощо). У певному значенні до ігрових методів можна віднести і роботу з деструктивними іграми в трансактному аналізі Е. Берна.

Визначення гри як діяльності, мотив якої лежить в ній самій, дозволяє виокремити основні завдання навчальної гри: передача гравцям певних знань і навиків. Першим етапом організації навчальної ролевої гри є теоретична її розробка, що включає такі пункти:

- картину змодельованої ситуації;
- правила гри;
- командні та (або) індивідуальні ввідні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Киливник В. Нольова гра як один з методів активного навчання студентів іноземній мові. Режим доступу: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/stud_almanah/21.pdf

САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

Діана ХРИНИК, ННІ пожежної безпеки, ПБс-23-4

НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Сучасний ринок праці ставить високі вимоги до конкурентоздатності молодих спеціалістів – випускників закладів вищої освіти. Тому головна мета цих закладів є підготовка фахівців, які могли б самостійно мислити, аналізувати, креативно вирішувати виробничі та суспільні завдання. Випускники, які отримали вищу освіту, повинні бути готовими до роботи в колективі, до професійного обговорення та вирішення поточних завдань, до постійного розширення меж своєї професійної компетентності. Тому ще в роки навчання важливо сформувати у здобувачів вищої освіти потребу в систематичній самоосвіті, прагнення професійного зростання. А це вимагає, в свою чергу, необхідність пошуку нових форм і методів вивчення фундаментальних навчальних дисциплін у вищих навчальних закладах.

Сучасний освітній процес став відходити в основному від переважно інформаційних форм до активних методів навчання з включенням елементів проблемності, наукового пошуку, переходу до активних, розвиваючих форм навчання, широкого використання самостійної роботи, які стимулюють творчу діяльність та розвиток здобувачів вищої освіти[1]. Кредитно-модульна система організації навчального процесу окрім запровадження сучасних освітніх інновацій та інформаційних технологій має особистісну орієнтацію. Основою навчального процесу стає самостійна робота студентів [2, 29]. Це означає принциповий перегляд процесу вивчення обов'язкових навчальних дисциплін. Якщо раніше здобувачі вищої освіти в основному пасивно приймали інформацію від викладача, то тепер учбовий процес будується так, щоб розвивати вміння вчитися самостійно, вивчати та аналізувати різні джерела інформації, формувати здатність до саморозвитку, творчого застосування отриманих знань та умінь, а також способів адаптації у сучасному світі. Тобто зростання ролі самостійної роботи перетворює здобувача вищої освіти з пасивного споживача найрізноманітнішої інформації на активного учасника освітнього процесу.

Самостійна робота включає в себе відтворювальні та творчі процеси діяльності здобувачів вищої освіти. Виділяють три рівні такої роботи: репродуктивний, реконструктивний та творчий [3, 156-157]. Репродуктивна самостійна робота виконується за певним зразком: заповнення різноманітних таблиць, розв'язування задач тощо. Цей рівень роботи можна вважати тренуванням, коли вироблюються певні вміння та навички роботи. Пізнавальна робота здобувачів вищої освіти на цьому етапі проявляється в пізнанні, осмисленні та запам'ятовуванні нової інформації. Реконструктивна самостійна робота вже передбачає більш складний рівень в навчанні. На цьому етапі йде розробка планів тієї чи іншої роботи, перебудовуються рішення, складаються тези або анотації, пишуться реферати і таке інше. Творча самостійна робота потребує вже аналізу різноманітних проблемних ситуацій для отримання нової інформації. Це можуть бути навчально-дослідні завдання, курсові, дипломні роботи, написання наукових робіт для участі в конкурсах та конференціях тощо. Тому цей третій, вищий рівень самостійної роботи можна ще назвати пошуковим.

Щоб самостійна робота давала гарні результати, її необхідно правильно планувати та організовувати, при чому в поєднанні з іншими формами та методами навчання. Вирішальну роль у цьому відіграє ретельний відбір змісту та обсягу навчального матеріалу для самостійного опрацювання здобувачами вищої освіти. Для ефективної організації самостійної роботи необхідно враховувати деякі аспекти:

- робота повинна бути цікавою, при цьому необхідно формувати позитивну мотиваційну установку;
- здобувачі вищої освіти повинні розуміти мету роботи, що виконується; порядок її виконання, щоб працювати свідомо;
- викладачеві належить ознайомити здобувачів вищої освіти з раціональними прийомами навчальної діяльності; можливостями електронних ресурсів, методичних вказівок, бібліотек тощо; з раціональним плануванням самостійної роботи;
- рівень і складність завдань для самостійної роботи повинні бути залежними від курсу навчання та базової підготовки навчальної групи в цілому та кожного студента окремо;
- індивідуалізований характер самостійної роботи дозволяє кожному здобувачеві вищої освіти працювати у власному темпі, щоб досягти потрібного результату.

Саме така організація самостійної праці мотивує самостійне її розширення, поглиблення та продовження в позааудиторний час.

Таким чином, самостійну роботу здобувачів вищої освіти слід розглядати як найвищий етап навчальної діяльності, який потребує від них досить високого рівня самосвідомості та самодисципліни. Організація самостійної роботи повинна активно впливати на характер навчального процесу, систематизувати роботу здобувачів вищої освіти протягом всього навчального семестру. Активна самостійна робота можлива тільки при наявності серйозної та стійкої мотивації. Найсильніший мотивуючий фактор – це підготовка до ефективної подальшої професійної діяльності, до розширення меж своєї компетентності та конкурентоздатності на сучасному ринку праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гнаповська Л, Карпова В. Глобалізація та інновації в освіті: аргументи «за» і «проти». *Наукові записки ТРПУ ім. В. Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2016. № 4. С.202-210.
2. Остапенко О.Г. Специфіка кредитно-трансферної системи організації навчального процесу. Матеріали Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції «Освітні тенденції розвитку сучасної вищої школи: проблеми методології навчання». Харків, 2016. С. 29-30.
3. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2010. 456 с.

СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ

*Даніл ШЕВЧЕНКО, ННІ пожежної безпеки, група ПБк-23-1
НК – Михайло ХАРЛАМОВ, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

У Франції існує кілька типів навчальних закладів. Вони суттєво розрізняються умовами вступу та пропонують освіту за окремими напрямками. Більшість студентів обирає саме університетську освіту. Це пов'язано з високою якістю навчання та з широкими можливостями, які відкриваються перед випускниками цих навчальних закладів. Університети функціонують за болонською системою трьох циклів :

Бакалаврат – Licence, Магістратура – Master, PhD – Doctorat. Це – багатопрофільні навчальні заклади, де студенти можуть отримати освіту за багатьма напрямками від інженерії до медицини. Для того щоб вступити до французького університету студенту необхідно зібрати повний пакет документів та направити його до обраного навчального закладу до дати кінцевого терміну прийому документів іноземних студентів.

Кожен університет має свої вимоги, щодо тих документів, які вимагаються від іноземних студентів, зазвичай цей список складається з резюме, мотиваційного листа, навчального проекту та відомостей про попередньо отримані оцінки з дисциплін, які вивчалися в іноземному ЗВО. Українські студенти також можуть перевестись у французький університет на відповідний рівень навчання. Особливості медичної освіти у Франції. У Франції медицина викладається в університетах на медичних факультетах. Французькі медичні факультети приймають на навчання осіб, які завершили середню освіту або іноземних студентів, які бажають навчатись за медичними напрямками та ще не отримали диплом медичного ЗВО у своїй країні. Також приймаються на навчання студенти-медики з інших країн, у цьому випадку, незалежно від того на якому курсі навчається студент, він, під час, вступу до французького закладу вищої освіти може подавати документи тільки на перший курс і проходити конкурс наприкінці навчального року. Тривалість навчання з медичних спеціальностей складає від 9 років для терапевтів до 10-11 років для вузькоспеціалізованих фахівців [1].

Вищі та спеціалізовані школи. Вищі школи – специфічно французькі заклади вищої освіти, що були засновані паралельно з університетською системою освіти на початку XIX століття, забезпечуючи професійну освіту найвищого рівня. Вони є надзвичайно вимогливими до рівня знань студентів. У Вищих школах навчається близько 100 000 студентів. Вищі школи видають державні магістерські дипломи. Вони також забезпечують освітні курси рівня бакалавра (3 - 4 роки вищої освіти), магістра наук – MSc (4 - 5 років вищої освіти), MBA (магістр бізнес-адміністрування), спеціалізовані магістерські програми – Ms (6-ий рік вищої освіти). Існують такі типи вищих шкіл: вищі інженерні школи, бізнес школи, вищі наукові школи (Ecoles Normales Supérieures), спеціалізовані школи та інститути, ветеринарні школи, школи мистецтв, архітектурні школи [3].

У Франції існує 250 інженерних шкіл державної та приватної форми власності, які забезпечують навчання у всіх галузях інженерних наук. Ці школи відповідають єдиним критеріям якості та видають дипломи інженерів, які відповідають рівню магістра. Диплом інженера — це державний диплом, який дає змогу продовжити навчання на рівні аспірантури. Залежно від типу школи диплом може бути загальним або спеціалізованим (наприклад, у галузі агрономії, хімії, біології, інформатики та ін.).

За всесвітньовизнаним рейтингом Financial Times (2010 року) 5 французьких вищих бізнес-шкіл входили до десятки найкращих з магістерських програм, а 3 – до сотні найкращих програм MBA, відповідно до The Economist 2008. Усі Вищі школи (близько 200), спеціалізовані у галузі управління та економіки, є визнані державою та іншими державними органами. У своїй більшості Вищі бізнес школи це – приватні ВНЗ. Вартість навчання варіюється у межах від 4500 до 7000 € на рік. Крім того вони: акредитовані Міністерством освіти; входять до реєстру вищих шкіл, куди приймають за рекомендацією Ради вищих шкіл [1].

Акредитації CGE, EQUIS, AACSB та AMBA вищих шкіл економіки та менеджменту гарантують відповідність школи міжнародним стандартам і можуть бути надані як власне вищій школі, так і дипломам, які вона присвоює. Ці акредитації підтверджують міжнародне визнання якості освіти. Вищі наукові школи (Ecoles normales supérieures). У Франції існує 3 вищі наукові школи: Вища наукова школа Парижу (E.N.S.), Кашанська вища наукова школа (E.N.S. Cachan), Вища наукова школа Ліону (E.N.S. Lyon). Спеціалізовані школи та інститути. Спеціалізовані школи та інститути представлені понад 3000 державними та приватними закладами вищої освіти.

Це – вищі навчальні заклади, як державної, так і приватної форм власності, спеціалізовані в таких галузях, як охорона здоров'я, парамедицина, аудіовізуальна сфера, технології комунікації, журналістика, соціальні науки, мода, дизайн, туризм, гастрономія, військова справа, сільське господарство тощо. Тривалість навчання складає від 2 до 8 років. По закінченню цих вищих навчальних закладів студенти отримують дипломи державного зразка або дипломи чи сертифікати (не державного зразка) навчального закладу. Близько 190 шкіл приймають студентів одразу після завершення середньої освіти, вони мають свої умови вступу, навчання триває від 4 до 5 років. Студенти можуть також вступити до школи, провчившись декілька років в іншому ВНЗ (2 або 3 роки вищої освіти) [2].

Ветеринарні школи. Французькі ветеринарні школи входять до системи Вищих шкіл та підпорядковані Міністерству сільського господарства, що відрізняє їх від більшості інших ветеринарних ЗВО світу. Школи мистецтв. Вищі школи мистецтв є державними закладами з високою якістю викладання, які видають державні дипломи після завершення 3 або 5 років навчання. Прийом студентів до шкіл мистецтв відбувається на конкурсній основі. Мережа CampusArt – це система прийому документів on-line, де одночасно понад 60 французьких шкіл мистецтв Мережі CampusArt пропонують понад 200 освітніх програм у сфері мистецтва на рівні бакалавра або магістра. АРХІТЕКТУРНІ ШКОЛИ. Архітектурні школи входять до загальноєвропейського освітнього простору з тривірневою освітньою системою бакалавр/магістр/кандидат наук (LMD). 20 архітектурних шкіл підпорядковані Міністерству культури надають диплом архітектора державного зразка. Дві школи видають дипломи еквівалентного рівня: Страсбурзький національний інститут прикладних наук (INSA), державний заклад, Спеціалізована школа архітектури (ESA), приватний заклад.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про вищу освіту у Франції. URL: <https://www.ukraine.campusfrance.org/pro-vyshchu-osvitu-u-frantsiyi> (дата звернення: 19.02.2025).
2. Освіта у Франції. Навчання у Франції для українців. URL: <https://study.ua/uk/country/vyshcha-osvita-u-frantsii/> (дата звернення: 19.02.2025).
3. Навчання у Франції. URL: https://osvita.ua/abroad/higher_school/france/ (дата звернення: 19.02.2025).

ADAPTATION DISORDERS IN MILITARY PERSONNEL

*Єлизавета ЮЛКІНА, інститут управління та безпеки населення, група ЕКПс-23-3
НК – Оксана ІВАЩЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Adaptation disorders are mental health conditions that arise in response to stressful or traumatic events. Military personnel, especially those involved in combat or working under extreme conditions, often face intense physical and psychological stress, which can lead to adaptation disorders.

The main causes of these disorders include: military stress – constant exposure to danger, combat situations, and loss of comrades; physical exhaustion – lack of rest, sleep deprivation, and intense physical exertion; social factors – separation from family, difficulties in communicating with civilians after returning home; psychological characteristics – low stress tolerance, insufficient coping skills.

Adaptation disorders can manifest in various ways, including: emotional disturbances – anxiety, depression, emotional instability; cognitive impairments – difficulty concentrating, memory issues, intrusive thoughts; behavioral changes – aggression, impulsivity, social withdrawal, substance abuse; physical symptoms – headaches, sleep disturbances, fatigue, digestive problems.

There are certain methods of prevention and treatment of adaptation disorders in military personnel. Prevention of such disorders should include obligatory psychological preparation – stress resilience training, emotional regulation techniques. A person should develop a positive mindset and problem-solving skills, practice mindfulness and relaxation techniques (e.g., meditation, deep breathing), maintain a strong sense of self-worth and confidence.

Social support – maintaining connections with family, peer support, rehabilitation programs – is of vital importance for military personnel. A person has to stay connected with family, friends, or support groups, seek professional help when needed (therapy, counseling), engage in social activities to avoid isolation. Healthy lifestyle can also contribute to prevention of adaptation disorders, which include sufficient sleep, physical activity, and proper nutrition.

Treatment of adaptation disorders can include psychotherapy (cognitive-behavioral therapy, group therapy, psychoeducation); medication (if necessary, a doctor may prescribe antidepressants or anxiolytics); rehabilitation programs (social adaptation, training, reintegration into civilian life).

Adaptation disorders are a serious issue among military personnel and require a comprehensive approach. Timely prevention and psychological support can significantly reduce the risk of mental health disorders. It is crucial to recognize that military personnel returning from combat missions need special attention and support to successfully reintegrate into civilian life.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій: Методичний посібник / О.М. Кокун, Н.А. Агаєв, І.О. Пішко, Н.С. Лозінська. К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.
2. Тохтамиш О.М. Реабілітаційна психологія: Навчально-методичний посібник. Вінниця: ТОВ Віндрук. 2004. 102 с.

**СЕКЦІЯ 4. Глобальні проблеми сучасності.
Проблеми наукових досліджень у сфері державного управління.
Міжнародні відносини та інтеграційні процеси.**

**МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ**

Олександр АТАМАНЧУК

ВСП «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж ДТЕУ»

Міжнародне гуманітарне право є одним з найпотужніших інструментів, за допомогою яких міжнародне співтовариство може забезпечити охорону безпеки та гідності людей під час війни. Міжнародне гуманітарне право обмежує методи і засоби ведення воєнних дій і спрямоване на захист тих, хто не бере або припинив брати участь у воєнних діях. Його мета – зберегти дух гуманності в розпалі збройного конфлікту, а головний принцип – наявність обмежень навіть під час війни. Порушення прав людини в умовах збройного конфлікту є порушенням основних міжнародних принципів права в галузі прав людини й гуманітарного права, закріплених у міжнародно-правових документах.

Сучасне міжнародне гуманітарне право включає не лише численні конкретні правила ведення збройної боротьби, а й низку принципів цієї галузі міжнародного права. Виникнення, формування галузевих принципів та їхній зміст визначаються специфікою суспільних відносин, які вони регулюють. Суттєвою рисою принципів права збройних конфліктів з основних принципів міжнародного права є те, що основні принципи міжнародного права становлять право мирного співіснування, а принципи міжнародного гуманітарного права належать до збройних конфліктів і містять певні правила поведінки озброєних осіб [1, с. 228].

Говорячи про співвідношення міжнародного гуманітарного права та права прав людини, слід зазначити, що сфера застосування міжнародного гуманітарного права відрізняється від сфери застосування права прав людини, а в основі норм міжнародного гуманітарного права лежить урахування специфіки збройних конфліктів. Завдяки цим, а також деяким іншим чинникам міжнародне гуманітарне право, незважаючи на відмінності, наявні між цим правом і правом прав людини, може забезпечити додатковий захист осіб у ситуації збройного конфлікту. Право прав людини і міжнародне гуманітарне право мають різні сфери застосування.

Міжнародне гуманітарне право застосовується тільки в разі збройного конфлікту й передбачає цілу низку гарантій, які відображають специфічні особливості таких конфліктів. Значна кількість прав людини не має аналогів у міжнародному гуманітарному праві. Проте між окремими правами людини й деякими нормами міжнародного гуманітарного права мають місце перетини. Це стосується передусім прав людини, що входять у незмінне ядро, дія яких не може бути обмежена або призупинена за жодних обставин. Ба більше, міжнародне гуманітарне право і право прав людини доповнюють одне одного. Окремі права, передбачені міжнародним гуманітарним правом, посилюють деякі права людини або внаслідок того, що вони відповідають правам людини, дія яких може бути призупинена в разі надзвичайного стану, або внаслідок того, що норми міжнародного гуманітарного права йдуть далі в плані захисту особи, ніж відповідні права людини (йдеться, наприклад, про право на життя осіб, що перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права) [2, с. 183-184].

Втім, у міжнародному праві визначено, що відповідальність для країни настає тільки з моменту вчинення агресії по відношенню до іншої країни, а також з моменту породження збройного конфлікту і оголошення війни. Агресія – це поняття у міжнародному праві, яке означає прямо або опосередковане протиправне діяння та застосування однією державою своїх сил проти іншої країни, з метою її підкорення або часткового знищення населення. Збройний конфлікт – збройне зіткнення між державами (міжнародний збройний конфлікт, збройний конфлікт на державному кордоні) або між ворогуючими сторонами в межах території однієї держави, як правило, за підтримки ззовні (внутрішній збройний конфлікт). Є одним з видів воєнного конфлікту. Іншим більш радикальним видом є війна. Наголошуючи на теоретико-методологічній значущості міжнародного гуманітарного права, слід звернути увагу, що оголошення війни – це певна юридична та дипломатична процедура, яка полягає в офіційному, в установленому порядку повідомленні однією державою іншої про припинення між ними миру та перехід до стану війни.

Як вже зазначалось раніше, міжнародне гуманітарне право містить положення про те, які є види відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права, а також за вчинення яких злочинів, така відповідальність може настати. Так, до злочинів відноситься, наприклад, використання заборонених боєприпасів згідно міжнародних конвенцій (Женевська, Гаазька та інші), заборонено використовувати хімічну зброю або іншу отруту як проти військових комбатантів – особи, які перебувають у складі збройних сил та беруть активну участь у бойових діях), так і проти цивільного населення, завдавати ударів по незахищених містах, селах і будівлях, також заборонено вчиняти мародерство або грабіж, геноцид населення певної країни, тощо [3].

Заслужує на особливу увагу також аспект, що все міжнародне гуманітарне право побудоване саме на тому, що це формально «право війни», за яким міжнародна спільнота хоча б якось може демократизувати і зменшити сам наявний факт війни, наприклад, у питанні військовополонених, яких з'являється дуже багато у момент військового протистояння країни, а тому потрібно регулювати їхні права у полоні ворога і забезпечити їм людське ставлення до них (Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 року).

На нашу думку, сучасні міжнародні збройні конфлікти доволі часто розпочинаються державою-агресором без будь-якого оголошення, як це сталося у нашому випадку, та здійснюються за допомогою нетрадиційних форм ведення війни [4, с. 204].

Резюмуючи, зазначимо, що ключовою галуззю, на основі якої здійснюється міжнародно-правове регулювання відносин воєнного часу, є міжнародне гуманітарне право. Відтак, набуває особливого значення вивчення місця міжнародного гуманітарного права як галузі в системі сучасного міжнародного публічного права. Міжнародне гуманітарне право зазнає змін у соціальному просторі під впливом міжнародної політичної та економічної інтеграції в масштабах усього суспільства. Міжнародне право містить особливу систему міжнародно-правових норм та механізми їх реалізації, спрямовані на обмеження насильства під час війни та захист жертв війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ярмачі В.Х. Галузеві принципи міжнародного гуманітарного права. Південно-український правничий часопис. 2013. № 1. С. 227-229.
2. Салієнко О.О. Співвідношення прав людини та міжнародного гуманітарного права. Альманах міжнародного права. Випуск 23. 2020. С. 178- 185.

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8.06.1977 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_1999. 144

4. Цевух А.І., Якимчук М.Ю., Градиська Ю.В. Відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права. Науковий вісник Ужгородського національного Університету. 2023. Серія: Право. № 75. Том 3. С. 204-209.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ

*Петро БЕНЧАК, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-22-1
НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Організація документаційного забезпечення управління є важливим чинником ефективної діяльності будь-якої установи. Інформація, зафіксована в документах, є відображенням управлінської діяльності будь-якої організації. Своєчасне отримання, опрацювання, реєстрація документів і об'єктивний контроль за їх виконанням значною мірою впливають на оперативність прийняття та ефективність виконання управлінських рішень.

У 1970 роки сформувалася теорія документаційного забезпечення управління, головним завданням якої було забезпечення високої якості документів у момент їхнього створення та ефективного функціонування [1].

Науковці виокремлюють два підходи щодо розкриття змісту документаційного забезпечення управлінської діяльності. Так, згідно першого визначено, що це різновид управлінської праці, функція управління. Другий підхід трактує документаційне забезпечення управлінської діяльності як допоміжну, технічну (технологічну) ланку управлінської діяльності організації.

О. Матвієнко визначає документаційне забезпечення управління як діяльність спеціальних працівників або підрозділів щодо створення документаційно-інформаційної бази на різних носіях для використання управлінським апаратом у процесі реалізації його функцій [2].

Ми розглядаємо документаційне забезпечення управлінської діяльності як різновид управлінської праці щодо документування та організації роботи з документами організації.

Документування управлінської діяльності – це створення документів, їх складання та оформлення, що передбачає дотримання встановлених правил запису інформації, специфічної для кожного типу документів. Організація роботи зі службовими документами – це організація документообігу, зберігання та використання документів у поточній діяльності організацій [2].

Документаційне забезпечення управлінської діяльності регламентовано національними стандартами України в галузі діловодства, які є нормативно-правовими актами, обов'язковими для всіх організацій незалежно від форми власності. Згідно чинного законодавства констатовано, що документування управлінської інформації передбачає створювання службових документів, змістом яких є управлінська інформація. Управлінська документація є системою документації, що забезпечує виконання функції управління в організації. Організація роботи зі службовими документами полягає в організації

документообігу, формуванні справ, зберіганні службових документів і користування ними в поточній діяльності юридичної особи [3].

Інформатизація суспільства сприяла впровадженню електронного документування в організаціях. Відповідно, сьогодні, актуальним є інформаційно-документаційне забезпечення процесу управління, яке полягає в збиранні й переробці інформації, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Типова інструкція з документування управлінської діяльності в електронній формі та організації роботи з електронними документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну визначає порядок проходження електронного документа з моменту його створення або одержання і до моменту відправлення або передавання до архівного підрозділу установи; загальні засади функціонування та використання системи електронної взаємодії органів виконавчої влади; оперативний інформаційний обмін з використанням службової електронної пошти; загальні правила здійснення моніторингу стану виконання управлінських рішень [4].

Взаємодія між керуючою та керованою системами управління здійснюється за допомогою управлінської інформації, яка відображає зміст управлінських дій.

Документування управлінської інформації в установах здійснюється в електронній формі із застосуванням кваліфікованого електронного підпису, кваліфікованої електронної печатки та кваліфікованої електронної позначки часу, крім випадків наявності обґрунтованих підстав для документування управлінської інформації у паперовій формі, якими визнаються: документи, що містять інформацію з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом; електронні документи, що не можуть бути застосовані як оригінал згідно з вимогами закону; документи, вимога щодо опрацювання яких у паперовій формі встановлена актами Кабінету Міністрів України.

Суб'єкти господарювання організовують діловодство на підставі власної інструкції з діловодства, що розробляється на підставі Інструкцій, затверджених постановою [4], та з урахуванням інших актів законодавства. Документування управлінської інформації в електронній формі полягає у створенні електронних документів, в яких фіксується інформація про управлінські рішення з дотриманням установлених Інструкцією з діловодства правил.

Відповідальність за організацію документаційного забезпечення управління організацією, за якість підготовки, зміст та оформлення на належному рівні документів, а також їх зберігання у структурних підрозділах несуть їхні керівники.

Таким чином, документування та організація роботи з документами як елементи процесу документаційного забезпечення управлінської діяльності організацій є важливими чинниками забезпечення їх ефективного функціонування в сучасних умовах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ковальчук Н. В. Суспільно-історичні аспекти виникнення сучасної системи управлінського документування / Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2015. № 3. С. 42–48.
2. Попчук О. В. Документне забезпечення управлінської діяльності організацій: навч.-метод. посіб. / уклад. О. В. Попчук ; Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2012. 116 с.
3. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ 2732:2023: Київ: УкрНДНЦ, 2023. 31 с.

4. Деякі питання документування управлінської діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 17.02.2018 № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-%D0%BF#Text>

СУЧАСНІ ПІДХОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Юрій БРОВЧЕНКО

*НК – Василь НАСТЮК, д. ю. н., професор, член-кореспондент НАПрН України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Дослідження колабораційної діяльності вимагає застосування комплексного міждисциплінарного підходу, що дозволяє всебічно розглянути її юридичні, адміністративні, соціальні, політичні, економічні, культурні та психологічні аспекти. Застосування різних наукових підходів є ключовим для правильної кваліфікації правопорушень, розробки правових механізмів запобігання та притягнення до відповідальності. У межах адміністративного права такі підходи сприяють формуванню ефективного механізму адміністративного реагування на прояви колаборації, виробленню запобіжних заходів та удосконаленню адміністративних санкцій.

1. Історичний підхід – є основоположним у дослідженні колабораційної діяльності, оскільки дозволяє проаналізувати її прояви в різні історичні періоди та визначити фактори, що зумовлювали співпрацю окремих осіб або груп із окупаційною владою. Він сприяє ідентифікації закономірностей та специфіки колабораційних явищ у різних країнах. В адміністративному праві цей підхід дає змогу простежити еволюцію правових механізмів боротьби з колабораціонізмом, оцінити ефективність адміністративних санкцій у різних державах та визначити їхню роль у державному управлінні. Особливо важливим є аналіз впровадження адміністративних заходів у періоди окупації територій, визначення ролі державних інституцій у відновленні правопорядку після деокупації, а також вивчення історичних прикладів покарання осіб, причетних до колабораційної діяльності. Застосування історичного підходу у практичній площині дозволяє встановити ефективність адміністративно-правових механізмів люстрації, конфіскації майна колаборантів та забезпечення правового захисту жертв окупації [1, с. 805];

2. Соціологічний підхід – спрямований на дослідження суспільних факторів, які впливають на появу колаборації. Він допомагає зрозуміти мотивацію осіб, які вдаються до співпраці з окупаційними режимами, а також реакцію суспільства на такі дії. В адміністративному праві соціологічний аналіз сприяє розробці правових норм, що враховують особливості суспільної поведінки. Особливе значення має дослідження громадської думки щодо колабораціонізму та її впливу на правотворчий процес. У рамках державної політики необхідно враховувати рівень соціальної довіри до влади, оскільки від нього залежить ефективність заходів щодо боротьби з колаборацією. В адміністративній діяльності цей підхід використовується для вдосконалення механізмів державної комунікації із громадянами, формування антикризових стратегій та розробки інформаційних кампаній, спрямованих на запобігання співпраці з окупаційною владою;

3. Психологічний підхід - акцентує увагу на індивідуальних та групових психологічних чинниках, що впливають на ухвалення рішень щодо колаборації. Серед ключових аспектів – страх перед репресіями, прагнення до виживання, конформізм, ідеологічні переконання та прагнення особистої вигоди. В адміністративному праві цей підхід застосовується для розробки програм ресоціалізації осіб, які вчинили колабораційну діяльність, створення механізмів захисту населення від пропагандистського впливу та інформаційної маніпуляції. У сфері державного управління психологічні аспекти враховуються під час розробки стратегій інформаційної безпеки, протидії пропаганді та маніпулятивним технологіям [2, с. 94];

4. Правовий підхід – зосереджується на аналізі нормативно-правових актів, що регулюють відповідальність за колаборацію та визначають механізми її запобігання. Він дозволяє оцінити ефективність національного та міжнародного законодавства у сфері протидії колабораціонізму. В адміністративному праві цей підхід використовується для дослідження юридичних інструментів, спрямованих на забезпечення національної безпеки. До основних правових механізмів належать кримінально-правова відповідальність за співпрацю з окупантами, адміністративні санкції, блокування активів, заборона на зайняття посад у державних органах та позбавлення громадянства;

5. Політологічний підхід - дозволяє дослідити колаборацію як явище, що перебуває в безпосередньому зв'язку з політичними процесами. Він дає змогу зрозуміти, як різні політичні режими сприяли чи, навпаки, стримували колаборацію, а також який вплив мають міжнародні організації на протидію колабораціонізму. У межах адміністративного права цей підхід допомагає аналізувати вплив державного управління на протидію колабораціонізму та визначати політико-правові інструменти, що сприяють зміцненню стійкості державних інституцій [3, с. 179];

6. Культурологічний підхід – дозволяє дослідити вплив культурних факторів на колабораційну діяльність, зокрема національних традицій, релігійних переконань та культурних стереотипів, що визначають ставлення суспільства до співпраці з окупаційними режимами. Дослідження в цій сфері включає аналіз історичного впливу культурних особливостей на колаборацію, а також вивчення інформаційного середовища, яке формує громадську думку щодо цього явища. Застосування цього підходу в адміністративному праві сприяє розробці правових механізмів, що враховують культурні особливості суспільства, включаючи заходи з відновлення довіри до органів державної влади після періодів окупації. В адміністративній діяльності цей підхід знаходить реалізацію у сфері інформаційної безпеки, зокрема у протидії пропаганді та дезінформації. У фінансовому праві культурологічний підхід застосовується для оцінки державних програм фінансування національної ідентичності та підтримки інформаційного простору, що перешкоджає поширенню ідеології колабораціонізму;

7. Економічний підхід – досліджує економічні аспекти колаборації, такі як матеріальна вигода, економічний тиск або збереження бізнесу в умовах окупації. Аналіз включає дослідження економічних стимулів для колаборації, а також наслідків економічних санкцій та обмежень, спрямованих на боротьбу з цим явищем. В адміністративному праві економічний підхід застосовується для розробки адміністративних санкцій економічного характеру, зокрема блокування активів колаборантів, обмеження доступу до державних ресурсів та конфіскації майна. В адміністративній діяльності він допомагає розробити ефективні заходи з регулювання фінансових потоків, що можуть бути використані для підтримки окупаційного режиму. У фінансовому праві цей підхід сприяє створенню інструментів податкової політики та фінансового контролю, які запобігають фінансуванню колабораційної діяльності та економічному сприянню окупантам [4];

8. Антропологічний підхід – дозволяє розглядати колабораційну діяльність через призму людської поведінки, звичаїв та соціальних практик. Він сприяє розумінню факторів, що впливають на формування або протидію колаборації на рівні місцевих громад. Дослідження включає аналіз соціальної солідарності, механізмів підтримки колаборантів або, навпаки, їхньої маргіналізації в суспільстві. В адміністративному праві антропологічний підхід застосовується для розробки механізмів правової інтеграції осіб, які постраждали від колаборації, та заходів з адаптації суспільства після деокупації. В адміністративній діяльності цей підхід використовується для формування державної політики з реінтеграції населення, що пережило окупаційний режим. У фінансовому праві він допомагає оцінити механізми компенсацій жертвам колаборації та визначити фінансові інструменти захисту етнічних і соціальних груп, які постраждали від наслідків співпраці з окупаційною владою;

9. Компаративістський (порівняльний) підхід – передбачає аналіз колабораційної діяльності шляхом порівняння її проявів у різних історичних, політичних та соціальних контекстах. Це дозволяє виявити спільні закономірності та унікальні особливості колаборації в різних державах. В адміністративному праві цей підхід сприяє вдосконаленню правових механізмів боротьби з колабораціонізмом, запозиченню позитивного міжнародного досвіду та його адаптації до українських реалій. Зокрема, аналіз законодавчих підходів до боротьби з колабораціонізмом у Франції після Другої світової війни та в Україні після 2014 року може дати розуміння ефективності різних правових механізмів. Крім того, порівняльний аналіз соціальних реакцій на колаборацію в країнах Балтії та пострадянських республіках сприяє розробці ефективних інформаційних кампаній та державних програм, спрямованих на зменшення проявів співпраці з ворогом;

10. Системний підхід – розглядає колабораційну діяльність як частину загальної соціальної, політичної та правової системи. Він дозволяє встановити взаємозв'язок між різними факторами, що впливають на її розвиток, та розробити ефективні комплексні стратегії протидії. Застосування системного підходу в адміністративному праві допомагає визначити роль державних інституцій у запобіганні колаборації та оцінити ефективність адміністративних заходів щодо боротьби з цим явищем. В адміністративній діяльності системний аналіз дозволяє дослідити взаємозв'язок між рівнем соціальної довіри та готовністю до співпраці з окупантами, що є важливим для формування державної політики у сфері національної безпеки;

11. Криміналістичний підхід – зосереджується на методах виявлення, розслідування та доведення фактів колабораційної діяльності. Це включає розробку методик розслідування, визначення криміналістичних характеристик таких правопорушень та особливостей доказування. Наприклад, дослідники Кузьменко О.В. та Січко Н.П. пропонує структуру методики розслідування колабораційної діяльності, яка включає криміналістичну характеристику, особливості, що підлягають доказуванню, версії розслідування та окремі слідчі дії та оперативно-розшуков [5, с. 99];

12. Міждисциплінарний підхід – поєднує правові, соціологічні, психологічні, історичні та економічні методи для всебічного дослідження колабораційної діяльності. Він дозволяє комплексно оцінити проблему та запропонувати дієві механізми запобігання і боротьби з колабораціонізмом. Використання цього підходу сприяє виробленню ефективної державної політики у сфері протидії колабораціонізму, розробці адміністративних механізмів, спрямованих на запобігання цьому явищу, а також підвищенню рівня правової культури та національної свідомості громадян.

Загалом, комплексне застосування зазначених методологічних підходів дає змогу розробити ефективні правові механізми боротьби з колабораційною діяльністю, запровадити адміністративні заходи, що мінімізують її наслідки, та забезпечити національну безпеку в умовах збройного конфлікту та окупації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ясницька Т. Ю. Колабораційна діяльність в адміністративній сфері. Актуальні проблеми правознавства. 2024. Вип. 136. С. 803–812.
2. Лігун А. Деякі критерії відмежування колабораційної діяльності від суміжних діянь. Філософські та методологічні проблеми права. 2024. № 2 (28). С. 91–98.
3. Зайцев О. В. Колабораційна діяльність як різновид державної зради (за матеріалами судової практики 2014–2022 років). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2023. Вип. 78, ч. 2. С. 174–182.
4. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. Аналітичний звіт. – Синюк О., Луньова О.; Ред. Свиридова Д. Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/10/colaboration_web_ukr-1.pdf
5. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис / Євген О. Письменський. – Сєверодонецьк : Румянцева Г. В., 2020. 120 с.

РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

*Валерія БРУС, ННІ управління та безпеки населення, група ПРс-21
НК – Тетяна КРИШТАЛЬ, доктор економічних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

У сучасному інформаційному суспільстві комунікації – це не просто спосіб передавання інформації, а один із важливих інструментів управління діловими відносинами. Комунікаціями пронизана вся система управління організацією.

Інформація є одним із найважливіших ресурсів кожної організації. Ефективність роботи керівника залежить від його вміння працювати з інформацією. Основною вимогою для прийняття ефективного своєчасного управлінського рішення є наявність точної об'єктивної інформації. Єдиним способом отримання такої інформації є комунікація.

Поняття «комунікація» досліджувалося представниками різних наукових сфер. Так, у філософському енциклопедичному словнику комунікація трактується в широкому сенсі як термін, що окреслює людську взаємодію у світі. У сучасній філософії вона використовується передусім як ознака конструктивної взаємодії особистостей, соціальних груп, націй та етносів, яка розгортається на основі толерантності й порозуміння [1].

Американський політолог Лассвел Гарольд Дуайт розглядав комунікацію як лінійний процес передачі інформації. Модель комунікації Лассвела, уперше опублікована в 1948 р. у статті «Структура і функція комунікації в суспільстві», отримала широке визнання як одна з провідних парадигм теоретичного осмислення цього феномена [2]. Ця модель представляє процес спілкування як акт, що складається з п'яти основних складників: «Хто говорить, що, яким засобом, до кого і з яким результатом?». Це перша комплексна модель, яка

відображає водночас структуру управлінського комунікаційного процесу, методи його дослідження та окремі елементи системи управління. У 1968 р. Г. Лассвел переглянув свою модель комунікації та запропонував більш сучасну і детальну її версію. Нова модель також характеризує процес за допомогою відповіді на певні запитання. Проте кількість і зміст запитань дещо змінились: «Хто? З яким наміром? В якій ситуації? З якими ресурсами? З якою стратегією? На яку аудиторію? З яким результатом?».

Професор С. Денисюк характеризує комунікацію як тип взаємодії між людьми, що припускає інформаційний обмін [3].

Ми поділяємо думку Н. Андрущенка та А. Слободянюка, які зазначають, що комунікація пронизує всю систему управління та являє собою управлінський процес, адже вона пов'язує функції управління – організації, планування, мотивації та контролю, і має забезпечити єдину мету управління [4]. На нашу думку, комунікація є специфічною інтегруючою функцією управління, яка визначає передачу та обмін інформації в організації.

Для досягнення високої якості та результативності управління усі учасники процесу мають мати рівний доступ до інформаційних ресурсів, можливість безперешкодно та ефективно комунікувати один з одним, формуючи оптимальні умови для успішного прийняття рішень, вирішення конфліктів та спільної роботи команди [5].

Комунікації є засобом інтеграції всіх елементів організації в цілісну систему та забезпечують її взаємодію із зовнішнім середовищем.

Організаційна комунікація являє собою процес передавання та сприйняття інформації в умовах міжособистісного і групового (колективного) спілкування за допомогою різних комунікаційних засобів з метою досягнення цілей організації. Механізм передавання інформації через різні канали утворює комунікаційний процес, який в організації можна поділити на два рівні: індивідуальний, коли керівника у першу чергу цікавить безпосереднє налагодження процесу та його внутрішня логіка; організаційний, коли керівник надає перевагу створенню певного середовища навколо управлінського комунікаційного процесу.

Для організації ефективного комунікаційного процесу в організації керівнику доцільно дотримуватись таких принципів: наукова обґрунтованість, цілеспрямованість, законність, ефективність, своєчасність, комплексність, гнучкість, повнота та точність. Принцип наукової обґрунтованості передбачає формування комунікаційного процесу з урахуванням об'єктивних закономірностей розвитку об'єкта управління. Під принципом цілеспрямованості розуміємо, що кожна комунікація повинна мати мету, яка чітко пов'язана з реалізацією стратегії розвитку організації. Принцип законності обумовлює, що комунікація не має порушувати правові норми та виходити за компетенцію посадової особи. Принцип ефективності полягає у забезпеченні максимальної результативності комунікаційного процесу за мінімуму витрат. Принцип своєчасності забезпечує дотримання термінів підготовки, доведення інформації до виконавців та дієвого контролю за виконанням. Комплексність передбачає врахування всіх взаємозв'язків та взаємозалежностей управлінського комунікаційного процесу в організації. Принцип гнучкості забезпечує внесення коректив у комунікації, а, у разі потреби, й створення нових комунікацій. Принцип повноти та точності комунікації означає, що форма викладу інформації має унеможливити плутанину або подвійність у розумінні цілей чи завдань організації.

Керівник має забезпечити внутрішню комунікацію в організації, її якість, достовірність та змістовність. У першу чергу, слід перевірити, що існуючі внутрішні канали комунікації доступні для усіх працівників.

В умовах збройного конфлікту важливо створити таку систему комунікацій в організації, яка б дозволила колективу витримувати психологічні навантаження, швидко адаптуватися до особливих умов діяльності, оперативно приймати та організовувати виконання управлінських рішень, а також сформувати відчуття захищеності співробітників.

На думку Зоряни та Богдана Пушкар, в умовах викликів сьогодення важливо використовувати онлайн-сервіси для побудови правильної та своєчасної комунікації, такі як корпоративний месенджер Slack, таск-менеджер Jira, e-mail-розсилка. Такі інструменти дозволяють структурувати інформацію, відстежувати виконання завдань й зберігати історію комунікації, що підвищує прозорість та відповідальність у команді. Проведення тренінгів для покращення комунікаційних навичок, надання психологічної підтримки і чітке визначення ролей й зобов'язань кожного члена команди можуть суттєво покращити ефективність комунікації. Важливо також забезпечити надійний захист даних для підтримки конфіденційності та безпеки інформації [6].

Таким чином, ефективне управління організацією ґрунтується на якісно налагодженій системі комунікацій, яка забезпечує досягнення стратегічних цілей організації та оптимальні умови для продуктивної і злагодженої діяльності колективу. Комунікації в організації є обов'язковою умовою для постановки цілей та завдань, забезпечення їх реалізації, прийняття ефективних і обґрунтованих рішень, координації дій об'єктів управління, мотивації співробітників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди; [редкол.: В. І. Шинкарук (голова) та ін.]. К.: Абрис, 2002. VI, 742 с.
2. Суспільно-комунікативні процеси у Збройних Силах України: підручник / В. І. Алещенко та ін.; за заг. ред. В. С. Чорного. К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2017. 372 с.
3. Денисюк С. Г. Комунікологія: навчальний посібник / С. Г. Денисюк. Вінниця: ВНТУ, 2015. 102 с.
4. Слободянюк А. В., Андрущенко Н. О. Психологія управління та конфліктологія: навчальний посібник для практичних та семінарських занять / А. В. Слободянюк, Н. О. Андрущенко. Вінниця, ВНТУ, 2010. 120 с.
5. Туріянська М. М. Комунікації в системі управління знаннями / Вісник економічної науки України. 2011. № 2. С.194-196.
6. Зоряна М. Пушкар, Богдан Т. Пушкар Мистецтво комунікації в управлінні поведінкою персоналу та командною взаємодією / Фаховий економічний журнал: Актуальні проблеми економіки. № 6 (276), 2024. С. 93-99.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Анна БУША, факультет управління і безпеки населення, група ПРс-23

НК – Вікторія ЧУБАНЬ, к.е.н., доц.

Національний університет цивільного захисту України

Міжнародне право є важливим інструментом регулювання відносин між державами в умовах мирного часу. Однак, у разі виникнення конфліктів, його роль набуває особливого значення, оскільки воно визначає правові рамки ведення війни, обмежує можливості використання сили і встановлює права і обов'язки всіх сторін війни. Воєнний стан — це ситуація, коли держава вводить спеціальні заходи для забезпечення національної безпеки в умовах збройного конфлікту. Однак навіть у таких складних обставинах міжнародне право не припиняє свою дію, а, навпаки, набуває особливої актуальності. Система міжнародного гуманітарного права, права біженців, права людини — всі ці норми регулюють дії учасників війни, навіть коли держави знаходяться у стані воєнного конфлікту. Розглянемо роль міжнародного права в умовах воєнного стану, основні принципи і норми міжнародного гуманітарного права, а також проблеми та виклики, з якими стикаються держави в період війни.

Воєнний стан визначає тимчасові обмеження прав і свобод громадян, введення особливих заходів для забезпечення безпеки держави, а також реалізацію конкретних правових норм для врегулювання відносин у сфері міжнародного права. Міжнародне право, попри те, що є підсистемою, яка зазвичай регулює мирні відносини, також має чіткі норми щодо воєнного стану. Найважливішою складовою міжнародного права під час війни є міжнародне гуманітарне право (МГП). МГП визначає обмеження на використання сили, захищає цивільних осіб і об'єкти, а також регулює права військовополонених. Основними документами, що регулюють МГП, є Женевські конвенції 1949 року та їх доповнення. Вони встановлюють принципи гуманності, забороняють тортури, навмисне знищення цивільних об'єктів і захищають права на життя і гідність всіх осіб, навіть у умовах збройного конфлікту.

Одним із основних принципів міжнародного гуманітарного права є принцип пропорційності, який забороняє застосування надмірної сили в боротьбі з противником. Крім того, важливим є принцип розрізнення, згідно з яким військові дії повинні бути спрямовані виключно проти військових цілей, а не проти мирного населення або цивільних об'єктів. В умовах війни міжнародне право регулює також питання, пов'язані з правами біженців і внутрішньо переміщених осіб. Конвенція про статус біженців 1951 року є одним з основних документів, що забезпечує права осіб, які вимушено залишають свою країну через збройний конфлікт або переслідування. Держава зобов'язана забезпечити біженцям певний рівень прав і гарантій, зокрема право на захист, право на гуманітарну допомогу, а також захист від насильства та експлуатації.

Водночас важливим є також питання прав внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Внутрішньо переміщені особи часто стикаються з проблемами в питаннях житла, безпеки, доступу до медичних послуг та інших базових прав. Міжнародне право зобов'язує держави забезпечувати гуманітарний захист таким особам, а також сприяти їхньому відновленню після конфлікту. Однією з основних міжнародних організацій, що має важливу роль у регулюванні воєнних конфліктів, є Організація Об'єднаних Націй (ООН). Через механізм Ради Безпеки ООН здійснюється контроль за дотриманням міжнародного права в умовах війни,

а також можуть бути введені санкції проти держав, які порушують основні принципи міжнародного гуманітарного права.

Окрім цього, міжнародні гуманітарні організації, такі як Міжнародний комітет Червоного Хреста, відіграють важливу роль у наданні допомоги постраждалим від конфліктів. Вони організовують гуманітарні місії, надають медичну допомогу та підтримку біженцям і ВПО. Проте в умовах війни міжнародне право зустрічається з багатьма викликами. Зокрема, держави часто порушують норми міжнародного гуманітарного права, що призводить до численних порушень прав людини та гуманітарних катастроф. Проблемою є також відсутність ефективного механізму покарання за порушення цих норм, оскільки міжнародні суди та трибунали не завжди мають достатні повноваження для того, щоб притягнути до відповідальності винних.

Зокрема, конфлікти, що тривають багато років, можуть призвести до значних гуманітарних криз, які важко вирішити в межах міжнародного права, не маючи єдиного політичного консенсусу.

Міжнародне право відіграє надзвичайно важливу роль у період війни, коли держави повинні керуватися певними правилами, що забезпечують захист цивільного населення, прав біженців і військовополонених. Міжнародне гуманітарне право, права людини, Конвенція про статус біженців — ці документи стають основою для забезпечення прав людини під час воєнних конфліктів. Однак порушення цих норм та виклики, з якими стикається міжнародна спільнота під час війни, показують необхідність удосконалення механізмів їх виконання. Важливим є забезпечення справедливості і відповідальності за порушення прав, а також розвиток нових підходів для реагування на гуманітарні катастрофи, що виникають в результаті збройних конфліктів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Женевські конвенції 1949 року та їх доповнення.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199
2. Березовська Н.Л. Захист прав і свобод людини і громадянина нормами міжнародного і національного права в умовах збройного конфлікту / Н.Л. Березовська // Літературно-науковий журнал, 2022, вип. 5. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/5_2022/152.pdf
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
4. Указ Президента України № 64/2022 «Про введення в Україні воєнного стану» від 24 лютого 2022 року. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua>
5. Конвенція про статус біженців 1951 року.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_011#Text
6. Міжнародний комітет Червоного Хреста. (2016). Міжнародне гуманітарне право: основи та застосування. Женева: МКЧХ. <https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/MHP-final.pdf>

ВПО ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Іван ВАРГАТИЙ, ННІ управління та безпеки населення, взвод 35 (22)ЦЗ
НК – Ольга ДУЛГЕРОВА кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Військова агресія РФ проти України 24 лютого 2022 року змусила мільйони громадян змінити своє місце проживання та переселитися в інші регіони нашої держави. Це спричинило появу не тільки нового суб'єкта права соціального забезпечення – внутрішньо переміщеної особи, а й нових для соціально-забезпечувальної сфери проблем, передусім щодо працевлаштування, забезпечення житлом, відновлення пенсійних виплат, грошових допомог, медичної допомоги, що потребують вирішення.

За даними Укрінформ із посилання на звіт команди Міністерства з питань реінтеграції за минулий рік, опублікований на сайті відомства в Україні офіційно зареєстровано 4 867 106 ВПО, а за міжнародними оцінками кількість внутрішніх переселенців перевищує 7 мільйонів громадян. Ще понад 4 мільйони осіб зареєструвалися для отримання тимчасового захисту у Європі [1].

Можна з впевненістю стверджувати, що держава, суспільство та наука права соціального забезпечення зіткнулася з появою нового суб'єкта – внутрішньо переміщеної особи [2].

У науковій літературі зустрічається відразу декілька синонімічних понять, які застосовують до подібної категорії осіб, зокрема: «внутрішній біженець», «внутрішній переселенець», «вимушений переселенець», «внутрішній мігрант», «вимушений мігрант» тощо. В українському законодавстві їх визначено як «внутрішньо переміщені особи».

ВПО виступають об'єктом міждисциплінарних досліджень. Проблематикою ВПО у контексті міграційних процесів займаються соціологи, політологи, правознавці, економісти, історики, демографи, суспільні географи.

Окремим питанням, які стосуються правового статусу ВПО в Україні, займалися багато науковців, зокрема: І. Басова [2], С. Ісаєва [3], Т. Кульчицький [4], В. Михайловський [5], Л. Наливайко [6], О. Проценко [7], М. Ніколайчук [8], М. Малиха [9] та ін.

В Україні визначення поняття ВПО закріплено у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Відповідно до нього ВПО – це громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, яка на законних підставах перебуває на території України та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили покинути місце свого попереднього проживання в результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [10].

С. Ісаєва відносить до внутрішньо переміщених осіб тих, які раптово були змушені покинути власні будинки внаслідок збройного конфлікту, внутрішньої ворожнечі, систематичних порушень прав людини або стихійних лих і перебувають на території власної країни [3].

М. Ніколайчук під ВПО розуміє специфічну цільову групу реалізації міграційної політики, яка характеризується різнорідними ознаками, детермінованими особливими потребами, особистісними характеристиками та впливами зовнішнього середовища [8].

М. Малиха зазначає, що ВПО – це категорія населення, з якою світова громадськість стикається протягом багатьох років, проте на території незалежної України така категорія населення з'явилася вперше. Узагальнено до ВПО автор відносить громадян держави, які через воєнні дії та їх наслідки змушені були покинути постійне місце проживання з метою захисту свого життя та при цьому не перетнули межі державного кордону [9].

В. І. Михайловський розуміє під ВПО громадян України або осіб без громадянства або іноземців, які перебувають на території України на законних підставах і змушені та/або вимушені покинути своє житло або місце свого постійного проживання, зокрема, в результаті чи з метою уникнення наслідків збройного конфлікту, постійних проявів насильства, порушень прав людини, природних чи техногенних катастроф, окупації території іноземною державою або порушень норм міжнародного гуманітарного права або інших обставин, що походять з попередніх ситуацій, які можуть радикально змінити суспільний порядок [5].

Л. Наливайко, А. Орешкова також дають власне тлумачення внутрішньо переміщеним особам, під якими розуміють громадян України, громадян інших держав або осіб без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах та мають право на постійне проживання на території України, проте змушені залишити місце свого постійного проживання всередині міжнародновизнаних кордонів держави внаслідок переслідувань, загрози життя, безпеки чи свободи, відчуття наслідків насильства, зовнішньої агресії, іноземної окупації, збройних зіткнень, природних чи техногенних катастроф [6].

Я. Турецька пропонує розглядати ВПО як осіб, які покинули місце свого постійного проживання внаслідок впливу або загрози впливу масових збройних конфліктів (сутичок, погромів) на ґрунті етнічних, расових, релігійних, гендерних, політичних чи будь-яких інших розбіжностей, воєнних дій, епідемій, катастроф природного чи техногенного характеру та знаходяться у межах державних кордонів [11].

Т. Кульчицький під вимушено переміщеними особами розуміє громадян держави, які через воєнні дії та їх наслідки змушені були покинути постійне місце проживання задля убезпечення свого життя, при цьому не перетинаючи межі державного кордону [4].

ВПО, сьогодні, є окремим суб'єктом права соціального захисту, що проявляється у визнанні та нормативному закріпленні окремого правового статусу ВПО, передбаченні для неї прав, обов'язків, заходів соціально-забезпечувального характеру, можливості захистити свої права в судовому порядку. Ознаками, що характеризують правову категорію «внутрішньо переміщена особа» є вимушене переміщення, що не залежить від волі особи; переміщення в межах державних кордонів; потреба у соціальному захисті з боку держави.

Правовий статус ВПО визначено відповідними законодавчими актами України, що встановлюють підстави, види та порядок надання їй соціального захисту. Основоположним законом у сфері захисту прав і свобод ВПО загалом та їх соціального захисту зокрема є Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». До спеціальних нормативних актів у цій сфері належать: Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», постанови Кабінету Міністрів України «Про надання щомісячної адресної допомоги внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг», «Про здійснення соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам», «Деякі питання здійснення соціальних виплат внутрішньо

переміщеним особам», «Порядок призначення (відновлення) соціальних виплат внутрішньо переміщеним особам». Окремі положення регулювання статусу ВПО регламентовано в Цивільному процесуальному кодексі, а саме, у частині визначення порядку підтвердження ВПО фактів народження або смерті на тимчасово окупованих територіях, Автономній Республіці Крим; законах України «Про зайнятість населення» щодо встановлення заходів сприяння зайнятості ВПО; «Про освіту» щодо встановлення квоти місць для окремих категорій ВПО, державних соціальних стипендій та ін.

Індивід набуває права бути взятим на облік як ВПО після того, як почне відповідати певним критеріям. До основоположних елементів ВПО відносять:

- наявність громадянства України;
- постійне проживання на території, яка постраждала від факторів, перелічених у визначенні.

Внутрішньо переміщені особи належать до спеціальних суб'єктів права соціального захисту, оскільки внаслідок воєнних дій та окупації певних територій особи опинились у складних життєвих обставинах і потребують додаткового захисту з боку держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society>
2. Басова І. С. Внутрішньо переміщені особи: теоретичні та практичні проблеми. Правова держава. 2016. Вип. 27. С. 506.
3. Ісаєва Н. С. Теоретико-правова характеристика визначення поняття «внутрішньо переміщені особи». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. №4. С.70-75.
4. Кульчицький Т. Р. Поняття та ознаки внутрішньо переміщених осіб в Україні. Адміністративне право і процес. №1(19). С.51-57.
5. Михайловський В. І. Внутрішньо переміщені особи – особливості національного та міжнародно-правового забезпечення. Адміністративне право і процес. Фінансове право. 2016. №4. С.15-155.
6. Наливайко Л. Р. Орешкова А. Ф. Внутрішньо переміщені особи: визначення поняття. Право і суспільство. №1(1). С.34-39.
7. Проценко О. О. Внутрішньо переміщені особи як категорія теоретизування та соціальної практики, Грані. № 21 (4). С.47-55.
8. Nikolajcnuk M. The constituent elements of the mechanism of regulation of migration processes of the rural population. Regional economy, №3 (37). С.105-112.
9. Малиха М. І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. Грані. 2018. №8. С. 6-13.
10. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706->
11. Турецька Я. П. Співвідношення понять «біженець» та «внутрішньо переміщена особа». Порівняльно аналітичне право. 2017. №5. С.72-74.

ЗАБРУДНЕННЯ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ЯК ОДНА З ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

*Олена ВІННИЧЕНКО, Дмитро КОВАЛЬ, факультет природничих наук, група 313-п
НК – Олександр НЕПША*

*Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана
Хмельницького*

Світовий океан – життєво важлива складова земної екосистеми. Його роль для існування всього живого, включаючи людство, важко переоцінити. Океан та прибережні зони займають дві третини поверхні планети та містять 96,5% усієї води на Землі [2]. Однак, протягом історії людства, океани та їхні ресурси зазнають надмірної експлуатації, що призводить до їхнього занепаду або повного виснаження. Окрім цього, на морські екосистеми негативно впливають зміни клімату, нераціональне використання морських багатств, а також фізичні зміни або руйнування морських та прибережних ландшафтів. Наразі очевидно, що ці процеси шкодять добробуту людства.

Світова спільнота давно стурбована цією проблемою. Починаючи з кінця XX століття практично безупинно існує діалог між країнами щодо створення ефективних заходів, спрямованих на збереження Світового океану.

Нині існують докази того, що океани страждають від людського впливу, починаючи з римських часів, тобто понад дві тисячі років. Однак в останні триста років деградація, особливо в прибережних районах, набирає обертів. Причина цьому – збільшення промислових стоків, а також стоків із сільськогосподарських об'єктів і з прибережних міст.

Під «забрудненням» заведено розуміти привнесення чужорідних речовин, які перебувають за межами норми для даної екосистеми. Для океанів забруднювачами можна вважати: пестициди, гербіциди, хімічні добрива, мийні засоби, нафту, стічні води, пластмаси та інші тверді частинки. Багато з цих забруднювачів мають властивість накопичуватися і потім поширюватися харчовими ланцюжками.

Взаємодія людини і природи породжує проблему забруднення навколишнього середовища. Не виняток і Світовий океан. Крім «традиційного» забруднення Світового океану відходами виробництва і життєдіяльності людини загрозу несе і його економічне освоєння.

Серед галузей, розташованих на материках, найбільшу небезпеку становлять: хімічна, целюлозно-паперова, текстильна, металургійна.

Велику загрозу становлять побутові відходи та нечистоти, стоки харчових виробництв і з сільськогосподарських угідь, а також радіоактивні відходи.

Проблема забруднення Світового океану – одна з найгостріших, що стоять перед людством. Найбільшої шкоди завдають забруднення нафтою і нафтопродуктами, радіоактивними відходами, пестицидами і побутовими відходами хімічної промисловості.

Так, підраховано, що у Світовий океан щорічно потрапляє з різних причин (під час буріння, транспортування тощо) від 6 до 15 млн т нафти. Нафтовими плівками вкриті величезні акваторії. 15 млн т нафти достатньо, щоб покрити нафтовою плівкою акваторії Атлантичного і Північного Льодовитого океанів. Величезної шкоди фауні та флорі завдається внаслідок розливу нафти під час транспортування, ліквідація якого пов'язана з великими витратами, особливо у внутрішніх водоймах. Ніхто не може сказати і точно визначити збиток і наслідки цього для планети і людства [2,3].

Проблема посилюється тим, що багато хто переоцінює здатність Світового океану до самоочищення. Оновлення глибинних вод відбувається за період не менше 100 років. За цей час радіоактивні відходи не втрачають своїх шкідливих властивостей і з поверхні океану несуться на глибину в кілька кілометрів.

В 1997 році у Світовому океані було виявлено «Велику тихоокеанську сміттєву пляму» (The Great Pacific Garbage Patch). Формуванням цей плавучий сміттєвий острів завдячує Північно-Тихоокеанській субтропічній течії. Перепади тиску і температури повітря викликають гігантську течію за годинниковою стрілкою. Сміття, потрапляючи в цю течію, концентрується і формується в гігантські острови [5,7].

Усе це є причиною загибелі морських тварин і птахів, шкодить людині. За оцінками екологів, щорічно від поїдання пластику гине понад мільйон особин великих птахів і морських тварин. На острові Мідвей пляжі вкриті сміттям заввишки 3 м. З'явилися пляжі, повністю вкриті відполірованою пластиковою крихтою [4]. Дослідники виявили, що сьогодні існує приблизно 82-358 трлн. частинок пластику загальною вагою 1.1-4.9 млн. тонн. Загалом у Світовому океані плаває понад 171 трильйон частинок пластику [8].

Виділяють два утворення: східне (між Гавайськими островами та Каліфорнією) і західну (на схід від Японії) сміттєві ділянки. Попри певне географічне положення, у створенні цього звалища беруть участь усі країни Тихоокеанського регіону. Але перші місця посідають відповідно США, Японія та Китай. У КНР охорона довкілля порівняно з двома першими країнами поставлена погано. Усе сміття складається на 90 % із пластику. Цей «суп із пластику» став, за визначенням учених, сигналом «кризи відходів», вирішення якої ще не знайшли [5,6,10].

Незважаючи на досягнення сучасної НТР, ліквідувати певні види забруднення Світового океану не видається можливим (це окремі види хімічного та радіоактивного зараження), боротьба зі сміттєвими пластиковими островами потребує політичної волі міжнародного співтовариства, жорсткого міжнародного законодавства в цій сфері та контролю міжнародних організацій і урядів усіх країн. Першим кроком у цьому напрямку була б відмова від використання пластикових пляшок і пакетів, перехід на біорозкладні пластмаси.

Відносно великий прогрес у боротьбі з нафтовим забрудненням Світового океану становлять локалізація ділянок забруднення, застосування біометодів з використанням мікроорганізмів, здатних розкласти вуглеводні до вуглекислоти і води, а також створення спеціальних суден для збирання нафти з поверхні води [3].

Одним з основоположних документів ООН є ухвалена у 2015 році Програма «Цілі та завдання ООН у сфері сталого розвитку», що складається з 17 цілей. Щодо Світового океану в Цілі 14 «Збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку», зокрема, сказано: «Океан визначає дію глобальних систем, які роблять Землю придатною для життя людства. Наша дощова і питна вода, погода, клімат, берегові лінії, більша частина нашої їжі і навіть кисень у повітрі, яким ми дихаємо, - все в кінцевому рахунку надається і регулюється морем. Раціональне використання цього найважливішого глобального ресурсу є запорукою сталого майбутнього. Однак нині відбувається постійне погіршення стану прибережних вод унаслідок забруднення, а закислення океану чинить несприятливий вплив на функціонування екосистем і біологічне різноманіття... Порятунком нашого океану має залишатися пріоритетним завданням» [9].

Нині існують міжнародні угоди щодо окремих морів, які регулюють спільні дії з боротьби із забрудненням, запобігання та ліквідації екологічних катастроф, з організації спільних спостережень за якістю води, з акваторій, які охороняють, і

територій та інших питань, які потребують спільних узгоджених дій. Крім регіональних, існують й інші міжнародні угоди, що регулюють різні геоекологічні проблеми морів і океанів.

Щодо неурядових організацій, то, наприклад, Морська програма WWF була розроблена з розрахунку на широке залучення до вирішення проблем Світового океану волонтерів і громадськості. У Програмі йдеться про те, що робота із запобігання забрудненню Світового океану має проводитися системно, не тільки знизу-вгору, а й зверху-вниз - через законодавчі ініціативи. Фонд підтримує створення національних морських парків і розробляє критерії для виділення особливо охоронюваних природних зон, розвиває невиснажливе рибальство, проводить дослідження, які доводять шкоду певних видів людської діяльності. Ця робота проводиться для аргументованого діалогу з політиками. WWF активно співпрацює з органами законодавчої влади, проте робить і практичні кроки, наприклад, акції з порятунку птахів і морських тварин, які постраждали від розливу нафти [11].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранова А., Новожилова Т., Літовка А., Білоусов М. Проблема забруднення Світового океану пластиковими відходами. Вісник Національного технічного університету «ХПІ». Серія: Нові рішення у сучасних технологіях. 2022. № 2(12). С. 69-73.
2. Глобальні проблеми сучасності: підручник / за ред. В. С. Бакірова. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019. 632 с.
3. Дембович Б.І., Яворська С.В. Забруднення океанів нафтою та нафтопродуктами. Біорізноманіття та роль тварин в екосистемах: Матеріали VII Міжнародної наукової конференції. Дніпропетровськ: Адверта, 2013. С. 45-48.
4. Смерть від пластику URL: https://galinfo.com.ua/news/smert_vid_plastyku_288237.html (дата звернення: 15.02.2025)
5. A New Continent Is Discovered on Earth In the Pacific Ocean URL: https://www.youtube.com/watch?v=bMncyN_C-pQ (дата звернення: 15.02.2025)
6. Arcangeli A., Campana I., Angeletti D., Atzori F., Azzolin M., Carosso L. Amount, composition, and spatial distribution of floating macro litter along fixed trans-border transects in the Mediterranean basin. Marine Pollution Bulletin. 2017. № 129(2). pp. 545-554. doi: 10.1016/j.marpolbul.2017.10.028.
7. Balestri E., Menicagli V., Vallerini F., Lardicci C. Biodegradable plastic bags on the seafloor: A future threat for seagrass meadows? Science of The Total Environment. 2017. pp. 605-606. pp. 755-763.
8. Eriksen M, Cowger W, Erdle LM, Coffin S, Villarrubia-Gómez P, Moore CJ, et al. A growing plastic smog, now estimated to be over 170 trillion plastic particles afloat in the world's oceans – Urgent solutions required. PLoS ONE. 2023. № 18(3). e0281596.
9. Foundation for United Nations SDG URL: <https://www.foundationforunitednations.org/uk> (дата звернення: 23.02.2025)
10. Ocean plastic pollution an overview: data and statistics URL: <https://oceanliteracy.unesco.org/plastic-pollution-ocean/> (дата звернення: 23.02.2025)
11. WWF URL: <https://www.worldwildlife.org/> (дата звернення: 23.02.2025)

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КОРДОНІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

*Євгеній ГОЛОБОРОДЬКО, ННІ управління та безпека населення, група ОПс-23(22)
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Адміністративно-територіальний устрій – це скелет будь-якої держави. І від того, наскільки вдало він скомпонований, залежить ефективність діяльності державної машини та органів місцевого самоврядування. Відсутність офіційно визначених кордонів територіальних громад негативно впливає як на ефективне управління земельними ресурсами громади, так і на адміністрування та контроль надходжень в місцеві бюджети. Саме кордони населених пунктів дозволяють громаді вибудовувати стратегію розвитку та визначають територію юрисдикції місцевої влади. Проте, на сьогодні в Україні тільки 62 громади з 1500 мають визначені кордони на Державній кадастровій мапі [4].

Головною причиною є те, що розробляти відповідну документацію вкрай дорого. На нашу думку, всім громадам робити її відповідно чинному законодавству, тобто як роблять приватним та юридичним особам - з точністю до 20 см., просто недоцільно. У відповідності до міжнародного права, делімітація, тобто затвердження кордонів на мапі, здійснюють відповідно до масштабу 1:50 000. А демаркація, тобто вже реальне розміщення їх на землі, як раз може бути предметом домовленостей між громадами. Держава об'єднала низку громад адміністративним шляхом в 2020 році, після п'яти років добровільного об'єднання [1].

Після виникнення нових районів уряд та обласні державні адміністрації показували мапи з кордонами районів та населених пунктів, проте реальне визначення кордонів здійснити неможливо, поки вони відсутні на кадастровій мапі. Це призводить до судових суперечок між громадами щодо кордонів, позови стосуються не десятків метрів, а тисяч гектарів. Але, навіть якщо рішення суди приймають на користь позивачів, фактично виконати їх неможливо, тому що порядок внесення змін в адміністративно-територіальний устрій не врегульований у формі відповідного закону. Як результат, відволікаються ресурси правоохоронної та судової систем, а розвиток громад гальмується. На наш погляд, вирішення цієї проблеми залежить від злагодженої роботи уряду, а конкретно – Міністерства розвитку громад та територій з парламентським Комітетом з питань організації державної влади та місцевого самоврядування. По-перше, Міністерство повинно визначити масштаб точності встановлення координат кордонів громад, відмінний від вимог до приватних чи юридичних осіб. По-друге Кабінет Міністрів вносить в Комітет пропозиції прийняти Верховною Радою зміни до закону «Про землеустрій», з метою здешевити громадам процес оформлення земельної документації через збільшення масштабу точності. Це дасть змогу громадам заощадити величезні кошти, в масштабах країни мова йде про мільярди гривень. Але після цього постановою Кабінету Міністрів зобов'язати місцеві громади розробити, наприклад, протягом трьох років, проекти землеустрою щодо розмежування кордонів. Безумовно, величезну технічну роботу треба буде зробити Державній службі з питань геодезії, картографії та кадастру [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Постанова ВРУ «Про утворення та ліквідацію районів». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>
2. Закон України «Про землеустрій» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#Text>

3. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

4. Кадастрова мапа України. <https://map.land.gov.ua/>

5. Закон України «Про топографо-геодезичну і картографічну діяльність»

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/353-14#Text>

ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ

Анна ДОХОЯН, ННІ ЦЗ

Тетяна ЧУБІНА, доктор історичних наук, професор

Національний університет цивільного захисту України

Під інформацією розуміють відомості, отримані в результаті переробки даних, що являють собою сигнали, з яких черпається інформація. З погляду класичної теорії інформації поняття «інформація» визначається через ступінь зменшення невизначеності знання про яку-небудь подію. Це наукове поняття вперше було дане в 50-і роки XX століття в працях К. Шеннона і Н. Вінера з теорії інформації у зв'язку з розвитком нового наукового напрямку - кібернетики. Спочатку теорія інформації виникла як кількісна математична теорія.

Поняття «інформація» в останні десятиліття стало одним із найбільших уживаних і зустрічається практично у всіх галузях знання. Іде безперервний процес його переосмислення (поглиблення і розширення). Якщо спочатку під інформацією розуміли відомості, передані людьми усним, письмовим чи іншим способом, то наприкінці XX ст. інформація почала розглядатися як універсальна субстанція, що пронизує всі сфери людської діяльності та служить провідником знань і думок, інструментом спілкування, взаєморозуміння та співробітництва, затвердження стереотипів мислення і поведінки. Саме таке визначення дає ЮНЕСКО.

З розвитком виробництва і прискоренням темпів розвитку суспільства інформація набула властивостей товару і стала об'єктом ринкових відносин, значимість яких почала вимагати їх правову регламентацію.

Багато вчених і дотепер термін «інформація» використовують вузько, в рамках технічних галузей наукових знань, проте таке уявлення про суть даного поняття не виражає його комплексного розуміння. У процесі обміну повідомленнями і новинами основна увага повинна приділятися не лише кількісному аналізу переданого повідомлення, а і його змісту. Інформація, що міститься в понятійній формі, зовсім не та, котра вивчається в математичних і статистичних теоріях.

Термін «інформація» вже понад 70 років використовується в журналістиці, де він виступає однією з центральних і найбільш загальних категорій. Крім того, математичні методи теорії інформації використовуються у фізиці, хімії, географії, геології та ряді інших наук про неживу природу. Інформаційні ідеї застосовуються в біології, де передбачається, що сама поява життя була пов'язана з перетворенням генетичної інформації: у психології, фізіології вищої нервової діяльності, педагогіці. Особливе місце поняття «інформація» зайняло в довгому ряді соціальних наук - теорії управління, економіці, політиці тощо.

Соціальна інформація - знання орієнтує про стан соціальної системи, процес забезпечення інформаційних потреб суспільства на основі застосування інформаційних технологій. Інформація - це найцінніший інтелектуальний ресурс у системі життєзабезпечення суспільства, найважливіша частина його

інтелектуальної власності, частка якої постійно зростає. Можна сказати, що інформація - це інфраструктура інтелектуальної власності, тому що інтелектуальна власність бере початок з інформації як фундаментальної бази.

Особливо великим є значення інформації (процесів її збирання, зберігання, переробки і використання) в управлінні суспільними справами, соціальними процесами.

Достовірна інформація необхідна для всіх етапів управління: постановки цілей, оцінювання проблемної ситуації, прийняття управлінських рішень, для організації та регулювання керуючої системи. Суб'єкт управління також повинен бути інформований про результати виконання прийняті рішень, на основі чого він коригує попередні рішення, приймає нові, з урахуванням допущених раніше прорахунків та неоптимальних дій.

Тому збирання і переробка інформації, її ефективне використання - необхідний компонент управління. Інформація, використовувана в управлінні суспільством, за самою своєю природою є соціальна. Відображаючи суспільні відносини (в широкому змісті) процеси будь-якого типу та рівня, вона є вищим, найбільш складним та різноманітним типом інформації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Чубіна Т Соціологія: курс лекцій. Черкаси: АПБ імені Героїв Чорнобиля, 2012.

ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ: ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Поліна ДРУЖЧЕНКО, ОПП «Туризм», група Тфб-6-09-23

НК – Ольга ТИЩЕНКО

Черкаський фаховий коледж харчових технологій та бізнесу

Зміни, що відбуваються сьогодні у світі є важливим кроком переходу людства до нової цивілізації, що може бути сформована на шляхах вирішення глобальних проблем. Глобальні проблеми – це сукупність життєво важливих проблем людства, від вирішення яких залежить його самоіснування та перспективи подальшого розвитку

Екологічні проблеми займають одне з ключових місць у ХХІ столітті, оскільки людство стикається з багатьма глобальними проблемами. Екологічна криза продовжує посилюватися, незважаючи на технологічний прогрес та зростання обізнаності про стан довкілля. Зміна клімату, забруднення навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів та зникнення біорізноманіття – деякі з основних аспектів цієї проблеми [1].

Однією з найсерйозніших екологічних загроз є глобальне потепління, спричинене антропогенними викидами парникових газів. Викиди вуглекислого газу (CO₂) та метану (CH₄), що утворюються в результаті спалювання викопного палива, вирубки лісів і промислової діяльності, призводять до підвищення середньої температури на планеті. Це спричиняє екстремальні погодні явища, танення льодовиків і підвищення рівня світового океану, що загрожує прибережним районам та змушує мільйони людей переселятися.

Забруднення повітря, води і ґрунту є ще одним критичним викликом. Токсичні речовини вивільняються до навколишнього середовища промисловими підприємствами, транспортом та сільським господарством. Пластик став глобальною проблемою, оскільки накопичується в океанах і становить загрозу морським мешканцям.

На даний час ліси покривають 30% території суші, але щорічно ця площа скорочується. Деревя є природними поглиначами вуглекислого газу, утворюють свіжий кисень, а також допомагають регулювати температуру та кількість опадів. Вирубка лісу означає знищення зеленого покриву, аби зробити землю придатною для житлового, промислового або комерційного використання.

В ході людської діяльності в атмосферу викидаються парникові гази, які призводять до парникового ефекту (діоксид вуглецю, метан, закис азоту, гідрофторвуглецеві сполуки, перфторвуглецеві сполуки, гексафторид сірки). Внаслідок цього відбувається зростання температури океанів та поверхні Землі, танення полярних шапок, підвищення рівня моря, а також аномальні опади, такі як несподівані повені, надмірний сніг або опустелювання земель.

Вибухове зростання кількості населення у найменш розвинених країнах викликає напружену ситуацію з ресурсами, нестачу води, палива, продуктів харчування. Інтенсивне сільське господарство через використання хімічних добрив, пестицидів та інсектицидів теж додає шкоди навколишньому середовищу.

Через діяльність людини багато видів флори і фауни опинилися на межі зникнення. Вирубка лісів, урбанізація та зміни клімату знищують природні середовища існування тварин і рослин. Порушення екосистеми призводить до зниження стійкості біосфери та негативно впливає на сільське господарство, продовольчу безпеку та якість життя людей [2].

Люди споживають природні ресурси швидше, ніж вони можуть відновити. Стабільності глобальної економіки загрожує надмірна експлуатацією водних ресурсів, виснаження ґрунтів, дефіцит викопного палива. Тому все гостріше постає необхідність пошуку альтернативних джерел енергії та стійких методів господарювання.

Неконтрольоване зростання міст впливає на переміщення людей з густозаселених територій на малозаселені, а це в свою чергу сприяє освоєнню сільських угідь. Розвиток міст призводить до неминучої зміни природного середовища, витіснення флори та фауни, деградації земель, збільшення трафіку та медичних проблем.

Поточні екологічні проблеми мають високий ризик для здоров'я живих організацій. Брудна вода є найбільшою загрозою для якості життя та здоров'я населення. Річкові стоки містять токсини, хімічні речовини та патогенні бактерії. Значному поширенню інфекційних захворювань сприяють також високі температури.

Для подолання екологічної кризи необхідні колективні зусилля на рівні держав, корпорацій і громадян [3]. Основні напрямки екологічної політики включають:

- перехід на відновлювані джерела енергії (сонячна, вітрова, гідроенергетика);
- впровадження екологічно чистих технологій у промисловості та транспорті;
- скорочення використання пластику та розвиток концепції кругової економіки;
- захист природних територій та підтримка програм збереження біорозмаїття;
- посилення екологічної освіти та підвищення екологічної свідомості населення.

Висновок. Екологічні проблеми сучасності становлять серйозну загрозу для всього людства. Зміна клімату, забруднення довкілля, втрата біорозмаїття та виснаження природних ресурсів потребують негайних дій. Для подолання цих викликів необхідні узгоджені зусилля держав, бізнесу та громадян. Лише

комплексний підхід до охорони довкілля, раціональне використання ресурсів і впровадження екологічно чистих технологій можуть забезпечити сталий розвиток та збереження планети для майбутніх поколінь. Визнання важливості та активна участь кожного допоможе підтримувати нашу планету для майбутніх поколінь. Сьогоднішні рішення визначатимуть екологічний статус країни в найближчі десятиліття, і лише спільні зусилля можуть змінити ситуацію на краще.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Деркач А. Ю. Основні екологічні проблеми людства, їх глобальний характер та сутність. Безпека життя і діяльності людини: теорія та практика: збірник наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. С. 438-449.
2. Ігнатчук В.І., Ніколаєнко А.І. Екологічна проблема на планеті. Глобальні та локальні екологічні проблеми. Шляхи їх вирішення: збірник матеріалів Всеукраїнської Інтернет-конференції. Відокремлений підрозділ Національного університету біоресурсів та природокористування України «Немішаївський агротехнічний коледж». Немішаєве: ВП НУБіП України НАК, С.2019. 96-98
3. Войтків П., Іванов Є. Збалансоване природокористування: навчально-методичний посібник. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 182 с.

СЕМІОТИЧНІ МОДЕЛІ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ В ІМІДЖЕЛОГІЇ

*Євгенія ЗАВАДА, ННІ управління та безпеки населення, група Т-21-741
НК – Олена ПОСТУПНА, доктор наук з державного управління, професор,
Національний університет цивільного захисту України*

У глобалізованому інформаційному суспільстві одним зі способів вирішення кризи сучасної епохи експерти розглядають постулювання стійких орієнтирів особистості на самодетермінацію у візуальному вираженні, зокрема, у виборі конкретних форм творення стилю. Деконструкція стилю на його візуальні компоненти є необхідним процесом для розуміння самого процесу конструювання (створення) особистого стилю, його передачі за допомогою низки засобів. З метою забезпечення контрсуттєвості в особистому стилі, збереження цілісності ідентичності автора стилю доцільним є пошук необхідного візуального компонента, який має семіотичне значення, що допомагає сформувати особистий образ [1].

Людина знаходиться у постійній взаємодії з іншими людьми, що актуалізує її потребу в здійсненні комунікації. Причому в епоху динамічно розвиваючих інформаційних технологій можливості комунікації стають різноплановими та багатовимірними. Значна частина проблемних питань розкриваються крізь призму лінгвістики тексту, дискурсу, відбувається переосмислення багатьох речей на основі використання семіотичного підходу, в основу якого покладається розуміння комунікації як взаємодії, опосередкованої знаками, знаковими системами, кодами. Науковим фундаментом семіотики виступає комплекс наукових теорій, які досліджують природу, функції, властивості знаків, знакових систем та знакову діяльність людини [5], а також семіотичні моделі комунікації. Варто відмітити, що базові семіотичні моделі комунікації пов'язані з іменами відомих учених – семіотиків, зокрема, Р.Якобсоном, Ю.Лотманом, Р.Бартом, У.Еком. Кожна із запропонованих науковцями моделей відрізняється своєю складністю та відображає процес комунікації в певному аспекті, однак при цьому не є повним відображенням цього процесу.

Семіотичні моделі візуальної комунікації допомагають аналізувати механізми створення та інтерпретації візуальних повідомлень. Розглянемо основні семіотичні концепції та моделі, що застосовуються у візуальній комунікації. Почнемо з семіотики як основи візуальної комунікації.

Семіотика вивчає знакові системи та механізми значення. Основоположниками сучасної семіотики є:

— Фердинанд де Сосюр, який запропонував дихотомію «знак = означуване (поняття) + означник (матеріальна форма знака)»;

— Чарльз Сандерс Пірс, який класифікував знаки на три типи: ікони, індекси та символи.

Що стосується типів знаків у візуальній комунікації, як запропонував Ч. Пірс, то ікони він пропонує розглядати, як знаки, які візуально схожі на об'єкт (наприклад, піктограми, ілюстрації, фотографії); індекси – як знаки, які мають прямий зв'язок із об'єктом (наприклад, сліди на піску як знак присутності людини), а символи – як знаки, значення яких базується на соціальних чи культурних угодах (наприклад, логотипи брендів, державні прапори). Ця класифікація дозволяє аналізувати різні типи візуальних комунікаційних повідомлень та їх сприйняття аудиторією.

Далі розглянемо основні семіотичні моделі візуальної комунікації. Візуальна комунікація є багатошаровим процесом, і її аналіз здійснюється за допомогою різних семіотичних моделей: денотація та конотація; кодова модель; модель «якір і реле».

Щодо першої моделі – денотація та конотація. Французький семіотик Ролан Барт розвинув концепцію двох рівнів значення у знаках: денотація – буквально, об'єктивне значення знака (наприклад, фотографія яблука означає реальне яблуко); конотація – додаткові, культурні чи емоційні значення знака (яблуко може символізувати знання, гріх, здоров'я тощо).

Друга модель – кодова модель. Італійський семіотик Умберто Еко запропонував розглядати комунікацію як процес інтерпретації кодів. Знаки у візуальному повідомленні можуть мати множинні значення, залежно від культурного контексту аудиторії. Наприклад, червоний колір у західній культурі може символізувати пристрасть або небезпеку, а в Китаї – удачу та благополуччя.

Третя модель – «якір і реле». Ролан Барт запропонував концепцію «якоря» (anchorage) і «реле» (relay) у взаємодії тексту та зображення. При цьому якір він розглядав як текст, який фіксує значення зображення (наприклад, заголовок у рекламі, що пояснює сенс зображення), а реле – як текст і зображення, які доповнюють одне одного, створюючи нове значення (наприклад, комікси, де зображення й текст разом формують розповідь) [3].

Ще одна концепція – семіотичний аналіз візуальної комунікації (реклама, дизайн логотипів, візуальна мова кінематографа). Так, у рекламі активно використовуються семіотичні моделі. Наприклад, бренд Apple у своїй комунікації використовує мінімалістичний дизайн і символ яблука, що конотує інноваційність і стиль. Логотипи є прикладом символічного знаку. Наприклад, логотип Nike – це «swoosh» (галочка), який символізує швидкість і динаміку. У кіно режисери використовують кольори, символіку та композицію кадру для передачі сенсу. Наприклад, у фільмах Стенлі Кубрика червоний колір часто символізує небезпеку та насильство.

В цілому, слід зазначити, що семіотичні моделі дозволяють глибше аналізувати візуальну комунікацію, розкриваючи, як знаки й символи формують наше сприйняття інформації. Візуальне повідомлення – це не просто зображення, а складна система значень, що залежить від культурного контексту та

інтерпретації глядача. У сучасному світі, де візуальні комунікації відіграють ключову роль (соціальні мережі, реклама, дизайн, мистецтво), знання семіотики допомагають ефективніше створювати та аналізувати медійний контент.

Створюючи позитивний образ (імідж) людини, іміджмейкери використовують різноманітні інструменти, одним з яких є вербалізація. В науковій літературі вербалізацію, зазвичай, розглядають, як процес вираження думок, почуттів або концепцій словами. Цей важливий інструмент комунікації використовують у маркетингу, політиці, мистецтві, медіа та навіть у повсякденному житті. Основна суть вербалізації полягає у тому, щоб зробити щось зрозумілим, доступним і впливовим за допомогою слів. Тобто, коли певний продукт, послуга або ідея отримує чітке словесне оформлення, це допомагає споживачам чи громадянам краще її усвідомити й сприйняти. Розберемо декілька прикладів вербалізації у різних сферах [2]. У політиці яскравим прикладом для українців є Президент України Володимир Зеленський. До політичної кар'єри він був відомий як комік і актор, який став головним героєм серіалу «Слуга народу». Назва цього серіалу була вербалізована у політичний бренд – партію «Слуги народу», що одразу асоціювалась з образом чесного президента Василя Голобородька, якого зіграв В. Зеленський. Завдяки цій вербалізації виборці підсвідомо пов'язували В. Зеленського з позитивним персонажем, що сприяло його успіху на виборах у 2019 р. Успішний бізнес – бренд Apple і фраза «Think Different». Компанія Apple використовує вербалізацію для створення емоційного зв'язку з аудиторією. Їхній слоган «Think Different» (Думай інакше) формує у споживачів відчуття ексклюзивності та інноваційності. Люди, які купують продукти Apple, підсвідомо вважають себе частиною креативної еліти, що відрізняє їх від масового споживача. Соціальна сфера. Після 2014 р. в Україні гасло «Слава Україні! – Героям слава!» стало важливим елементом національної ідентичності. Його активне використання у медіа, офіційних промовах та військовому контексті закріпило цей вислів як символ боротьби за незалежність. Завдяки вербалізації патріотичних почуттів українці ще більше згуртовуються навколо національної ідеї. Комерційні товари – Coca-Cola та «Share a Coke». Кампанія «Share a Coke» (Поділися Coca-Cola) стала успішною через персоналізовану вербалізацію – на пляшках почали друкувати імена людей. Це викликало у споживачів емоційний зв'язок, адже кожен хотів знайти пляшку зі своїм ім'ям або подарувати її знайомому [4].

Отже, вербалізація формує думку громадян, створює емоційний зв'язок шляхом використання правильних слів, чим викликає у людей довіру, гордість, відчуття приналежності. Також вербалізація впливає на поведінку людини – якщо компанія або політична сила влучно сформулює меседж, люди почнуть діяти відповідно до нього; змінює сприйняття – позитивна вербалізація може змінити ставлення до бренду або ідеї (наприклад, колись «екологічність» була нішевою темою, а тепер завдяки вербалізації вона стала мейнстримом); легко запам'ятовується – вдалий слоган чи гасло залишаються в пам'яті надовго (наприклад, «Just Do It» від Nike). Таким чином, вербалізація є потужним інструментом у сфері політики, маркетингу та соціальних комунікацій. Вона допомагає не тільки передати інформацію, а й сформувати ставлення людей до певних продуктів, ідей чи подій. Тому вибір слів має величезне значення для впливу на суспільну думку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Забора В. Семіотика стилю: деконструкція візуальної мови компонентів особистого образу. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський зб. наук. пр. молодих вчених Дрогобицького держ. педаг. ун-ту ім. Івана Франка / [редактор-упорядн. М. Пантук, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Вид. дім «Гелветика», 2023. Вип. 63, Т. 1. С. 72-78.*
2. Клюковська А. Інструментарій іміджелогії в контексті стратегічних комунікацій (на матеріалах іміджу сучасного політика). *Діалог: Медіастудії / за ред. О. Іванової ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2021. Вип. 27. С. 83-97.*
3. Лікарчук Н. В. Базові семіотичні моделі комунікації. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін. 2015. Вип. 16. С. 69-74.*
4. Ніколаєнко А. Інструментарій впливу іміджу компанії на споживача. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих вчених, 17 листоп. 2023 р. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків, 2023. С. 89-92.*
5. Поступна О. В. Роль реклами і маркетингу у формуванні туристичного іміджу країни. *Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 22-23 лютого 2024 р. Харків: НУЦЗУ, 2024. С. 46-48.*

ДЕТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ІНСТРУМЕНТАРІЇВ ІМІДЖЕЛОГІЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ІМІДЖУ

*Вікторія ЗАГИНАЙКО, ННІ управління та безпеки населення, група Т-21-741
НК – Олена ПОСТУПНА, доктор наук з державного управління, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Деталізація є одним із важливих інструментаріїв іміджелогії та ефективним інструментом у процесі передачі інформації. За допомогою даного інструменту можна зробити повідомлення більш точним, глибоким та переконливим, що безпосередньо впливає на формування громадської думки.

У сучасному світі інформація відіграє вирішальну роль. Такий інструмент іміджелогії, як деталізація, використовується в політиці, маркетингу, журналістиці та інших сферах для створення ефективних комунікацій. Він допомагає не лише передавати інформацію, а й впливати на сприйняття суспільством подій, товарів або персон саме в такому аспекті, як це потрібно виробнику чи замовнику.

Деталізація є процесом поглибленого розкриття сутності певного предмета, явища або події шляхом надання додаткових фактів, конкретизації та аналізу. Її головними характеристиками є: точність (включення конкретних чисел, фактів і характеристик); послідовність (логічне структурування інформації для кращого розуміння); обґрунтованість (використання доказової бази, фактів та статистичних даних); емоційність (використання описів, що викликають довіру та емоційний відгук у аудиторії); комплексність (врахування всіх аспектів теми для створення повної картини явища) [4].

Щоб розуміти, як діє деталізація в процесі конструювання іміджу товару, розглянемо приклад брендингу однієї із найвідомішої американської корпорації, що проектує та розробляє побутову електроніку, програмне забезпечення та онлайн-сервіси. Мова йде про компанію Apple, яка активно використовує деталізацію в маркетингових стратегіях. Наприклад, презентації iPhone включають не лише загальний опис продукту, а й детальні характеристики: роздільна здатність камери, покращені технології дисплея, потужність процесора тощо. Також вони акцентують увагу на унікальних можливостях, які відрізняють їхню продукцію від конкурентів. Це формує у споживачів розуміння унікальності продукту та його переваг, створюючи ефект залученості та підвищуючи рівень довіри до бренду.

Іншою сферою, у якій широко застосовується деталізація є політична. У політичній комунікації деталізація допомагає підвищити довіру громадян. Наприклад, Президент України Володимир Зеленський у своїх зверненнях до громадян під час повномасштабної російсько-української війни використовує конкретні цифри та факти: кількість знищеної ворожої техніки, масштаби міжнародної допомоги, результати реформ. Він також розповідає про хід переговорів, детально пояснює причини ухвалення певних рішень і вказує на конкретні дії, які вживаються для вирішення актуальних проблем. Це робить його виступи більш переконливими та, зазвичай, позитивно впливає на формування суспільної думки.

Ще однією сферою, де часто використовують інструмент деталізації – це журналістика. Найбільш яскравими прикладами є журналістські розслідування, що проводить незалежний міжнародний колектив дослідників, слідчих і громадських журналістів Bellingcat. Результати їх дослідження використовують відкриті джерела та соціальні мережі для розслідування різних тем, оскільки вони базуються на детальному аналізі фактів. Зокрема, у справі катастрофи рейсу MH17 Bellingcat представили докази: супутникові знімки, дані радарів, відео з переміщенням зенітного комплексу «Бук» та ін. Деталізація дозволила їм відтворити хронологію подій, визначити джерела інформації та подати максимально точні результати. Завдяки цьому їхні розслідування отримали велику довіру та міжнародне визнання, адже вони спираються на підтверджені факти й ретельний аналіз.

Водночас деталізація використовується достатньо широко у маркетинговій сфері. Наприклад, найбільша міжнародна мережа кафе швидкого обслуговування американської фірми Starbucks застосовує деталізацію у презентації своїх продуктів. Замість загальної фрази «якісна кава» вони описують походження зерна, технологію обсмажування, нотки смаку та альтернативи для споживачів. Це створює у клієнтів відчуття преміальності продукту. Додатково вони деталізують екологічні ініціативи компанії, процеси сталого виробництва та підтримку фермерів, що зміцнює бренд у свідомості споживачів як соціально відповідальний.

В цілому, деталізація може суттєво впливати на сприйняття інформації та ставлення людей до певних подій, товарів, послуг шляхом: збільшення довіри (чим більше конкретних фактів, тим більше люди схильні довіряти інформації); викликання емоційної реакції (деталізовані історії викликають сильніші емоції, наприклад, гуманітарні історії про постраждалих у війні); формування сприйняття (деталізація дозволяє подати інформацію у вигідному світлі); маніпулювання думкою (певна вибірковість деталей може впливати на те, як люди сприймають події); збільшення впливу на аудиторію (деталізована інформація утримує увагу, робить повідомлення більш переконливим та ефективним) [3]. Тож, деталізація є потужним засобом комунікації, який

використовується у різних сферах – від політики до маркетингу. Вона допомагає точніше доносити інформацію, формувати суспільну думку та викликати емоційний відгук. Завдяки деталізації можна не лише пояснити суть питання, а й впливати на рішення й поведінку аудиторії. У сучасному інформаційному просторі здатність правильно деталізувати інформацію стає важливим інструментом впливу на громадськість та забезпечує глибше розуміння складних питань.

Загалом, імідж відіграє важливу роль у формуванні сприйняття особистості, компанії або бренду. Він є складним соціально-психологічним явищем, що поєднує зовнішні й внутрішні характеристики суб'єкта, формуючи певне враження в суспільстві. Функціональність іміджу визначається його здатністю впливати на думки, емоції та поведінку оточуючих [5]. Тож, серед основних функцій іміджу, зазвичай, визначають такі, як:

- ідентифікаційна (імідж допомагає виділити особу або організацію серед інших, створюючи унікальний впізнаваний образ. Завдяки цьому людина або компанія стають більш помітними та запам'ятовуються аудиторії);

- комунікативна (сприяє ефективному обміну інформацією й формуванню довіри між суб'єктом іміджу та аудиторією. Добре сформований імідж може зробити інформаційні повідомлення більш переконливими і зрозумілими);

- мотиваційна (впливає на поведінку та рішення людей, спонукаючи їх до певних дій. Наприклад, імідж успішного лідера може мотивувати підлеглих на продуктивну роботу, а позитивний імідж компанії – залучати клієнтів);

- маніпулятивна (використовується для керування громадською думкою. За допомогою іміджу можна створювати певне враження, яке впливатиме на рішення і поведінку людей);

- соціальна (імідж відображає цінності та норми суспільства, сприяючи інтеграції особи або бренду в соціум. Люди схильні сприймати позитивний імідж як відображення моральних та етичних стандартів);

- емоційна (формує у людей певні почуття, що можуть бути позитивними або негативними залежно від створеного образу. Імідж може викликати довіру, симпатію або ж навпаки – настороженість та відторгнення);

- репутаційна (допомагає підтримувати довготривалу позитивну репутацію, що є надзвичайно важливим для компаній та публічних осіб. Вона впливає на рівень довіри та можливості майбутнього розвитку) [2].

Безперечно, створення ефективного іміджу потребує стратегічного підходу та безперервного вдосконалення. Основними складовими процесу є: 1) аналіз цільової аудиторії та її очікувань (необхідно розуміти, які характеристики та риси важливі для тієї чи іншої групи людей); 2) визначення ключових меседжів, які будуть передаватися через імідж (чітка стратегія комунікації дозволяє створити бажаний образ); 3) використання візуальних та вербальних елементів для підтримки іміджу (логотипи, кольорова гама, стиль одягу та поведінки можуть суттєво впливати на сприйняття); 4) постійний моніторинг громадської думки та коригування іміджевої стратегії (відстеження відгуків і настроїв у суспільстві допомагає уникнути репутаційних ризиків); робота з медіа та соціальними мережами (сучасний імідж багато в чому формується завдяки інтернет-простору, тож важливо контролювати інформацію, яка поширюється про суб'єкта іміджу) [1].

Отже, функціональність іміджу полягає у його здатності впливати на суспільство та формувати бажане враження. Правильний імідж є не лише засобом досягнення популярності, а й важливим елементом довготривалої стратегії розвитку. Тому організації, публічні особи та бренди мають постійно працювати над його підтримкою, коригувати свою діяльність відповідно до змін у суспільстві та дотримуватися високих стандартів професійної та етичної поведінки. У результаті це забезпечує довіру, стійкість до криз та тривале збереження позитивного сприйняття в очах аудиторії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гупка В. В., Луциків І. В. Функції та значення іміджу в процесах формування громадської думки. Матеріали XI Всеукр. наук.-практ. конф. пам'яті почесного професора Тернопільського нац. техн. ун-ту ім. Іванна Пулюя, академіка НАН М. Г. Чумаченка : *«Наука, інновації, бізнес: проблеми, перспективи і сьогочасні тренди розвитку»*. (Тернопіль, 26 травня 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 39-40.
2. Зацерківна М. О. Функції, структура й основи формування іміджу закладів вищої освіти. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2018. Вип. 53. С. 233-78.
3. Ключовська А. Інструментарій іміджології в контексті стратегічних комунікацій (на матеріалах іміджу сучасного політика). *Діалог: Медіастудії* / за ред. О. Іванової ; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2021. Вип. 27. С. 83-97.
4. Ніколаєнко А. Інструментарій впливу іміджу компанії на споживача. *Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту підприємств України* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищ. освіти і молодих вчених, 17 листоп. 2023 р. / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. Харків, 2023. С. 89-92.
5. Поступна О. В. Роль реклами і маркетингу у формуванні туристичного іміджу країни. *Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації* : збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 22-23 лютого 2024 р. Харків: НУЦЗУ, 2024. С. 46-48.

МЕХАНІЗМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ У МЕТАЛУРГІЇ

Юрій ЗЕЛЕНИН, кандидат економічних наук, доцент
Міжрегіональна академія управління персоналом

Рациональна організація формування структури витрат є основою розвитку та забезпечення безперебійного функціонування суб'єкта господарювання. Для ефективної діяльності підприємств металургії необхідна оптимізація витрат, що забезпечує прийняття економічно обґрунтованих рішень, що підвищують фінансову результативність і формують основу ефективної роботи виробництва.

Однією з основних особливостей ринку кольорових металів є виражена залежність ситуації в українському секторі від становища в галузі в загальносвітовому масштабі. Відбувається це за рахунок високої орієнтованості вітчизняної металургії на експорт. Вузькість внутрішнього ринку змушує українські підприємства конкурувати зі світовими виробниками кольорових металів, поступають західним конкурентам. Значна частина вітчизняного обладнання морально застаріла і перебуває на рівні 80-х років минулого століття. Різне зниження світових цін на кольорові метали може призвести до падіння доходів металургійних компаній та скорочення фінансових ресурсів на їх переобладнання. Таким чином, рентабельність українських підприємств перебуває під загрозою. Конкурувати із закордонними компаніями у сфері фінансової ефективності буде складно.

Аналіз ефективності формування та використання ресурсів підприємства проводиться господарюючими суб'єктами, як правило, з використанням обмеженого стандартного набору показників, в той час як сучасна економічна наука має значну кількість методик для його проведення.

Проведено аналіз поняття «витрати» для розробки схеми оптимізації витрат. Витрати включають реальні і передбачувані витрати, матеріальна частина яких зменшує грошові кошти або інше майно підприємства. Факт надання

послуг або доставки продукції перетворює витрати на витрати. Далі витрати списуються на собівартість, цілей поняття «витрати» не визначено. Витрати - економічна категорія, що відображає грошове вираження реально витрачених ресурсів, пов'язаних безпосередньо з діяльністю організації. Таким чином, витрати як економічна категорія є сукупністю грошових відносин з приводу формування вартості виробленого продукту.

Проаналізовано і систематизовано шляхи та способи вдосконалення оптимізації витрат, а також виділено основні підходи до оптимізації витрат для металургійної компанії. Розглянуто наступні принципи оптимізації витрат до виплавки металів, пошук варіанта зниження витрат відповідно до заданих критеріїв, недопущення зайвих витрат, широке впровадження ефективних методів зниження витрат, удосконалення інформаційного забезпечення в компанії, підвищення зацікавленості виробничих підрозділів підприємства в зниженні витрат. Основними для компанії є системність, зв'язок зі стратегією розвитку. Ця схема є основою для побудови системи оптимізації витрат у компанії.

Для цілей оптимізації витрат на металургійному виробництві висновки операційного аналізу можна застосовувати частково. Теоретично при падінні обсягів видобутку до даного рівня рудник вигідніше закрити, ніж оплачувати його постійні витрати. полягає в тому, що він є єдиною економіко-виробничою системою. Специфіка підприємства кольорової металургії показує, що основний фактор підвищення фінансової стійкості - зниження собівартості виробництва промислових підрозділів. Отже, принцип системного підходу до оптимізації витрат виробництва особливо актуальний у ситуації, що склалася.

Вирішено завдання щодо розробки методики встановлення взаємозв'язку рівня витрат зі стратегічними цілями компанії на основі моделі ієрархічної системи оптимізації витрат та розробки методики формування собівартості при комплексному виробництві кольорових металів. На основі ієрархічної системи оптимізації витрат формулюються цілі розвитку. Запропонована схема розробки набору показників ефективності. Це дозволяє, по-перше, вибудувати систему на основі схеми ієрархії оптимізації витрат. Таким чином, враховуються всі рівні оптимізації витрат компанії. По-друге, створити моделі стратегічного аналізу ситуації на кожному рівні управління компанією логіку бізнесу на даний момент прагнення розширювати мінерально-сировинну базу, дотримуватись екологічних стандартів, підвищувати кваліфікацію персоналу (область «Розвиток») для раціонального використання виробничої та сировинної бази (область «Виробництво») з метою забезпечення стійкості операційних витрат, що зрештою призведе до зростання прибутку (фінансової результативності) компанії (область «Фінанси»).

Для досягнення більшого ефекту від використання картки показників необхідно проводити аналіз не лише за результатами одного року, а й простежувати динаміку показників. Фінансова результативність залежить не тільки від зусиль працівників даних виробничих одиниць компанії. Отже, закономірне питання про сумісність показників між рудниками з різною геологічною структурою.

Дотримуючись логіки представленої карти показників області «Фінанси» для рудників, основна мета діяльності компанії виражається у збільшенні операційного прибутку по рудниках. Пропонована нижче методика характеризує не загальний стан рудника в цілому, а оцінює тенденції зміни його показників, тобто діяльність працівників. отримані результати зіставлені з витраченими ресурсами для досягнення даного результату. В абсолютному значенні показників зіставлення не дає жодних висновків, тому доцільно порівнювати темпи зміни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бедринєць М.Д. Ефективність діяльності суб'єктів підприємництва в сучасних умовах господарювання. Бізнес Інформ. 2013. № 4. С. 183–190.
2. Волонцевич С.О. Розробка економічного механізму оптимізації структури граничних витрат на промислових підприємствах. Вісник Харківського національного університету ім. Каразіна. Харків: ХНУ. 2005. № 668. С. 77-79.

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

*Сергій ЛЕЛЮХ, ННІ управління та безпеки населення, студент 4К (4,6) ПР / 1-21
НК – Кирило ПАСИНЧУК, к. пед. н., доцент
Національний університет цивільного захисту України*

З першого дня агресії росія порушує правила ведення війни і норми міжнародного права та масово чинить воєнні злочини та злочини проти людяності, вбиваючи цивільних, руйнуючи інфраструктуру та депортуючи населення.

Ситуація суттєво погіршилась після початку широкомасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. На звільнених від окупації територіях зафіксовані масштабні злочини проти цивільних осіб, здійснені російськими військами.

Україна посідає одне з найвищих місць у світі за кількістю втрат серед цивільного населення від наземних мін і боєприпасів, що не розірвалися, а також за кількістю інцидентів з протитранспортними мінами.

Максимально ефективна реалізація завдань з комплексного вирішення проблемних питань в сфері очищення забруднених земель, можлива лише із застосуванням всеохоплюючого гуманітарного розмінування на базі міжнародного досвіду. 28 червня 2024 року Кабінет Міністрів України затвердив Національну стратегію протимінної діяльності до 2033 року та Операційний план її виконання на найближчі три роки. Документ, розроблений за участі Асоціації саперів України, передбачає очищення близько 80% деокупованих територій від вибухонебезпечних предметів упродовж 10 років. У межах реалізації стратегії проводиться обстеження територій. Першочергово визначаються ділянки поза зоною ризику, які можна швидко передати кінцевим споживачам. Небезпечні ж території передаються фахівцям для подальшого розмінування [1].

Ця стратегія, у поєднанні із Законом про протимінну діяльність 2018 року [2] та національними стандартами, робить законодавство України в цій царині одним з найбільш розвинених у світі. Крім того, наявність Національної стратегії зміцнює довіру донорів та дозволяє залучати міжнародну підтримку, що надзвичайно важливо у воєнний час.

Відповідно до пункту 6 статті 17 Кодексу цивільного захисту України, до повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту відноситься затвердження порядку організації виконання піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях), крім територій, наданих для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових закладів освіти, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також порядок взаємодії під час виконання таких робіт [3].

Відповідно до пункту 3 статті 1 Закону України «Про протимінну діяльність в Україні», розмінування (гуманітарне розмінування) — комплекс заходів, які проводяться операторами протимінної діяльності з метою ліквідації небезпек, пов'язаних із вибухонебезпечними предметами, включаючи нетехнічне та технічне обстеження територій, складення карт, виявлення, знешкодження та (або) знищення вибухонебезпечних предметів, маркування, підготовку документації після розмінування, надання громадам інформації щодо протимінної діяльності та передачу очищеної території [2].

Відповідно до діючого законодавства, до проведення розмінування (гуманітарного розмінування) залучаються фахівці з розмінування, а з огляду на нестабільну геополітичну ситуацію у світі та необхідність відповіді на російську агресію, наша держава змушена вдосконалювати свої системи безпеки. Однією з ключових ланок в цьому процесі є оператори протимінної діяльності, які відповідають за розмінування території та боротьбу з наслідками мінно-вибухових подій. Ці організації активно співпрацюють із міжнародними партнерами та агентами для обміну досвідом та отримання необхідних ресурсів [4].

З 01 січня 2022 року ДСНС України було введено в дію Стандартну операційну процедуру 05.10/ДСНС «Управління інформацією щодо виконання заходів протимінної діяльності органами і підрозділами цивільного захисту» [5].

Зазначений документ визначив, що метою реалізації заходів з управління інформацією з протимінної діяльності органами та підрозділами цивільного захисту є створення та наповнення бази даних щодо виконання заходів протимінної діяльності для надання доступу до актуалізованої інформації про забруднення території держави мінами та іншими вибухонебезпечними предметами з метою прийняття рішень щодо планування та пріоритизації розмінування цих територій, а також надання необхідної звітної інформації щодо виконаних робіт.

Управління інформацією з протимінної діяльності – це безперервний процес встановлення та реалізації вимог щодо збору, аналізу та обліку даних з метою забезпечення заінтересованих сторін актуальною інформацією для прийняття відповідних рішень.

Основними напрямками управління інформацією з протимінної діяльності в органах та підрозділах цивільного захисту є:

- облік небезпечних територій, забруднених вибухонебезпечними предметами;
- проведення нетехнічного та технічного обстеження територій, стосовно яких існує підозра щодо її забруднення вибухонебезпечними предметами;
- облік виконаних робіт щодо очищення (розмінування) територій, забруднених вибухонебезпечними предметами
- навчання населення ризикам, пов'язаним із поводженням з вибухонебезпечними предметами;
- облік нещасних випадків, пов'язаних з вибухонебезпечними предметами;
- облік виконаних робіт щодо оперативного реагування на повідомлення від населення про виявлення вибухонебезпечних предметів.

Збір даних щодо проведення заходів протимінної діяльності здійснюється керівниками підрозділів (груп), які проводили ці заходи шляхом підготовки та оформлення в установленому порядку Звітів (Актів) про виконані роботи в паперовому та електронному вигляді за визначеними формами відповідно до напрямку виконаних робіт.

Проблема гуманітарного розмінування в умовах військових дій має глобальний характер. Хоча Україна це не перша країна, що зіткнулась з даною проблематикою, проте, тривалість військових дій на території нашої вітчизни, інтенсивність та комплексне застосування важкого озброєння країною агресором, виводить Україну на перше місце за масштабністю мінного забруднення територій. Звичайно, що подальша робота по знешкодженню вибухонебезпечних предметів та речовин потребує значних зусиль з боку державних та соціальних інститутів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про схвалення Національної стратегії протимінної діяльності на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024 — 2026 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.06.2024 р. № 616-р. Дата оновлення: 28.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
2. Про протимінну діяльність в Україні: Закон України від 06.12.2018 р. № 2642-VIII. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2642-19#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
3. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 № 5403-V. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
4. Про внесення змін до Закону України «Про протимінну діяльність в Україні»: Закон України від 17.09.2020 р. № 911-IX. Дата оновлення: 17.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-20/#Text> (дата звернення: 14.03.2025).
5. Управління інформацією щодо виконання заходів протимінної діяльності органами і підрозділами цивільного захисту: Стандартна операційна процедура 05.10/ДСНС від 27.10.2021 р. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/2/6/8/9/5/9/J1tUlKukwKvx9eoIRHwpAV916TzIBTJAgmr3lCkA.pdf> (дата звернення: 14.03.2025).

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Ульяна ЛЕОНІДОВА, ННІ управління та безпеки населення, ЕКПс-21-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасний світ вже давно перебуває у стані технологічного прогресу, інформаційної відкритості та морально-етичних перебудов. Зазначені трансформації тим, чи іншим способом впливають на перебудову людської свідомості, світосприйняття та людського взаєморозуміння. У ХХІ столітті в Україні спостерігається розвиток і удосконалення системи реагування та запобігання насильству над жінками. На сьогоднішній день система протидії домашньому насильству вважається вже достатньо розвиненою: прийнято відповідні закони, що регулюють ці правовідносини, на місцевому рівні діють служби підтримки для постраждалих, а фахівці проходять відповідне навчання. Питання щодо запобігання та протидії гендерно-зумовленому насильству та насильству за ознакою статі залишаються недостатньо розробленими.

У цьому випадку неабиякого значення набуває визначення видів гендерно-зумовленого насильства, що включає в себе різноманітні підходи та дискусії щодо того, які конкретні дії або форми насильства можна вважати гендерно-зумовленими, а також, які фактори визначають цю залежність. Важливо відзначити, що деякі аспекти, такі як культурні норми, стереотипи і нерівність, впливають на розуміння цього поняття. Тому варто враховувати різні контексти і культурні особливості, оскільки вони можуть впливати на сприйняття та визначення гендерно-зумовленого насильства.

Однак варто зауважити, що питання гендерної рівності частіш за все мають суб'єктивне забарвлення. Скажімо, ставлення до проявів сексизму або ж сексуальних домагань переважно є індивідуалізованими і не завжди можуть однозначно трактуватись. Безспірними проявами порушення принципу гендерної рівності є переважно випадки грубого і очевидного порушення законодавства: відмова у працевлаштуванні з гендерно-обумовлених мотивів, фізичне насильство тощо.

Необхідність розвитку в Україні правових засад гендерної рівності, їх своєчасна модернізація та реалізація не викликає жодних сумнівів. Однак сучасна законодавча база де-юре гарантує чоловікам і жінкам в Україні рівні права і свободи, проте неефективно реалізується на практиці [1, с. 48].

Звісно ж, суттєвого впливає на сферу забезпечення гендерної рівності (як, власне, й на всі сфери суспільного життя суспільства) воєнний стан, запроваджений внаслідок військової агресії з боку російської федерації. Так, з-поміж ключових сфер, які потребують вирішення проблем забезпечення рівності прав і свобод жінок і чоловіків в Україні, варто назвати наступні, які набувають більшої актуальності в таких умовах:

- сфера забезпечення балансу прав жінок і чоловіків (в політичній, економічній сфері, сфері безпеки);
- сфера безпеки і оборони (зокрема, питання доступу та умов проходження військової служби; протидії насильству за ознакою статі та сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом тощо).

З початком війни змінилась гендерна політика і в питанні регулювання трудових відносин. Так, відповідно до Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» у період дії воєнного стану дозволяється застосування праці жінок (крім вагітних жінок і жінок, які мають дитину віком до одного року) за їхньою згодою на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, а також на підземних роботах [2].

З початку повномасштабної війни кількість військовослужбовиць збільшилась майже у 2,5 рази у порівнянні з 2014 роком. Станом на березень 2023 року кількість жінок у ЗСУ зросла до 60 538 осіб, із них військовослужбовиць — близько 42 898, тоді як у 2014 році ці показники становили 49 926 та 16 557 осіб відповідно. Україна суттєво розширила можливість участі жінок в обороні країни: знято обмеження у доступі до військової освіти, зокрема до вищих військових навчальних закладів, внесено зміни до переліку посад, які можуть обіймати жінки-військовослужбовиці, для жінок скасовано вікові обмеження на контрактній службі, проте досі діє заборона на прийом на посади офіцерського складу [3].

Дотримання стандарту гендерної рівності в секторі безпеки і оборони — важливий крок до інтеграції України в НАТО. Якщо на початку створення Альянсу базою для забезпечення гендерної рівності було збільшення кількості жінок в арміях країн-членів, то зараз гендерний компонент пронизує всю роботу організації — від розробки політик, навчання до підготовки до конкретних місій та операцій. Основним викликом залишається збільшення впливу жінок на прийняття рішень та отримання ними керівних посад.

У той час як багато чоловіків втратили роботу, проходять військову службу або загинули внаслідок бойових дій, жінки опановують нові для себе ролі та працюють на декількох роботах, щоб компенсувати втрачений сімейний дохід. Однак такий стан речей обумовлений не вадами правового регулювання у антидискримінаційній сфері, а об'єктивно зумовленими причинами, які не можуть існувати в умовах мирного існування суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кругова С.С. Конституційно-правове забезпечення гендерної рівності в Україні : дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). К., 2021. 226 с.
2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» URL: <https://surl.li/lsomgn>
3. «Війна. Жінки у війську: Чи є слабкості у сильних?» URL: <https://surl.gd/bckzzm>

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ВОЄННІЙ СФЕРІ

Олександр ЛИПОВИЙ

*Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Інформаційний механізм публічного управління у воєнній сфері є складним об'єктом дослідження.

Добре відомо, що від знання бойової обстановки та наявності необхідної інформації багато в чому залежить обґрунтованість рішень, що приймаються командуванням. Мова йде про відомості військового характеру, про противника, власні сили, географічні умови тощо. Відповідно, головною практичною проблемою є отримання відомостей про противника [1; 3].

Відомості військового призначення зазвичай ототожнюються з терміном «військова інформація». В основу інформаційної роботи у цьому контексті традиційно було покладено принцип особистого спілкування та прямих переговорів щодо технічних засобів зв'язку посадових осіб. Вузьким місцем був брак засобів передачі.

З придбанням бойовими діями динамічнішого характеру, стали неухильно розширюватися потоки інформації. Одночасно звужувалися часові рамки її обробки. Ця обставина породила основну суперечність публічного управління у воєнній сфері, що полягає в необхідності мати великий обсяг інформації та обмежені можливості її отримання та обробки. Необхідність вирішення цієї проблеми, поряд з розвитком технічних засобів зберігання, обробки та передачі інформації, поставила основний вектор розвитку зокрема і систем військового управління.

Закономірним етапом розвитку публічного управління у воєнній сфері є автоматизація процесів управління. При цьому саме інформаційні процеси є основою публічного управління у воєнній сфері. Фактично питання автоматизації публічного управління у воєнній сфері полягають у автоматизації збору, обробки, зберігання, відображення і передачі в інтересах, передусім, підготовки та ведення операцій та бойових дій [1; 2].

У зв'язку з появою та використанням новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій у процесі збору та обробки інформації, а також появою у пресі численних публікацій з проблем створення та використання штучного інтелекту, у військово-наукових колах активно розглядалося питання про міру заміщення людини машиною при прийнятті управлінського рішення, про співвідношення алгоритму та творчості. Ця проблема залишається актуальною, гостро дискусійною і зараз.

Слід зазначити, що у призначених колах йдеться переважно про інформацію, що присутня у бойовому управлінні. Незважаючи на очевидну специфіку інформаційних систем військового призначення, проблеми функціонування та розвитку публічного управління у воєнній сфері, а також роль інформації в цих процесах розвивалися в межах підходів, що мають універсальний, загальнонауковий характер [2; 3].

У цьому, розуміння ролі інформації у публічному управлінні у воєнній сфері важливо осмислити понятійну основу інформації як найважливішої наукової категорії через розгляд відповідних теорій.

Семантична теорія інформації розглядає смисловий бік інформації, правила ставлення знаків до реальних речей та відносин, які ці знаки означають. У семантичній теорії робиться спроба проаналізувати відносини між джерелом передачі і прийнятим об'єктом. Головною характеристикою смислової інформації є те, що вона змінює тезаурус, змінює запас відповідностей між різними поняттями, або між поняттями та правильною дією.

Прагматична теорія інформації намагається визначити цінність отриманої інформації для об'єкта (приймача). Цінність інформації у межах цієї теорії було запропоновано вимірювати ступенем досягнення заданої мети. В результаті було введено в науковий обіг поняття «корисної інформації». Проте дослідження у сфері визначення цінності інформації ускладнюється тим, що цінність інформації є її багатоплановою характеристикою. Цінність інформації можна розглядати з різних позицій: суб'єкта, який використовує інформацію; об'єкта, який приймає інформацію; з боку внутрішнього змісту самої інформації; з позиції мети, яку передбачається досягти у вигляді цієї інформації тощо [1 – 3].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності : підручник / О.Й. Мацько, С.А. Микусь, В.Г. Солонніков та ін. Київ: НУОУ ім. І. Черняхівського, 2021. 340 с.
2. Коломійцев О. В., Обрядін В. В., Горєлишев С. А. Інформаційно-аналітичні технології забезпечення прийняття військового рішення за стандартами НАТО під час виконання завдань у сфері державної безпеки. *Безпека Держави*. 2023. Вип. 1 (1). С. 27–39.
3. Польовий П.В. Модернізація публічного управління в умовах розвитку цифрового суспільства. Механізми публічного управління. *Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління*. 2021. № 2 (29). С. 37–43.

ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ БІРЖОВОГО РИНКУ

*Ірина КОВАЛЕНКО-ЧУКІНА, кандидат історичних наук, доцент
Уманський національний університет*

Біржовий ринок є невід'ємною складовою сучасної економіки, забезпечуючи платформу для купівлі-продажу фінансових інструментів, товарів та послуг. Ефективність та стабільність його функціонування значною мірою залежать від дотримання учасниками етичних стандартів та правових норм. Етичні стандарти визначають моральні принципи та норми поведінки, які сприяють чесній та прозорій торгівлі, знижують ризики маніпуляцій, інсайдерської торгівлі та інших порушень цілісності ринку. Правове забезпечення, у свою чергу, встановлює обов'язкові правила та вимоги до діяльності учасників біржового ринку, регламентує основні процедури та здійснює державний контроль за їх дотриманням. В Україні питання етики та правового регулювання біржової діяльності є надзвичайно актуальними, оскільки вони безпосередньо впливають на довіру інвесторів, стабільність фінансової системи та економічний розвиток загалом.

Етичні стандарти визначають моральні принципи та норми поведінки, яких повинні дотримуватися учасники біржового ринку. Основні етичні принципи включають:

- Чесність та прозорість: Учасники повинні надавати достовірну інформацію про свою діяльність, уникати обману та маніпуляцій.
- Відповідальність: Кожен учасник несе відповідальність за свої дії та рішення, враховуючи можливі наслідки для ринку та інших учасників.
- Конфіденційність: Захист інсайдерської інформації та недопущення її використання для особистої вигоди.
- Повага до законодавства: Дотримання всіх чинних законів та нормативно-правових актів, що регулюють біржову діяльність.

В Україні етичні стандарти для учасників біржового ринку закріплені в кодексах професійної етики, розроблених саморегулювними організаціями (СРО) та професійними асоціаціями. Ці кодекси встановлюють правила поведінки, яких повинні дотримуватися члени організацій, та передбачають санкції за їх порушення[5].

Правове регулювання біржової діяльності в Україні здійснюється через систему законів та підзаконних актів, які визначають права, обов'язки та відповідальність учасників ринку. Основні нормативно-правові акти включають:

- Господарський кодекс України: Визначає загальні засади господарської діяльності, включаючи біржову торгівлю.
- Закон України «Про товарну біржу»: Регулює діяльність товарних бірж, встановлює порядок їх створення та функціонування. Цей Закон визначає правові умови створення та функціонування товарних бірж на території України як організованих товарних ринків, а також заходи щодо протидії зловживанням на організованих товарних ринках [1].
- Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»: Визначає правові основи функціонування фондового ринку, діяльності його учасників та регуляторів. Цей Закон регулює відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку, з метою забезпечення відкритості та ефективності функціонування фондового ринку [2].

– Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»: Встановлює повноваження державних органів у сфері контролю та нагляду за ринком цінних паперів. Цей Закон визначає правові засади здійснення державного регулювання ринку цінних паперів та державного контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних в Україні [3].

Крім того, важливу роль у регулюванні біржової діяльності відіграють нормативно-правові акти Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), яка є основним державним регулятором у цій сфері.

Саморегулівні організації (СРО) є об'єднаннями професійних учасників ринку, які встановлюють стандарти діяльності та контролюють їх дотримання. Вони розробляють кодекси етики, проводять навчання та сертифікацію, а також здійснюють нагляд за поведінкою своїх членів. В Україні СРО відіграють важливу роль у формуванні культури етичної поведінки на біржовому ринку [4].

Незважаючи на наявність нормативно-правової бази та етичних кодексів, існують певні виклики у забезпеченні їх дотримання:

– Недостатній рівень правової культури: Деякі учасники ринку можуть нехтувати етичними нормами заради короткострокової вигоди.

– Непрозорість діяльності: Відсутність повної та достовірної інформації про операції може призводити до маніпуляцій та зловживань.

– Обмежені повноваження СРО: Не всі саморегулівні організації мають достатні важелі впливу для забезпечення дотримання етичних стандартів.

Дотримання етичних стандартів та належне правове забезпечення діяльності учасників біржового ринку є ключовими чинниками стабільності та ефективності фінансової системи України. Етичні принципи, такі як чесність, прозорість, відповідальність та конфіденційність, формують основу довіри між учасниками ринку та сприяють його сталому розвитку. Правове регулювання, представлене законами та нормативно-правовими актами, забезпечує чіткі правила гри та механізми контролю за їх дотриманням. Саморегулівні організації відіграють важливу роль у підтримці етичних стандартів, розробляючи кодекси поведінки та здійснюючи нагляд за їх виконанням. Однак існують виклики, такі як недостатній рівень правової культури, непрозорість діяльності та обмежені повноваження СРО, які потребують уваги та вирішення. Для підвищення ефективності біржового ринку в Україні необхідно вдосконалювати правову базу, підвищувати рівень професійної етики серед учасників та забезпечувати прозорість операцій. Це сприятиме зміцненню довіри інвесторів, залученню капіталу та загальному економічному зростанню країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про товарну біржу» // Верховна Рада України. Закон від 10.12.1991 № 1956-XII. URL: Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1956-12>

2. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» // Верховна Рада України. Закон від 23.02.2006 № 3480-IV. URL: Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>

3. Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» // Верховна Рада України. Закон від 30.10.1996 № 448/96-ВР. URL: Електронний ресурс] – Режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>

4. Фондовий ринок: регулятори і регулювання // Фондовий ринок України. – 2019. Електронний ресурс] – Режим доступу URL: <https://fbp.com.ua/NewsEntrySmi.aspx?id=3176>

5. Сучасний стан та перспективи розвитку біржової торгівлі в Україні // Український фінансовий портал. URL: Електронний ресурс] – Режим доступу https://ufin.com.ua/analit_mat/rzp/052.htm

«ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ

*Віолетта КОЛИЩАК, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-3
НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

У XXI столітті проблеми екології із малозначних і другорядних стають основними. Попре всі декларації щодо прав людини на сприятливе середовище навколо неї, економічні інтереси все ще превалюють над екологічними. В результаті цього зменшуються запаси природних ресурсів, забруднюється навколишнє середовище, погіршується фізичний і психічний стан людини, загострюється політична боротьба за сировинні ринки та життєвий простір. Тому у більшості постіндустріальних країн зародився так званий зелений курс в економіці, який отримав назву «зелена економіка». Цей тип економіки виконує декілька основних функцій. По-перше, це забезпечення зростання достатку населення та соціальної справедливості, а по-друге, це захист навколишнього середовища.

Зелена (тобто така, що орієнтована на екологію) економіка для сучасних країн стала необхідністю. Без огляду на екологію зараз важко запроваджувати нові технології. Окрім того, виробництво, яке негативно впливає на навколишнє середовище, стає дуже дорогим та економічно не вигідним. Важливими ознаками «зеленої економіки» стали зменшення викидів парникових газів до атмосфери, економне використання багатств природи, захист біологічного розмаїття та ефективне використання енергії тощо. В перспективі планується змінити структуру глобальної економіки та збільшити об'єм інвестицій у природні технології. Ці заходи дозволять стимулювати екологізацію багатьох сучасних економік, запобігти катастрофічним наслідкам глобальної зміни клімату, а також мінімізувати використання невідновлювальних природних ресурсів.

Сьогодні правове узгодження екологічної та енергетичної політики на міжнародному рівні стало важливою проблемою. В світі докорінних змін особливу роль буде відігравати чітке визначення світового енергетичного балансу. Допомогти вирішити цю проблему може збільшення обсягів використання поновлювальної енергетики. Це дозволить забезпечити енергетичну безпеку, незалежність, а окрім того зменшити негативний вплив на навколишнє середовище.

У більшості випадків сучасні економічні моделі задовольняють свої енергетичні потреби шляхом використання невідновлювальних природних ресурсів. Однак, ще у 2003 році в доповіді Генерального секретаря ООН «Енергетика та транспорт» була зазначена необхідність використання відновлювальних джерел енергії [1, 60]. При цьому проведення такого політичного курсу мало забезпечуватися належним контролем з боку держави.

Особливу роль в екологічній сфері відіграє екологічний нагляд. Він має фундаментальне значення для забезпечення стабільності навколишнього середовища [2, 130]. Однак на жаль зараз можна казати про низький рівень регулювання охорони природи. Міжнародні стандарти і тенденції ставлять перед країнами важливі завдання з переходу до сталого розвитку «зеленого» курсу в економіці та політиці, поліпшенню якості життя завдяки покращенню стану навколишнього середовища.

Екологами за захисниками природи було виділені такі основні сучасні проблеми у сфері контролю і нагляду за природою:

1. Відсутність у держав повної та об'єктивної інформації про стан природи;
2. Відсутність економічних стимулів та заохочень для переходу на «зелені» технології;
3. Можливість підприємств необмежено впливати на оточуюче середовище;
4. Мінімальні штрафи за порушення екологічного законодавства тощо.

Важливу роль у сфері охорони природи відіграють економічні важелі. Аналіз зарубіжного досвіду підтверджує той факт, що посилення заходів відповідальності не зможе стимулювати підприємців дотримуватися правил в галузі захисту природи [3, 24-25]. Методами, що працюють, можуть стати податкові пільги та послаблення.

Основними стратегічними завданнями процесу «зеленого переходу» є вирішення соціально-економічних завдань [4], що забезпечують екологічно орієнтоване зростання економіки, збереження сприятливого оточуючого середовища, біологічного розмаїття і природних ресурсів для задоволення потреб сучасного та майбутніх поколінь, реалізація права кожної особи на сприятливе середовище, укріплення правопорядку в галузі охорони природи, а також забезпечення екологічної безпеки.

В Україні екологічна ситуація характеризується високим рівнем антропогенного впливу на природу і значними екологічними наслідками минулої економічної діяльності. Більшість населення міст знаходяться під впливом високого забруднення повітря, у багатьох регіонах спостерігається тенденція до погіршення стану ґрунтів. Негативно впливають на екологічну ситуацію у країні й наслідки аварії на Чорнобильській АЕС тощо.

Виходом з такої ситуації може стати або насильницьке розселення людей із міст, або створення умов для комфортного проживання людей в них. Перший спосіб можна віднести до державних методів минулих часів, а другий є доступним та цивілізованим методом вирішення проблеми. Однак його реалізація потребує цілого комплексу рішень на державному рівні. Особливу увагу необхідно приділяти механізмам, які дозволяють вирішувати завдання запобігання і зменшення негативного впливу людини на оточуюче середовище, відновлення постраждалих екологічних систем. Не менш важливою проблемою є виважене ставлення до відходів та збереження природного середовища.

Однак при реалізації даних заходів важливо зазначити й те, що розробка довгострокової програми не є ідеальним рішенням. Це пов'язано зі стрімким та мінливим характером сучасної економіки, для якого характерні різкі зміни за незначний проміжок часу. Необхідно завжди тримати руку на пульсі та своєчасно реагувати як на зміни у господарчій діяльності, так і у екологічному становищі людського суспільства.

Таким чином, екологічні проблеми – одні з найбільш актуальних проблем сьогодення. Незважаючи на протидію владних структур багатьох країн, майбутнє людства – за «зеленими технологіями». Україна є активним учасником світової спільноти, для якої пріоритетом є збереження, а не знищення природи. Глобалізація змушує всі країни змінювати свої підходи до економіки та політики і наша країна не є виключенням. Вже зараз є позитивні зміни у екологічному стані нашої країни, але відсутність достатньої кількості інвестицій, широкомасштабні воєнні дії не дозволяють Україні в повній мірі почати перехід до «зеленої економіки».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білоцький С. Д. Правове регулювання використання відновлюваних джерел енергії в рамках Європейського Союзу. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 105. Ч. 1. С. 58-66.
2. Задорожній О. В. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник. Київ: Промінь, 2010. 510 с.
3. Bradbrook A. Creating Law for Next Generation Energy Technologies. Journal of Energy & Environmental Law. 2011. Vol. 17. P. 19-38.
4. Cosbey A. Renewable energy subsidies and the WTO : The wrong law and the wrong venue. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.iisd.org/gsi/news/renewable-energy-subsidies-and-wto-wrong-law-and-wrong-venue>.

ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Віктор КОЛОСОВ

*НК – Надія ДАЦІЙ, доктор державного управління, професор
Поліський національний університет*

Актуальні державні завдання, що стоять перед державною владою у справі збереження та розвитку країни, вимагають продуманої та проривної стратегії публічного управління. Одним із шляхів забезпечення реалізації завдань, що стоять перед органами державного управління, є стратегічне планування, що є системою взаємозв'язку поставлених стратегічних завдань з показниками розвитку різних сфер держави – те, що ще називається «управлінням за результатами» [3].

Стратегія розвитку України [5] з різних причин, у тому числі у зв'язку зі слабкими механізмами наступності та рекрутування еліт, протягом останніх десятиліть вимагала кваліфікованого та інноваційного підходу, здатного зробити результативні зрушення у суспільно-політичній системі держави. У країні зберігається непроста економічна ситуація, ускладнена агресією росії, політичні конфлікти, високий рівень корупції, низька правова культура, що потребує модернізації регуляційної моделі державного управління відповідно до викликів часу.

Сучасна політологічна спільнота на різних рівнях висловлює своє бачення існуючої моделі державного управління, наголошуючи на таких її недоліках, як [2]:

- демократичні процедури представництва через вибори, поки, залишаються у своїй суті непрозорими;
- громадянське суспільство, судова система, депутатський корпус залишаються слабкими інститутами стримувань та противаг влади;
- представницька влада не виконує функцію представництва свого електорату через слабкий зворотний зв'язок, низький авторитет у виборців та непрозорість механізмів формування парламенту;
- неефективність правових норм, непрацездатність інституту невідворотності покарання сприяють поширенню неформальних інститутів прийняття рішень на користь окремих груп тиску;
- інколи відсутність діалогу держави та суспільства спостерігається і низький рівень довіри між громадянами та владою;

– відчуження населення від управління державою породжує як наслідок безконтрольність влади.

Про виховання національної орієнтованості еліт, їх патріотизм як складову знання майбутніх управлінців, після довгих років мовчання почали говорити і в суспільстві, і у владі. Такі поняття, як справедливість, свобода, права людини, добробут, у кожної людини можуть мати своє трактування. Але що таке патріотизм, відповідь, як правило, однозначна: це любов до своєї держави. Ця аксіома відома всім, у тому числі здобувачам з «Публічного управління та адміністрування». Але існує проблема як наслідок виховання молоді останніх років: у молодих людей недостатнє усвідомлення, що любов до держави – це не лише емоційне почуття, це ще й служіння своїй країні [4]. Особливо це важливо для здобувачів, які здобувають освіту з публічного управління, – для майбутньої політичної еліти України.

Генератором, який виробляє цілі, до яких рухається нація, є її цінності. Тому головним питанням консолідуючою національної ідеї є ціннісний вибір та механізми передачі цінностей суспільству. Гарантією успіху національної ідеї є її відповідність до соціокультурного коду нації. Національні ідеї не нав'язуються народу «згори», не винаходяться, вони зріють у свідомості народу, а обов'язок еліти – їх виявлення, оформлення та реалізація. Формування вищих цінностей нації у свідомості правлячої еліти сприяють сталому розвитку держави та забезпечують її суверенітет та безпеку [1, с. 51].

Безумовно, почуття патріотизму, потреба пишатися своєю країною притаманна більшості громадян України. Проте саме любов до своєї країни, до її історії консолідувала українців під час анексії Криму у 2014 р. та у лютому 2022 р. повномасштабне вторгнення росії.

Таким чином, політологічна освіта сучасної української еліти є необхідним фактором підвищення ефективності державного управління, умовою консолідації громадянського суспільства у складних умовах зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного тиску. Українській еліті «необхідно змінити «багатовекторність» політичних переваг на національно орієнтовану самосвідомість та виконувати свої обов'язки щодо забезпечення безпеки держави» [1, с. 52].

Управлінський корпус держави за своїми прагненнями, реальними здібностями та зовнішніми проявами повинен відповідати моральним, інтелектуальним і духовним критеріям суспільства.

У нових умовах динамічного вдосконалення державного управління важливим фактором стає розуміння того, що ні держава, ні еліта, ні громадянське суспільство, ні бізнес самі по собі не зможуть створити механізми для вирішення суспільних проблем. Нова парадигма публічного управління в умовах прозорості діяльності перерахованих суб'єктів управління полягає в тому, що державному управлінню в цілому необхідно пом'якшувати колишню жорсткість ієрархічного управління, вчитися переходити від колишніх зарегламентованих вертикальних зв'язків до горизонтальних, що розвиваються. Новий тип управління відрізняється від традиційного адміністрування, заснованого на тому, що «джерелом рішень є політичне керівництво, та від державного менеджеризму як торгової угоди» [3]. За зміни підходу до державного управління його система більше схожа на договір між державними та громадськими структурами, що виробляють спільне рішення з метою досягнення соціально значущого результату.

Таким чином, якщо ще недавній спосіб управління основну увагу приділяв нормативним актам та регламенту діяльності чиновників, то сучасне управління перемістило стратегічні акценти на колективні угоди та рекомендації, мораль та етику державної влади, принципи верховенства права.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Богів Я. С. Сучасні концепції народного суверенітету та їх конституційні моделі. Економіко-правова парадигма розвитку сучасного суспільства. 2018. № 2. С. 49–55.
2. Гордон М. В., Оленцевич Н. В., Колісник І. О. Моделі публічного управління: порівняльний аналіз та пропозиції для України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1207>. (дата звернення: 10.03.2025)
3. Дмитренко О. С. Новий Публічний Менеджмент: теорія і практика. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/35843/Dmytrenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 05.03.2025)
4. Нове покоління українського політикуму в умовах війни та повоєнних суспільних трансформацій : матеріали круглого столу (Київ, 15 листопада 2022 р.) / За наук. ред. Ю. Ж. Шайгородського, С. Л. Чуніхіної ; Національна академія наук України, Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Талком, 2022. 36 с.
5. Україна – 2030. Стратегія зміни майбутнього. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-12/ukraine-2030-1.pdf> (дата звернення: 01.03.2025)

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Наталія КОРОТЧЕНКО, аспірантка кафедри публічної політики
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Сучасні особливості взаємодії органів влади та громадськості в Україні пов'язано з діджиталізацією суспільства. Останніми роками в умовах цифрової трансформації особливого значення набули електронні сервіси та інструменти е-демократії. Попри успішні практики застосування електронних петицій, бюджетів участі та е-консультацій, існує потреба в удосконаленні нормативно-правового регулювання, доступності технологій для громадян та підвищенні цифрової грамотності.

Е-демократія є інструментом взаємодії між органами влади та громадськістю в Україні. Сучасний світ стрімко розвивається і потребує нових підходів і методів у всіх сферах життєдіяльності людини. Цифрова трансформація охопила і функціонування держави в цілому та її комунікацію з громадськістю. Під впливом інформаційних технологій формуються нові механізми взаємодії між органами влади та громадянами. Такі поняття, як електронне врядування (e-government), е-демократія, діджиталізація, «держава в смартфоні» стали невід'ємною частиною нашого життя.

Поняття «електронна демократія» має багато значень і може розглядатися як у вузькому, так і широкому розумінні. Якщо ми говоримо про електронну демократію як форму участі в управлінні державними справами (державні закупівлі, громадські обговорення, відкриті бюджети тощо) із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, то це трактування терміну у вузькому розумінні. У широкому значенні «електронна демократія» – «залучення громади за допомогою інформаційних технологій до вирішення різноманітних суспільно-політичних завдань» [2; с. 5].

Згідно з розпорядженням КМУ від 15 травня 2013 року № 386-р «Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства», «електронна демократія – форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення та державного управління, а також до місцевого самоуправління шляхом широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій» [5].

Що стосується термінів «електронний уряд», «електронне врядування», які тісно пов'язані з «електронною демократією», серед науковців ведуться постійні дискусії, адже кожний акцентує свою увагу на різних аспектах і принципах функціонування цієї системи.

Основними перевагами е-демократії як частини електронного уряду можна виділити наступне [2]: 1. Прозорість та підзвітність. Е-демократія сприяє відкритості державного управління через оприлюднення рішень, звітів та даних. 2. Доступність для громадян. Інструменти е-демократії спрощують взаємодію громадян із владою. Дозволяють залучати суспільні групи громадян з обмеженими можливостями, яким складно забезпечувати свої громадські права за «традиційними» формами демократичної участі; 3. Економія ресурсів. Використання цифрових технологій зменшує адміністративні витрати та прискорює процеси. 4. Оперативність. Залучення громадян до прийняття рішень на більш ранніх стадіях і в більш тісній формі; 5. Підвищення громадської активності. Цифрові платформи мотивують громадян до участі в управлінні; 6. Довіра до влади. Зміцнення довіри громадян до держави за рахунок іміджевих функцій нових комунікаційних каналів, створення у громадян ілюзії участі в прийнятті рішень [1; с. 10].

Однак, є низка факторів і обставин, які створюють додаткові обмеження для ефективної реалізації електронної демократії: 1. Цифровий розрив. Обмежений доступ до інтернету у деяких регіонах може виключити певні групи населення. 2. Відсутність технічного обладнання. Спостерігаються низькі показники участі малозабезпечених у політичному житті та їх включенню в процеси державного управління. 3. Безпека даних. Постійно існує загроза кіберзлочинності, що вимагає вдосконалення систем захисту. 4. Недостатня правова база. Потреба в чіткій регламентації механізмів е-демократії, зокрема е-голосування. 5. Опір змін. Деякі державні установи не готові до переходу на цифрові технології [1; с. 11].

Отже, електронна демократія – це новітній інструмент взаємодії між громадянами та владою, який базується на використанні інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення ефективного діалогу. Е-демократія є частиною розвитку інформаційного суспільства, що відповідає викликам сучасної епохи, сприяє зменшенню бюрократичних бар'єрів та трансформації державного управління у відповідь на потреби громадян. Вона виникла як відповідь на потребу у прозорості, відкритості та залученні суспільства до управлінських процесів.

В Україні електронна демократія регулюється низкою нормативних актів, зокрема розпорядженням Кабінету Міністрів від 2013 року, яке визначає її як форму залучення громадян та організацій до державотворення і самоврядування. Цей інструмент також включає компоненти електронного урядування, спрямовані на підвищення ефективності надання послуг, трансформацію державних інститутів та впровадження нових моделей регулювання. Проте для її ефективного функціонування необхідно вдосконалювати законодавчу базу, забезпечувати доступність технологій для всіх громадян та інвестувати в кібербезпеку. Лише за умов системного підходу е-демократія може стати потужним механізмом демократичного управління.

Електронна демократія є частиною глобальної тенденції до цифровізації, яка змінює характер відносин між суспільством і державою. Вона відкриває нові можливості для громадської участі, проте водночас вимагає уваги до питань рівного доступу, безпеки даних та готовності владних структур до змін.

На сьогоднішній день існує велике розмаїття інструментів е-демократії, які впроваджені в Україні. Найбільш поширені це: публічна інформація на сайтах органів влади; наявність нормативних актів для забезпечення механізму використання інструментів е-демократії; активне ведення сторінки органу влади у соціальних мережах; е-запити на публічну інформацію; е-звернення; е-петиції; наявність мобільних застосунків; е-консультації; Бюджет участі (громадський бюджет).

Одним із дієвим цифровим інструментом взаємодії між владою та громадськістю є вебсайт органу влади. Це місце, де має бути представлена актуальна інформація щодо діяльності влади та розвитку громади в цілому, тим самим демонструючи відкритість та прозорість. У сучасному розумінні сайт – це не лише платформа для інформування, а потужний інструмент комунікації.

Вебсайт забезпечує легкий доступ до інформації, включаючи новини, публічні документи та інтерактивні сервіси, які дозволяють мешканцям отримувати адміністративні послуги онлайн. Завдяки відповідності єдиному дизайн-коду GOV.UA, сайт виглядає сучасно та інтуїтивно зрозуміло, що значно спрощує пошук необхідної інформації для користувачів різного віку. Єдиний дизайн-код – це комплекс правил візуального оформлення зовнішнього вигляду офіційного вебсайту, які зазначені в документі «Вимоги до дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади та офіційних ресурсів, що пов'язані з діяльністю органів виконавчої влади, та Єдиного вебпорталу Кабінету Міністрів України» [3].

Головною перевагою цього інструменту е-демократії є оперативність і вчасне реагування на проблемні питання. Так, сьогодні через месенджери населення отримує інформацію щодо повітряної тривоги, ракетної небезпеки чи загрози обстрілу. У перші дні повномасштабного вторгнення через месенджери сповіщали про видачу продовольчих наборів чи іншої благодійної допомоги, коли були проблеми з товарами на полицях, матеріальним забезпеченням тощо.

Безпосередня участь громадян у прийнятті важливих рішень забезпечується такими сервісами е-демократії, як е-петиції, е-голосування, е-консультації, громадські обговорення, громадські слухання, бюджет участі тощо.

На сьогоднішній день досить актуальною формою звернення громадян до влади є електронна петиція, яка дає можливість комунікації громадянам з Президентом України, Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування. Порядок подання та розгляду петиції закріплено в статті 23 Закону України «Про звернення громадян», а також в Указі Президента України «Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президенту України» [4]. Останнім часом усе більше громадян звертається саме до вебсайту Офіційного інтернет-представництва Президента України (petition.president.gov.ua).

Таким чином, використання соціальних мереж і месенджерів дозволяє органам влади розширити комунікативні канали зі своїми мешканцями.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вплив е-демократії на суспільний розвиток в Україні: теоретико-практичний підхід / М. Г. Хаустова. Право та інновації, 2022. № 3(39). С. 7–16. URL: <https://openarchive.nure.ua/handle/document/23009> (дата звернення: 20.10.2024).
2. Інструменти е-демократії у містах України. Інформаційно-аналітичний довідник / А. Ємельянова, М. Довбенко, П. Завадська, Д. Хуткий, С. Лобойко, М. Наход; За ред. С. Лобойка, М. Находа, Д. Хуткого. Київ, 2017. 58 с.
3. Про затвердження вимог до дизайну та порядку погодження проєктів дизайну офіційних вебсайтів (вебпорталів) органів виконавчої влади та офіційних веб-ресурсів: Наказ Міністерства цифрової трансформації України від 23.06.2022 № 57. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0785-22#Text> (дата звернення: 27.11.2024).
4. Про Порядок розгляду електронної петиції, адресованої Президентові України : Указ Президента України від 28.08.2015 № 523/2015. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523/2015> (дата звернення: 10.08.2024).
5. Публічне управління та адміністрування : навчальний посібник / А.О.Дегтяр, О.А. Дегтяр, Х.І. Калашнікова, М.К. Гнатенко. Харків : НАУ «ХАІ», 2021. 128 с. URL: <http://surl.li/qqavvu> (дата звернення: 10.11.24).

ВНУТРІШНЬООРГАНІЗАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗПОДІЛУ КОМПЕТЕНЦІЙ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ В ГАЛУЗІ РЕГУЛЮВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Олександр КРУЧИНСЬКИЙ

Поліський національний університет,

Питання наднаціональності міжнародної організації – це питання «про співвідношення суверенітету держав-членів з повноваженнями створеного ними внутрішньоорганізаційного механізму» [3, с. 112]. Вступ держав у міжнародну організацію тягне з боку добровільну передачу цієї організації своїх суверенних прав. Ступінь делегування становить, сутність інституту наднаціональності.

Насамперед слід розглянути співпрацю Європейського Союзу у сфері охорони здоров'я з універсальними міжнародними організаціями, насамперед Організацією Об'єднаних Націй. ООН – провідна універсальна організація сучасності, яка має всеосяжну компетенцію, що поширюється на весь світ.

ООН було створено 1945 р. і діє на основі Статуту. Членство в ООН мають 193 держави, включаючи всі країни-члени ЄС. Більше того, сам ЄС має присутність в ООН як суб'єкт міжнародного права. ООН має складну та високоорганізовану структуру, до складу якої входять спеціалізовані установи, що мають спеціалізацію у вузьких сферах [5]. Існують також регіональні відділення, серед яких цікава Європейська економічна комісія ООН. Особливо слід відзначити взаємодію ЄС та Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), з якою є спільні угоди. Оскільки ВООЗ повністю спеціалізується на охороні здоров'я та ЄС співпрацює з нею у цій галузі, логічно, що взаємодії Європейського Союзу з цією організацією слід приділити найбільшу увагу. Примітно, що співпраця Європейського Союзу та ВООЗ має тривалу історію і сягає ще періоду Європейських спільнот, тобто з початку європейської інтеграції в середині минулого століття до 2007 р.

Всесвітня організація охорони здоров'я була створена 7 квітня 1948 р. як спеціалізована установа ООН у сфері охорони здоров'я [2, с. 11]. Існують такі правові акти ВООЗ, як програми, наприклад Розширена програма імунізації для забезпечення доступу до основних вакцин для дітей 1974 р., і конвенції, наприклад Рамкова конвенція ВООЗ по боротьбі проти тютюну 2003 р. [2, с. 28] Всесвітня організація охорони здоров'я має особливе значення для правового регулювання охорони здоров'я високого рівня якості охорони здоров'я у ЄС.

Зокрема слід звернути увагу на внесок ВООЗ у розвиток у Європейському Союзі системи охорони здоров'я. Як зазначає Н.І. Яворська, «успіхом свого розвитку система охорони здоров'я Європейського Союзу значною мірою завдячує Всесвітній організації охорони здоров'я (далі – ВООЗ), створеній 1948 р., як спеціалізована установа ООН, яка виступає керівним та координуючим органом у питаннях міжнародної охорони здоров'я» [4, с. 167]. Однією з головних функцій ВООЗ є надання об'єктивної та достовірної інформації у галузі здоров'я людини. Організація частково здійснює це завдання за рахунок публікацій програм та рекомендацій у галузі політики, що сприяє громадській охороні здоров'я, та вирішення нагальних проблем у цій сфері.

Європейське регіональне бюро ВООЗ є одним із шести регіональних відділень по всьому світу, кожне з яких дотримується його власної програми, орієнтованої на конкретні проблеми зі здоров'ям у країнах, де воно діє. Спільна діяльність Європейського регіонального бюро ВООЗ та різних інститутів Європейського Союзу налічує роки успішної співпраці, детальна інформація про спільні програми міститься в оглядах та бюлетенях Європейської обсерваторії з систем та політики охорони здоров'я (далі – ЄОСП)» [1].

Європейська рада має функцію визначення основних напрямів розвитку Європейського Союзу та процесу інтеграції держав – членів ЄС, у тому числі у галузі охорони здоров'я. Фінансові інститути ЄС меншою мірою задіяні у політиці ЄС у сфері охорони здоров'я.

Крім того, у цій сфері діють спеціальні установи ЄС у галузі охорони здоров'я: Європейське агентство з лікарських засобів, Європейський центр із профілактики захворювань та боротьби з ними, створений у 2004 р. для захисту від інфекційних захворювань, а також Європейське агентство з безпеки та гігієни праці [1]. Під егідою ЄС також створюються та розвивають свою діяльність спільні підприємства, що відображають схему державно-приватного партнерства, такі як Спільне підприємство з реалізації Спільної технологічної ініціативи з інноваційних лікарських засобів (Спільне підприємство IMI – Initiative on Innovative Medicines) та сучасне Спільне підприємство Global Health EDC [6, с. 5]. Спільне підприємство з реалізації Спільної технологічної ініціативи з інноваційних лікарських засобів засноване на двох Регламентах.

Європейський Союз славиться однією з найбільш опрацьованих систем правового регулювання охорони здоров'я, яка добре організована та розгалужена. Правове регулювання охорони здоров'я включає «міжнародні угоди Європейського Союзу з третіми країнами та міжнародними організаціями» [3, с. 88] та великий обсяг регулювання всередині ЄС, який охоплює акти первинного права, серед яких Договори та Хартія ЄС про основні права, значну кількість актів вторинного права, представлених такими їх видами, як директив рішеннями Суду ЄС у справах у галузі охорони здоров'я, а також програми дій та м'яке право, яке включає рекомендації [6, с. 9].

Такою ж складною є і система розподілу компетенції в Європейському Союзі в галузі регулювання охорони здоров'я. Компетенція в інтеграційній організації поділена на компетенцію Союзу та компетенцію держав-членів.

Але, незважаючи на гарну опрацьованість системи охорони здоров'я та високий рівень її організованості, цього виявилось недостатньо для захисту громадян Європейського Союзу від загроз, які існують у сучасний час. Насамперед це транскордонні загрози, які виникають поза межами ЄС і, спочатку вражаючи інші регіони, згодом з'являються і на території держав – членів Союзу.

У наш час найбільш відомою такою транскордонною загрозою є сімейство коронавірусів, які є проблемою початку XXI ст. і тривалий час виявляли себе у формі регіональних епідемій, які мало зачіпали ЄС. Прикладами таких коронавірусів є збудники атипової пневмонії на початку XXI ст. та близькосхідного респіраторного синдрому MERS, який у період з 2012 р. вразив ряд країн по всьому світу, частково торкнувшись і ЄС. Але згодом на світ обрушився «дев'ятий вал» і коронавірус виду SARS-CoV-2 став причиною пандемії, повною мірою вразивши і Європейський Союз, серйозно випробувавши його систему охорони здоров'я і оголивши низку її вразливостей, що і стало причиною різкого зростання актуальності її подальшого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ) 75 років: досягнення та виклики роботи ВООЗ в Україні. URL : <https://ukraine.un.org/uk/227024-%D0%B2%D1%81%D0%B5%D1%81%D0%B2%> (дата звернення: 27.02.2025)
2. Верещак Л. М. Міжнародні організації: Аналітико-стат. інформація / Український ін-т науково-технічної і економічної інформації Київ : УкрІНТЕІ, 2022. 37 с.
3. Губський Б. В. Євроатлантична інтеграція України. Київ : Логос, 2013. 328 с.
4. Яворська Н. І. Актуальні проблеми правосуб'єктності міжнародних міжурядових організацій. *Європейські перспективи*. 2020. № 4. С. 166–168.
5. Яновський М. В. Генеральна Ассамблея ООН. Антологія укр. юрид. думки. Т. 9: *Юридична наука радянської доби*. Київ : Вид. Дім "Юрид. кн.", 2004. С. 792-813.
6. Krisch N., Kingsbury B. Introduction: Global Governance and Global Administrative Law in the International Legal Order. *European Journal of International Law*. 2016. Vol. 17. No. 1. P. 1-13.

ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Михайло КУБРАК, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-3

НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Сучасний стан людського суспільства характеризується посиленням процесу глобалізації, який пронизує всі сфери людського буття. Ці процеси посилили взаємозалежність природи і суспільства, людини і суспільства, наклали свій відбиток як на зовнішнє, так і на внутрішнє середовище. Глобалізаційні процеси торкнулися життєво важливих інтересів як окремих громадян, так і соціальних спільнот і суспільства в цілому [1, 118] Тому з'явилася потреба в розробці нового філософсько-світоглядного погляду на особистість XXI століття та її освіту.

Одним з основних завдань вищої освіти є передача накопиченої інформації та знань молодому поколінню. При цьому в освітньому процесі поширюються знання не тільки за обраним фахом, але й відомості загальноосвітнього характеру. Однак останнім часом в навчальному процесі перевага надається спеціальним дисциплінам за фахом. Роль гуманітарних наук постійно зменшується та відходить на другий план.

Під гуманітарною освітою в широкому значенні розуміють процес формування ціннісних орієнтацій суспільства для подолання негативних тенденцій у розвитку техногенної цивілізації [2, 85], а у вузькому – виховання морально-етичних якостей у кожної окремої людини. Тому гуманітаризація освіти передбачає її наповнення ціннісними смислами громадянської активності, моральної відповідальності, культурного розвитку, ствердженням єдності життєвих і раціонально-пізнавальних настанов.

Ідея гуманітаризації технічної освіти широко розповсюджена [3, 95]. Однак її впровадження в навчально-виховний процес ускладнюється через нестачу практичного соціально-педагогічного виміру гуманітаризації освіти і принципів її реалізації. По суті, у теорії і практиці освіти все ще немає чітко розробленої концепції гуманітаризації навчально-виховного процесу технічних вищих навчальних закладів. Також складність ситуації посилюється тенденцією постійного скорочення викладання гуманітарних дисциплін.

При цьому очевидно, що своєю популярністю ідея гуманітаризації освіти завдячує пов'язаними з нею можливостями розвитку культури мислення, творчих здібностей, емоційного інтелекту, комунікативних умінь, культури мовлення, соціалізації і самовиразу у здобувачів вищої освіти. Гуманітарне середовище навчального закладу визначає якісні характеристики процесу соціалізації особистості, дозволяє їй оволодіти культурними здобутками, реалізувати власні здібності на користь собі, своєму оточенню, суспільству та державі. Особливо все це стає важливим у зв'язку з поширенням дистанційного навчання, коли зменшується обсяг та час міжособистісного спілкування. При цьому сильніше поширюється вплив віртуального світу. З одного боку, він забезпечує швидкий зв'язок, передачу необхідної інформації та багато інших переваг і здобутків. А з іншого, саме віртуальний світ може сформувати моральні вади особистості: агресивність, неповагу до альтернативних точок зору, зневагу й ігнорування культурних традицій тощо.

Ще одна особливість віртуального світу – це можливість у випадку, коли результат не влаштовує, повторити спробу і досягти бажаного. Поступово цей принцип починає переноситися молоддю людиною і на реальне життя. Досить типовою є ситуація «пробного шлюбу», досить розповсюдженого в останній час [1, 120]. Однак у реальному житті ми робимо реальний вибір, за наслідки якого несемо повну відповідальність. Одночасне перебування у реальному та віртуальному середовищах породжує протиріччя між ними. А труднощі реального життя людини з його повсякденними проблемами все частіше підштовхують молоде покоління занурюватися у віртуальний світ. Його принципи переносяться на реальне життя. При цьому ігноруються основні категорії реального світу: незворотність часу, логіка речей у їхній взаємній обумовленості та буттєвій однократності. Так окреслюється проблема формування особистості, яка може, навіть під потужним інформаційним впливом, знайти необхідну інформацію, здійснити її критичний аналіз, протистояти будь-яким інформаційним загрозам та визначити свою особисту світоглядну позицію. І тут неможливо переоцінити роль та значення гуманітарних наук та гуманізації освіти в цілому.

Таким чином, процеси глобалізації охопили всі сторони розвитку сучасного суспільства. Знаходження шляхів вирішення протиріч між реальним та віртуальними середовищами, критичний аналіз інформації, боротьба з інформаційними загрозами стають головними в процесі підготовки здобувачів вищої освіти. Особливе місце в цьому процесі належить гуманітарним, світоглядним дисциплінам, які саме й навчають критично оцінювати будь-яку інформацію, публічно, а не віртуально, захищати її положення, аргументовано

критикувати недоліки, обмінюватися думками тощо. Якісні зміни у свідомості молодого покоління залежать від підвищення рівня гуманітарної освіти, яка дасть змогу молодій людині оволодіти прийомами спілкування, культурними надбаннями та дозволить успішно соціалізуватися в сучасному суспільстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хорошев О.М. Гуманітаризація освіти як необхідний чинник формування світоглядної культури здобувачів вищої освіти в умовах глобалізації. *Virtus: Scientific Journal*. 2017. № 19. С. 118-121.

2. Євсович Р.В. Гуманізація та гуманітаризація вищої освіти в Україні: історичний аспект. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2012. Вип. 5 (52). С. 79-87.

3. Силадій І.М. Гуманізація і гуманітаризація освіти в контексті демократизації. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка*. 2020. № 13. С. 94-102.

ЕТИЧНІ МЕЖІ САМОЦИТУВАННЯ У ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

*Анастасія КУЗЬМЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент, докторант
Херсонський державний університет, м. Івано-Франківськ*

Розвиток наукової діяльності майбутніх докторів філософії передбачає активну публікацію результатів досліджень у формі монографій, статей, тез тощо. Часто під час написання дисертаційного дослідження аспіранти звертаються до власних раніше опублікованих робіт, інтегруючи їх у нові розвідки. У цьому контексті виникає питання межі самоцитування та самоплагіату,

Метою цієї роботи є визначення етичних меж самоцитування у дослідженнях майбутніх докторів філософії, а також оцінка впливу академічної доброчесності на формування якісного наукового продукту.

Варто зазначити, «Аспіранти (ад'юнкти) <...> зобов'язані дотримуватись принципів академічної доброчесності, морально-етичних норм і стандартів поведінки дослідників у відповідній галузі (професії) <...>» [6], а «академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [3].

Звернемося до положень ЗУ «Про вищу освіту»: «Доктор філософії – це освітній і водночас науковий ступінь, що здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується разовою спеціалізованою вченою радою закладу вищої освіти або наукової установи за результатами успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та *публічного захисту дисертації* у разовій спеціалізованій вченій раді» [2]. Деталізуючи вимоги до захисту дисертаційного дослідження зазначається, що «до захисту допускається дисертація, виконана здобувачем ступеня доктора філософії самостійно. Виявлення в поданій до захисту дисертації фактів академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації є підставою для відмови у присудженні ступеня доктора філософії» [2].

Акцентуємо увагу, що наукова діяльність майбутнього доктора філософії передбачає також попереднє оприлюднення результатів наукового дослідження відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах): «Невід'ємною складовою освітньо-наукової програми аспірантури (ад'юнктури) <...> є підготовка та публікація наукових статей» [6] та Постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів» [7]: «До опублікованих праць, які відображають основні наукові результати дисертації, з відповідної галузі науки належать: *монографії; посібники* (для дисертацій з педагогічних наук); *статті у наукових, зокрема електронних, фахових виданнях України; статті у наукових періодичних виданнях інших держав* з напрямку, з якого підготовлено дисертацію», «До опублікованих праць, які додатково відображають наукові результати дисертації, належать *дипломи на відкриття; патенти і авторські свідоцтва на винаходи, державні стандарти, промислові зразки, алгоритми та програми, що пройшли експертизу на новизну; рукописи праць, депонованих в установах державної системи науково-технічної інформації та анотованих у наукових журналах; брошури, препринти; технологічні частини проектів на будівництво, розширення, реконструкцію та технічне переоснащення підприємств; інформаційні карти на нові матеріали, що внесені до державного банку даних; друковані тези, доповіді та інші матеріали наукових конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо*» [6].

У зв'язку з вищезазначеним, дотримуємося думки, що проблемним питанням аспірантів-майбутніх докторів філософії постає розмежування самоцитування та самоплагіату в наукових працях, що відображають результати дисертаційного дослідження та самим дисертаційним дослідженням. Наш погляд також підтверджує аналітичний звіт «Огляд доброчесності в освіті: Україна 2017» від Organization for Economic Cooperation and Development, згідно з яким не менше 50% дисертаційних досліджень не відповідають стандартам якості та 9/10 здобувачів вищої освіти прибігають до плагіату [8], в т.ч. і самоплагіату.

Беззаперечно, самоцитування або посилення на власні попередні джерела є необхідною складовою наукової роботи, оскільки забезпечує послідовність дослідницької діяльності; допомагає зберегти логіку, контекст і обґрунтувати витоки нових результатів; сприяє зростанню індексу цитування автора. Самоцитування слугує для підтримки іміджу науковця, формуючи уявлення щодо його авторитетності, установлених поглядів, щоразово підтверджує досягнення, однак, надмірне самоцитування можна розглядати як догматичне марнославство, категоричність та заперечення плюралізму думок, одновекторний погляд на проблему. Відповідно до К. Новосьолової та Л. Темченко «самоцитування – інструмент маніпулювання, використання якого завжди має певний ризик, урегульоване та обачне звертання до нього допомагає досягти поставленої комунікативної мети» [5, с.75]. Більш того, самоцитування може бути кваліфіковано як самоплагіат. За В. Білик, В. Шпильовою, А. Козинець [1, с.12] самоплагіат належить до основних видів порушення академічної доброчесності, тлумачиться як повторне використання власних наукових робіт, опублікованих раніше, без визнання їх як повторне подання, що вводить в оману щодо новизни досліджень. Варто додати, що цей вид проступки не передбачає порушення авторського права. Наслідками подібного недобросовісного самоцитування / самоплагіату можуть бути зменшення довіри до дослідника та втрата іміджу науковця, порушення політики видавництва або закладу вищої освіти, зниження якості наукової літератури, сумніви щодо доброчесності вченого.

Міжнародний досвід щодо нормованості етики самоцитування у наукових доробках упровадив традиції добросовісного самоцитування. Хоча змістовий обсяг полишається не унормованим, частка самоцитованих робіт у списку використаних джерел не має перевищувати 10%-15% [4].

Етичне самоцитування та дотримання принципів академічної добросовісності полягає у чіткому посиланні на власні попередні роботи; використання матеріалів, які мають безпосереднє відношення до теми дослідження; мінімізація текстових запозичень для підвищення новизни дослідження.

Необхідно обов'язково вказувати джерела попередніх публікацій, що належать автору дисертації, а також уникати використання ідентичних текстових фрагментів, які не порушують контекстуальності чи наукової термінології. Сучасні інструменти перевірки плагіату (у т.ч. самоплагіату), на кшталт Turnitin, iThenticate) дозволяють визначити повторення існуючого тексту, що допомагає аспірантам-майбутнім докторам філософії контролювати кількість самоцитувань та уникати академічних порушень.

Отже, самоцитування є важливим елементом дослідницької діяльності аспіранта-майбутнього доктора філософії, однак, слід дотримуватись етичних норм задля уникнення самоплагіату. Усвідомлення меж (відсоткового співвідношення) допустимого самоцитування сприяє підтримці ідей академічної добросовісності та підвищенню якості наукових досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білик В., Шпильова В., Козинець А. Академічна чесність та її важливість у вищій освіті: вплив інноваційних технологій. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Т. 9. № 3. С.10-15. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/6649/1/ujae_2024_r03_a1.pdf

2. 3У Про вищу освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. № 37-38, ст.2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

3. 3У Про освіту. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017. № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Кузьмінська О.Г., Лупаренко Л.А., Пінчук О.П. Майстер-клас «Етичні засади публікацій результатів наукових досліджень: запобігання плагіату». URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/736228/1/%D0%9A%D1%83%D0%B7%D1%8C%D0%BC_%D0%9F%D1%96%D0%BD%D1%87_%D0%9B%D1%83%D0%BF%20OS-UA-ERA-2023_06.06.2023.pdf

5. Новосьолова К.І., Темченко Л.В. Амбівалентність використання самоцитування у політичному тексті. Масова комунікація у глобальному та національному вимірах. 2018. Вип. 10. С.73-77.

6. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF>

7. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження наукових ступенів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/567-2013-%D0%BF>

8. Academic dishonesty – cheating and plagiarism in Ukrainian Higher education/ 2017. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264270664-13-en.pdf?expires=1732653619&id=id&accname=guest&checksum=0CBC303E1605FE15ADA6F4EB1CEA75A2#:~:text=In%20ukraine%2C%20plagiarism%20is%20the,of%20term%20papers%20and%20theses>

МЕХАНІЗМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Олександр КУЧИНСЬКИЙ

НК – Надія ДАЦІЙ, д. держ. упр., професор

Поліський національний університет

Останні досягнення в галузі штучного інтелекту і, пов'язаних з ним, інновацій, розширюють межі цифровізації.

Інтерес до електронного голосування пояснюється інтересом до суміжних питань і напрямів, що стрімко розвиваються, таких, як електронний уряд, цифрова демократія, електронне управління, електронна участь та інше, які також вимагають осмислення і концептуалізації.

Не можна не відзначити обумовленість особливого дослідницького та практичного інтересу до електронного голосування та проблемами традиційних виборчих систем, які проявляються через «відсутність інтересу, низький рівень довіри до органів публічної влади, політичних партій, невіра в легітимність виборів, відсутність гідних кандидатів, на думку виборця» [2, с. 101].

Зміст поняття «електронне голосування» варіюється в широкому діапазоні: «від голосування за допомогою електронних засобів до апелювання до інтернет-спільноти щодо висловлювання його політичної думки, від підрахунку голосів за допомогою електронних засобів до інтегрованих електронних систем, від реєстрації виборців і кандидатів до публікації результатів виборів» [1], виборами та референдумами. Ініціативи чи опитування громадської думки, а також вибіркова участь громадян між виборами чи референдумами, як правило, не включається до цього поняття.

У науковій літературі розробляються різні сценарії розвитку електронного голосування [1; 3]. Частина дослідників вважають електронне голосування «чарівним бюлетенем» [1] проблеми зниження явки виборців, що викликає серйозне занепокоєння.

З іншого боку, підкреслюється потенційна небезпека технологічних збоїв і проблем безпеки, у зв'язку з цим часто стверджується, що з'єднання цифрових технологій і голосування є небезпечною ідеєю виборців. Крім того, викликає занепокоєння проблема забезпечення справедливості онлайн-голосування. Таким чином, потенційні переваги і неминуче виникають ризики, пов'язані з електронним голосуванням, викликали різні реакції з боку різних держав. масштабів та результативності, але й щодо реакції на існуючі проблеми безпеки.

Електронне голосування має на увазі зменшення тимчасових витрат виборців. (особливо виборці з проблемами здоров'я та обмеженими можливостями) можуть відчувати труднощі, пов'язані з переміщенням до своїх виборчих дільниць у день виборів. Таким чином, електронне голосування відповідає сучасному мобільному способу життя. Електронне голосування має особливу привабливість для молоді [4].

Справді, молоді форми політичної артикуляції, опосередковані цифровими технологіями, дедалі більше замінюють звичні, традиційні форми.

Таким чином, очікується, що переведення виборів до онлайн-режиму підвищить привабливість голосування та створить позитивний ефект явки. Нарешті, електронне голосування може вплинути на організацію виборів. Завдяки електронному голосуванню в уряду буде менше необхідності розгортати та експлуатувати фізичну інфраструктуру для голосування та оснащувати виборців необхідним обладнанням. Для проведення заочного голосування та підрахунку

голосів потрібно менше персоналу. Таким чином, електронне голосування може зменшити витрати виборчих органів. Крім того, цифрові технології голосування можуть прискорити та підвищити точність підрахунку та надання результатів виборів. Програмне забезпечення допомагає зменшити можливі помилки під час голосування та подолати інші спільні недоліки. Інші дослідники [1] вказують, що незважаючи на те, що цифрові технології можуть ініціювати ширшу участь у виборах, очікування масової явки часто перебільшено і насправді не було реалізовано на практиці. Більше того, зазначається, що цифрові технології можуть виступати в якості додаткового бар'єру для груп, що й без того перебувають у несприятливому становищі. Така думка обґрунтовується тим, що «багато людей зіткнулися з труднощами при використанні нових технологій, що зводить нанівець будь-які обіцянки, представлені в теорії» [3, с. 130].

Скептицизм дослідників [1] щодо електронного голосування пояснюється фундаментальнішими причинами. Рішення громадян брати участь у виборах залежить від набагато складніших чинників. Політичне невдоволення та розчарування, наприклад, є невирішеною проблемою. Роз'єднане та відчужене населення часто не зацікавлене в участі у політиці та особливо стійке до будь-яких змін. Таким чином, зміна технології виборів ніяк не впливає на зацікавленість в участі у політиці та управлінні. У цьому сенсі, електронне голосування може підвищити явку тієї групи виборців, яка відмовилася від участі у виборах через незручності та проблеми з мобільністю (але при цьому не має труднощів з використанням цифрових технологій). Таким чином, електронне голосування, виступаючи виключно технологічним рішенням, в принципі не може бути рішенням глибоких політичних і соціально-економічних проблем, що виходять за рамки технологічних причин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонов Я. В., Біктагіров Р.Т., Овчинников В. А. Електронне голосування та електронна демократія: теоретичні основи розвитку та взаємодії. 2014. URL: <http://urist-edu.ru/akts/25086/index.html>. (дата звернення: 11.03.2025)
2. Бородін Є.І., Безена І.М. Марк Генсон про шляхи демократизації та децентралізації публічних інституцій держави. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 10. С. 100–102.
3. Квітка, С., Новіченко, Н., Гусаревич, Н., Піскоха, Н., Бардах, О., Демошенко, Г. Перспективні напрямки цифрової трансформації публічного управління. Аспекти публічного управління. 8(4). 2020. С. 129-146.
4. E-democracy. 2020. URL: [<http://www.eldis.org/go/topics/resource-guides/governance/key-issues/e-government/e-democracy>]. (дата звернення: 05.03.2025)

ПІДСТАВИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

*Вікторія МАРХОЦЬКА, інститут права та правоохоронної діяльності,
група Пб-42*

НК – Леся ХОМКО, кандидат юридичних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ України

Господарська відповідальність є важливим елементом правового регулювання господарських відносин. Вона забезпечує дотримання законності у сфері господарювання, дисципліну господарюючих суб'єктів та захист прав і інтересів усіх учасників господарських правовідносин.

На законодавчому рівні, відповідно до Господарського Кодексу України, а саме ч.1 ст. 216 зазначено, що учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання шляхом застосування до правопорушників санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором [1].

На думку професора В.С. Щербини, господарсько-правова відповідальність – це комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання- суспільні відносини, що виникають і функціонують у зв'язку з вчиненням господарського правопорушення [3,10].

Господарсько-правова відповідальність визначена економічними за змістом і юридичними за формою методами впливу на економічні інтереси суб'єкта господарювання - правопорушника [4,197].

Проаналізувавши норми, які стосуються господарсько-правової відповідальності, у Господарському кодексі України, а також визначення, які пропонуються науковцями, можна дійти висновку, що господарсько-правова відповідальність – це правовий інститут, який регулює суспільні відносини у зв'язку з вчиненням господарського правопорушення, та реалізується через економічні за змістом і юридичні за формою санкції, спрямовані на захист і відновлення порушених прав учасника господарських відносин.

Відповідно до ст.218 Господарського кодексу України, підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин є вчинене ним правопорушення у сфері господарювання [1].

Щербина В.С виділяє юридичну та фактичну підстави господарсько-правової відповідальності. На думку науковця, фактичними підставами є ситуації, що характеризуються законом або договором як неправомірні [4,199].

Тобто з вищенаведеного визначення вбачається, що фактичною підставою господарсько-правової відповідальності є вчинення господарського правопорушення.

Відтак, господарське правопорушення - це протиправне діяння, вчинене суб'єктом господарювання у процесі здійснення господарської діяльності, яким порушуються норми договору або закону.

Необхідними елементами складу господарського правопорушення є:

- протиправна поведінка суб'єкта господарювання, тобто вчинення дій, які порушують норми законодавства або договору;
- наявність негативних наслідків;
- причинний зв'язок між вчиненим діянням і наслідками, які настали в результаті такого діяння;
- вина суб'єкта господарювання – це психічне ставлення правопорушника до свого діяння.

Сукупність цих елементів дозволяє встановити факт правопорушення та застосувати відповідні санкції для захисту господарського порядку.

Щодо юридичних підстав - це певний документ (закон або договір), який визначає правову поведінку суб'єкта господарювання, якої він повинен дотримуватися у своїй діяльності, а у разі порушення положень настає господарсько-правова відповідальність. Такими підставами в господарському праві є нормативно-правові акти, що регулюють господарську діяльність, договір, або адміністративний акт (наприклад, статут підприємства).

Якщо юридичною підставою є договір, то такі правопорушення називають договірними. Це може бути: правопорушення на стадії виникнення зобов'язань; порушення господарських зобов'язань щодо строків виконання, якості та комплектності поставленої продукції (товарів), виконаних робіт, наданих послуг; порушення у сфері кредитних та розрахункових відносин, пов'язані з виконанням господарських договорів; порушення господарських зобов'язань щодо перевезень вантажів тощо [3,10.].

Як правило, види відповідальності зазначаються в договорі, у розділі «Відповідальність сторін».

Недоговірні правопорушення - це діяння, які порушують норми законодавства. Наприклад, відповідно до ст. 50 Закону України «Про захист економічної конкуренції»: Порушеннями законодавства про захист економічної конкуренції є:

- 1) антиконкурентні узгоджені дії;
- 2) зловживання монополією (домінуючим) становищем;
- 3) антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю.

У ч.2 ст.52 цього ж закону передбачено санкції у вигляді штрафу, які застосовуються до правопорушника за зазначені вище дії [2].

З цього випливає, що фактичною підставою у цьому випадку є дії, які зазначені в ст.50 Закону України «Про захист економічної конкуренції», а юридичною підставою слід вважати сам закон.

Відмінність між фактичними і юридичними підставами полягає в тому, що фактичні підстави стосуються реальних життєвих обставин, які стали причиною притягнення до відповідальності. Вони є матеріальною основою для застосування відповідальності, тобто ситуаціями, коли норми права порушуються.

Юридичні підстави визначаються як нормативно-правові акти або договірні умови, які встановлюють відповідальність за порушення у господарській діяльності. Вони окреслюють правову базу для визнання певної поведінки суб'єкта господарювання протиправною та визначають заходи впливу на нього.

Фактичні і юридичні підстави взаємодіють. Без юридичних підстав неможливо визначити відповідальність, а без фактичних-застосувати їх на практиці. Тому, обидва види підстав є невіддільними елементами ефективного механізму господарсько-правової відповідальності.

Отже, господарсько-правова відповідальність є важливим інструментом забезпечення правопорядку у сфері господарювання, спрямованим на захист прав та законних інтересів суб'єктів господарських відносин. Її фактичною підставою є вчинене суб'єктом господарювання правопорушення, а юридичною підставою - договір або закон, який визначає цю протиправну поведінку.

Таким чином, господарсько-правова відповідальність виступає гарантією законності, стимулюючи учасників господарської діяльності до сумлінного виконання своїх зобов'язань та дотримання встановлених правил.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2210-14>
3. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. 2013. №5. С.10-15.
4. Господарське право: Практикум/ В.С. Щербина, Г.В. Пронська, О.М.Вінник та ін. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 464 с. С. 320.

ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Ангеліна МІРОШНІЧЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-22
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент Національний
університет цивільного захисту України*

Російська агресія проти України різко загострила проблему невідповідності поточного стану державних інституцій рівню розвитку громадянського суспільства. Уряд України має дуальний спосіб формування: парламентом і президентом, що не практикується не тільки в жодній країні Європи, а й в інших розвинених парламентських демократіях – Канаді, Новій Зеландії, Японії, Австралії. Таким чином, послаблення позицій Кабінету міністрів на користь президентської вертикалі є послабленням самого українського парламентаризму і порушенням принципу розподілу влади. На нашу думку і відповідно нормам європейського парламентаризму виключно парламент може бути актором процесу формування виконавчої влади. Тому подальший розвиток громадянського суспільства в Україні неможливий без реформування національного парламенту на нових конституційних засадах. Безумовно, зміни, які ми пропонуємо, можливі тільки після закінчення військового стану і припинення загарбницької війни з боку Росії. Наше бачення полягає в реалізації двох пріоритетних шляхів реформування українського парламентаризму: зміни процедури формування та звітності уряду та впровадження у державі двопалатного парламенту (бікамералізму) [1].

Нижня палата Верховної Ради України (умовно Національні збори) має формуватися виключно за пропорційною виборчою системою відкритих списків. Політичні партії повинні подавати окремі списки для голосування у кожному окрузі, насправді таким чином втілюючи у парламенті волю народу, опосередковану парламентськими партіями або їх блоками. Її кількісний склад визначатиметься покладеними на цю палату функціями та повноваженнями відносно кількості населення і може становити 300 депутатів.

За дорученням президента України лідер політичної сили, яка перемогла на виборах до нижньої палати, має сформувати уряд. Причому коаліція більшості повинна мати чітке юридичне оформлення з поіменним списком і реєстрацією в Міністерстві юстиції. У разі неможливості виконання цього у відведений термін президент доручає формування уряду політичній партії (або блоку політичних партій), котра отримала другий результат на парламентських виборах.

Виключно Національні збори мають забезпечити формування Кабінету Міністрів України на засадах партійного представництва. Дуальність формування та підзвітності уряду зникне, а голова держави втратить право призначення до уряду міністрів оборони та закордонних справ, а також право подання до нижньої палати кандидатури на посаду голови СБУ. Коаліція Національних зборів визначає кандидатуру прем'єр-міністра та персональний склад уряду України, які вносяться одночасно із Програмою діяльності Кабінету Міністрів України на затвердження нижньою палатою парламенту. Якщо Програма діяльності уряду затверджена Національними зборами, уряд рік не можна відправляти у відставку. Сформований коаліцією Національних зборів уряд несе політичну відповідальність виключно перед Верховною Радою України і є підзвітним та підконтрольним Національним зборам. Проте вартий уваги і варіант головування президента на засіданнях уряду (як у Південній Кореї) і контрасигнація (обов'язкове взаємне візування головою держави і прем'єр-міністром указів президента і постанов Кабінету міністрів).

Верхню палату парламенту можемо умовно назвати Сенатом. Її головне завдання – рівноправне представництво територіальних громад, які з часом можуть об'єднатися у регіони (як це відбулось з департаментами у Франції). При цьому конституційним шляхом зникнуть сучасні області, які є штучним утворенням радянського періоду. Сенат можливо формувати за мажоритарною виборчою системою відносної більшості в один тур, або через рівне представництво регіональних громад (непрямі вибори) Її кількісний склад має визначатися виходячи з особливостей адміністративно-територіального устрою України і може становити 75–100 депутатів.

Сенат Верховної Ради України, поряд із законодавчою діяльністю, дає згоду на призначення Президентом України керівників незалежних контрольно-наглядових, регуляторних органів, органів зі спеціальною компетенцією та формування складу відповідних органів (генерального прокурора, керівників Антимонопольного комітету України, складу Ради Національного банку України, національних регуляторних комісій, а також призначення Начальника генерального штабу, керівництва розвідувальних та спеціальних слідчих органів (НАБУ), підзвітних президенту України та підконтрольних Сенату [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Валевський О. Л. Перспективи двопалатного парламенту в Україні. *«Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. Український науковий журнал»*. 2009. № 3. С. 72–77.
2. Скрипнюк О. В. Двопалатний парламент як конституційна модель структурної організації вищого законодавчого органу влади. *«Право України»*. 2009. № 11. С. 92–99.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

*Микола НЕГРИЧ, кандидат наук з державного управління, докторант
Міжрегіональна академія управління персоналом*

На сучасному етапі розвитку світової економіки – етапі глобалізації – посилюється тенденція до активізації господарських відносин держави та бізнесу у напрямку відкриття для приватного капіталу сфери державної власності. Господарське партнерство держави та бізнесу дозволяє залучити до державного сектору додаткові фінансові кошти, послабити гостроту бюджетних проблем, об'єднати потенціал двох суб'єктів господарювання - державну власність та приватно підприємницькі принципи господарювання, інвестиції, менеджмент, інновації.

У сучасному розумінні державно-приватне партнерство є системою взаємодії між державою та приватними компаніями, банками та іншими інститутами з метою реалізації суспільно значущих проектів. Характер цієї взаємодії, методи та конкретні форми можуть відрізнятися залежно від національних особливостей та зрілості ринкових відносин, проте за державою незмінно зберігається виконання її соціально відповідальних функцій, а бізнес завжди залишається рушієм процесу множення суспільного багатства.

Державно-приватне партнерство є відносно новим щаблем у розвитку відносин двох суб'єктів, покликаний зіграти важливу роль у вдосконаленні ринкових структур та економіки в цілому. На відміну від традиційних відносин державно-приватне партнерство створює свої моделі фінансування, відносин власності та методів управління.

В даний час партнерство держави та бізнесу найбільш активно здійснюється у так званих секторах громадських послуг та, зокрема, в інфраструктурних галузях. Неабиякий досвід партнерської взаємодії між державою та приватним бізнесом нагромаджено і в галузях виробничої інфраструктури (в енергетиці, залізничному транспорті, автодорожньому господарстві, портах, аеропортах, комунальному господарстві), тобто у галузях, що становлять основу життєзабезпечення економіки та суспільства.

Все вищевикладене свідчить про значущість дослідження становлення та розвитку інституту державно-приватного партнерства, покликаного відіграти істотну роль розвитку сучасних ринкових структур і відносин.

З кінця 80-х років у світовій економіці спостерігається суттєве коригування системи економічних відносин між державою та приватним сектором. Парадигма переважно адміністративно-владних відносин між державою та бізнесом змінюється на відносини партнерства, які закріплюються відповідними угодами сторін. Загальний вектор змін можна охарактеризувати як подальшу лібералізацію економіки, формування нової якості взаємодії влади та бізнесу, розширення простору функціонування приватного капіталу.

Становлення нової взаємодії між державою та приватним сектором йде, насамперед, в інфраструктурних галузях, де склалися і потреби, та можливості такого співробітництва при вирішенні соціально-економічних завдань. Держава вже не вважає сферою своєї виняткової відповідальності багато видів господарської діяльності, що традиційно належать до її ведення (виробнича та соціальна інфраструктура, природні монополії) та передає функції управління об'єктами життєзабезпечення приватному сектору.

Поняття державно-приватного партнерства (ДПП) характеризується певним методологічним розкидом у підходах щодо нього і, як наслідок, різноманітним його дефініціям, і навіть відмінностями у розумінні цілей.

Методологічна невизначеність проявляється і в змішуванні, взаємозамінності або розгляді як ідентичні поняття «державно-приватне партнерство» та «приватно-державне партнерство». Це стосується однаково і наукової літератури, і державної економічної практики. На думку автора, ставити знак рівності між поняттями «державно-приватне партнерство» та «приватно-державне партнерство» є неправомірним з методологічної точки зору. У понятті «державно-приватне партнерство» первинним є державне. Дане поняття передбачає ініціювання проекту державою, залучення державою бізнесу на вирішення суспільно значимих завдань (розвиток інфраструктури, житлово-комунального господарства тощо.), наявність суттєвої соціальної значимості проектів і - головне - збереження державної власності на господарський об'єкт.

Поняття «приватно-державне партнерство» передбачає, що йдеться про реалізацію приватнопідприємницьких проектів, у рамках яких держава сприяє приватним компаніям у вирішенні низки проблем. У цьому контексті до реалізації проекту підключаються державні кошти. Принципово важливо, однак, що власником господарського об'єкта був і залишається приватний підприємець, і саме тому стосовно такої схеми взаємодії приватного та державного сектора правильніше, на думку автора, використовувати поняття «приватно-державне партнерство».

Незалежно від масштабів, форм, сфери застосування та інших моментів, іманентними для державно-приватного партнерства, на думку автора, є такі риси:

- державно-приватне партнерство переслідує як суспільні (соціальні), так і комерційні цілі при тому розумінні, що перші пріоритетні;
- одним із найважливіших інституційних принципів державно-приватного партнерства є принцип рівності учасників партнерства;
- державно-приватне партнерство має договірну форму (угоду, контракт тощо) з чіткою фіксацією прав та обов'язків сторін;
- реалізація проектів партнерства має бути економічно вигідною сторонам і орієнтована на досягнення за рахунок взаємодії сторін кращого результату за ту саму вартість або того ж результату за нижчу вартість;
- співробітництво у рамках партнерства передбачає мінімізацію втручання держави у господарську та адміністративну діяльність приватного оператора, надання йому свободи підприємницьких дій у рамках досягнутих домовленостей;
- співробітництво в рамках партнерства обов'язково спирається на використання конкурсного підходу. Це стосується як добору проектів співробітництва, так і вибору приватних партнерів держави;
- державно-приватне партнерство має ризиковий характер, з чого випливає необхідність чіткого поділу між його учасниками ризиків та витрат;
- нарешті державно-приватне партнерство функціонує таким чином, щоб забезпечувалася прозорість та зворотний зв'язок.

Це передбачає, з одного боку, що населення має доступ до інформації, що стосується фінансово-економічного стану та реалізації партнерства, якості послуг, що надаються їм, а з іншого - має можливість довести свою думку до учасників партнерства та організацій, що контролюють їхню роботу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Васільєва Л. М., Сергієнко Л. В. Розвиток партнерських відносин держави та банківського сектору. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 1(91). С. 96–98.
2. Крупка М., Костецький В. Вплив державно-приватного партнерства на зміцнення фінансової безпеки суб'єктів господарювання. Вісник економіки. 2023. № 1. С. 35–49.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Віталій НЕСПЛЯК, ННІ ЦЗ, ЦЗ к - 22 - 2

Ганна ХАРЧЕНКО, ННІ ЦЗ, 2 к. (1,10) ЦЗ/м 3-23

НК – Віталій КОСТЕНКО, к. держ. упр.

Національний університет цивільного захисту України

Відповідно до п. 47 Стратегії національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 року № 392 [1], ключовим пріоритетом національної безпеки України визначена європейська та євроатлантична інтеграція.

В контексті реалізації цієї Стратегії Україна має сформувати й запровадити національну систему стійкості, що передбачає: оцінку ризиків, своєчасну ідентифікацію загроз і визначення властивостей; ефективне стратегічне планування і кризовий менеджмент, зокрема впровадження універсальних протоколів реагування на кризові ситуації та відновлення з урахуванням рекомендацій НАТО; дієву координацію та чітку взаємодію органів сектору безпеки і оборони, інших державних органів, територіальних громад, бізнесу, громадянського суспільства і населення у запобіганні й реагуванні на загрози та подоланні наслідків надзвичайних ситуацій та ін.

На сьогодні відбувається збільшення кількості НС природного та техногенного характеру, наслідки яких змушують розглядати їх як загрозу безпеці суспільства, довкіллю і розвитку економіки країни. НС, які відбулись у ХХІ столітті, показали, що управління цивільним захистом не є ефективним. Аналіз виникнення НС на території України протягом останніх 10 років свідчить про те, що в середньому, в країні за даними ДСНС України (www.dsns.gov.ua) щороку виникає близько 150 НС, а їх кількість, починаючи з 2013 р. практично залишається незмінною.

У 2022 році у зв'язку із повномасштабним вторгненням російської федерації, Україною та ЄС було активізовано діалог і роботу на всіх рівнях щодо повноцінного членства України в ЄС, в тому числі європейських безпекових інституціях та програмах. У лютому 2022 року зареєстровано НС воєнного характеру державного рівня у зв'язку з широкомасштабним вторгненням росії на територію України 24 лютого 2022 року. На сьогодні 102 працівники ДСНС загинуло внаслідок збройної агресії та під час виконання завдань за призначенням. Зростання кількості загиблих та постраждалих у надзвичайних ситуаціях у 2022 році пов'язано із значною їх кількістю внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру державного рівня. У зв'язку з цим, із 2022 року основні зусилля ДСНС України зосереджені на ліквідації наслідків збройної агресії та наданню допомоги населенню; здійсненні заходів щодо евакуації населення з районів ведення бойових дій та надання психологічної допомоги постраждалим; гасіння пожеж, розбору завалів зруйнованих будинків та рятування людей; забезпечення нормальних умов життєдіяльності населення; реалізації комплексу заходів протимінної діяльності та ін.

В сучасних надскладних безпекових умовах наша держава повинна побудувати високоефективну державно-управлінську модель, яка б гарантувала безпеку населенню й відповідала високим європейським і міжнародним стандартам.

14 грудня 2023 року Європейська Рада ухвалила історичне рішення розпочати переговори про вступ України до ЄС. Для України це означає початок якісно нового, завершального етапу європейської інтеграції.

Важливою складовою частиною Угоди про асоціацію з ЄС у секторі безпеки і оборони та підвищення спроможностей національної системи цивільного захисту приєднання України до МЦЗ ЄС, рішення про заснування якого Рада ЄС прийняла 23 жовтня 2001 року. 17 грудня 2013 року Європарламент і Європейська Рада прийняли Рішення № 1313/2013/EU «Про Механізм цивільного захисту Союзу».

МЦЗ ЄС – це найбільша у світі система надання міжнародної координованої оперативної допомоги при НС. Його мета - посилити співпрацю країн-учасників для покращення запобігання, готовності та реагування на катастрофи, зокрема шляхом реалізації спільних проєктів, навчань тощо. Вказана система включає різноманітні ресурси та форми допомоги від країн-членів ЄС та країн-кандидатів в ЄС.

У вересні 2022 року країни-члени офіційно підтримали Україну щодо вступу до МЦЗ ЄС. 20 квітня 2023 року, підписавши Угоду, наша країна вже офіційно стала 36-ою повноправною його учасницею [2]. 8 листопада 2023 року Верховна Рада України офіційно ратифікувала Угоду щодо участі України в МЦЗ ЄС, ухваливши відповідний закон [3]. 28 листопада 2023 року Президент України підписав Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та ЄС, з іншої сторони, щодо участі України в МЦЗ ЄС» [4]. 10 травня 2024 року КМУ прийняв постанову щодо уповноваження ДСНС на здійснення функцій національного координатора участі України в МЦЗ ЄС [5]. Загалом усі міждержавні процедури щодо набрання чинності Угоди закінчено 14 грудня 2023 року (обміном листами між МЗС та DG ECHO).

Починаючи з 2023 року за запитом Європейської Комісії представники ДСНС здійснюють періодичні робочі візити до Центру координації реагування на НС (ERCC) з метою надання допомоги у процесах організації та координації міжнародної гуманітарної допомоги, яка надається Україні через МЦЗ ЄС, а також поглибленням дієвого співробітництва з європейськими партнерами і отримання практичних знань і навичок щодо роботи МЦЗ ЄС.

Досвід співпраці з МЦЗ ЄС у довоєнний період, а також допомога ЄС під час активних військових дій доводять доцільність повноцінної участі України в ньому з метою підвищення рівня ефективності вітчизняної системи ЦЗ та удосконалення державного управління у цій сфері, посилення спроможностей у запобіганні та ліквідації наслідків НС на національному і міжнародному рівнях із залученням національних сил країн- членів ЄС за підтримки Координаційного центру реагування на НС Механізму, що сприятиме координованому наданню гуманітарної допомоги постраждалому населенню [6].

Переваги участі у Механізмі цивільного захисту ЄС: безпосередня інтеграція в європейську сім'ю цивільного захисту; швидка та ефективна допомога у цілодобовому режимі у надзвичайних ситуаціях; фінансова підтримка; обмін професійними знаннями та досвідом, вивчення передових практик у сфері цивільного захисту; удосконалення національної системи цивільного захисту та напрацювання спільних з ЄС підходів у цій сфері; підвищення безпеки та захисту населення; міжнародна співпраця та солідарність; участь у формуванні політики ЄС у сфері цивільного захисту; посилення іміджу України, у тому числі ДСНС, на міжнародній арені. Пріоритетним завданням на цьому етапі є адаптація правової бази України у сфері цивільного захисту до вимог ЄС, впровадження досвіду реалізації директив ЄС з питань цивільного захисту в інших країнах ЄС, визначення функцій, прав та обов'язків України у сфері цивільного захисту, відпрацювання алгоритму дій, оцінки існуючих ризиків, координації у випадку надзвичайних ситуацій та інше. Тож, тепер у рамках МЦЗ ЄС Україна братиме активну участь у формуванні політики і практики ЦЗ.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Указ Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року "Про Стратегію національної безпеки України". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>.
2. Угода між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-23#Text.
3. Закону України від 8 листопада 2023 року № 3434-IX "Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3434-20#n2>.
4. 28 листопада 2023 року Президент України підписав Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу». <https://dsns.gov.ua/mizhnarona-diyalnist/spivrobitnictvo-z-mexanizmom-civilnogo-zaxistu-jes/zagalna-informaciia-1>.
5. 10 травня 2024 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову щодо уповноваження Державної служби України з надзвичайних ситуацій на здійснення функцій національного координатора участі України в Механізмі цивільного захисту Європейського Союзу. Потсанова КМУ від 10 травня 2024 р. № 535 "Деякі питання Державної служби з надзвичайних ситуацій" <https://dsns.gov.ua/mizhnarona-diyalnist/spivrobitnictvo-z-mexanizmom-civilnogo-zaxistu-jes/zagalna-informaciia-1>.
6. Демчук В. Реформування сфери цивільного захисту як складової безпекового простору в контексті європейської інтеграції України. Науковий вісник: Державне управління. 2023. № 1 (13). С. 102-122.

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

*Юрій ОСІПОВ, ННІ управління і безпеки населення, група ОПс-21-2
НК – Наталія ЄРЕМЕЄВА, кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Сучасний світ перебуває під впливом глобалізації, що одночасно сприяє інтеграції держав і породжує нові виклики: кліматичні катастрофи, економічну нерівність, кіберзагрози, міграційні кризи та збройні конфлікти. Ці проблеми змінюють природу міжнародних відносин і вимагають від систем державного управління гнучкості та інноваційних підходів. Метою цих тез є аналіз впливу глобальних викликів на інтеграційні процеси та державне управління, а також оцінка ролі наукових досліджень у пошуку рішень із урахуванням українських реалій.

Перший аспект стосується посилення ролі міжнародних інституцій у вирішенні глобальних проблем. Паризька угода 2015 року, спрямована на боротьбу зі зміною клімату, є прикладом спроби об'єднати зусилля держав. Проте її виконання ускладнене через брак фінансових ресурсів у країнах, що розвиваються, та слабкість санкційних механізмів. Для України це означає потребу в адаптації державного управління до міжнародних екологічних стандартів, що особливо складно в умовах війни та економічної нестабільності [1].

Другий аспект пов'язаний із транснаціональними загрозами, такими як кіберзлочинність. Атаки на критичну інфраструктуру, зокрема в Україні під час війни 2022–2025 років, засвідчили вразливість національних систем. Це вимагає не лише вдосконалення кіберзахисту, але й співпраці з міжнародними партнерами, такими як НАТО чи Eurorol. Державне управління має інтегрувати цифрові технології, що ставить перед науковцями завдання розробки нових стратегій реагування на гібридні загрози [4].

Третій аспект стосується інтеграційних процесів як інструменту протидії глобальним викликам. Європейський Союз демонструє, як об'єднання ресурсів може вирішувати проблеми енергетичної безпеки чи міграції. Україна, прагнучи до ЄС, отримує доступ до технологій і фінансів, але стикається з внутрішніми перешкодами: бюрократією, корупцією та низькою інституційною спроможністю. У цьому контексті державне управління потребує реформ, які б гармонізували національні інтереси з європейськими стандартами [2].

Четвертий аспект піднімає проблему наукових досліджень у сфері державного управління. Сучасні кризи, такі як пандемія COVID-19 чи гібридні війни, виявили обмеженість традиційних управлінських моделей. Наприклад, планування на основі історичних даних не враховує швидкості змін у глобальному середовищі. Перспективним напрямом є використання великих даних (big data) та штучного інтелекту для прогнозування ризиків і оптимізації рішень. Однак це вимагає міждисциплінарного підходу, який поєднує державне управління з іншими науками [3].

П'ятий аспект акцентує на українських особливостях у глобальному контексті. Триваюча війна з Росією ускладнює інтеграцію України в міжнародні структури, але водночас стимулює співпрацю з партнерами, зокрема в гуманітарній і безпековій сферах. Державне управління в таких умовах має фокусуватися на стійкості, адаптації міжнародного досвіду (наприклад, моделей цивільного захисту країн НАТО) та залученні молоді до наукових досліджень для розробки інноваційних рішень [2].

Отже, глобальні виклики трансформують міжнародні відносини та державне управління, створюючи потребу в нових наукових підходах. Для України це шанс посилити свою позицію на міжнародній арені через реформи та активну інтеграцію, але успіх залежить від здатності адаптуватися до змін і використовувати науковий потенціал.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гриценко В. П. Державне управління в умовах глобалізації: нові підходи. Держава і право, 2024, № 1, с. 12–18.
2. Коваленко О. М. Інтеграційні процеси в Європі: виклики та перспективи для України. Вісник КНУ, 2023, № 4, с. 56–62.
3. Johnson P. Global Crises and Governance. New York: Oxford University Press, 2023, 198 p.
4. Smith T. Cybersecurity in the Age of Globalization. Cambridge: Cambridge University Press, 2022, 145 p.

ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СВІТІ

*Олена ПОСТУПНА, доктор наук з державного управління, професор
Національний університет цивільного захисту України*

В основу національного законодавства кожної країни в сфері інклюзивної освіти покладено міжнародні документи і стандарти, що визначені у галузі прав людини. Проведений аналіз міжнародних актів, що регулюють суспільні відносини в сфері інклюзивної освіти, дає підстави для встановлення хронологічної послідовності створення відповідної правової бази на світовому рівні.

Вважаємо, що першим етапом є визнання права людини на освіту головною людською потребою (1940-50-ті рр.). Після Другої світової війни вперше на міжнародному рівні порушили питання прав людини. Першим міжнародним документом, у якому проголошувалось право кожної людини на освіту, стала Загальна декларація прав людини, що прийнята 10.12.1948 р. Зокрема, у ст. 26 зазначається, що освіта має бути безоплатною, хоча б початкова (має бути обов'язковою) й загальна; загальнодоступною – технічна й професійна освіта; однаково доступною для всіх на основі здібностей кожного – вища освіта [4]. Пізніше, у 1959 р. Декларацією прав дитини було проголошено 10 принципів, яких має дотримуватись спільнота з метою забезпечення дітям щасливого дитинства. У п'ятому принципі проголошувалось рівноправність усіх дітей – «дитині, яка є неповносправною фізично, психічно або соціально, мають бути забезпечені спеціальні режим, освіта і піклування, необхідні з огляду на її особливий стан» [2]. Сьомий принцип проголошує право дитини на здобуття безоплатної та обов'язкової освіти щонайменше на початкових рівнях. Ці міжнародні документи заклали основні соціальні й правові принципи людини.

Другий етап (1960-70-ті рр.) – подолання дискримінації людини, зокрема осіб з інвалідністю. Починаючи з другої половини ХХ ст. дослідженню проблеми соціалізації людей з особливими потребами приділяється значна увага з боку світового співтовариства, а захист прав людей з інвалідністю є предметом пильної уваги ООН. У 1960-70-х рр. було прийнято низку документів у галузі прав людини, які визначали: права людини на загальну доступність та на рівні умови по відношенню до якості освіти (Конвенція з подолання дискримінації в освіті, 1960 р.); право кожної людини на доступну освіту на всіх її рівнях (Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966 р.); ліквідацію дискримінації людини за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи інших обставин (Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, 1966 р.); необхідність проведення заходів в області викладання, виховання, культури та інформації з метою боротьби з упередженнями, які ведуть до расової дискримінації (Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, 1965 р.).

Третій етап (1980-ті рр.) – поява концепції інтеграції в освіті, формування інклюзивної моделі освіти. Саме в цей період у світі виникла концепція інтеграції в освіті, що дала поштовх до впровадження інклюзивної моделі освіти як альтернативної шкільним моделям навчання у спеціальних закладах (переважно закладах інтернатного типу, що робило особу з інвалідністю відірваною від суспільства та ускладнювала процес її соціалізації). Вважається, що інклюзія здатна задовольнити потреби всіх дітей, незалежно від рівня їх психічного чи фізичного розвитку; значно розширює можливості дитини. Протягом 1980-х –

початку 1990-х рр. на міжнародному рівні були прийняті основні документи в галузі прав людини щодо захисту їх прав на освіту:

- визнання прав усіх дітей щодо гармонійного розвитку особистості (доступність і обов'язковість освіти, право на якісну освіту), недискримінації за будь-якими ознаками дитини з інвалідністю (Конвенція про права дитини, 1989 р.);
- право на освіту, яка відповідає культурі і потребам корінних народів (Конвенція про корінні народи, які ведуть племінний спосіб життя у незалежних країнах, 1989 р.);
- сприяння навчанню дітей працюючих мігрантів їх рідній мові, ознайомлення з їх рідною культурою (Міжнародна конвенція про захист прав усіх працюючих мігрантів і членів їх сімей, 1990 р.);
- необхідність забезпечення загального доступу до освіти для всіх осіб, сприяння укріпленню принципів справедливості (Всесвітня декларація про освіту для всіх, 1990 р.) та ін.

Четвертий етап (1990-ті рр.) – звернення уваги суспільства до людей з інвалідністю, поява терміну «інклюзивна освіта». Так, у Всесвітній Декларації про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей, прийнятій у 1990 р., наголошується на здійсненні програм, які мають знизити рівень неграмотності та надати усім дітям можливість здобути освіту незалежно від їхнього походження і статі. Одним із завдань ставилось піклування та надання підтримки дітям-інвалідам. ООН з метою сприяння кращому розумінню проблем інвалідності та підвищення обізнаності про переваги інтеграції інвалідів у всі аспекти суспільного життя вперше в 1992 р. 3 грудня проголосила Міжнародним днем інвалідів. З того часу цей день відзначається у світі щорічно. Закріплення прав і стандартів у галузі прав людей з інвалідністю відбулось у 1993 р. у «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів». Правила містять заклик до держав зробити освіту осіб з фізичними та розумовими вадами невід'ємною частиною системи освіти. Документ закріплює принцип рівного доступу людей з інвалідністю до отримання освіти та визначає чіткий алгоритм здійснення освітнього процесу для дітей з інвалідністю.

В цей період вперше з'являється термін «інклюзивна освіта», а саме у Саламанкській декларації (1994 р.). Інклюзивна освіта визначається, як найбільш ефективний засіб боротьби з дискримінаційним ставленням, створення привітної атмосфери в громадах, побудови інклюзивного суспільства та забезпечення освіти для всіх. Також у рамковому документі цієї конференції («Рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами») визначені новий підхід до освіти осіб з особливими освітніми потребами та керівні принципи діяльності на національному, регіональному й міжнародному рівнях. На конференції пролунав заклик до урядів всіх держав затвердити на законодавчому рівні принципи інклюзивної освіти та приймати усіх дітей до загальноосвітніх шкіл. Винятком можуть бути лише ті випадки, які унеможливають навчання дитини інваліда у закладі освіти. У такому випадку створюються спецшколи чи спецкласи. В 1995 р. учасники Всесвітньої зустрічі в інтересах соціального розвитку прийняли Копенгагенську декларацію про соціальний розвиток, у якій проголошувалось сприяння доступу дітей до закладів освіти, забезпечення якості освіти з метою усунення нерівності. Таким чином, інклюзія проголошується загальною формою освіти, а уряди держав зобов'язуються створити належні умови для розвитку інклюзивної освіти [1].

П'ятий етап (перше десятиліття XXI ст.) – закладання основ для розвитку інклюзивної освіти. У 2000 р. з метою розробки підходів щодо забезпечення розвитку освіти для всіх осіб на Всесвітньому форумі з питань освіти було

ухвалено документ – Дакарські рамки дій, у якому наголошується на необхідності створення інклюзивних умов у сфері освіти та визначаються 6 цілей програми «Освіта для всіх»:

- 1) розширення і вдосконалення комплексних заходів з догляду за дітьми молодшого віку та їх вихованню;
- 2) забезпечення безоплатної й обов'язкової початкової освіти;
- 3) задоволення освітніх потреб молоді й дорослих;
- 4) підвищення на 50 % рівня грамотності дорослих;
- 5) ліквідація розриву між хлопчиками й дівчатками у початковій і середній освіті;
- 6) підвищення якості освіти [3].

Згідно з основними положеннями рамкового документу, всі заклади загальної освіти мають перейти на інклюзивний вектор та проводити навчання усіх дітей, незважаючи на їх особливості. Пізніше, у 2006 р. на міжнародному рівні було прийнято два документи – Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю та Факультативний протокол до неї. Конвенція стала відправним документом для правового закріплення інклюзивного вектору розвитку освіти в країнах світу. Держави-учасниці визнали право інвалідів на освіту та зобов'язувались забезпечити інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя.

Шостий етап (з 2010 р. по теперішній час) – становлення та розвиток інклюзивної моделі освіти. У 2015 р. була прийнята Інчхонська декларація «Освіта-2030», у якій закладаються підстави для забезпечення якісної й справедливої освіти упродовж усього життя, що слугують основою для розробки планів щодо галузі освіти у рамках документу «Цілі сталого розвитку», затвердженого ООН у 2015 р. Тож, розробка плану дій визначається ефективним механізмом забезпечення функціонування інклюзивної освіти, а запровадження принципу «зміна умов життя через освіту» визнає провідну роль освіти як рушійну силу особистісного зростання та можливості забезпечити собі гідне життя.

Отже, у роботі здійснено ретроспективний огляд розвитку та аналіз сучасного стану правового регулювання інклюзивної освіти в світі, що дозволило запропонувати своє бачення визначення конкретних історичних періодів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Поступна О.В. Нормативно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні: ретроспективний аналіз. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія: Державне управління*. Черкаси: Вид-во НУЦЗ України, 2024. Вип. 2 (21). С. 286-297. URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/23485/1/Postupna.pdf>.
2. Declaration of the Rights of the Child. *Resolutions Adopted on the Reports of the Third Committee*. General Assembly – Fourteenth Session. P. 19-20.
3. The Dakar Framework for Action. World Education Forum Dakar, 2000/ Dakar: UNESCO, 2000. 77 p.
4. Universal Declaration of Human Rights. *United Nations. Peace, dignity and equality on a healthy planet*. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>.

МІСЦЕ ПРАВА ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ

Олег ПУШКАР, кандидат юридичних наук, адвокат

Враховуючи, що саме право доступу до інформації про діяльність органів влади та органів місцевого самоврядування є складовою конституційного права на інформацію, можна констатувати, що право на доступ до інформації є складовою більшої частини прав і свобод, закріплених у Конституції України. При цьому, залежно від суб'єктного складу, обсягу інформації, право доступу до інформації може бути як першоосновою одних прав, і способом реалізації інших.

При визначенні місця права доступу до інформації про діяльність органів публічної влади у системі права і свободи людини, які зачіпають недоторканність приватного життя і її складові, пріоритет належить останнім. Така позиція законодавця визнана обґрунтованою з огляду на те, що в правовій державі, якою прагне стати Україна, на перший план мають бути висунуті інтереси особистості, оскільки благополуччя країни залежить від добробуту громадян.

Право на доступ до інформації про діяльність органів влади є невід'ємною складовою конгломерату прав на судовий захист, оскільки без реалізації права на доступ до інформації про діяльність правоохоронних органів та судів, права громадян у кримінальному, цивільному та інших видах судочинства не можуть бути реалізовані або реалізовані із суттєвими процесуальними порушеннями.

Для всіх прав, закріплених у Конституції України, безвідносно до того, якої групи прав вони ставляться, декларація про доступ до інформації постає як важлива передумова їхньої ефективної реалізації. У зв'язку з цим право доступу до інформації про діяльність громадських органів влади, вважає автор, слід як сполучного елемента всієї системи основних права і свободи, оскільки лише за умови його дотримання може йтися про фактичної реалізації особистих, політичних, соціальних, економічних, екологічних і культурних права і свободи.

Інформаційне забезпечення громадян є обов'язковою складовою інформаційного забезпечення органів влади та є сукупністю інформаційних ресурсів, засобів, методів і технологій збору, обробки, накопичення та надання інформації громадянам.

Запропоновано класифікацію форм інформаційного забезпечення як складової взаємодії громадян та органів публічної влади в інформаційній сфері, в основу яких покладено такі критерії: вид матеріального носія інформації, способи її вираження, підвиди; джерело закріплення; суб'єкт, який виступає ініціатором інформаційного забезпечення; матеріальна основа надання інформації.

З метою забезпечення ефективної взаємодії органів громадської влади та громадянина в інформаційній сфері необхідне прийняття закону «Про електронний документ» та закріплення у ньому грамотного, з погляду юридичної техніки, визначення поняття «електронний документ», а також детального правового регулювання електронного документообігу в цілому.

Поряд з такими формами інформаційної взаємодії, як усна і документована, автор пропонує виділяти «змішану», в якості якої необхідно розглядати форму надання інформації через мережі зв'язку загального користування, оскільки використання зазначених мереж передбачає надання інформації у вигляді електронного документа, як це впливає з положень Закону про інформацію, інформаційні технології та про захист інформації, що доводиться.

Однією з традиційних та найпоширеніших форм взаємодії держави в особі її органів та суспільства є оприлюднення (опублікування) інформації про свою діяльність у засобах масової інформації. Насамперед це, звичайно ж, опублікування нормативних актів, оскільки відповідно до Конституції України неопубліковані закони не застосовуються. Цей спосіб характеризується ініціативністю органу влади, який покладено обов'язок, обмежена встановленими у законодавстві термінами з опублікування прийнятих нормативних актів. Оскільки тут ініціатива виходить безпосередньо від органу влади, то, на думку автора, можна говорити про те, що громадянин при цьому виступає пасивним учасником такої взаємодії. У цьому випадку громадянина лише доноситься та чи інша інформація, надаючи йому право вибору: скористатися наданими відомостями чи ні. Застосування отриманої інформації у конкретній ситуації свідчить про залучення громадянина до діяльності органів публічної влади, оскільки саме він реалізує на практиці рішення державних органів.

Все більшої популярності та поширення останнім часом набуває такий спосіб взаємодії громадян та органів публічної влади, як надання державних послуг у мережі Інтернет. В Україні повинні бути створені умови для ефективної взаємодії держави та суспільства на основі використання інформаційних та комунікаційних технологій. На сьогоднішній день створено та функціонують офіційні сайти в мережі Інтернет більшості органів державної влади. На таких сайтах не лише розміщується вся необхідна інформація, а й функціонують різноманітні сервіси для контакту громадян із представниками державного органу, в яких вони можуть висловити свої побажання, подати скаргу чи залишити відгук про послугу тощо.

Водночас, незважаючи на видимі переваги документованої форми взаємодії зазначених суб'єктів, наявність різноманітних засобів обміну даними, у тому числі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, нині чинне законодавство у зазначеній сфері недостатньо досконале та потребує внесення відповідних змін та доповнень.

Важливим різновидом усної форми інформаційної взаємодії громадян і громадських органів влади є присутність громадян на засіданнях таких органів. Однак цю форму отримання інформації не можна однозначно віднести тільки до усної інформації, оскільки в цьому випадку, поряд із сприйняттям мовлення, відбувається і візуальне сприйняття подій, що відбуваються. Саме можливість присутності громадян на колегіальних засіданнях державних органів сприяє їхньому залученню до процесу обговорення прийнятих рішень, що, безперечно, підвищує довіру до діяльності органів державної влади, а також скорочує бар'єри між громадянином та державою. При цьому останнє стає транспарентнішим і доступнішим, ніж десятиліття тому, а відсутність публічності прийнятих владних рішень призводить до втрати довіри суспільства до держави, а також порушення соціальної домовленості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бойко О. Чабан О., Огляд світової практики щодо впровадження медичних інформаційних систем та проблеми створення єдиного медико-інформаційного простору. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/25505/1/50-365-370.pdf>
2. Вишневський В., Голунов А., Коньков А. Інформатизація системи охорони здоров'я. Персонал. 2005. №12. URL: <http://personal.in.ua/article.php?ida=204>

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ

Дмитро СВИТИЧ, ЦЗк-23-2

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО, кандидат медичних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Визначення економічних пріоритетів для України стало одним з найгостріших питань розвитку держави після здобуття нею незалежності. Взагалі для будь-якої країни необхідною складовою зовнішньої стратегії, а також умовою розв'язання кардинальних проблем розвитку є вироблення національної геоекономічної політики стосовно тих або інших міжнародно-економічних об'єднань та коопераційних, інтеграційних процесів.

Під геоекономічною політикою розуміють комплекс дій, спрямованих на налагодження вигідних міжнародних торговельно-коопераційних зв'язків, оптимізацію умов міжнародної економічної інтеграції країни (блоку країн). Термін «геоекономічна політика» походить від поняття «геоекономіка», яке позначає світогосподарський потенціал, оцінюваний у конкретних географічних реаліях та з урахуванням основних полюсів впливу агентів міжнародних економічних відносин. Вироблення чіткої та послідовної стратегічної лінії розвитку України істотно складені парадоксальним і небезпечним дисбалансом зовнішніх чинників [1].

Специфічний феномен української державності у вигляді різновекторності механізму кооперації із зовнішнім світом, головним змістом якого є намагання забезпечити багатоканальну взаємодію із Заходом в економічній, політичній і військовій сферах за значної економічної залежності від інших країн, поки що зберігається як довготривала умова побудови моделі взаємовідносин України із зовнішнім світом. Відтак доречним є пошук компромісів при виробленні моделі міжнародних економічних зв'язків України. Прикладом такого компромісу є теза про багатовекторність співробітництва, на чому в черговий раз було зроблено акцент у Стратегії економічної та соціальної політики на 2004-2015 рр. «Шляхом європейської інтеграції».

На сучасному етапі Україна не може розв'язати основні геостратегічні завдання ефективного розвитку відкритої економіки, офіційно заявити про належність тільки до однієї з глобальних, цивілізаційних підсистем. Україна може стикнутися із ситуацією, коли вона стане своєрідною «сірою» буферною зоною між Заходом та Сходом, і реальним змістом «багатовекторності» буде «двовекторність» за порівняно незначної ролі інших напрямів співробітництва та центрів впливу.

Тільки активна економічна інтеграція України як суверенного суб'єкта на міжнародній арені може сприяти розв'язанню проблем розвитку держави на непростому для неї перехідному етапі.

Економічна інтеграція – це процес зближення національних економік шляхом утворення єдиного економічного простору для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів та робочої сили через національні кордони.

Інтеграція – явище об'єктивне, всесвітнього масштабу, яке існує в комплексі конкретних форм співробітництва. Таке поставлення питання вимагає чіткого визначення цілей і передумов інтеграції. Цілями міжнародної економічної інтеграції є [1, 2]:

– доступ до нових ринків збуту, подолання державних торговельних та інвестиційних бар'єрів;

- доступ до нових джерел ресурсів – матеріальних, фінансових, трудових, технологічних, інфраструктурних, організаційних;
 - досягнення конкурентних переваг, усунення або пом'якшення конкуренції в інтересах партнерів;
 - економія на розширенні масштабів виробництва, раціоналізація виробництва, підвищення його ефективності, використання переваг вертикальної інтеграції;
 - зниження ризику капіталовкладень, що досягається країною (регіоном) шляхом диверсифікованості операцій, виходу на нові перспективні ринки, використання більше різноманітних каналів збуту. З іншого боку, можливе зниження ризику капіталовкладень при залученні в кооперацію партнерів із числа національних інвесторів.
 - Передумовами міжнародної економічної інтеграції є [3]:
 - близькість рівнів економічного розвитку й ступеня ринкової зрілості країн, що інтегруються. Економічна інтеграція активно розвивається між країнами, схожими між собою по рівнях економічного розвитку;
 - географічна близькість країн, що інтегруються, наявність у більшості випадків загальних кордонів й історично сформованих економічних зв'язків. Більшість інтеграційних об'єднань світу починалися з декількох сусідніх країн, розташованих на одному континенті, у безпосередній географічній близькості один від одного, що мають транспортні комунікації й часто розмовляють однею мовою;
 - спільність економічних та інших проблем, що стоять перед країнами у сферах розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва та ін.;
 - більш вільний рух товарів, послуг та факторів виробництва, що дає змогу знижувати непродуктивні транзакційні витрати, які зумовлюються виходом економічної діяльності за межі національних територій;
 - створення сприятливих умов соціально-політичного розвитку, забезпечення національних інтересів, взагалі гарантування для країн більшої безпеки в геостратегічному контексті;
 - сприяння структурної перебудови економіки, що є особливо значущим для країн з економікою трансформаційного типу;
 - підвищення добробуту населення за рахунок приєднання до більш ефективного ринкового простору, макрогосподарських структур, оптимізації умов підприємницької діяльності;
 - демонстраційний ефект. У країнах, що створюють інтеграційні об'єднання, звичайно відбуваються позитивні зрушення (прискорення темпів економічного зростання, зниження інфляції, зростання зайнятості та ін.), що робить певний психологічний вплив на інші країни;
 - «ефект доміно». Після того, як більшість країн того або іншого регіону стали членами інтеграційного об'єднання, країни, що залишилися за його межами, неминуче випробовують деякі труднощі, пов'язані з переорієнтацією економічних зв'язків країн, що входять в угруповання, що нерідко призводить навіть до скорочення торгівлі країн, які опинилися за межами інтеграції. Деякі з них висловлюють зацікавленість до інтеграційних процесів через побоювання залишитися за її межами.
- Участь України в інтеграційних процесах за умов цілеспрямованої внутрішньої структурної політики дасть змогу ефективніше й швидше виправити деформовану економіку, виходячи з таких пріоритетів структурної переорієнтації [3, 4]:

- науково-технічне та технологічне оновлення виробництва із забезпеченням його конкурентоспроможності шляхом глибокої модернізації;
- зменшення ресурсомісткості за рахунок ефективного використання власних паливно-сировинних ресурсів;
- підвищення рівня внутрішньої збалансованості національної економіки для зменшення зовнішньої залежності в розвитку її ключових галузей за рахунок формування системи власної міжгалузевої кооперації та забезпечення повних виробничих циклів;
- формування умов для соціально орієнтованого розвитку національної економіки за рахунок, з одного боку, цілеспрямованої трансформації її структури, з другого – завдяки забезпеченню балансу споживчого ринку з доходами населення, підвищенню мотивації до праці, фінансовій макростабілізації [5].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кухарська Н. О. Проблеми транскордонного та міжрегіонального співробітництва / Н. О. Кухарська // Вісник економічної науки України. – 2004. - №2(6). – С.90-97.
2. Міжнародна економіка: навч. посібник – Вид. 2-ге, перероб. та допов [для студ. вищ. навч. закл.] / За ред. Козака Ю.Г. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 672 с.
3. Світова економіка: підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / А. С. Філіпенко та ін. – К. : Либідь, 2000. – 582 с.
4. Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації: монографія / [за ред. Д. Г. Лук'яненка]. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.
5. Циганкова Т. М. Міжнародні організації: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Циганкова Т. М., Гордєєва Т. Ф. – К. : КНЕУ, 2001. – 340 с.

ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ФРН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

*Катерина СЛЄПИХ, ННІ психології та соціальних наук, група С-9-23-М1МВ(1.6д)
НК – Світлана РАДЗИМОВСЬКА, кандидат наук з державного управління, доцент
Міжрегіональна Академія управління персоналом*

Варто зазначити, що Німеччина є одним із ключових закордонних партнерів України. Визнання незалежності України ФРН стало важливим кроком у розвитку двосторонніх відносин, оскільки Німеччина однією з перших визнала суверенітет України. Це стало основою для встановлення дипломатичних відносин між двома країнами. А в березні 1992 року, відбулося офіційне відкриття Посольства України в Бонні, що також стало важливим етапом у розвитку дипломатичних відносин. Це означало не лише початок офіційного співробітництва на рівні дипломатичних місій, але й відкриття нових можливостей для співпраці в різних сферах — від економіки та торгівлі до культури і науки. З того часу, відносини між Україною і Німеччиною постійно розвивалися, відзначаючись значною підтримкою з боку Німеччини в міжнародних питаннях та стабільною економічною співпрацею [1].

На сьогоднішній день, в умовах розгорнутих військових дій на території України, Німеччина рішуче засуджує незаконну агресивну війну, яку розпочала рф. ФРН непохитно підтримує незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України в межах кордонів, що визнані 1991 роком [2].

Що важливо, Німеччина активно підтримує Україну, надаючи їй військову допомогу як зі складів Бундесверу (збройні сили ФРН), так і шляхом фінансування закупівель від німецької оборонної промисловості. Таке сприяння включає передачу сучасного озброєння, техніки, боєприпасів та засобів протиповітряної оборони. Крім постачання військового обладнання, Німеччина також фінансує навчання українських військовослужбовців, допомагаючи їм ефективніше використовувати передані системи. Загальна сума допомоги, яку Німеччина надала Україні з початку війни, обчислюється мільярдами євро, що свідчить про високий рівень підтримки та солідарності. Та окрім вже наданої допомоги, станом на початок 2025 року Німеччина здійснює військову підготовку для подальших поставок, які знаходяться на стадії підготовки або вже в процесі реалізації [3].

Разом з тим, окрім військової підтримки, співпраця між Німеччиною та Україною розвивається і в сфері державного управління, зосереджуючись на обміні досвідом, впровадженні реформ та зміцненні інституційної спроможності. Активні відносини між Україною та Німеччиною в новітній історії почали стрімко розвиватися одразу після здобуття Україною незалежності, заклавши основу для тісної політичної, економічної та культурної співпраці. Відбувалися зустрічі, візити, консультації та конгреси на рівні голів обох держав та урядів з метою підписання декларацій про відносини між країнами для зміцнення двосторонніх відносин, узгодження спільних пріоритетів та координації співпраці в різних сферах. По суті такий діалог сприяє обговоренню ключових питань економічного розвитку, безпеки, реформ, гуманітарної допомоги та інших актуальних напрямів [4].

З початку повномасштабної війни в Україні як Президент держави, так і Міністр закордонних справ неодноразово здійснювали робочі візити до Німеччини. Вони брали участь у міжнародних конференціях та проводили переговори, спрямовані на координацію подальшої військової, фінансової та гуманітарної підтримки України. Однією з ключових цілей цих візитів було також забезпечення просування України на шляху до членства в Європейському Союзі. Крім того, безпекові конференції в Німеччині стали важливим майданчиком для обговорення протидії російській агресії та консолідації міжнародної підтримки України.

Також зі сторони ФРН високопосадовці Німеччини, зокрема Президент, Федеральний канцлер, Міністр закордонних справ та Міністр економічного співробітництва, неодноразово здійснювали візити до України. Метою цих візитів було вираження політичної підтримки, обговорення військової, фінансової та гуманітарної допомоги, а також питання післявоєнного відновлення країни. Окрему увагу німецька сторона приділяла допомозі у відновленні енергетичної інфраструктури, яка зазнала значних руйнувань внаслідок масованих російських атак. Також важливим аспектом переговорів було сприяння євроінтеграції України, зокрема виконання критеріїв для вступу в ЄС та підтримка реформ. Візити високопосадовців Німеччини стали важливим сигналом солідарності з Україною та підтвердженням готовності до довгострокової співпраці у сфері безпеки, відбудови та європейської інтеграції.

Більше того Німеччина послідовно підтримує євроінтеграційні прагнення України, вбачаючи у її майбутньому членстві в ЄС як стратегічну необхідність, так і значний економічний потенціал. За словами німецького посла в Україні, це партнерство буде взаємовигідним, оскільки сприятиме економічному розвитку обох країн та зміцненню стабільності в регіоні. Одним із ключових напрямів співпраці можуть стати відновлювані джерела енергії, що відповідає загальноєвропейському курсу на екологічну сталість та енергетичну безпеку [5].

У тому числі, 16 лютого 2024 року була підписана Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про гарантії безпеки Україні, яка визначає пріоритетні сфери двосторонньої безпекової співпраці — військової, політичної, фінансової та гуманітарної. Важливо, що Німеччина стала другою країною після Великої Британії, яка підписала з Україною безпекову угоду. Цей документ є важливим кроком у зміцненні стратегічного партнерства між країнами та свідчить про довгострокову підтримку України в умовах триваючої війни. Угода передбачає широкий спектр зобов'язань з боку Німеччини, зокрема подальшу військову допомогу, підтримку в сфері оборони, розвідки та кібербезпеки. Окрім цього, документ містить механізми оперативних консультацій у разі нової загрози з боку росії, а також сприяння оборонним реформам в Україні. Цей договір є частиною ширшої ініціативи гарантій безпеки для України, що покликані зміцнити обороноздатність держави на шляху до повноправного членства в НАТО.

Отже, у висновку можна зазначити, що перспективи співпраці України та Німеччини у сфері державного управління та європейської інтеграції залишаються стратегічно важливими. Німеччина підтримує реформи в Україні, сприяючи розвитку ефективного управління, децентралізації, цифровізації та боротьбі з корупцією. Вона також відіграє ключову роль у наближенні України до членства в ЄС, надаючи експертну та фінансову підтримку. Посилення партнерства у сферах безпеки, економічного розвитку та управлінських реформ зміцнюватиме стійкість України та її інтеграцію в європейський простір [2].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Політичний вимір українсько-німецьких відносин на початку XXI ст. Науковий блог. Національний університет «Острозька академія». URL: <https://naub.ua.edu.ua/politychnyj-vymir-ukrayinsko-nimetsk/> (дата звернення: 07.03.2025).

2. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Федеративною Республікою Німеччина. Офіс Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-88985> (дата звернення: 07.03.2025).

3. Військова допомога для України. Представництва Федеративної Республіки Німеччина в Україні. URL: <https://ukraine.diplo.de/ua-uk/2549080-2549080?openAccordionId=item-2646874-1-panel> (дата звернення: 07.03.2025).

4. Політичні відносини. Посольство України у ФРН. URL: <https://germany.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/politichni-vidnosini> (дата звернення: 07.03.2025).

5. Німецький посол розповів, як його країна дивиться на вступ України до ЄС. УНІАН. URL: https://www.unian.ua/politics/vstup-ukrajini-do-yes-nimeckiy-posol-rozpoviv-yak-yogo-krajina-divitsya-na-priyednannya-ukrajini-12465321.html#goog_rewarded (дата звернення: 07.03.2025).

НЕМАТЕРІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ

Єлизавета СТАРЦЕВА-МЕЛЕСЬ, група ГРС 5

НК – Олександр АТАМАНЧУК

Відокремлений структурний підрозділ «Хмельницький торговельно-економічний фаховий коледж Державного торговельно-економічного університету»

В наш час, при функціонуванні ринкової економічної системи, головною особливістю управління людськими ресурсами є зростання ролі особистості працівника і його діяльності в досягненні організаційних цілей. Тому виникає необхідність у розробці та формуванні якісно нового підходу до управління людськими ресурсами.

Такий підхід повинен полягати в: формуванні філософії управління людськими ресурсами та людським потенціалом; формуванні певних служб керування персоналом; створенні та використанні якісно нових технологій та методів в управлінні персоналом; формуванні та вироблення спільних цінностей, установок, правил поведінки, соціальних норм, що регламентуватимуть поведінку окремого працівника.

Філософія управління персоналом – це створення в робочому колективі системи цінностей і корпоративної культури, які мають визначати поведінку окремих співробітників стосовно цілей розвитку підприємства. У разі формування таких цінностей, система мотивації праці організації відіграє особливу та значну ролі. Таким чином, щоб співробітник організації сумлінно, якісно та в повному обсязі виконував свою роботу, він має бути у цьому зацікавлений та вмотивований.

Найбільш загальним поняттям мотивації можна назвати її як сукупність сил, що спонукають особистість до здійснення конкретних дій, здійснення будь-якої діяльності з метою задовольнити потреби. Також можливо визначити поняття мотивації як безліч процесів і явищ, суть яких зводиться до того, що особистість цілеспрямовано і усвідомлено веде себе якимось чином, вибирає в окремих обставинах конкретний стиль поведінки та тактику дій, виходячи з очікуваних та передбачуваних наслідків вчинених дій і цієї поведінки у заданих умовах. Причому на ці явища і процеси можуть впливати як внутрішні фактори, так і зовнішні [1, ст.416].

Впродовж тривалого часу вважалося, що найголовнішим, найповнішим та достатнім стимулом для мотивації персоналу до ефективної трудової діяльності є матеріальна винагорода. Тейлор, що є засновником школи наукового менеджменту, створив свою систему організації трудової діяльності персоналу, яка ефективно та переконливо відображає зв'язок між продуктивністю праці та оплатою праці. Експеримент, які були зроблені Мейо та Хоторні, спричинили виявлення значного впливу на продуктивність праці інших факторів – психологічних. Через певний час з'явилися різні психологічні теорії мотивації, які з різних позицій розглянули фактори мотивації персоналу.

Таким чином, до основних понять, що розкривають сутність мотивації та стимулювання праці, відносяться:

Мотив є усвідомленим спонуканням людини до здійснення певної діяльності, досягненню поставленої мети, що сприймається індивідом як його власна особистісна необхідність.

Стимул – причина, яка спонукає до діяльності, що створює сприятливі умови для розвитку. Процес застосування різних стимулів називається стимулюванням.

Потреба – це «блага (матеріальні та духовні), яких потребує людина і які необхідні їй для існування. Вони є джерелом його активності, що спонукають його до початку будь-якої діяльності. У роботі людини мотивація та стимулювання впливає на зусилля, старання, наполегливість, сумлінність, конкретну спрямованість кожного співробітника організації» [2, ст.152].

На сьогоднішній день мотивація та стимулювання праці є одним із найважливіших факторів ефективної роботи будь-якої організації, оскільки без відповідної системи мотивації неможливо зацікавити персонал у виконанні своєї роботи. Необхідно для побудови ефективної системи мотивації вивчення її теоретичних основ із застосовуваними налагодженою та дієвою системами стимулювання.

Вважається, що за своєю природою нематеріальні та матеріальні види стимулювання рівнозначні. Однак, рівень їх впливу залежить від рівня розвитку суспільного устрою, традицій, економіки та матеріального становища, віку та статі конкретної людини.

При створенні системи мотивації працівників необхідно враховувати, що економічний тиск – не універсальний і далеко не єдиний спосіб впливу на свідомість персоналу. З одного боку, вплив матеріальних стимулів може виявитись достатнім для впливу на персонал з низькою кваліфікацією, які виконують рутинну роботу, що не потребує значних моральних зусиль та високого професіоналізму (вантажники, робітники, водії). З іншого боку, будь-який співробітник має власну систему потреб, задоволення яких може обмежуватися отриманням коштів. Організації роблять зусилля утримати необхідних співробітників, створюючи їхню відданість компанії. Лояльні співробітники працюватимуть в організації навіть за будь-яких організаційних проблем, пов'язаних з фінансуванням персоналу, виплатами заробітних плат [3, ст.608].

Зараз роль нематеріальної мотивації посилилася. Це з зміцненням рівня впливу нематеріальних стимулів на результати працівників. Проте використання будь-яких методів нематеріальної мотивації може ускладнюватися різноманітністю мотивів, що лежать в основі трудової активності працівників підприємств. Тому необхідно підлаштовувати мотивацію під інтереси конкретних співробітників для того, щоб вона була справді ефективною.

Сьогодні сформувалися загальні напрями вдосконалення системи нематеріального стимулювання працівників, які впроваджуються в управлінську практику в українських підприємствах. Зокрема, це підтримка довгострокових зв'язків співробітника з організацією, де він працює; всебічний, комплексний та перманентний вплив на персонал, що охоплює всі аспекти життя співробітників компанії; доступність необхідних джерел інформації; зворотній зв'язок; залучення працівників до досягнення мети тощо. Завдання компанії стають особистісно значущими цілями співробітників. Формується «фірмовий патріотизм» та активізуються соціально-психологічні стимули праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Основи менеджменту: підручник. К.: Академвидав, 2003. 416 с.
2. Сладкевич В. П., Чернявский А. Д. Сучасний менеджмент. К.: МАУП, 2003. 152 с.
3. Хміль Ф. І. Основи менеджменту: підручник. К.: Академвидав, 2003. 608 с.

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

*Ярослав СТРЕМОУХОВ, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-3
НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Промисловий переворот XIX століття та науково-технічна революція XX століття докорінно змінили людське суспільство. Змін в першу чергу зазнало природне середовище, яке стало сировинною базою для втілення всіх наукових новацій та відкриттів. Довгий час людство досить безжально експлуатувало природні багатства, зовсім не замислюючись над наслідками такої діяльності. Тому так гостро на початку XXI століття серед глобальних проблем сучасності стало питання екологічної безпеки. Зараз, як ніколи раніше, гостро стоїть проблема виховання у людей, особливо у молоді, почуття відповідальності за майбутнє екологічної системи планети Земля. А це, в свою чергу, потребує розвитку екологічної свідомості особистості, розуміння нею, що будь-яка діяльність людини впливає на навколишнє середовище. Кожна людина повинна чітко усвідомити, що погіршення стану екосистеми небезпечне для всіх живих істот, а для людини в першу чергу. Сьогодні проблема загрози людському здоров'ю розглядається світовою спільнотою як одна з загроз планетарного масштабу, як екологічна катастрофа.

Однією з структурних одиниць екологічної свідомості виступає розуміння взаємопов'язаності людини і природи. І тут постає важлива проблема залежності власного здоров'я від екологічних факторів, що тісно пов'язані з гармонізацією відносин між людиною та природою, оскільки людина – це складова природи. Там, де людина шкодить природі, перетворює ліси, степи, ріки на мертву пустелю, неухильно зростають захворюваність та смертність населення. Здоров'я населення є одним з найважливіших показників рівня добробуту і благополуччя суспільства. Саме здоров'я визначає збереження і розвиток людського потенціалу кожної країни як один з основних чинників прогресу. Самопочуття позначається на якості та тривалості життя, на відтворенні населення, його працездатності тощо. У зв'язку з цим, забезпечення екологічної безпеки і, отже, охорона здоров'я населення, є одним з головних завдань, що стоять перед будь-якою сучасною державою.

Здоров'я людини, окрім названих екологічних факторів, великою мірою залежить і від свідомості індивіда, культури його розумової діяльності. Серйозне ставлення до оздоровлення своїх думок неодмінно позитивно впливає на тілесне здоров'я. Саме розумова та психоемоційна діяльність людини визначає найпотужніший вплив на всі без винятку процеси життєдіяльності організму [1]. Також важливою складовою процесу оздоровлення є самопрограмування, коли людина вміє обрати позитивні думки та спосіб мислення, створюючи тим самим потрібний емоційний настрій та може його підтримувати. Тому перед кожною людиною стоїть досить складне завдання розібратися в собі, відбудувати власну позицію щодо свого здоров'я та оточуючого середовища. Так складається життєвий досвід людини. Для того, щоб цей досвід був створений та засвоєний особистістю, він повинен бути «усвідомленим і проінтерпретованим, тобто тим, чи іншим засобом структурований особистістю» [2, 10]. Отже, перед людиною постає завдання за допомогою життєвого досвіду розібратися в собі, побудувати власну, більш продуктивну історію свого життя. Тому при роботі над формуванням та розвитком екологічної свідомості особистості необхідно в першу чергу звертати увагу на три фактори: людина, здоров'я, природа. А через усвідомлення залежності здоров'я особистості від цілісності та безпечності

довкілля можливо формувати екопсихологічні погляди окремої людини задля збереження цілісності природних ресурсів нашої планети.

Таким чином, формування екологічної свідомості людини неможливе без усвідомлення ставлення особистості до власного здоров'я через призму свого життєвого досвіду. При цьому необхідно в першу чергу звертати увагу індивіда на триаду «людина – здоров'я – природа» і через усвідомлення залежності здоров'я особистості від безпечності навколишнього середовища можливо сформувати екопсихологічні погляди та екологічну свідомість кожної конкретної особистості.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Екологічна психологія: хрестоматія. Харків; Видавництво «Діса Плюс», 2016. 406 с.
2. Проблеми психологічної герменевтики: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 276 с.

ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ

*Надія ХОЛОША, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-21-3
НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Одним з найбільш важливих чинників зростання якості життя є поліпшення системи вищої освіти, яка є запорукою зростання економіки та суспільства в цілому. Вона також забезпечує розвиток потенціалу і кожної окремої людини. Для того, щоб вища освіта України могла ефективно реалізовувати ці завдання, вона має враховувати актуальні світові тенденції розвитку освіти в соціально-економічному контексті та своєчасно реагувати на зміни у глобальних проблемах та потребах суспільства.

Освіта має визначний вплив на розум, думки та почуття людини. Розбудова сучасної структури освітньої галузі в Україні має забезпечити оптимальні умови для функціонування системи освіти, існування навчальних закладів різних типів і форм власності, різноманітних форм та засобів одержання освіти, що можуть забезпечувати громадянам надання якісних освітніх послуг та свободу вибору в освіті.

Щодо поточного стану та динаміки якості української освіти в цілому і вищої освіти зокрема, існує чимало різних, нерідко суперечливих оцінок. Ці дані часто використовуються у політичній боротьбі для критики або підтримки діючої влади. Так, в останні роки, з посиланнями на різні зарубіжні інституції, було оприлюднено низку рейтингових оцінок якості української вищої освіти згідно з якими Україна посідала місця від 70-го до 25-го в один і той самий період. Безперечно, методики оцінювання окремих країн у різних дослідженнях можуть бути різними, однак такі великі відмінності у кінцевих результатах не можуть не викликати сумнівів.

Очевидно, що по-справжньому об'єктивним критерієм якості вищої освіти країни є кількість студентів з інших держав, що навчаються у її вищих навчальних закладах [1]. Проте у світовому масштабі академічна мобільність студентів досі залишається швидше винятком, ніж правилом. Так, в 2010 році лише 4,1 млн з понад 150 млн загальносвітової кількості студентів навчалося за межами своїх країн (менше 3%). При цьому близько половини – це студенти з Китаю, Індії,

Південної Кореї та інших країн Азії. Тобто вища освіта, на відміну від фінансових і товарних ринків, значно менше зазнала впливу глобалізації. Як і раніше, вища освіта залишається переважно національною й регіональною, і, таким чином, конкурентні рейтинги вищих навчальних закладів (ВНЗ) різних країн поки що мають доволі умовний характер. При цьому в українських ВНЗ 2013 року навчалось близько 65 тис. іноземних студентів, що є доволі високим показником [2]. За кількістю іноземних студентів Україна входить у першу десятку країн світу, демонструючи показники, дуже близькі до європейських країн. Наприклад, в Іспанії (кількість населення – близько 47 млн осіб) 2013 року навчалось близько 62,5 тис. іноземних студентів. Варто зауважити, що, на відміну від України, Іспанія в минулому була однією з найпотужніших колоніальних імперій, а іспанська мова є другою найпоширенішою у світі після китайської.

Модернізація вищої освіти в Україні вимагає подолання низки проблем, серед яких найбільш актуальними є: невідповідність структури підготовки спеціалістів реальним потребам економіки [3, 32], зниження якості освіти, повільні темпи інтеграції в європейський і світовий інтелектуальний простір. Фахівці також вказують на значне розширення системи вищої освіти, що відбувалося в Україні з середини 1990-х років, маючи на увазі як збільшення самої кількості вищих навчальних закладів, так і стрімке зростання загальної кількості здобувачів вищої освіти та випускників ВНЗ. Зі швидким розростанням системи вищої освіти прямо й опосередковано пов'язуються такі проблеми як послаблення системи професійно-технічної освіти, дефіцит кваліфікованих кадрів робітничих спеціальностей, неможливість для багатьох випускників ВНЗ знайти роботу за фахом, надмірне навантаження на викладачів та недостатнє фінансування університетів та інші.

Поза сумнівом, думка щодо негативних наслідків швидкого розширення системи вищої освіти, принаймні частково, є обґрунтованою. Так, близько 85 % випускників українських середніх шкіл відразу після закінчення школи вступають до ВНЗ. Водночас відзначається брак фахівців робітничих спеціальностей. Зазначений показник вступу випускників українських середніх шкіл до вищих навчальних закладів справді є дуже високим за світовими стандартами. Для порівняння: 2012 року у США до ВНЗ вступили близько 66 % випускників середніх шкіл. За міжнародним показником рівня залученості до вищої освіти (Gross Enrolment Ratio – відсоток осіб, що одержують вищу освіту, незалежно від їхнього віку) Україна посідає одне з чільних місць серед країн Центральної та Східної Європи (73 %) [2, 240]. Разом з тим, наша країна за показником залученості до вищої освіти відстає від таких країн, як Фінляндія (93 %), США (82 %), Швеція (79%) та інші.

Таким чином, все вищезазначене не означає, що українська вища освіта не потребує суттєвого підвищення якості, однак очевидно, що в цій царині більш неупереджений аналіз міжнародних рейтингів і експертних оцінок необхідно поєднувати з самостійною постановкою цілей, виходячи в першу чергу не з іміджевих міркувань, а з реальних потреб та інтересів українського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти України – погляд у майбутнє. *Світ фінансів*. 2006. Вип. 3 (8). С. 7-22.
2. Яфонкіна І.П. Проблеми оцінювання якості освіти в Україні в контексті державної політики *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3. С. 239-241.

З. Мовчан Л.В. Сучасний погляд на якість вищої освіти в Україні. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки.* 2017. № 1 (13). С. 32-37.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИМИ ДИСЦИПЛІНАМИ

*Дмитро ЦИМБАЛАРЬ, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-24-3
НК – Олександр ХОРОШЕВ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

На сучасному етапі розвитку суспільства глобалізаційні процеси стосуються різних сфер людської діяльності. Вони набувають все більших масштабів, охоплюють економіку, політику, культуру, екологію, соціальну сферу та освіту.

Розуміння суперечливих, неоднозначних та складних процесів глобалізації є невід'ємною складовою підготовки випускників закладів вищої освіти, в тому числі Національного університету цивільного захисту України.

Поняття «глобалізація» походить від англійського «globalization» процеси, які відбуваються в масштабах всієї планети. Видатний американський економіст, лауреат Нобелівської премії 2001 року з економіки Джозеф Стігліц трактує глобалізацію як «тісну інтеграцію країн і народів світу, що спричинена значним скороченням витрат на перевезення та зв'язок, усунення штучних бар'єрів на шляху переміщення з країни в країну товарів, послуг, капіталу, знань і (меншою мірою) людей» [1, 13]. На актуальності процесів глобалізації наголошують також екологи всього світу. Акцентуючи увагу на серйозних змінах стану навколишнього середовища планети, що постійно загрожує людству глобальною екологічною катастрофою.

Основними ознаками процесу глобалізації прийнято вважати: посилення інтеграційних процесів в економіці країн світу, які проявляються у відкритості та взаємозалежності економік; формування глобальних ринків робочої сили; розширення світового фінансового ринку, що проявляється через рух капіталів та інвестицій; становлення єдиного світового виробництва на основі діяльності транснаціональних корпорацій; формування загальнопланетарного інформаційно-комунікаційного простору – глобальної мережі інтернет; уніфікація ведення бізнесу через формування нової системи глобального управління, що виражається в діяльності різноманітних міжнародних організацій; встановлення світових цін, які в великій мірі залежать від коливань вартості барелю нафти; культурне зближення народів світу через єдину систему цінностей, стандартів життя, уподобань; порушення екологічної рівноваги екосистеми світу тощо. Враховуючи важливість вивчення цих питань на сучасному етапі розвитку суспільства, вивчення процесів глобалізації здобувачами вищої освіти є вчасним та актуальним.

З економічної точки зору глобалізація проявляється в діяльності транснаціональних компаній. Колись вони були створені в одній з країн світу, але нині мають свої представництва в усьому світі, тим самим розширюючи ринки збуту своєї продукції, економлячи на ресурсах та перевезеннях, популяризуючи власні товари чи послуги. Так, найбільша кількість транснаціональних компаній припадає на США. Серед них: General Electric, General Motors, Ford, Apple, Microsoft та інші. Далі – Японія: Honda, Toyota, Nissan, Sony, Toshiba та інші. Всьому світові також відомі транснаціональні компанії Німеччини: BMW, Volkswagen, Siemens, Robert Bosch. Францію представлено Peugeot, Renault; Велику Британію – British

Petroleum; Китай: Sinopec, China National Petroleum; Південну Корею: LG, Hyundai, Samsung та інші.

Як приклад світових глобалізаційних процесів можна вважати навіть світовий туризм, який стає не тільки популярним видом відпочинку, але й провідною експортною галуззю економіки світу. Для деяких країн світу міжнародний туризм став основною статтею доходів, іноді навіть конкуруючи з статтею доходів від продаж нафти. Серед країн, які суттєво залежать від туризму, слід назвати Мальту, Хорватію, Таїланд, Ісландію. А найбільш відвідуваними з європейських країн є Франція, Італія, Іспанія, Греція, Велика Британія, Швейцарія, Австрія, Нідерланди. Найбільші ж прибутки від туристичної галузі отримують США [2, 23]. Туризм також сприяє не тільки економічній глобалізації, але також і культурній, соціальній, екологічній, що, в свою чергу, сприяє взаєморозумінню між людьми різних країн світу.

Однак глобалізація містить у собі чимало протиріч. В результаті такої тісної взаємозалежності жодна країна не може існувати ізольовано, а значить, кожна з них нестійка до кризових потрясінь. Якщо відбувається економічна, фінансова або екологічна криза в одній з високорозвинутих країн, то її наслідки неодмінно відчуває більшість країн світу, що в свою чергу також стає глобальною загрозою людству.

Таким чином, вивчення процесів глобалізації здобувачами вищої освіти сприяє комплексному (з економічної, соціальної, екологічної точок зору) вивченню сутності процесу глобалізації, його основних ознак, компонентів, видів, проблем і переваг. Вдалий та цікавий підбір матеріалів викладачами соціально-гуманітарних дисциплін дозволить здобувачам вищої освіти краще зрозуміти проблеми світового рівня, пов'язані з глобалізацією, а також знайти найважливіші умови успішних процесів глобалізації в Україні з метою підвищення конкурентоспроможності нашої національної економіки, врахувати наші основні конкурентні переваги.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стігліц Дж. Ю. Глобалізація та її тягар. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2003. 252 с.
2. Атаманчук З.А. Глобальні тенденції розвитку міжнародного туризму в структурі світового ринку послуг. Бізнес Інформ. 2020. № 4. С. 21-27.

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

*Оксана ЧОРНОМАЗ, кандидат юридичних наук, доцент,
ННІПФПКП, Львівський державний університет внутрішніх справ*

Навіть попри війну, питання насильства в сім'ї не втратило своєї актуальності. Війна ще більше загострила проблеми людей, які були й до цього. Життя у постійному стресі, в одному приміщенні та залежність один від одного партнерів, нерідко зумовлює випадки виникнення домашнього насильства. Домашнє насильство це проблема, яку складно досліджувати. Адже насильство однієї людини над іншою у сімейних відносинах може мати приховані форми.

Понад одинадцять років в Україні триває війна та понад три роки повномасштабне вторгнення, що посилює проблему домашнього насильства. Не

дивлячись, що багато родин роз'єднанні, перебувають закордон, зростає кількість тих, хто перебуває у групах ризику щодо насильства та торгівлі людьми. Так само, мільйони українців втратили дім чи стали вимушеними переміщеними особами в середині держави. Економічні втрати, безробіття, відсутність житла впливають на збільшення напруги та конфлікти у середині родин, все це призводить до конфліктів та насильства. Саме тому, проблеми дії принципу заборони домашнього насильства стають особливо актуальними [1, с. 592].

Домашнє насильство й досі залишається одним з тих негативних явищ, які під час війни, скоріше, посилюються аніж навпаки. В умовах сьогодення проблема домашнього насильства над дітьми набуває нових аспектів. Відкрита збройна агресія російської федерації (далі – рф) проти України лише посилює цю проблему. Адже, по-перше, це призвело до того, що більшість соціальних контактів як дорослих, так і дітей та підлітків втрачається. Особливо це стосується саме дітей та підлітків, адже вони вимушені разом з батьками покидати своє звичне життя та переїжджати або до інших регіонів України, або до інших країн, а відтак відбувається втрата звичного кола спілкування [2, с. 5]. По-друге, батьки або особи, що їх замінюють, перебувають у стані стресу та не завжди здатні опанувати свої емоції, а, відтак, вдаються до непедагогічних та навіть жорстоких методів виховання дітей [3, с. 486].

Проблема захисту дітей та забезпечення їхнього повноцінного розвитку є важливим національним пріоритетом, і для її вирішення потрібен комплексний підхід. В Україні існує широка нормативно-правова база, яка регулює питання захисту дітей від насильства, включаючи закони, спрямовані на забезпечення їхніх прав та захист від жорстокого поводження. Проте, незважаючи на ці заходи, статистика та реальні ситуації свідчать, що проблема залишається актуальною, а жорстокість і насильство продовжують мати місце [4, с. 22].

В преамбулі Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [5] закріплено, що цей Закон визначає організаційно-правові засади запобігання та протидії домашньому насильству, основні напрями реалізації державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, спрямовані на захист прав та інтересів осіб, які постраждали від такого насильства [6, с. 251].

Очевидно, що заходи, передбачені цим законодавчим актом, захищають права та інтереси особи: право на життя; право не піддаватися тортурам та іншим видам жорстокого, нелюдяного або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; право на рівний захист відповідно до гуманітарних норм у період міжнародних та внутрішніх збройних конфліктів; право на свободу та особисту недоторканність; право не піддаватися дискримінації в будь-якій формі; право на рівний захист відповідно до закону та рівний захист перед судом; право на захист якнайкращих інтересів дитини; право на рівне становище в сім'ї; право на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я; право на справедливі та сприятливі умови праці тощо [7, с. 23 – 24].

Конституція України є тією юридичною базою, норми якої визначають та гарантують охорону і захист прав, свобод та інтересів сім'ї та людини. Це такі статті Конституції України як: право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань (ст. 27); ніхто не може зазнавати втручання в його особисте та сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України (ст. 32); право на звернення до державних інституцій (ст. 40); право на житло (ст. 47); права та свободи людини й громадянина захищаються судом (ст. 55); право знати свої права та обов'язки (ст. 57) [8].

Однак, незважаючи на відносно впорядковану нормативно-правову базу, результати наукових досліджень та аналіз практики щодо подолання наслідків домашнього насильства над дітьми доводять, що жорстокість і домашнє насильство продовжують поширюватися [11, с. 20].

19 грудня 2024 року набрав чинності Закон № 3733-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів стосуються запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема щодо жінок. Законодавчі нововведення передбачають посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства. Крім того, закон вводить норму, згідно з якою дитина, яка стає свідком насильства в родині, буде визнаватися потерпілою [9].

Також вводиться розмежування понять домашнього насильства та насильства за ознакою статі, що дозволить більш чітко кваліфікувати правопорушення. Однією з важливих змін є збільшення строку адміністративного затримання кривдника до 12 годин і введення обов'язкової перевірки необхідності направлення порушника на корекційні програми.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізму запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі» від 20 листопада 2024 року були внесені зміни до певних законодавчих актів в частині протидії та запобігання домашньому насильству. Як ми бачимо держава працює у правильному напрямку щодо запобігання та протидії домашнього насильства. За 10 місяців 2024 року Національна поліція склала понад 130 тисяч протоколів щодо домашнього насильства. На обліку перебувають майже 112 тисяч осіб, які вчинили насильство. Крім того, для запобігання насильству працює 61 мобільна група і спеціалізовані сектори протидії насильству в кожному обласному центрі [9].

Це підтверджує, що в умовах повномасштабних бойових дій проблема домашнього насильства щодо дітей не лише не зникла, а й значно загострилася. Війна створила додаткові чинники, які сприяють її поглибленню та ускладнюють захист наймолодших і найбільш вразливих членів суспільства.

Для отримання додаткової інформації щодо прав дітей в Україні та захисту від насильства рекомендується ознайомитися з документами, які регламентують діяльність Національної поліції України, а також з відповідними розділами українського законодавства про права дітей [10, с. 194].

Сімейний кодекс України передбачає, що дитина має право самостійно звертатися до суду та інших компетентних органів у випадках, коли її права порушуються, або якщо вона зазнає насильства чи жорстокого поводження у сім'ї. Це право дозволяє дітям, навіть без участі батьків або опікунів, звертатися за захистом своїх інтересів до наступних установ:

- Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді – надають психологічну та соціальну допомогу, захищають права дитини;
- Органи опіки та піклування – займаються питаннями захисту дітей, особливо у разі неблагополуччя в сім'ї;
- Органи освіти та охорони здоров'я – забезпечують захист прав дитини у школах, дитячих садках, медичних установах та інших закладах;
- Суд – діти можуть звертатися до суду для захисту своїх прав та законних інтересів. Ці положення Сімейного кодексу є важливими для захисту прав дітей,

оскільки створюють можливості для самозахисту дитини у разі, коли дорослі не виконують або порушують свої обов'язки щодо її виховання і догляду [11].

Захист прав дітей є одним із найважливіших в Україні, тому що ставлення до дітей, рівень їхньої безпеки та захищеності в державі є головним напрямом у межах політики держави щодо національної безпеки. Протидія домашньому насильству над дітьми потребує вдосконалення національного законодавства, а також практики його застосування правоохоронними органами і судами з урахуванням реалій воєнного та повоєнного часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Менджул М. В. Принцип заборони насильства в сім'ї: впровадження європейських та міжнародних стандартів в умовах воєнного стану в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». Розділ XI. Міжнародне право. 2023. С. 591–594.
2. Звіт дослідження: Швидка оцінка ситуації щодо кібербезпеки дітей 10–18 років. Київ, 2022. 48 с.
3. Павленко Т.А., Корабель М.Г. Домашнє насильство щодо дітей в умовах війни. Юридичний науковий електронний журнал. № 10/2023. С 486-489.
4. Бек У.П., Гресько О.О. Захист прав дітей у випадках сімейного насильства. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Випуск 86: частина 2. 2024. С. 21-26.
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 7 груд. 2017 р. URL: [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text)
6. Горбунова Я.М. Право на захист від домашнього насильства. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022 Серія ПРАВО. Випуск 69. С.249-255.
7. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / А. Б. Блага, О. С. Тунтула, О. О. Кочемировська ; за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с. С. 23 – 24.
8. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти). URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
9. 3 19 грудня набуває чинності закон про посилення відповідальності за домашнє насильство. URL: <https://sud.ua/uk/news/laws/316716-s-19-dekabrya-vstupayet-v-silu-zakon-ob-usilenii-otvetstvennosti-za-domashnee-nasilie>.
10. Максимова М.К. Безпека дитини як складова національної безпеки країни та об'єкт адміністративно-правового забезпечення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. № 4. 2022. С. 89-95.
11. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ЛОБІЮВАННЯ

*Софія ШАБАЛОВА, ННІ управління та безпеки населення, 2к.(3,10)ПР/б 1-23
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Міжнародний лобізм – це досить новий термін, що зацікавив дослідників лише у XXI ст., коли наявність лобістських процесів на наддержавному рівні стала очевидною. З появою транснаціональних корпорацій та значному збільшенні чисельності міжнародних організацій різного ґатунку, діяльність лобістів почала охоплювати питання не лише внутрішньодержавного, а й глобального характеру [1, 18]. Поява міжнародного лобіювання є доказом наявності у світовій політиці механізмів прийняття глобальних рішень і ресурсно забезпечених груп впливу, чий інтерес так чи інакше мають стосунок до процесу прийняття глобальних рішень. Такими групами інтересів є транснаціональні актори; механізмами – три гілки-рівня прийняття рішень: універсальний (ООН), інституційно-груповий (G7, G20, НАТО) та індивідуально-груповий (США і ad hoc коаліції союзників). На нашу думку, якщо діяльність на універсальному рівні дає можливість для «ділових кіл» і неурядових організацій пролобіювати свої інтереси через ряд «виконавчих» органів ООН, та два інші рівні – це платформа для спеціалізованого вузькогалузевого лобіювання [1, 20].

Завданням міжнародного лобізму є донесення позиції держави, її еліти, бізнесу до органів влади країни лобіювання. Мета такого лобізму досягається тоді, коли в країні лобіювання приймається відповідне політичне рішення. У систему міжнародного лобіювання включені також некомерційні організації, міжнародні правозахисні, екологічні, професійні організації та ін [2, 112].

Міжнародний лобізм є показником того, що сучасна світова система зазнає змін, а ієрархія міжнародних акторів значно ускладнюється у порівнянні із постбіполярною. Політологи намагаються пояснити ці метаморфози за допомогою теорії політичних мереж та груп інтересів. У результаті такого теоретичного моделювання з'явилося поняття «глобальна мережева взаємодія» (global policy networking) [2, 114], а також терміни, що мають стосунок до лобізму за межами національних держав: «етнічний лобізм»; «іноземний лобізм»; «європейський лобізм» (адже ЄС – це утворення наддержавного характеру) та «міжнародний лобізм». Однак, слід зазначити, що через недостатнє дослідження цієї проблематики досі немає певної структуризації цих понять та універсального тлумачення усіх термінів.

Основною проблемою на шляху інституалізації міжнародного лобізму є відсутність єдиних та універсальних правил, за якими недержавні суб'єкти мають здійснювати інтеракції з міжнародними законодавцями та чиновниками. Сьогодні не існує договору чи іншого уніфікованого джерела права, який би прописував, як регулювати взаємодії між зацікавленими групами та об'єктами їхнього інтересу на міжнародному рівні [3, 31].

Актуальність проблеми інституалізації міжнародного лобіювання та створення механізмів його врегулювання підтверджує дослідження К. Лукас, М. Ханеграаффа та І. Де Бруйкера [3, 58]. Відповідно до їхніх висновків, що базуються на опитуванні 297 політиків (дипломатів, державних службовців та політиків) із 107 країн про їхню взаємодію із лобістськими групами в питаннях глобального управління, було підтверджено взаємозв'язок між групами захисту інтересів та політиками у процесі формування глобальної політики як вимір обміну досвідом та вказано на важливість опозиції та підтримки лобістських груп у цих взаємодіях. Крім цього, більше половини респондентів зазначили, що звертаються до лобістських груп на міжнародних конференціях «регулярно», «часто» або «дуже часто». Такі показники демонструють той факт, що лобіювання вийшло за вимір внутрішньодержавної політики та здійснюється на глобальному рівні [4, 118].

Прикладом цього може слугувати заява Д. Трампа щодо виключення Судану зі списку країн, що фінансують тероризм, за умови виплати фінансових

компенсацій та, що для нашого дослідження є більш релевантним, визнання Ізраїлю. Це є прямим наслідком діяльності ізраїльського лобі у Вашингтоні, що є найпотужнішим іноземним лобі в США, та його представників – головних спонсорів Республіканської партії США [5, 48].

Досліджуючи місце лобіювання у системі міжнародних відносин, доречно буде розглянути актуальне сьогодні питання запровадження санкцій. Так, наприклад, санкції з боку ЄС переважно переслідують «другорядну» мету, яка має стосунок до внутрішніх (наприклад, створення власного іміджу) або зовнішніх цілей, уже пов'язаних з міжнародною ареною безпосередньо (наприклад, підтримка позиції ООН). Зазвичай, ЄС стикається із різноманітними викликами під час запровадження санкцій: недостатня спільність інтересів держав-членів, напруженість між «реалістичними» й «ідеалістичними» потребами організації, наявність міжнародних акторів, що відмовляються співпрацювати, тощо [5, 112]. Витоки розбіжностей інтересів держав-членів мають суто комерційний характер.

Міжнародне лобіювання на сучасному етапі – це реальна практика здійснення впливу на прийняття рішень в питаннях міжнародного та глобального характеру. Міжнародне лобіювання визначає наявність груп впливу, що володіють ресурсами, груп інтересів, що зацікавлені в цих ресурсах, та процесу прийняття рішень на міжнародному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лавренов Д. Основні моделі політичного лобіювання та їх особливості. Гілея: науковий вісник, 2015. Вип. 94. 521 с.
2. Трофименко А. Концептуальні підходи до розуміння лобізму. Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія, 2014. Вип. 10. С. 112-123.
3. Мацкевич Р. Класифікація лобізму, його види. Актуальні проблеми держави і права, 2006. Вип. 29. 256 с.
4. Кушніренко О., Дягілев О. Види лобістської діяльності: питання теорії та позитивної практики. Державне будівництво та місцеве самоврядування. Вип. 17. 2009. 256 с.
5. Ворчакова І. Лобізм як соціально-політичний феномен: теоретичні підходи. Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія, 2016. Вип. 15. 192 с.

Секція 5. Гендерна політика у секторі безпеки та оборони України. Проблеми гендерного насильства в умовах воєнного стану.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

*Егор АНТОНОВ, ННІ управління та безпеки населення, група ОПс-22
НК – Ігор ЛОГОВСЬКИЙ, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Згідно з численними гендерними теоріями внаслідок того, що жінки та чоловіки мають різну реакцію - жінкам притаманна гарна навченість, виховність, розвинена конформність, а у чоловіків такі природні навички як – винахідливість, кмітливість, пошук. Внаслідок цього нові завдання серйозного значення, що вирішуються вперше, з максимальними вимогами до новизни та мінімальними – до досконалості, вирішуються краще та якісніше чоловіками, а з рівнем певної комфортності – завдання, що вирішуються раніше з мінімумом новизни та доведені умовно до досконалості краще вирішуються жінками.

У 58% жінок виявлено середній рівень залученості, а отже їх відчуття потрібності в якійсь діяльності залежать від ситуації, що передує їй, натомість 42% респондентів мають низькі показники залученості, а отже, для них характерне почуття відкинутості, відчуття себе «поза» життям. Для 62% респондентів компонент життєстійкості – контроль, знаходиться на низькому рівні, а отже їм характерне відчуття власної безпорадності, вони не відчують, що самі обирають свою діяльність та свій шлях. Лише 7% відчують можливість контролювати своє життя і не залежати від інших. 54% жінок під стресовою ситуації не бажають йти на ризиковані вчинки наперед не знаючи про можливий успіх, можливий негативний результат їх лякає і перешкоджає продуктивній діяльності. 15% респондентів здатні заради досвіду йти на ризиковані дії. 50% респондентів-жінок не вміють ефективно протистояти напрузі у стресовій ситуації, 43% досліджуваних періодично, в залежності від інтенсивності стресору, оволодівають собою та обирають продуктивні копінги. І лише 7% чудово себе почувають в будь-яких обставинах і сприймають їх як менш значущі.

Отримані дані свідчать про те, що в групі чоловіків переважають високі показники компонентів життєстійкості, натомість низьких значень взагалі не було виявлено. Дані чоловіки з розвиненим компонентом залученості отримують задоволення від власної діяльності (58%), вони активно беруть участь в житті і своїй діяльності, спостерігається збіг інтересів досліджуваного та інтересів тієї спільності в якій він знаходиться, мають позитивне ставлення до своєї роботи, що призводить до підвищення продуктивності досягнень. У 42% досліджуваних рівень залученості знаходиться на середньому рівні, а отже залежать від ситуацій та оточення в яких знаходиться респондент. У 54% досліджуваних розвинений компонент контролю, що являє собою переконання в тому, що боротьба дозволяє вплинути на результат подій, нехай навіть це вплив не абсолютний і успіх не гарантований. Інші 46% гадають, що можуть контролювати те, що відбувається навколо лише частково. 71% чоловіків переконані в тому, що все те, що з ними трапляється, сприяє їх розвитку за рахунок знань, які отримуються з досвіду, – неважливо, позитивного або негативного. Такі респонденти розглядають життя як спосіб набуття досвіду, готові діяти у відсутність надійних гарантій успіху, на

свій страх і ризик, вважаючи прагнення до простого комфорту і безпеки обезцінюючим фактором життя особистості. І лише 29% досліджуваних час від часу здатні йти на ризик не маючи чітких підстав про майбутній успіх проробленої роботи

Загальний показник життєстійкості у 67% респондентів високий, а отже вони добре вміють протистояти виникненню напруги в стресових ситуаціях за рахунок стійкого подолання зі стресами і сприйняття їх як менш значущих. 33% респондентів часто, проте не завжди здатні до протистояння стресовим ситуаціям.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарева Т. С. Життєстійкість особистості в контексті способів долаття складних життєвих ситуацій в періоди юності та дорослості. Актуальні проблеми психології. Вип.6, 2022. С. 233-254

2. Лазос Г. П., Кісарчук З. Г., Омельченко Я. М. Психологічна допомога внутрішньо переміщеним особам (на прикладі роботи з переселенцями з Криму). Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. Київ : Логос, 2015. 206 с. С. 26–46

ГЕНДЕРНІ ДИСБАЛАНСИ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ

*Марія ГОНЧАРУК, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-21-2 група
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гендерні дисбаланси у трудовому праві є серйозною проблемою для України. Хоча країна намагається досягти гендерної рівності, продовжують існувати значні розриви між чоловіками та жінками у різних аспектах трудових відносин. Це стосується як формальних прав, так і реальних можливостей для обох статей на ринку праці та особливо проявляється у перманентному існуванні таких проблем як дискримінація за статтю, існуюча нерівність у заробітних платах, відсутність рівних можливостей для кар'єрного росту, тощо.

Однією з найбільш очевидних форм гендерної нерівності є різниця в оплаті праці між чоловіками та жінками. За даними Державної служби статистики України, у 2023 році середня заробітна плата жінок була на 23% нижчою за зарплату чоловіків [1]. Це пояснюється як структурними проблемами в економіці (наприклад, переважання жінок у менш оплачуваних сферах), так і гендерними стереотипами, які заважають жінкам претендувати на керівні посади або більш високооплачувані професії.

В Україні продовжує існувати явище вертикальної і горизонтальної сегрегації на ринку праці. Жінки здебільшого працюють у таких сферах, як освіта, охорона здоров'я, соціальні послуги, де зарплати зазвичай нижчі, а можливості для кар'єрного зростання обмежені [2]. Чоловіки частіше займають керівні посади або працюють у технічних і високопрофесійних сферах, що також відображає глибокі гендерні стереотипи, що продовжують існувати у суспільній свідомості.

Хоча українське трудове законодавство визнало важливість гендерної рівності, на практиці існують проблеми з його реалізацією. Порушення принципу рівних прав часто не знаходить належного покарання. Окрім того, чинне трудове

законодавство передбачає багато обмежень для жінок, зокрема у вигляді заборон на виконання певних видів робіт (наприклад, робота на важких фізичних чи шкідливих виробництвах), що, на думку деяких експертів, може обмежувати вибір кар'єри жінок, порушуючи принцип рівності можливостей [3].

Гендерні дисбаланси також проявляються в питаннях, пов'язаних із сімейними обов'язками. Законодавство України передбачає декретні відпустки для матерів, проте відпустки для батьків залишаються рідкісним винятком. Це відображає нерівний розподіл обов'язків по догляду за дітьми, де жінки часто залишаються в тіні кар'єрних можливостей, що також призводить до втрат для економіки. Такий підхід не тільки сприяє стереотипам щодо ролі жінки в родині, але й створює додаткові бар'єри для її професійного розвитку [4].

Жінки часто мають менш сприятливі умови праці порівняно з чоловіками, зокрема через соціальні стереотипи та недосконалість законодавства щодо безпеки на роботі. Це стосується таких аспектів, як доступ до медичних послуг, санітарні умови, а також психологічний тиск на робочому місці. Незважаючи на наявність законодавчих ініціатив, що сприяють покращенню умов праці для жінок, багато з них залишаються незахищеними в реальності [5].

Для подолання гендерної нерівності в трудовому праві Україні необхідно:

- поліпшити механізми контролю за виконанням норм гендерної рівності в трудовому законодавстві.
- запровадити ініціативи для заохочення чоловіків брати відпустки по догляду за дитиною та зниження гендерної сегрегації на ринку праці.
- розширити доступ жінок до високопрофесійних і керівних посад через квоти або програми підтримки.
- забезпечити рівний доступ до зарплати та умов праці, незалежно від статі.

Отже, гендерні дисбаланси у трудовому праві в Україні є суттєвими, але їх можна подолати шляхом зміни законодавства, активної політики на підтримку гендерної рівності та боротьби зі стереотипами. Вирішення цих питань сприятиме розвитку справедливого суспільства та економіки, де жінки і чоловіки матимуть рівні можливості на ринку праці.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Державна служба статистики України. Офіційна статистика заробітних плат в Україні. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Міжнародна організація праці (МОП). Гендерна рівність на ринку праці в Україні: виклики та можливості. URL: <https://www.ilo.org/>.
3. Інститут гендерних стратегій. Гендерні аспекти трудового законодавства України: проблеми та шляхи вирішення. URL: <https://genderstrategy.org.ua/>.
4. Гендерна мережа України. Роль батьків у догляді за дітьми та робочому середовищі. URL: <https://www.gender.net.ua/>.
5. Українська асоціація соціальних працівників. Безпека та умови праці жінок на робочому місці. URL: <https://www.uasp.org.ua/>.

АЛГОРИТМ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Наталія ГРЕЧКА, ННІ цивільного захисту, ОПс-21-2 група
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гендерно-зумовлене насильство (ГЗН) є серйозною проблемою, що впливає на фізичне, психологічне та соціальне благополуччя постраждалих. В умовах воєнного стану ця проблема загострюється, адже війна призводить до ескалації насильства, порушення соціальних структур, руйнування інфраструктури та економічної нестабільності, що збільшує вразливість жертв. У цих умовах надання допомоги особам, що пережили гендерно-зумовлене насильство, вимагає особливих підходів, адаптованих до специфічних викликів воєнного часу.

Гендерно-зумовлене насильство описується як «будь-які шкідливі дії, які здійснюються без згоди постраждалої особи і ґрунтуються на соціально визначених (гендерних) відмінностях між чоловіками та жінками»[1]. Це включає в себе акти фізичного, сексуального чи психічного насильства, загрози їх вчинення, а також примус та інші форми обмеження свободи.

Розробка механізмів запобігання гендерному насильству є ключовим елементом стратегій забезпечення безпеки та захисту прав людини, особливо в умовах військової агресії. Такі механізми орієнтовані на виявлення, реагування та прогнозування можливих випадків насильства, що забезпечує ефективне попередження і захист уразливих категорій населення [2].

Забезпечення доступу до підтримки та консультування є важливою складовою механізмів запобігання гендерному насильству. Створення служб підтримки для потенційних жертв насильства та їхніх спільнот дозволяє оперативно реагувати на конфліктні ситуації, надаючи психологічну, юридичну та медичну допомогу.

Важливим аспектом є реалізація програм підтримки для вразливих груп, таких як діти, люди з інвалідністю та члени сексуальних меншин. Забезпечення їхньої інтеграції в суспільство та надання необхідної підтримки є важливим кроком у попередженні насильства та його наслідків.

Механізми запобігання насильству в умовах воєнної агресії також повинні включати розробку стратегій дезактивації конфліктів і вирішення суперечок у громадах. Підтримка мирного співіснування та сприяння вирішенню конфліктів можуть значно знизити ризики гендерного насильства [3].

Під час воєнних конфліктів найбільш поширеними формами гендерно-обумовленого насильства є зґвалтування та інші сексуальні напади, спрямовані як проти жінок і дівчат, так і проти чоловіків та хлопців. Зґвалтування в умовах війни часто мають надзвичайно жорстокий характер і можуть включати групові зґвалтування або насильство із застосуванням сторонніх предметів. Наслідки такого насильства можуть бути катастрофічними, завдаючи тяжких фізичних і психологічних травм як безпосереднім жертвам, так і свідкам подій. Сексуальне насильство має здатність серйозно дестабілізувати громади та суспільство в цілому.

Сексуальне насильство в конфлікті відрізняється від сексуального насильства «в мирний час» особливостями, які виходять за межі умов та мотивів. Сексуальне насильство в конфлікті часто має такі характерні риси:

– тривале насильство та загальна небезпека (найчастіше, сексуальне насильство вчиняється не ізольовано, а скоріше як частина широкої кампанії злочинів);

– публічний характер (коли свідками подій стають інші жертви, солдати або члени громади);

– жорстокість дій.

Алгоритм дій у разі зґвалтування під час воєнного конфлікту:

1. Перш за все, знайдіть максимально безпечне місце для себе.

2. Якщо можливо, задокументуйте факт злочину: зробіть фото чи відео, зафіксуйте можливих свідків.

3. У перші 72 години необхідно вжити екстрену контрацепцію (постинор/ексапел), якщо ви знаєте, що акт насильства був незахищеним. Також варто негайно звернутися до лікарні.

4. Протягом першої доби повідомте про інцидент патрульну поліцію, місцевий штаб ЗСУ або ТРО. Повідомте всі можливі деталі та надайте звіт лікаря про отримані травми, якщо це можливо. В ідеалі зателефонувати на 102 вже під час поїздки до лікаря.

5. Протягом 72 годин зверніться до лікаря-гінеколога (краще до акушера-гінеколога чи гінеколога-хірурга), щоб він провів огляд, зафіксував травми та визначив необхідну медичну допомогу. Лікар також зможе виявити травми, пов'язані з можливим контактом кров-кров, і визначити, чи потрібна термінова госпіталізація. Якщо немає можливості звернутися до клініки, спробуйте знайти гінекологічний набір в аптеці чи у волонтерів. Постконтактна профілактика — це важкий процес для організму, який застосовується в разі високого ризику інфікування. Ризик отримання ВІЛ при одноразовому незахищеному статевому контакті в пасивній ролі варіюється від 0,15 до 1,5%, що оцінюється як низький, якщо не було супутніх травм із контактом крові.

6. Обов'язково зверніться за юридичною та психологічною підтримкою до психотерапевта чи психіатра. Зґвалтування є однією з найбільш травматичних подій для психіки, і потерпілі потребують кваліфікованої допомоги [4].

Отже, алгоритм надання допомоги жертвам гендерно-зумовленого насильства в умовах воєнного стану є складним і багатогранним процесом, що потребує координації між різними організаціями та швидкої адаптації до умов війни. Основні кроки включають виявлення жертв, забезпечення їхньої безпеки, надання медичної, психологічної та юридичної допомоги, а також співпрацю з міжнародними організаціями. Успішна реалізація цього алгоритму дозволяє не лише знизити рівень насильства, але й сприяти відновленню постраждалих, забезпечуючи їм необхідні ресурси для повернення до нормального життя в складних умовах воєнного часу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кобзєва І. М. Щодо проблеми попередження насильства серед підлітків в закладах освіти. Збірник матеріалів XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів з міжнародною участю «Проблеми формування здорового способу життя у молоді». Одеса: ОНАХТ, 2021. 308 с., С. 21-24.

2. Ніколаєнко, І. П. Гендерні аспекти медико-соціальних наслідків сексуального насильства в контексті конфліктів. Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2013. 180 с.

3. Михайлов, В. М. Сексуальне насильство та його медико-соціальні наслідки. Донецьк: ДНУ, 2016. 190 с.

4. Сексуальне насильство під час збройних конфліктів: загальний огляд. Режим доступу: <https://jurfem.com.ua/seksualne-nasylstvo-pid-chas-zbroinyh-konfliktiv-zagalnyi-oglyad/>

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ У ЗСУ

*Ананстасія ГРІНЧЕНКО, ФМЛТ, група ФТ-4
НК – Наталія ЛЕВКОВЕЦЬ к.е.н., доцент
Національний транспортний університет*

Збройні Сили України (ЗСУ) поступово відкривають більше можливостей для жінок у виконанні завдань, пов'язаних із захистом державного суверенітету, територіальної цілісності та оборони країни. Відповідно до частини 3 статті 24 Конституції України, забезпечення рівноправності між чоловіками та жінками здійснюється шляхом надання рівних можливостей у суспільно-політичній і культурній сферах, освіті та професійній діяльності, а також у питаннях оплати праці. Додатково, передбачені заходи щодо охорони здоров'я жінок, встановлення пенсійних пільг та створення умов для поєднання роботи з материнством. Також передбачено правовий захист, матеріальну й моральну підтримку материнства та дитинства, зокрема надання оплачуваних відпусток для вагітних і матерів.

Після початку повномасштабної агресії росії кількість жінок, які стали до лав Збройних Сил України, інших військових формувань та добровольчих загонів, суттєво зросла. Якщо у 2014 році загальна кількість жінок у ЗСУ становила 49 926, з яких військовослужбовиць – 16 557, то станом на 1 березня 2023 року ця кількість збільшилася до 60 538 осіб, з них близько 42 898 – військовослужбовиць.

Частка жінок у Збройних Силах України є однією з найвищих серед армій країн-членів НАТО. Так, частка жінок у військових структурах НАТО варіюється від 0,3 % до 20 %: у США – 17 %, у Великій Британії – 11 %, у Польщі – 7 %, у Данії – 8 %, в Естонії – 10 %. У ЗСУ цей показник сягає 9 %, що свідчить про зростання ролі жінок в українському війську. [1]

Незважаючи на збільшення кількості жінок у військовій службі, лише у 2016 році було розширено перелік військових спеціальностей, доступних для них. У 2018 році Верховна Рада ухвалила закон, який гарантував рівноправність у проходженні військової служби між чоловіками та жінками. Це дало змогу жінкам займати бойові посади, такі як снайперка, гранатометниця, артилеристка тощо, тоді як раніше вони могли претендувати переважно на небойові спеціальності.

Соціологічні дослідження показують позитивну зміну ставлення суспільства до участі жінок у війську. Якщо у 2018 році рівноправність у ЗСУ підтримували 53 % громадян, то у 2023 році ця цифра зросла до 80 %. Згідно з результатами загальнонаціонального опитування, значна частина українців не вважає, що жінки зазнають дискримінації в армії, хоча існує переконання, що кар'єрне зростання для них є складнішим, ніж для чоловіків. Водночас залишається думка, що жінкам краще виконувати небойові завдання.

Основними проблемами, з якими стикаються жінки у війську, є відсутність спеціального обмундирування, взуття, касок і бронежилетів, а також обмежений доступ до гігієнічних засобів у польових умовах. Незважаючи на покращення ситуації завдяки волонтерським ініціативам, питання забезпечення жінок усім необхідним залишається актуальним і потребує вирішення на державному рівні.

Гендерна рівність у Збройних Силах України загалом відповідає загальнодержавній політиці, хоча певні проблеми зберігаються. Зокрема, жінки стикаються з труднощами у просуванні по службі та доступі до професійного навчання. Ці аспекти значною мірою залежать від позиції командирів: ті, хто має сучасні погляди, сприяють розвитку кар'єри жінок, тоді як консервативні керівники можуть створювати перешкоди.

Нині жінки обіймають лише 9 % офіцерських посад у ЗСУ, а генеральське звання мають лише три жінки. Позитивним моментом є відсутність гендерного розриву в оплаті праці, оскільки заробітна плата визначається тарифною сіткою та залежить від звання і вислуги років.

Війна суттєво прискорила процес подолання гендерної нерівності у військовій сфері. Число жінок із бойовим досвідом постійно зростає, але гендерні стереотипи все ще мають місце. Для подальшого прогресу необхідно, щоб командування підтримувало жінок у їхньому професійному розвитку, а самі військовослужбовиці були активними у відстоюванні своїх прав і можливостей.

Оскільки НАТО пропагує рівність у секторі безпеки та оборони, Україні необхідно забезпечити відповідний рівень представництва жінок у війську для наближення до стандартів Альянсу. У цьому контексті важливими є такі кроки:

- запровадження посади Уповноваженої з питань військової служби жінок для вирішення нагальних проблем;
- забезпечення жінок спеціальним військовим обмундируванням та екіпіруванням;
- покращення доступу до медичних послуг для військовослужбовиць;
- врахування соціальних потреб жінок, які служать у ЗСУ. [2]

Таким чином, зростання кількості жінок у ЗСУ свідчить про поступову зміну військової культури та подолання стереотипів щодо їхньої ролі у збройних силах. Для забезпечення повної гендерної рівності необхідно подальше вдосконалення нормативно-правової бази та впровадження ефективних механізмів підтримки жінок у військовій службі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дискримінація різних соціальних груп у ЗСУ: погляди військових та цивільних громадян. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/social-group-dscr/>
2. У ЗСУ спостерігається позитивна динаміка впровадження гендерної рівності. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/03/15/u-zsu-sposterigayetsya-rozytyvna-dynamika-vprovadzhennya-gendernoyi-rivnosti/>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Катерина ГУРКОВСЬКА, Христина МУХА

Львівський державний університет внутрішніх справ

Україна робить значні кроки до впровадження гендерної рівності, і це питання є важливим у роботі правоохоронних органів, включаючи Національну поліцію. Існують різні законодавчі акти, які спрямовані на забезпечення гендерної рівності, серед них - Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», у якому визначаються досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України [1].

Гендерна зумовленість у Національній поліції України - це наявність певних упереджень, стереотипів чи умов, які впливають на ставлення до працівників і працівниць поліції залежно від їхньої статі. Такі явища можуть проявлятися в

обмеженні кар'єрних можливостей для жінок, нерівномірному розподілі завдань між жінками й чоловіками, різниці в ставленні з боку колег та керівництва.

Історично у суспільстві існували уявлення про «чоловічі» та «жіночі» професії. Поліція сприймалася як сфера для чоловіків через уявлення про «силову» складову цієї професії. Це створює труднощі для жінок, які прагнуть займати керівні посади чи брати участь у важливих операціях.

Жінки-поліцейські можуть стикатися з сексуальними домаганнями, мобінгом та іншими формами дискримінації на робочому місці. Випадки насильства підривають довіру до правоохоронних органів як з боку співробітників, так і з боку громадськості.

Сьогодні в українському суспільстві руйнуються стереотипні уявлення про роль чоловіка і жінки. Практично у всіх сферах життєдіяльності роль жінки зростає. Не лише у цивільних органах, а й у військових формуваннях продовжує збільшуватися частка жінок. Вони беруть участь у волонтерській діяльності, військових діях, правоохоронній та миротворчій діяльності. Тому гендерна політика у нашій державі в умовах обраного вектору постає у новому актуальному світі. В свою чергу, Міністерство Внутрішніх Справ працює над забезпеченням рівних можливостей і недопущення дискримінації щодо участі чоловіків і жінок у прийнятті важливих суспільних рішень [2, с. 178].

Принцип рівних прав і можливостей чоловіків та жінок знайшов своє відображення у частині 1 статті 49 Закону України «Про Національну поліцію», згідно з яким на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану. Місця проживання, які володіють українською мовою [3].

Згідно з останніми даними, кількість жінок у Національній поліції України постійно зростає. Вони працюють на посадах патрульних, інспекторів, слідчих і навіть займають у невеликій кількості керівні посади. Жінки становлять близько 20-25% загальної кількості працівників поліції, і цей показник поступово збільшується.

Таким чином, гендерна рівність у Національній поліції України є важливим напрямом розвитку правоохоронної системи та суспільства загалом. Впровадження відповідних законодавчих актів, таких як Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», сприяє усуненню дискримінації та створенню рівних умов для всіх співробітників незалежно від статі.

Попри позитивні зміни, у поліції все ще існують гендерні стереотипи, які можуть обмежувати кар'єрні можливості жінок, спричиняти нерівномірний розподіл завдань і впливати на ставлення до них у колективі. Важливою проблемою також залишається сексуальне домагання та мобінг, що підриває довіру до правоохоронних органів.

Разом з тим, суспільні уявлення щодо «чоловічих» і «жіночих» професій поступово змінюються. Кількість жінок у правоохоронних органах зростає, вони працюють на різних посадах, зокрема й керівних. Держава та Міністерство внутрішніх справ продовжують реалізовувати заходи для досягнення повної гендерної рівності в правоохоронній сфері.

Таким чином, гендерна політика в Україні стає більш актуальною та важливою, а подальше впровадження принципів рівності в поліції сприятиме зміцненню демократичних цінностей і підвищенню ефективності роботи правоохоронних органів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Федоровська Н. В., Приходько О.О. Гендерна рівність в органах Національної поліції. Психологічні та педагогічні проблеми професійної освіти та патріотичного виховання персоналу системи МВС України. Харків: 2020. С. 177-180.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2025 р. № 580-VIII Відомості Верховної Ради України.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

*Соломія-Анна ДИКА, ННІ права та правоохоронної діяльності
Любомира МЕЛЕХ
Львівський державний університет внутрішніх справ*

У сучасному світі безпека та оборона більше не вважається виключно «чоловічими» сферами. Гендерна рівність – це, швидше як принцип, соціальної справедливості, вільного волевиявлення у виборі сфери діяльності та обов'язок держави з розробленням та ефективним застосуванням засобів для поширення і захисту прав як жінок, так і чоловіків.

Важливість гендерної рівності у сфері безпеки й оборони вже давно визнана та широко досліджена тема у провідних країнах світу, зокрема викладена у низці резолюцій Ради Безпеки ООН (РБ ООН) щодо жінок, миру та безпеки. Однією з найважливіших резолюцій РБ ООН у сфері політики безпеки є Резолюція 1325. Даний документ наголошує на необхідності та важливості участі жінок у запобіганні та врегулюванні конфліктів, розбудові миру, участі у миротворчих місіях з поширення миру та безпеки в активних секторах бойових дій.

Рада Безпеки закликає держави-члени ООН активно залучати жінок до прийняття рішень на всіх рівнях в рамках національних, регіональних та міжнародних інститутів та механізмів запобігання, регулювання та вирішення конфліктів. Держави-члени ООН закликають включати гендерний компонент в польові операції, зокрема активніше залучати жінок у складі військових та поліцейських сил [1].

Як зазначає науковець Дрозд О.: «жодна з Резолюцій ООН про жінок, мир та безпеку не має юридично обов'язкової сили для держав-членів ООН, однак у них прописаний нормативний план, виконання якого забезпечується на міжнародному рівні і який сприяє захисту прав жінок у конфліктних та постконфліктних ситуаціях, їх активному залученню до роботи у сфері безпеки й оборони, а також інтеграції гендерних аспектів у мирні процеси» [2, ст.106]. Однак держави-учасниці ООН зобов'язані впроваджувати, дотримуватись та поважати у національному законодавстві положення Конвенції про захист прав та основоположних свобод (надалі ЄКПЛ) і одним з таких основних принципів є передбачений у ст. 14 ЄКПЛ «заборона дискримінації», що зобов'язує держави належно забезпечити для кожної людини користування правами та свободами, визнаних у Конвенції, без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови чи інших ознак [3].

Для України тема гендерної рівності у сфері безпеки та оборони за останніх 11 років воєнних дій, що ведуться на нашій території, набула особливого значення. Українські жінки відіграють критично важливу роль у захисті країни, долучаючись не лише до лав Збройних Сил України, Національної гвардії, територіальної оборони, а й до дипломатичних, волонтерських та гуманітарних ініціатив. За даними Міністерства оборони лише станом на вересень 2024 року загальна чисельність жінок у Збройних силах України становила – 68 000 осіб, військовослужбовиць - понад 48 000, безпосередньо в зоні бойових дій перебували близько 5 000 військовослужбовиць.

В умовах війни Україна не лише зміцнює свою обороноздатність, а й активно впроваджує принципи гендерної рівності у сектор безпеки. Важливим кроком у цьому напрямку є Національний план дій на виконання Резолюції 1325, який передбачає розширення можливостей жінок у військовій службі, забезпечення їхніх прав та посилення захисту від гендерно зумовленого насильства під час війни. Є низка позитивних результатів після виконання Першого Національного плану дій на виконання Резолюції 1325 на період до 2020 року, а саме: 1) збільшення кількості жінок у секторі безпеки та оборони; 2) покращення правового забезпечення гендерної рівності; 3) посилення захисту жінок від гендерно зумовленого насильства; 4) збільшення участі жінок у миротворчих процесах; 5) підвищення обізнаності про гендерні питання у суспільстві; 5) створення інституційних механізмів. Результат від виконання даного Плану на період до 2020 року показав доволі позитивні тенденції розуміння гендерної рівності серед суспільства та хороші зміни для жінок-військовослужбовиць, що супроводжуються доступом до зайняття нових посад і можливості реалізувати себе на рівні з чоловіками-військовослужбовцями [4].

Повномасштабна війна, що триває в Україні, загострює наявні виклики й створює нові проблеми, розв'язання яких не було передбачено Національним планом на період до 2020 року, тому для вирішення новостворених питань, зокрема, й пов'язаних із забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у подоланні конфліктів, встановленні миру, процесах відновлення, протидії безпековим викликам, системної протидії насильству за ознакою статі та насильству, пов'язаному з конфліктом було затверджено Розпорядження Кабінету міністрів України Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року від 28.10.2020 року.

Планом передбачено стратегічні та оперативні цілі, основні завдання, що забезпечують досягнення стратегічних цілей, а саме:

1. Забезпечення рівноправної участі жінок і чоловіків у прийнятті рішень щодо запобігання конфліктам, розв'язання конфліктів, постконфліктного відновлення на всіх рівнях та в усіх сферах, зокрема в секторі безпеки і оборони;

2. Створення гендерно чутливої системи ідентифікації безпекових викликів, запобігання таким викликам, реагування на них;

3. Забезпечення процесу постконфліктного відновлення, розбудови та впровадження системи перехідного правосуддя за принципами забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

4. Забезпечення захисту від насильства за ознакою статі, сексуального насильства (в умовах збройного конфлікту та в мирний час);

5. Забезпечення розвиненої інституційної спроможності виконавців Національного плану для ефективного впровадження порядку денного “Жінки, мир, безпека” відповідно до міжнародних стандартів [5].

Гендерна рівність у сфері безпеки та оборони є важливим компонентом сучасної державної політики, що сприяє підвищенню ефективності силових структур, забезпеченню соціальної справедливості та зміцненню національної безпеки. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» стала ключовим міжнародним документом, який закликає країни активно залучати жінок до процесів ухвалення рішень, миротворчих місій та конфліктного врегулювання.

Для України це питання має особливе значення в умовах війни. Жінки не лише беруть активну участь у військовій службі, а й відіграють ключову роль у волонтерському русі, дипломатичних процесах та гуманітарній сфері. Виконання Національного плану дій на період до 2020 року продемонструвало позитивні зрушення: збільшення кількості жінок у секторі безпеки, розширення їхніх прав і можливостей, зміцнення правових гарантій гендерної рівності та підвищення обізнаності суспільства щодо цієї проблематики.

Проте триваюча війна поставила нові виклики, які потребують подальшого вдосконалення політики гендерної рівності у сфері оборони. Прийнятий Національний план дій на період до 2025 року має на меті забезпечити системний підхід до інтеграції гендерних аспектів у безпекові стратегії, посилення захисту від гендерно зумовленого насильства та рівноправну участь жінок і чоловіків у процесах відновлення країни.

Таким чином, гендерна рівність у сфері безпеки – це не лише питання прав людини, а й стратегічний чинник, що впливає на обороноздатність та стійкість держави. Український досвід доводить, що жінки є невід’ємною частиною боротьби за незалежність, і їхня роль у системі безпеки та оборони повинна й надалі посилюватися як на національному, так і на міжнародному рівні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Національна соціальна сервісна служба - Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека”. Головна | Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/genderna-rivnist/rezolyuciya-radi-bezpeki-onn-1325>.
2. Дрозд О. ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 10. С. 106. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/19.pdf>
- 3.3 Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 16.02.2025).
4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2020 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 24.02.2016 № 113-р : станом на 5 верес. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-2016-p#Text> (дата звернення: 16.02.2025).
5. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р : станом на 16 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-p#Text> (дата звернення: 16.02.2025).

ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО: СИЛА ЗМІН У СУЧАСНОМУ СВІТІ

*Юлія КЛИМЕНКО, вихователь-методист, психолог
Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 238
Дніпровської міської ради*

В сучасному світі, де гендерна рівність стає все більш актуальною темою, жіноче лідерство відіграє ключову роль у формуванні нових соціальних, економічних та політичних реалій; воно допомагає ламати стереотипи та застарілі уявлення про функцію жінки. Сьогодні ми спостерігаємо зростання кількості жінок, які займають високі посади у різних сферах життя, демонструючи, що жіноча перспектива є важливою для ухвалення рішень, які враховують інтереси всіх членів суспільства [1].

Жіноче лідерство набуває нового обличчя, і це відбувається завдяки ряду факторів, які змінюють традиційні уявлення про роль жінок у суспільстві:

- технологічний прогрес (сучасні технології та соціальні медіа відкривають нові можливості для жінок-лідерів. Вони можуть використовувати ці платформи для просування своїх ідей, створення мережі контактів та впливу на широку аудиторію);

- соціальні зміни (суспільство стає більш відкритим до ідеї гендерної рівності. Все більше жінок займають керівні посади в політиці, бізнесі та інших сферах. Це сприяє створенню нових моделей лідерства, які враховують різноманітність досвіду та поглядів);

- фокус на менторство та підтримку (жінки-лідери частіше беруть на себе роль менторів для молодших колег, допомагаючи їм розвиватися та досягати успіху. Це створює підтримуючу екосистему, де жінки можуть ділитися досвідом і надихати одна одну);

- екологічна та соціальна відповідальність (сучасні жінки-лідери акцентують увагу на сталому розвитку, екологічних питаннях та соціальній справедливості. Вони прагнуть не лише до економічного успіху, а й до позитивного впливу на суспільство);

- нова модель лідерства (сьогоднішнє жіноче лідерство все частіше базується на спільному прийнятті рішень, відкритості та прозорості. Жінки-лідери прагнуть створити інклюзивні команди, де кожен голос має значення. Це сприяє більш справедливим і збалансованим результатам);

- підвищення видимості (завдяки активному просуванню жіночих досягнень у медіа та суспільстві, більше людей починають усвідомлювати важливість жіночого лідерства. Це сприяє формуванню позитивного іміджу жінок на керівних посадах).

Жіноче лідерство має й свої характеристики. До них відноситься:

- емпатія та співчуття (жінки-лідери частіше ніж чоловіки демонструють високу емоційну інтелігентність, здатність слухати і розуміти потреби інших);

- гнучкість та адаптивність (жінки, на відміну від чоловіків, часто демонструють здатність швидко адаптуватися до змін та знайти креативні рішення у складних ситуаціях);

- соціальна відповідальність (багато жінок-лідерів акцентують увагу на етичних аспектах бізнесу та управління, прагнучи досягти позитивного соціального впливу).

Можна сказати, що жіноче лідерство — це концепція, яка охоплює стиль, підходи та особливості лідерства, що проявляються жінками в різних сферах

життя, включаючи політику, бізнес, соціальні рухи та громади. Це поняття не лише стосується статі, а й включає в себе унікальні якості, які жінки можуть привнести у процеси управління та прийняття рішень [2, 3].

Варто відзначити, що чоловіче та жіноче лідерство має свої відмінності, які виникають через соціальні, культурні та психологічні фактори. Наприклад, стиль управління. Чоловіче лідерство асоціюється з більш агресивним, конкурентним і авторитарним стилем управління. Чоловіки можуть бути більш схильні до ризику та прийняття рішень. Жіночий стиль управління, навпаки, характеризується більш колегіальним, співпрацюючим і емоційно чутливим підходом. Жінки часто акцентують увагу на командній роботі та взаєморозуміння.

Відмінності є і в комунікації. Чоловіки можуть бути більш прямолінійні, тоді як жінки використовують емоційний та чуйний підхід, що сприяє кращому взаєморозумінню. В конфліктних ситуаціях жінки, на відмінну від чоловіків, здатні більш толерантно та через діалог вирішити проблему. Схильні до ризиків в більшому мірі чоловіки. Вони готові експериментувати з новими ідеями, тоді як жінки зосереджуються на стабільності та обережності в прийнятті рішень.

Але, деякі відмінності не є абсолютними і багато людей поєднують різні стилі лідерства, навіть незалежно від статі. Крім того, сучасні тенденції в управлінні все більше сприяють інтеграції різних підходів, що дозволяє створювати більш ефективні команди та організації. У багатьох культурах існують патерни щодо ролі чоловіків і жінок у суспільстві, що може впливати на їхнє лідерство. І нажаль, жінкам часто доводиться долати перешкоди для визнання та поваги в лідерських ролях.

Взірцем жінки-лідера в країні де існує елемент патріархату є Мехрібан Алієва. Вона є першою леді країни та віце-президентом Азербайджанської народної республіки. Підтримуючи соціальні та культурні проекти, спрямовані на розвиток держави, Мехрібан Алієва постійно представляє країну на міжнародному рівні. Через фонд Гейдара Алієва лідерка сприяє збереженню національної спадщини та розвитку сучасного мистецтва.

В Україні є багато жінок-лідерів, які відіграють важливу роль у різних сферах суспільного життя, політики, бізнесу і культури. Ось кілька прикладів:

1. Лілія Гриневич – колишня міністерка освіти і науки України, яка впроваджувала реформи в освітній системі країни.

2. Аліна Михайлова – активістка та бізнесвумен, яка займається розвитком підприємництва серед жінок в Україні.

3. Олена Зеленська – перша леді України, яка займається соціальними ініціативами, зокрема в сфері освіти та охорони здоров'я. Вона активно підтримує культурні проекти.

4. Ірина Геращенко – політик, журналістка та громадська діячка. Була віце-спікером Верховної Ради України. Наразі працює над питаннями прав людини та гендерної рівності.

5. Тетяна Руденко – керівниця організації, що займається підтримкою жінок у бізнесі.

6. Юлія Тимошенко – колишня прем'єр-міністр України та одна з найвідоміших політичних фігур в країні. Вона активно займається політичною діяльністю та має великий вплив на українську політику.

Ці жінки є прикладом того, як слабка стать може досягати успіху та впливати на суспільство, долаючи шаблони та труднощі.

Тож, жіноче лідерство є важливою складовою сучасного суспільства і має потенціал для позитивних змін у всіх сферах життя. Наразі жіноче лідерство дійсно переживає трансформацію, стаючи більш різноманітним і адаптивним до

сучасних викликів. Цей процес не лише змінює уявлення про лідерство в цілому, але й відкриває нові горизонти для жінок. Тому, підтримка та розвиток жіночого лідерства можуть привести до більш збалансованого і справедливого світу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Савченко С. В Жіноче лідерство під час війни (за журналістськими матеріалами), 2023. № 6 (18). С. 1-18. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://czasopisma.kul.pl/index.php/teka/issue/view/660>
2. Іванус К. Жіноче лідерство в Україні: як війна прискорює тренди. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://epravda.com.ua/experts/zhinoche-liderstvo-v-ukrajini-yak-viyna-priskoryuye-trendi-800317/>
3. Жіноче лідерство: як почати творити свою історію. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://uculeadership.com.ua/blog/diyalnist-tsentru-blog/zhinoche-liderstvo-yak-pochaty-tvoryty-svoyu-istoriyu/>

ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ ТА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

*Сніжана КЛИЩУК, ННІ цивільного захисту, група ЕКПс-21-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Повномасштабна війна вплинула на ситуацію з гендерно зумовленим, зокрема домашнім насильством в Україні. В кризових ситуаціях завжди загострюються усі негативні суспільні явища, і ситуації насильства, на жаль, не є виключенням. Це підтвердила пандемія Covid-19, під час якої домашнє насильство та насильство над жінками стали настільки поширеними та серйозними, що їх охрестили «тіньовою пандемією».

Те саме стосується повномасштабної війни. Не можна сказати, що кількість дзвінків щодо випадків домашнього насильства та насильства щодо жінок, зокрема на нашу гарячу лінію [Національна гаряча лінія з питань домашнього насильства, торгівлі людьми та гендерної дискримінації], зросла порівняно з іншими зверненнями. У відсотковому співвідношенні показники майже такі ж, як і зазвичай. Але треба розуміти, що ця війна зачепила всю територію України, фактично немає жодного регіону чи людини, яка так чи інакше не постраждала. Існує багато обмежень щодо можливості жертв звертатися за допомогою чи повідомляти про випадки насильства. Ми вважаємо, що постраждалих значно більше, але з об'єктивних чи суб'єктивних причин неможливо зафіксувати всі випадки [1].

Розглянемо фактори які впливають на те, що зараз дуже складно фіксувати випадки домашнього чи гендерно зумовленого насильства. По-перше, під час війни самі постраждалі приділяли цьому питанню менше уваги. Дуже часто жінки, які зазнали гендерного чи домашнього насильства, вважають, що їхні проблеми не такі важливі, страшні та серйозні, як те, що зараз відбувається в країні – захоплення території, масові вбивства, постійні ракетні чи артилерійські обстріли, обстріли їхні будинки знищення. критична інфраструктура тощо.

По-друге, деякі жертви не мають реальної можливості звернутися за допомогою, оскільки вони перебувають в окупованих або нещодавно деокупованих громадах, де відповідні органи, які повинні реагувати на випадки

домашнього насильства або надавати допомогу жертвам домашнього насильства, ще не відновили свою роботу. Або, як це сталося майже з усіма українцями останніми тижнями, постраждали просто не мають можливості звернутися до них за допомогою через проблеми з електропостачанням.

По-третє, багато людей не думають про домашнє чи гендерне насильство як таке. Це, що стосується факторів, які залежать від постраждалих. Але є і фактори, які стосуються певних структур, які мають реагувати на випадки насильства.

Треба розуміти, що об'єктивно всі сили нашої держави зараз спрямовані на її захист від російських окупантів. Але бувають такі випадки, коли постраждалі звертаються до певних служб зі своєю проблемою, а у відповідь чують «це не так серйозно, як те, що в країні війна», «у нас немає часу на ваші домашні конфлікти», «вирішіть це якось самі» тощо [5].

З 24 лютого неодноразово в ЗМІ з'являлися повідомлення про випадки сексуального насильства з боку російських окупантів щодо українців. Тому ситуації сексуального насильства, пов'язаного з війною, – ще один виклик для України. Не забуваймо, що війна триває з 2014 року, і протягом цього періоду так само були випадки сексуального насильства. Але зараз масштаби набагато більші. Ситуація з кількістю повідомлень про цей вид насильства така сама, як і з домашнім або гендерно зумовленим насильством, – зафіксовані цифри і близько не відображають реальної кількості постраждалих.

Однак у випадку сексуального насильства все ускладнюється, тому що жертви не наважуються про це говорити, бо бояться за своє життя, бояться бути звинуваченими, бояться стати об'єктом пліток, які часто поширюються в маленьких містах. . Через стереотипи, які існують у суспільстві, через віктимне звинувачення – звинувачення жертви: «Вона не так подивилася», «Вона була не так одягнена» тощо. .

Інша проблема полягає в тому, що не всі жертви, свідки та різні агенції та учасники реагування знають, як розпізнати сексуальне насильство. Часто сексуальне насильство за замовчуванням вважається зґвалтуванням. Але насправді це поняття набагато ширше, включаючи примусовий вплив, статеві зносини, не пов'язані з проникненням, і примусове спостереження за сексуальним насильством над іншими. Не знаючи цього, жертви навіть не подумали б заявляти про те, що з ними сталося [2].

На мою думку проблема гендерно зумовленого чи домашнього насильства не є чимось новим в нашому суспільстві. Вона була актуальною до початку повномасштабної війни, є актуальною зараз, і, на жаль, залишиться такою після нашої перемоги.

Також в Україні було ратифіковану Стамбульську конвенцію. Положення Стамбульської конвенції застосовуються як у мирний, так і у воєнний час.

Під час війни ймовірність того, що жінки та дівчата зазнають гендерного насильства, різко зростає. Тому ратифікація Стамбульської конвенції та вжиття подальших заходів для приведення національного законодавства у відповідність до її положень має стати важливою відповіддю на виклики, з якими стикаються жінки та дівчата в умовах війни.

Ще одним важливим моментом щодо ратифікації Стамбульської конвенції в умовах тотальної війни є те, що одним із ключових напрямків, які вона визначає, є надання підтримки та створення спеціалізованих служб для жінок і дівчат, які постраждали від гендерного чи домашнього насильства. Це критично важливо в умовах війни, оскільки багато об'єктів пошкоджені або недоступні, а багато послуг, необхідних жертвам, обмежені або недоступні [3].

В контексті повномасштабної війни є також важлива міжнародна акція «16 днів проти насильства» Акція має на меті привернути увагу до ситуації насильства над жінками, яка, на жаль, є проблемою не лише в Україні, а й у всьому світі. Під час цієї акції консолідуються зусилля усіх можливих суб'єктів: громадянського суспільства, держави, міжнародних інституцій, громадських організацій, засобів масової інформації тощо.

Ця консолідація демонструє глобальність проблеми насильства у світі, особливо насильства щодо жінок, і чому про це важливо говорити, особливо в Україні і особливо під час повномасштабної війни. Адже війна «оголює» проблеми мирного часу та загострює їх.

Жінки та дівчата залишаються найбільш вразливими до гендерного та домашнього насильства як у мирний час, так і під час кризи. Кампанія «16 днів проти насильства» наголошує, що будь-який інцидент, кризова ситуація чи навіть війна в країні не можуть применшити факт існування насильства. Насильство є грубим порушенням прав людини, на яке необхідно реагувати та вживати заходів для забезпечення та захисту надання допомоги жінкам, які постраждали від насильства за статевою ознакою[4].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Качинська М.О. Гендерно обумовлене насильство. Право і суспільство. 2017. № 2. С. 14–17.
2. Війна без правил: гендерно-обумовлене насильство, пов'язане зі збройним конфліктом на сході України / А. Альохін, С. Кириченко, А. Кориневич та ін. Київ, 2017. 216с. URL: [http://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_\(1\).pdf](http://totalaction.org.ua/public/upload/book/1526026794_gon_201117_web_(1).pdf)
3. Гендерно-обумовлене насильство в регіонах, які постраждали від конфлікту. Звіт за результатами дослідження. Київ, 2015, С.67. – URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/final_ukr_report.pdf; Зозуля О.
4. Міжамериканська конвенція про запобігання, покарання й подолання насильства стосовно жінок, 1994 (ст.2). – URL: <https://www.oas.org/en/mesecvi/docs/belemdopara-english.pdf>
5. Причини виникнення гендерно зумовленого насильства серед населення України в умовах збройного конфлікту // Актуальні проблеми психології. Том I. Випуск 50, 2018, С.63.–URL: <http://www.appsychology.org.ua/data/jrn/v1/i50/11.pdf>

ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Денис КУРИЛИШИН, ННІ з підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції, 2 курс, 2 група

*НК – Лідія СУКМАНОВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент
Львівський державний університет внутрішніх справ*

Гендерне насильство є однією з найбільших загроз для прав людини, і в умовах воєнного стану ця проблема набуває нових, ще більш гострих масштабів. Війна створює середовище, де жінки, діти та вразливі групи можуть стати жертвами різних форм насильства, включаючи сексуальне насильство, примусову працю та інші види експлуатації. Труднощі з доступом до правосуддя, психологічна травма та соціальна ізоляція жертв ускладнюють ситуацію.

Гендерне насильство під час війни не лише порушує базові права і свободи, але й має руйнівний вплив на мирний процес і відновлення постконфліктного суспільства. Ця проблема потребує комплексного підходу до її розв'язання, включаючи як національні, так і міжнародні зусилля з подолання наслідків та попередження таких злочинів.

Основні проблеми гендерного насильства в умовах війни:

- збільшення сексуального насильства: під час війни сексуальне насильство часто використовується як зброя війни, що має за мету не лише завдати фізичну шкоду, але й зламати моральний дух населення, створюючи страх і дестабілізацію. Це можуть бути як акти зґвалтування, так і інші форми сексуальної експлуатації, такі як примусова проституція;

- погіршення доступу до правосуддя: в умовах воєнного стану багато жінок і дітей стикаються з труднощами у доступі до правової допомоги та підтримки. Порушення прав людини і відсутність належних механізмів для відновлення справедливості сприяють безкарності за скоєні злочини, зокрема насильство на гендерному ґрунті;

- психологічні та соціальні наслідки: війна не тільки призводить до фізичних травм, але й має важкі психологічні наслідки для тих, хто пережив насильство. Жінки та діти, які стали жертвами гендерного насильства, часто залишаються без належної психологічної підтримки, що погіршує їхнє психічне здоров'я;

- економічна залежність і бідність: в умовах війни багато жінок стають економічно залежними через відсутність роботи або через втрату чоловіків чи годувальників. Це створює додаткові умови для їхнього піддавання насильству, адже економічна незахищеність може змусити їх залишатися в насильницьких відносинах;

- мобілізація жінок та їх роль у військових діях: збільшення участі жінок у військових діях може призвести до нових форм гендерного насильства, таких як насильство з боку колег по службі або відсутність належної підтримки та захисту для жінок на фронті. Водночас жінки, які переживають стрес від війни, можуть стикатися з жорстокістю або насильством в тилу;

- дезінтеграція соціальних структур: війна розриває соціальні зв'язки, створюючи ситуацію, коли жінки та діти можуть залишатись без допомоги родини або соціальних інститутів. Це особливо тяжко для тих, хто потерпає від насильства в родині [1].

Боротьба з гендерним насильством під час війни вимагає комплексного підходу, який охоплює як профілактичні, так і реакційні заходи, орієнтуючись на захист прав жертв, попередження насильства та забезпечення справедливості. Одним із важливих аспектів є забезпечення доступу до правової допомоги та підтримки. У період війни важливо створювати умови для того, щоб жертви гендерного насильства мали доступ до правової допомоги, навіть в умовах складної ситуації. Це включає створення мобільних правових служб для надання консультацій та підтримки в регіонах, де доступ до традиційних юридичних структур обмежений, а також гарячі лінії та онлайн-сервіси для конфіденційного звернення, де жертви можуть отримати консультації, допомогу в складанні заяв і в подальшому направленні до організацій, що спеціалізуються на підтримці постраждалих від насильства. Важливим є також правове супроводження жертв у судових процесах, щоб гарантувати, що злочинці понесуть відповідальність за свої дії [2, с. 786].

Іншим важливим кроком є створення безпечних місць для жертв насильства, таких як притулки і центри реабілітації. Притулки для жінок та дітей, які постраждали від насильства, повинні надавати не лише фізичну безпеку, але й психологічну та медичну допомогу. Реабілітаційні програми для постраждалих від сексуального насильства мають включати психологічну підтримку, соціальну адаптацію та професійну перепідготовку для того, щоб допомогти жертвам відновити своє місце в суспільстві [3].

Поширення інформації та освітні програми для військовослужбовців, правоохоронців та цивільного населення є важливими в боротьбі з гендерним насильством. Просвітницька робота серед військових та поліції щодо етики, прав жінок та дітей, а також щодо запобігання насильству в умовах конфлікту має допомогти знизити рівень насильства в армії та серед силових структур. Кампанії серед цивільного населення, що навчають розпізнавати ознаки насильства та інформують, куди звертатися за допомогою, сприяють активнішому реагуванню на випадки насильства в мирному житті [4, с. 102].

Не менш важливою є міжнародна підтримка та співпраця для ефективної боротьби з гендерним насильством під час війни. Співпраця з міжнародними правозахисними організаціями для моніторингу ситуації з гендерним насильством та забезпечення допомоги жертвам є необхідною умовою для забезпечення глобального реагування. Інтеграція принципу гендерної рівності в миротворчі та гуманітарні місії сприяє забезпеченню прав жінок і дітей в постконфліктних країнах.

Включення жінок у процеси миротворення та відновлення постконфліктних суспільств є важливим елементом боротьби з гендерним насильством. Залучення жінок до мирних переговорів і процесів прийняття рішень щодо відновлення правопорядку та соціальної стабільності дозволяє забезпечити врахування інтересів усіх громадських груп. Підтримка ініціатив жінок у громадських організаціях, що працюють над подоланням наслідків насильства та допомагають у відновленні соціальних зв'язків, є важливою складовою процесу відновлення миру.

Нарешті, важливим є реагування на насильство на міжнародному рівні. Забезпечення покарання для винних через міжнародні суди та трибунали, зокрема, за сексуальне насильство, що вчиняється під час війни, є важливим кроком у забезпеченні правосуддя. Залучення міжнародних організацій, таких як ООН, до моніторингу та боротьби з гендерним насильством у зонах конфліктів допомагає створити ефективні механізми реагування на насильство [5].

Таким чином, боротьба з гендерним насильством під час війни вимагає комплексного підходу, що включає правову допомогу, створення безпечних умов для жертв, просвітницьку діяльність, міжнародну підтримку та забезпечення участі жінок у процесах відновлення та миротворення. Тільки за умови інтеграції цих елементів можна значно зменшити рівень насильства і побудувати безпечне середовище для майбутніх поколінь.

Проблеми гендерного насильства в умовах воєнного стану є серйозною загрозою для прав людини і стабільності суспільства. Війна створює сприятливі умови для зростання насильства, зокрема сексуального, примусової праці та експлуатації, що особливо зачіпає жінок, дітей і вразливі групи. В умовах війни зростає безкарність, а доступ до правосуддя та допомоги для жертв значно ускладнюється.

Таким чином, для ефективної боротьби з гендерним насильством необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає правову допомогу, створення безпечних притулків для жертв, просвітницьку діяльність серед населення та військових, а також активну міжнародну співпрацю. Важливим є також

забезпечення участі жінок у процесах миротворення та відновлення після конфлікту. Лише за умови спільних зусиль держави, міжнародних організацій і громадянського суспільства можна досягти значних результатів у боротьбі з цією проблемою, захищаючи права жертв і сприяючи відновленню миру та стабільності в постконфліктних суспільствах.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Запобігання та реагування на гендерно-зумовлене насильство під час війни та в післявоєнних умовах. Досвід та рекомендації жіночих громадських організацій. Інструментарій. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.osce.org/files/f/documents/c/7/532505.pdf>
2. Бисага Ю.М. Домашнє насильство у військовий час. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне законодавство». Актуальні питання сучасної правової науки. С. 783-787.
3. Протидія насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Практичний посібник для поліцейських. Проєкт Ради Європи «Боротьба з насильством щодо жінок в Україні – Етап II». 114 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://rm.coe.int/ukr-2024-police-manual-final-ukr-web/1680aee3d8>
4. Гендерне навчання військовослужбовців. Посібник. Женевський центр урядування у секторі безпеки. Женева: ДКЗС, Консорціум ПЗМ, 2016. 214 с.
5. Міжурядова підтримка. ООН Жінки. Офіційний вебсайт. URL: <https://ukraine.unwomen.org/uk/shcho-my-robymo/mizhuryadova-pidtrymka>

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СКОЄННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА

*Ярослав КУЧЕРУК, ННІ цивільного захисту, ЦЗ-23-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гендерне насильство є однією з найбільш серйозних форм порушень прав людини, обумовлених соціальною, культурною та економічною нерівністю між чоловіками і жінками. Це насильство може проявлятися в різних формах: фізичній, сексуальній, психологічній та економічній. Головною особливістю гендерного насильства є те, що воно відображає соціальні стереотипи, які застосовуються щодо людини за ознакою статі або гендерної ідентичності і обмежують права, свободи і можливості жінок і чоловіків.

Відповідальність за гендерне насильство регулюється багатьма міжнародними правовими актами. Серед найважливіших – Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, прийнята в 1979 році [1]. Цей документ встановлює, що держава зобов'язана захищати жінок від усіх форм дискримінації, особливо від насильства, і забезпечувати рівний доступ до правосуддя. Дана норма виступає важливим інструментом для боротьби з проявами гендерного насильства, оскільки у Конвенції відповідальність за запобігання насильницьких дій, надання підтримки жертвам і покарання винних покладається на державу, яка має розробити на національному рівні дієві законодавчі норми.

Стамбульська конвенція (Конвенція Ради Європи про попередження та боротьбу з насильством щодо жінок та насильством у сім'ї)[2] також є важливим документом, що привертає увагу громадськості до проблеми домашнього насильства. Прийнята в 2011 році, Конвенція стала першим міжнародним документом, який чітко регламентує відповідальність за скоєне гендерне насильство і визначає заходи щодо його запобігання. Документ закликає державу створити правову базу для боротьби з насильством, надання допомоги жертвам, забезпечення їх безпеки та належного розслідування таких злочинів.

Стамбульська конвенція також наголошує на необхідності інформування суспільства про проблему гендерного насильства та розробки освітніх програм, спрямованих на подолання стереотипів та підтримку рівності. Вона передбачає надання спеціальної допомоги жертвам, включаючи доступ до медичної, психологічної, юридичної та соціальної допомоги. Крім того, Конвенція акцентує увагу на необхідності забезпечення суворого покарання винних, що допоможе попередити насильницькі дії в майбутньому.

В Україні на сучасному етапі діють закони, спрямовані на захист жертв гендерного насильства. Вітчизняна нормативно-правова база передбачає кримінальну та адміністративну відповідальність за подібні діяння, включаючи тюремне ув'язнення, штрафи та інші види покарання. Важливим кроком правового регулювання гендерно-зумовленого насильства стало прийняття в 2017 році Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» [3], який визначив чіткий механізм правового захисту жертв та створив правове підґрунтя для покарання винних. Крім того, була введена система превентивних заходів, включаючи обмежувальні положення, що в свою чергу дозволили швидко реагувати на випадки домашнього насильства, включаючи такі його види як фізичне, сексуальне, економічне та психологічне.

Отже, встановлення відповідальності за гендерне насильство є важливою складовою боротьби з цим явищем на міжнародному та національному рівнях. Однак, для успішної протидії гендерному насильству необхідно забезпечити належне правове регулювання, підтримку жертв та їх доступ до правосуддя, тощо. Кожна держава повинна активно впроваджувати міжнародні стандарти та забезпечувати ефективне застосування національних законів, щоб покласти край безкарності та створити умови для захисту гендерної рівності та прав людини.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_207

2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_001-11

3. Про запобігання та протидію домашньому насильству. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19>

**РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗРОБЦІ
ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ЦІЛІСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖІНОК,
ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА, ЗОКРЕМА,
І СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ЗУМОВЛЕНОГО ВІЙНОЮ**

*Інна ЛОПАТЧЕНКО, кандидат наук з державного управління, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Сексуальне насильство під час збройних конфліктів (СНПК) є однією з найстрашніших форм порушення прав людини. За даними Нацсоцслужби, за 12 місяців 2024 року 365 осіб звернулося за допомогою з приводу вчинення СНПК, з них 60% жінок, в межах Пілотного проекту з надання Невідкладних Проміжних Репарацій звернулось 630 осіб (40% жінок) [1].

У листопаді 2024 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації». Документ визначає правовий статус таких потерпілих та членів сімей померлих осіб, які постраждали від СНПК. Закон набуде чинності 18 червня 2025 року. Для того, щоб Закон працював коректно та покривав інтереси всіх постраждалих осіб, наразі необхідно напрацювати відповідні підзаконні акти. Міністерство соціальної політики утворило робочу групу з числа експертів з різних органів виконавчої влади, громадських та міжнародних організацій [1].

Так, у травні-червні 2025 року у Закарпатській області було започатковано пілотне впровадження програми цілісного відновлення та реабілітації для жінок, які пережили гендерно зумовлене насильство/СНПК. Реабілітаційна програма – комплексна та спрямована на відновлення психічного, фізичного та соціального здоров'я, а також сприяння розвитку можливостей у сферах працевлаштування, освіти, житла, фінансової захищеності. У безпечному просторі учасниці мали можливість ділитися почуттями та переживаннями. Програма розроблена та впроваджується Фондом ООН в галузі народонаселення (UNFPA) та громадською організацією «Неємія» у партнерстві з Урядовою Уповноваженою з питань гендерної політики та Мережею постраждалих від ГЗН та сексуального насильства жінок «СЕМА Україна» за підтримки Уряду Франції та Дій ООН проти сексуального насильства під час конфлікту [2].

Дії ООН проти сексуального насильства під час конфлікту підтримують міжагенційний проект «Зміцнення національних та місцевих механізмів запобігання та реагування на СНПК в Україні за допомогою багатосекторального підходу, орієнтованого на постраждалих». Програма складається з трьох компонентів: «Відновлення цілісного стану жінки», «Психотерапевтична допомога» та «Медичний компонент із ознайомленням із місцевими службами ГЗН». У програмі взяли участь 15 жінок, переважно з мережі SEMA, в т.ч. одна лідерка SEMA та випускниця програми, які фасилітували воркшоп з арт-терапії. Усім постраждалим були надані картки перенаправлення щодо ГЗН відповідно до їхніх місць проживання. Таким чином, етап пілотування програми було успішно завершено, і програма була рекомендована до повноцінної роботи, впровадження та розширення.

Також, важливо зазначити, що протягом впровадження пілотного проекту здійснювала роботу онлайн платформа психотерапевтичної допомоги «Аврора» у співпраці з UNFPA. Платформа пропонує безкоштовну допомогу тим, хто зіткнувся з насильством, зокрема сексуальним, що пов'язане з війною/конфліктом (СНПК). Платформа працює дистанційно, щоб постраждалі змогли отримати послуги

незалежно від місцеперебування. Послуги на платформі надаються конфіденційно та анонімно, клієнти/тки можуть повідомити мінімальну кількість особистої інформації [2].

Серед іншого, здійснювалась підтримка та організація роботи команди у складі досвідчених фахівців, а саме:

- три психотерапевти, які допомагають стабілізувати емоційний стан, пропрацювати травматичні спогади, знайти ресурси для покращення якості життя і планування майбутнього. Клієнтам/ткам доступно до 15 психотерапевтичних сесій за доказовими методами психотерапії: травмофокусованій когнітивно-поведінковій терапії та EMDR (Eye Movement Desensibilization and Reprocessing), що рекомендовані Всесвітньою організацією охорони здоров'я для ефективного подолання травматичного досвіду;

- юрист: будь-який прояв сексуального насильства є злочином, який не має строку давності, отже постраждалі мають право на притягнення кривдників до відповідальності та відшкодування на національному та міжнародному рівнях чи дізнатись про можливість отримання притулку та інших соціальних послуг. Юрист також може брати участь в просвітницьких заходах;

- супервізорка, в обов'язки якої входить організація та проведення групових психотерапевтичних супервізійних сесій, організація та проведення індивідуальних психотерапевтичних супервізій для розв'язання труднощів, які виникають у роботі психотерапевтів; опрацювання тривоги з приводу складних клієнтів; допомоги у концептуалізації кейсів і плануванні подальшої роботи;

- кейс-менеджерка та координаторки платформи (координація роботи команди, послуги з ведення випадків клієнтів/ток, участь у координаційних чи просвітницьких заходах) [2].

Постраждалим від сексуального насильства на війні гарантується право на повагу до честі, гідності та гуманне ставлення, відновлення порушених прав, безоплатні соціальні послуги та юридичну допомогу, отримання тимчасового притулку. Виплати в межах проєкту, спрямованого на проміжні репарації постраждалим від сексуального насильства, пов'язаного з війною, отримали понад 300 українців. Розмір виплати для постраждалих від сексуального насильства внаслідок війни становитиме 3 тисячі євро [1].

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24456.html>
2. Офіційний веб-сайт Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні. URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/Rehabilitation_program_UKR
3. Офіційний веб-сайт платформи Аврора. URL: <https://avrora-help.org.ua/>

ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ: ДЕПОРТАЦІЇ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Олег МАЗАРАТІЙ, ЦЗк-23-2

НК – Олександр ЧЕРНЕНКО кандидат медичних наук, доцент

Національний університет цивільного захисту України

Розв'язана російською федерацією повномасштабна війна проти України супроводжується масовими порушеннями прав населення окупованих територій: це викрадення, «фільтрації», застосування тортур і депортації тощо. Ці діяння мають ознаки воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Поруч із загальними діями російських окупантів, спрямованими на знищення цивільного населення України, застосовуються також і специфічні гендерно зумовлені форми насильства. Так, до чоловіків призовного віку часто застосовують тортури у разі найменшої підозри стосовно лояльності до легітимного українського уряду. тортури і спричинюване ними каліцтво мають на меті знешкодити тих, хто потенційно здатний до захисту української державності. Насильство стосовно полонених жінок часто має сексуальний характер і є формою геноциду, позаяк спрямоване на запобігання дітородінню. Українські діти стають жертвами геноциду як через фізичне знищення, так і через депортацію та передання до російських сімей.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації (далі – рф) 24 лютого 2022 року до 20 % території України в той чи інший час перебувало під окупацією. За свідченнями органів державної влади, національних та зарубіжних змі, окупація зі сторони рф супроводжувалася систематичними порушеннями прав людини, серед іншого викраденнями, депортацією, масовими вбивствами та зґвалтуваннями [1, 2].

Від початку повномасштабного вторгнення російські окупаційні війська завдавали ударів по джерелах водопостачання, електроенергії та зв'язку, закладах охорони здоров'я тощо. Повномасштабна військова агресія з боку рф призвела до руйнації значної частини виробничої, транспортної та житлової інфраструктури.

Російська сторона подає ці переміщення як добровільну евакуацію, однак, за свідченнями переміщених осіб, до них застосовували насильство або погрожували його застосуванням. Окрім цього, населення окупованих територій часто не мало вибору щодо свого переміщення, з огляду на безпрецедентні масштаби руйнування цивільної інфраструктури [1, 5].

Згідно з частиною 1 статті 49 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни забороняється, незалежно від мотивів, здійснювати примусове індивідуальне чи масове переселення або депортацію осіб, що перебувають під захистом, з окупованої території на територію окупаційної держави або на територію будь-якої іншої держави, незалежно від того, окупована вона чи ні. І хоча згідно з частиною 2 цієї статті окупаційна держава може здійснювати загальну або часткову евакуацію з певної території, таке переміщення має бути необхідним для забезпечення безпеки населення або зумовлено особливо вагомими причинами військового характеру. Проведення таких евакуацій не може передбачати переміщення осіб, що перебувають під захистом, за межі окупованої території за винятком випадків, коли цього неможливо уникнути з матеріальних причин. Особи, яких було евакуйовано в такий спосіб, повинні бути відправлені додому відразу після припинення воєнних дій на цій території. Однак здійснюване окупаційною владою переміщення громадян України свідчить про порушення означених норм гуманітарного права.

На тимчасово окупованих територіях України поширена практика викрадень, що супроводжуються застосуванням тортур.

Жахливе поводження із цивільними треба кваліфікувати як катування. Згідно з частиною 1 статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. Окрім цього, згідно з практикою Європейського суду з прав людини, застосування фізичного насильства, нелюдські умови тримання, сенсорна депривація, зв'язування рук тощо і є доказами катування.

Окупаційна влада повідомляє, що від початку повномасштабної війни на територію рф було вивезено понад 200 тис. дітей. При цьому українських дітей примусово вивезли у віддалені регіони росії, де вони будуть змушені відвідувати заняття російською мовою. 30 травня 2022 року президент рф підписав указ № 330, що передбачає спрощений порядок для набуття громадянства українськими дітьми, депортованими до рф. Ці зміни розширюють коло осіб, які можуть звернутись із відповідною заявою та спрощують бюрократичні процедури, пов'язані з удочерінням / усиновленням. Повідомляється, що діти, які починають відвідувати російські школи, піддаються стигматизації за своє походження. Таким дітям не забезпечується навчання рідною мовою. Окрім того, вони піддаються масованій антиукраїнській пропаганді, що за змістом відповідає головним тезам рашизму та, вочевидь, має на меті розірвати в малолітніх українців відчуття глибокої спорідненості зі своєю батьківщиною. Тож дії окупаційної влади стосовно українських дітей охоплюються поняттям геноциду, а саме такою його формою як насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу [1, 2, 3].

Дії окупаційної влади рф стосовно осіб, які перебувають у їхньому полоні, мають ознаки воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. Насильство, якого громадяни України зазнають під час викрадень, свавільних затримань, проходження процедури фільтрації та депортацій, часто мають гендерно зумовлений характер. Так, прискіплива увага та прояви жорстокого ставлення до чоловіків призовного віку, їхня ретельна перевірка на лояльність до легітимного українського уряду тощо мають на меті відокремити та знешкодити тих, хто потенційно здатний до захисту української державності. Насильство стосовно українських жінок часто має сексуальний характер і дає підстави кваліфікувати його як особливу форму геноциду, що має на меті запобігти дітонародженню. Діти часто стають жертвами геноциду як через фізичне знищення (у місцях прихистку, евакуаційних колонах тощо), так і через насильницьку депортацію й передання на виховання до російських сімей [2, 3, 4].

Примусове переміщення дітей є фізичним актом, який здійснюється і в культурному, і у фізичному вимірі. У культурному – шляхом перешкоджання їхньому поверненню до власної групи та проведення політики асиміляції. У фізичному – шляхом біологічного знищення через перешкоджання їхньому відтворенню в рамках власної групи. Тобто навіть коли знищення групи здійснюється через культурні чинники – ізоляція дітей від власної групи та примус до перейняття іншої культури, – але кінцевою метою є фізичне знищення групи як такої, то відповідні дії становлять злочин геноциду. Це приводить нас до

запитання, чи можуть практики асиміляції, які здійснює російська федерація щодо українських дітей, вважатись формою геноциду? Політика примусової асиміляції не визнає за певною групою права існувати як «окрема та незалежна спільність». Вона спрямована на те, щоб знищити відмінні характеристики однієї групи шляхом її поглинання іншою. Міжнародний суд ООН підтвердив, що коли такі дії здійснюються паралельно з діями, забороненими Конвенцією проти геноциду, вони можуть бути свідченням спеціального наміру знищити захищену групу [1, 5].

Міжнародне гуманітарне та кримінальне право містить низку норм, що забороняють примусове переміщення цивільного населення, зокрема дітей. Метою їх закріплення стала необхідність захистити цивільне населення від спроб окупаційної держави змінити демографічну структуру населення певного регіону. Тому примусове вивезення російською федерацією українських дітей, особливо дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей, чиї батьки загинули під час бойових дій, є грубим порушенням прав і свобод цих дітей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендерний вимір війни: результати аналітичного дослідження / упоряд. Аналітичний центр ЮрФем Асоціації жінок-юристок України ЮрФем. Львів, 2023. 115 ст.
2. Основи міжнародно-правових стандартів прав людини: навч.- метод. посібник за ред. завідувача кафедри міжнародного та європейського права О. В. Бігняка. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 168 с.
3. Кравченко І. М. Правовий статус «військовополонений» і «цивільний заручник» у контексті норм міжнародного гуманітарного права та проведення операції Об'єднаних сил (АТО) на Сході України. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 1 (114).
4. Стойков І. М. Стан дотримання основних прав і свобод громадян на окупованих територіях України. Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. Правознавство. 2019. Т. 24. Вип. 1 (34).
5. Щебетун І. С., Михайліна Т. В. Захист прав дітей на окупованих територіях: міжнародний досвід та українські реалії. Політичне життя. 2019. № 2.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА ДЛЯ СЛУЖБОВЦІВ І ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Дар'я МАКСИМЕНКО, ННІ цивільного захисту, ЕКПс-21-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гендерне насильство під час війни охоплює такі форми, як сексуальне насильство, примусова трудова або сексуальна експлуатація, рабство та інші акти насильства, спрямовані на цивільних осіб і військовослужбовців на основі їх гендерної приналежності. В умовах збройного конфлікту це насильство часто набуває системного характеру, стаючи не лише актом агресії, а й інструментом ведення війни та терору. В Україні ситуація ускладнюється високим рівнем гендерного насильства, яке вражає як жінок, так і чоловіків [5].

Військовослужбовці, які стали свідками або жертвами гендерного насильства, можуть зазнати серйозних психологічних травм, що суттєво впливають на їхню здатність виконувати службові обов'язки, а також на процес адаптації до мирного життя після завершення збройного конфлікту [1].

Жінки, які стали жертвами сексуального насильства під час війни, часто стикаються з важкими психологічними наслідками, такими як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресія, тривожні розлади, а також труднощі в психосоціальній адаптації. Вони часто відчують глибоке почуття сорому, ізоляції та стигматизації, що значно ускладнює процес їхньої соціальної та психологічної реабілітації [2].

Соціальні стереотипи, які нав'язують чоловікам образ сили та незалежності, значно ускладнюють процес подолання психологічних травм для тих, хто став жертвою сексуального насильства під час війни. Внаслідок цих стереотипів вони часто відчують труднощі у вираженні своїх емоцій, що призводить до емоційних порушень, розвитку алкогольної залежності, агресивної поведінки та підвищеного ризику суїцидальних настроїв [3].

Війна та гендерне насильство, яке діти змушені спостерігати, завдають їм значної психологічної шкоди. Симптоми травми включають ПТСР, тривожні розлади та депресію, а поведінка може варіюватися від агресивної до ізольованої. Щоб допомогти цим дітям, необхідно надати їм психологічну підтримку та забезпечити безпечне середовище для їхнього зростання [4].

Ті, хто пережив гендерне насильство в цивільному житті, часто стикаються з тривалим відчуттям страху та безпорадності, а також втрачають довіру до оточуючих. Це нерідко призводить до соціальної ізоляції та значно ускладнює повернення до звичного життя.

Держава повинна забезпечити комплексну підтримку жертвам гендерного насильства, зокрема надавати психологічні послуги, юридичну допомогу, а також організувати безпечні притулки для жертв. В Україні вже створені державні програми підтримки, але для ефективної реабілітації постраждалих необхідно розширити ці програми, враховуючи специфіку війни та високий рівень насильства під час збройного конфлікту [5].

Отже, гендерне насильство в умовах війни створює довготривалі психологічні проблеми для жертв, включаючи посттравматичний стресовий розлад, депресії та соціальну ізоляцію. Військові та цивільні особи, які стали жертвами насильства, потребують системної підтримки, яка має включати психологічну реабілітацію, медичну допомогу та правову захист. Тільки через комплексні заходи можна полегшити наслідки травм і повернути постраждалих до нормального соціального життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Дискримінація різних соціальних груп у ЗСУ: погляди військових та цивільних громадян // Ветеран Фонд. – 2022. – Режим доступу: <https://surl.li/suvslz> (дата доступу: 13.03.2025).

2. Психологічні наслідки гендерного насильства: вивчення досвіду жінок, постраждалих від насильства в умовах війни / Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – 2021.

3. Дорошенко, М. А. Особливості психологічної допомоги чоловікам, постраждалим від сексуального насильства // Науковий вісник психології. – 2022. – Т. 14, № 2. – С. 34-42.

4. Козак, В. М. Психологічні наслідки гендерного насильства для дітей: теоретичний та практичний аспекти // Психологічний журнал. – 2021. – Т. 18, № 4. – С. 23-29.

5. Закон України "Про запобігання та протидію насильству" № 2229-VIII від 07.12.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 17. – Ст. 70. – Режим доступу: <https://surli.cc/irasda> (дата доступу: 13.03.2025).

ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ

*Тетяна МАЧАБЕЛІ, аспірантка кафедри публічної політики
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Насильство в усіх його проявах стає одним із засобів гібридної війни. Основною метою протидії насильству під час збройних конфліктів є відновлення порушених прав постраждалих, а саме гарантій права на повагу, честь, гідність та гуманне ставлення. Гендерно зумовлене та сексуальне насильство як засіб гібридної війни є однією з найголовніших форм порушення прав людини. Існує широкий спектр політичних інструментів і механізмів, які мають потенціал для боротьби з насильством. Однак на сьогоднішній день цей потенціал значною мірою нереалізований. Ускладнює практику соціального захисту щодо постраждалих від насильства в умовах війни закритість збору доказів. За даними Нацсоцслужби, за 12 місяців 2024 року 365 осіб звернулося за допомогою з приводу вчинення сексуального насильства, з них 60% жінок, в межах Пілотного проекту з надання Невідкладних Проміжних Репарацій звернулось 630 осіб (40% жінок) [3].

Як засіб гібридної війни, насильство є впливом на фізичний стан, свідомість і психіку потерпілих, а також тих, хто дізнається про такі випадки з різних джерел. Крім того, насильство – це один із засобів, що забезпечує перевагу однієї людини над іншою, це вид примусу, вид шкоди, яка заподіюється проти волі того чи тих, проти кого вона спрямована. Воно виходить за межі моралі, коли надає право на силу та можливість її застосування. Крім того, насильство розриває людські узи, які регулюються аргументами розуму та знаменує собою перехід від цивілізації до дикості. Це відбувається в не залежності від того, у якому виді воно застосовується: чи психологічному (контрольована поведінка, жорстоке поводження), чи економічному, чи фізичному, сексуальному тощо [1].

Насильство в умовах війни може бути в усіх його проявах: в сім'ї та громаді, серед жінок та дівчат, які постраждали від гендерно зумовленого та сексуального насильства (ГЗН/СНПК) тощо. Гендерне насильство, жертвами якого також є вразливі верстви населення, є відносно складним і неоднозначним видом насильства. Під час збройних конфліктів гендерне насильство (і особливо його складова сексуальне насильство) часто використовується як частина військової тактики, щоб принизити, домінувати, вселити страх, розсіяти та примусово переселити цивільних осіб, місцеві громади чи етнічні групи. Такі загрози стосуються перш за все громадян, які знаходяться на території тимчасово окупованої території, а також в регіонах України, які постраждали від конфлікту. Такі фактори, як погіршення криміногенної ситуації в регіонах, які наближені до зони конфлікту; неконтрольований обіг незареєстрованої зброї по всій території країни; зростання різних форм та проявів насильства на територіях ведення бойових дій; зміна звичайного укладу життя багатьох сімей; порушення усталених ролей в родині; розірвання сімейних стосунків через ідеологічні міркування;

висока емоційна й психологічна залежність населення від розвитку подій на фронті; психологічна травма і стрес, пов'язані з конфліктом, бойовими діями і переміщенням; розповсюдженість посттравматичного синдрому; нестача їжі, палива, роботи, що веде до переміщення в райони ризику; ворожість місцевого – ворожість місцевого населення до учасників військових дій, підвищують дані загрози [1].

З метою визначення сучасного стану, а також розробки системи заходів, спрямованих на розбудову системи запобігання та протидії домашнього та гендерно зумовленого насильства на місцевому та регіональному рівні в Україні у період з 15 по 25 травня 2023 року було проведено соціологічне дослідження методом формалізованого фокус-групового інтерв'ю з представниками органів місцевого самоврядування, з фахівцями, що обізнані з проблематики дослідження. Це дозволило отримати експертні думки, тобто від людей, які насправді розуміються на проблематиці дослідження; та актуалізувати проблематику в органах місцевого самоврядування, щодо протидії гендерно зумовленому та домашньому насильству. Дослідження проводилось у громадах двох регіонів України: Закарпатській та Харківській областях.

Респонденти оцінили ефективність реалізації державної політики щодо протидії гендерному зумовленому та домашньому насильству, що здійснюється у тісній співпраці органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади, службою у справах дітей, правоохоронними органами, закладами освіти та охорони здоров'я. Головними суб'єктами реалізації такої політики є Управління та відділи соціального захисту населення (50%), а також Центри надання соціальних послуг. Ця співпраця має як неформальні, так і формальні прояви, зокрема, через взаємодію в межах Координаційних Рад з питань гендерно зумовленого та домашнього насильству, які створені у багатьох громадах. При цьому звертає увагу активна взаємодія органів місцевого самоврядування Закарпатської області з громадськими організаціями та благодійними фондами. Половина респондентів зазначила, наявність таких служб, відзначили телефонні гарячі лінії, мобільні бригади, денні центри соціально-психологічної допомоги та кризові кімнати. Основним джерелом коштів для створення зазначених спеціалізованих служб є місцевий бюджет та кошти міжнародних організацій та донорів.

З метою протидії насильству в умовах війни у листопаді 2024 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про статус осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного зі збройною агресією Російської Федерації проти України, та невідкладні проміжні репарації». Документ визначає правовий статус таких потерпілих та членів сімей померлих осіб, які постраждали від СНПК. Закон набуде чинності 18 червня 2025 року [3].

Для того, щоб Закон працював та покривав інтереси всіх постраждалих осіб, наразі необхідно напрацювати відповідні підзаконні акти. Міністерство соціальної політики утворило робочу групу з числа експертів з різних органів виконавчої влади, громадських та міжнародних організацій [3]. Важливим внеском є пілотне впровадження програми цілісного відновлення та реабілітації для жінок, які пережили ГЗН/СНПК було у місті Ужгород.

Програма відновлення та реабілітації жінок та дівчат, які постраждали від ГЗН/СНПК, розроблена та впроваджується Фондом ООН в галузі народонаселення (UNFPA) та громадською організацією «Неємія» у партнерстві з Урядовою Уповноваженою з питань гендерної політики та Мережею постраждалих від ГЗН та сексуального насильства жінок «СЕМА Україна» за підтримки Уряду Франції та Дій ООН проти сексуального насильства під час конфлікту (<https://www.stoprapienow.org/>) [4].

Дії ООН проти сексуального насильства під час конфлікту підтримують міжагенційний проект “Зміцнення національних та місцевих механізмів запобігання та реагування на СНПК в Україні за допомогою багатосекторального підходу, орієнтованого на постраждалих” (“Об’єднані дії для посилення спроможностей постраждалих від СНПК”. Проект впроваджується Фондом ООН в галузі народонаселення (UNFPA), Управлінням ООН з наркотиків і злочинності (UNDOC), Програмою розвитку ООН (UNDP), Всесвітньою організацією охорони здоров’я (WHO), Структурою ООН Жінки (UN Women) та Міжнародною організацією з міграції (IOM).

Програма складається з трьох компонентів: «Відновлення цілісного стану жінки», «Психотерапевтична допомога» та «Медичний компонент». Для стабілізації цілісного стану жінок запропоновано інформаційно-комунікаційні заходи, як додаткові, а саме це ознайомлення із місцевими та всеукраїнськими службами ГЗН. Програма є результатом співпраці UNFPA та ГО «Неємія» у партнерстві з Мережею SEMA Жінки України, які пережили СНПК, і Урядової уповноваженої з питань політики гендерної рівності за фінансової підтримки уряду Франції та Дій ООН проти сексуального насильства під час конфлікту [4].

У програмі протягом 2024 року взяло участь біля 45 жінок, переважно з мережі SEMA, в т.ч. одна лідерка SEMA та випускниця програми, які фасилітували воркшоп з арт-терапії. Жінки відвідували індивідуальні психотерапевтичні сеанси, зареєструвалися на онлайн-платформі психотерапії «Аврора», щоб продовжити терапію, отримали правову допомогу через партнерську ОГС; іншу було передано до ОНCHR/UNHRMMU для надання свідчень (а також Генеральна прокуратура допомогла прискорити розслідування її справи завдяки зв’язкам, встановленим між UNFPA та ОГП), а ще шість жінок готові поділитися своїми досвідом з ОНCHR/UNHRMMU, підкреслюючи важливі кроки до справедливості та зцілення. Усім постраждалим були надані картки перенаправлення та послуги з ведення справ про ГЗН. На додаток до цього, на початку червня Урядова уповноважена з питань політики гендерної рівності відвідала ГО «Неємію» та зустрілася з командою програми, а також кількома постраждалими, які завершували там програму відновлення [4; 5].

Отже, протидія насильству під час збройних конфліктів передбачає комплексний підхід та розширення кола соціальних схем захисту, таких як міжгалузева координація, моделі супроводу та навчання для постачальників послуг соціального захисту, нова концепція взаємодії влади та громадськості з проблем гендерно зумовленого насильства. Дослідження сучасного стану проблеми, нормативно-правове забезпечення та впровадження програми цілісного відновлення та реабілітації постраждалих від ГЗН/СНПК є умовою відновлення порушених прав постраждалих, гарантій права на повагу до честі, гідності та гуманне ставлення. Учасниці програми надали дуже позитивні відгуки, та надали рекомендації щодо її розширення. А також за результатами програми були отримані позитивні результати вимірювань до та після за допомогою діагностичних методів, чинних в Україні (Шкала впливу подій та Шкала здоров’я).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Архіпов В. І., Блага А. Б., Мартиненко О. А. Вразливі групи населення як об’єкти гендерно зумовленого насильства в умовах гібридної війни. Політикус. Науковий журнал. Видавець : Видавничий дім «Ін Юре». 2022. Вип. 1. С. 7–13.
2. Декларація про викорінення насильства відносно жінок. Проголошена резолюцією 48/104 Генеральної Асамблеї від 20 грудня 1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_506#Text

3. Офіційний веб-сайт Міністерства соціальної політики. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24456.html>

4. Офіційний веб-сайт Фонду ООН у галузі народонаселення в Україні. URL: https://ukraine.unfpa.org/uk/Rehabilitation_program_UKR

5. Офіційний веб-сайт платформи Аврора. URL: <https://avrora-help.org.ua/>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

*Анна МІЧКУР, ННІ цивільного захисту, ЦЗс-21-4 група
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Гендерна рівність стала важливою ціллю в багатьох сферах державного управління, включаючи структурні одиниці Міністерства внутрішніх справ. Державна служба України з надзвичайних ситуацій як і всі інші складові підрозділи Міністерства активно працює над втіленням основних векторів гендерної політики в свою роботу.

Актуальність гендерного питання в ДСНС пояснюється необхідністю залучення найкращих кадрів незалежно від статі та досягненням балансу, що підвищує ефективність роботи.

Станом на сьогодні статистичний аналіз ДСНС демонструє поступове збільшення кількості жінок на різних посадах, включаючи адміністративні, операційні та командні позиції. Хоча ще на початку XXI століття ДСНС і була орієнтована на чоловіків, особливо на керівних посадах. Така позиція була зумовлена уявленням, що професія рятувальника пов'язана з фізичною силою, витривалістю та ризиком, що «притаманно» чоловікам. Однак на початок третього десятиліття XXI століття в системі ДСНС на різних посадах має право працювати 49% жінок і 51 % чоловіків, що свідчить про успіх у сфері вирішення гендерного питання [1].

У ДСНС забезпечуються рівні можливості щодо вступу до закладів освіти цивільного захисту. Обмеження щодо прийому осіб жіночої статі на навчання у заклади освіти цивільного захисту відсутні. Тільки за 2021/2022 навчальний рік до закладів вищої освіти цивільного захисту прийнято на навчання 365 курсантів, серед яких 37 дівчини. Із 563 випускників, які закінчили навчання у 2022 році, 96 дівчат стали спеціалістами рятувальної справи за різними професійними напрямками [2].

Однак, варто зазначити, що на гендерну рівність в апараті ДСНС впливають такі чинники, як:

- гендерні стереотипи, які ускладнюють кар'єрний ріст жінок у службах з підвищеним ризиком;

- відсутність гендерно-нейтральних умов праці, тобто, умови служби можуть бути фізично і психологічно складними, що вимагає від організації додаткових зусиль для адаптації їх під потреби працівників різної статі;

- політика, закони та внутрішні регламенти, які часто не враховують гендерні аспекти або потреби жінок, особливо щодо захисту прав вагітних і тих, хто має дітей.

Незважаючи на вище перелічені нами фактори, якщо проаналізувати діяльність ДСНС у напрямі реалізації політики гендерної рівності, то можна

помітити, що ДСНС працює над тим, щоб забезпечити рівні можливості для всіх кандидатів, незалежно від статі і намагається підтримати гендерний баланс на всіх рівнях.

Основними гендерні виклики в професійній діяльності працівників ДСНС є:

- робота в ДСНС часто вимагає фізичної витривалості та виконання завдань, що пов'язані з фізичною працею, що може бути проблемою для жінок через біологічні відмінності;

- продовжує існувати тенденція призначати жінок на адміністративні, офісні посади, що обмежує їхній доступ до керівних ролей та розвитку у сфері безпеки [1].

Для подолання всіх труднощів у забезпеченні гендерної рівності в ДСНС необхідно покращити умови, що враховують потреби жінок, зокрема щодо робочого середовища, фізичних нормативів і графіків.

Можна зробити висновок, що забезпечення політики гендерної рівності в апараті ДСНС є важливим кроком для посилення ефективності служби і залучення кращих кадрів. Реалізація міжнародного досвіду та адаптація внутрішніх політик і стандартів допоможуть ДСНС досягти значних успіхів у цій сфері.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Роль жінок у цивільному захисті: шляхи підвищення гендерної рівності. – Київ: Інститут громадянського суспільства, 2021.

2. Звіт про основні результати діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій у 2021 році // Офіційний сайт державної служби України з надзвичайних ситуацій. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/diyalnist-sluzhbi/zvitni-materiali-derzhavnoyi-sluzhbi-ukrayini-z-nadzvichaynih-situaciy>

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ

*Маргарита ЛІТТІХ, факультет психології, магістратура ОНП
«Психологія», група 2*

*НК – Ольга МОРОЗОВА-ЛАРІНА, кандидат психологічних наук, доцент
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Психологічні наслідки гендерного насильства під час війни залишаються однією з найменш опрацьованих, але надзвичайно важливих тем сучасної психолого-соціальної науки. Війна руйнує не лише фізичний простір і матеріальну основу життя людей, а й призводить до серйозних порушень у внутрішньому світі людини, деструктивно впливаючи на її ідентичність, систему цінностей, довіру до оточення, здатність формувати стосунки та бачити майбутнє. Гендерне насильство під час війни виступає особливо жорстоким проявом насильства, що зачіпає не тільки фізичне здоров'я жертв, а й завдає потужної психологічної травми, яка може залишатися на все життя, впливаючи на ментальне здоров'я особистості та цілі покоління [1].

Психологічні наслідки гендерного насильства варто розглядати у трьох основних площинах: індивідуальній, міжособистісній та суспільній. На індивідуальному рівні йдеться про порушення психічного здоров'я, формування стійких травматичних реакцій, розвиток посттравматичного стресового розладу, депресивних і тривожних станів, а також психосоматичних розладів. Дослідження показують, що переживання сексуального або гендерно зумовленого насильства

під час збройного конфлікту часто супроводжується гострим почуттям сорому, провини, самозвинуваченням і втратою віри в власну гідність. Багато жінок, які зазнали такого досвіду, стикаються з відчуттям тотальної безпорадності, порушенням базової довіри до світу та неможливістю відновити базове відчуття безпеки [2].

Серед поширених психологічних наслідків можна виділити хронічну тривогу, безсоння, повторювані нав'язливі спогади (флешбеки), емоційне оніміння, втрату здатності до радості, розлади харчової поведінки та зловживання психоактивними речовинами як спробу уникнути болючих переживань. Часто спостерігається розвиток дисоціативних розладів, коли психіка людини розділяє травматичний досвід та повсякденну свідомість для збереження внутрішньої цілісності. Окрім того, значна кількість жінок і дівчаток стикаються з порушенням ідентичності, зокрема, тілесної, сексуальної, соціальної та материнської ідентичності. Для багатьох жертв насильства характерне відчуження від власного тіла, яке сприймається як джерело болю та ганьби [3].

На міжособистісному рівні наслідки гендерного насильства під час війни проявляються у складнощах формування довірливих стосунків з іншими людьми, порушеннях прив'язаності, зниженні соціальної активності та схильності до ізоляції. Досвід насильства у воєнний період часто супроводжується вторинною травматизацією з боку суспільства через стигматизацію жертв, їх засудження або замовчування цієї проблеми. Це створює замкнене коло, коли людина не отримує належної підтримки й допомоги, що поглиблює травму. Соціальна ізоляція та емоційна відстороненість можуть перерости у хронічне відчуття самотності та непотрібності, що сприяє розвитку суїцидальних думок і поведінки [4].

Ще однією важливою проблемою є руйнування сімейних зв'язків. Досвід гендерно зумовленого насильства, особливо якщо йдеться про вагітність, що настала внаслідок сексуального насильства, створює глибокі психологічні дилеми. Жінки, які опиняються перед вибором — зберегти вагітність чи ні, — часто стикаються з подвійною травмою: з одного боку, це згвалтування і порушення кордонів, з іншого — почуття провини за можливе переривання вагітності або неприйняття дитини. У разі збереження дитини такі жінки нерідко переживають труднощі в побудові емоційного зв'язку з дитиною, що ускладнює виховання і формування здорової прив'язаності у дитини [5].

На суспільному рівні наслідки гендерного насильства під час війни проявляються у відтворенні травми на колективному рівні. Суспільство, яке не визнає або ігнорує цю проблему, фактично сприяє її замовчуванню, що підвищує ризик повторення подібних випадків у майбутньому. Окрім того, масові випадки гендерного насильства під час війни залишають відбиток на колективній свідомості, породжуючи колективну травму, яка може передаватися через покоління у вигляді підвищеної тривожності, відчуття небезпеки та недовіри до світу [6].

Проблемою стає і спотворене відображення гендерного насильства у медійному просторі. Часто такі випадки використовуються як елемент пропаганди або сенсаційних новин, що позбавляє жертв можливості відчутти повагу до їхнього досвіду і ще більше посилює відчуття безпорадності. Публічне висвітлення випадків насильства без належної етичної підтримки та захисту особистості жертви може стати формою повторної травматизації [7].

Важливою складовою психологічних наслідків є феномен колективного мовчання. У багатьох культурах жертви насильства бояться відкрито говорити про свій досвід через сором, страх засудження чи навіть небезпеку для життя. Це призводить до накопичення внутрішньої напруги та посилення психосоматичних симптомів. Нерідко у жертв гендерного насильства спостерігаються хронічні болі,

мігрени, шлунково-кишкові розлади, проблеми з серцево-судинною системою, які не мають очевидного медичного пояснення, але є відлунням психічної травми [8].

Особливо небезпечними є випадки, коли гендерне насильство під час війни набуває форми системної зброї. У таких ситуаціях масові згвалтування та інші форми сексуального насильства використовуються як метод залякування, приниження та знищення ідентичності цілих народів. Це створює довготривалі психологічні наслідки не лише для безпосередніх жертв, а й для всього суспільства, оскільки травма стає частиною історичної пам'яті [9].

Серед довготривалих психологічних наслідків можна виділити також порушення формування особистості у дітей, які народжуються внаслідок гендерного насильства під час війни. Вони можуть стикатися з неприйняттям з боку матері або соціального оточення, відчувати глибоке відчуження і мати схильність до розвитку психологічних проблем через порушення базової безпеки та прив'язаності. Такі діти часто демонструють проблеми з поведінкою, труднощі у навчанні, а у дорослому житті можуть страждати від депресії, тривожних розладів та проблем з міжособистісними стосунками [10].

Отже, психологічні наслідки гендерного насильства під час війни є багатограним і складним явищем, яке охоплює не тільки індивідуальні, а й соціальні та культурні рівні. Насильство такого типу має глибокий та тривалий вплив на психічне здоров'я жертв, призводячи до розвитку посттравматичних розладів, депресії, тривожних станів та інших психологічних проблем. Важливим є те, що наслідки гендерного насильства не обмежуються лише безпосередніми жертвами, а зачіпають ціле покоління, оскільки травма передається через соціальні механізми, включаючи сімейні зв'язки, громаду та колективну свідомість. Розуміння цих наслідків на індивідуальному, міжособистісному та суспільному рівнях є необхідним для ефективної допомоги жертвам війни. Інтеграція психологічної підтримки та терапевтичної допомоги в процес реабілітації та відновлення є критично важливою для запобігання подальшому поширенню травматичних ефектів. Важливо також створювати безпечні простори для відкритих дискусій про гендерне насильство, щоб зламати колективне мовчання і сприяти реабілітації постраждалих. Розв'язання цих проблем вимагатиме комплексного підходу, включаючи соціальну, психологічну та юридичну допомогу на всіх рівнях суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Danieli Y. International handbook of multigenerational legacies of trauma. New York : Plenum Press, 1998. 710 p.
2. Herman J. L. Trauma and recovery: the aftermath of violence — from domestic abuse to political terror. New York : Basic Books, 2015. 384 p.
3. World Health Organization. Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinical guidelines. Geneva: World Health Organization, 2017. 92 p.
4. Almqvist K., Broberg A. G. Mental health and social adjustment in young refugees — 3-year follow-up study // Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry. 1999. Vol. 38, No. 6. P. 723–730.
5. Burgess A. W., Holmstrom L. L. Rape: Power, anger, and sex // Journal of Social Issues. 1974. Vol. 30, No. 4. P. 75–89.
6. Kellermann N. P. F. Transmission of Holocaust trauma — An integrative view // Psychiatry. 2001. Vol. 64, No. 3. P. 256–267.
7. Moeller S. D. Compassion fatigue: how the media sell disease, famine, war and death. London ; New York : Routledge, 1999. 352 p.

8. Levine P. A. In an unspoken voice: how the body releases trauma and restores goodness. Berkeley, CA : North Atlantic Books, 2010. 384 p.

9. Cohen D. K., Green A. H., Wood E. J. Wartime sexual violence: misconceptions, implications, and ways forward // United States Institute of Peace Special Report. 2013. No. 323. 24 p.

10. Cyr C., Euser E. M., Bakermans-Kranenburg M. J., Van Ijzendoorn M. H. Attachment security and disorganization in maltreated children: a meta-analysis // Development and Psychopathology. 2010. Vol. 22, No. 1. P. 87–108.

ІНТЕГРАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Богдан ПАЛІЙ, факультет № 1, група 2

НК – Лідія СУКМАНОВСЬКА, кандидат юридичних наук, доцент

Львівський державний університет внутрішніх справ

Питання гендерної рівності сприймається як нагальна проблема сучасності, дедалі більше країн встановлюють нові стандарти щодо цієї проблеми. Не є виключенням й Україна. Гендерна рівність передбачає визнання та усунення всіх форм дискримінації на гендерній основі. Це поняття охоплює принципи рівності перед законом, рівні можливості для всіх гендерних груп, активну протидію стереотипам, упередженням та нерівностям. Ще однією причиною інтеграції таких цінностей є наближення України до загальноєвропейських стандартів задля вступу до ЄС.

Для початку потрібно зрозуміти, що таке гендерна рівність. Рівність не означає, що жінки та чоловіки стають однаковими. Це стосується їх прав, обов'язків та можливостей, котрі й визначаються поняттям рівності. Статут ООН 1945 року став першим міжнародним актом, який чітко закріпив принцип рівності чоловіків і жінок як необхідну умову соціального прогресу та поліпшення умов життя людства. Згідно з його положеннями, однією із місій Організації Об'єднаних Націй проголошено віру в «фундаментальні права людини, людську гідність і цінність, рівність чоловіків і жінок, рівність прав великих і малих народів». Також декларовано: «немає обмежень щодо прав чоловіків і жінок брати участь у будь-якій посаді та на рівних умовах у її (ООН) головних і допоміжних органах» [1, с. 237].

Позитивною є ратифікація багатьох міжнародно-правових актів з прав людини включно з Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1980) та її Факультативним Протоколом. Також до переліку можна віднести Пекінську декларацію та Платформу дій, прийняті на четвертій Всесвітній конференції ООН із становища жінок 1995 року; Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; Резолюцію Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»; Стамбульську конвенцію; Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони та ін. Наслідком стала потреба урівноваження вітчизняного законодавства із міжнародними нормами.

В Україні було створено низку законів, планів дій, планів заходів, а також прийнято Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року, щодо якої ООН «підводить підсумки поступу держав-членів на шляху до забезпечення гендерної рівності та розширення прав

та можливостей жінок у всіх сферах життя суспільства» щороку. Також в межах цієї Стратегії кожні чотири роки Україна подає звіт з виконання Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [2]. Метою Стратегії, зокрема, є досягнення до 2030 року сталого скорочення гендерного розриву в оплаті праці шляхом створення сприятливих умов та розроблення ефективних механізмів для забезпечення прогресу у відповідній сфері [2].

У заданій сфері варто звернути увагу на трудове законодавство, що передбачає рівність трудових прав громадян України, недопущення дискримінації у сфері праці. Так, «забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей...» [3].

У Проекті Трудового кодексу України також передбачаються такі норми. На нашу думку такий новий кодекс має структурованіші норми, і такі, що інтегрують європейські стандарти. До прикладу, в ст. 175 КЗпП України залучення жінок до робіт у нічний час не допускається, за винятком тих галузей економіки України, де це викликається особливою необхідністю і дозволяється як тимчасовий захід. Згідно зі статтею 176 цього кодексу «Не допускається залучення до робіт у нічний час, до надурочних робіт і робіт у вихідні дні і направлення у відрядження вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років». Хоч ці обмеження і базуються на необхідності захисту здоров'я жінок, але суперечать міжнародному досвіду. Наприклад, у рішенні по справі *Commission V. French Republic*, Європейський Союз постановив, що заборона жінкам працювати вночі порушує принцип рівного ставлення до жінок і чоловіків. Натомість у Проекті нового Трудового Кодексу встановлюються лише заборона на використання праці вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, та працівниць, які годують грудьми, на роботах, що завдає шкоди їх здоров'ю або становить значний професійний ризик для їх здоров'я та/або здоров'я дитини (стаття 158) [3,4,5]. Таким чином, Проект Трудового Кодексу створює шлях до інтеграції міжнародних цінностей.

Можна зазначити недавні зміни в адміністративному праві, котрі стосуються приведенню у відповідність до загальноєвропейських норм, зазначених у Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) [6].

Зміни полягали в новій редакції статей 39-1, 173-2, 269 КУпАП та доповненні статей 173-6, 173-7, 173-8 КУпАП. В основі змін передбачалося обтяження відповідальності та покращення процедури притягнення особи, яка вчинила таке правопорушення. Встановлення фактичного заподіяння шкоди, посилення штрафів, неможливість звільнення від відповідальності за малозначність діяння [7, с. 179].

У висновку варто ствердити, що рухаючись в бік Європи, Україна та її законодавство зазнає дедалі більше змін, що в результаті призведуть до становлення держави як члену ЄС. Ці зміни потребують докорінного перегляду українських стандартів, що також стосуються й гендерної рівності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Пашкевич О.Я., Миронюк Р. В. Гендерна рівність як принцип реалізації гендерних питань у законодавстві України. Реалізація гендерної політики в умовах суспільних трансформацій: збірник тез доповідей учасників Науково-практичної конференції. Черкаси, 27 квітня 2023 р. Черкаси: Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова, 2023. 252 с.

2. Про схвалення Державної стратегії забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року та затвердження

операційного плану з її реалізації на 2022-2024 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2022 р. № 752-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-2022-%D1%80#Text>

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

4. Горбань О. Гендерна рівність у трудових відносинах: проблеми та перспективи розвитку. Збірник наукових праць з матеріалами IV Міжнародної наукової конференції «Актуальні питання розвитку галузей науки». Київ 2024. URL: <https://archives.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/15.11.2024>

5. Проект Трудового кодексу України (доопрацьований) (3327). 2024. URL: <https://spo.fpsu.org.ua/laws/proyekt-trudovogo-kodeksu-ukrayiny-doopraczovanyj-3327/>

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

7. Палій Б. Приведення у відповідність норм КУпАП до Стамбульської конвенції. Збірник матеріалів X Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених «Актуальні питання адміністративного права та процесу в умовах воєнного стану». ДонДУВС. Кропивницький, 2024. 376 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2025/01/zbirnyk-dlya-sajtu.pdf>

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ВІЙСЬКУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

*Катерина САРАХАН, НІІ пожежної безпеки, ПБк-23-2
НК – Світлана КОСЯК, кандидат історичних наук, доцент
Національний університет цивільного захисту України*

Гендерна рівність у секторі безпеки та оборони є ключовим елементом демократичних перетворень та частиною міжнародних зобов'язань України в контексті євроатлантичної інтеграції. Теоретичне розуміння гендерної рівності у військовій сфері дозволяє глибше усвідомити соціальні, політичні та культурні аспекти цього процесу. Гендерна рівність передбачає рівні права, можливості та ресурси для жінок і чоловіків, що базуються на принципах соціальної справедливості та прав людини. У військовій сфері це означає доступ жінок до всіх видів військової служби, включаючи керівні посади та бойові операції.

Гендерні аспекти військової соціології розкривають вплив гендерних ролей на внутрішні процеси у військових організаціях та демонструють, що залучення жінок сприяє підвищенню бойової ефективності та зміцненню довіри до Збройних Сил. Теоретичне підґрунтя гендерної рівності у військовій сфері базується на поєднанні феміністських підходів, міжнародних стандартів та соціологічного аналізу. Інтеграція цих концепцій є надзвичайно важливою для розбудови сучасних, ефективних і демократичних Збройних Сил України.

Міністерство оборони України за досить короткий проміжок часу спланувало, організувало та здійснило низку заходів за різними напрямками діяльності, які спрямовані на впровадження державної гендерної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей військовослужбовців – жінок та чоловіків. Важливим напрямком діяльності органів військового управління, зокрема Міністерства оборони України, є діяльність щодо вивчення міжнародного військового досвіду з гендерних питань.

Наприклад, країни НАТО активно впроваджують гендерну інтеграцію через створення інституту радників із гендерних питань та розробку Стратегії з гендерної рівності. Резолюція ООН №1325 «Жінки. Мир. Безпека» є основою політики НАТО, яка передбачає залучення жінок до миротворчих операцій, захист від гендерного насильства та забезпечення рівного доступу до військових посад. Зокрема, Німеччина та Норвегія стали лідерами у впровадженні гендерного балансу, створивши спеціальні програми для підтримки жінок у військовій кар'єрі та менторські платформи [1, 12].

Швеція є однією з перших країн, що впровадила гендерно-нейтральний військовий призов. Це означає, що жінки та чоловіки мають рівні можливості для проходження служби. Швеція також фокусується на запобіганні сексуальному насильству у збройних силах та розробці програм психосоціальної підтримки для жінок-військовослужбовиць. Особливу увагу країна приділяє підготовці офіцерського складу до роботи в умовах гендерного різноманіття та забезпеченню рівного доступу до командних посад.

Ізраїль є однією з небагатьох країн світу, де жінки можуть проходити службу в бойових підрозділах нарівні з чоловіками. Жінки служать як в елітних спецпідрозділах, так і в піхоті. Ізраїльські військові активно працюють над подоланням гендерних бар'єрів, забезпечуючи рівний доступ до військової освіти та кар'єрного зростання. Важливим аспектом є захист прав жінок на передовій та створення системи реагування на випадки гендерного насильства.

У 2015 році Пентагон офіційно скасував заборону на службу жінок у бойових підрозділах, що стало історичним кроком у досягненні гендерної рівності. На сьогоднішній день жінки займають командні посади, служать у піхоті, беруть участь у спецопераціях. США також активно впроваджують програми захисту від сексуальних домагань та підтримки ветеранок, зокрема у сфері ментального здоров'я та реабілітації після бойових дій. Американський досвід показує, що гендерна інтеграція не лише підвищує боєздатність армії, а й сприяє соціальній справедливості [2, 435].

За останні три роки кількість жінок у Збройних Силах України, порівняно з даними до початку широкомасштабного вторгнення, збільшилася на понад 20%. Станом на жовтень 2024 року у Збройних Силах України загальна чисельність жінок становила майже 69 тисяч осіб, з них військовослужбовиць — понад 48 тисяч осіб. Натомість у січні 2022 року, напередодні широкомасштабного вторгнення, загальна чисельність жінок у Збройних Силах України становила понад 52 000 осіб. Зараз на лінії зіткнення перебуває понад 5,5 тисяч жінок-військовослужбовиць [3].

Серед жінок у Збройних Силах України, на початок 2025 р. налічується понад 10 000 офіцерів, понад 13 000 сержантів, понад 23 000 солдат та понад 1500 курсантів. Кількість військовослужбовців-жінок, які перебувають на керівних посадах, становить майже 7000, і ця цифра демонструє поступову динаміку до зростання. Понад 1000 військовослужбовців-жінок нагороджені державними нагородами та понад 18 000 вже отримали статус учасника бойових дій [3].

Щодо даних в розрізі кількості жінок по родах військ, то найбільше жінок, звичайно, у Сухопутних військах Збройних Сил України, як найбільшому роді військ де проходить службу понад 18 000 жінок. Дещо менші показники в Повітряних Силах та Медичних силах, де кількість жінок-військовослужбовиць у кожному роді військ перевищує 6000. Досить суттєва кількість спостерігається й у Силах територіальної оборони, Силах підтримки та Силах логістики, Військово-Морських Силах. Зрештою, у нас сотні жінок також успішно проходять службу і виконують бойові завдання в Силах спеціальних операцій та Силах безпілотних систем.

Суттєві зміни відбулися і в інформаційному полі. Запроваджено функцію позаштатних радників із гендерних питань при Міністерстві оборони, створюються гідні умови для проходження служби в ЗСУ для жінок-військовослужбовиць.

Проте для жінок досі діє обмеження на прийом на посади офіцерського складу. Також жінки не можуть отримати посаду на підводних човнах і надводних кораблях, в управлінні бригад надводних кораблів, підрозділах пожежогасіння, які передбачають пряме гасіння пожеж. А у військових частинах спеціального призначення посади для жінок взагалі не передбачені.

Дотримання стандарту гендерної рівності в секторі безпеки і оборони — важливий крок до інтеграції України в НАТО. Якщо на початку створення Альянсу базою для забезпечення гендерної рівності було збільшення кількості жінок в арміях країн-членів, то зараз гендерний компонент пронизує всю роботу організації – від розробки політик, навчання та підготовки до конкретних місій та операцій. Основним викликом залишається збільшення впливу жінок на прийняття рішень та отримання ними керівних посад. У керівництві Альянсу 30% посад отримали жінки. Для України це зона росту – до прикладу, у Ставці головнокомандуючого досі немає жінок, і лише кілька жінок мають генеральське звання [4, 262].

В умовах довготривалої війни може виникнути потреба в мобілізації жінок. Наразі відповідно до позиції держави мобілізація жінок не здійснюється. Проте добровільна мобілізація жінок допускається та відбувається. У 2022 році затверджено новий порядок ведення військового обліку, який врегульовує питання постановки жінок на військовий облік. Згідно з порядком, на облік мають стати жінки-медики та фармацевтки. Для інших професій таке рішення є добровільним.

Отже війна суттєво прискорила подолання гендерної нерівності на військовій службі. Саме під час війни важливим став кожен, хто захищає країну, незалежно від статі. Жінок з бойовим досвідом з 2014 р. стає дедалі більше. Утім, гендерна нерівність у ЗСУ все ще залишається важливою проблемою. І цю проблему мають вирішувати як командування, яке покликане всіляко сприяти жінкам нести службу в армії, так і самі жінки-військовослужбовиці, котрі мають займати проактивну позицію щодо своїх прав і можливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми гендерної політики у Збройних Силах України: Навчально-методичний посібник / [В.П. Кротиков, В.Л. Топальський, В.М. Малюга та ін.]; за заг.ред. Б.П. Андрусюка. Київ: НДЦ ГП ЗС України, 2021. 112 с.
2. Тінін Д.Г. Деякі аспекти гендерної рівності у воєнний час: як війна змінює роль жінок у суспільстві. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. Ужгород: 2023. С. 432–437.
3. Чи є гендерна рівність у війську: про кількість жінок в армії, однострій по фігурі та стандарти НАТО. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/12/05/chy-ye-genderna-rivnist-u-vijsku-pro-kilkist-zhinok-v-armiyi-odnostrij-po-figuri-ta-standarty-nato/>
4. Сороківська-Обіход А. Імплементация Резолюції ради безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» в законодавство України за досвідом Збройних Сил України. Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір : збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції 15 червня 2023 р. Науково-дослідний інститут публічного права. Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. С. 260–265.

ЖІНКИ НА ПЕРЕДОВІЙ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ЖІНОК У БОЙОВИХ ДІЯХ ТА НА РІВНІ КОМАНДУВАННЯ

*Роксолана СОЛОВЕНКО, ННІ управління та безпеки населення, група ЕКПс-22-2
НК – Марія ДМИТРЕНКО, доктор філософських наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Участь жінок у військових конфліктах має давню історію, проте в XXI столітті відбувається їх активна інтеграція в усі рівні військової ієрархії, зокрема командні посади.

Такі дослідження, як "Невидимий батальйон", підтверджують те, що жінки беруть активну участь у бойових операціях на рівні з чоловіками, виконуючи як традиційні допоміжні завдання (медики, зв'язківці, сапери), так і бойові функції у складі розвідувальних, артилерійських та механізованих підрозділів [7].

Дослідження, представлені в монографії «Психологічні особливості проходження військової служби жінками-військовослужбовцями Національної гвардії України», підтверджують те, що жінки у військовому середовищі стикаються з гендерними стереотипами, необхідністю доводити свою професійну компетентність, а також вищими психологічними навантаженнями через поєднання військової служби з сімейними обов'язками [5].

Дослідження, як «Гендерне навчання військовослужбовців» та «Гендерне лобі: гендерний фактор у військових конфліктах та миро творчості», підтверджують те, що жінки-командири демонструють високий рівень емоційного інтелекту, що позитивно впливає на моральний стан підлеглих. Вони застосовують адаптивні моделі лідерства, які враховують не лише військову дисципліну, а й психологічний добробут особового складу [2].

До 2014 року кількість жінок на військовій службі в Україні була невеликою, однак після початку війни з Росією ситуація змінилася. За даними Міністерства оборони України, кількість жінок у ЗСУ зросла з 15 000 осіб до понад 55 000 станом на 2020 рік. Це становить близько 15% від загальної кількості військовослужбовців [8]. Важливим аспектом цієї інтеграції є не лише їхня безпосередня участь у бойових діях, а й просування на командирські посади.

Кількісні показники свідчать про значний прогрес: якщо у 2008 році в Збройних Силах України служило близько 1800 жінок, то на сьогодні їх число сягає понад 44 тисячі, серед яких більше ніж 5 тисяч перебувають у зоні бойових дій [3].

Крім того, у ЗСУ служать сотні жінок на посадах командирів взводів та відділень, а також понад тисяча жінок на посадах старших офіцерів. Історії таких жінок, як Христина Бойчук, заступниця командира мінометної батареї Національної гвардії України, Андріана Сусак-Арехта, кулеметниця 72-ї окремої механізованої бригади, та Марта Дем'янчук, бойова медикіня 10-ї гірсько-штурмової бригади, свідчать про їхню відданість, професіоналізм та ефективність на передовій

Жінки успішно командують підрозділами не лише в Збройних Силах, але й в інших військових та силових структурах України.

У Національній гвардії України також є жінки-командири, такі як майор Христина Бойчук. У Державній прикордонній службі України служать понад 11 тисяч жінок, які мають рівний доступ до посад і військових звань.

У Державній службі України з надзвичайних ситуацій є жінки-керівники, такі як Катерина Гаврилова, заступниця начальника Головного управління ДСНС у Херсонській області, яка стала першою і єдиною жінкою в Україні на такій посаді.

Жінки також відіграють важливу роль у керівництві цивільними організаціями, які підтримують військових та ветеранів. Прикладом є громадський проєкт «Невидимий Батальйон» та громадська організація «Ветеранка». Лідерство жінок у таких організаціях є важливим фактором підтримки та розширення прав жінок у військовій сфері [9].

Окрім кількісного зростання, спостерігається й якісна зміна у сприйнятті ролі жінок у війську. Медіа стали значно частіше висвітлювати історії жінок, які воюють на фронті нарівні з чоловіками, підкреслюючи їхню значущість та видимість у ЗСУ. Це зростання медійної уваги сприяє руйнуванню стереотипів та підкреслює важливість інтеграції жінок у всі аспекти військової служби, включаючи командні посади. Правове підґрунтя для цього процесу закладено в Законі України «Про військовий обов'язок і військову службу», який набуває все більшого значення у контексті зростаючої ролі жінок у військовій сфері [3].

У ЗСУ на сьогодні існує чимало проблем, пов'язаних з гендерною рівністю, зокрема у військовому середовищі. Наприклад, в опитуванні серед командирів частин ЗСУ, 60% визнали, що фізичні навантаження для жінок є значно важчими, ніж для чоловіків, але 85% командирів зазначили, що жінки показують високу результативність у виконанні спеціальних завдань [6].

За даними досліджень, жінки, як правило, стикаються з більшими труднощами під час проходження служби в армії: часто вони обмежені у виборі спеціальностей, мають менше можливостей для просування по службі, а також стикатимуться з дискримінацією, як в професійній, так і в соціальній сферах [4]. Це підтверджується прикладом Олени, офіцера медичної служби, яка після початку бойових дій в Україні відзначала, що часто стикається з нерівним ставленням та відсутністю підтримки з боку своїх колег-чоловіків [1].

Однією з практичних проблем, з якою стикаються жінки у війську, є недостатнє забезпечення форменим одягом та елементами бронезахисту, розробленими з урахуванням їхніх антропометричних даних. Хоча певні кроки у цьому напрямку вже зроблені, питання забезпечення жінок належним обмундируванням та врахування їхніх специфічних потреб в інфраструктурі військових частин залишається актуальним.

Не менш важливою є проблема сексуальних домагань та насильства в армії. За даними дослідження Національного інституту стратегічних досліджень, 15% жінок у ЗСУ повідомили про сексуальні домагання під час служби, що є серйозною проблемою для армійського середовища. Як приклад можна взяти історію підполковниці Ольги Деркач, яка заявляла про систематичні домагання, свідчать про те, що ця проблема, хоч і замовчується, але існує [10].

Згідно з даними опитування, проведеного Науково-дослідним центром гуманітарних проблем Збройних Сил України, 23% жінок-військовослужбовиць відзначають, що вони регулярно переживають стрес через необхідність відповідати підвищеним вимогам на службі. Водночас психологи відзначають, що жінки в армії часто не отримують достатньої психологічної підтримки, що робить їх вразливими до посттравматичних розладів та емоційного вигорання [9].

У підсумку можна виділити те, що з метою забезпечення гендерної рівності в армії були внесені зміни до законодавства, які стосуються прав жінок-військовослужбовиць, але попри численні досягнення, залишається низка проблем – від нерівного забезпечення та психологічних труднощів до випадків дискримінації та сексуальних домагань. Саме тому подальші реформи, спрямовані на створення рівних умов для всіх військовослужбовців, є надзвичайно важливими для повноцінної реалізації потенціалу кожного, незалежно від статі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендерна рівність у Збройних Силах України: аналітичний звіт за результатами опитування військовослужбовців / Науково-дослідний центр гуманітарних проблем Збройних Сил України. – 2020. – Режим доступу: https://ndc.org.ua/gender_report2020.pdf
2. Гончарова О. Гендерне навчання військовослужбовців: нові виклики та перспективи [Електронний ресурс] // Гендерні студії. – 2020. – Режим доступу: <https://genderstudies.org.ua/article2020>
3. Дубчак Н. І. Гендерна політика у Збройних Силах України: сучасний стан та перспективи // Стратегічні пріоритети. – 2008. – № 4 (9). – С. 188-194.
4. Кочубей Н. Психологічні особливості проходження військової служби жінками-військовослужбовцями Національної гвардії України // Науковий вісник ХНУВС. – 2021. – Режим доступу: <https://journals.khnuvs.edu.ua/article2021>
5. Марценюк Т. Гендерна рівність у ЗСУ після повномасштабного вторгнення РФ в Україну: аналітичний звіт // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2023. – 25 вересня. – Режим доступу: <https://niss.gov.ua/gender-equality-2023>
6. Марценюк Т. Невидимий батальйон: жіночі обличчя війни: монографія. – Київ: К.І.С., 2018. – Режим доступу: <https://kis-publishers.com/battalion2018>
7. Міністерство оборони України. Гендерна рівність у секторі безпеки та оборони: офіційний звіт. – 2022. – Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/gender-report-2022>
8. Петрова Л. О., Панфілов О. Ю. Гендерна рівність в армії: виклики та перспективи // Соціальні виміри суспільства. – 2022. – № 14. – С. 45-53. – Режим доступу: <https://social-dimensions.ua/article2022>
9. Політова А. В. Кримінальна відповідальність за сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту, воєнного стану // Гендерна політика в умовах воєнного стану: правовий вимір: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса: Юридика, 2023. – С. 28-33. – Режим доступу: <https://lawconference.od.ua/thesis2023>
10. Приймак К. Бар'єри кар'єрного зростання, з якими зіштовхуються жінки під час служби в Збройних Силах України: магістерська робота. – Київ: Київська школа економіки, 2021. – Режим доступу: <https://kse.ua/thesis2021>

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

*Олександра СОЛОВЙОВА, ННІ цивільного захисту, ЦЗ-23-4
НК – Яніна ФЕДОРЕНКО, доктор історичних наук, професор
Національний університет цивільного захисту України*

Воєнний стан, запроваджений через повномасштабну агресію російської федерації, суттєво вплинув на всі аспекти життя українського суспільства, загостривши питання безпеки та життєдіяльності. Ці зміни особливо стали відчутними у гендерному контексті, адже всі члени без виключення українського суспільства зіштовхнулися з різними викликами в умовах війни.

Варто зазначити, що жінки відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні життєдіяльності суспільства в умовах війни. Вони активно залучені до гуманітарних ініціатив, займаються організацією волонтерської діяльності, допомагають внутрішньо переміщеним особам, а також служать у Збройних силах України. Однак, незважаючи на прогресивні зміни, жінки зіштовхуються з

численними викликами, зокрема зростанням ризику гендерно обумовленого насильства, особливо сексуального, у зонах бойових дій [1]. Також суттєво збільшилось навантаження на жінок через необхідність поєднувати професійну діяльність із доглядом за дітьми та підтримкою родини.

Чоловіки в умовах воєнного стану також мають справу із подоланням певних труднощів. Багато з них мобілізовані до лав армії, що накладає значне фізичне та психологічне навантаження. Крім того, суспільство часто очікує від чоловіків традиційної ролі «захисника», що посилює гендерні стереотипи й обмежує їхній доступ до психологічної допомоги.

Особливої уваги потребують діти, які є найбільш вразливою категорією населення. Воєнні дії несуть загрозу їхньому життю, фізичному і ментальному здоров'ю. У багатьох дітей через війну погіршився доступ до освіти, що безпосередньо вплинуло на розвиток їхньої майбутньої життєвої траєкторії. Дівчата й хлопці по-різному сприймають ризики, пов'язані з експлуатацією, торгівлею людьми та насильством [2].

Саме тому, відновлення безпеки та життєдіяльності українського суспільства вимагає врахування потреб усіх соціальних груп. Гендерно чутливий підхід є ключовим у процесі відбудови, адже забезпечення рівного доступу до ресурсів, допомоги та соціальних послуг сприятиме зміцненню соціальної стійкості. Жінки й чоловіки повинні бути рівноправно залучені до процесів відновлення інфраструктури, миротворчих місій та формування національної безпеки. Особливу увагу слід приділити заходам з подолання гендерно обумовленого насильства, боротьби з торгівлею людьми та підтримки психологічного здоров'я населення.

Важливо розробляти політики, які враховують гендерну специфіку, забезпечують соціальну підтримку та захищають права всіх громадян, незалежно від їхньої статі. Інтеграція гендерного підходу у сферу безпеки не лише сприяє ефективнішому реагуванню на виклики війни, а й закладає основи для сталого розвитку країни в післявоєнний період.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ООН Жінки в Україні: Звіт про роль жінок у воєнний час, включаючи гендерні виклики та підтримку вразливих груп.
URL:<https://ukraine.unwomen.org/uk>

2. Інтеграція жінок у Збройних Силах України: Аналітика щодо гендерної рівності у війську та розширення можливостей жінок. Україна до НАТО,
URL:<https://ukrainetonato.com.ua/>

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ

Олеся СУХАР

НК – Ольга СТОЛЯРЕНКО, кандидат психологічних наук, доцент

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти

«Кам'янець-Подільський державний інститут»

Світовий і сучасний український досвід свідчать про значний вплив багатьох негативних факторів на психіку військовослужбовців учасників бойових дій. Серед цих факторів – постійна загроза життю, мінливість бойової ситуації,

втрата побратимів, тривалі навантаження, що перевищують людські можливості, а також участь у жорстоких насильницьких діях проти ворога [1]. Психологічні дослідження виникнення у військовослужбовців негативних емоційних станів необхідні для попередження таких станів та для більш чіткого і систематизованого розуміння їх особливостей у військовослужбовців, які виконують складні завдання в умовах бойових дій.

Дослідження негативних психічних станів військовослужбовців у бойових умовах здійснювали як зарубіжні, так і вітчизняні психологи. Серед іноземних авторів варто відзначити роботи таких військових психологів, як Е. Джонс, А. Егендорф, С. Веслі, Г. Кормос, Р. Лаофер, С. Мейерс та інших. В Україні цю важливу науково-прикладну проблематику досліджують такі фахівці, як Ю. Бриндіков, З. Кісарчук, Л. Литвіненко, М. Корольчук, О. Кокун, В. Маслюк, О. Тімченко, В. Семіченко, Л. Царенко, В. Ягупов та інші.

Беручи до уваги великий обсяг теоретичних та експериментальних досліджень негативних емоційних станів, важливо зазначити, що специфіка вивчення цього феномену людської психіки переважно фокусується на діагностиці та особливостях її прояву на різних вікових етапах розвитку особистості. Складність дослідження цієї проблеми полягає в тому, що відсутні узгоджені погляди науковців щодо гендерних особливостей впливу негативних емоцій на психічних стан військовослужбовців під час виконання ними професійних обов'язків.

Гендерні особливості у військовослужбовців є характерними ознаками чоловічої й жіночої поведінки, способу життя, стилю мислення, міжособистісних відносин та ролей у них, набутих особистостями в процесі соціалізації, що зафіксовують уявлення про особу жіночої та чоловічої статі.

Гендер є важливою, але іноді невидимою частиною соціального життя. Він також стосується багатьох аспектів життєдіяльності військових інституцій і операцій. Збройним силам часто доводиться реагувати на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, і взаємодіяти з чоловіками і жінками, які пережили таке насильство, на театрі воєнних дій. У військових інституцій є й свої проблеми, які включають яскраво виражені гендерні аспекти. Всі вони пов'язані з визначенням професійної ідентичності, обов'язків і компетентностей військовослужбовців-чоловіків, і військовослужбовців-жінок [2].

В. Рогачко, досліджуючи гендерні особливості поведінки в стресових ситуаціях, доводить, що чоловіки та жінки військовослужбовці значно відрізняються у способах вираження емоцій. Жінки більш відкрито висловлюють свої емоції та шукають підтримку, тоді як чоловіки можуть бути схильні приховувати свої емоції або висловлювати їх через фізичну активність [3].

Дослідження гендерних особливостей стрес-асоційованих розладів у військовослужбовців в умовах війни в Україні констатують, що жінки можуть бути більш схильні до тривожності, у зв'язку з вищими рівнями естрогену, який може впливати на функцію серотоніну, пов'язаного з настроєм та емоціями [4].

Аналізуючи відмінності між чоловічою та жіночою статтю військовослужбовців, можна зробити висновок, що гендерні відмінності мають значний вплив на особливість прояву та розвиток невротичних станів. Здебільшого, відмінності, що виникають формуються соціокультурними явищами, або генетичними особливостями. Можна припустити, що здатність до соціально-психологічної адаптації, стійкості до впливу стресорів, психотравмуючих факторів та ситуацій також залежить від гендерних особливостей та стереотипів, і у чоловіків є на вищому рівні.

Чоловіки та жінки використовують різні ментальні процеси для розуміння емоцій. Хоча чоловіки гірше розпізнають емоції інших людей та співпереживають їм, вони компенсують це розвиненими іншими аспектами розуміння емоцій. Усвідомлене регулювання емоцій часто пов'язане з їх придушенням. Чоловіки зазвичай більш стримані у вираженні таких емоцій, як співпереживання та печаль, тоді як жінки частіше придушують емоції сексуальності, гніву та агресії. Жінки краще розуміють емоції інших людей, порівняно з чоловіками. Важливо зазначити, що ці відмінності більш якісні, ніж кількісні, тобто йдеться про різні способи вираження та розуміння емоцій, а не про їх наявність або відсутність.

В. Осьодло під час дослідження особистісних чинників подолання стресових ситуацій в особливих умовах встановлено, що чоловіки і жінки в рівній мірі переживають ті чи інші події, демонструють ідентичні фізіологічні реакції. Однак вони по-різному, у відповідності зі своєю гендерної роллю, пояснюють причини емоцій. Жінці досить складно адаптуватися у військовому середовищі, як у соціально-психологічному, так і в професійному плані, необхідно враховувати позитивні та негативні моменти у військовій службі пов'язані з емоційною сферою. В іншому випадку жінки-військовослужбовці будуть відчувати на службі почуття тривоги і дискомфорту [5, с. 250].

Дослідники зазначають, що жінки більше ніж чоловіки піддаються певним негативним емоційним змінам у процесі подолання стресу, що свідчить про те, що жінки характеризуються меншою стресостійкістю, тому схильні до певних негативних психічних станів, які виникають внаслідок переживання стресових ситуацій [2; 3].

О. Кокун, науково обґрунтовуючи проблему забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій, виділяє «жіночі» реакції на стрес: головний біль або напади страху, у чоловіків частіше виявляються такі ознаки стресу: обмеження рухової активності, поява психічних розладів, втрата слуху, зору, пам'яті. У чоловіків фізіологічно висока активність та підвищена концентрація у складних ситуаціях спричиняється підвищеним рівнем тестостерону, що також призводить до більш високого больового порогу, який може викликати заперечення та відмову організму чоловіка від відчуття болю, що в свою чергу затримує діагностику та лікування патологічних станів, це все сприяє більш ранній смертності у чоловіків у порівнянні з жінками [1, с. 22].

Психологи однак стверджують, що жіночий організм відрізняється своєю реакцією на стрес, проявляючи збільшену кількість вироблення гормонів стресу, таких як кортизол, і тривалу дію цих гормонів після усунення причини стресу. Це може негативно впливати на клітини мозку, особливо ті, що відповідають за пам'ять. Жінки не лише фізіологічно схильні до стресу, але й психологічно менш стійкі, часто переживають неприємності та негативні почуття повторно, особливо відносно взаємин з близькими або колегами [2; 3].

В. Рогачко констатує, що гендерні відмінності у реакціях на стрес між чоловіками та жінками вирізняються не лише біологічними особливостями, але й вихованням та соціальними нормами. До прикладу, чоловіки зазвичай реагують на стрес, замкнувшись у собі для аналізу проблеми та своїх почуттів на самоті, тоді як у жінок переважають емоції. Вирішування проблеми допомагає чоловікові впоратися зі стресом, тоді як для жінок важливо розповідати іншим про свою проблему, вважає вчений [3].

В. Лесковим встановлено існування індивідуальних особливостей, пов'язаних зі схильністю до низької стресостійкості, до депресивних розладів тощо, і серед жінок, і серед чоловіків, які не пов'язані з їхнім фізичним або матеріальним станом під час війни. Жінки значно частіше повідомляють про

проблеми з психічним здоров'ям, аніж чоловіки. Серед військовослужбовців 22 % жінок та 15,5 % чоловіків відповідно страждають на високий рівень тривожності, 12,0 % та 9,2 % жінок та чоловіків відповідно характеризуються високим рівнем депресії. Окрім цього, саме більша частка жінок, аніж чоловіків, мають більше симптомів посттравматичного стресового розладу після бойових травм [4, с. 96].

Теоретичне дослідження гендерних відмінностей прояву невротизації у військовослужбовців показало, що для оцінки рівня прояву невротизації, невротичних станів та розладів у військовослужбовців гендерні відмінності необхідно враховувати. Доведено, що гендерні відмінності можуть відігравати значну роль у прояві невротизації та невротичних розладів, виходячи з відмінностей у соціокультурних, біологічних та психологічних факторах, такі як гендерні очікування та рольові стереотипи, відмінність у вираженні емоцій, різна кількість гормонів. Установлено, що здебільшого гендерні відмінності формуються соціокультурним впливом і генетичними особливостями. Отже, аналіз наукових джерел дозволяє зробити висновок, що стійкість до впливу стресорів, психотравмуючих факторів та ситуацій військовослужбовців, які виконують складні завдання в умовах бойових дій, значно залежить від їх гендерних особливостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кокун О. М., Агаєв Н. А, Пішко І. О. Особливості вияву негативних психічних станів у військовослужбовців внаслідок тривалої участі в бойових діях та перебування в зоні АТО. Вісник Національного університету оборони України, 2021. Вип. 3 (46). С. 123–129.
2. Гендерні особливості стрес-асоційованих розладів у військовослужбовців в умовах війни в Україні. URL: <https://uk.e-medjournal.com/index.php/psp/article/view/214> (дата звернення: 09.02.2025).
3. Рогачко В. О. Гендерні особливості поведінки в стресових ситуаціях. URL : <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/28115/1/192-195.pdf> (дата звернення: 01.03.2025).
4. Лесков В. О., Грязнов І. О. Сутність і причини виникнення нервовопсихічних розладів у військовослужбовців після проходження служби в умовах бойових дій. Збірник наукових праць інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2006. Т. VIII. Вип. 3. С. 91–97.
5. Осьодло В. І. Особистісні чинники подолання стресових ситуацій в особливих умовах. Проблеми екстремальної та кризової психології, 2013. Вип. 14 (1). С. 242–252. URL: <http://surl.li/atshy> (дата звернення: 10.11.2021).

РИТОРИКА ВИСВІТЛЕННЯ У ЗМІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ЯКОГО ЗАЗНАЛИ ЖІНКИ

*Тетяна ХРАБАН, кандидат філологічних наук, доцент
Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут*

Російсько-українська війна призвела до ескалації насильства щодо жінок. По мірі того як війна затягується, ситуація погіршується, і українські жінки дедалі частіше визнають свою незахищеність перед психологічним і сексуальним насильством. Моніторинг та аналіз повідомлень ЗМІ стосовно насильства щодо жінок дає змогу зробити висновок про зростання інтересу ЗМІ до висвітлення цієї

проблеми та розкриття різних аспектів і форм гендернозумовленого насильства. Крім того, значні зміни відбулися і у висвітленні подій, спрямованих на профілактику та підвищення обізнаності громадськості щодо жінок. Одним з основних обов'язків українських ЗМІ в період російсько-української війни є осмислення проблем, що потребують постійної уваги та нагального розв'язання, а саме – захист вразливих і маргіналізованих груп суспільства. Нагальне та об'єктивне подання новин може стати найпотужнішою зброєю для усунення проблем, коли йдеться про насильство щодо жінок. Висвітлення насильства щодо жінок у ЗМІ впливає на суспільне сприйняття гендерного насильства, а також на соціальну конструкцію «жертви» і «злочинця». Тому, право на свободу слова в ЗМІ має бути збалансоване з широкими соціальними інтересами боротьби з гендерним насильством, а також з розумінням того, що невірне висвітлення в пресі злочинів, скоєних на ґрунті гендерної ненависті, може сприяти їхньому подальшому поширенню [1].

ЗМІ зображують гендерне насильство як дзеркальне відображення реальності, при цьому не завжди враховують етичні принципи. Аналіз матеріалів ЗМІ на основі критеріїв дотримання етичних принципів показав, що мас-медіа, як і раніше, часто пишуть про гендерне насильство як про особисту, а не суспільну проблему, роблячи акцент на сенсаційних елементах самого вчинку [2]. Крім того, вони часто порушують анонімність і недоторканність приватного життя жертв, розкриваючи їхні персони або деталі, які можуть призвести до їхньої ідентифікації, у такий спосіб піддаючи жертв вторинній віктимізації. Поміщення жертви в центр суспільної уваги ще більше стигматизує її та піддає тиску з боку суспільства. Попри те, що ЗМІ демонструють високий рівень професіоналізму в певних репортажах, вони часто упускають можливості для виконання своєї просвітницької та профілактичної ролі щодо цієї соціальної проблеми [3].

Репортажі в ЗМІ можуть сприяти превентивним зусиллям, інформуючи громадськість про основні причини та фактори ризику гендерного насильства. Звертаючись до таких основних проблем, як токсична маскуліність, жінконенависництво і дисбаланс влади, ЗМІ можуть зіграти ключову роль у створенні безпечного суспільства для своїх співгромадян. Глибше розуміння і визнання цієї проблеми може ініціювати суспільний дискурс і тиск суспільства на потенційних злочинців. Висвітлення теми гендерного насильства допомагає жертвам зрозуміти, що вони не самотні і що їхній досвід визнаний. Таке визнання може спонукати жертв звернутися по допомогу і перервати мовчання навколо цієї проблеми. ЗМІ може і має мотивувати жертв використовувати доступні їм підтримку і ресурси [3]. Незважаючи на найважливішу роль у підвищенні обізнаності про психологічне та сексуальне насильство щодо жінок, необхідно, щоб жертви гендерного насильства розглядали медіа як своїх прихильників і союзників, а підхід, який використовують ЗМІ під час висвітлення подій, повністю відповідав етичним принципам. У разі належного дотримання ці принципи можуть допомогти знизити кількість психологічних і сексуальних злочинів проти жінок.

За останні роки суспільний інтерес до теми гендеру різко зріс, що спричинило збільшення кількості наукових праць, присвячених висвітленню в ЗМІ насильства щодо жінок. Дослідження ведуться в кількох напрямках, одним із яких є вивчення риторики висвітлення психологічного та сексуального насильства, якого зазнали жінки. Так, А. Сіфкес-Андрю та К. Алексопулос [4] зазначають, що використання в повідомленні пасивного стану замість активного сприяє покладенню відповідальності з нападника на об'єкт нападу. Наприклад, фраза «Жінку було зґвалтовано...» звучить інакше, ніж «Чоловік зґвалтував жінку серед білого дня». Друге висловлювання покладає відповідальність на чоловіка,

тоді як перше розмиває і згладжує провину злочинця. Іншим прикладом є використання таких дієслів, як «стверджує» або «визнає», замість дієслів «заявляє» або «говорить». Дієслово «стверджує» має на увазі, що журналіст насправді не вірить заявам жертви насильства, а слово «визнає» передбачає, що жертва винна і визнає це [4]. Упереджене формулювання, поміщення історій про зґвалтування в рамки «суспільних цінностей», що дегуманізують жінок у суспільстві, призводить до того, що психологічне та сексуальне насильство, якого зазнали жінки, виправдовується, а подеколи й романтизується.

К. Арустамян [5] вказує, що висвітлення в ЗМІ насильства щодо жінок вимагає прискіпливості під час вибору слів і лексичних засобів, щоб делікатно передати травму, яка є глибоко особистою і в той самий час є питанням державної політики. При цьому підкреслюється важливість набуття журналістами необхідних навичок дотримання етичних норм. Серед праць, присвячених вивченню риторики висвітлення психологічного та сексуального насильства, якого зазнали жінки, слід згадати дослідження риторики віктимності, що значною мірою пов'язані з антитезою «агенція vs віктимізація» та дискусією щодо того, як краще називати жінок, які пережили психологічне та сексуальне насильство, – «жертва» чи «та, що це пережила». Як зазначає К. Мардоросян [6], термін «жертва» корелює з почуттям безпорадності, втрати можливості рухатися далі та нездатності змінити наратив. Антивіктимний фемінізм закликає жінок перестати фокусуватися на своїй пригніченості та працювати над розширенням своїх можливостей через використання терміну «та, що пережила», що показує здатність відновлюватися та жити далі. М. Полліно [7] підкреслює, що гегемоністська репрезентація у ЗМІ насильства щодо жінок ігнорує патріархальний контекст, у той час як контргегемоністські соціальні позиції – це протилежна риторика, спрямована на те, щоб поставити патріархальні проблеми в центр уваги. Відповідно до теорії гегемонії, фрейми, що просуваються у ЗМІ, демонструють домінуючу ідеологію, яка послідовно звинувачує жертву, а не нападника. Через сильну нормалізацію цієї динаміки влади суспільство саме звикає сумніватися в жертві та співчувати нападнику, навіть до того, як за них це зроблять ЗМІ [7].

Дослідження, спрямовані на вивчення різних аспектів психологічного та сексуального насильства щодо жінок, дійшли взаємної згоди стосовно основних етичних принципів щодо висвітлення травматичних подій. Дослідники пропонують наступні рекомендації щодо риторики висвітлення психологічного та сексуального насильства, якого зазнали жінки: використовувати чіткі формулювання, які не звинувачують жертву, а підкреслюють вину злочинця, який завжди та єдино відповідальний за насильство; уникати слів «бо», «але», «завдяки», «однак» тощо, коли дія пов'язується з поведінкою жертви, її одягом, або будь-якою іншою особистою характеристикою, оскільки це може перекручувати дійсність та підноситися як вина жінки, що спричиняє додаткову віктимізацію та відчуття провини у жертви; не використовувати такі вирази, як «маніяк», «задоволення неконтрольованих бажань» тощо, оскільки насильство пов'язане не з сексуальним бажанням, а з необхідністю встановити владу і контроль; стежити за тим, щоб репортажі в ЗМІ не перетворювалися на публічний форум, де інші особи, які абсолютно не мають відношення до справи, висловлювали свою думку щодо злочинця, жертви й акту насильства, і не використовувати сенсаційні висловлювання публічних особистостей, іншими словами, стежити за тим, щоб у випадках насильства, які викликають особливо великий громадський інтерес, голос віддавали насамперед жертвам і професіоналам; стежити за тим, щоб у репортаж не впліталися подробиці, що

пояснюють випадок із погляду астрології, нумерології, графології, що виносять судження про те, чи справді мало місце насильство, і якщо так, то які його причини; відмовитися від сенсаційних або стереотипних виразів, що відносяться до насильства – стереотипне зображення жертви має на увазі, що вона плаче, приголомшена, з видимими фізичними наслідками насильства – часто це не відповідає дійсності, особливо коли йдеться про психологічне насильство, та створює хибне уявлення про те, що кожна жінка реагує на насильство і справляється з ним однаково; не слід зображати і не описувати жертв як «бідолашних» або «багатостраждальних» жінок – це принижує їхню гідність, і вони цілком зводяться до ролі жертви, хоча пережите ними насильство є лише одним окремим елементом їх життєвого досвіду; терміни і лексичні одиниці, що описують насильство, повинні бути ретельно підібрані, щоб не применшити його значення, тобто насильство не повинно бути представлено як наслідок помсти чи ревнощів, а тільки як прояв потреби у владі та контролі; не прирівнювати насильство до з'ясування непорозумінь – під час суперечки учасники рівні й немає почуття страху, тоді як насильство передбачає нерівність і почуття страху перед наслідками; якщо жертва сексуального насильства не зазнала фізичних травм, не зображати її «неушкодженою» – сексуальне насильство саме по собі є злочином і може включати або не включати застосування сили; тому не буває «неушкоджених» жертв, оскільки вони, безумовно, зазнали різних – часто психологічних – наслідків того, що з ними сталося; використовувати формулювання, які підкреслюють відповідальність злочинця і дають змогу уникнути пасивізації та подальшої віктимізації і недовіри до жертви; не применшувати такі форми насильства, як сексуальне домагання, що є кримінальним злочином; уникати пошуку та надання доказів застосування сили, оскільки це не є необхідним елементом психологічного і сексуального насильства, і це також применшує значення насильства, коли сила не застосовувалася – у ситуаціях насильства однією з найпоширеніших реакцій є «завмирання», нерухомість жертви, тобто нездатність організму захистити себе.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Khraban T. Psycholinguistics Approach to Study of Female Stereotypes in the Armed Forces of Ukraine. American Journal of Applied Psychology. 2021. No. 10. P. 40. <https://doi.org/10.11648/j.ajap.20211002.12>
2. Храбан Т.Є., Самойленко К.О. Висвітлення образів військовослужбовців в українських медіа в період російсько-української війни. Український соціум. 2023. № 2. Iss. 85. С. 145–167. <https://doi.org/10.15407/socium2023.02.145>
3. Analysis of Media Reporting and the Effects of Media Reporting on Gender-Based Violence against Women and Girls in Family and Partner Relationships. 2023. Podgorica, Montenegro: DeFacto Consultancy. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/f/6/558498.pdf>
4. Siefkes-Andrew A. J., Alexopoulos C. Framing blame in sexual assault: An analysis of attribution in news stories about sexual assault on college campuses. Violence against Women. 2019. No. 25. Iss. 6. P. 743–762. <https://doi.org/10.1177/1077801218801111>
5. Aroustamian C. Time's up: Recognising sexual violence as a public policy issue: A qualitative content analysis of sexual violence cases and the media. Aggression and Violent Behavior. 2020. No. 50. Article 101341. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.101341>
6. Mardorossian C. M. Framing the rape victim: Gender and agency reconsidered. New Brunswick, New Jersey : Rutgers University Press, 2014.

7. Pollino M. A. (Mis) Representations of sexual violence: the Brett Kavanaugh and Christine Blasey Ford testimonies. Critical Studies in Media Communication. 2020. No. 37. Iss. 1. P. 71–84. <https://doi.org/10.1080/15295036.2019.1694161>

ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ЕКОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

*Євгенія ШАГУН, факультет управління та бізнесу, група ЕА-41-21
НК – Ірина ЧХЕАЙЛО, кандидат філософських наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Гендерний підхід набуває все більшої значущості у контексті сучасного екологічного та безпекового дискурсу, особливо в умовах збройних конфліктів. Взаємозв'язок між гендерною рівністю, екологічною безпекою та забезпеченням прав жінок є предметом досліджень наукової спільноти та сферою уваги політиків. Воєнні дії в Україні не лише трансформують соціально-економічні структури, а й суттєво впливають на довкілля, формуючи нові виклики для забезпечення гендерної рівності та захисту прав жінок [1].

Збройні конфлікти мають комплексний вплив на довкілля, спричиняючи численні екологічні загрози. Жінки, як одна з найбільш уразливих соціальних груп, зіштовхуються з негативними наслідками цих процесів, оскільки традиційно відіграють ключову роль у збереженні життєзабезпечувальних ресурсів. Руйнування промислових об'єктів, забруднення водних ресурсів, деградація ґрунтів та знищення лісових масивів створюють серйозні екологічні кризи, що мають довготривалий вплив на добробут населення.

Військові дії спричиняють масове знищення промислових підприємств, зокрема хімічних заводів, нафтопереробних комплексів і енергетичної інфраструктури. Унаслідок цього токсичні речовини потрапляють у навколишнє середовище, забруднюючи повітря, воду та ґрунти, що значно ускладнює доступ до безпечних ресурсів. Особливо критичним є забруднення водних джерел, оскільки воно загрожує здоров'ю населення, зокрема жінок, які у сільській місцевості традиційно відповідають за водопостачання сімей. Деградація земель, спричинена військовими діями, веде до скорочення сільськогосподарського виробництва, що підсилює продовольчу нестабільність і посилює економічну вразливість жінок [2].

У контексті екологічної кризи, спричиненої збройними конфліктами, жінки опиняються в ситуації подвійного навантаження, оскільки вони не лише забезпечують життєво необхідні потреби сімей, а й змушені адаптуватися до складних умов довкілля. Втрата доступу до чистої води змушує їх долати значні відстані в пошуках альтернативних джерел, що не лише збільшує фізичне навантаження, а й піддає їх небезпеці, зокрема ризикам насильства, хвороб та виснаження. Догляд за пораненими, хворими чи вимушено переміщеними членами сім'ї, які постраждали від наслідків війни або екологічних катастроф, обмежує можливості жінок брати участь у соціально-економічному відновленні регіонів.

Вимушені залишатися в умовах невизначеності, вони стикаються з дискримінаційними бар'єрами на ринку праці, відсутністю доступу до освіти й медичних послуг, що ще більше ускладнює їхню роль у подоланні наслідків кризи. Водночас саме жінки нерідко стають рушіями місцевих ініціатив з екологічної відбудови та підтримки громад, організовуючи допомогу вразливим верствам

населення, просуваючи сталі рішення щодо водопостачання та збереження ресурсів. Таким чином, екологічна криза, спричинена війною, не лише посилює нерівність, а й демонструє критичну роль жінок у забезпеченні стійкості та адаптації суспільства до нових викликів [3].

Попри численні виклики, жінки активно залучаються до подолання наслідків екологічних та безпекових загроз. В Україні функціонують численні жіночі ініціативи, спрямовані на відновлення природних ресурсів, надання допомоги переміщеним особам та ліквідацію екологічних наслідків воєнних дій. Жінки беруть участь у програмах з розмінування територій, очищення забруднених екосистем та збору даних про стан довкілля, що є основою для розробки ефективних стратегій відновлення. Їхня діяльність сприяє посиленню екологічної свідомості суспільства та інтеграції принципів сталого розвитку у процеси післявоєнної реконструкції [4].

Інтеграція гендерного підходу у сферу безпеки та оборони є важливим аспектом сучасної політики України. У цьому контексті необхідно враховувати специфічні потреби жінок у зоні бойових дій та на окупованих територіях, зокрема створення безпечних умов для осіб, які постраждали від насильства, та розробку програм психологічної та соціальної реабілітації. Крім того, залучення жінок до процесу прийняття рішень у сфері безпеки дозволяє формувати більш комплексні підходи до подолання екологічних наслідків війни. Жінки, які беруть участь у військових діях, волонтерських ініціативах та екологічних проєктах, мають практичний досвід, що сприяє розробці інноваційних рішень у сфері екологічної безпеки та відновлення довкілля.

Жіночі ініціативи в екологічному відновленні демонструють високу ефективність у міжнародній практиці. У постконфліктних регіонах Африки жінки відіграли ключову роль у відновленні лісових масивів, створенні громадських садів та забезпеченні продовольчої безпеки. Подібний досвід є цінним і для України, оскільки сприяє як екологічному відновленню, так і соціальній стабілізації. Гендерно чутливий підхід до післявоєнної реконструкції дозволяє формувати стратегії відновлення, що враховують потреби всіх соціальних груп, забезпечуючи рівний доступ до ресурсів і можливостей розвитку [5].

Забезпечення сталого розвитку України в умовах війни вимагає інтеграції гендерного підходу у сферу екологічної та безпекової політики. Це сприятиме не лише подоланню воєнних наслідків, а й формуванню інклюзивного суспільства, здатного адаптуватися до нових викликів. Розробка гендерно чутливих програм відновлення, підвищення обізнаності про екологічні права жінок та впровадження освітніх ініціатив є необхідними умовами для формування сталої екологічної політики. Гендерний підхід у контексті екологічного та безпекового дискурсу є невід'ємним елементом сталого розвитку, що дозволяє розробити ефективні рішення для відновлення довкілля та створення умов для тривалого миру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гендерні диспропорції в Україні під час війни // Національний інститут стратегічних досліджень. – 2023. – Режим доступу: [<https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/henderni-dysproportsiyi-v-ukrayini-pid-chas-viyny>].
2. Вплив війни на можливості жінок: результати дослідження // Cedoss. – 2023. – Режим доступу: <https://cedos.org.ua/vplyv-vijny-na-mozhlyvosti-zhinok/>.

3. Гендерна перспектива сфери захисту довкілля в Україні // Разумков Центр. – 2022. – Режим доступу: [https://razumkov.org.ua/images/2022/07/15/we_act_ecology_ukr_report.pdf].

4. Роль жінок у військовому конфлікті в Україні // НАТО. – 2015. – Режим доступу: [https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_123557.htm?selectedLocale=].

5. Гендерна рівність та відповідь на домашнє насильство в Україні // UNFPA Україна. – 2019.

ЖІНКИ НА ВІЙНІ: РОЛЬ, ВИКЛИКИ ТА ВИЗНАННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Олександра ЯЛИШЕВА,

НК – Інна ЧЕРНІКОВА, к.і.н., доц.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,

Історія України знає безліч прикладів участі жінок у військових конфліктах. Від часів княгині Ольги до українських визвольних змагань XX століття, жінки відігравали важливу роль у боротьбі за незалежність. Сучасна війна, що триває з 2014 року і особливо після повномасштабного вторгнення росії у 2022 році, лише підтвердила, що жінки є невід'ємною частиною української армії. Сьогодні вони виконують не лише допоміжні функції, а й займають бойові посади, стають командирами та отримують заслужене визнання. Проте, процес визнання ролі жінок у військовій сфері був тривалим і поступовим.

Після здобуття незалежності у 1991 році армія України була однією з найпотужніших у світі. Відсоток жінок в збройних силах на момент 2001 року становив лише - 0.7%, але до 2006 року він зріс до 2,25% [1, с. 47]. Це зростання було зумовлене як внутрішніми трансформаціями, так і міжнародними зобов'язаннями щодо гендерної рівності.

Структурні принципи та логіка функціонування армії залишилися незмінними з радянських часів, жінки не мали права претендувати на бойові посади, тож їхня робота зводилася до забезпечення харчування, пошиття одягу та медичного обслуговування. Проте у 2000-х роках в Україні відбувалися зміни в суспільному сприйнятті ролі жінок. У цей період в українській армії відбувалися реформи, спрямовані на професіоналізацію та модернізацію. З'явилася потреба в кваліфікованих кадрах, і жінки могли заповнити цю потребу. Не менш важливим є і те, що Україна прагнула відповідати міжнародним стандартам у сфері прав людини, зокрема й гендерної рівності. Збільшення кількості жінок в армії було одним із кроків у цьому напрямку.

За останні десятиліття роль жінок у ЗСУ значно змінилася. Якщо раніше вони здебільшого працювали як медики, зв'язківці чи кухарі, то нині вони є снайперками, артилеристками, танкістками, командирами підрозділів. Сьогодні в українському війську служить понад 68 тисяч жінок, з яких близько 5 тисяч перебувають на передовій [2].

2014 рік став визначальним для України, оскільки значно змінилося уявлення про роль жінок у суспільстві. Важливі зміни в різних сферах життя сприяли створенню нових волонтерських організацій, де жінки стали лідерами. Саме в цьому році відбувся перший великий сплеск залучення жінок до лав ЗСУ, а другий – під час повномасштабного вторгнення рф. Інакше кажучи ми можемо зауважити, що жінки готові боротися з агресором, незважаючи на досі пануючий патріархальний образ воїна. У 2015 році на просторах ЗМІ з'явився новий рух під

назвою «Невидимий батальйон», який заснувала аеророзвідниця Марія Берлінська. Учасниці цього руху лобювали ідею скасування закону, який забороняв жінкам брати участь в протистоянні на лініях фронту, бо однією з найбільш серйозних проблем, існуючих в армії, було стабільне перешкоджання жінкам мати бойові посади. У 2018 році ця проблема була вирішена на законодавчому рівні [4].

Попри зростаючу кількість жінок у ЗСУ, вони все ще стикаються з низкою проблем. Однією з головних є недостатня адаптація військової інфраструктури до потреб жінок та відсутність жіночої форми, бо лише парадна форма випускається потрібних розмірів. Жінкам-військовим в Україні доводиться самостійно адаптувати форму, оскільки вона не враховує їхніх фізіологічних особливостей. Це свідчить про те, що їх досі не сприймають як повноцінних бойових одиниць. Натомість у США ще з 2009 року ведеться розробка спеціального спорядження для жінок, включаючи уніформу, бронежилети та рюкзаки, з використанням 3D-сканування. В Україні цим питанням займаються переважно волонтери, зокрема проєкт ArmWomenNow, який орієнтується на американські стандарти. Окрім проблем з уніформою, жінки також змушені самостійно забезпечувати себе засобами гігієни, оскільки їхнє постачання у війську не налагоджене.

Жінки, які обирають шлях служби у збройних силах, зіштовхуються з низькою викликів, що мають як соціальний, так і інституційний характер. Попри їхню зростаючу присутність у лавах ЗСУ, у багатьох випадках їм доводиться боротися з упередженнями та стереотипами, які продовжують формувати уявлення про те, що військова справа є, переважно, чоловічою сферою діяльності. Це створює додатковий тиск, оскільки жінкам доводиться підтверджувати свою компетентність і професійність, змінюючи застарілі стереотипи суспільства та військової спільноти. Сучасна військова служба для жінок стає ареною, де необхідно поєднувати традиційні військові вимоги з урахуванням специфіки жіночого здоров'я та соціокультурних особливостей, які вимагають системних змін як у ставленні до жінок у ЗСУ, так і в організації самої служби.

Для ефективного вирішення проблем, з якими стикаються як чоловіки, так і жінки під час та після завершення служби, необхідно вжити комплексних заходів. Ці заходи повинні охоплювати різні аспекти їхнього життя, включаючи медичну та психологічну допомогу, соціальну підтримку, працевлаштування та суспільне сприйняття [3, с. 220]. Необхідна активна інформаційна робота, спрямована на подолання упереджень і формування позитивного іміджу жінки-військовослужбовці.

Отже, зміни в цій сфері сприятимуть не лише досягненню гендерної рівності у війську, а й підвищенню загальної боєздатності ЗСУ. Інтеграція жінок у всі військові структури на рівних умовах є не лише питанням справедливості, а й стратегічною необхідністю в умовах сучасної війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Самодій М. О. (2023) "Вплив жіночого руху на феміністичні тенденції сьогодення.". Національний університет "Києво-Могилянська академія". URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a2e81a04-7413-4c0a-87e6-d4abed4afcea/content> (дата звернення: 21.02.2025).
2. Радіо Свобода. Міноборони: 68 тисяч жінок служать у лавах ЗСУ, з них 5 тисяч у зоні бойових дій. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zhinky-zsu-sluzhba/33137992.html> (дата звернення: 22.02.2025).
3. Чорна В. Г. (2024) Гендерні виклики в умовах війни в Україні. irKNEU. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/447df494-4cd2-42fd-9480-81c9603dd275/content> (дата звернення: 22.02.2025).
4. Гриценко Г. (2019) Як жінки змінили українську армію / Гендер в деталях: веб-сайт. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/gender-aftereuromaidan/yak-zhinki-zminili-ukrainsku-armiyu-1341190.html> (дата звернення: 22.02.2025).

АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК

Валерія АГАФОНОВА.....	7	Леся ГОРЕНКО.....	23,43,47,71, 90,130,155,161
Олексій АЛЕКСЕЄВ.....	178	Наталія ГРЕЧКА.....	39,298,480
Валентина АНГОЛЕНКО.....	306	Данієла ГРИВА.....	299
Роман АНДРУСИШИН.....	8	Анастасія ГРИЩЕНКО.....	41
Ростислав АНДРУЩЕНКО.....	175	Ананстасія ГРІНЧЕНКО.....	482
Єгор АНТОНОВ.....	477	Наталія ГРОСУЛ.....	43
Яна АМУРОВА.....	349	Еліна ГУБАР.....	45
Олександр АТАМАНЧУК.....	391,465	Катерина ГУРКОВСЬКА.....	483
Микита БАБАКОВ.....	10	Валентина ДАНЬШОВА.....	168,171
Роман БАКУМ.....	12	Надія ДАЦІЙ.....	431,443
Кіра БАКУШИНА.....	13	Дарина ДЖЕВАГА.....	47,49
Віталій БАРАН.....	179	Вероніка ДЗУМАН.....	51
Софія БАРМІНА.....	268	Соломія-Анна ДИКА.....	485
Ольга БАСАРАБ.....	15	Марія ДМИТРЕНКО.....	21,218,225, 268,364,423,490,501,515
Юрій БАТИР.....	181	Софія ДОЛЯ.....	52
Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ.....	18	Анна ДОХОЯН.....	196,410
Петро БЕНЧАК.....	393	Поліна ДРУЖЧЕНКО.....	411
Володимир БИКОВЕЦЬ.....	20	Ольга ДУЛГЕРОВА.....	148,175,193, 196,204,250,263,403
Поліна БОЙЧЕНКО.....	277	Олена ДЯГИЛЕВА.....	302
Леся БОНДАРЕНКО.....	280	Наталія ЄРЕМЕЄВА.....	39,111,296, 298,453
Олександра БОРИСОВА.....	183	Дмитро ЄРЕМЕНКО.....	53
Олександра БОРОВИК.....	21	Артем ЖАДАН.....	198
Юрій БРОВЧЕНКО.....	395	Валерія ЖЕЛЄЗНОВА.....	57
Валерія БРУС.....	22,398	Катерина ЖЕЛУДКОВА.....	59
Богдана БУТЕНКО.....	186	Євгенія ЗАВАДА.....	413
Анна БУША.....	401	Вікторія ЗАГИНАЙКО.....	416
Іван ВАРГАТИЙ.....	403	Вадим ЗАГНОЙКО.....	201
Олексій ВАРИПАЄВ.....	240	Юлія ЗАГОРОДНЮК.....	62
Дарія ВАЩЕНКО.....	283	Катерина ЗАПЕКА.....	204
Олена ВДОВІНА.....	285	Ірина ЗАХАРЧЕНКО.....	206
Андрій ВЕЛИКИЙ.....	188	Ярослав ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ.....	209
Олена ВЕРБІЦЬКА.....	23	Юрій ЗЕЛЕНІН.....	419
Діана ВІНОГРАДОВА.....	189	Тетяна ЗІНІЧ.....	63,305
Олена ВІННІЧЕНКО.....	406	Дмитро ЗІНЧЕНКО.....	306
Ірина ВЛАСЕНКО.....	287	Сергій ЗУБЕНКО.....	310
Неля ВОВК.....	222	Наталія ІВАНИШИН.....	65
Дар'я ГАЙДАМАКА.....	289	Олексій ІВЖЕНКО.....	67
Ірина ГАЛЬЧИЧ.....	28	Оксана ІВАЩЕНКО.....	390
Максим ГАНДЗЮК.....	30	Ольга ІВАЩЕНКО.....	69
Олександра ГАНДЗЮК.....	97,109	Юлія ІЛЛЯШЕНКО.....	165,167
Анастасія ГЛУЩЕНКО.....	193	Світлана КАБАНЮК.....	228
Ольга ГОЛБАН.....	32	Артем КАЗИМОВ.....	261
Анна ГОЛІНЬКО.....	33	Вероніка КАЛІТІНА.....	211
Євгеній ГОЛОБОРОДЬКО.....	409	Катерина КАЛЮЖНА.....	71,230
Даниїл ГОЛОВАШИЧ.....	35	Вероніка КАЧАЛА.....	213
Людмила ГОНТАРЕНКО.....	13,30, 115,132,135,141,178,261		
Катерина ГОНЧАРЕНКО.....	291		
Тетяна ГОНЧАРЕНКО.....	293		

Марія ГОНЧАРУК.....	37,296,478	Анастасія КІЛЯКОВА.....	73
Ольга КІСЬ.....	315	Маргарита ЛІТТІХ.....	507
Анастасія КЛИМЕНКО.....	74,215	Ігор ЛОГОВСЬКИЙ.....	62,188,250, 262,409,447,477
Юлія КЛИМЕНКО.....	317,488	Інна ЛОПАТЧЕНКО.....	181,497
Сніжана КЛИЩУК.....	490	Олена ЛУЦАН.....	90
Ярослава КОВАЛЕНКО.....	77	Віталіна ЛЮБИВА.....	323
Ірина КОВАЛЕНКО-ЧУКІНА.....	427	Анна ЛЯПКАЛО.....	343
Дмитро КОВАЛЬ.....	406	Олег МАЗАРАТІЙ.....	499
Анастасія КОВАЛЬОВА.....	319	Анна МАЙБОРОДА.....	92
Катерина КОВАЛЬОВА.....	321	Дарья МАКСИМЕНКО.....	501
Марія КОВАЛЬЧУК.....	79	Оксана МАЛЮТІНА.....	102,104,128
Віолетта КОЛІЩАК.....	429	Серафим МАРТИНОВ.....	94
Віктор КОЛОСОВ.....	431	Світлана МАРУСЕНКО.....	96
Євгенія КОНДРАТЮК.....	218	Інна МАРУШ.....	293
Олена КОНОНОВА.....	302	Вікторія МАРХОЦЬКА.....	445
Арсен КОНОПЛЯ.....	323	Галина МАР'ЮК.....	97
Микола КОРДИШ.....	325	Тетяна МАЧАБЕЛІ.....	503
Наталія КОРОТЧЕНКО.....	433	Богдан МЕЛЕХ.....	179
Віталій КОСТЕНКО.....	451	Любомира МЕЛЕХ.....	485
Анастасія КОСТІВ.....	327	Валентин МЕЛЬНИК.....	356
Світлана КОСЯК.....	10,45,53, 122,137,143,209,238,243,245,255,474, 512	Ольга МЕЛЬНИЧУК.....	235
Віра КРАВЧЕНКО.....	220	Руслана МИКИТЕНКО.....	238
Володимир КРАДОЖОН.....	328	Карина МІЛЯКОВА.....	347
Тамара КРИВОПИЩЕНКО.....	81	Олеся МІНЕНКО.....	113,333
Андрій КРИВОРУЧКО.....	330	Андрій МІНОСЯН.....	145,160,211
Аліна КРИШТАЛЬ.....	37,63,287, 289,305,321,334,336,343,358,359,382	Ангеліна МІРОШНІЧЕНКО.....	447
Тетяна КРИШТАЛЬ.....	206,393,398	Катерина МІТЧЕНКО.....	319
Сергій КРУПСЬКИЙ.....	331	Юрій МІХЄЄВ.....	189
Іван КРІЩАК.....	82,157	Анна МІЧКУР.....	506
Ольга КРІЧКЕР.....	22,74,283,376	Світлана МОРОЗ.....	349
Олена КРУТІЙ.....	201	Ольга МОРОЗОВА-ЛАРІНА.....	507
Ігор КУДРИК.....	333	Людмила МОХНАР.....	291
Людмила КУЗНЕЦОВА.....	248	Василь НАСТЮК.....	395
Софія КУЛИНИЧ.....	232	Ростислав НАУМЕЙКО.....	293
Денис КУРИЛИШИН.....	492	Микола НЕГРИЧ.....	449
Ганна КУЧЕР.....	85	Олександр НЕПША.....	406
Ярослав КУЧЕРУК.....	495	Віталій НЕСПЛЯК.....	351,451
Ольга ЛАВРІНЕНКО.....	222,225,334	Ольга НЕСТЕРОВА.....	220
Сергій ЛАУН.....	325	Анастасія НІКОЛАЄСІ.....	227
Олександр ЛЕВЕНЕЦЬ.....	86	Андрій НОВОСЕЛЬСЬКИЙ.....	99
Наталія ЛЕВКОВЕЦЬ.....	482	Поліна НОС.....	101
Сергій ЛЕЛЮХ.....	421	Вадим НОСОВ.....	102
Ульяна ЛЕОНІДОВА.....	336,423	Данііл ОЛІЙНИК.....	104
Дарина ЛЕХМАН.....	234	Софія ОНИШКО.....	107
Олександр ЛИПОВИЙ.....	425	Вікторія ОНІЩУК.....	109
Алла ЛИСЕНКО.....	92	Юрій ОСІПОВ.....	111,453
Каміла ЛИСЕНКО.....	339	Олег ПАВЛЮЧЕНКО.....	113
Андрій ЛИТВИН.....	120	Богдан ПАЛІЙ.....	510
		Дмитро ПАНАСЮК.....	352
		Павло ПАРНИЦЬКИЙ.....	115

Юрій ЛІННІК.....	341	Кирило ПАСИНЧУК.....	315,421
Павло ПАСІЧНИК.....	354	Ольга ТИЩЕНКО.....	253,411
Вадим ПЕРЕПЕЛИЦЯ.....	356	Олександр ТКАЧОВ.....	255
Яна ПЕТРУК.....	358,359	Анна ТОПЧИЛО.....	258
Катерина ПІСКУН.....	240	Катерина ТРИПОЛЬСЬКА.....	378
Олена ПОГОДІНА.....	213	Даніл ТРОХИМЕНКО.....	148
Валентина ПОДЛЕСНА.....	371	Кирило ТРЯПКІН.....	261
Олександр ПОЛІЩУК.....	120	Дмитро УСОВ.....	124,150
Олена ПОЛІЩУК.....	228	Яніна ФЕДОРЕНКО.....	33,49,57, 81,107,133,198,230,232,234,478,480,495, 506,517
Іванна ПОЛОНКА.....	227	Іван ФЕДУРУК.....	150
Малена ПОЛТАВСЬКА.....	364	Євгеній ФІЛІПЧУК.....	381
Максим ПОНОМАР.....	122	Микола ФОМИЧ.....	330
Арсеній ПОПОВ.....	124	Іванна ФРЕЙТЕШ.....	382
Дар'я ПОПОВИЧ.....	243	Юліана ХАЛЕПА.....	262
Олена ПОСТУПНА.....	413,416,455	Михайло ХАРЛАМОВ.....	277,313,331, 339,354,367,378,388
Анастасія ПРИВАЛА.....	366	Ганна ХАРЧЕНКО.....	451
Оксана ПЧЕЛІНА.....	235	Ростислав ХАЯСЯН.....	385
Анна ПШЕНИЧКО.....	128	Надія ХОЛОША.....	468
Олег ПУШКАР.....	458	Леся ХОМКО.....	445
Світлана РАДЗІМОВСЬКА.....	462	Олександр ХОРОШЕВ.....	299,327,386, 429,438,467,468,470
Віктор РИБАЧЕНКО.....	77	Тетяна ХРАБАН.....	521
Данііл РИЛЄЄВ.....	367	Діана ХРИНИК.....	386
Роман РИНДИЧ.....	130	Дмитро ЦИМБАЛАРЬ.....	470
Артур РОМАНЕНКО.....	132	Карина ЧАБАНЕНКО.....	263,266
Лариса РУДЕНКО.....	65	Юлія ЧЕРКОВСЬКА.....	155
Софія САВЧЕНКО.....	133	Олександр ЧЕРНЕНКО.....	460,499
Максим САГАЙ.....	135	Інна ЧЕРНІКОВА.....	527
Гордій САІДМУРАДОВ.....	245	Юлія ЧИСТОВСЬКА.....	183
Вадим САМОЙЛЕНКО.....	137	Оксана ЧОРНОМАЗ.....	471
Георгій САПРИКІН.....	140	Вікторія ЧУБАНЬ.....	186,215,266,401
Катерина САРАХАН.....	512	Тетяна ЧУБІНА.....	12,15,18,67,85, 301,347,351,352,381,385,410
Дмитро СВИТИЧ.....	460	Ірина ЧХЕАЙЛО.....	525
Андрій СЕРГЄЄВ.....	141	Софія ШАБАЛОВА.....	474
Олексій СЕРГІЄНКО.....	369	Євгенія ШАГУН.....	525
Алевтина СКЛАДАНА.....	371	Даніл ШЕВЧЕНКО.....	388
Тімур СКЛЯРЕНКО.....	143	Яна ШЕЛЕМБА.....	157
Катерина СЛЄПИХ.....	462	Дарина ШМЕЛЬОВА.....	160
Валерія СЛЮСАРЕНКО.....	145	Вікторія ШОПТЕНКО.....	161
Тетяна СОКАЛЬСЬКА.....	248	Єлизавета ЮЛКІНА.....	390
Володимир СОКОЛОВ.....	250	Альона ЮРЖЕНКО.....	302
Роксолана СОЛОВЕНКО.....	515	Любов ЮРЧЕНКО.....	35,41,59,96, 258,295,328,369
Олександра СОЛОВЙОВА.....	517	Віра ЯКОВЕНКО.....	165
Владислав СОЛОДУН.....	250	Дар'я ЯКУБОВСЬКА.....	167
Єлизавета СТАРЦЕВА-МЕЛЕСЬ.....	462	Марія ЯКУБОВСЬКА.....	168,171
Ольга СТОЛЯРЕНКО.....	518	Олександра ЯЛИШЕВА.....	527
Ярослав СТРЕМОУХОВ.....	467		
Лідія СУКМАНОВСЬКА.....	492,510		
Олеся СУХАР.....	518		
Анастасія ТЕНІЦЬКА.....	376		
Оксана ТЕПЛА.....	7,20,32,51,52, 69,73,94,101,366		

*Матеріали XXV Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю
«Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє»*

<i>Людмила ТЕПТЮК.....</i>	<i>310</i>	<i>Алла ЯРОШЕНКО.....</i>	<i>28</i>
<i>Тymofii BILYK.....</i>	<i>270</i>	<i>Alice PIKHUR.....</i>	<i>118</i>
<i>Viktoriia BOIKO.....</i>	<i>273</i>	<i>Olena POHODINA.....</i>	<i>362</i>
<i>Natalia DANYLCZENKO.....</i>	<i>301</i>	<i>Viktoria POPOVICH.....</i>	<i>126</i>
<i>Roman FRANCO.....</i>	<i>152</i>	<i>Iryna SHPAK.....</i>	<i>164</i>
<i>Jana GONTSCHAROWA.....</i>	<i>295</i>	<i>Vladyslav SOMKIN.....</i>	<i>373</i>
<i>Olena HOLUB.....</i>	<i>192,362</i>	<i>Evgenia TROYAN.....</i>	<i>259</i>
<i>Nazar HURINENKO.....</i>	<i>192</i>	<i>İlyas ÜSTÜNYER.....</i>	<i>149</i>
<i>Kateryna KARPENKO.....</i>	<i>313</i>	<i>Yan VORONOVSKYI.....</i>	<i>25</i>
<i>Svitlana KUPRIKOVA.....</i>	<i>259,308</i>	<i>Zhengzheng ZHANG.....</i>	<i>56</i>
<i>Svitlana LUPARENKO.....</i>	<i>56</i>	<i>Sofia ZORINA.....</i>	<i>308</i>

ЗМІСТ

**Секція 1. Суспільні науки на тлі викликів сучасності.
Гуманітарна підготовка працівників ДСНС України.
Соціальні комунікації: теоретичні та практичні аспекти.**

Валерія АГАФОНОВА, Оксана ТЕПЛА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ	7
Роман АНДРУСИШИН ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ	8
Микита БАБАКОВ, Світлана КОСЯК СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ВІЙНИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ СТРАТЕГІЙ	10
Роман БАКУМ, Тетяна ЧУБІНА МОДЕЛЬ КУЛЬТУРНОЇ ТРАНСМІСІЇ	12
Кіра БАКУШИНА, Людмила ГОНТАРЕНКО ФОРМУВАННЯ БАГАТОПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ ЯК КРОКИ ДО ДЕМОКРАТІЇ	13
Ольга БАСАРАБ, Тетяна ЧУБІНА МИХАЙЛО ДРАГОМАНОВ: ПОЛІТИЧНА СОЦІОЛОГІЯ	15
Богдан БЕЗКОШЕВСЬКИЙ, Тетяна ЧУБІНА ПОНЯТТЯ, ФУНКЦІЇ, ВИДИ ТА ТИПИ СОЦІАЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ	18
Володимир БИКОВЕЦЬ, Оксана ТЕПЛА МОВНІ БАР'ЄРИ І ПОДОЛАННЯ ЇХ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ	20
Олександра БОРОВИК, Марія ДМИТРЕНКО ПРОБЛЕМАТИКА ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ	21
Валерія БРУС, Ольга КРІЧКЕР КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ У ПРОФЕСІЙНОМУ СПІЛКУВАННІ ЮРИСТІВ ІНОЗЕМНОЮ МОВОЮ	22
Олена ВЕРБІЦЬКА, Леся ГОРЕНКО ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ВІДТВОРЕННЯ ВТРАЧЕНИХ ВИЗНАЧНИХ ПАМ'ЯТОК АРХІТЕКТУРИ УКРАЇНИ	23
Yan VORONOVSKIY INFORMATION INFLUENCE IN THE CONTEXT OF COMMUNICATION: A SOCIO-PSYCHOLOGICAL PERSPECTIVE	25
Ірина ГАЛЬЧИЧ, Алла ЯРОШЕНКО ФОРМУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	28
Максим ГАНДЗЮК, Людмила ГОНТАРЕНКО ГЛАСНІСТЬ І АКТИВІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО РУХУ	30
Ольга ГОЛБАН, Оксана ТЕПЛА ЕТИКА СПІЛКУВАННЯ У РІЗНИХ КУЛЬТУРАХ: ПОДІБНОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ	32
Анна ГОЛІНЬКО, Яніна ФЕДОРЕНКО РОЛЬ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ	33
Даниїл ГОЛОВАШИЧ, Любов ЮРЧЕНКО ДИСКРЕДИТАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ВПРОДОВЖ РОКІВ	35

Марія ГОНЧАРУК, Аліна КРИШТАЛЬ	
СТИЛІ КОМУНІКАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ	
ДІЯЛЬНОСТІ ІНЖЕНЕРА З ОХОРОНИ ПРАЦІ	37
Наталія ГРЕЧКА, Наталія ЄРЕМЕЄВА	
THE HISTORY OF THE EMERGENCE AND DEVELOPMENT	
OF THE MODERN UKRAINIAN LITERARY LANGUAGE	39
Анастасія ГРИЩЕНКО, Любов ЮРЧЕНКО	
ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ	
ПЕРСОНАЛУ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	41
Наталія ГРОСУЛ, Леся ГОРЕНКО	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК	
АРХЕОЛОГІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	43
Еліна ГУБАР, Світлана КОСЯК	
ІСТОРІЯ ГРИВНІ ЯК НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ УКРАЇНИ	45
Дарина ДЖЕВАГА, Леся ГОРЕНКО	
АРХЕОЛОГІЧНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ: ОКРЕМІ	
АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ТА ПОЦІНУВАННЯ	47
Дарина ДЖЕВАГА, Яніна ФЕДОРЕНКО	
РЕВОЛЮЦІЯ НА ГРАНІТІ: СИЛА СТУДЕНТСЬКОГО	
ПРОТЕСТУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО	49
Вероніка ДЗУМАН, Оксана ТЕПЛА	
РОЛЬ НЕВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ ДІАЛОЗІ	51
Софія ДОЛЯ, Оксана ТЕПЛА	
УПЛИВ СТЕРЕОТИПІВ ТА УПЕРЕДЖЕНЬ НА МІЖКУЛЬТУРНЕ СПІЛКУВАННЯ	52
Дмитро ЄРЕМЕНКО, Світлана КОСЯК	
ПЕРША СВІТОВА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ДОЛЮ ЄВРОПИ	53
Zhengzheng ZHANG, Svitlana LUPARENKO	
THE INFLUENCE OF ART EDUCATION CONCEPTS IN EASTERN	
AND WESTERN UNIVERSITY ON FINE ARTS EXHIBITIONS	56
Валерія ЖЕЛЄЗНОВА, Яніна ФЕДОРЕНКО	
В'ЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ – СИМВОЛ ДЕРЖАВНОГО	
ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНИ В ХХ СТОЛІТТІ	57
Катерина ЖЕЛУДКОВА, Любов ЮРЧЕНКО	
ТРУДНОЩІ ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ	
В УКРАЇНІ, ГОЛОД 1946—1947 РР.	59
Юлія ЗАГОРОДНЮК, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ	
ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЖЕЖНИХ КОМАНД У ХАРКІВСЬКІЙ	
ГУБЕРНІЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ.)	62
Тетяна ЗІНІЧ, Аліна КРИШТАЛЬ	
АКТУАЛЬНІ ПРОГРАМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО	
ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ	63
Наталія ІВАНИШИН, Лариса РУДЕНКО	
ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬЩІ	
ТА ЕСТОНІЇ З ПИТАНЬ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	65
Олексій ІВЖЕНКО, Тетяна ЧУБІНА	
СОЦІОЛОГІЯ ПРАЦІ: ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ	67
Ольга ІВАЩЕНКО, Оксана ТЕПЛА	
БІЗНЕС-КОМУНІКАЦІЯ У МІЖНАРОДНОМУ	
СЕРЕДОВИЩІ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	69
Катерина КАЛЮЖНА, Леся ГОРЕНКО	

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИЯВЛЕННЯ І ДОСЛІДЖЕННЯ ПАМ'ЯТОК МОНУМЕНТАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	71
<i>Анастасія КІЛЯКОВА, Оксана ТЕПЛА</i>	
МІЖКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ НАВИК ХХІ СТОЛІТТЯ.....	73
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ В ІНОЗЕМНІЙ МОВІ:ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ТА ІНТЕПРЕТАЦІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	74
<i>Ярослава КОВАЛЕНКО, Віктор РИБАЧЕНКО</i>	
НОВИННИЙ СВІТ ОЧИМА МОЛОДОГО ЖУРНАЛІСТА: СПРИЙНЯТТЯ, ІНТЕРПРЕТАЦІЯ, ОЦІНКИ	77
<i>Марія КОВАЛЬЧУК</i>	
ТЕОРІЯ ПРАКТИЧНОЇ СУСПІЛЬНОЇ УГОДИ Ж.-Ж. РУССО	79
<i>Тамара КРИВОПИЩЕНКО, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
РАДЯНСЬКА ПОЛІТИКА ЗНИЩЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ГОЛОДОМОРУ 1932–1933 РОКІВ.....	81
<i>Іван КРИЦАК</i>	
ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЙОГО ВИВЧЕННЯ У РАМКАХ КРИМІНОТЕОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ	82
<i>Ганна КУЧЕР, Тетяна ЧУБІНА</i>	
ПОЛІТИЧНА ПРОПАГАНДА ТА МАНІПУЛЯЦІЇ: ЯК ФОРМУЄТЬСЯ СУСПІЛЬНА ДУМКА?.....	85
<i>Олександр ЛЕВЕНЕЦЬ</i>	
ЖИТТЕПИС ТА НАУКОВО-ФІЛОЛОГІЧНА І ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДМИЛИ БУБЛЕЙНИК (1934–2013 РР.).....	86
<i>Олена ЛУЦАН, Леся ГОРЕНКО</i>	
УПОРЯДКУВАННЯ І КОНЦЕНТРАЦІЯ СПРАВИ ОБЛІКУ ПАМ'ЯТОК ЯК ОДНА З АКТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ УКРАЇНИ.....	90
<i>Анна МАЙБОРОДА, Алла ЛИСЕНКО</i>	
РОЛЬ МУЗЕЮ В ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ	92
<i>Серафим МАРТИНОВ, Оксана ТЕПЛА</i>	
РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МІЖКУЛЬТУРНОМУ СПІЛКУВАННІ	94
<i>Світлана МАРУСЕНКО, Любов ЮРЧЕНКО</i>	
СИЛА ВОЛІ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА СПОРТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	96
<i>Галина МАР'ЮК, Олександра ГАНДЗЮК</i>	
СПЕЦИФІКА СПІЛКУВАННЯ ПАРАМЕДИКА	97
<i>Андрій НОВОСЕЛЬСЬКИЙ</i>	
ДО ІСТОРІЇ ПОЖЕЖНОГО ДЕПО НА ПОДОЛІ ПОЧАТКУ ХХ СТ.....	99
<i>Поліна НОС, Оксана ТЕПЛА</i>	
ПЕРЕКЛАД І ЛОКАЛІЗАЦІЯ: ЯК ЗБЕРЕГТИ КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ У СПІЛКУВАННІ	101
<i>Вадим НОСОВ, Оксана МАЛЮТІНА</i>	
ЛАВРІН КАПУСТА – ОЧІЛЬНИК РОЗВІДУВАЛЬНО-АГЕНТУРНОЇ СЛУЖБИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО.....	102
<i>Данііл ОЛІЙНИК, Оксана МАЛЮТІНА</i>	
ЛЮДМИЛА ПАВЛИЧЕНКО – «ЛЕДІ СМЕРТЬ»: ЛЕГЕНДАРНИЙ СНАЙПЕР ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	104
<i>Софія ОНИШКО, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
АВАРІЯ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ОДНУ З НАЙСТРАШНІШИХ КАТАСТРОФ В ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	107
<i>Вікторія ОНІЩУК, Олександра ГАНДЗЮК</i>	
ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	

ВЕРБАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПАРАМЕДИКІВ	109
<i>Юрій ОСІПОВ, Наталія ЄРЕМЕЄВА</i>	
THE SOURCES OF THOUGHT-FORMING AND NATION-BUILDING FUNCTION OF THE LANGUAGE.....	111
<i>Олег ПАВЛЮЧЕНКО, Олеся МІНЕНКО</i>	
РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ	113
<i>Павло ПАРНИЦЬКИЙ, Людмила ГОНТАРЕНКО</i>	
ЗАНЯТТЯ СПОРТОМ ЯК РЕАБІЛІТАЦІЯ.....	115
<i>Alice PIKHUR</i>	
EPISTEMIC MODALITY AS A LANGUAGE CATEGORY OF DISCOURSE	118
<i>Олександр ПОЛІЩУК, Андрій ЛИТВИН</i>	
ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ.....	120
<i>Максим ПОНОМАР, Світлана КОСЯК</i>	
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ: ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЇ НА СУСПІЛЬНУ ПОВЕДІНКУ	122
<i>Арсеній ПОПОВ, Дмитро УСОВ</i>	
ПРОБЛЕМА ЦИФРОВОГО БЕЗСМЕРТЯ ЛЮДИНИ У КОНЦЕПЦІЇ ТРАНСГУМАНІЗМУ	124
<i>Viktoria POPOVICH</i>	
REPRESENTATION OF THE IMAGE OF UKRAINE IN MODERN ENGLISH-LANGUAGE MEDIA.....	126
<i>Анна ПШЕНИЧКО, Оксана МАЛЮТІНА</i>	
МАЛОВІДОМІ ПОСТАТІ СЛОБОЖАНЩИНИ: ДЕМ'ЯН ПРОКОПЕНКО – СОТНИК ІЗЮМСЬКОГО ПОЛКУ	128
<i>Роман РИНДИЧ, Леся ГОРЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ 1999-2000 РР.....	130
<i>Артур РОМАНЕНКО, Людмила ГОНТАРЕНКО</i>	
УКРАЇНА У ЧАСИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	132
<i>Софія САВЧЕНКО, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ПОМАРАНЧЕВА РЕВОЛЮЦІЯ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІ ВИКЛИКИ	133
<i>Максим САГАЙ, Людмила ГОНТАРЕНКО</i>	
ПЕРШИЙ ШАХТАРСЬКИЙ СТРАЙК. ШЛЯХ ДО НЕЗАЛЕЖНОСТІ.....	135
<i>Вадим САМОЙЛЕНКО, Світлана КОСЯК</i>	
ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВИ ТА ГРОМАДЯН У СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЯХ: НОВІ ПІДХОДИ ДО УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ	137
<i>Георгій САПРИКІН</i>	
ІНЖЕНЕРНИЙ ПІДХІД ГНАТА ХОТКЕВИЧА ДО СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	140
<i>Андрій СЕРГЄЄВ, Людмила ГОНТАРЕНКО</i>	
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ І ЙОГО ВПЛИВ НА НАШЕ СУСПІЛЬСТВО, ЙОГО ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ	141
<i>Тімур СКЛЯРЕНКО, Світлана КОСЯК</i>	
ІСТОРІЯ ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ	143
<i>Валерія СЛЮСАРЕНКО, Андрій МІНОСЯН</i>	
ДЕПОРТАЦІЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ.....	145
<i>Даніл ТРОХИМЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ЛОБІЗМ ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ.....	148
<i>Ilyas ÜSTÜNYER</i>	

CULTURAL ANALYSIS OF EXPRESSIVE 'CALQUES' BORROWED FROM FRENCH TO TURKISH AS A MEANS OF MODERNIZATION OF TURKISH: 'CAR LOVE' NOVEL EXAMPLE	149
<i>Іван ФЕДОРУК, Дмитро УСОВ</i>	
ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ РЕАЛЬНОЇ ВІРТУАЛЬНОСТІ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ	150
<i>Roman FRANCO</i>	
THE PHENOMENON OF COMMUNICATION IN THE MODERN SOCIAL-COMMUNICATIVE SPHERE OF THE INFORMATION SOCIETY	152
<i>Юлія ЧЕРКОВСЬКА, Леся ГОРЕНКО</i>	
ЗМІСТ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕКРОПОЛІВ, ЩО СТОСУЮТЬСЯ ПОДІЙ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ ХХ СТ.	155
<i>Яна ШЕЛЕМБА, Іван КРІЦАК</i>	
ДУХОВНО-КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНА ОСНОВА ІДЕОЛОГІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	157
<i>Дарина ШМЕЛЬОВА, Андрій МІНОСЯН</i>	
РОЛЬ МОВИ В ЗБЕРЕЖЕННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	160
<i>Вікторія ШОПТЕНКО, Леся ГОРЕНКО</i>	
ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВЧИХ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ЗАСАД ОХОРОНИ ПАМ'ЯТОК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ 1991-1999 РР.....	161
<i>Iryna SHPAK</i>	
SPEECH ACTS OF GREETING AS A REFLECTION OF NATIONAL IDENTITY (ON THE MATERIAL OF ENGLISH AND UKRAINIAN).....	164
<i>Віра ЯКОВЕНКО, Юлія ІЛЛЯШЕНКО</i>	
СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ В ОДЯЗІ УКРАЇНИ-РУСИ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ ТА КУЛЬТУРНІ ВПЛИВИ	165
<i>Дар'я ЯКУБОВСЬКА, Юлія ІЛЛЯШЕНКО</i>	
ЗАБУТІ ГОЛОСИ МИНУЛОГО: РЕКОНСТРУКЦІЯ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ МАЛОВІДОМИХ МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УКРАЇНИ-РУСИ (X-XIV СТ.)	167
<i>Марія ЯКУБОВСЬКА, Валентина ДАНЬШОВА</i>	
МІФОЛОГЕМА УКРАЇНСТВА У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ ЛЮТОГО.....	168
<i>Марія ЯКУБОВСЬКА, Валентина ДАНЬШОВА</i>	
СУГОЛОСНІСТЬ ПІДКОРЕНОГО ЧАСУ У ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ ЛЮТОГО	171

**Секція 2. Сьогодення, обпалене війною:
реалії, що стають історією.**

<i>Ростислав АНДРУЩЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	175
<i>Олексій АЛЕКСЕЄВ, Людмила ГОНТАРЕНКО</i>	
ВНУТРІШНЬОПЕРЕМІЩЕНА ОСОБА В УКРАЇНІ: УМОВИ ЖИТТЯ, СТАНОВИЩЕ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	178
<i>Віталій БАРАН, Богдан МЕЛЕХ</i>	
ПРАВО НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	179
<i>Юрій БАТИР, Інна ЛОПАТЧЕНКО</i>	
ДОПОМОГА МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ЦЕНТРІВ ДОПОМОГИ ВРЯТОВАНИМ.....	181
<i>Олександра БОРИСОВА, Юлія ЧИСТОВСЬКА</i>	

ПСИХОЕМОЦІЙНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ДЛЯ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ	183
<i>Богдана БУТЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	186
<i>Андрій ВЕЛИКИЙ, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ДСНС ХАРКІВСЬКОГО ГАРНІЗОНУ ПО ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ ПРОТЯГОМ ПЕРШОГО ЕТАПУ ВТОРГНЕННЯ РФ (24.02.2022 – 06.06.2022).....	188
<i>Діана ВІНОГРАДОВА, Юрій МІХЄЄВ</i>	
ОСНОВНІ ВИКЛИКИ, СЛАБКІ МІСЦЯ ТА РИЗИКИ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДІЙ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ ЗСУ	189
<i>Nazar HURINENKO, Olena HOLUB</i>	
TODAY'S WAR-TORN REALITIES ARE BECOMING HISTORY.....	192
<i>Анастасія ГЛУЩЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ВОЛОНТЕРСТВО В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	193
<i>Анна ДОХОЯН, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ	196
<i>Артем ЖАДАН, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	198
<i>Вадим ЗАГНОЙКО, Олена КРУТІЙ</i>	
КОМУНІКАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ	201
<i>Катерина ЗАПЕКА, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ	204
<i>Ірина ЗАХАРЧЕНКО, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ДЕЯКІ ПРИНЦИПИ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	206
<i>Ярослав ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ, Світлана КОСЯК</i>	
ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	209
<i>Вероніка КАЛІТІНА, Андрій МІНОСЯН</i>	
СЬОГОДЕННЯ ПІД ОБСТРИЛАМИ: РЕАЛЬНІСТЬ, ЩО СТАНЕ ІСТОРІЄЮ	211
<i>Вероніка КАЧАЛА, Олена ПОГОДІНА</i>	
ЧАСІВ ЯР – МІСТО, ЗНИЩЕНЕ ВІЙНОЮ.....	213
<i>Анастасія КЛИМЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ	215
<i>Євгенія КОНДРАТЮК, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ НА УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО	218
<i>Віра КРАВЧЕНКО, Ольга НЕСТЕРОВА</i>	
ВПЛИВ ЛАТИНИ НА РОЗВИТОК ТЕРМІНОЛОГІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ, ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ ТА СУЧАСНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ	220
<i>Ольга ЛАВРІНЕНКО, Неля ВОВК</i>	
УКРАЇНСЬКИЙ МЕНТАЛІТЕТ: СИЛА, НЕЗЛАМНІСТЬ ТА ЄДНІСТЬ У ЧАСИ ВИПРОБОВУВАНЬ.....	222
<i>Ольга ЛАВРІНЕНКО, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ХРОНІКА НЕЗЛАМНОСТІ: ЯК ВІЙНА ЗМІНЮЄ ЛЮДЕЙ ТА СУСПІЛЬСТВО.....	225
<i>Анастасія НІКОЛАЄСІ, Іванна ПОЛОНКА</i>	

РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА У СФЕРІ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	227
<i>Олена ПОЛИЩУК, Світлана КАБАНЮК</i>	
ВОЛОНТЕРСТВО СЕРЕД СТУДЕНТІВ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ	228
<i>Катерина КАЛЮЖНА, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ЧИГИРИНЩИНИ)	230
<i>Софія КУЛИНИЧ, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ГІБРИДНА ВІЙНА ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.....	232
<i>Дарина ЛЕХМАН, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
МІНСЬКІ УГОДИ, ЇХ НАСЛІДКИ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ	234
<i>Ольга МЕЛЬНИЧУК, Оксана ПЧЕЛІНА</i>	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКОВОЇ СКЛАДОВОЇ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ В УМОВАХ АКТИВНИЙ БОЙОВИХ ДІЙ	235
<i>Руслана МИКИТЕНКО, Світлана КОСЯК</i>	
ДІЇ ПІРОТЕХНІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ДСНС УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	238
<i>Катерина ПІСКУН, Олексій ВАРИПАЄВ</i>	
ФІЛОСОФІЯ ПАМ'ЯТІ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ	240
<i>Дар'я ПОПОВИЧ, Світлана КОСЯК</i>	
ПОЧАТОК ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ: ЗЛОЧИНИ РОСІЙСЬКИХ ВІЙСЬК У ВОЗНИСЕНЬКУ	243
<i>Гордій САІДМУРАДОВ, Світлана КОСЯК</i>	
ЛИСИЧАНСЬК: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ	245
<i>Тетяна СОКАЛЬСЬКА, Людмила КУЗНЕЦОВА</i>	
ЩОДО ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	248
<i>Володимир СОКОЛОВ, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПОВОЄННОЇ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	250
<i>Владислав СОЛОДУН, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВПО, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД НС ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ	250
<i>Ольга ТИЩЕНКО</i>	
ЕКОЛОГІЧНА ЦІНА ВІЙНИ.....	253
<i>Олександр ТКАЧОВ, Світлана КОСЯК</i>	
ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ДСНС) В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	255
<i>Анна ТОПЧИЛО, Любов ЮРЧЕНКО</i>	
ЗНАЧЕННЯ СПІЛКУВАННЯ З РОДИНОЮ ДЛЯ ПОРАНЕНОГО ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ РІЗНИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ПІДХОДІВ.....	258
<i>Evgenia TROYAN, Svitlana KUPRIKOVA</i>	
THE IMPACT OF WAR ON SOCIETY: CHANGES IN YOUNG PEOPLE'S DAILY LIVES AND CONSEQUENCES FOR THEIR PSYCHOLOGICAL STATE.....	259
<i>Кирило ТРЯПКІН, Артем КАЗИМОВ, Людмила ГОНТАРЕНКО</i>	
ВИКЛИКИ ВІЙНИ: ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ЄДНОСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ	261
<i>Юліана ХАЛЕПА, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ</i>	
ВИЗНАЧЕННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	262
<i>Карина ЧАБАНЕНКО, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ЗМІНА ЦІННІСНИХ ПРІОРИТЕТІВ УКРАЇНСЬКОГО	

СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ	263
<i>Карина ЧАБАНЕНКО, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
ЛЮДИНА ЇЇ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЯК НАЙВИЩА СОЦІАЛЬНА ЦІННІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	266
Секція 3. Роль соціально-гуманітарних дисциплін у системі вищої освіти. Психолого-педагогічні проблеми професійної підготовки фахівців у ЗВО.	
<i>Софія БАРМІНА, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
РОЛЬ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ ЗВО.....	268
<i>Тумофії BILYK</i>	
EDUCATION AS A FACTOR FOR HARMONIZATION OF INTERCULTURAL COMMUNICATION	270
<i>Viktorii BOIKO</i>	
PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF PERSONALITY PROBLEMS	273
<i>Поліна БОЙЧЕНКО, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ЧЕСЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ	277
<i>Леся БОНДАРЕНКО</i>	
СОЦІАЛЬНІ СЕРВІСИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОМСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО КОНФЛІКТУ (НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ В УКРАЇНІ)	280
<i>Дарія ВАЩЕНКО, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ЮРИДИЧНА ІНОЗЕМНА МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ.....	283
<i>Олена ВДОВІНА</i>	
ЕПІСТЕМОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ	285
<i>Ірина ВЛАСЕНКО, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ».....	287
<i>Дар'я ГАЙДАМАКА, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ОСВІТНІ ПРОГРАМИ: СУЧАСНІ ВИМОГИ	289
<i>Катерина ГОНЧАРЕНКО, Людмила МОХНАР</i>	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ НА ЕТАПІ ЇХ ДЕМОБІЛІЗАЦІЇ	291
<i>Тетяна ГОНЧАРЕНКО, Інна МАНУШ</i>	
ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ: СУЧАСНА ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЧИ АДАПТАЦІЯ ДО СУЧАСНИХ УМОВ НАВЧАННЯ?.....	293
<i>Jana GONTSCCHAROWA, Liubov YURCHENKO</i>	
PROBLEME DER WISSENSCHAFTLICHEN FORSCHUNG IM BEREICH DER ÖFFENTLICHEN VERWALTUNG IN DEUTSCHLAND`	295
<i>Марія ГОНЧАРУК, Наталія ЄРЕМЕЄВА</i>	
ІНОЗЕМНІ МОВИ ЯК ДИПЛОМАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ М'ЯКОЇ СИЛИ В МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	296
<i>Наталія ГРЕЧКА, Наталія ЄРЕМЕЄВА</i>	
РОЛЬ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ	298
<i>Даніела ГРИВА, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ФАХІВЦЯ РЯТУВАЛЬНИКА	299
<i>Natalia DANYLCZENKO, Tetiana CZUBINA</i>	

UZALEŻNIENIE OD JEDZENIA JAKO RODZAJ UZALEŻNIENIA BIOLOGICZNEGO	301
<i>Олена ДЯГИЛЕВА, Олена КОНОНОВА, Альона ЮРЖЕНКО</i>	
ВИКОРИСТАННЯ НОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ZOOM У ВИКЛАДАННІ МОРСЬКОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	302
<i>Тетяна ЗІНІЧ, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ПСИХОЛОГІЧНА РЕЗИЛЬЄНТНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ»	305
<i>Дмитро ЗІНЧЕНКО, Валентина АНГОЛЕНКО</i>	
ГРА ЯК ЗАСІБ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	306
<i>Sofia ZORINA, Svitlana KUPRIKOVA</i>	
DEVELOPMENT OF STRESS RESISTANCE AND PSYCHOLOGICAL BALANCE IN STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALTIES	308
<i>Сергій ЗУБЕНКО, Людмила ТЕПТЮК</i>	
СОЦІАЛЬНА ТА ОСВІТНЯ РІЛЬ ЮРИДИЧНИХ КЛІНІК В УКРАЇНІ	310
<i>Kateryna KARPENKO, Mykhailo KHARLAMOV</i>	
FEATURES OF HIGHER EDUCATION IN THE UNITED KINGDOM	313
<i>Ольга КІСЬ, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ОСНОВНІ ПОКАЗНИКИ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПОЖЕЖНОЇ БЕЗПЕКИ	315
<i>Юлія КЛИМЕНКО</i>	
ОСВІТНІ ВТРАТИ НА РІВНІ ЗДО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	317
<i>Анастасія КОВАЛЬОВА, Катерина МІТЧЕНКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ, ЩО ВЛИВАЮТЬ НА УСПІШНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ КУРСАНТІВ	319
<i>Катерина КОВАЛЬОВА, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ МЕТОДІВ САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ	321
<i>Арсен КОНОПЛЯ, Віталіна ЛЮБИВА</i>	
ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В ЗДО: СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД	323
<i>Микола КОРДИШ, Сергій ЛАУН</i>	
РОЛЬ ПЕДАГОГІЧНОГО НАСТАВНИЦТВА У ПРОФЕСІЙНІЙ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ	325
<i>Анастасія КОСТІВ, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
ПЕРЕВАГИ ТА РИЗИКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ	327
<i>Володимир КРАДОЖОН, Любов ЮРЧЕНКО</i>	
СПОРТ ЯК ЗАСІБ ПРОТИ ДЕПРЕСІЇ	328
<i>Андрій КРИВОРУЧКО, Микола ФОМИЧ</i>	
ПСИХОЛОГІЧНА СТРУКТУРА КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ ФАХІВЦІВ ПЕРЕГОВОРНОГО ВИДУ ДІЯЛЬНОСТІ	330
<i>Сергій КРУПСЬКИЙ, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	
СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В КАНАДІ.....	331
<i>Ігор КУДРИК, Олеся МІНЕНКО</i>	
ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	333
<i>Ольга ЛАВРІНЕНКО, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ГНІВУ ЗА ТЕСТОМ ДЖУДІТ М. СІГЕЛ	334
<i>Ульяна ЛЕОНІДОВА, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
РИЗИКОВАНА ГРА І РИЗИКОВАНА БЕЗПЕЧНІСТЬ	336
<i>Каміла ЛИСЕНКО, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В США	339
<i>Юрій ЛІННІК</i>	

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ	341
<i>Анна ЛЯПКАЛО, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ОСОБИСТІСНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ	343
<i>Anna MELNYK</i>	
CHALLENGES OF ADAPTATION OF UKRAINIAN STUDENTS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF CANADA	346
<i>Карина МІЛЯКОВА, Тетяна ЧУБІНА</i>	
СОЦІАЛЬНА ПОВЕДІНКА ТА ЇЇ РЕГУЛЯЦІЯ	347
<i>Світлана МОРОЗ, Яна АМУРОВА</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ПРОЦЕС САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ НАЧАЛЬНИКІВ КАРАУЛІВ ОРС ЦЗ	349
<i>Віталій НЕСПЛЯК, Тетяна ЧУБІНА</i>	
КОНФЛІКЦІОНІСТСЬКА МОДЕЛЬ ВІДХИЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ	351
<i>Дмитро ПАНАСЮК, Тетяна ЧУБІНА</i>	
ОСНОВНІ ТОЧКИ ЗОРУ НА ПРИЧИНИ ДЕВІАЦІЇ	352
<i>Павло ПАСІЧНИК, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	
СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІТАЛІЇ	354
<i>Вадим ПЕРЕПЕЛИЦЯ, Валентин МЕЛЬНИК</i>	
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ПРАВИЛ ПОЖЕЖНОЇ ТА ВЛАСНОЇ БЕЗПЕКИ	356
<i>Яна ПЕТРУК, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
СУЇЦИДАЛЬНА ПОВЕДІНКА ПРИ ЗАЛЕЖНОМУ РОЗЛАДІ ОСОБИСТОСТІ	358
<i>Яна ПЕТРУК, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У ДІТЕЙ ТА ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	359
<i>Olena POHODINA, Olena HOLUB</i>	
FEATURES OF INCLUSIVE EDUCATION IN PROFESSIONAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS	362
<i>Малена ПОЛТАВСЬКА, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ВІДЧУТТЯ ТРИВОГИ В ДІТЕЙ, ЯКІ МАЮТЬ СТАТУС ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ, ПІСЛЯ ПЕРЕЖИТОГО ПСИХОТРАВМУЮЧОГО ДОСВІДУ	364
<i>Анастасія ПРИВАЛА, Оксана ТЕПЛА</i>	
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ: ЯК НАВЧИТИ РОЗУМІТИ ІНШІ КУЛЬТУРИ	366
<i>Даніїл РИЛЄЄВ, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	
СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ІСПАНІЇ	367
<i>Олексій СЕРГІЄНКО, Любов ЮРЧЕНКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ У КУРСАНТСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ	369
<i>Алевтина СКЛАДАНА, Валентина ПОДЛЕСНА</i>	
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН НА ФОРМУВАННЯ ВСЕБІЧНО РОЗВИНЕНОЇ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ ДСНС УКРАЇНИ	371
<i>Vladyslav SOMKIN, Akademia Pożarnicza</i>	
ZASCHOWANIA UZALEŻNIENIE: PODSTAWOWE POSTANOWIENIA	373
<i>Анастасія ТЕНІЦЬКА, Ольга КРІЧКЕР</i>	
ЗНАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	376
<i>Катерина ТРИПОЛЬСЬКА, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	

ОСОБЛИВОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИТАЇ.....	378
<i>Євгеній ФІЛІПЧУК, Тетяна ЧУБІНА</i>	
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ФОРМА ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ.....	381
<i>Іванна ФРЕЙТЕШ, Аліна КРИШТАЛЬ</i>	
ПЕРЕВАГИ ЛОГОТЕРАПІЇ ВІКТОРА ФРАНКЛА.....	382
<i>Ростислав ХАЯСЯН, Тетяна ЧУБІНА</i>	
ГРА ЯК МЕТОД АУДИТОРНОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ.....	385
<i>Діана ХРИНИК, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ	386
<i>Даніл ШЕВЧЕНКО, Михайло ХАРЛАМОВ</i>	
СПЕЦИФІКА ВИЩОЇ ОСВІТИ У ФРАНЦІЇ.....	388
<i>Єлизавета ЮЛКІНА, Оксана ІВАЩЕНКО</i>	
ADAPTATION DISORDERS IN MILITARY PERSONNEL	390

СЕКЦІЯ 4. Глобальні проблеми сучасності.

Проблеми наукових досліджень у сфері державного управління.

Міжнародні відносини та інтеграційні процеси.

Олександр АТАМАНЧУК

МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	391
<i>Петро БЕНЧАК, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ	393
<i>Юрій БРОВЧЕНКО, Василь НАСТЮК</i>	
СУЧАСНІ ПІДХОДИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	395
<i>Валерія БРУС, Тетяна КРИШТАЛЬ</i>	
РОЛЬ КОМУНІКАЦІЙ В УПРАВЛІННІ ОРГАНІЗАЦІЄЮ	398
<i>Анна БУША, Вікторія ЧУБАНЬ</i>	
МІЖНАРОДНЕ ПРАВО В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	401
<i>Іван ВАРГАТИЙ, Ольга ДУЛГЕРОВА</i>	
ВПО ЯК СУБ'ЄКТ ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	403
<i>Олена ВІННИЧЕНКО, Дмитро КОВАЛЬ, Олександр НЕПША</i>	
ЗАБРУДНЕННЯ СВІТОВОГО ОКЕАНУ ЯК ОДНА З ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ	406
<i>Євгеній ГОЛОБОРОДЬКО, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ</i>	
ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ КОРДОНІВ ТЕРІТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	409
<i>Анна ДОХОЯН, Тетяна ЧУБІНА</i>	
ПОНЯТТЯ ІНФОРМАЦІЇ В СОЦІАЛЬНОМУ УПРАВЛІННІ	410
<i>Поліна ДРУЖЧЕНКО, Ольга ТИЩЕНКО</i>	
ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОСТІ: ЕКОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ	411
<i>Євгенія ЗАВАДА, Олена ПОСТУПНА</i>	
СЕМІОТИЧНІ МОДЕЛІ ВІЗУАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ВЕРБАЛІЗАЦІЯ В ІМІДЖЕЛОГІЇ.....	413
<i>Вікторія ЗАГИНАЙКО, Олена ПОСТУПНА</i>	
ДЕТАЛІЗАЦІЯ ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ ІНСТРУМЕНТАРІЇВ ІМІДЖЕЛОГІЇ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІСТЬ ІМІДЖУ	416
<i>Юрій ЗЕЛЕНІН</i>	

МЕХАНІЗМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИТРАТ У МЕТАЛУРГІЇ	419
<i>Сергій ЛЕЛЮХ, Кирило ПАСИНЧУК</i>	
ПРАВОВІ АСПЕКТИ ГУМАНІТАРНОГО РОЗМІНУВАННЯ ОРГАНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ ЦИВІЛЬНОГО В УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	421
<i>Ульяна ЛЕОНІДОВА, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	423
<i>Олександр ЛИПОВИЙ</i>	
ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У ВОЄННІЙ СФЕРІ	425
<i>Ірина КОВАЛЕНКО-ЧУКІНА</i>	
ЕТИЧНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ БІРЖОВОГО РИНКУ	426
<i>Віолетта КОЛІЩАК, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
«ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА» ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЇ.....	429
<i>Віктор КОЛОСОВ, Надія ДАЦІЙ</i>	
ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЕЛІТИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	431
<i>Наталія КОРОТЧЕНКО</i>	
ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	433
<i>Михайло КУБРАК, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
ГУМАНІТАРИЗАЦІЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	438
<i>Анастасія КУЗЬМЕНКО</i>	
ЕТИЧНІ МЕЖІ САМОЦИТУВАННЯ У ДИСЕРТАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ	440
<i>Олександр КУЧИНСЬКИЙ, Надія ДАЦІЙ</i>	
МЕХАНІЗМИ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇХ МІСЦЕ У ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	442
<i>Вікторія МАРХОЦЬКА, Леся ХОМКО</i>	
ПІДСТАВИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	444
<i>Ангеліна МІРОШНІЧЕНКО, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	447
<i>Микола НЕГРИЧ</i>	
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	448
<i>Віталій НЕСПЛЯК, Ганна ХАРЧЕНКО, Віталій КОСТЕНКО</i>	
ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ В УМОВАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	450
<i>Юрій ОСІПОВ, Наталія ЄРЕМЕЄВА</i>	
ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ І ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ.....	453
<i>Олена ПОСТУПНА</i>	
ПЕРІОДИЗАЦІЯ СТВОРЕННЯ ПРАВОВОЇ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В СВІТІ.....	454
<i>Олег ПУШКАР</i>	
МІСЦЕ ПРАВА ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ У СИСТЕМІ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ	457
<i>Дмитро СВИТИЧ, Олександр ЧЕРНЕНКО</i>	
ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ	459
<i>Катерина СЛЄПИХ, Світлана РАДЗИМОВСЬКА</i>	
ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ ТА ФРН У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО	

УПРАВЛІННЯ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	462
<i>Єлизавета СТАРЦЕВА-МЕЛЕСЬ, Олександр АТАМАНЧУК</i>	
НЕМАТЕРІАЛЬНА МОТИВАЦІЯ ПРАЦІВНИКІВ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ ПРАЦІ.....	464
<i>Ярослав СТРЕМОУХОВ, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ	466
<i>Надія ХОЛОША, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
ДО ПИТАННЯ ВПЛИВУ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ	467
<i>Дмитро ЦИМБАЛАРЬ, Олександр ХОРОШЕВ</i>	
ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИМИ ДИСЦИПЛІНАМИ	469
<i>Оксана ЧОРНОМАЗ</i>	
ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА	471
<i>Софія ШАБАЛОВА, Світлана КОСЯК</i>	
ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ЛОБІЮВАННЯ	474

**Секція 5. Гендерна політика у секторі безпеки та оборони України.
Проблеми гендерного насильства в умовах воєнного стану.**

<i>Єгор АНТОНОВ, Ігор ЛОГОВСЬКИЙ</i>	
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ.....	477
<i>Марія ГОНЧАРУК, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНІ ДИСБАЛАНСИ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ	478
<i>Наталія ГРЕЧКА, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
АЛГОРИТМ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ЖЕРТВАМ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	480
<i>Ананстасія ГРІНЧЕНКО, Наталія ЛЕВКОВЕЦЬ</i>	
ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ НА ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ У ЗСУ	481
<i>Катерина ГУРКОВСЬКА</i>	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	482
<i>Соломія-Анна ДИКА, Любомира МЕЛЕХ</i>	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ Й ОБОРОНИ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД В УКРАЇНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ	484
<i>Юлія КЛИМЕНКО</i>	
ЖІНОЧЕ ЛІДЕРСТВО: СИЛА ЗМІН У СУЧАСНОМУ СВІТІ	487
<i>Сніжана КЛІЩУК, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНЕ ТА ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	490
<i>Денис КУРИЛИШИН, Лідія СУКМАНОВСЬКА</i>	
ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	491
<i>Ярослав КУЧЕРУК, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СКОЄННЯ ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА	495
<i>Інна ЛОПАТЧЕНКО</i>	
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В РОЗРОБЦІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ ЦІЛІСНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ЖІНОК, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ГЕНДЕРНО ЗУМОВЛЕНОГО НАСИЛЬСТВА, ЗОКРЕМА,	

І СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ЗУМОВЛЕНОГО ВІЙНОЮ	497
<i>Олег МАЗАРАТІЙ, Олександр ЧЕРНЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ: ДЕПОРТАЦІЇ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	499
<i>Дар'я МАКСИМЕНКО, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА ДЛЯ СЛУЖБОВЦІВ І ЦИВІЛЬНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ	501
<i>Тетяна МАЧАБЕЛІ</i>	
ПРОТИДІЯ НАСИЛЬСТВУ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	503
<i>Анна МІЧКУР, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ В ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	506
<i>Маргарита ЛІТТІХ, Ольга МОРОЗОВА-ЛАРІНА</i>	
ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ГЕНДЕРНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ	507
<i>Богдан ПАЛІЙ, Лідія СУКМАНОВСЬКА</i>	
ІНТЕГРАЦІЯ В АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ	510
<i>Катерина САРАХАН, Світлана КОСЯК</i>	
ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ВІЙСЬКУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ.....	512
<i>Роксолана СОЛОВЕНКО, Марія ДМИТРЕНКО</i>	
ЖІНКИ НА ПЕРЕДОВІЙ: ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ УЧАСТІ ЖІНОК У БОЙОВИХ ДІЯХ ТА НА РІВНІ КОМАНДУВАННЯ	515
<i>Олександра СОЛОВІЙОВА, Яніна ФЕДОРЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	517
<i>Олеся СУХАР, Ольга СТОЛЯРЕНКО</i>	
ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ У СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЯХ.....	518
<i>Тетяна ХРАБАН</i>	
РИТОРИКА ВИСВІТЛЕННЯ У ЗМІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ТА СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА, ЯКОГО ЗАЗНАЛИ ЖІНКИ	521
<i>Євгенія ШАГУН, Ірина ЧХЕАЙЛО</i>	
ГЕНДЕРНИЙ ПІДХІД В ЕКОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ ТА ЙОГО ВІДОБРАЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	525
<i>Олександра ЯЛИШЕВА, Інна ЧЕРНІКОВА</i>	
ЖІНКИ НА ВІЙНІ: РОЛЬ, ВИКЛИКИ ТА ВИЗНАННЯ В ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ.....	527
АВТОРСЬКИЙ ПОКАЖЧИК	529

Наукове видання

**ГУМАНІТАРНИЙ ДИСКУРС
СУСПІЛЬНИХ ПРОБЛЕМ:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, МАЙБУТНЄ**

***Матеріали XXV Всеукраїнської наукової конференції
з міжнародною участю***

25 квітня 2025 року

Редактор – КОПИТІН Дмитро Едуардович

*Редколегія може не поділяти поглядів авторів.
За зміст вміщених у збірнику матеріалів
персональну відповідальність несуть автори.*

Підписано до друку 20.03.2025. Формат 60 × 84 1/8.
Гарнітура Cambria. Обл.-вид. арк. 43,19. Ум. друк. арк. 63,59.

Надруковано «ФОП Супрун Т. О.»
Дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі
23.09.2024 р. № 2010350000000647670
Україна, 61007, м. Харків, вул. Миру 32.
Тел.: 096 132 53 75